Digitized by Google

388
K 20
BLIOTHEEK
IJKE BIBLIOTHEEK
93 7013
Digitized by Google

~~XV d. 657~~

Cf. Heimbach in Richteri Krit. Jar
II. 1051 sq.

p. 324 Syfrido Sacro Frisio. Co-
rrige: Sufrido Petro Frisio. Hic
Coloniae obiit a. 1597.

Digitized by Google

Digitized by Google

Ὁ ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΜΟΣ.

388
K 20

IMPERATORUM
BASILII, CONSTANTINI ET LEONIS

PROCHIRON.

CODD. MSS. OPE NUNC PRIMUM EDIDIT, PROLEGOMENIS, ANNOTATIONIBUS ET INDICIBUS INSTRUXIT

C. E. ZACHARIÆ, I. U. D.
HEIDELBERGENSIS.

ACCEDIT COMMENTATIO DE BIBLIOTHECA BODLEJANA EJUSQUE CODICIBUS AD JUS GRAECO-ROMANUM SPECTANTIBUS.

Koninklijke Bibliotheek te 's Hage.

HEIDELBERGAE,
APUD J. C. B. MOHR, ACADEMIAE BIBLIOPOLAM.
MDCCCXXXVII.

Digitized by Google

Digitized by Google

F. A. BIENERO

SACRUM

ESSE VOLUIT

AUCTOR.

Digitized by Google

LECTURIS S.

Ex quo tempore ad jus Graeco-Romanum, quod vocant, animum advertere coepi, in indaganda historia enchiridiorum juris, quibus Graeci post Justinianum usi sunt, saepe multumque versatus sum. Primo virorum doctorum hac de re sententias, quae miro modo a se invicem differunt, penitus cognoscere, deinde vero Parisiis potissimum et Oxoniae ex ipsis Codicibus MSS interiorem illorum manualium notitiam haurire studui. Ita tandem omnibus rite peractis rectam rationem atque viam invenisse mihi visus sum.

Interim quum intelligerem, quanta ex his legum eclogis ad criticam juris Romani interpretationem utilitas redundet, et quantae illae sint momenti in eruenda historia juris Graeco-Romani, unam ex iis edere et commentatione historica instruere constitui. Quodsi quis quaerat, cur non expectaverim, donec pleniorem apparatum ex pluribus MSS Codicibus collectum haberem, duo sunt argumenta, quibus huic dubitationi occurrere possum. Primum enim Prochiri Basiliani, quod ex reliquis edendum elegi, antiquissimos et optimos

Digitized by Google

Codices ipse vidi atque contuli, ut ad ejus editionem rite paratus essem. Deinde vero locus de historia manualium juris Graeco-Romani eo citius tractandus esse videbatur, quo major est numerus eorum, quorum oculi in historiam juris Graeco-Romani hodie conversi sunt.

Itaque nolui hoc meum qualecunque opusculum ad Calendas Graecas rejicere, sed pro viribus perpolitum in publicam lucem emittere decrevi.

Haec sunt, quae praefanda esse videbantur: Vos valete ac favete.

Scribebam Heidelbergae Calendis Januariis
anni MDCCCXXXVII.

C. E. Zachariæ.

Digitized by Google

ARGUMENTUM.

Prolegomena.

Prochiron Basilii, Constantini et Leonis AAA. Cum versione latina ac notis.

Commentatio de bibliotheca Bodlejana ejusque Codicibus MSS ad jus Graeco-Romanum spectantibus.

Indices.

PROLEGOMENA.

Digitized by Google

CAPUT I.

De juris Graeco-Romani enchiridiis in genere.

---

§. 1.

Introductio.

Basilii, Constantini et Leonis Prochiron editurus, prius de enchiridiis legum, quibus Graeci post Justinianum utebantur, in universum disputare necessarium duxi, ut intelligeretur, quem inter illa locum Prochiron nostrum obtineat. Namque in juris Graeco-Romani historia universa ista de enchiridiis quaestio tot hactenus dubitationibus atque controversiis fuit agitata, ut, qui unum alterumve eorum librorum edere velit, non possit non in auctorem atque aetatem libri diligentius inquirere, ne spurium vel vulgo quaesitum edidisse videatur.

Librorum, de quibus hoc loco sermo est, magna fuit apud Graecos copia. Interest nimirum eorum, qui legitimae scientiae operam navant, quam maxime, libros conscribi, in quibus summa juris praecepta atque principales divisiones, omissis altioribus et perplexis controversiis, perspicue et quasi compendio exponantur. Ita enim non solum ii, qui in primis legum vestibulis stantes intrare ad arcana eorum properant, facilem habent aditum nec vigiliis aut sudoribus deterrentur [1]), sed etiam ii, qui justitiae jam sunt facti sacerdotes, summa ejus praecepta ob oculos semper habentes, rarius a recto cultu aberrant. Itaque fieri non potuit, quin, quemadmodum olim apud Romanos Gajus, Paulus, Ulpianus aliique Institutiones composuissent, ita etiam apud Graecos libelli ejusdem argumenti ederentur.

1) Const. Tanta §. 11.

Primo Justinianus Graecis hoc praestitit. Edidit enim Institutiones, ex omnibus antiquorum Institutionibus aliisque multis commentariis compositas, et constitutionum robur habentes, ut liceret studiosis prima legum cunabula non ab antiquis fabulis discere, sed ab imperiali splendore appetere [2]). Quum tamen Institutiones latine conscriptae essent, quo commodior earum usus Graecis fieret, mox in graecum sermonem a Theophilo et aliis [3]) translatae sunt. Atque his quidem versionibus Graeci inde a temporibus Justiniani per duo fere saecula usi sunt.

Postea vero, quum mutatae temporum atque legum rationes nova legitimae scientiae enchiridia exigere viderentur, varia ejusmodi compendia aut ab Imperatoribus promulgata aut a privatis confecta sunt. Quorum historiam atque indolem antequam accuratius exponam et illustrem, in universum quaedam praemonere placuit.

§. 2.

De enchiridiis publica auctoritate editis.

Quemadmodum nonnulli Justinianum vituperaverunt, quod legibus ferendis haud contentus, jurisprudentiae ordinandae atque reformandae studio etiam Institutiones juris ediderit, quo omnia per ipsum absoluta viderentur, ita non deerunt, qui Imperatoribus post Justinianum id vitio vertant, quod manualia juris non privatis conscribenda reliquerint, sed sua auctoritate componi jusserint.

Tamen Justinianus hac in re non solum excusandus, sed etiam laudandus esse videtur. Etenim ipsa Digesto–

2) Inst. prooem. §. 3. 6.

3) Praeter Theophili paraphrasin alias quoque graecas Institutionum versiones extitisse, probabile est. Videsis infra p. 83 not. 2 et p. 135 not. 1. Haubold diss. cui inest fragm. gr. de obligationum causis. Lips. 1817. 4. — In Cod. Paris. gr. 1367 fol. 97 legum rusticarum collectioni haec inscriptio praemittitur: Νόμος γεωργικός. δηγέστια. διάτ. μάρκου. ὀλυμπιανοῦ. ὀδέστου. ἑρμογενιανοῦ καὶ παύλου ἀντικινσόρων. ἰνστιτούτια. εἰσαγωγὴ νόμου. θεοφίλου. δωροθέου καὶ στεφάνου ἀντικινσόρων. Secundum quae videndum erit, an Dorotheus quoque et Stephanus Institutiones verterint.

rum atque Codicis indoles, quippe qui libri fragmenta tantum non incomposita continerent, imperiali remedio indigebat, quo et singulorum fragmentorum vis atque potestas, eorumque inter se nexus atque ratio illustraretur: quod quidem melius quam per Institutiones Justinianus expedire vix poterat. Praeterea Justiniani temporibus libri manu exarabantur, ideoque et rariores erant nec sine magnis sumtibus comparari poterant [4]. Jam vero quum hodie libri typis excudantur modicoque pretio venum eant, nec tamen ipsum juris civilis corpus in omnium judicum vel studiosorum manibus sit, multo magis illis temporibus metuendum erat, ne ad comparanda Digestorum atque Codicis volumina judicibus et juris studiosis opes deessent. Prospiciendum igitur erat a Justiniano, ne illi legum Codicibus destituti ad enchiridia a privatis hominibus perfecta confugerent, et ex privatorum potius opinionibus, quam ex ipsa legumlatoris voluntate jus dicerent. Quare quid potius Justinianus excogitare potuit, quam Institutiones imperatoria auctoritate confirmatas et propter mediocrem ambitum comparatu faciles, ex quibus non solum juri operam daturi et ii, quibus reipublicae partes creditae essent [5], sed et universi cives jura, secundum quae judicandum vel vivendum esset, sine sumtibus et laboribus non a privatis qualiquali modo, sed certa ratione ab ipso legum arbitro discere possent.

Propter easdem vero causas quin graviores laudandi sunt Imperatores, qui post Justinianum idem consilium sequuti sunt. Mox enim res Romana bellis continuis et turbis civilibus usque adeo afflicta et labefactata est, ut literarum status in dies tristior fieret, librorum penuria eorumque comparandorum difficultas augeretur, eorum autem, qui versiones Digestorum et Codicis integras vel unam illarum ad manus haberent, numerus minueretur. Praeterea quemadmodum studia literarum in universum magis magisque neglecta sunt, sic et eadem labes jurisprudentiam corripuit, ita ut pauci superessent, qui Digesta et Codicem intelligere et interpretari possent [6].

4) Const. Tanta §. 13.
5) Inst. prooem. §. 7.
6) Praef. Eclogae §. 2.

Nec malo medicina parata est, dum postea leges, quae per Digesta, Codicem et Novellas sparsae essent, in unum corpus, cui Basilicorum nomen esse constat, sub congruis titulis colligerentur. Nam et hoc opus nonnisi magno pretio comparari poterat, nec non ad interpretandum difficilius erat [7]). Itaque quemadmodum ob has causas Justinianus Institutiones constitutionum robur habentes recte edidit, ita Imperatores Graeci, qui, quum Justiniani Institutiones dudum antiquatae essent, nova ejusdem indolis enchiridia publice componi curaverunt, laudabile consilium iniisse videntur.

Jam vero, quae extant hujus generis atque classis enchiridia, haec sunt:

I. Ecloga Leonis Isauri et Constantini Copronymi de anno **739**;

II. Prochiron Basilii, Constantini et Leonis inter **870** — **878**;

III. Epanagoge Basilii, Leonis et Alexandri inter **879** — **886**.

Haec enchiridia constant praefatione sive prooemio, quale Justiniani quoque Institutionibus praemittitur, et certis quibusdam titulis, qui plerumque paucis periodis vel capitibus absolvuntur. Quae capita aut ex antiquioribus legibus, et praecipue ex Institutionibus, Digestis, Codice et Novellis Justiniani collecta sunt, aut novas constitutiones continent. In singulis autem titulis exponitur, quid circa causas saepe in foro obvias et civilia potissimum negotia obtineat.

§. 3.

De enchiridiis privatis.

Neque tamen in his legalibus, ut ita dicam, legum compendiis jurisprudentia Graeca substitit: sed extiterunt JCti, qui pro sua auctoritate manualia juris componerent. Quibus non hoc consilii fuisse videtur, ut scientiam juris excolerent, sed ut forensibus utilitatibus prospicerent. Itaque ex latioribus legum voluminibus et novellis con-

7) **Pselli** synopsis vs. 49: Ἀλλ' ἔστι δυσερμήνευτον, ἀλλ' ἀσαφὲς ἐσχάτως.

stitutionibus, quaecunque scitu digna et usu frequentata essent, collegerunt, eaque excerpta nunc ratione quadam ab ipsis excogitata nunc ad ordinem legalium compendiorum digesserunt, caeterum de suo vix quicquam adjicientes.

Hujusmodi privata legum compendia quam plurima nobis in Codicibus MSS servata sunt; quorum nonnulla nonnisi in uno quodque Codice reperiuntur, et a Graeculis juris studiosis pro arbitrio in suum ipsorum usum conscripta esse videntur [8]): alia vero per complura apographa propagata sunt, ut et publice ab auctoribus edita, et a JCtis Graecis comprobata inque publico usu fuisse videantur. Et haec quidem enchiridia, licet variae indolis sint, tamen in duas classes dividi possunt.

Prima classis est eorum compendiorum, quae cum enchiridiis publica auctoritate editis nihil commune habent. Manualia juris, quae in hanc classem referenda sunt, pleraque et satis nota et typis impressa sunt. In nonnullis fragmenta ex legibus excerpta ordine alpha-

8) Cujac. Observv. VI, 10: »*Multa ejusmodi Manualia juris in Oriente fuerunt, omnibus fere patronis causarum sive rhetoribus suum sibi codicillum et quasi vitae comitem conficientibus. Paulus Aegineta, in praefatione:* τοὺς ῥήτορας τοῖς συντόμοις τε καὶ συνεκδήμοις ὑπ' αὐτῶν ὀνομαζομένοις χρῆσθαι δικανικοῖς συντάγμασιν, ἐν οἷς ἁπάντων ἐμφέρεται τῶν νόμων τὰ κεφάλαια πρὸς τὸ τῆς χρείας ἕτοιμον« — Causarum patroni et juris studiosi plerumque enchiridion aliquod ex numero eorum, quae textus recenset, descripserunt nec de suo quicquam addiderunt praeter farraginem fragmentorum, modo in margine Codicis adscriptam, modo in appendices conjectam. Sed fuerunt etiam, qui nova sibi enchiridia componerent atque conficerent, proprio non publico usui destinata. Ejusmodi manualia juris plane singularia, ut quaedam saltem afferam, reperiuntur: 1) in Cod. Vindob. jurid. gr. 3; de quo vide Witte in Zeitschr. f. gesch. Rechtsw. VIII p. 199. — 2) in Cod. Veneto 192; conf. Witte l. c. p. 214. — 3) in Cod. Paris. gr. 1385. A; de quo vide librum meum: Αἱ ῥοπαί p. 58. 105. — 4) in Cod. Paris. gr. 1355. (Harmenopuli Hexabiblos aucta, locis quam plurimis ex Ecloga privata, Synopsi Basilicorum, Michaelis Pselli Synopsi, et ex Michaelis Attaliotae opusculo de jure adjectis.) — 5) Denique in Cod. Paris. gr. 1386, qui continet Harmenopuli Hexabiblon, scholiis et fragmentis ex Ecloga Basilicorum, quae Theodoro Hermopolitae temere adscribitur, vel maxime interpolatam.

betico disposita reperiuntur, veluti in Synopsi Basilicorum: alia alium ordinem sequuntur, veluti Michaelis Attaliotae opusculum de jure, et Michaelis Pselli Synopsis legum versibus politicis conscripta. Epitome autem legum, de qua infra p. 287 sqq. dicturus sum, inter hanc et sequentem classem medium locum obtinet. Idem dicendum est de notissima illa Harmenopuli Hexabiblo.

Altera classis est eorum enchiridiorum, quae ad ordinem legalium composita sunt. Haec quidem enchiridia minus nota et plerumque cum ipsis legalibus compendiis confusa sunt. Quapropter etiam nobis, quum de historia legalium compendiorum data opera tractaturi simus, necessario in illorum naturam atque historiam diligentius inquirendum est, ut a legalibus probe distingui possint.

Et in universum quidem istorum manualium indoles haec est: Enchiridium aliquod legale pro fundamento habent, et ex eo nata vel ad id conformata sunt: neque aliter ab eo differunt, quam quod nonnulla omittunt, plura addunt. Differentiae vero, quae vel detrahendo vel adjiciendo efficiuntur, ad haec potissimum capita pertinent:

1. Ad praefationes sive constitutiones, quae legalibus compendiis praemittuntur, earumque inscriptiones. Quamquam auctores compendiorum privatorum eatenus non unam omnes viam ingressi sunt. Alius constitutiones illas in epitomen contraxit: alius easdem corollario auxit: alius praemisit quidem ejusmodi praefationem, sed non ex compendio legali, quod ipse sequutus est, desumtam, verum ex alio potius, quod contulerat, adjectam: denique nonnulli constitutiones istas vel praefationes prorsus omittunt.

2. Ad rubricas et ordinem titulorum. In privatis enim compendiis partim ordo titulorum subinde mutatus, partim numerus titulorum praemissis novis rubricis auctus est.

3. Ad argumentum titulorum. In privatis scilicet compendiis quaedam omissa sunt: quamplurima autem addita reperiuntur, ex variis fontibus repetita, ut puta ex versionibus graecis Institutionum, Digestorum et Codicis, ex novellis constitutionibus a Justiniano et post Justinianum editis, ex Basilicis, ex fontibus juris canonici,

denique ex iis compendiis legalibus, quorum exemplum et rationem auctor caeteroquin in opere suo non sequitur.

4. Denique privata compendia tantum non omnia appendices habent variis excerptis refertas.

Sunt autem septem enchiridia [9]), quae ad hanc classem privatorum compendiorum referenda sint, scilicet:

I. Ecloga privata, saec. IX exeunte vel X ineunte confecta.
II. Epanagoges tituli XIII, saec. IX exeunte.
III. Epanagoge cum scholiis, circa a. **900**.
IV. Epanagoge cum Prochiro composita, circa a. **900**.
V. Epanagoge aucta, saec. X.
VI. Ecloga ad Prochiron mutata, saec. XI.
VII. Prochiron auctum, circa a. **1200**.

Sed haec quidem de compendiis illis tam legalibus quam privatis nunc dicta sufficiant. In quibus haud pauca sunt, quae multis nova atque inaudita esse videbuntur: reliqua fere omnia acerrimis agitantur controversiis. Itaque sequentibus capitibus singula accuratius explicare et idoneis argumentis firmare studebo. Caeterum ex iis, quae hactenus disputavi, intelligitur, qui fructus ex istis juris Graeco-Romani enchiridiis colligi possint. Legalia nempe compendia, quibus multa nova introducuntur, ad illustrandam juris Graeco-Romani historiam vel maxime faciunt, ad crisin vero librorum juris Justinianei ob interpolationes in locis ex illis desumtis obvias cum cautione adhibenda sunt. E contrario privata compendia, quorum auctores tantum non semper fontes fideliter sequuntur nec de suo quicquam adjiciunt, ad crisin eorum fontium atque restitutionem summae utilitatis sunt: in historia autem juris Graeco-Romani eruenda minorem fructum praebent, nisi ubi ex fontibus deperditis hauriunt, vel de jurisprudentia, qualis sua aetate fuerit, testimonium exhibent.

9) Codices quidem haec compendia variis nominibus designant: ἐκλογὰς, πρόχειρα (vel προχείρους νόμους), ἐγχειρίδια, ἐπιτομάς κ. τ. λ. promiscue vocant. Nos singula quaeque peculiaribus nominibus hoc loco designavimus, quibus et postea semper utemur.

§. 4.

Historia literaria.

Reliquum est, ut de historia quam vocant literaria paucis agam, ne, quae ab aliis de his enchiridiis juris Graeco-Romani dicta sunt, parvi facere vel ignorare videar. In quo ut brevis sim, movet me quum rei ipsius difficultas viriumque mearum imbecillitas, tum quod a magistra voce celeberrimi F. A. Bieneri haec propediem expositum iri literarum orbis exspectat.

Saeculo XV et XVI enchiridia illa juris Graeco-Romani cum aliis Graecarum literarum reliquiis in Occidentem perlata sunt. Et initio quidem juris Romani interpretes magno illa in honore habuerunt, ut vel digna esse judicarent, quae cum orbe literario publice communicarentur. Sic anno **1596** in ***Jure Graeco-Romano***, quod a Joanne Leunclavio elaboratum post hujus mortem M. Freherus typis excudi curavit, compendium aliquod juris Graeco-Romani sub titulo Eclogae Leonis et Constantini editum est. Postea tamen, quum Basilica, ex quibus omnia integriora ac meliora hauriri posse viderentur, ad publicam notitiam pervenissent, enchiridia illa parvi habita sunt. Ita factum est, ut plerique omnes eorum Codices in bibliothecarum pluteis per centum quinquaginta et quod excurrit annos paene incogniti jacerent, et pauci tantum essent [10]), qui hanc de compendiis juris Graeco-Romani materiam vel leviter attingerent, donec saeculo XVIII exeunte historiae hujus juris laetior lux affulsit.

Ab hoc inde tempore inter viros doctos magna fuit controversia circa historiam trium illorum legalium compendiorum, de quibus supra § **2** dixi, et maxime circa Eclogam Leonis et Constantini et Prochiron Basilii, Constantini et Leonis. Qui autem data opera hac de re scripserunt [11]), potissimum hi sunt:

10) Obiter quidem in compendiis historiae juris Romani enchiridiorum juris Graeco-Romani mentio fiebat: qui autem accuratius hanc materiam tractaret, post Suaresium (in Notitia Basilicorum anno 1637 edita) nemo extitit.

11) Assemani, licet in Bibliotheca juris Orientalis tom II

1. C. F. Zepernick in commentationibus ad C. A. Beckii librum singularem de Novellis Leonis Halae **1779** ab ipso editum p. **18** sq. et p. **372** — **391**.
2. Chr. F. Pohlius in observationibus ad Jos. Mar. Suaresii Notitiam Basilicorum Lipsiae **1804** ab ipso editam p. **6** — **13**. **35** — **46**.
3. C. G. E. Heimbach in dissertatione de Basilicorum origine Lipsiae **1825** edita p. **93** — **118**.
4. C. Witte in libro, qui inscribitur: Rhein. Museum für Jurisprud. tom. II. p. **275** — **291**. tom. III p. **23** — **79**.

Quid quisque eorum de auctoribus et originibus istorum compendiorum sentiat vel conjecerit, uberius exponere nolo; etenim, si quid video, ad unum omnes a recta via aberrarunt. Tamen capita praecipua, ad quae errores eorum revocari possint, paucis afferre placet.

Primum inter legalia compendia et privata, quae ad exemplum illorum efformata sunt, aut plane non aut non satis accurate distinguunt. Unde evenit, ut in Codicibus magnam inscriptionum atque praefationum confusionem sibi invenisse viderentur.

Deinde quum Codices MSS aut nullos aut paucissimos inspexissent, conjecturis indulserunt, quae plerumque justo fundamento destitutae sunt.

Porro Eclogam, quae a Leone et Constantino Imperatoribus promulgata est, non Leoni et Constantino, quorum ille Isauri hic Copronymi cognomen habet, tribuunt: sed eam a Leone et Constantino, Basilii Macedonis filio

enchiridia juris Graeco-Romani recenseat, tamen data opera hanc materiam pertractasse dici vix potest. Quamquam plurimi facienda sunt, quae de Codicibus illorum enchiridiorum in Vaticana bibliotheca asservatis nobis tradidit. Praeter Assemanum conferendi sunt: G. O. Reitz in prolegomenis ad Harmenopulum [Meerman thesaur. tom. VIII p. VI sqq.], Haubold in Manuali Basilicorum p. VII sq. et in Inst. hist. dogm. ex ed. Otto. p. 205, et Biener in historia Novellarum p. 131 sqq.; nec non in Schediasmate literario de collectionibus canonum eccl. graecae. Berol. 1827. p. 26 sqq. Denique Lambecii commentarii de bibliotheca Vindobonensi et Bandini catalogus Codicum bibl. Mediceae-Laurentianae consuli possunt.

et nepote, editam esse existimant. Itaque fugit eos, Leonem Sapientem et Constantinum Porphyrogenitum nunquam imperasse solos, sed iis Alexandrum, Leonis fratrem, imperii socium fuisse. Quodsi Ecloga a Leone Sapiente ejusque filio Constantino profecta esset, necessario et Alexandri nomen titulo inscriptum inveniremus.

Denique omnes eam sententiam tuentur, compendium a Leunclavio, uti dixi, in Jure Graeco-Romano tom. II p. 79 sqq. publici juris factum, esse re vera legale quoddam compendium, quod Leunclavius ad Codicem quendam MS fideliter typis excudi curaverit. In quo tamen magnopere falluntur. Leunclavius enim istud compendium ex variis Codicibus proprio Marte composuit [12]), et ita hoc monstrum veluti genuinum partum edidit.

12) Ecloga, qualem Leunclavius edidit, in Codicibus MSS minime reperitur. Sed tituli decem priores pro arbitrio Eclogae praepositi sunt, et in universum conveniunt cum decem primis titulis, quos Epanagogae Basilii, Leonis et Alexandri Codices tribuunt. Quam Epanagogen Leunclavio ob oculos fuisse, et titulus satis aperte significat, qui in primo folio tomi II Juris Graeco-Romani legitur: »*Delectus compendiarius et correctio juris antiqui in id, quod aequius melius est, per Impp. Basilium, Leonem, Alexandrum, et Constantinum Augg.*« Praeterea Leunclavius ipse JGR tom. II p. 133 in margine titulum aliquem numero LIV laudat, quum apud ipsum (p. 132) LXIV sit: ex quo apparet, decem titulos postea demum ab eo adjectos fuisse. Tituli autem, qui post decimum sequuntur, non omnes unius ejusdemque compendii sunt; sed tit. 11—19 et 28, nec non titulus περὶ διαμερισμῶν σκύλων cum Codicibus Eclogae privatae, tituli vero 20—27 cum Codicibus Eclogae ad Prochiron mutatae conveniunt. — Itaque quaeritur, quibus Codicibus Leunclavius usus et quam rationem in edendo eorum argumento sequutus fuerit. Ipse quidem compendium, quod edidit, ex duobus Codicibus sese composuisse profitetur (cf. JGR tom. II p. 79. 131): altero Jo. Sambuci, altero bibliothecae Septemviralis Palatinae. Et Sambuci quidem Codex, qui Leunclavio ad manus fuit, hodie Vindobonae est inter Codices juridicos graecos octavus: id quod Lambecius dudum observavit, et Bienerus nuper αὐτόπτης confirmavit. Palatinus vero Codex qualis fuerit, in obscuro est. Suaresius quidem in Notitia Basilicorum (edit. Pohl p. 13) Palatino-Vaticanum 223 esse suspicatur, hoc est Codicem Palatinum in catalogo, quem de bibliotheca Palatina Sylburgius confecit, numero 55 insignitum. Quod valde placet: is enim Codex continet primum Epanagogen Basilii, Leonis at-

Primus hos errores detexit et rectum vidit vir celeberrimus F. A. Bienerus, quem et ego ducem sequutus sum [13]. Breviter sed perspicue totam rem explicuit his verbis [14]: »*Die Ecloga rührt her von Leo, dem Isaurier, und dessen Sohn Constantin, wahrscheinlich* **739**: *in den Vorreden des Prochiron und der Epanagoge wird sie als ein verwerfliches, schlechteres Werk bezeichnet. In ihren verschiedenen Bearbeitungen erscheint sie in* **16, 18, 21, 23** *Titeln, welche in der Hauptsache den lezten* 18 *bei Leunclav entsprechen: ausserdem kommen noch zugesezte Titel vor. Die ursprüngliche Gestalt scheint eine in* 18 *Titeln zu sein, aber abweichend in Rubriken und Inhalt von Leunclav. In Leunclav's Ausgabe sind die ersten zehn Titel etwas willkürlich Zugeseztes: sie gehören der Epanagoge an,*

que Alexandri, ex qua Leunclavium quosdam titulos edidisse supra observavi: continet praeterea praefationem Ὁ δεσπότης, quam ex Palatino Codice descriptam Leunclavius exhibet, cum inscriptione, in qua Ecloga anno ͵ςτμς΄ confecta esse dicitur, qui annus in nullo alio Codice proditus est et tamen apud Leunclavium quoque occurrit: denique continet et aliud juris compendium, cujus titulus ultimus est de pactis et conventis, quem et ipsum Leunclavius (p. 133) ultimum in suo Codice fuisse testatur. His igitur Codicibus Leunclavium ita usum esse arbitror, ut 1) Inscriptionem (JGR II p. 79) ex inscriptionibus Eclogae ipsi in Cod. Vindob. 8, in Cod. autem Palat. Praefationi Ὁ δεσπότης praemissis componeret: — 2) Praefationem Ὁ δεσπότης (JGR II p. 79—82) ex Cod. Pal. describeret: — 3) Titulos 1 — 10 (JGR II p. 82 — 100) ex Epanagoge, quam in Cod. Pal. invenerat, adjiceret: — 4) Titulos 11 — 19. 28 et περὶ διαμερισμοῦ σκύλων (JGR II p. 100 — 114. 125 — 130. 133) ex Cod. Vindob. ederet (nam hos titulos, nec non tit. περὶ γαμβρῶν κ. τ. λ. ex Codice Vindob. 8 desumtos esse cel. Bienerus literis ad me datis significavit): — 5) Denique in reliquis omnibus compendium illud sequeretur, quod in Cod. Pal. post Epanagogen extare dicitur. Quod quidem compendium singulare omnino esse videtur, ex Ecloga ad Prochiron mutata, ex Epitome legum aliisque fontibus conflatum.

13) Vide: Fragmenta graecae versionis legum Rotharis. Heidelb. 1835. p. 8 sqq. et p. 27 sqq. — Αἱ ῥοπαί. Heidelb. 1836. p. 44 sqq. 52 sqq.

14) Biener Beiträge zur Revis. des justin. Codex. Berlin 1833. p. 224 sqq. Adde Zeitschr. für gesch. Rechtsw. VIII p. 273 sqq.

entsprechen ihr aber, so weit die Handschriften derselben bekannt sind, nicht ganz genau. Dagegen scheinen die lezten 18 *Titel Leunclav's in einzelnen Handschriften vorzukommen (Assemani II p.* 557. *Zanetti p.* 100*); die Venetianische in* 63 *Titeln enthält vielleicht auch die von Leunclav am Schlusse beigefügten Rubriken. Das Prochiron hat Basil, Constantin und Leo als Urheber, wie sich theils aus der Vorrede, theils aus dem Inhalte ergiebt. Es erscheint immer in* 40 *Titeln, aber in zwei Recensionen. Die ursprüngliche Form ergiebt die Meermansche, jezt meine, Handschrift; — eine vermehrte Gestalt, deren Rubriken nur unbedeutend von dem Original abweichen (in der Uffenbachschen Handschrift und vielen anderen), zeichnet sich aus durch reichliche Zusäze, welche nicht ganz gleichförmig sind, und durch die vorgesezte Überschrift der Ecloga des Leo. Die Epangoge rührt her von Basil, Leo, Alexander. Ausser der Originalgestalt in* 40 *Titeln, welche in einer Venetianer und einer Palatino-Vaticanischen Handschrift sich findet, lassen sich zwei verschiedene Bearbeitungen, bei denen das Prochiron berücksichtigt wurde, unterscheiden (die eine Assemani II p.* 573 — 576. *Paris.* 1367, *die andere Paris.* 1357. 1381. *A.* 1383. *Hardt III p.* 236 *und zwei meiner Handschriften), und eine daraus, mit Rücksicht auf das Prochiron, excerpirte Sammlung in* 13 *Titeln (Bandini III p.* 178. *Lambec. Kollar lib. VI p.* 39*).«*

Haec Bienerus: cum quo quatenus consentiam, et quatenus ab eo dissentire ausus sim, sequentia docebunt.

CAPUT II.
Ecloga Leonis et Constantini.

§. 5.
Eclogae descriptio.

In recensendis enchiridiis juris Graeco-Romani initium faciendum est ab Ecloga Leonis et Constantini, quam antiquissimam esse infra videbimus. Ea autem integra reperitur in Codicibus: Laurent. IX, 8 (fol. 333—349) *); — Bodlej. 264, 18 (fol. 67—80); — Monac. gr. 309 (fol. 193—228). Sola inscriptio Eclogae extat in Cod. Bodlej. Rawlins. 158: — prooemium in Codicibus: Paris. gr. 1751 (fol. 19 — 25); — Vindob. theol. gr. 253 (fol. 37—40); — Palat. 55 (Vatic. 223). — Eadem Ecloga, omissa inscriptione et praefatione, est in Cod. Paris. gr. 1788 (fol. 111 — 139): — integra etiam in Mosquensi quodam Codice extare dicitur.

Quos quidem Codices si sequaris, ordo atque argumentum Eclogae hoc est:

Ἐκλογὴ [1]) τῶν νόμων ἐν συντόμῳ [2]) γενομένη παρὰ λέοντος καὶ κωνσταντίνου [3]) τῶν σοφῶν καὶ [4]) φιλευσεβῶν ἡμῶν βασιλέων ἀπὸ τῶν ἰνστιτούτων, τῶν διγέστων, τοῦ

Ecloga legum compendiaria per Leonem et Constantinum, sapientes ac pios nostrum imperatores, ex Institutionibus, Digestis,

*) Vide cap. IX §. 23.

1) Paris. 1788 incipit demum a rubrica tituli I. — Prochiro aucto eadem iisdem paene verbis inscriptio praeponitur: cf. cap. VIII not. 43.

2) Mon. 309: ἐνσυντόμως.

3) Vindob.: βασιλείου, κωνσταντίνου καὶ λέοντος.

4) Verba σοφῶν καὶ Mon. 309, Bodl. 264 et Vind. omittunt. Mon. 309 et Rawl. 158 mox verbum ἡμῶν non habent.

κώδικος, τῶν νεαρῶν τοῦ μεγάλου [5]) ἰουστινιανοῦ διατάξεων, καὶ ἐπιδιόρθωσις [6]) εἰς τὸ φιλανθρωπότερον ἐκτεθεῖσα [7]) ἐν μηνὶ μαρτίῳ ἰνδ. θ' ἔτει [8]) ἀπὸ κτίσεως κόσμου ,ϛσμζ' [9]).

Ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος λέων καὶ κωνσταντῖνος βασιλεῖς [10]).

Ὁ δεσπότης καὶ ποιητὴς τῶν ἁπάντων θεὸς ἡμῶν, ὁ κτίσας τὸν ἄνθρωπον καὶ τιμήσας αὐτὸν τῇ αὐτεξουσιότητι, νόμον αὐτῷ κατὰ τὸ προφητικῶς εἰρημένον [11]) δεδωκὼς εἰς βοήθειαν, πάντα αὐτῷ τά τε πρακτέα καὶ

Codice et novellis magni Justiniani Constitutionibus, et correctio in id, quod aequius melius est, promulgata mense Martio Indict. IX anno a creatione mundi VIMCCXLVII.

In nomine patris et filii et sancti spiritus Leo et Constantinus AA.

Dominus et conditor ille omnium Deus noster, qui creavit hominem et plena libertate decoravit, eidem lege, quemadmodum propheta loquutus est, in auxilium data, per hanc tam facienda quam vitanda omnia pate-

5) Mon. 309 addit: βασιλέως.
6) Mon. 309: ἐπὶ διορθώσει.
7) Laur. IX, 8: ἐκδοθεῖσα.
8) Mon. 309 et Rawl.: ἔτους.
9) Bodl. 264: τοῦ ,ϛσμζ' ἔτους. Similiter, quantum scio, Mosquensis Cod. (Consentiunt Proch. aucti Codices tres.) Pal.: ,ϛτμζ'. (Item Proch. aucti Cod. unus: alii duo habent: ,ϛυμζ'.) Mon. 309: ,ϛφμζ'. Secundum critices regulas majori parti Codicum obtemperandum et ,ϛσμζ' scribendum est, praesertim quum σ facile in τ, υ, φ mutari potuerit. Vind. Cod. habet ,ϛτπδ', ex conjectura, uti videtur: cf. not. 108. Laur. IX, 8 et Rawl. (de quo tamen vide p. 333) habent ,ϛσμη'. Quam lectionem, quum antiquior sit, facile praetulerim, nisi tot Codices numerum ζ' exhiberent. — Laur. IX, 8 et Mon. 309 post inscriptionem titulorum indicem efferunt.
10) Hanc inscriptionem Bodl. 264 non habet. Paris. 1751 hinc incipit. — Cf. Leunclav. JGR II p. 79 sqq.
11) Bodl. 264: προφητικόν. — Esaïas 8, 20.

ἀπευκταῖα [12]) δι' αὐτοῦ κατέστησε γνώριμα, καὶ τὰ μὲν αἱρεῖσθαι [13]) ὡς σωτηρίας ὑπάρχοντα [14]) πρόξενα, τὰ δὲ ἀπωθεῖσθαι ὡς κολάσεως αἴτια· καὶ οὐδεὶς τῶν τὰ αὐτοῦ [15]) φυλασσόντων ἢ, ὅπερ ἀπέστω, ἀθετούντων τὰ [16]) δικαιώματα τῆς καταλλήλου τῶν ὁπωσοῦν πραττομένων διαψευσθήσεται ἀντιδόσεως. Θεὸς γὰρ ὁ προεπαγγειλάμενος [17]) τὰ ἀμφότερα, οὗ τῶν λόγων ἡ δύναμις κεκτημένη τὸ ἀμετάθετον καὶ τῇ ἑκάστου ἐργασίᾳ ἀντιμετροῦσα [18]) τὰ ἄξια, κατὰ [19]) τὸ εὐαγγελικῶς εἰρημένον οὐ παρελεύσεται.

Ἐπεὶ οὖν τὸ κράτος τῆς βασιλείας ἡμῖν ἐγχειρίσας, ὡς ηὐδόκησε, δεῖγμα τοῦτο τῆς ἐν φόβῳ πρὸς αὐτὸν ἀγαπήσεως ἡμῶν ἐποιήσατο, κατὰ πέτρον [20]) τὴν κορυφαιοτάτην τῶν ἀποστόλων ἀκρότητα, ποιμαίνειν ἡμᾶς κελεύσας τὸ πιστότατον ποίμνιον, οὐδὲν αὐτῷ πρότερον [21]) ἢ μεῖζον τῆς ἐν κρίματι καὶ δικαιοσύνῃ τῶν ὑπ' αὐτοῦ καταπιστευθέντων ἡμῖν κυβερνήσεως εἰς

fecit: ut sequeretur illa veluti salutem conciliantia, repelleret haec tanquam supplicio causam praebentia. Nec quisquam eorum, qui ab eo praecepta servant, aut, quod absit, ejus jura violant, conveniente pro suis qualibuscunque factis retributione frustrabitur. Quippe Deus est, qui prius utrumque promisit: cujus verborum vis ac potestas, quum mutationem nullam recipiat et quae cujusvis operatione digna sunt remetiatur, secundum illud evangelice dictum non transibit.

1. Postquam igitur imperium regni pro sua erga nos affectione nobis tradidit, et ita conjunctae cum timore dilectionis erga se nostrae documentum edidit, dum secundum Petrum, summum Apostolorum apicem, fidelissimum gregem suum pascere nos jussit: nihil ei prius aut majus aequa justaque gubernatione subditorum ab ipso nobis commissorum referri posse agnoscimus: ut

12) Pal.: οὐ πρακτέα.
13) Pal.: ἐφίεσθαι.
14) Bodl. 264: ὄντα.
15) Bodl. 264: αὐτά.
16) Pal.: αὐτοῦ τά.
17) Pal.: προαπηγγ.
18) Bodl. 264: ἀντιμετροῦντος.
19) Bodl. 264: καί. — I Petri 1, 17.
20) I Petri 5, 2.
21) Bodl. 264: πρῶτον.

ἀντίδοσιν εἶναι γινώσκομεν [22]), ὡς ἐντεῦθεν πάσης ἀδικίας λύεσθαι σύνδεσμον καὶ βιαίων συναλλαγμάτων στραγγαλιὰς διαλύεσθαι [23]), καὶ τὰς τῶν πλημμελούντων ὁρμὰς ἀνακόπτεσθαι, καὶ οὕτως ταῖς κατ' ἐχθρῶν νίκαις ὑπὸ τῆς αὐτοῦ παντοδυνάμου χειρὸς στεφανοῦσθαι ἡμᾶς, τοῦ περικειμένου διαδήματος πολυτελέστερόν τε καὶ τιμιώτερον, εἰρηναῖόν τε ἡμῖν ἀποκαθίστασθαι τὴν βασιλείαν [24]) καὶ εὐσταθὲς τὸ πολίτευμα.

Ὅθεν ταῖς τοιαύταις μερίμναις ἐνασχολούμενοι, καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀρεσκόντων θεῷ καὶ τῷ κοινῷ συμφερόντων εὕρεσιν ἀκοίμητον τὸν νοῦν καταστήσαντες, τήν τε δικαιοσύνην πάντων τῶν ἐπιγείων προτιμήσαντες ὡς πρόξενον τῶν οὐρανίων ὑπάρχουσαν καὶ τομωτέραν παντὸς ξίφους τῇ τοῦ ἐπ' αὐτῇ [25]) θεραπευομένου δυνάμει κατὰ τῶν πολεμίων ὑπάρχουσαν, ἐν πολλαῖς τε βίβλοις τὰ ὑπὸ τῶν προβεβασιλευκότων νενομοθετημένα γεγράφθαι γινώσκοντες, καὶ τοῖς μὲν δυσδιάγνωστον τὸν [26]) ἐν αὐτοῖς περιεχόμενον νοῦν, τοῖς δὲ καὶ παντελῶς ἀδιάγνωστον καὶ μάλιστα τοῖς ἔξω

inde solvatur omnis colligatura iniquitatis et violentorum contractuum obligationes dissolvantur, et impetus delinquentium retundantur, atque ita victoriis adversus hostes ab omnipotente ejus manu coronemur, multo pretiosius et honorificentius quam diademate nobis circumposito, et pacificum nobis reddatur imperium et respublica stabilis.

2. Unde ejusmodi curis occupati, et ad inventionem eorum, quae Deo grata et reipublicae utilia sunt, mentem insomnem componentes, et justitiam omnibus terrestribus anteponentes, quippe caelestium conciliatricem et omni gladio adversus hostes acutiorem propter virtutem ejus, qui illam colit: quum leges ab imperatoribus ante nos regno potitis latas in multis libris descriptas esse intelligeremus, earumque sensum aliis intellectu difficilem, aliis, ac praesertim illis, qui extra

22) Bodl. 264: πιστεύομεν.
23) Esaïas 58, 6.
24) Bodl. 264: τὸ βασίλειον.
25) Bodl. 264: αὐτοῦ.
26) Deest in Bodl. 264.

τῆς θεοφυλάκτου ταύτης καὶ βασιλίδος ἡμῶν πόλεως εἰδότες [27]) τυγχάνοντα, μετακαλεσάμενοι νικήταν τὸν ἐνδοξότατον πατρίκιον καὶ κοιαίστωρα ἡμῶν, τούς τε ἐνδοξοτάτους ἡμῶν πατρικίους νικήταν καὶ μαρῖνον [28]), τοὺς ἐνδοξοτάτους ὑπάτους καὶ ἀντιγραφεῖς, καὶ λοιποὺς τὸν τοῦ θεοῦ φόβον ἔχοντας, πάσας τὰς αὐτῶν [29]) βίβλους συναθροισθῆναι παρ' ἡμῖν ἐκελεύσαμεν, καὶ πάσας [30]) μετ' ἐπιμελοῦς ἐπισκέψεως [31]) ἀνακρίναντες, διά τε τῶν ἐν ταῖς αὐταῖς βίβλοις εὐθέτως ἐμφερομένων, διά τε τῶν παρ' ἡμῶν [32]) νεαρῶς θεσπισθέντων ἐπὶ συχναζόντων [33]) πραγμάτων καὶ συναλλαγμάτων τὰς κρίσεις καὶ τὰς καταλλήλους τῶν ἐγκλημάτων ποινὰς ἐν τῇδε τῇ βίβλῳ φανερωτέρως τε καὶ λεπτοτέρως ἀναληφθῆναι ἁρμόδιον ἡγησάμεθα, πρὸς εὐσύνοπτον τῆς τῶν τοιούτων εὐσεβῶν νόμων δυνάμεως εἴδησιν, καὶ τὴν ἐν εὐκρινείᾳ τῶν πραγμάτων εὐλύτωσιν, καὶ τὴν δικαίαν τῶν πλημμελούντων ἐπε-

hanc divinitus custoditam et regiam nostram urbem degunt, plane non intelligibilem esse nossemus: arcessito Niceta, gloriosissimo patricio, itemque gloriosissimis patriciis nostris Niceta et Marino, cum gloriosissimis consulibus et cancellariis aliisque Dei timore praeditis, omnes eorum libros apud nos colligi jussimus, et omnibus cum diligenti examine perlectis, tam secundum ea, quae in iisdem libris apte disposita continerentur, quam secundum ea, quae a nobis noviter constituta essent, judicia super frequentibus causis et contractibus ferenda et competentes criminum poenas in hocce libro manifestius et brevius digerere congruum duximus, ut vis ac potestas illarum piarum legum facilius percipi et ipsa negotia majori perspicuitate decidi possent, et ut

27) Bodl. 264: ἰδιώταις.

28) Paris. 1751: μαρῖνον καὶ νόννον. Alii μάριον, alii μαριανόν. In versione Slavonica Hypatii nomen occurrit. Bodl. autem 264 sic: μετακαλεσάμενοι τούς τε ἐνδοξοτάτους ἡμῶν πατρικίους, τὸν ἐνδοξότατον κοιαίστωρα καὶ τοὺς ἐνδοξοτάτους ὑπάτους. — Caeterum de his omnibus viris nihil constat.

29) Bodl. 264: αὐτάς.

30) Pal.: πάντα.

31) Pal.: ἐπισχέσεως.

32) Bodl. 264: ἡμῖν.

33) Pal.: συχνῶν τῶν.

ξέλευσεν, καὶ τὴν τῶν ἐπιῤῥεπῶς πρὸς τὸ πλημμελεῖν διακειμένων ἀναστολὴν καὶ διόρθωσιν.

Τοὺς δὲ μετιέναι τεταγμένους τὰ νόμιμα πάντων τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν παραινοῦμεν ἅμα καὶ παρεγγυῶμεν ἀπέχεσθαι, καὶ ἀπὸ ὑγιοῦς διανοίας προφέρειν [34]) τῆς ἀληθοῦς δικαιοσύνης τὰ κρίματα, καὶ μήτε πένητος [35]) καταφρονεῖν μήτε δυνάστην ἀδικοῦντα ἐᾶν ἀνεξέλεγκτον, μήτε μὴν σχήματι μὲν καὶ λόγῳ τὴν δικαιοσύνην ὑπερθαυμάζειν καὶ τὴν ἰσότητα, ἔργῳ δὲ τὸ ἄδικον καὶ πλεονεκτικὸν προτιμᾶν ὡς ὠφέλιμον, ἀλλὰ δύο κρινομένων παρ' αὐτοῖς, τοῦ τε πλεονεκτοῦντος καὶ τοῦ τὸ ἔλαττον ἔχοντος, εἰς τὸ πρὸς ἀλλήλους ἴσον αὐτοὺς [36]) ἵστασθαι, καὶ τοσοῦτον ἀφαιρεῖν [37]) τοῦ ὑπερέχοντος, ὅσον ἐλαττούμενον [38]) εὕρωσι τηνικαῦτα τὸν ἀδικούμενον. οἱ γὰρ τὴν ἀληθῆ δικαιοσύνην ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς προεναποκειμένην μὴ ἔχοντες, ἀλλ' ἢ χρήμασι διεφθαρμένοι ἢ φιλίᾳ χαριζόμενοι [39]) ἢ

justa exsequutione delinquentes puniri, quique proclives ad peccandum essent, tam coerceri quam corrigi possent.

3. Qui autem constituti sunt, ut legalia curent, eos monemus et simul hortamur, ut ab omnibus humanis affectibus abstineant, et ex sincera mente verae justitiae judicia proferant, ac neque potentem injuste aliquid agentem relinquant irreprehensum, nec in speciem quidem ac verbis nimiopere justitiam admirentur atque aequitatem, re ipsa vero injustitiam et fraudes praeferant, utpote fructuosas: sed si apud eos duorum causa agatur, quorum alter fraude sua locupletior est, alter pauperior, ad aequalem erga se statum eos redigant, et tantum eminentiori detrahant, quanto laesum tunc invenerint inferiorem esse. Qui enim justitiam veram in animis suis jam ante sitam non habent, sed vel pecuniis corrupti sunt, vel amicitiae gratificantur, vel inimicitiam

34) Bodl. 264: προσφ.
35) Idem: πένητας.
36) Bodl. 264: ἐπανισοῦν αὐτοῖς.
37) Pal.: ἀφελεῖν.
38) Bodl. 264: ἐλαττονούμενον.
39) In Pal. verba ἢ φιλ. χαρ. desunt.

ἔχθραν ἀμυνόμενοι ἢ δυναστείᾳ [40]) δυσωπούμενοι, κρίμα κατευθύνειν οὐ δύνανται, δεικνύντες ἐφ᾽ ἑαυτοῖς [41]) τὸν ψαλμῳδὸν [42]) ἀληθεύοντα· εἰ ἀληθῶς ἄρα δικαιοσύνην λαλεῖτε, εὐθείας κρίνατε τὰς κρίσεις [43]), υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων. καὶ γὰρ ἐν καρδίᾳ ἀνομίας [44]) ἐργάζεσθε ἐν τῇ γῇ, ἀδικίαν αἱ χεῖρες ὑμῶν συμπλέκουσιν. ὥσπερ καὶ ὁ σοφὸς σολομῶν [45]) τὸ περὶ τὴν κρίσιν ἄνισον τῇ τῶν σταθμίων [46]) προσηγορίᾳ παρωμοιακῶς [47]) αἰνιττόμενος ἔφησε· στάθμιον [48]) μέγα καὶ μικρὸν, βδελυκτὰ παρὰ κυρίῳ [49]).

Καὶ ταῦτα τοῖς νοοῦσι μὲν τὸ δίκαιον, παρατρέπουσι δὲ τὴν ἀλήθειαν παραινετικῶς ἅμα καὶ προμαρτυρικῶς παρ᾽ ἡμῶν διατέτακται. οἷς δὲ τοῦτο διὰ τὸ περὶ τὴν φρόνησιν ἐλλειπὲς ὑπάρχει δυσθήρατον [50]), καὶ διανεῖμαι ἑκάστῳ τὸ ἴδιον παντελῶς αὐτοῖς τυγχάνει [51]) ἀνέφικτον, οὗτοι κατὰ τὸ ὑπὸ ἰησοῦ τοῦ σιρὰχ

ulciscuntur, vel potentiam reformidant, rectum judicium ferre non possunt, sed illud psalmistae verbum in se vere dictum esse ostendunt: Si quidem vere justitiam profertis, judicia recta judicate, filii mortalium. Nam in corde vestro iniqua facinora peragitis in terra, et manus vestrae injustitiam nectunt. Sic et sapiens ille Solomo, inaequalitatem in judicando ponderum appellationibus comparando, per aenigma dixit: Pondus ibidem magnum et parvum, apud Dominum abominabilia sunt.

4. Et haec iis, qui justum quidem norunt, veritatem autem pervertunt, hortandi et obtestandi causa a nobis praecepta sunt. Quibus vero hoc propter prudentiae defectum inventu difficile est, quive ut suum cuique tribuant prorsus assequi nequeunt, illi secundum id, quod a Sirachide Jesu profertur, neque a Domino

40) Pal.: δυναστείαν.
41) Bodl.: ἑαυτῶν.
42) Psalm. 58, 2. 3.
43) Haec duo verba in Bodl. desunt.
44) Bodl.: ἀνομίαν.
45) Pal.: ὁ σολομῶν ὁ σοφός. — Prov. 11, 1. 20, 10.
46) Pal.: σταθμῶν.
47) Bodl.: παροιμιακῶς.
48) Pal.: σταθμὸν.
49) Pal.: κυρίου.
50) Bodl.: καὶ δυσθ.
51) Pal.: τὸ ἴδιον ἑκάστῳ παντελῶς ὑπάρχει.

λεγόμενον [52]) μήτε παρὰ κυρίου ἡγεμονίαν ζητείτωσαν, μήτε παρὰ βασιλέως καθέδραν δόξης αἰτείτωσαν, μήτε γίνεσθαι κριταὶ προαιρείσθωσαν [53]) ἀδικίας οὐδαμῶς ἐξαίρειν ἰσχύοντες. οἱ δὲ νοῦ καὶ φρονήσεως μέτοχοι καὶ δικαιοσύνης ἀληθοῦς [54]) ἐναργῶς [55]) ἐπιστήμονες, ὀρθὰ περὶ τὰς κρίσεις βλεπέτωσαν, καὶ ἀπαθῶς τὰ κατ' ἀξίαν ἑκάστῳ νεμέτωσαν [56]). οὕτως γὰρ καὶ ὁ κύριος ἡμῶν ἰησοῦς χριστὸς, ἡ τοῦ θεοῦ δύναμις καὶ σοφία, περισσοτέρως αὐτοῖς τὴν γνῶσιν τοῦ δικαίου χαρίζεται καὶ ἀνακαλύπτει τῶν πραγμάτων τὰ δυσεξεύρητα· ὃς καὶ τὸν σολομῶντα [57]) ἐκζητήσαντα τὸ δίκαιον ἐν ἀληθείᾳ ἐσόφισε, καὶ τὴν περὶ τοῦ παιδίου κρίσιν ὀρθῶς καὶ εὐθυβόλως ταῖς γυναιξὶν ἐξενεγκεῖν ἐχαρίσατο. ἐπειδὴ γὰρ ἀμάρτυρα ἦν τὰ παρ' ἑκατέρας λεγόμενα, ἐπὶ τὴν φύσιν χωρῆσαι τοῦτον [58]) ἐκέλευσε καὶ δι' αὐτῆς εὑρεῖν τὸ ἀγνοούμενον παρεσκεύασεν· ὅτε ἡ μὲν [59]) ἀλλοτρία ἀπαθῶς τὸ περὶ τῆς ἀναιρέσεως τοῦ παιδὸς κατεδέξατο πρόσταγμα, ἡ δὲ ἀληθὴς [60]) μήτηρ

principatum requirant, neque a rege solium gloriae postulent, neque judices fieri expetant, quum tollere de medio facinora injusta nequaquam possint. Qui vero rationis ac prudentiae participes et verae justitiae liquido periti sunt, ii recta in judiciis considerent, et absque affectu cuique pro meritis convenientia tribuant. Nam sic etiam Dominus noster Jesus Christus, Dei virtus ac sapientia, majore cum abundantia justi cognitionem iis largitur, et res investigatu difficiles revelat; qui et Solomonem, quum justitiam requisiisset, sapientem re vera fecit, et hoc ei largitus est, ut judicio recto et ad scopum tendente sententiam de puero mulieribus ferret. Quum enim testimoniis ea carerent, quae ab utraque dicebantur, ad ipsam naturam eum progredi jussit, et uti per hanc inveniret, quod ignorabatur, effecit: quandoquidem, quae extranea erat, sine affectu mandatum de necando puero accepit, ea vero, quae re vera mater

52) Sirach 3, 22.
53) Pal.: προαιρείτωσαν.
54) Deest in Bodl.
55) Bodl.: ἐναργεῖς.
56) Verba καὶ ἀπ. — νεμέτωσαν Bodl. non habet.
57) I Reg. 3, 16 sqq.
58) Pal.: τούτων.
59) Pal.: μὲν ἡ.
60) Pal.: ἀληθῶς.

οὐδὲ τὴν ἀκοὴν ὑποσχεῖν τῷ προστάγματι διὰ τὴν φυσικὴν φιλοστοργίαν ἠνέσχετο [61]).

Ταῦτα νοείτωσαν, ταῦτα φρονείτωσαν [62]), ἐν τούτοις ἀναστρεφέσθωσαν [63]) οἱ παρὰ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας κρίνειν τεταγμένοι τὰ πράγματα καὶ τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν νόμων ἐγκεχειρισμένοι τὰ δίκαια στάθμια. ἐν τούτοις γὰρ τὸν τὰ σκῆπτρα ἡμῖν ἐγχειρίσαντα θεὸν θεραπεύειν σπουδάζομεν· ἐν τούτοις τοῖς ὅπλοις τῇ δυνάμει αὐτοῦ εὐσθενῶς ἀντιτάττεσθαι τοῖς πολεμίοις βουλόμεθα· ἐν τούτοις τὸ χριστῷ σημείωτον [64]) καὶ παρὰ τῆς αὐτοῦ ἐξουσίας ὑποτεταγμένον τῇ ἡμετέρᾳ πρᾳότητι ποίμνιον αὔξειν ἐπ' ἀγαθοῖς καὶ προκόπτειν πιστεύομεν· ἐν τούτοις ἀποκαθίστασθαι ἡμῖν τὴν ἀρχαίαν τοῦ πολιτεύματος δικαιοδοσίαν ἐλπίζομεν.

Τοῦ [65]) κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ εἰρηκότος [66])· μὴ κρίνετε κατ' ὄψιν, ἀλλὰ τὴν δικαίαν κρίσιν κρίνατε, πάσης δωροληψίας ἀπέχεσθαι δίκαιον.

erat, ne audire quidem hoc mandatum propter naturalem amorem sustinuit.

5. Haec considerent, haec secum reputent, in his versentur, qui a pietate nostra constituti sunt, ut de causis cognoscant, et quibus justa piarum nostrarum legum pondera tradita sunt. In his enim Deum, qui sceptra imperii nobis tradidit, colere studemus: his armis, ipsius adjuti potestate, fortiter nos hostibus opponere volumus: per haec gregem a Christo designatum et per ejus potestatem nostrae mansuetudini subjectum in bonis incrementum sumere et proficere confidimus: his antiquam reipublicae justitiam restitutum iri speramus.

6. Quum Dominus et Servator noster Jesus Christus dixerit: Ne judicetis secundum speciem externam, sed justum judicium exercete, ab omni munerum capta-

61) Bodl.: ἠνέγκατο.
62) Haec duo verba Bodl. non habet.
63) Pal.: ἀναστραφείτωσαν.
64) Pal.: τῷ χριστῷ σημ. Bodl.: τὸ χριστοσημ.
65) Bodl. hinc novam lineam incipit.
66) Joh. 7, 24.

γέγραπται γάρ[67]· *οὐαὶ οἱ δικαιοῦντες τὸν ἀσεβῆ ἕνεκα δώρων καὶ ὁδὸν ταπεινῶν ἐκκλίνοντες, τὸ δίκαιον τοῦ δικαίου αἴροντες ἀπ' αὐτοῦ*[68]· *ὧν ἡ ῥίζα ὡς χοῦς ἔσται, καὶ τὸ ἄνθος αὐτῶν ὡς κονιορτὸς ἀναβήσεται, ἀνθ' ὧν τὸν νόμον κυρίου πληροῦν οὐκ ἐθέλησαν. ξένια γὰρ*[69] *καὶ δῶρα ἐκτυφλοῦσι*[70] *σοφῶν ὀφθαλμούς. ὅθεν*[71] *τῆς τοιαύτης αἰσχροκερδείας ἀναστολὴν παντελῶς ποιήσασθαι*[72] *σπουδάζοντες, ἐκ τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν σακκελλίου ὡρίσαμεν τῷ τε ἐνδοξοτάτῳ κοιαίστωρι, τοῖς ἀντιγραφεῦσι, καὶ πᾶσι τοῖς ἐπὶ τοῖς*[73] *δικαστικοῖς κεφαλαίοις καθυπουργοῦσι τοὺς μισθοὺς παρέχεσθαι*[74], *πρὸς τὸ ἐξ οἱουδήποτε προσώπου παρ' αὐτοῖς κρινομένου μηδὲν αὐτοὺς λαμβάνειν τὸ σύνολον, ἵνα μὴ τὸ ὑπὸ τοῦ προφήτου λεγόμενον*[75] *καὶ εἰς ἡμᾶς πληρωθῇ*[76]· *ἀπέδοντο ἀργυρίῳ τὸ δίκαιον, καὶ μέλλωμεν ἐντεῦθεν θεϊκῆς*[77] *τυγχάνειν ἀγανακτήσεως τῶν*[78] *ἐντολῶν αὐτοῦ παραβάται γενόμενοι.*

tione abstineri justum est. Nam scriptum est: Vae illis, qui impium justificant munerum causa et viam humilium declinant, jus justi ab eo tollentes. Quorum radix instar pulveris erit, et flos eorum cineris instar ascendet, propterea quod legem Domini implere non voluerint. Munera enim et dona excoecant sapientum oculos. Quapropter ejusmodi turpe lucrum coercere penitus studentes, ex sacro nostro aerario statuimus gloriosissimo quaestori, cancellariis, et omnibus, qui in causis judiciariis ministerium suum praebent, salaria praeberi, ut a nulla cujuscunque generis persona, de cujus apud eos causa cognoscitur, quidquam prorsus accipiant, ne quod a propheta dicitur, etiam in nobis impleatur: Argento jus vendiderunt, et ne hinc divinam indignationem incurramus, utpote mandatorum ipsius transgressores facti.

67) Esaïas 5, 23.
68) Bodl.: *αὐτῶν.*
69) Deest in Pal.
70) Bodl.: *ἐκτυφλοῖ.*
71) Pal.: *ὅθεν τήν.*
72) Bodl.: *ποιεῖσθαι.*
73) Pal. non habet.
74) Pal.: *παρασχέσθαι.*
75) Amos 2, 6.
76) Pal.: *πληρωθήσεται.*
77) Pal.: *θείας.*
78) Pal.: *ὡς τῶν.*

Τίτλος πρῶτος.

Περὶ συστάσεως μνηστείας καὶ λύσεως αὐτῆς [79].

α΄. Συνίσταται μνηστεία χριστιανῶν ἐπὶ τοῖς ἐν πρώτῃ ἡλικίᾳ ἀπὸ ἑπταετοῦς χρόνου καὶ τῶν ἄνω, ἔκ τε τῆς τῶν μνηστευομένων ἀρεσκείας, καὶ τῆς ἐκ γονέων καὶ συγγενῶν αὐτοῖς συναινέσεως, ἐὰν οἱ συναλλάσσοντες νομίμως συναλλάσσωσι καὶ μὴ ὦσιν ἐκ τῶν κεκωλυμένων, τουτέστι δι' ἀῤῥαβώνων ἤγουν ὑποβόλων ἢ δι' ἐγγράφων.

β΄. Εἰ δὲ δόξει τὸν διδόντα τὸν ἀῤῥαβῶνα διαστρέψαι καὶ μὴ συναλλάξαι, ἀπόλλειν αὐτὸν τὸν ἀῤῥαβῶνα· εἰ δὲ τὸ μέρος τῆς κόρης θελήσει διαστρέψαι [καὶ μὴ συναλλάξαι, παρεχέτω διπλοῦν τὸν ἀῤῥαβῶνα, τουτέστιν αὐτὸν τὸν ἀῤῥαβῶνα καὶ ἄλλο τοσοῦτον. Εἰ δὲ ἐγγράφως στιχήσει τὶς καὶ δόξει διαστρέψαι, κατὰ τὸ ἔγγραφον αὐτοῦ ἀπολογήσεται τῇ κόρῃ· εἰ δὲ

Titulus primus.

De contrahendis et solvendis sponsalibus.

1. Sponsalia inter Christianos contrahuntur ab iis, qui primae aetatis sunt, post annum septimum et ultra, tum contrahentium placito tum parentum et propinquorum consensu: si quidem contrahentes legitimo modo contraxerint, nec sint ex iis, qui sponsalia invicem contrahere prohibentur, hoc est per arrhas sive hypobola aut per scripturas.

2. Quodsi qui arrham dedit, divertere velit nec matrimonium contrahere, arrham amittat: sin puellae pars divertere nec nubere voluerit, duplam arrham praestet, hoc est ipsam arrham et alterum tantum. Quodsi quis per scripturam contraxerit et divertere voluerit, secundum scripturae modum puellae satisfaciat:

79) Paris. 1788: περὶ μνηστείας χριστιανῶν. — Caeterum hic titulus convenit cum tit. XI edito apud Leunclav. JGR II p. 100 sq., quamquam Leunclavius alia potius Eclogae recensione usus esse videatur. Vide infra §. 7. Idem dicendum est de iis titulis apud Leunclavium editis, quos deinceps cum Ecloga nostra convenire notabo.

τὸ μέρος τῆς κόρης χωρὶς αἰτίας νόμῳ γνωριζομένης δοκιμάζει διαστρέψαι, [80])] *τὸ αὐτὸ μέτρον, ὅπερ ἐγγράφως ἐκεῖνος ὡμολόγησε, παρεχέτω τῷ μνηστευσαμένῳ μετὰ καὶ τῆς παρ᾽ αὐτοῦ γενομένης ὁμολογίας καὶ ἀπαλλασσέτω.*

γ΄. Εἰ δέ τις ὁρμάσηται κόρην, καὶ ἴσως διὰ μῖσος ἢ τρόπον οἱονδήποτε ὑπερτίθεται ποιῆσαι τὸν γάμον, ἕως δύο ἐτῶν ὑποκεῖσθαι τὴν κόρην ἐκδέχεσθαι αὐτὸν, καὶ μετὰ τοῦτο ἵνα διαμαρτύρηται αὐτὸν τὸ μέρος τῆς κόρης τοῦ ποιῆσαι τὸν γάμον· καὶ εἰ μὲν καταδέξεται καλεῖν, ἐπείτοιγε ἄδειαν ἔχειν τὴν κόρην ἔκτοτε ζευχθῆναι ᾧτινι βούλεται, ἐγκρατοῦσαν καὶ ἅπερ ἔλαβεν ἐκ τοῦ μνηστευθέντος αὐτῇ.

δ΄. Εἰ δὲ εἰσὶ παῖδες μὴ ἔχοντες γονεῖς, εἴτε ἄῤῥεν εἴτε θῆλυ, καὶ ἐξ ὑποβυλῆς τινων ἐποίησαν μνηστείαν, καὶ ὕστερον μετενόησαν, ἕως τοῦ ιε΄ ἔτους χρόνου ἄδειαν ἔχειν ἀναλύσαι τὸ συνάλλαγμα ἀζημίως, ὡς ὀρφανῶν αὐτῶν ὄντων καὶ μὴ γινωσκόντων τὰ συμφέροντα αὐτοῖς. εἰ δὲ εἰς ἡλικίαν ἔλθωσιν, ὡς φρόνησιν

sin pars puellae sine causa legibus cognita divertere maluerit, eandem summam, quam ille per scripturam promisit, sponso praestet una cum cautione ab ipso exposita, et a contractu liberetur.

3. Si quis autem puellam petierit, et forte propter odium vel aliam quamcunque rationem nuptias celebrare supersedeat, per biennium puella eum exspectare debet, et postea attestationem ei mittere, ut nuptias exsequatur: et siquidem interpellationem receperit, tunc licentia sit puellae nubendi cui volet, et retinendi quoque quae a sponso consequuta fuit.

4. Quodsi liberi sint parentibus orbati, sive masculus sive femina, et ex suggestione quorundam sponsalia contraxerint, et postea eos horum poenituerit, intra decimum quintum annum licentiam habeant sine fraude contractum rescindendi, ut qui pupilli sint, nec quid sibi expediat intelligant. Ad pubertatem vero si pervenerint, et aliquid peregerint, tamquam intelligentia

80) Inclusa in Bodl. 264 desunt.

ἔχοντες, εἴ τι ποιήσουσιν, οὐκ ἔχουσιν ἄδειαν τοῦ λοιποῦ διαστρέψαι.

Τίτλος β'. περὶ [81] γάμων ἐπιτετραμμένων καὶ κεκωλυμένων, πρώτου καὶ δευτέρου, ἐγγράφου καὶ ἀγράφου, καὶ λύσεως αὐτῶν.

α'. Συνίσταται γάμος χριστιανῶν κ. τ. λ.

Τίτλος γ'. περὶ τῆς καταγραφείσης [82] προικὸς καὶ μὴ ἐπιδοθείσης, καὶ περὶ δικαίου [83] προικός.

α'. Ὁ ὁμολογῶν ἐγγράφως κ. τ. λ.

Τίτλος δ'. περὶ δωρεῶν ἐγγράφων καὶ ἀγράφων [84], ἁπλῶν ἤγουν ἀπεντεῦθεν ἤδη [85] χρήσεως καὶ δεσποτείας πραγμάτων ἢ δεσποτείας [86] αὐτῶν μόνον [87] ἢ μετὰ

praediti, nullam ex eo tempore divertendi licentiam habeant.

Titulus II. De matrimonio licito et prohibito, primo ac secundo, cum scriptura vel sine scriptura contracto, ejusque solutione.

[Convenit cum editis apud Leunclavium JGR II p. **101 — 107.**]

Titulus III. De dote cauta et non numerata, et de jure dotis.

[Convenit cum edito apud Leunclavium JGR II. p. **107.**]

Titulus IV. De donationibus per scripturam vel sine scriptura factis, simplicibus, hoc est confestim usum ac proprietatem rerum, vel proprietatem earum solam in aliquem conferentibus, vel post mortem

81) Paris. 1788: περὶ γάμων νόμου. περὶ γάμων κ. τ λ.

82) Paris. 1788: καταγραφῆς.

83) Idem: δικαίας.

84) Bodl. verba ἐγγρ. καὶ ἀγρ. non habet.

85) Paris. 1788 verba ἤγ. ἀπ. ἤδη non habet.

86) Verba ἢ δεσπ. in Bodl. desiderantur.

87) Hoc verbum deest in Bodl.

θάνατόν τισι καταλιμπανομένων, καὶ περὶ αἰτιῶν, ἐξ ὧν αἱ τοιαῦται δωρεαὶ ἀνατρέπονται [88]).

α΄. Ἄγραφος ἁπλῆ δωρεὰ κ. τ. λ.

Τίτλος ε΄. περὶ τῶν κεκωλυμένων διατίθεσθαι προσώπων καὶ περὶ διαθηκῶν ἐγγράφων καὶ ἀγράφων [89]).

α΄. Κωλύονται διατίθεσθαι κ. τ. λ.

Τίτλος ς΄. περὶ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομιῶν [90]) καὶ λεγάτων, καὶ περὶ τῶν ἐξ ἀχαριστίας [91]) ἐκπιπτόντων [92]).

α΄. Ἐάν τις ἀδιάθετος τελευτήσῃ κ. τ. λ

Τίτλος ζ΄. περὶ ὀρφανῶν καταλειφθέντων [93]) καὶ τῆς τούτων κουρατορίας.

α΄. Εἰ ἔκ τινων ὀρφανοὶ καταλειφθῶσι κ. τ. λ.

alicui relictis, et de causis, ex quibus hujusmodi donationes rescinduntur.

[Convenit cum edito apud Leunclavium JGR II p. 107. 108.]

Titulus V. De personis testari prohibitis, et de testamentis per scripturam vel per nuncupationem faciendis.

[Convenit cum edito apud Leunclavium JGR II p. 108 — 110.]

Titulus VI. De successionibus ab intestato, deque legatis, et de his, qui ut indigni haec amittunt.

[Convenit cum edito apud Leunclavium JGR II p. 112. 113.]

Titulus VII. De pupillis relictis, deque horum cura.

[Convenit cum edito apud Leunclavium JGR II p. 113. 114.]

88) Bodl.: καὶ περὶ ἀνατροπῆς τῶν τοιούτων δωρεῶν.

89) Paris. 1788 simpliciter: περὶ τῶν κεκωλυμένων προσώπων.

90) Paris. 1788: κληρονόμων.

91) Idem: ἀγχιστείας.

92) Bodl. addit: κληρονομίας.

93) Paris. 1788: π. παίδων ὀρφανῶν.

Τίτλος η'. περὶ ἐλευθεριῶν καὶ ἀναδουλώσεων.

α'. Ἐπιτίθεται οἰκέτῃ ἐλευθερία κ. τ. λ.

Τίτλος θ'. περὶ πράσεως καὶ ἀγορασίας ἐγγράφου καὶ ἀγράφου, καὶ ἀῤῥαβώνων αὐτῶν.

α'. Ἔγγραφος καὶ ἄγραφος πρᾶσις καὶ ἀγορασία κ. τ. λ.

Τίτλος ι'. περὶ δανείου ἐγγράφου καὶ ἀγράφου, καὶ τῶν διδομένων ἐπ' [94]) αὐτοῖς ἐνεχύρων.

α'. Ἐάν τις ἐγγράφως ἢ καὶ ἀγράφως λογάριον κ. τ. λ.

περὶ κοινωνίας.

Συνίσταται κοινωνία ἐγγράφως ἢ ἀγράφως κ. τ. λ.

Τίτλος ια'. περὶ πάσης παρακαταθήκης [95]).

α'. Ἐάν τις δι' οἱανδήποτε πρόφασιν κ. τ. λ.

Τίτλος ιβ'. περὶ ἐμφυτεύσεων διηνεκῶν καὶ ἐμπεριγράφων.

α'. Διηνεκεῖς ἐμφυτεύσεις ἀκινήτων δικαίων κ. τ. λ.

Τίτλος ιγ'. περὶ μισθώσεων ἐγγράφων καὶ ἀγράφων [96]).

α'. Αἱ μισθώσεις ἔγγραφοί τε καὶ ἄγραφοι κ. τ. λ.

Titulus VIII. De manumissionibus, et de libertis ad servitutem revocandis.

Titulus IX. De venditione et emtione, quae cum scriptura vel sine scriptura fit, deque arrhis earum.

Titulus X. De mutuo per scripturam vel sine scriptura contracto, et de pignoribus propterea datis.

De societate.

Titulus XI. De deposito.

Titulus XII. De emphyteusibus perpetuis et tempore circumscriptis.

Titulus XIII. De conductione, quae per scripturam vel sine scriptura fit.

94) Bodl.: ἐν.

95) Paris. 1788: π. παραθέσεως.

96) Verba ἐγγρ. καὶ ἀγρ. Paris. 1788 non habet.

Τίτλος ιδ΄. περὶ μαρτύρων πιστῶν καὶ ἀπροσδέκτων.

α΄. Οἱ μάρτυρες ἢ ἀξίαν ἢ στρατείαν κ. τ. λ.

Τίτλος ιε΄. περὶ διαλύσεων κυρουμένων ἢ ἀνατρεπομένων.

α΄. Ἡ διάλυσις ἐγγράφως δι' ὑπογραφῆς κ. τ. λ.

Τίτλος ιϛ΄. περὶ στρατιωτῶν 97) ἰδιοκτήτων πραγμάτων καὶ καστρεσίων κερδῶν 98) ὑπεξουσίων αὐτῶν τυγχανόντων, καὶ περὶ κληρικῶν 99), χαρτουλαρίων, καὶ λοιπῶν στρατευομένων 100), καὶ παγανικῶν πεκουλίων τῶν ὑπεξουσίων παίδων.

α΄. Στρατιωτικὰ πεκούλιά εἰσιν κ. τ. λ.

Τίτλος ιζ΄. 101) ποινάλιος τῶν ἐγκληματικῶν κεφαλαίων.

α΄. Μηδεὶς τὸν ἐν ἐκκλησίᾳ προσφεύγοντα κ. τ. λ. 102)

Titulus XIV. De testibus fide dignis aut non admittendis.

Titulus XV. De transactionibus validis aut rescissis.

Titulus XVI. De bonis acquisititiis et castrensibus lucris militum, qui alieno juri subjecti sunt, deque clericis, chartulariis, et reliquis militantibus, nec non de paganicis peculiis filiorumfamilias.

[Convenit cum edito apud Leunclavium JGR II p. 110. 111.]

Titulus XVII. De poenis in criminalibus causis.

97) Bodl.: στρατιωτικῶν.

98) Paris. 1788: κέρδους.

99) Deest in Paris. 1788.

100) Paris. 1788: ἑτέρων στρατευμάτων, et reliqua non habet.

101) Paris. 1788 omittit tituli numerum.

102) In hoc titulo multo plura habet Paris. 1788, quam Bodl. Uterque differt ab edito in Leunclav. JGR II p. 125—130. — In Mon. 309 hic titulus in plures titulos subdividitur, ita scilicet, ut jam tit. περὶ διαμερισμοῦ σκύλων vicesimus tertius (aut quartus) fiat.

Τίτλος ιη'. [103])

Περὶ διαμερισμοῦ σκύλων.

α'. Τοὺς ἐξερχομένους ἐχθρῶν ἐπὶ πολέμῳ φυλάξασθαι δεῖ ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς πονηροῦ ῥήματος καὶ πράγματος, καὶ πρὸς μόνον τὸν θεὸν τὸν νοῦν αὐτῶν ἔχειν καὶ τὴν δέησιν, καὶ μετὰ συμβουλίας ποιεῖσθαι τὸν πόλεμον. βοήθεια γὰρ ἐκ θεοῦ δίδοται μετὰ καρδίας ἐπιδεομένοις· οὐκ ἐν πλήθει γὰρ δυνάμεως νίκη πολέμου, ἀλλ' ἐκ θεοῦ ἡ ἰσχύς.

β'. Τοῦ δὲ θεοῦ παρέχοντος νίκην τὸ ἕκτον μέρος ἀφαιρεῖσθαι δεῖ τῷ δημοσίῳ, καὶ τὸ λοιπὸν πᾶν μέτρον πάντας τοὺς λαοὺς ἐξ ἴσου καὶ ἐπ' ἴσης μερίζεσθαι μοίρας τὸν μέγαν καὶ τὸν μικρόν. ἀρκεῖ γὰρ τοῖς ἄρχουσιν ἡ προσθήκη τῶν ῥογῶν αὐτῶν. εἰ δὲ εὑρεθῶσί τινες ἐκ τῶν ἀρχόντων ἀνδρείως φερόμενοι, ὁ εὑρισκόμενος στρατηγὸς ἐκ τοῦ εἰρημένου ἕκτου μέρους τοῦ δημοσίου, ἵνα παράσχῃ καὶ κατὰ τὸ πρέπον συγκρο-

Titulus XVIII.

De partitione spoliorum.

1. Qui ad bellum hostibus inferendum proficiscuntur, cavere debent ab omni pravo dicto atque facto, et ad solum Deum mentem suam et precationes dirigere, et junctis consiliis bellum gerere. Auxilium enim a Deo iis fertur, qui animo id implorant: nec in multitudine copiarum victoria belli posita est, sed a Deo vires dantur.

2. Deo autem victoriam concedente, sextam spoliorum partem fisco reservari oportet, reliquum autem omne inter universas copias ex aequis partibus et in aequas partes dividi, sive quis magnus sive parvus sit. Sufficit enim praefectis annonarum augmentum. Quodsi quidam ex praefectis sese prae caeteris fortiter gesserint, is, qui forte dux est, ex dicta sexta fisci parte largiatur iis et in eos conferat tantum, quantum decet.

103) Tituli numerum Paris. hic titulus in Leunclav. JGR 1788 non habet. — Editus est II p. 133.

τήσῃ αὐτούς. κατὰ δὲ τὴν μερίδα τοῦ εὑρισκομένου εἰς τὸν πόλεμον οὕτως ἔστω κατὰ τὸ γεγραμμένον καὶ ἡ μερὶς τῶν ἐν τοῖς τούλδοις ἀπερχομένων [104]).

Pro rata autem parte rerum in bello inventarum etiam iis, qui ad impedimentorum custodiam sese conferunt, ad analogiam supra constitutorum portio concedatur.

§. 6.
Eclogae historia.

Enchiridium juris, cujus accuratam descriptionem hactenus dedimus, in ipsis Codicibus MSS nomine *Ἐκλογῆς τῶν νόμων*, h. e. Eclogae legum designatur. Sed et alia nomina apud Graecos in usu fuerunt: modo enim *νόμος* [105]), modo *ἐγχειρίδιος* [106]), modo *νεαρὰ διά-*

104) Ita desinit Mon. 309: sequitur in eo Ecloga legis Mosaicae etc. — Laur. autem IX, 8 in fine paulum differt: explicit enim in verbo: *λήψεται*. Deinde addit leges militares, constitutionem Zenonis de novis operibus, fragmenta *περὶ ἐγγυῶν καὶ ἀντιφωνήσεων*, et *περὶ τῆς τῶν βαθμῶν συγγενείας ἐκ τοῦ γ' βι. τῶν ἰνστιτ.* Ecloga autem legis Mosaicae in Laur. IX, 8 Eclogam Leonis et Constantini antecedit. — In Paris. 1788 post tit. 18 sequitur appendix haec continens: leges militares, *ποινάλιον κατὰ αἱρετικῶν*, et alia quaedam juris criminalis capita, *περὶ ἐγγυῶν καὶ ἀντιφωνήσεων*, *περὶ ὅρων καὶ ὁροθεσίων* etc., leges rusticas, [septem hominum aetates, canones apostolorum.] — Denique Bodlej. 264 post tit. 18 addit: *τί. ιθ' περὶ γαμβρῶν κ. τ. λ.*, nec non alia, quae infra p. 316 sqq. accuratius describentur.

105) Scilicet cum appositione. Ita in loco infra p. 53 in notis edito appellatur: *νόμος Ἰσαυρικός*. In indice fontium, ex quibus Ecloga ad Prochiron mutata (Cap. VII infra) composita est, audit: *Νόμος λέοντος καὶ κωνσταντίνου τῶν πιστῶν βασιλέων.* Nempe *νόμος* apud recentiores Graecos plane idem significat, quod Lex in Latinitate media, i. e. librum juris publica auctoritate editum. Cf. v. Savigny Gesch. d. RR. im Mittelalter. Edit. II. tom. I p. 131 sqq. Sicuti in Occidente Theodosianus Codex quandoque Lex Theodosii etc. vocata est, ita Ecloga apud Graecos Lex Leonis et Constantini appellata est. Similiter hae appellationes: Lex Romana et *Νόμος Ἰσαυρικός* inter se cognatae sunt.

106) *Ὁ καλούμενος ἐγχειρίδιος*, vel *ὁ πρώην ἐγχειρίδιος* in prooemio Prochiri §. 2. Vide infra p. 9 sq.

ταξις [107]) vocatur. Ex quibus nominibus unum quod maxime frequentatum esset, eligendum fuit, quo succinctior nostra disputatio fieret. Itaque enchiridium, de quo hoc loco sermo est, *κατ' ἐξοχὴν* Eclogam appellare visum est, praesertim quum et aliis, qui ante nos hac de re scripserunt, idem nomen placuisset.

In inscriptione, quam in Codicibus MSS prooemio Eclogae praemissam invenimus, Ecloga a Leone et Constantino AA. promulgata esse dicitur. Est quidem inter Codices a nobis laudatos unus [108]), qui Basilium, Constantinum et Leonem auctores esse perhibeat: ei tamen, quum fragmentum tantum Eclogae contineat nec nisi »mediocriter antiquus« sit, omnis fides deneganda esse videtur. Reliqui autem Codices supra citati omnes, et praeterea alii infra §. 7 recensendi [109]), Eclogam uno

107) In Cod. Paris. gr. 1370, qui anno 1297 exaratus est, fol. 61 recto haec leguntur: Ἐκ τοῦ β' τί. τῆς νεαρᾶς διατάξεως λέοντος καὶ κωνσταντίνου τῶν εὐσεβεστάτων βασιλέων κεφ. β' περὶ γάμων ἐπιτετραμμένων καὶ κεκωλυμένων. Κεκώλυνται δὲ ὅσοι κ. τ. λ. Eadem omnino Cod. Laurent. V, 22 habet, teste Bandinio in Catal. I p. 48. — In Cod. Vindob. jurid. gr. 2 (de quo vide infra §. 7) rubricae tit. I Eclogae privatae inscribitur: Ἀρχὴ τῶν κεφαλαίων τῆς νεαρᾶς νομοθεσίας. — Denique in appendice Synopseos a Leunclavio Basil. 1575 editae p. 32 sqq. singuli tituli Eclogae privatae non τίτλοι audiunt, sed διατάξεις.

108) Codex Vindob. theol. gr. 253, quem Lambecius in commentariis de bibl. Vindob. »*mediocriter antiquum*« vocat. Codex autem mediocriter antiquus Lambecio esse videtur, qui saec. XIV vel XV exaratus est. Quatenus ille a reliquis Codicibus recedat, supra pag. XXIII not. 3 et p. XXIV not. 9 adnotavimus. Cui quod omnem omnino fidem denegamus, duabus de causis fit: 1. Lectio, quam major pars Codicum praestat, ubi res dubia est, pro vera ac genuina habenda est. Itaque lectio unanimi consensu septem Codicum, qui praeter Cod. Vindob. innotuerunt, comprobata ei, quam unus Vindobonensis exhibet, praeferenda est. 2. Lectio antiquior recentiori praestat, ubi res in ambiguo est. Antiquiores autem Codices, veluti Laurent. IX, 8 et Rawl. 158, uterque saeculi XI, Eclogam a Leone et Constantino promulgatam esse dicunt. Itaque hoc pro vero habendum est, quicquid Vindob. Codex, recens ille, contra dicat.

109) Adde de eadem re testimonia, quae praebent loci supra not. 105. 107 laudati.

ore Leoni et Constantino tribuunt. Quum vero plures Leones et Constantini variis temporibus imperium Orientis tenuerint, de eo diligentius quaerendum est, quinam imperatores Leo et Constantinus Eclogae auctores esse dicantur.

Ex quo tempore plures eodem tempore orbi Romano imperare coeperunt, moris fuit, tam in operibus publicis quam in legum inscriptionibus omnium, qui regni consortes essent, imperatorum nomina exprimere: hoc scilicet ordine, ut nomen ejus, qui dignitate potior aut natu major esset, reliquis praeponeretur. Atque hunc quidem morem non solum in legibus, quae v. c. in Justiniani Codice continentur, sed etiam in his, quae post Justinianum latae sunt, observare est: adeo ut, si quando ab hac observantia recessum esse videatur, hoc librariorum potius incuriae aut negligentiae tribuendum sit. Quae quum ita sint, et quum inscriptio Eclogae prooemio praemissa tam accurata sit, ut a librariis nequaquam mutilata videri possit, imperatores, quos illa Eclogae auctores esse praedicat, Leonem dico et Constantinum, *συμβασιλεῖς* fuisse oportet, illum quidem dignitate aut natu majorem, hunc autem minorem [110]). Hoc vero cadit tantum:

1. in Leonem Isaurum patrem et Constantinum Copronymum filium, quem ille in regni consortium adsciverat (**720** — **741**),
2. vel in Leonem, ex eadem stirpe oriundum, ejusque filium Constantinum, qui intra annos **776** — **780** imperium tenuerunt.

Quare si nomina imperatorum in inscriptione Eclogae laudata per se consideres, ab his vel illis Isauricis imperatoribus Ecloga profecta sit necesse est. Et ab Isauricis quidem imperatoribus Eclogam compositam esse, etiam testimoniis prooemii Epanagoges §. **1** (cf. Cap. IV §. **10**) et loci alicujus ex alio juris syntagmate infra p. **53** in notis relati luculenter confirmatur.

Verumenimvero inscriptio prooemio Eclogae praemissa praeter nomina Imperatorum, quibus Ecloga debeatur, etiam annum continet, imo indictionem

110) Cum his conferas velim, quae supra p. XIX sq. dixi.

et mensem, quo Ecloga proposita sit. Mensem quidem Martium et indictionem nonam omnes Codices habent: annum autem ab orbe condito **6247** nonnulli tantum, a quibus tamen reliqui Codices non multum differunt *). Haec temporis nota nonnisi in Leonis Isauri imperium quadrat: sed quaeritur, quomodo annus ab orbe cond. **6247** et indictio IX invicem copulari potuerint. Nam secundum praecepta de computatione temporum, quae apud Graecos illius aevi obtinuisse vulgo statuunt †), mensis Martius ind. IX in annum ab o. c. **6249** (h. e. post Chr. n. **741**), in annum vero ab o. c. **6247** (p. Chr. n. **739**) mensis Martius ind. VII cadit. Attamen praecepta ista nondum satis stabilita esse, ex multis indiciis colligi potest [111]): adeo, ut Graecis sub Leone Isauro aut in annis ab orbe condito numerandis aut in indictionibus computandis paulo alia ratio placuisse videatur. Interim hoc certum esse crediderim, Eclogam non a Leone et Constantino, qui inter **776** — **780** regnarunt, sed a Leone Isauro et Constantino Copronymo, et quidem inter annum **739** — **741** promulgatam esse.

Quam Eclogam cur confici curaverint, et quomodo in ea componenda versati sint, Imperatores Leo et Constantinus ipsi nobis in prooemio Eclogae narrant. Nimirum librorum juris Justinianei locum et auctoritatem in foro occupaverant versiones graecae et interpretum ad eas commentarii, ut jam, qui jura accurate indagare vellet, tanta librorum copia opus haberet, quantam istis temporibus vix publicae bibliothecae suppeditarent. Praeterea ipsis Imperatoribus testibus jurisprudentiae conditio tam tristis erat, ut in ipsa Constantinopoli pauci tantum essent, qui versiones istas et interpretationes intelligere valerent, extra urbem regiam autem nemo.

*) Vide supra p. XXIV not. 9.

†) Ideler Handb. der Chronologie II S. 347 ff. 460 ff.

111) V. c. computatio temporum a Theophane in Chronographia observata ab istis praeceptis recedere videtur. Idem Theophanes (edit. Paris. 1655. fol. p. 345 sq.) mensem Junium ind. IX cum anno Graecorum 6248 disertis verbis conjungit, plane uti id factum est in Codd. Laurent. et Rawlins. (conf. not. 9), secundum quos Ecloga anno 6248 indict. IX mense Martio edita est.

Denique propter nimiam illam librorum, ex quibus jus hauriendum esset, copiam et dissensiones interpretum in illis obvias, quum istius aetatis homines rudiores essent quam qui haec explicare possent, maxima in jure civili confusio invaluerat.

Quae quum ita essent, Imperatores Leo et Constantinus necessarium esse duxerunt, juris aliquod enchiridium publica auctoritate componere, quod et intelligere et interpretari homines facile possent, et quod sufficeret ad causas saepius in foro obvias (*τὰ συχνάζοντα πράγματα*) decidendas: idque opus viris quibusdam juris peritis, de quibus tamen aliunde non constat [112]), conficiendum commiserunt. Quibus hoc muneris impositum fuisse videtur, ut antiquae jurisprudentiae libros, quibus publica bibliotheca paulo ante incendio combusta [113]) omnino erat destituta, colligerent et ex iis delectum instituerent: quin reficerent aut rejicerent, quod in his libris diligenti examinatione habita non bene positum aut dictum esse videretur: denique ut et rationem haberent eorum, quae ab Imperatoribus *νεαρῶς* sancita essent. Ita tandem anno **739** vel **741** Ecloga nostra consummata est.

Constat Ecloga titulis decem et octo, quorum priores tres tractant de sponsaliis, nuptiis et dotibus: quartus de donationibus inter vivos et mortis causa factis: quintus et sextus de testamentis et de hereditatibus, quae ab intestato deferuntur: septimus de curationibus: octavus de manumissionibus. Sequuntur contractus quidam in titulis **9** — **13**; titulis vero **14** et **15** exponitur de testibus et transactionibus doctrina, utraque ad lites dirimendas necessaria. Denique titulus **16** est de castrensi peculio vel quasi, titulus **17** de poenis, titulus **18** de praedae sectione. Itaque primum de jure personarum, deinde de obligationibus et actionibus, denique de jure publico, militari scilicet, (quo et militare

112) Nicetae varii sub Leone Isauro occurrunt, qui tamen ab Eclogae confectoribus diversi fuisse videntur. Ad Marinum Cons. et *ἀντιγραφέα* Germanus sub Leone Patriarcha scripsisse dicitur. Baron. Annal. ad a. 730 no. VI.

113) Vide Baron. Annal. ad a. 726 ibique Pagium. Bandurii Imper. Or. Paris. 1711. fol. II p. 843.

peculium pertinet [114]),) et criminali agitur: juri autem personarum ex jure, quod ad res spectat, quaedam sunt admixta [115]). Ex quo apparet, ordinem titulorum, qui in Ecloga est, omnino recedere ab eo, quem Justiniani Institutiones aut Digesta aut Codex sequuntur: sed quae illius origo fuerit, dubia res est. Crediderim tamen eum ab ipsis Eclogae auctoribus excogitatum esse, propterea quod hac conjectura quaedam satis commode explicari possunt, quorum alioquin idonea ratio reddi non potest. Nimirum sic intelligitur, cur jus, quod ad singulas res spectat, paene totum praetermissum sit. Eclogae nempe auctores ea tantum tradere constituerant, quorum usus quotidianus esset; itaque quum de ipso rerum dominio rarius in foro controversiae agitentur, facile potuerunt eo perduci, ut universam de acquirendo rerum dominio doctrinam omitterent. Quod autem ne servitutes quidem attigerunt, ejus haec causa fuisse videtur, quod pro genio illorum temporum omnes ejus generis lites magis ex more cujusvis regionis, quam ex certa aliqua regula dirimerentur.

Postquam ordinem titulorum, quem in Ecloga servatum reperimus, jam satis explicavimus, reliquum est, ut de argumento istorum titulorum videamus, cujus indolis sit, et ex quibus fontibus opus compilatum sit. Quilibet titulus paucis plerumque capitibus absolvitur, quae secum invicem arctissime connexa sunt, et veluti unum et cohaerentem tractatum efficiunt. Singula capita ex Institutionibus, Digestis, Codice et Novellis Justiniani, nec non ex constitutionibus Leonis et Constantini collecta esse dicuntur [116]). His tamen fontibus Eclogae auctores non in hunc modum usi sunt, ut ex iis fragmenta quaedam colligerent eaque verbotenus descripta in octodecim titulos digererent: sed e contrario ut plurimum non liquet,

114) Dig. XLIX, 16 (de re militari) et 17 (de castrensi peculio).

115) Jus dotium etiam in Titulis ex corpore Ulpiani tit. VI medio juri personarum interjectum reperitur. Sed nemini antiquorum hoc in mentem venisse videtur, ut de jure succedendi in bona defuncti occasione juris, quod ad personas spectat, tractaret.

116) Nimirum in inscriptione Eclogae (p. XXIII sq.) nec non in prooemio §. 2 (p. XXVII).

quem fontem ante oculos habuerint. Etenim non solum verba fontium, ubicunque ipsis videretur, mutaverunt, quo magis sermo concinnus atque perspicuus fieret ejusque vis ac potestas facilius perciperetur, sed et multa, quae cum tenore juris Justinianei parum convenirent, addentes, antiquiores leges nunc ex jure consuetudinario, nunc ex novellis constitutionibus Leonis et Constantini interpolarunt. Denique si quaedam hactenus in jure civili non observata utiliter et laudabiliter constitui posse putarent, etiam haec pro potestate ipsis concessa in Eclogam nostram recepisse videntur [117]). Quae quidem omnia in primo statim titulo animadverti possunt, in quo sane unus et item alter locus cum jure Justinianeo convenit, multa vero etiam nova atque inaudita occurrunt; in nuptiis v. c. non solum parentum, sed et aliorum cognatorum consensus indistincte requiritur, sponsalia nonnisi cum hypobolo aut scriptura contrahi posse statuitur, pubertatis terminus in masculis annus XV, in feminis XIII esse dicitur [118]).

Haec hactenus: optandum est, ut Ecloga Leonis et Constantini diligentem atque fidelem editorem propediem nanciscatur. Nam licet ad jus Justinianeum interpretandum vel supplendum vix quicquam faciat, dignissima tamen est, quae publica luce donetur, quoniam mores geniumque illorum temporum et antiquitates juris Graeco-Romani egregie explicat atque illustrat.

117) Simili ratione Tribunianus, Theophilus et Dorotheus in componendis Institutionibus versati sunt: nam et in Institutionibus multi sunt loci, in quibus, quae eatenus in jure civili observata non erant, constituuntur, qui loci pro constitutionibus sunt. Sed Institutionum compilatores verba fontium ut plurimum retinuerunt vel leviter tantum mutarunt, Eclogae vero auctores potius novum opus conscripserunt. Itaque quantum ad methodum in componenda hac Ecloga observatam attinet, aptius eam cum Edicto Theoderici comparaveris.

118) Plura recensendi otium mihi fecit Witte in Rhein. Mus. f. Jurisprudenz III p. 48 — 59.

§7.

Ecloga privata.

Ecloga Leonis et Constantini non potuit non statim ab eo tempore, quo promulgata fuit, magnam apud Graecos auctoritatem nancisci. Namque ingeniis hominum, qui tum temporis erant, ob simplicitatem et brevitatem magnopere sese commendabat, eoque gratior civibus videbatur, quo magis rationem haberet ejus juris, quod moribus illorum temporum et consuetudine introductum erat. Itaque naturaliter evenire debuit, ut quilibet causarum patronus et juris studiosus Eclogae Codicem sibi compararet. Iidem etiam appendices suis Codicibus addiderunt, in quas alia plurima juris fragmenta et potissimum excerpta ex jure Justinianeo, quatenus id per Eclogam non erat abrogatum, conjecerunt [119]).

Subsequentibus temporibus hic rerum status mutatus est. Leo enim Isaurus, et qui eum proxime sequuti sunt imperatores, ob abolitum imaginum cultum apud posteros odium sibi contraxerunt, quod mox cum omnibus, quaecunque illi constituerant, communicatum est. Praeterea quum artes et literae paulatim reviviscere coepissent, et jurisprudentia resurgeret [120]), Ecloga non potuit non cultioribus hominum ingeniis rudis atque crassa et ad expediendas causarum subtilitates minus idonea videri. Ita factum est, ut auctoritas Eclogae saeculo post Christum nono sensim minueretur, et JCti denuo ad libros juris Justinianei confugere necesse haberent [121]). Sed quamvis posthac Imperatores Graeci Eclogam omnino abrogassent [122]), et nova juris enchiridia, Prochiron scilicet et Epanagogen (cap. III et IV), promulgassent,

119) Vide supra p. XV not. 8. p. XL not. 104.

120) Quod primum imperante Leone Armenio, magis etiam sub Theophilo ejusque filio Michaele accidisse testantur Cedrenus ex ed. Goar. p. 481. 513. 547. Combefisii Scriptores post Theophanem p. 19. 52. 115. (ed. Paris.)

121) Easdem plane ob causas saeculo XI in Occidente juris Justinianei studium renovatum est. Conf. v. Savigny Gesch. des RR im Mittelalter. ed. II. tom. III §. 32 sqq.

122) Prochir. Prooem. §. 2. Epanag. Prooem. §. 1.

tamen Eclogae usus nullo tempore plane cessavit; id quod vel Codices Eclogae post illa tempora exarati, qui nobis servati sunt, luculenter ostendunt [123]).

Praeter Codices Eclogae, quos §. 5 initio recensui, sunt etiam alii, in quibus eadem sane Ecloga reperitur, sed aliquatenus ab JCtis in novam formam mutata. Ideo hi Codices ab illis separandi sunt: Ecloga autem, quae in his Codicibus extat, quoniam a privatis hominibus interpolata est, privata appellari potest. De hujus Eclogae indole et de Codicibus MSS, quibus ea continetur, antequam huic capiti finis imponatur, paulo accuratius agendum est.

His Codicibus accensendi sunt: Cod. Paris. gr. **1391** (fol. **179 - 210**), — Paris. gr. **1384** (fol. **79 - 95. 148 - 155. 104** sqq.), — Vindob. jurid. gr. **2** (fol. **187 - 204**), — Vindob. jurid. gr. **3** (fol. **6 - 20**), — Vindob. jurid. gr. **8** (fol. **1** sqq.) [124]). — Eclogae, quam continent, ratio et constitutio haec est:

123) Codices, quos supra §. 5 initio recensui, nec non Codices, quos mox hac §. enumerabo, omnes post saec. IX exarati sunt. (Cf. cap. IX.) — Sed nec desunt alia argumenta, quibus probari potest, Eclogam apud Graecos nunquam plane exolevisse. Primum enim saeculo XI Graeculus aliquis juris studiosus, uti infra cap. VII videbimus, Eclogam dignam esse judicavit, quam in novam plane formam mutaret. — Deinde saeculo XIII in compilando Prochiro aucto, de quo infra cap. VIII dicemus, adhibita fuit. — Praeterea Codex Paris. 1355, qui continet Harmenopuli Hexabiblon valde auctam, etiam fragmenta Eclogae adjecta habet. (Cf. p. XV not. 8.) Ex quo apparet, Eclogam vel saec. XIV in usu fuisse. — Denique quae hujus Eclogae auctoritas in ecclesia Graeca per omne tempus et per totum Orientem fuerit, docet Bienerus de collect. canonum eccles. graecae. Berol. 1827. 8. p. 28. 47. 57. 69, idemque in Zeitschr. für Rechtsw. u. Gesezgeb. d. Auslandes. tom. II p. 237 sqq. Ita etiam Manuel Malaxus, notarius ex Nauplia Peloponnesi, qui anno 1562 Thebis nomocanonem ex variis scriptoribus collegit inque vulgarem linguam vertit (Codd. Pariss. 1377. A. et B., Supplem. no. 67, — Bodl. 248, — Venet. 581 etc.), Ecloga Leonis et Constantini usus est.

124) Mosquensis quidam Codex, diversus ab eo, quem supra §. 5 initio laudavi, an huc pertineat, non certo dijudicari potest. Praeterea etiam Venetiis in bibliotheca S. Marci Eclogae Codex asservatur, de quo, quum ejus bibliothecae catalogis destitutus sim, nihil definire audeo.

1. Inscriptio in Cod. Paris. gr. **1391** audit: *Λέοντος καὶ κωνσταντίνου τῶν σοφῶν καὶ φιλευσεβῶν βασιλέων ἀπό τε κώδικος τῶν νεαρῶν τοῦ μεγάλου ἰουστινιανοῦ διατάξεων.* — In Cod. Paris. gr. **1384** haec est: *Ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος λέων καὶ κωνσταντῖνος, πιστοὶ ἐν χριστῷ ἀει...υτητοι βασιλεῖς ῥωμαίων ἀπὸ τῶν ἰνστιτούτων.* — In Cod. Vindob. jurid. gr. **2** hoc modo concepta esse dicitur: *Ἐκλογὴ τῶν νόμων ἐν συντόμῳ γενομένη παρὰ λέοντος καὶ κωνσταντίνου τῶν σοφῶν βασιλέων. Ἀρχὴ τῶν κεφαλαίων τῆς νεαρᾶς νομοθεσίας.* — In Cod. Vindob. jurid. gr. **8** sic est: *Ἐκλογὴ τῶν νόμων ἐν συντόμῳ γενομένη παρὰ λέοντος καὶ κωνσταντίνου τῶν σοφῶν βασιλέων ἀπὸ τῶν ἰνστιτούτων τῶν διγέστων τοῦ κώδικος καὶ τῶν νεαρῶν τοῦ μεγάλου ἰουστινιανοῦ διατάξεων καὶ ἐπιδιόρθωσις εἰς τὸ φιλανθρωπότερον.* — In Cod. Vindob. jurid. gr. **3** inscriptio deficit.

2. Prooemium in omnibus Codicibus supra memoratis deest.

3. Titulorum ordo in Cod. Paris. gr. **1391** hic est:

τίτλος α'. περὶ συστάσεως μνηστείας καὶ λύσεως αὐτῆς.

τίτλος β'. περὶ γάμου ἐπιτετραμμένου καὶ κωλυομένου. καὶ δευτέρου. ἐγγράφου. καὶ λύσεως αὐτοῦ. περὶ ἀπροίκου γυναικός.
περὶ δευτερογαμούντων.

τίτλος γ'. περὶ λύσεως τοῦ γάμου καὶ τῶν αἰτιῶν αὐτῆς.

τίτλος δ'. περὶ τῆς καταγραφείσης προικὸς καὶ μὴ ἐπιδοθείσης καὶ περὶ δικαίου προικός.

τίτλος ε'. περὶ δωρεῶν ἁπλῶν ἀπεντεῦθεν ἤδη χρήσεως καὶ δεσποτείας πραγμάτων ἢ δεσποτείας αὐτῶν μόνον ἢ μετὰ θάνατόν τινι καταλιμπανομένων καὶ περὶ αἰτιῶν ἐξ ὧν αἱ τοιαῦται δωρεαὶ ἀνατρέπονται.

τίτλος ϛ'. περὶ τῶν κεκωλυμένων διατίθεσθαι προσώπων καὶ περὶ διαθήκης ἀγράφου καὶ ἐγγράφου.

τίτλος ζ'. περὶ στρατιωτικῶν ἰδιοκτήτων πραγμάτων καὶ κληρικῶν χαρτουλαρίων καὶ ἑτέρων στρα-

τευομένων εἰς ἃ διατίθεσθαι δύναταί τις ἢ κεκώλυται.
περὶ σολιμνείων.
τίτλος η'. περὶ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομιῶν καὶ λεγάτων καὶ περὶ τῶν ἐξ ἀχαριστίας ἐκπιπτόντων.
περὶ ἀποκλήρων.
τίτλος θ'. περὶ κουράτορος καὶ προκουράτορος.
τίτλος ι'. περὶ ἐλευθέρων καὶ ἀναδουλώσεων.
τίτλος ια'. περὶ πράσεως καὶ ἀγορασίας ἐγγράφου καὶ ἀγράφου καὶ ἀῤῥαβῶνος αὐτῶν.
τίτλος ιβ'. περὶ δανείου ἐγγράφου καὶ ἀγράφου καὶ τῶν διδομένων ἐπ' αὐτῷ ἐνεχύρων.
τίτλος ιγ'. περὶ παρακαταθήκης.
τίτλος ιδ'. περὶ ἐμφυτεύσεων διηνεκῶν καὶ ἐμπεριγράφων.
τίτλος ιε'. περὶ μισθώσεων ἐγγράφων καὶ ἀγράφων.
τίτλος ιϛ'. περὶ μαρτύρων.
τίτλος ιζ'. περὶ διαλύσεως.
τίτλος ιη'. περὶ ἐγκληματικῶν καὶ αἱ ποιναί.
τίτλος ιθ'. περὶ διαμερισμῶν σκύλων.

Ita Codex Paris. gr. 1391, quocum Codex Vindob. jurid. gr. 8 usque ad tit. X convenire videtur: in reliquis enim mutilus est. Ordo titulorum, qui in Cod. Paris. gr. 1384 est, aliquatenus ab eo, quem modo exposui, differt. Nimirum apud illum est

τίτλος α'. περὶ συστάσεως μνηστείας καὶ λύσεως αὐτῆς. — περὶ ὀρφανῶν πραγμάτων.
τίτλος β'. περὶ τῶν βουλομένων μονάσαι καὶ ἀποταξαμένων. — περὶ ἀποχωρισθέντων.
τίτλος γ'. περὶ τῆς καταγραφείσης προικὸς κ. τ. λ.

Itaque titulus III in hoc Codice is est, qui supra titulus IV: et consequenter titulus XVIII is, qui supra titulus XIX [125]). Similiter Codex Vindob. jurid. gr. 2 XVIII ti–

125) Titulus autem de castrensi peculio etiam in hoc Codice statim post eum sequitur, qui de testamentis agit. Differentia enim inter hunc Codicem et Cod. Paris. 1391, quod ad titulorum consequentiam attinet, in eo tantum posita est, quod hic, non ille, titulum II genuinae Eclogae (de nuptiis) in duos titulos dividit. Cf. Fragm. graec. vers. leg. Roth. p. 10 sqq.

tulis absolvitur. De Codice Vindob. jurid. gr. **3** nihil certi constat [126]).

4. Quod ad argumentum titulorum attinet, Codices quidem Paris. gr. **1391** et Vindob. jurid. gr. **8** in ipsis titulis nihil praeter textum genuinae Eclogae habent [127]). Codex autem Paris. gr. **1384** tum ordinem capitum in singulis titulis turbavit, tum alia aliunde fragmenta admiscuit. Similia de Cod. Vindob. jurid. gr. **3** observat Witte not. **126** laudatus.

5. In Codicibus Paris. gr. **1384** et **1391**, nec non Vindob. jurid. gr. **2** [128]) adjicitur appendix, quae fragmenta et collectanea juris continet. Quae quidem trium illorum Codicum appendices, quamquam et ordine et argumento a se invicem quodammodo differunt, in universum tamen ejusdem utique indolis sunt [129]).

126) Sed audiamus, quae Witte Rhein. Mus. für Jurisprud. III p. 42 not. 78 de hoc Codice refert: »*Nach Lambecius p.* 15 *hätte die HS* 3 *die Ekloga in* 28 *Titeln. H. Bibliothekar Kopitar hat mich indess auf meine Anfrage darüber — belehrt, dass diese Angabe vollkommen irrig ist, und dass das MS nur* 18 *Titel hat. Die Beschreibung ist, wie leider so oft bei Lambecius, höchst ungenügend; Titel* 2 — 5 *fehlen, und von* 14 *zu* 17 *ist ein neuer Sprung. Merkwürdig ist übrigens, dass, nach Kopitar's Notizen, die HS eigentlich aus zwei verschiedenen Elementen zusammengesezt ist: denn in jedem Titel (von VI an) folgen auf den Text Excerpte gleichartigen Inhalts mit der Ueberschrift: ἐκ τοῦ β' ἐκλογαδίου und Angabe des Titels. In ein paar Titeln verdrängen diese Excerpte sogar vollständig den Text.*«

127) Codicem Paris. 1391 ipse contuli. Ex Codice autem Vindob. jurid. gr. 8 Leunclavius in JGR tom. II complures Eclogae privatae titulos edidit, quorum argumentum cum genuina Ecloga omnino convenit. Vide supra p. XX not. 12 et p. XXXIII not. 97. Ex eodem Codice, nisi fallor, tres priores titulos Leunclavius edidit in Appendice Synopseos ab ipso editae p. 32 sqq.

128) Reliqui Codices (Vindob. jurid. gr. 3 et 8) num appendicibus instructi fuerint, dici non potest: uterque enim Codex, ille arbitrio librarii, hic vero temporis injuria, mutilatus est.

129) Etiam Eclogae genuinae Codices tantum non omnes quasi appendices habent (vide supra not. 104. 119); sed neque tam copiosas neque tam sibi invicem similes, quam Eclogae privatae Codices. Unus Paris. 1788 appendicem Eclogae Leonis et Constantini addit, quae appendicibus, de quibus hoc loco

Codices, de quorum argumento hactenus disputavi, licet non omnino secum invicem consentiant, in quibusdam tamen adeo similes sunt, ut omnes quodammodo eandem Eclogae formam exhibere videantur. In omnibus scilicet titulus de castrensi peculio, quem Eclogae auctores, Digestorum ordinem sequuti, veluti juris militaris vel publici partem antepenultimum fecerant, transpositus et post titulum de testamentis collocatus est [130]). Praeterea inscriptio in omnibus Eclogae privatae Codicibus nonnisi abbreviatio ejus est, quae genuinae Eclogae praemittitur: prooemium autem in omnibus deest. Denique tantum non omnes appendicibus varia juris fragmenta continentibus [131]) instructi sunt.

Jam vero quaeri potest, quo tempore Ecloga Leonis et Constantini a JCtis in eam formam, cujus indolem modo descripsimus, mutata fuerit. Huic quaestioni ex ipsa Eclogae privatae natura nec non ex reliquo Codicum supra memoratorum argumento lux affunditur. Nimirum Codices, de quibus hic agimus, omnes eo sunt conspicui, quod Eclogam privatam cum Prochiro Basilii, Constantini et Leonis (cap. III) conjunctam exhibent. Itaque conjicere licet, Eclogam a privato quodam Prochiri ratione habita mutatam fuisse. Et haec quidem sententia verisimilis fit eo, quod ita omnes, quae inter Eclogam Leonis et Constantini et privatam intercedunt, differentiae satis commode explicari possunt. Scilicet titulus de castrensi peculio, quem in Ecloga privata transpositum esse vidimus, eodem in hac loco

sermo est, simillima est. — Caeterum obiter monemus, in his primum appendicibus legum militarium, navalium et rusticarum collectiones occurrere, easque ideo tum compositas videri, quum istae appendices inchoarentur. Nam quod vulgo tradunt, sub Justiniano II eas compositas fuisse, id vel ipsa illarum collectionum natura atque indoles aperte refutat.

130) Forsan et haec peculiaris nota Eclogae privatae vocari potest, quod titulum II genuinae Eclogae in duos divisum habeat: namque licet Codices Eclogae privatae non omnes in hac re consentiant, tamen inter Codices Eclogae genuinae nullus est, in quo hoc factum esse reperiamus.

131) De indole harum appendicum vide infra p. 326 sqq. et, quae edidi, Fragm. graecae vers. leg. Rotharis p. 12 sq.

collocatus est, quem etiam in Prochiro obtinet, i. e. post titulum de testamentis. Inscriptio autem, quae prooemio Eclogae Leonis et Constantini praemittitur, abbreviata, et prooemium ipsum omissum esse videtur propterea, quod, sicuti jam antea observavimus, Eclogae auctoritas maxime ab Imperatoribus, qui Prochiron ediderunt, repudiata fuit, ideoque facile fieri potuit, ut causarum patroni et juris studiosi in describenda Ecloga minus curiosi essent. Itaque Ecloga privata JCto debetur, qui post editum Prochiron vixit: et quidem sub ipsis hujus Prochiri conditoribus, hoc est Basilio, Constantino et Leone, vel non multo post. Namque appendices Eclogae privatae plurima fragmenta continent, ex antiquioribus libris desumta [132]), qui subsequentibus temporibus in usu esse desierunt. Quae quum ita sint, Eclogam privatam supra p. XVII non temere saeculo X adscripsisse videbimur: namque huic certe saeculo tribuenda est, nisi eam saeculo IX exeunte confectam dicere malimus.

Jam vero haec, ne justos fines excedere videamur, de hac Ecloga satis disputata sunto. Progredimur ad aliud juris enchiridium, Prochiron Basilii, Constantini et Leonis, cujus jam hoc capite saepius mentio facienda fuit.

132) V. c. ex Codice Stephani, Poenalio Cubidii, aliisque.

CAPUT III.

Prochiron Basilii, Constantini et Leonis.

---

§. 8.

Prochiri historia.

Quomodo Leo Isaurus et Constantinus Copronymus novam juris civilis correctionem susceperint, et quas ob causas, quae ab illis constituta fuerant, subsequentibus temporibus paulatim in desuetudinem abierint, capite superiore exposui. Saeculo igitur IX exeunte jus scriptum apud Graecos consistebat in Ecloga Leonis et Constantini, et in libris juris Justinianei sive potius in variis eorum librorum versionibus et interpretationibus graecis. Ecloga tamen maximam partem in usu esse desierat, et quae libris juris Justinianei continebantur, pro mutato rerum statu non omnia in foro observari poterant. Quem juris civilis statum non amplius ferendum esse ratus, Basilius Macedo, postquam imperium occupavit, jura, quae obtinerent et bene habere viderentur, colligere et meliore ordine digerere statuit. De quo incertus auctor, qui vitam Basilii conscripsit [1]), haec narrat cap. **33**:

Εὑρὼν δὲ καὶ τοὺς πολιτικοὺς νόμους πολλὴν ἀσάφειαν καὶ σύγχυσιν ἔχοντας διὰ τὴν ἀγαθῶν ὥσπερ καὶ πονηρῶν συναναστροφὴν, λέγω δὴ τὴν ἀνῃρημένων καὶ πολιτευομένων ἀδιάκριτον καὶ κοινὴν ἀναγραφὴν, καὶ τούτους κατὰ τὸ προσῆκον καὶ ἐνδεχόμενον προσφόρως ἐπηνωρθώσατο, τὴν τῶν ἀνῃρημένων ἀχρηστίαν περιελὼν, καὶ τῶν κυρίων ἀνακαθάρας τὸ πλῆθος, καὶ ὥσπερ

1) Vide: Combefisii Scriptores post Theophanem. Paris. 1685. fol. Auctor Vitae Basilii Macedonis, etsi non ipse Constantinus ejus nepos fuit, (quod nonnulli voluerunt,) tamen hoc regnante vixisse videtur.

ἐν συνόψει ἐν κεφαλαίοις διὰ τὸ εὐμνημόνευτον τὴν προτέραν ἀπειρίαν περιλαβών. — Quum et leges civiles valde obscuras atque confusas reperisset, ob bonarum scilicet atque malarum permixtionem, quod nempe tum antiquatae, tum quae vigebant, nullo delectu ac communi et uno corpore conscriptae haberentur: has quoque convenienter, ac quoad res ferebat, commode emendavit; et tum antiquatas leges, quae jam nullius usus erant, sustulit, tum earum, quae ratae erant, multitudinem repurgavit, tum veluti compendio certis capitibus ob faciliorem memoriam priorem illarum infinitatem comprehendit.

Triplici igitur ratione Basilius juris civilis statum emendavit; primum enim leges, quae antiquatae videbantur vel in desuetudinem abierant, specialiter abrogavit: deinde vero *ἀνακάθαρσιν τῶν παλαιῶν νόμων* instituit, hoc est veteres leges, quae in foro observandae erant, quum valde confusae essent, repurgavit atque digessit: denique enchiridium juris (*σύνοψιν ἐν κεφαλαίοις*) edidit, ex quo juris studiosi prima legum elementa absque taedio et labore discere possent. Et illae quidem legislationes cujus indolis fuerint, non est hujus loci disquirere [2]): hic enim unice de enchiridio juris dicendum est, quod a Basilio promulgatum esse dicitur.

De hoc enchiridio locupletissimus testis est Constantinus Harmenopulus, inter JCtos Graecos saeculi XIV doctrinae laude inprimis conspicuus, qui illo ipso enchiridio sese usum esse profitetur. Is enim, quum novum aliquod juris manuale composuisset, in protheoria rationem instituti hoc modo reddidit:

Βιβλίον νόμων πάλαι πεποίηται τοῖς περὶ τὸν βασίλειον καὶ κωνσταντῖνον καὶ λέοντα, τοὺς εὐσεβεστάτους βασιλέας, πρόχειρον οὕτω καλούμενον, ἐν ἐπιτομῇ τὰ τῶν νόμων διεξιόν· ᾧπερ νῦν ἡμεῖς ἐντυχόντες πολλὰ μὲν ἐκ τῆς ὑποσχέσεως ἐτεθήπειμεν, πρὶν ἢ τοῦτο διεξιέναι· ἐξ ἑκάστου γάρ φησι τῶν νόμων βιβλίου τὰ ἀναγκαῖα καὶ χρειώδη καὶ συχνῶς ζητούμενα ἀναλέξασθαι, καὶ ταῦτα κεφαλαιωδῶς ἐν τῷδε τῷ προχείρῳ τῶν νόμων

2) Infra tamen §. 12 illae aliquatenus explicabuntur.

ἐγγράψασθαι, καὶ μηδὲν σχεδὸν παραλιπεῖν, ὅσα τοῖς πολλοῖς ἐν γνώσει καθίστασθαι δίκαιον. Οὕτω πως ἐν προοιμίοις λέγει, καὶ τοιαῦτα καθυπισχνεῖται· πολλοῦ δέ γε καὶ δεῖν τοῦ σκοποῦ κεκρίκαμεν καὶ τῆς ὑποσχέσεως τοῦτο διεξιόντες κ. τ. λ. *Liber legum olim compositus est a Basilio, Constantino et Leone, piissimis imperatoribus, qui Prochiron appellatur, leges per compendium tractans: in quem quum forte incidissemus, admodum quidem illius promissione delectabamur, antequam ipsum percurreremus: ex singulis enim legum libris ait se necessaria atque utilia et frequenter quaesita elegisse, eaque sub certis capitulis in hoc ipso manuali legum conscripsisse, et nihil fere praetermisisse eorum, quae in vulgus nota esse deberent. Sic quidem in praefatione loquitur, ac talia promittit: attamen nos eum longe a scopo et promissione abesse judicavimus, quum ipsum librum perlegeremus etc.* — In sequentibus Harmenopulus exponit, quam jejune plurima in Prochiro tractata sint, et quam multa in eo sint omissa. Itaque se supplendi Prochiri consilium cepisse ait, et ex XL titulis, quibus Prochiron constaret, titulos LXXX et ultra confecisse eosque in sex libros distribuisse. Ne tamen ignoraretur, quae veteris illius Prochiri essent, et quae ipse addidisset, illa signo Saturnio, haec vero Solari in margine adjecto a se invicem distinxit.

Itaque Harmenopulo auctore Basilius enchiridium juris eo tempore promulgavit, quo Constantinum filium natu majorem et Leonem, qui postea patri in regno successit, συμβασιλεῖς habuit, id est inter annum **870** et **878**. Quocum omnino consentit JCtus Graecus saeculi XII, qui Codicem Paris. gr. **1384** scripsit; is enim similiter de compendio juris a Basilio, Constantino et Leone publicato loquitur, et fragmenta quaedam notatu digna ex eo effert [3]), quae etiam apud Harmenopulum signo Saturnio notata [4]) reperiuntur.

3) Hunc locum ex Cod. Paris. gr. 1384 integrum edidi in: Fragm. versionis graecae legum Rotharis. Heidelb. 1835. 8. p. 16 sqq.

4) Harmenopuli enim Codi-

Jam vero hoc compendium juris, quod cum Harmenopulo Prochiron appellabimus, in multis Codicibus servatum, et a nobis infra editum est. Et Codices quidem MSS, in quibus Prochiron extat, hi sunt [5]):

* Codex Bienerianus, olim Meerman. **182**, fol. **1** sqq.
* Codex Bodlejanus **264**, **18**, fol. **24** - **67**.
* Codex Bodlejanus **715**, **73**, fol. **270** - **324**.
* Codex Bodlejanus **6437**, **25**.
* Codex Coislinianus **209**, fol. **196** - **259**.
Codex Monacensis **309**, fol. **1** - **193**.
[Codex Neapolitanus **202**.]
* Codex Parisiensis gr. **1384**, fol. **1** - **79**.
* Codex Parisiensis gr. **1391**, fol. **48** - **106**.
* Codex Parisiensis gr. **1788**, fol. **84** - **110**.
[Codex Vaticanus Palatinus **233**.]
Codex Vaticanus **844**, fol. **424** - **455**.
[Codex Vaticanus **857**.]
[Codex Vaticanus **1168**.]
[Codex Vaticanus **1185**.]
Codex Vindobonensis jurid. gr. **2**, fol. **204** - **226**.
Codex Vindobonensis jurid. gr. **3**, fol. **227** - **295**.
Codex Vindobonensis jurid. gr. **7**, fol. **1** - **38**.
Codex Vindobonensis jurid. gr. **8**, fol. **24** - **81**. [6])

Compendium enim, quod his Codicibus continetur, idem

ces quam plurimi Saturnium et Solare signum, quod ab auctore appositum fuit, servant. Quod nescio cur Witte in Rhein. Mus. f. Jurispr. III p. 59 negaverit. Egomet ipse plures ejusmodi Codices Parisiis vidi: alios recenset G. O. Reitz in Meerman thes. tom. VIII p. 7 not. 19.

5) Uncinis inclusi sunt, de quibus non satis liquet. (Caeterum conferenda sunt, quae de his Codicibus cap. IX dicam.) — Stellula autem notati sunt, quos ipse vidi atque contuli.

6) De Codicibus, qui Mediolani, Moscuae et in aliis Rossicis bibliothecis, denique Taurini et Venetiis asservantur, vide infra cap. IX. Taurinensis et Venetus Codex an huc pertineant, dubia res est.

esse atque illud, quod Harmenopulus ante oculos habuit, dubitari non potest, quandoquidem fragmenta, quae Harmenopulus signo Saturnio notavit, tanquam ex Prochiro desumta, cuncta in illo compendio reperiuntur [7]), et Codices modo laudati eosdem, quos Harmenopulus, auctores Prochiri praedicant, Basilium scilicet, Constantinum et Leonem.

Extiterunt tamen, qui audaciores contenderent, tam apud Harmenopulum quam in Codicibus supra laudatis erratum esse, et Prochiron non a Basilio profectum, sed post ejus mortem demum anno circiter **911** a Leone promulgatum esse. Itaque singula argumenta, ex quibus Prochiron a Basilio, Constantino et Leone editum esse apparet, diligenter hoc loco exponam. Sunt autem haec:

1. Codex Bodlejanus **715**, **73**, qui Prochiron continet, anno **901** vel **902** exaratus est, sicuti ex ipso ejus argumento aperte intelligitur [8]). Itaque Prochiron ante hoc tempus editum sit, necesse est. Caeterum Bodlejano illo Codex Prochiri Coislinianus **209** vel antiquior esse videtur: quem licet Montefalçonius initio saeculi X exaratum esse judicet, tamen propter literarum ductum et totum ejus argumentum [9]) cum Ducangio saeculo IX exeunti adscribere non dubito.

2. Leo Sapiens in Novella **35**, **41**, et **83** placita sive constitutiones patris sui laudat. Quae vero his locis Basilii constitutiones laudantur, omnes in compendium, de quo hoc loco sermo est, insertae reperiuntur, et secundum alia testimonia hoc compendio primum sancitae esse videntur [10]). Similiter etiam alibi singula quaedam Prochiri capita tanquam constitutiones Basilii Macedonis citantur [11]). Ex quo colligitur, Prochiron a Basilio Macedone editum esse.

7) Videsis Witte in Rhein. Mus. f. Jurispr. III p. 59 sqq.

8) Vide infra p. 323 sqq.

9) Scilicet collectio canonum, quae Prochiron in eo Codice praecedit, hujusmodi indolis est, ut ante compilata esse videatur, quam Photius Syntagma canonum ediderit. Cf. Biener de collect. canonum eccl. graec. Berol. 1827. 8. §. 3. 4.

10) Vide infra p. 103 not. 69. p. 128 not. 47. p. 242 not. 72.

11) Vide infra p. 31 not. 36. 42. p. 33 not. 49. p. 34 not. 53.

3. Denique omnes Codices, etiam Bodlejanus ille **715, 73**, quem antiquissimum esse observavimus, unanimi consensu Basilium, Constantinum et Leonem Prochiri auctores esse dicunt. De quo Codicum MSS consensu quum ii addubitaverint, quos supra hoc compendium non Basilio, sed Leoni tribuere monui, paulo accuratius agendum est. Prochiron constat XL titulis, quos praecedit prooemium cum inscriptione. Codices autem supra laudati modo haec integra continent [12]), modo particulas tantum; hoc est aut quosdam duntaxat titulos [13]), aut integros quidem XL titulos absque tamen prooemio et inscriptione [14]), aut eosdem titulos cum inscriptione prooemii, prooemio ipso quamvis omisso [15]). Nam ut quaedam in Codicibus desiderentur, librariorum negligentia aut temporum injuria naturaliter evenire debuit. Jam vero in quibuscunque Codicibus prooemium reperitur cum inscriptione vel inscriptio sola, ibi *αὐτοκράτορες καίσαρες βασίλειος κωνσταντῖνος καὶ λέων* hujus enchiridii et prooemii auctores esse dicuntur [16]). Duo sane, quantum scio, Codices sunt, in quibus diversa lectio esse videatur. Nam Paris. gr. **1788** in verbis modo relatis pro *βασίλειος* habet *βασιλέων*, Codex autem Bodlej. **264, 18** pro *βασίλειος* habet *βασιλεῖς*. Sed illud aperte scripturae vitium est: hoc vero, licet idoneum sensum praebeat, tamen pro *σφάλματι* habendum est, quoniam apud Graecos haec tria epitheta »*αὐτοκράτορες καίσαρες βασιλεῖς*« nunquam cumulata reperimus.

Quae quum ita sint, Prochiron, de cujus indole jam accuratius sum dicturus, omnino Basilio, Constantino et Leoni AAA. adjudicandum est.

55. p. 191 not. 152. p. 201 not. 69.

12) Codd: Bien. — Bodll. tres. — Paris. 1384. — Vatic. 844. — Vindob. 3 et 7. — Monac. 309 (qui tamen titulum ultimum omittit, ejusque loco alienum quid adjicit).

13) Paris. 1391. — Vindob. 8.

14) Coislin. 209. — Vindob. 2.

15) Paris. 1788.

16) Si opinionem eorum sequaris, qui Leoni Prochiron tribuunt, in inscriptione praeter Leonis etiam Alexandri nomen quaerendum esset. Hujus autem nominis in his Codicibus ne vestigium quidem apparet.

Digitized by Google

§. 9.

Prochiri ratio et constitutio.

Enchiridium juris, quod a Basilio, Constantino et Leone inter annum **870** et **878** editum esse vidimus, variis apud Graecos nominibus insignitum fuit. Modo enim *διάταξις βασιλείου* [17]) vel *τῶν τριῶν βασιλέων* [18]), modo *τὸ τεσσαρακοντάτιτλον* [19]) audit: saepius etiam *ἐγχειρίδιον* vel *ἐγχειρίδιος νόμος* vocatur [20]). Prae reliquis vero Prochiri nomen Graecis placuisse videtur. Etenim hoc compendium, quod ipsi ejus auctores in prooemio §. 1 »*πρόχειρον νόμον*« appellaverunt, saepius in Codicibus titulum praepositum habet: Ὁ *πρόχειρος νόμος* [21]), et ab Harmenopulo [22]) vulgo *πρόχειρον* vocatum esse dicitur. Denique plurimis locis singula quaedam ejus capita tanquam *κεφάλαια τοῦ προχείρου* [23]) laudantur. Itaque hoc compendium per eminentiam Prochiron appellare licebit, ita ut vel hoc nomine ab Ecloga aliisque juris Graeco-Romani manualibus distinguatur.

Quod supra jam observavimus, Prochiron constare prooemio et quadraginta titulis, hoc jam accuratius explicandum est.

1. Prooemii, quod incipit a verbis: Τὸν *μέγαν καὶ φύσει ἀληθῆ θεόν*, argumentum hoc est. Imperatores Basilius, Constantinus et Leo, quos inscriptio prooemii loquentes inducit, jus scriptum in tantam tamque taediosam molem excrevisse et variis insuper consuetudinibus labefactatum esse queruntur, ut totum jus civile

17) Cf. infra p. 191 not. 152. p. 201 not. 69.

18) Hoc nomine designatur passim in Cod. Paris. gr. 1385. A. Cf. supra p. XV not. 8.

19) Ita vocatur in Salmasii notis ad Harmenopuli Hexabiblon. Vide Meerman thes. VIII p. 25 not. 81 et saepius.

20) Vide infra p. 246 not. 96. p. 258 not. 3. 4. Ipsi quoque Imppp. Basilius, Constantinus et Leo compendium ab ipsis compositum *ἐγχειρίδιον* vocant. Prooem. §. 2 in fine. Iidem *πραγματείαν* appellant. Prooem. §. 4.

21) Vide infra p. 3 not. 1.

22) In *προθεωρίᾳ* loco supra §. 8 laudato.

23) Cf. infra p. 128 not. 47. p. 242 not. 72. — Basil. ed. Fabrot. tom VII p. 860 schol. d. p. 921 schol. a. — Denique vide infra p. 283 lin. 29.

prorsus confusum et perturbatum esset [24]). Itaque se nihil prius atque antiquius habuisse, quam ut leges purgarent et emendatas colligerent. Quem in finem se ante omnia enchiridium aliquod legum componi curasse [25]), in quadraginta titulos divisum, quorum primi de jure matrimonii essent, quippe ex quo vel ipsa humana vita legitime originem traheret.

2. Sequuntur tituli XL, quorum ordinem et rubricas continet index infra p. **12** sqq. editus. Principio (tit. **1** — **11**) de nuptiis et dotibus agitur: deinde de obligationibus (tit. **12** — **20**): tertio loco (tit. **21** — **37**) sequitur de jure hereditario tractatus, in quem tamen plurima irrepserunt, quae ab illo jure sunt aliena. Nimirum occasione tituli **22**, qui est de testamento filiorumfamilias, titulo **26** agitur de solutione patriae potestate: similiter occasione tituli **24** (de testamento episcoporum) titulo **28** de creatione episcoporum dicitur: deinde ob necessarium eorum in testamentis usum de testibus doctrina titulo **27** exponitur: praeterea quum titulo **30** *ὑποκαταστάσεως* (i. e. substitutionis) mentio facta sit, titulo **31** ob verborum similitudinem de *ἀποκαταστάσει* (i. e. restitutione) quaedam subjiciuntur [26]): denique juxta legata (tit. **35**)

24) De inconstantia juris civilis, quae hoc tempore fuit, insignis locus est in Nov. 1 Leonis, qui, postquam prolixitatem legislationis Justinianeae reprehendit, sic pergit: — *τῷ μὲν οὖν οἰκείῳ καμάτῳ οὕτως αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ ὁ ἰουστινιανὸς ἐλωβήσατο. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐξ ἐκείνου τοῦ καιροῦ ἄρτι μὲν ὑπὸ νεωτέρων θεσπισμάτων, ἄρτι δὲ ὑπὸ συνηθειῶν ἀθεσπίστων, καὶ μόνην προβαλλομένων ἰσχὺν τὴν τῶν ὄχλων ἀρέσκειαν, πολλῆς ἐπιγενομένης καινοτομίας, μικροῦ τὰ τῶν νόμων συγκέχυται, καὶ ἄνω καὶ κάτω πεττευόμενα τὰ πράγματα φέρεται.* (*Atque ad hunc sane modum ipse Justinianus a seipso vitium passus est. Certe quidem quum usque ad hodiernum diem nunc ex recentioribus sanctionibus, nunc ex inscriptis, et non aliunde, quam quod multitudini placeant, auctoritatem prae se ferentibus consuetudinibus permulta ab illo tempore innovata sint, parum abest, quin res legalis prorsus turbata et confusa sit, et communis vitae negotia sursum deorsum subsultim ferantur.*)

25) De aliis quibusdam notatu dignis, quae in hoc prooemio narrantur, infra §. 12 dicam.

26) Cui simile quid Tribuniano accidisse constat in Dig. lib. IV tit. 8 et 9. Quamquam dicere possis, occasione tutelae

alia quoque, quae testamento dari solent, libertates scilicet (tit. **34**) et tutelae (tit. **36**) pertractantur. A titulo **38** ad finem juris publici summa capita exponuntur, primum (tit. **38**) quae ad aedificia privata et opera publica spectant, quibus de servitutibus nec non de praescriptionibus multa intermiscentur, deinde (tit. **39**) quae ad crimina et delicta pertinent, denique (tit. **40**) jus circa praedam in bello captam. Quem quidem titulorum et materiarum ordinem num ipsi Prochiri auctores excogitaverint, an ab aliis excogitatum sequuti sint, in obscuro est. Quamquam in quibusdam illos ordinem titulorum, qui Eclogae auctoribus placuerat (§. **6**), in aliis propriam rationem sequutos esse crediderim. Nam sane titulorum series, quae in Prochiro est, cum Eclogae titulis hoc habet commune [27]), quod utrimque primi tituli de nuptiis et dotibus, ultimi vero de poenis et praedae partitione agunt.

3. Pleraque capita, quibus supradicti XL tituli constant, ipso prooemio teste [28]) sumta sunt ex collectionibus legum et novellis constitutionibus a Justiniano profectis earumve versionibus et collectionibus graecis. Et ad Institutiones quidem quod attinet, Prochiri auctores Theophili potissimum graecam paraphrasin sequuti sunt, quamquam et alium quendam graecum Institutionum commentarium consuluisse videntur [29]). Digestorum autem eam versionem praetulerunt, quam confecit, qui in Basilicorum scholiis Anonymus vocatur: Codicis eam, cujus auctor fuit Theodorus [30]), licet nonnulla ex Thalelaei Codice [31]) sumserint: denique Novellarum aut integrum

et curae minorum in nostro de restitutione eorum tractatum esse. — Caeterum quod attinet ad ordinem materiarum in Prochiro servatum, praeter ea, quae hic disputamus, omnino etiam ea conferenda sunt, quae in Prooemio Epanagoges §. 3 (cap. IV) extant.

27) Eclogam Prochiri auctoribus ante oculos fuisse, probabile fit ex iis, quae mox (cf. not. 36) disputabo.

28) Prooem. §. 1. »ἐγκύψαι εἰς τὸ πλῆθος τῶν νόμων, καὶ ἐξ ἑκάστου βιβλίου τὰ ἀναγκαῖα — ἐκλέξασθαι«.

29) Vide p. 83 not. 2 et p. 135 not. 1.

30) Cf. p. 162 not. 14. p. 167 not. 5. p. 168 not. 16. p. 200 not. 60.

31) Vide p. 21 not. 17. p. 22 not. 18. p. 58 not. 54.

textum aut Theodori [32]) vel Athanasii [33]) commentarios adhibuerunt. Fragmenta vero, quae ex his libris excerpta sunt, non ad verbum exscripta auctores Prochiri in hoc enchiridium retulerunt, sed haud raro mutaverunt, maxime ubi in illis latinae dictiones occurrerent [34]). — Praeter libros juris Justinianei Prochiri auctores etiam Ecloga Leonis et Constantini usi sunt. De qua haec leguntur in Prooemio §. 2: »*Sciendum est, non electionem sed potius eversionem bonarum legum ex consilio auctoris fuisse librum istum, quem ἐγχειρίδιον vocant: id quod reipublicae non proderat et servare ineptum foret. Quis enim eorum, qui recte sentiunt, fas esse duxerit, initiari jure hujusmodi eversionem operante legum religiose scriptarum a multis piis et magnis imperatoribus ac magistris* [35]), *quae majori ex parte bonam reipublicae constitutionem efficiebant. — — Ideo vetus iste ἐγχειρίδιος jam sub retro principibus repudiatus est, non quidem omnino totus, sed quantum debebat.*« Quo loco quum Imperatores Basilius, Constantinus et Leo haud obscure significent, nonnulla sane Eclogae capita digna esse, quae in futurum quoque observentur, facile intelligitur, qui factum sit, ut in Prochiro Eclogae quaedam vestigia reperiantur [36]). Sed et ea, quae ex Ecloga in Prochiron transtulerunt, vel addendo vel detrahendo vel substituendo Prochiri auctores interpolarunt. — Denique de iis, de quibus in his libris nihil cautum esset,

32) Cf. p. 66 not. 35. p. 158 not. 2. 3. p. 159 not. 4. 5. p. 160 not. 6. 7. p. 161 not. 10 — 12.

33) Cf. p. 150 not. 40. p. 151 not. 48.

34) Prooem. §. 1. »— *τῶν ῥωμαϊκῶν λέξεων τὴν συνθήκην εἰς τὴν ἑλλάδα γλῶσσαν μετεποιήσαμεν, τῶν τε παραπεποιημένων νομίμων ἀνακαινισμὸν ἐθέμεθα, καί τινα τῶν δεομένων διορθώσεως πρὸς κρείττονα λυσιτελῶς μετηγάγομεν.*« Exempla habes p. 158 not. 3. p. 154 not. 4. p. 160 not. 6. p. 161 not. 12. (p. 111 not. 3.)

35) Innuit leges (Justiniani Codicem et Novellas) et jura (Institutiones et Digesta).

36) Ita v. c. ipsum Prochiri prooemium in multis et maxime in principio tam prope ad prooemium Eclogae accedit, ut ad hoc efformatum esse videatur. Praeterea cf. quae infra p. 128 not. 47, p. 233 not. *), p. 246 not. 96, p. 252 not. 133, p. 258 not. 3 adnotata sunt.

novas constitutiones factas et Prochiro insertas esse in ipso prooemio [37]) Imperatores narrant. Et reperiuntur sane capita in Prochiro haud pauca, quae pro novis constitutionibus esse videntur; quorum indicem infra p. **352** contexui.

Qua ratione ex his fontibus Prochiron compilatum sit, in universum sic describi potest. Singula fragmenta ex illis desumta competentibus titulis collocata sunt, neque tamen ita secum invicem juncta, ut veluti unum et cohaerentem tractatum efficiant: quod in Ecloga factum esse supra §. **6** observavimus. Sed potius eo modo disposita sunt, quo in Digestis vel Codice vel Basilicis singula fragmenta digesta reperimus. Praeterea, quod ad rationem attinet, qua Prochiri compilatores supradictis fontibus usi sunt, magna inter titulos I — XXI et XXII — XL differentia intercedit. Tituli I — XXI ex libris juris Justinianei diligenter collecti sunt: principio tituli [38]) fragmenta Institutionum [39]) habentur: deinde sequuntur alia ex Digestis, porro ex Codice, denique ex Novellis desumta [40]): in fine tandem novae quaedam Basilii constitutiones adjiciuntur. Titulorum autem XXII — XL plane alia indoles est. Primum enim in his demum titulis, non in illis, Eclogae ratio habita est: deinde in iisdem longe plura Institutionum et Novellarum fragmenta deprehenduntur, Digestorum vero et Codicis tantum pauca. Imo ipsas Digestorum atque Codicis versiones Prochiri auctores ne consuluisse quidem videntur, postquam ad hos titulos pervenerant, sed magis ea recepisse, quae repererant in aliis fragmentorum collectaneis, qualia Graeculi juris studiosi suis fere Codicibus ad marginem adscribebant vel in fine addebant. Quod ut arbitrer, hoc me potissimum movet. In primis XXI titulis fragmentorum

37) Prooem. §. 1. »— ἔτι δὲ καὶ περὶ ὧν οὐκ ἐγέγραπτο νόμος καινὴν ποιήσασθαι τὴν νομοθεσίαν ἐσπεύσαμεν.«

38) V. c. tit. 4. 7. 9 etc. Sunt sane tituli, qui v. c. Digestorum solummodo aut Codicis aut Novellarum fragmentis constant.

39) Institutionum quidem fragmenta in his titulis rariora sunt, quam in titulis, qui post XXI sequuntur.

40) Itaque eadem compositionis ratio est, quam etiam in Basilicorum titulis observatam deprehendimus.

certus ordo est, ita ut post locum ex Codice desumtum non facile sequatur alius ex Digestis haustus, utque loci ex Digestis vel Codice excerpti eundem inter se ordinem servent, quem in ipsis illis libris obtinent. Utrumque in titulis, qui post XXI sequuntur, diversum est; ubicunque enim his titulis eorum librorum fragmenta continentur [41]); ea tum Institutionum et Novellarum fragmentis passim interspersa sunt, tum ab ordine, quo ea fragmenta in ipsis Digestorum atque Codicis titulis collocata sunt, prorsus recedunt. Quae quum ita sint, et quum pauciora tantum Digestorum atque Codicis excerpta in his titulis extent, Prochiri auctores ipsos hos legum libros minime perlegisse et examinasse, sed quum ex Institutionum et Novellarum commentariis nec non ex Ecloga hos titulos compilarent, Digestorum atque Codicis locos tum demum addidisse crediderim, si quos in illis libris paratitlorum instar adscriptos vel in appendices conjectos invenirent. Caeterum qui factum sit, ut Prochiri auctores in ultimis XIX titulis componendis minus diligenter versati sint, infra §. 12 explicabitur.

Origo et indoles Prochiri Basiliani qualis sit et quae ejus ratio ad Eclogam Leonis et Constantini, hactenus exposui. Quae vero ejus posthac fata fuerint, sequentibus capitibus suis locis ostendam.

41) V. c. tit. 30. 38.

CAPUT IV.

Epanagoge Basilii, Leonis et Alexandri.

§. 10.

Descriptio Epanagoges.

Quemadmodum olim Justinianus, postquam Codicem, Institutiones et Digesta promulgavit, ad mutandum et emendandum jus civile proclivis factus tum Codicis repetitam praelectionem edidit, tum novellis constitutionibus multa in illis libris posita castigavit atque mutavit, ita Basilii quoque Macedonis et filiorum ejus diligentia nequaquam in legum libris, de quibus capite superiore diximus, substitit, sed longius progressa repetitas eorum praelectiones procuravit. Et sicuti corpus illud juris civilis, in quo integras veteres leges a Basilio collectas atque digestas fuisse supra jam observavimus et mox fusius ostendemus, a Leone, Basilii filio et successore, sub incudem revocatum est: ita Prochiri ἐπαναγωγήν h. e. repetitam praelectionem Basilius ipse proposuit.

Epanagoge nobis servata est in:

Codice Veneto **181**, fol.?

Codice Palatino **55** (Vaticano **223**), fol. **1–40** (?) *).

Utriusque Codicis, quantum ad Epanagogen pertinet, accuratiorem notitiam primus cum orbe literario communicavit Witte **), qui prooemium titulorumque indicem ex Codice Veneto edidit, adjectis variantibus lectio-

*) De Codice Vatic. 847 vide, quae cap. V dicemus. Codex autem Taurinensis 105 num et quatenus huc pertineat, dubia res est. De quo conferenda sunt, quae cap. IX disputabimus.

**) Videsis Rhein. Mus. für Jurisprud. II p. 282. III p. 28 sqq. 47. 48.

nibus ex Codice Palatino, quas beneficio Bieneri acceperat. Secundum ea, quae Witte dedit, quibus meas qualescunque emendationes et conjecturas addo, prooemium Epanagoges hoc est:

Προοίμιον τῆς ἐπαναγωγῆς τοῦ νόμου τοῦ σὺν θεῷ ἐμφανεστέρου ὑπὸ βασιλείου καὶ λέοντος καὶ ἀλεξάνδρου τῶν πανταγάθων καὶ εἰρηνοποιῶν βασιλέων.

Τὸ ἀξίωμα καὶ τὸ μέγεθος τῆς προκειμένης πραγματείας δηλώσει μὲν ἔπειτα ὅ τε σκοπὸς καὶ τὸ τέλος, τεκμήρια [1]) καὶ μάλιστα περιφανέστατα, καὶ ἡ ἐκ τούτων ἁπλῶς ἐν αἰτίαις καὶ ἐν δόξαις [2]) ἁγιωτάτη εὐγένεια· δόγμα γὰρ πρώτιστον καὶ μυστικώτατον εἰσηγήσασθαι μυστικῶς ἐν τούτῳ πάντων ἔργοις [3]) ὁ τῶν ἀγαθῶν πάντων πρύτανις καὶ ταμιοῦχος εὖ βουληθεὶς, μετὰ τὴν τῶν νοητῶν καὶ αἰσθητῶν ποίησιν [4]) μικτόν τε κοινὸν σύνδεστον [5]) καὶ τύπον κοινὸν [6]) τῶν ἀντικειμένων [7]) καὶ ἀντιθέτων φύσεων παράγει τὸν ἄνθρω-

Prooemium ad repetitam praelectionem legis Deo volente apertioris, a Basilio, Leone et Alexandro optimis et pacificis imperatoribus procuratam.

Dignitatem atque majestatem praesentis operis manifestabunt quidem postea ejus finis atque effectus, argumenta longe praeclarissima, et, quae inde omnino procedet, in causis sententiisque sanctissima nobilitas. Omnium scilicet bonorum custos atque dispensator, quo cunctorum rebus gerendis dogma summum atque sanctissimum symbolice traderet, post intelligibilium et sensibilium rerum creationem protrudit hominem, qui mixtarum illarum commune vinculum esset et forma communis naturarum diversarum et sibi oppositarum, et

1) Venet.: τεκμήριοι.

2) Venet.: αἴτιοις καὶ ἐν δοξοις.

3) Haec Witte corrupta esse censet.

4) Venet.: ποίησις.

5) Lego: μικτῶν τε κοινὸν σύνδεσμον.

6) Venet.: κοον.

7) Witte ediderat ex Ve-

πον, νόμον [8]) αὐτῷ ἀγαθὸν δοὺς ὡς ἀνάῤῥυσίν [9]) τινα καὶ κρᾶσιν καὶ διαμονὴν [10]) τῆς τοιαύτης διαθέσεως· τοῦτο μὲν ἵνα μή τις αὐτὰς ἑκατέρωθεν τοῦ ζώου τούτου κεχωρισμένας ἀρχὰς [11]) καὶ ἐνοικήσεις σεσοφισμένας ἄλλης καὶ ἄλλης ἀρχῆς ὑποδείξῃ ἑνῶν [12])· τὸ δὲ ἵνα καί, ὅταν μιᾶς ἀρχῆς ταύτας [13]) γνωρίσῃ, μὴ πονηροῦ τινος ἀλλ' ἀγαθοῦ θεοῦ πιστεύσῃ καὶ κατανομίσῃ. τὸ μὲν γὰρ ἐκ δύο ἑτερουσίων ἐνσύνθεσιν [14]) δημιουργῆσαι τὸν ἄνθρωπον, διδάσκει αὐτὸν τοῦτον εἶναι καὶ τῶν ὁλολήτων [15]) ἐκείνων ποιητήν, ἐξ ὧν αἱ μοῖραι αὐταὶ κατὰ συγγένειαν ἐλογίσθησαν· τὸ δὲ καὶ νόμον ἀγαθὸν δοῦναι πρὸς φυλακὴν καὶ σωτηρίαν καὶ διαμονὴν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς τοιαύτης συνθέσεως, διδάσκει, ὅτι

legem ei bonam dedit, quasi quoddam illius dispositionis munimentum et temperamentum et moderamen: illud quidem, ne quis origines ab hoc animanti utrimque distantes et domicilia ficta jungens hanc hujus illam alterius originis esse perhiberet: hoc vero, ut, qui illas unius ejusdemque originis esse intellexisset, eas non a malo quodam, sed a bono Deo provenisse crederet atque agnosceret. Nam primum quidem quod hominem ex duobus natura diversis [elementis] composuit et fabricavit, ostendit eundem esse etiam universalium illorum creatorem, ex quibus partes ipsae secundum cognationem collectae sunt: deinde vero quod legem bonam dedit ad custodiam et salutem et in bono conservationem illius compositionis, ostendit bonum etiam esse

neto: αὐτίκα μνημονευομένων, adjecta hac nota: Cod.: μενω πιστων. (?)

8) Venet.: νομω.

9) Venet.: ἀνάγρισιν. Witte: ἀνάκρισιν. Num: ἀνάῤῥησιν;

10) Lego: διανομήν.

11) Venet.: ἀρχως. Witte edidit: φύσεις.

12) Palat.: ὑποδείξεις νῦν. Witte: λέγων pro ἑνῶν. Locus corruptus.

13) Venet. et Pal. (?): ταῦτα. Sed lego ταύτας sc. φύσεις.

14) Witte: ἐν συνθέσεσιν vel ἐν συνθέσει conjecit. Forsan: εὐσύνθεσιν.

15) Ita edidit Witte, sed vertit: »*universalium illorum*«, quasi scriptum esset: ὁλοτήτων. Inde quum dubium esset, quid in Codice legeretur, Wittium interea sequutus sum. Quid autem, si pro: ὁλολήτων legamus: ὁλολύτων;

καὶ ἀγαθὸς ὁ ποιήσας πάντα θεὸς καὶ κύριος, ἐξορίζων [16]) τὴν τῶν ἐναντιωθέντων καὶ ἀθέων μὴ εὐνομίων δυσσέβειαν, εἰσάγων δὲ τὴν τῆς μιᾶς δεσποτείας καὶ . . . . . . [17]) μοναρχίας κυριότητά τε καὶ ἐξουσίαν. οὐ προσωπικὴν δὲ μοναρχίαν ἠνίξατο, ἀλλὰ τὴν τρισυπόστατον δεσποτείαν ἐμηνύσατο· τρία γὰρ δείκνυται εὐθὺς ὁ θεὸς δημιουργῶν καὶ κτίζων, νοητὰ, καὶ αἰσθητὰ, καὶ συνέχοντα καὶ συγκρατοῦντα νόμον, ὡς ὑπὸ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ζώου [18]) ἐν μιᾷ τῇ οὐσίᾳ καὶ τρισὶ προσώποις προσκυνεῖσθαι οἰκονομῶν ὁμοῦ καὶ προοιμιαζόμενος.

Καὶ τοῦτο ἐκ τῆς φυσικῆς μοναρχίας καὶ τριαδικῆς δεσποτείας ἡ ἡμετέρα βασιλεία θείως πως καὶ ἀποῤῥήτως μυηθεῖσα, ἐπὶ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ σωσικόσμου νόμου ἀνάληψιν καὶ ἀναγόρευσιν μετὰ πολλῆς σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας διηγέρθη καὶ διανέστη· καὶ πρῶτον μὲν τὰ ἐν πλάτει τῶν παλαιῶν νόμων κείμενα ἅπαντα ἀνα-

omnium creatorem illum Deum atque Dominum, qui oppositorum et absque Deo lege destitutorum impietatem exterminavit, et imperium auctoritatemque unius dominationis et . . . . . monarchiae introduxit. Non personalem vero monarchiam innuit, sed triplicem dominationem significavit: nam tria statim Deus fabricasse et creasse videtur, intelligibilia [scilicet] et sensibilia et legem his continentem et condominantem, quo quasi constitueret et introduceret, ut ab uno eodemque animante in una substantia et tribus personis adoraretur.

1. His autem nostra majestas ex naturali monarchia triplicique dominatione divino quodam et ineffabili modo initiata, ad bonas mundumque salvantes leges recipiendas et promulgandas multo cum studio et diligentia excitata est atque surrexit; et primo quidem quae in corpore veterum legum posita erant, omnia repur-

16) Ita **Witte**. Pal.: ἐξωώζων. Venet.: ἐξσώζων. An: ἐξωθίζων;

17) Venet.: ἐνίαιας. **Witte** edidit: εὐνομίας, quod tamen ferri non potest: nam εὐνόμου scribendum fuisset. Malim: ἐνθέου.

18) Venet.: ζῶον.

καθαρίσασα, ἐν τεσσαράκοντα βίβλοις ἀθόλωτον καὶ ἀνόθευτον τὸ πᾶν χῦμα [19]) *τοῦ νόμου ὡς πόμα θεῖον ὑμῖν ἐκέρασε· νῦν δὲ τὰς ἐπὶ ἐναντιώσει τοῦ εἰρημένου θείου δόγματος καὶ ἐπὶ καταλύσει τῶν σωστικῶν νόμων παρὰ τῶν Ἰσαύρων φληναφίας ἐκτεθείσας πάντῃ* [20]) *ἀποβαλομένη καὶ ἀποῤῥίψασα, ἐκ τῶν εἰρημένων τεσσαράκοντα βίβλων τῶν προκεκριμένων* [21]) *ὡς θεοδιδάκτων νόμων ἐκλεξαμένη ἐν τεσσαράκοντα τίτλοις, ἰσαρίθμῳ ταῖς βίβλοις, ἐν χερσὶ φέρειν σωτήριον καὶ ψυχωφελῆ νόμον καὶ σύντομον καὶ σαφῆ καὶ εἰσαγωγικὸν ἐκείνων τῶν ἐν ταῖς τεσσαράκοντα βίβλοις κειμένων ὑμῖν ἐφιλοτιμήσατο. καὶ τοῦτον τὸν νόμον αὐτοκρατορικῶς τε καὶ παντοκρατορικῶς πάντων τῶν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν ἡμῶν πιστῶν ἀνδρῶν κρατεῖν κελεύομεν.*

Καὶ γὰρ ὁ νόμος παρὰ θεοῦ κατάρχειν τῶν ἐν τῷ σταδίῳ τῆς προαιρέσεως ἀποδυομένων ἀνθρώπων καὶ

gans, in quadraginta libris totum juris corpus limpidum atque genuinum quasi divinum potum vobis miscuit: nunc autem, quascunque nugas in memorati divini dogmatis adversationem et salutarium legum dissolutionem Isauri constituerant, omnes omnino rejiciens atque repudians, e supradictis quadraginta libris antea jam promulgatis, tanquam divinitus datis legibus, delectum faciens in quadraginta titulis, numero cum libris illis conveniente, concessit vobis in manibus ferre salutarem animaeque utilem legem, et succinctam et perspicuam et quae in ea, quae in illis quadraginta libris habentur, introductio esse possit. Quam legem ex potestate et plenipotentia nostra omnibus sub regimine nostro constitutis hominibus imperitare jubemus.

2. Lex enim a Deo ordinata est, ut hominibus in stadio voluntatis militantibus imperaret, et tantum

19) Verbum *χῦμα* idem significat, quod *πλάτος*. Vide: Pselli de Justin. Novellis libellum. ed. Berger. Lips. 1836. 8. p. 17 not. k.

20) Nimirum in Prochiri prooemio §. 2 Isaurorum Ecloga non in totum abrogata est, *ἀλλ' ὅσον ὤφειλεν*, hic vero tota rejicitur.

21) Witte vertit: »*in primo loco constitutis*«. Sed similiter Nov. Leonis 1 *ἐγκρίνειν* significat *sancire*, ergo *προκρίνειν* debet esse *antea sancire*.

μόνον οὐχὶ βασιλεύειν τῆς δεξιᾶς φάλαγγος ἐχειροτονήθη, ὡς μεμαθήκαμεν· διὸ βασιλεὺς καὶ βασιλέων ἐστὶν ἀνέκαθεν, καὶ βασιλέων οὐ τῶν τυχόντων, ἀλλὰ τῶν ἐν ὀρθοδοξίᾳ καὶ δικαιοσύνῃ πάνυ μνημονευομένων καὶ ᾀδομένων· καὶ ὡς ἐκ τῶν φθασάντων κατείδομεν, μόνος τῶν λοιπῶν ἀγαθῶν καθ᾽ αὑτὸ [22]) ὁ νόμος ἡμῖν ἐκ θεοῦ δέδοται, καὶ αὐτὴν τὴν φύσιν ἡμῶν ῥώννυσι καὶ τὸ σεβάσμιον κέκτηται. ὅθεν εἰδότες ὅτι πολλῶν μὲν ἄλλων χρησίμων καὶ ὠφελίμων ἐν ἀνθρώποις ὄντων ὁ νόμος καθ᾽ αὑτὸ μαρτυρεῖται κατὰ τὴν προειρημένην ἱερολογίαν ἐκ θεοῦ διδόμενος καὶ ἀναγορευόμενος, πρὸς πάντα τὰ λοιπὰ χαίρειν εἰπόντες ἐπὶ τὴν τούτου ἰσχὺν καὶ αὐτοκρατορίαν συνεδράμομεν [23]). πάλιν δὲ εἰδότες ὅτι καὶ πολλῶν τεχνῶν καὶ ἐπιτηδευμάτων περὶ τὴν οὐσίαν τῶν ἀνθρώπων ὑπαρχόντων καὶ συμβαλλομένων, μόνος ὁ νόμος κατ᾽ αὐτὴν ἡμῶν τὴν οὐσίαν ὀνίνησι καὶ χρησιμεύει, ἁπασῶν τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν [24]) προυργιαιτέραν τὴν εἰς αὐτὸν ἐμμελῆ μάθησιν ποιησόμεθα· ἐπεὶ καὶ πάντων των μαθημάτων κρείττων καὶ

non dextram phalangem regeret, uti didicimus: ideoque rex est et a regibus descendit: neque a quibuslibet regibus, sed ab iis, qui ob orthodoxiam et justitiam maxime conspicui sunt et celebrantur; et sicuti ex supra dictis didicimus, ex omnibus bonis lex solummodo directe a Deo nobis data est, et naturam nostram corroborat, et sanctitate praedita est. Itaque quum intelligeremus, ex permultis rebus, quae hominibus utiles et salutares sunt, legem dumtaxat sibi ipsam testimonium dicere, quippe a Deo secundum rerum sacrarum expositionem supra factam data atque promulgata, reliqua omnia valere jubentes ad hujus auctoritatem atque potestatem nos convertimus. Praeterea quum videamus, inter tot artes atque opificia, quae circa essentiam hominum versantur et ad eam contribuunt, legem unice esse, quae ipsam nostram essentiam juvet atque promoveat, faciamus, ut intentum legis studium omnibus artibus atque disciplinis antiquius habeatur: etenim le-

22) Malim: καθ᾽ αὑτόν. Item infra.

23) Pal.: συνδράμομεν.

24) Venet.: ἐπισημῶν.

ἀνωτέρα ἡ τοῦ νόμου ἐπιστήμη. ὡς ἐκείνων [25]) μὲν πρὸς τὸ τέλος τῆς εὐζωΐας ἀφορώντων, τὸν νόμον δὲ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτὸ τὸ τέλος τῆς εὐδαιμονίας εἰπών τις καὶ τῆς ἀνθρώπῳ [26]) μακαριότητος οὐχ ἁμαρτήσοι. καὶ ὡς [27]) οὐκ ἔστιν ἡμῖν ζῆν ἄνευ τοῦ ἀναπνεῖν, οὕτως οὐκ ἔστι σώζεσθαι καὶ εὖ εἶναι ἄνευ τοῦ συμμαχοῦντος καὶ στρατηγοῦντος νόμου. καὶ τὸν θεὸν πολλοῖς τε καὶ ἐκλελεγμένοις καὶ ἀγαθοῖς ὀνόμασι γεραίρειν ἐπειγόμενοι, ἡνίκα δίκαιον εἴπωμεν, πιστεύομεν τῷ καλλίστῳ τῶν ὀνομάτων τοῦ οἰκείου τέλους αὐτὸν κατευφραίνειν μέλλοντες [28]). δίκαιον δὲ ὄντα τὸν θεὸν ἀεὶ ὑστέρως ἡμεῖς ὀνομάσαι ὑπειλήφαμεν, ὅτι πάντα τὰ ἔργα ἐν δικαιοσύνῃ ἤγουν ἰσότητι νόμου [29]) τῇ ἑκάστῃ πρεπούσῃ ἑωράκαμεν· πάντα γὰρ ἀρχῆθεν πραγματικῶς ὑπὸ τοῦ νόμου περαίνεται καὶ μορφοῦται, καὶ τῆς προσηκούσης εὐταξίας εὐμοιρήσαντα, ὥσπερ ὑπὸ διαβήτου τινὸς ἢ κανονίου σφραγιζόμενα καὶ προτυ-

gis scientia omnibus disciplinis melior ac superior est, quoniam hae quidem ad finem beatae vitae spectant, legem vero et justitiam qui ipsum felicitatis finem vocat et beatitudinis, quae homini contingat, non fallitur. Et sicuti vivere non possumus, nisi respiremus, ita nec salvari vel bene valere, nisi lex nobis auxilietur et nos ducat. Et quum Deum multis atque exquisitis et bonis nominibus celebrare studeamus, si justum appellaverimus, confidimus fore, ut hoc pulcherrimo vocabulo ab ipsius fine desumto oblectetur. Ideo autem Deum justum esse semper in futurum dicere suscepimus, quoniam omnia ejus opera justitia sive aequalitate legis cuique conveniente conspicua esse cognovimus: omnia enim primitus a lege strenue perfecta et formata sunt, et conveniente ordinatione decorata, veluti circino quodam vel amussi signata atque impressa, harmonice in

25) Operarum vitio, uti videtur, apud Wittium legitur: ἐπείνων.

26) Venet.: ἄνω. Sed si ἀνῷ scriptum esse dicas, legendum erit ἀνθρώπῳ.

27) Deficit in Veneto.

28) Venet.: μέλποντες.

29) Witte: νόμον. Quod tamen merum typothetae vitium esse videtur.

πούμενα [30]), εἰς ἑνὸς κόσμου σύστασιν ἁρμονικῶς συνάγεται καὶ συναθροίζεται. οὐδὲν γὰρ κωλύει μᾶλλον ἡμᾶς φάναι, ὡς προκεντήματι τῷ τῆς ἰσότητος [31]) νόμῳ βλέποντα τὸν θεὸν τὸν κόσμον συστήσασθαι, ἢ ἰδέας ἀπείρους τῶν καθ' ἕκαστα ἀναπλάττεσθαι. οὕτω γὰρ καὶ τὴν ψυχὴν ὁρῶμεν ἐν διαγράμμασι νομικοῖς τὸ ἀγαθὸν πατὰ λόγον διοπλεύουσαν [32]), τὸ φαῦλον καὶ ἄλογον ἀποσειομένην. ὅ τε γὰρ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία, καίπερ ἐν τοῖς τῆς ἰσότητος δυσὶν εἴδεσιν καταβληθέντα, ὑπὸ τοῦ νόμου κοσμεῖται, ὡς ὑπό τινος ἀληθοῦς ἰσότητος ἢ ταὐτότητος, καὶ ἐκ τῆς ἐνισώσεως ταύτης θᾶττον ἐν ἡμῖν ὥσπερ αἰθριάζουσαι καὶ πανηγυρίζουσαι αἱ λεγόμεναι τέσσαρες συνεκτιμότεραι ἀρεταὶ κατ' ἐνέργειαν ἀνασκιρτῶσι καὶ ἀναλάμπουσιν. τέλος γὰρ θεοῦ, ἀποτέλεσμα δὲ νόμου ἐν ἡμῖν ἡ ὄντως δικαιοσύνη· αὐτῷ δὲ τούτῳ τῷ ἀγαθῷ νόμῳ, ὥσπερ δὴ [33]) καὶ θεῷ σκοπὸς ἡ δικαιοπραγία, καὶ διὰ ταύτης ἢ παρόντα ἀγαθὰ φυλάξαι, ἢ ἀπόντα ἀνακαλέσασθαι, τέλος δὲ

unius mundi constitutionem collecta sunt atque coacta. Nihil enim impedit nos dicere, Deum potius aequalitatis legem quasi normam respexisse et ita mundum constituisse, quam infinitas ideas pro singulis rebus effinxisse. Ita enim animam in legum jussionibus bonum rationabiliter prosequi, vitiosum vero rationisque expers excutere videmus. Ira enim et concupiscentia, licet in utraque aequalitatis specie positae, a lege tamen, quasi a vera quadam identitate et aequabilitate, reguntur: unde quatuor cardinales virtutes, quae vocantur, in illa aequatione quodammodo exhilaratae et celebratae, cum vi in nobis exsultant atque resplendent. Dei enim finis, legisque in nobis effectus est vera justitia: ipsi vero huic bonae legi, uti et Deo, scopus est, omnes juste agere, et ita praesentia bona sibi conservare, absentia

30) Apud Wittium est: προτοπούμενα.

31) Pal.: ἀνισότητος.

32) Witte conjecit. Venet.: διοπενουσαν. Totus hic locus, quippe idoneum sensum vix praebens, corruptela quadam laborare videtur.

33) Deficit in Veneto.

τὸ τὴν δικαιοπραγίαν διὰ πάντων ἐνεργεῖσθαι καὶ τὴν ἀγαθότητα.

Δέξασθε [34]) οὖν τοῦτον τὸν νόμον ὀρθοφρόνως καὶ θεοπρεπῶς ὡς παρὰ θεοῦ γεγονότα, ὡς ἄνωθεν ὑπαγορευθέντα, ὡς δακτύλῳ θεοῦ οὐ πλαξὶ λιθίναις ἀλλ' ἐν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς πυρίναις γλώτταις ἐντυπούμενον. Προτάττομεν δὲ ἐν τοῖς τίτλοις τὰ περὶ τῆς συστάσεως καὶ εἰσφορᾶς αὐτοῦ τοῦ νόμου καὶ τῆς δικαιοσύνης [35]) ἐγκείμενα, ὡς δι' αὐτοῦ τὸν νομοθέτην καὶ δικαιοδότην χριστὸν τὸν ἀληθινὸν θεὸν ἡμῶν προβασιλεύειν καὶ προκαθέζεσθαι πάντων τῶν χριστιανῶν καὶ ἡμῶν εὐχόμενοι καὶ πιστεύοντες· ἐπὶ τούτοις δὲ τὰ περὶ βασιλέων, καὶ πατριαρχῶν, καὶ τῶν ἑξῆς ἀρχοντικῶν προσώπων [36]), τὴν λέξιν [37]) καὶ τὸν κόσμον τῆς ἐκ θεοῦ πολιτείας ὥσπερ

vero recuperare, finis vero juste agendi rationem et virtutem ab omnibus exerceri.

3. Accipite igitur hanc legem intento animo Deoque digno modo, quippe a Deo procuratam, quippe superne promulgatam, quippe Dei digito non in marmoreas tabulas, sed in corda nostra igneis linguis inscriptam. Primo autem loco inter titulos collocamus ea, quae

de juris justitiaeque ipsius constitutione et inductione

habentur, optantes scilicet et credentes fore, ut per illam legislator et judex Christus, verus ille Deus, nobis imperet omnibusque Christianis sicuti et nobis praesideat: post haec vero

de imperatoribus,

de patriarchis, et

de reliquis deinceps magistratibus

tractabimus, quo constitutionem atque ordinem civitatis

34) Pal.: δέξασθαι. Ven.: δόξασθαι.

35) Tit. 1.

36) Tit. 2 — 7.

37) Witte conjecit: λῆξιν. Et sane λέξιν mutandum esse videtur, quandoquidem sensum idoneum non praebet. (Witte vertit: *delectum*; sed λέξις a λέγω *eligo* derivari non potest.) Quid si legamus: τάξιν;

δι' [38]) αὐτῶν τῶν ἐπισήμων καὶ περιφανῶν προσώπων ταῖς ἀναλόγοις ἀξίαις τῶν προομολογηθεισῶν αὐτοῖς ἀρετῶν ἀναστηλοῦντες καὶ ὅλην τὴν πολιτείαν ἀναζωγραφοῦντες. καὶ ἐπειδὴ πᾶσα ψυχὴ πρὸς τὸ πολιτεύεσθαι καταναύσασα [39]) ταύτην τὴν ἡμετέραν καὶ χριστιανικὴν πολιτείαν εὐθὺς μυεῖσθαί τε τῆς εὐσεβείας ἐπιποθεῖ, σὺν τῇ λάξει τῇ πολιτικῇ καὶ τὰ τῆς σωτηρίας καὶ τελειώσεως καὶ πρὸς θεὸν ἀναβάσεως ὀφείλοντα ἤτοι τὰ περὶ τῶν ἐκκλησίᾳ ἱερατικῶν καὶ ἀρχιερατικῶν τελειῶν [40]) καὶ ἀποκληρώσεων [41]) εἰκονικῶς τεθείκαμεν, μετὰ τὴν σωματοποίησιν οἱονεὶ τῆς πολιτείας ὥσπερ καὶ τὴν ψυχογονίαν συντάξαντες, ἢ καθάπερ ὕλῃ τῇ πολιτείᾳ τὸ εἶδος ἤγουν τὴν ἐκκλησίαν συντεθεικότες. καὶ ἐπειδὰν εἴτε δὴ ἡ τελεία φύσις ἐξ ἀμφοτέρων ἀπετελέσθη [42]) εἴτε δὴ ὁ τέλειος εἰπεῖν ἄνθρωπος, τὸν διὰ κινήσεως καὶ ὀργάνων τινῶν τελούμενον καὶ ἐνεργούμενον βίον, τουτέστι μνηστείαν.

a Deo ordinatae per ipsas veluti illustres et clarissimas personas, tributa iis dignitate cum earum virtutibus supra memoratis conveniente, fulciamur et omnem rempublicam depingamus. Et quoniam omnis anima . . . . hanc nostram Christianam civitatem statim et pietate initiari desiderat, cum civili ordinatione ea, quae ad salutem et perfectionem et ad Deum elevationem necessaria sunt, nempe omnia, quae

de sacerdotum et archisacerdotum in ecclesia dignitatibus et officiis

tractant, symbolice collocavimus, post civitatis veluti incorporationem etiam animae gubernationem ordinantes, sive cum civitate utpote materia formam hoc est ecclesiam componentes. Et quum perfecta natura ex utroque composita sit sive perfectus homo, ut ita dicamus, vitam per motum et organa quaedam perfectam et operatam, hoc est

sponsalia,

38) An: ὥσπερ δή;

39) Witte conjecit: κατανεύσασα. Sed ne hoc quidem satis intelligo.

40) Venet.: τελετῶν.

41) Tit. 8 — 11.

42) Hoc nescio, cur Witte in ἀπετελεσθῇ (sic) mutet.

γάμον [43]), *καὶ τὰ ἐπισυμβαίνοντα τῷ βίῳ, δωρεὰς καὶ προῖκας* [44]) *καὶ παντοῖα συναλλάγματα* [45]) *κατόπιν τῆς περὶ μαρτύρων καὶ συμβολαίων* [46]) *διδασκαλίας ἐξεθέμεθα· ὀργάνων γὰρ λόγον ἔχειν τοὺς μάρτυρας καὶ τὰ συμβόλαια ἐν ταῖς ἐπερωτήσεσι καὶ τοῖς συμφώνοις καὶ τοῖς συναλλάγμασιν ἐγνώκαμεν. τελευταῖον δὲ τὰ ἐν τέλει τοῦ βίου συμβαίνοντα, οἷον τὰ περὶ διαθηκῶν δηλαδὴ καὶ ὅσα τούτοις ἕπεται* [47]). *ἔξωθεν δὲ πάντων τούτων [τῶν] εἰρημένων ὡς ἀλλότρια τῆς εἰρηνικῆς ζωῆς καὶ ἐλευθερίας καὶ διὰ τὴν ἁμαρτίαν παρακολουθήσαντα, τὰς καινοτομίας* [48]) *καὶ τὰ καλούμενα ποινάλια* [49]) *καίπερ λυπούμε-*

nuptias,
et quae vitae accidunt,
donationes,
dotes, et
multifarios contractus,
post doctrinam
de testibus et
de instrumentis
exposuimus: testes enim et instrumenta in stipulationibus et contractibus et conventionibus organorum locum obtinere novimus. Ultima autem habentur, quae in fine vitae accidunt, nimirum tractatus
de testamentis, et
de his, quae cum iis connexa sunt.
Denique extra ordinem hactenus expositum, utpote aliena a pacifica vita et per peccatum introducta,
nova opera, et
poenalia, quae dicuntur,

43) Tit. 14. 16. 17. 21. Caeterum apud Witte editum est: *γάμιον.*

44) Apud Witte legitur: *προῦκας.* — Tit. 15. 18 — 20. [Fortassis legendum est: *πράσεις*, ut verbis: *μνηστείαν, γάμον* significentur tituli 14 — 21, verbo: *δωρεάς* tit. 22, verbo: *πράσεις* tit. 23, denique *παντοῖα συναλλάγματα* tit. 24 — 28.]

45) Tit. 22 — 28.

46) Tit. 12. 13.

47) Tit. 29 — 38. Verbis: *ὅσα τούτοις ἕπεται* innuuntur libertates et tutelae testamento datae.

48) Tit. 39.

49) Tit. 40.

νοι καὶ δυσχεραίνοντες κατελέξαμεν· καὶ ἁπλῶς ἔχει τὰ εἰρημένα, ὡς ὑποτέτακται [50]).

licet lugentes et inviti disposuimus: et simpliciter, quae diximus, sic habent, uti subjectum est.

Hactenus Prooemium; titulorum autem et rubricarum consequentia haec est:

Τίτλος α'. περὶ νόμου καὶ δικαιοσύνης [51]).
τίτλος β'. περὶ βασιλέως [52]).
τίτλος γ'. περὶ πατριάρχου [53]).
τίτλος δ'. περὶ τάξεως ἐπάρχου πόλεως [54]).
τίτλος ε'. περὶ τοῦ κοιαίστωρος [55])
τίτλος ς'. περὶ ἁπλῶς ἀρχόντων [56]).
τίτλος ζ'. περὶ τοῦ χωρὶς δόσεως γίνεσθαι τοὺς ἄρχοντας καὶ μηδένα ἐν μηδενὶ διὰ χρημάτων ἢ κρίνειν ἢ τοὺς ὑποπίπτοντας ἐγκλήμασι συγχωρεῖν [57]).
τίτλος η'. περὶ ἐπισκόπων καὶ χειροτονιῶν καὶ προβολῶν ἐκκλησιαστικῶν παντοίων [58]).

Titulus I. De jure ac justitia.
Titulus II. De Imperatore.
Titulus III. De Patriarcha.
Titulus IV. De officio Praefecti urbis.
Titulus V. De Quaestore.
Titulus VI. De reliquis magistratibus.
Titulus VII. Ut magistratus sine pecunia fiant et ne quis in qua causa ob pecuniam judicet vel criminum reos absolvat.
Titulus VIII. De episcopis et ordinationibus et nominationibus omnium ecclesiasticorum.

50) Scilicet innuit *πίνακα* i. e. titulorum indicem, qui prooemio subjectus erat.

51) Hic titulus idem esse videtur, qui editus est in Leuncl. JGR II p. 82 sq.

52) Leuncl. JGR II p. 83 sq.
53) Leuncl. JGR II p. 84 sq.
54) Leuncl. JGR II p. 85 sq.
55) Leuncl. JGR II p. 86 sqq.
56) Leuncl. JGR II p. 89 sq.
57) Leuncl. JGR II p. 90 sqq.
58) Leuncl. JGR II p. 92 sqq.

τίτλος θ'. περὶ τῶν ἁρμοζόντων ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις καὶ ἁπλῶς πᾶσιν ἐκκλησιαστικοῖς καὶ μοναχοῖς [59]).

τίτλος ι'. περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐμφυτεύσεων καὶ μισθώσεων [60]).

τίτλος ια'. περὶ τάξεως καὶ κριτηρίων [61]).

τίτλος ιβ'. περὶ μαρτύρων [62]).

τίτλος ιγ'. περὶ συμβολαίων [63]).

τίτλος ιδ'. περὶ μνηστείας [64]).

τίτλος ιε'. περὶ ἀῤῥαβώνων καὶ δωρεῶν μνηστείας [65]).

τίτλος ιϛ'. περὶ γάμου καὶ ἀκριβείας αὐτοῦ [66]).

τίτλος ιζ'. περὶ γάμων κεκωλυμένων [67]).

τίτλος ιη'. περὶ προικός [68]).

τίτλος ιθ'. περὶ πρὸ γάμου καὶ διὰ γάμου δωρεᾶς [69]).

Titulus IX. De officio episcoporum et presbyterorum et diaconorum et simpliciter omnium ecclesiasticorum et monachorum.

Titulus X. De ecclesiasticis emphyteusibus et elocationibus.

Titulus XI. De ordine et judiciis.

Titulus XII. De testibus.

Titulus XIII. De instrumentis.

Titulus XIV. De sponsalibus.

Titulus XV. De arrhis et donationibus sponsalitiis.

Titulus XVI. De nuptiis et ritu earum.

Titulus XVII. De nuptiis prohibitis.

Titulus XVIII. De dote.

Titulus XIX. De ante nuptias et propter nuptias donatione.

59) Leunclav. JGR II p. 95 sqq.

60) Continet fragmenta ex Nov. 120 et 123.

61) Leuncl. JGR II p. 98 sq.

62) Hic titulus integrum tit. XXVII Prochiri, ordine capitum quamquam turbato, in se continere videtur.

63) De argumento hujus tituli ex Epanagoges auctae tit. XI conjectura fieri potest.

64) Est Proch. tit. I aliquantum mutatus et auctus.

65) In universum convenit cum Proch. tit. II et III.

66) Videtur compositus esse ex Prochiri tit. IV et V.

67) In universum convenit cum Proch. tit. VII.

68) Continet in se Proch. tit. VIII et IX

69) Hic titulus cujus indolis sit, in obscuro est.

τίτλος κ'. περὶ δωρεῶν μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς γινομένων [70].
τίτλος κα'. περὶ λύσεως γάμου [71].
τίτλος κβ'. περὶ δωρεῶν καὶ ἀνατροπῆς αὐτῶν [72].
τίτλος κγ'. περὶ πράσεως καὶ ἀγορασίας [73].
τίτλος κδ'. περὶ μισθώσεως [74].
τίτλος κε'. περὶ καταθήκης [75].
τίτλος κς'. περὶ κοινωνίας [76].
τίτλος κζ'. περὶ διαλύσεως [77].
τίτλος κη'. περὶ χρέους καὶ ἐνεχύρων [78].
τίτλος κθ'. περὶ διαθήκης καὶ κωδικέλλου [79].
τίτλος λ'. περὶ τῶν κωλυομένων διατίθεσθαι [80].
τίτλος λα'. περὶ διαθήκης ὑπεξουσίων καὶ λύσεως ὑπεξουσιότητος [81].
τίτλος λβ'. περὶ ἀνατροπῆς διαθήκης [82].

Titulus XX. De donationibus inter virum et uxorem.
Titulus XXI. De solutione matrimonii.
Titulus XXII. De donationibus earumque revocatione.
Titulus XXIII. De venditione et emtione.
Titulus XXIV. De locatione.
Titulus XXV. De deposito.
Titulus XXVI. De societate.
Titulus XXVII. De transactione.
Titulus XXVIII. De mutuo et pignoribus.
Titulus XXIX. De testamento et codicillo.
Titulus XXX. De his, qui testamenta facere prohibentur.
Titulus XXXI. De testamento filiorumfamilias et de emancipatione.
Titulus XXXII. De infirmatione testamenti.

70) Convenire videtur cum Proch. tit. X.
71) Continet Proch. tit. XI.
72) Compositus est ex Proch. tit. XII et XIII: sed et alia fragmenta praeter ea, quae ibi extant, continere videtur.
73) Est Proch. tit. XIV.
74) Proch. tit. XVII.
75) Est Proch. tit. XVIII.
76) Constat Proch. tit. XIX.
77) Continet Proch. tit. XX, cui plurima de transactionibus fragmenta accedunt.
78) Proch. tit. XVI.
79) Continet Proch. tit. XXI, XXIV et XXIX.
80) Octo capita continet, in Prochiro non obvia.
81) Est Proch. tit. XXII et XXVI.
82) Est Proch. tit. XXV.

τίτλος λγ'. περὶ τῶν ἐκ διαθήκης καὶ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμων [83]).
τίτλος λδ'. περὶ φαλκιδίου καὶ ἀποκλήρων [84]).
τίτλος λε'. περὶ τοῦ τοὺς τελευτῶντας ἤγουν τὰ λείψανα αὐτῶν μὴ ἐνυβρίζεσθαι παρὰ τῶν δανειστῶν, καὶ πότε δεῖ ἐνάγειν τοὺς δανειστὰς κατὰ τῶν κληρονόμων τῶν τελευτησάντων [85]).
τίτλος λς'. περὶ λεγάτου [86]).
τίτλος λζ'. περὶ ἐλευθεριῶν καὶ ἀπελευθέρων [87]).
τίτλος λη'. περὶ ἐπιτρόπων καὶ κουρατώρων καὶ ἀποκαταστάσεως [88]).
τίτλος λθ'. περὶ καινοτομιῶν καὶ ὅρων [89]).
τίτλος μ'. περὶ ποινῶν [90]).

Titulus XXIII. De heredibus ex testamento vel ab intestato.
Titulus XXIV. De Falcidia et exheredibus.
Titulus XXXV. Ne defuncti seu reliquiae eorum injurientur a creditoribus, et de tempore, quo creditores adversus heredes defuncti agere oporteat.
Titulus XXXVI. De legato.
Titulus XXXVII. De libertatibus et libertis.
Titulus XXXVIII. De tutoribus et curatoribus et restitutione.
Titulus XXXIX. De novis operibus et de finibus praediorum.
Titulus XL. De poenis.

83) Continet Proch. tit. XXX.
84) Constat Proch. tit. XXXII et XXXIII.
85) Incipit: α'. Μεμνήμεθα πρὸς τούτοις νόμον παρ' ἡμῖν φοιτῆσαι κ. τ. λ. [Hoc caput compositum est ex Nov. 115 cap. 5 §. 1 pr. et Nov. 60 cap. 1.] — β'. Θεσπίζομεν κ. τ. λ. [Proch. tit. XXXVII integer.]
86) Est. Proch. tit. XXXV. Sed Epanagoge haec tria capita praemittere videtur: α'. Λεγάτον ἐστὶ δωρεὰ ἐν διαθήκῃ καταλειφθεῖσα. — β'. Ἔξεστι κ. τ. λ. [Proch. tit. XXXII cap. 2.] — γ'. Ὁ λεγατευθεὶς ἀπὸ διαθήκης καὶ εἰδὼς κ. τ. λ.
87) Continet Prochir. tit. XXXIV et XXIII.
88) Compositus est ex Proch. tit. XXXVI et XXXI.
89) In universum consentit cum Proch. tit. XXXVIII.
90) Convenire videtur cum Proch. tit. XXXIX et XL.

§. 11.

Epanagoges historia.

Cujus indolis argumentum titulorum sit, quorum indicem modo edidi, nemo hactenus ex supradictis Codicibus enucleavit. Interim tamen, donec accurata expositio materiae, quam tituli Epanagoges in istis Codicibus comprehendant, cum orbe literario communicetur, ex variis indiciis, qualis ea sit, conjectura augurari possumus.

Primum enim extant compendia juris privata, de quibus capite quinto et sexto dicemus, quae quum easdem titulorum rubricas eundemque fere titulorum ordinem exhibeant, qui Epanagogae proprius est, omnino ex Epanagoge nata esse videntur. Ex quorum compendiorum inter se comparatione [91]), quid convenientes Epanagoges tituli contineant, satis luculenter ostendi potest.

Deinde vero ob causas supra a nobis expositas [92]) admodum probabile est, titulos I — IX et XI ex altero Epanagoges Codice, Palatino nimirum, in Jure Graeco-Romano II p. **82** — **100** editos esse: quo fit, ut de his titulis certius adeo judicium sit.

Quodsi his auctoritatibus nixi in argumentum Epanagoges inquirimus, haec fere hoc libro comprehensa esse videntur [93]). Epanagoge integrum Prochiron paucis dumtaxat alicubi capitibus omissis in se continet. Sed ordo titulorum, et capitum in singulis titulis consequentia, quae in Prochiro obtinet, in Epanagoge hic illic in melius mutata est [94]): et textus quoque [95]) interpolatus esse videtur. Denique ad ea capita, quae Prochiri titulis continentur, nova quaedam in convenientibus Epanagoges

91) Etenim in quo illa consentiunt, id ex Epanagoge desumtum esse verisimile est. — Caeterum privatorum compendiorum, de quibus hoc loco sermo est, Codices aliquot MSS mihi ipsi videre atque conferre contigit.

92) Vide p. XX not. 12.

93) Accuratius de hac re in notis ad indicem titulorum supra editum exposuimus.

94) De ordine titulorum in Epanagoge observato pluribus infra §. 12 agendum erit.

95) Ut exemplo res illustretur, conferas velim cap. VI not. 25. 26.

titulis adjecta sunt [96]): imo integri tituli, qui Prochiro prorsus incogniti sunt, in Epanagoge accesserunt [97]).

Ex quibus quum appareat, enchiridium juris, de quo hoc loco sermo est, re vera nihil aliud esse, quam editionem Prochiri emendatam atque auctam, haud temere illi in Codicibus MSS inscribitur: Ἐπαναγωγὴ τοῦ νόμου [98]). Nam verbum ἐπανάγειν significat *reducere, revocare*, ἐπανάγειν νόμον *legem reducere*, i. e. *sub incudem revocare*; itaque ἐπαναγωγὴ τοῦ νόμου est *repetita praelectio legis* [99]), illius nimirum, quam paulo ante Basilius ediderat [100]).

Epanagoges auctores esse dicuntur Imperatores Basilius, Leo et Alexander AAA. In Codice quidem Paris. gr. 1385. A [101]) fol. 119 sq. haec leguntur: ε'. Αὐτοκράτορες καίσαρες βασίλειος κωνσταντῖνος καὶ λέων περὶ συμβολαίων, περὶ ἰδιοχείρων καὶ περὶ συμφώνων. α'. Συμβόλαιόν ἐστιν ὑπόμνημα κ. τ. λ. Jam quum in Prochiro, quod a Basilio, Constantino et Leone promulgatum est, hujusmodi titulus non extet, in Epanagoge vero titulus XIII similem rubricam prae se ferat, facile poterit aliquis induci ad credendum, hunc illic titulum significari et enchiridium,

96) V. c. in titulis XXVII. XXXV.

97) V. c. tituli I—XI, (nisi quod titulo VIII titulus Prochiri XXVIII, titulo autem X titulus Prochiri XV inest,) titulus XIII. XIX.

98) Vide supra p. LXVIII. In Codice tamen Taurinensi 105 (vide cap. IX) Εἰσαγωγὴ νόμου inscribitur.

99) Ita Witte quoque vertit: eoque sibi ipse contradicere videtur. Etenim primo Eclogam, deinde Epanagogen, postremo Prochiron editum esse statuit: ita ut non intelligam, quomodo Epanagogen, cui cum Ecloga nulla omnino similitudo intercedit, *repetitam praelectionem* vocare potuerit. — Caeterum dubitari potest, annon Ἐπαναγωγή potius *Institutionem* significet: nam ἀναγωγήν sane *disciplinam* sive *institutionem* Lexicographi interpretantur. Cf. not. 98.

100) Sed et alia nomina apud Graecos in usu fuerunt. Ita in Cod. Bodlej. 3399 Epanagoge vocatur νεαρὰ διάταξις βασιλείου λέοντος καὶ ἀλεξάνδρου. (Vide infra p. 75 not. 27.) In Cod. Paris. 1321 fol. 479 verso Epanagoge citatur his verbis: Κεῖται ἐν τῷ η' τι. τοῦ προχείρου βιβλίου τῶν νόμων κεφ. δ' περὶ τοῦ μὴ ἐκκλητεύεσθαι τὸ βασιλικὸν δικαστήριον.

101) De quo vide supra p. XV not. 8.

ex quo desumtus sit, Basilio, Constantino et Leoni vindicari. Verumenimvero quae Codex Parisiensis 1385. A loco laudato exhibet, cum Epanagoges tit. XIII plane non conveniunt, sed potius continent ex Harmenopuli Hexabiblo lib. I tit. 8. Itaque Graeculus ille, qui Codicem Paris. 1385. A exaravit, haec ex Harmenopulo descripsisse, inscriptionem autem, quae Basilium, Constantinum et Leonem auctores laudaret, ideo praeposuisse videtur, quod Harmenopulum plurima ex Prochiro ab illis imperatoribus edito mutuatum esse intellexisset [102]). Quae quum ita sint, fides habenda est Codicibus, qui, quum prooemio Epanagoges inscribant: Προοίμιον *τῆς ἐπαναγωγῆς τοῦ νόμου τοῦ σὺν Θεῷ ἐμφανεστέρου ὑπὸ βασιλείου λέοντος καὶ ἀλεξάνδρου τῶν πανταγάθων καὶ εἰρηνοποιῶν βασιλέων*, ab his Imperatoribus Epanagogen profectam esse significant. Quorum testimonium confirmatur Codice Bodlejano 3399, in quo fol. 39 [b] fragmentum Epanagoges affertur sub hac inscriptione: *ἐκ τῆς νεαρᾶς διατάξεως βασιλείου λέοντος καὶ ἀλεξάνδρου* [103])· nec non Codice Vindobon. histor. gr. 48 [104]), qui fol. 34 [b] — 37 [b] excerpta nonnulla ex Epanagoge continet sic inscripta: *Βασιλείου λέοντος καὶ ἀλεξάνδρου*. Itaque dubium esse vix potest, quin Epanagoge sub auspiciis Imperatorum Basilii, Leonis et Alexandri, qui intra 879 — 886 regnarunt, composita atque edita fuerit.

Imperatores illi sub initium prooemii Epanagoges multa proferunt de origine et natura Legis, quae maxima ex parte adversus recentiorum Manichaeorum errores disputata esse videntur. Haec si conferantur cum iis, quae celeberrimus iste Photius, qui sub iisdem imperatoribus Constantinopolitanae sedis episcopus fuit, contra

102) Apud Leunclavium JGR I p. 178. 296. 394 fragmenta quaedam habentur sub hac inscriptione: *ἀπὸ τοῦ νομίμου βιβλίου βασιλείου κωνσταντίνου καὶ λέοντος*, quae Witte ex Epanagoge sumta esse putavit. Sed re vera Epanagoges cum Prochiro compositae fragmenta sunt (cf. §. 15): ita ut eorum inscriptio fidem Codicum, qui Epanagogen ipsam Basilio, Leoni et Alexandro adscribunt, labefacere non possit.

103) Vide infra p. 75 not. 27.

104) Vide Lambec. ex ed. Kollar. lib. VIII p. 959 sqq.

Manichaeorum haeresin in variis tractatibus [105]) disseruit, tanta inter hos locos et Epanagoges prooemium similitudo esse deprehenditur, ut Imperatores Basilius, Leo et Alexander Photii auxilio in componendo hoc prooemio usi esse videantur. Nec improbabile est, Photium, quem circa haec tempora legibus et canonibus operam navasse constat, Imperatoribus Prochiri sub incudem revocandi suasorem atque auctorem extitisse, quandoquidem aliter explicari vix potest, qui factum sit, ut quaedam Epanagoges capita in Codice Bodlej. **173** [106]) disertis verbis Φωτίου esse dicantur.

Praeterea in prooemio exponitur, quas ob causas Epanagoge confecta sit et quo ordine tituli collocati sint. Utrumque arctissime cohaeret cum legum corpore a Basilio repurgato. Itaque melius explicabitur paragrapho sequenti, in quam omnia congessi, quae de *ἀνακαθάρσει τῶν παλαιῶν νόμων* dicenda habui.

§. 12.

Ἀνακάθαρσις τῶν παλαιῶν νόμων.

Basilius Macedo in prooemio Prochiri narrat, cur et quomodo elementa legum in quadraginta titulis exposuerit, eosque, qui perfectiora appeterent, ad legum corpus a se repurgatum ablegat. De quo in fine prooemii (§. **3**) haec addit: »*Quod autem superius de repurgatione veterum legum mentionem fecimus, sciendum est, nos omnia, quae abrogata sunt, collegisse et in unum volumen conjecisse, quo nota cunctis et perspicua eorum inutilitas fieret; quae vero sunt conservata ex antiquis legibus in suo statu manentibus in aliis sexaginta libris adstruximus*« [107]).

Itaque quod auctor vitae Basilii Macedonis, cujus verba supra p. LIV sq. integra exscripsimus, de istius

105) Vide: Photii Epistolae ed. Rich. Montacutius. Londini 1651. fol. Ep. 1 et 157. — H. Canisii Antiquae Lectionis tom. V. Ingolstad. 1604. 4. p. 192 sqq. — Bibliotheca veterum patrum cura Gallandii. tom. XIII. Venetiis 1788. fol. p. 602 sqq.

106) Vide infra p. 303 not. 75.

107) Graeca infra p. 10 habes edita.

Imperatoris legislationibus tradit, nimirum tria ab eo opera fuisse edita, hoc ipse Basilius in prooemio Prochiri quodammodo confirmat. Et de enchiridiis quidem juris jussu hujus Imperatoris confectis, supra satis disputatum est: de volumine autem illo, quo quae antiquatae erant leges continebantur, nihil certo constat, et fusius de eo disquirere ab hoc loco alienum est [108]). Restat ut repurgatio veterum legum qualis fuerit quaeramus. Cujus etiam in prooemio Epanagoges ab eodem Imperatore Basilio post Prochiron editae §. 1 mentio fit his verbis: »*nostra majestas — primo quidem, quae in corpore veterum legum posita erant, omnia repurgans, in quadraginta libris totum juris corpus limpidum atque genuinum, quasi divinum potum vobis miscuit: nunc autem — — e supradictis quadraginta libris antea jam promulgatis — delectum faciens in quadraginta titulis, numero cum libris illis conveniente, concessit vobis — legem —, quae in ea, quae in illis quadraginta libris habentur, introductio esse possit*« [109]).

Interpretatio locorum, quos de repurgatione veterum legum jussu Basilii confecta tractantes ex Prochiro et Epanagoge attuli, multis difficultatibus laborat, quo-

108) Repurgationem veterum legum eo tempore, quo Prochiron editum est, nondum absolutam fuisse, mox probabimus. Unde consequens videri potest, etiam illud ἓν τεῦχος eodem illo tempore perfectum et editum nondum fuisse. Sed et an postea promulgatum fuerit, dubitari potest, quoniam in prooemio Epanagoges, ubi ἀνακαθάρσεως jam editae mentio fit, de illo prorsus nihil memoratur. Verumenimvero quum auctor vitae Basilii Macedonis cap. 33 disertis verbis tradat, leges antiquatas a Basilio specialiter abrogatas esse, illud ἓν τεῦχος re vera editum esse, in Epanagoge autem ideo silentio praetermissum esse arbitror, quod ejus laudandi nec causa nec opportunitas esset. Caeterum probabile est, volumen illud, quo quae abrogata erant continebantur, simile fuisse libro Novellarum Leonis. Leo enim, sicuti Basilicorum repetitam praelectionem edidit, ita etiam illud ἓν τεῦχος sub incudem revocasse, et ita librum ἐπανορθωτικῶν διατάξεων promulgasse videtur. Quin suspicari est, legem Basilii, quam Leo Nov. 71 in legum corpus a Basilio non transscriptam fuisse narrat, isto volumine comprehensam fuisse.

109) Graeca supra p. LXIX sq. edita sunt.

Digitized by Google

niam ille, qui tempore prior est, de sexaginta libris ἀνακαθάρσεως, hic vero tempore posterior de quadraginta dumtaxat libris loquitur. Quae difficultas non ita removeri potest, ut in Prochiro pro: sexaginta quadragenarius numerus reponatur [110]; ejusmodi enim conjectura, quae cum unanimi omnium Codicum consensu pugnat [111], omnino reprobanda est. Neque vero etiam loci supra laudati sic intelligi possunt, ut Basilius eo tempore, quo Prochiron promulgaret, (h. e. intra annum **870 — 878**,) veteres leges repurgatas in sexaginta libris complexus esse, postea autem, quum Epanagoge ederetur, (h. e. intra annum **879 — 886**,) repetitam ejus praelectionem quadraginta dumtaxat libris constantem composuisse dicatur. Omnino enim non est probabile, intra tam breve temporis spatium tantae molis opus bis promulgatum fuisse, praesertim quum Leo quoque, Basilii filius et successor, aliquot annis post idem opus denuo recognoscendum esse putaverit: denique et naturalis ratio et genius illorum temporum nos impedit, quominus statuamus, sexaginta istos primae editionis libros in repetita praelectione in quadraginta contractos fuisse. Quae quum ita sint, videndum est, annon aliam alteruter locus interpretationem recipiat. Et sane aliam interpretationem admittere, quin suadere videntur: quod jam uberius ostendere conabor.

Ubi in prooemio Prochiri repurgationis veterum legum mentionem facit, Basilius his verbis utitur: »*Quod autem superius de repurgatione veterum legum mentionem fecimus, sciendum est*,« etc. Ita Basilius loqui vix potuit, si repurgatio veterum legum LX libris constans jam tum, quum Prochiron promulgaretur, publice edita fuisset. Hujusmodi enim verba significant, sequentia non satis nota esse, eaque hoc demum loco ad notitiam hominum perferri. Quomodo autem Graeci illud opus plane ignorare et de ejus promulgatione ex Prochiro demum certiores fieri poterant?

110) De mutatione numeri in prooemio Epanagoges ne cogitari quidem potest, quippe quo loco quater idem numerus laudetur.

111) Qui Codices, quantum scio, omnes non per sigla, sed per literarum consequentiam numerum: ἑξήκοντα exprimunt.

Longe aliter Basilius in prooemio Epanagoges loquitur: ibi repurgationem veterum legum in XL libris promulgatam, utpote omnibus notam, tantum ὡς ἐν παρόδῳ memorat, ut rationem in numero, ordine atque argumento titulorum Epanagoges observatam cum opere illo arctissime cohaerere significet.

Itaque eo tempore, quo Prochiron editum fuit, repurgationem veterum legum nondum publici juris factam fuisse contendo. Nec obstare videtur, quod praeterito tempore Basilius utitur, dum dicit: »*quae conservata sunt ex antiquis legibus, — in — sexaginta libris adstruximus*«. Similiter enim Justinianus in prooemio Institutionum post libros quinquaginta Digestorum jam confectos et adimpletos easdem Institutiones compositas esse dicit, quas tamen ante editas esse constat, quam Digesta promulgarentur. Itaque sicuti Justinianus isto genere loquendi significare voluit, Institutiones compositas esse, quum latiora Digestorum volumina mox edenda et tantum non absoluta essent [112]), ita Basilium quoque hoc innuere crediderim, repurgationem veterum legum, quae LX libris constaret, a se susceptam esse, interim tamen, dum ea perficeretur, elementa legum propter urgentes rerum necessitates a se esse collecta et edita.

Aliquot annis post opus illud completum est, ita tamen, ut quadraginta dumtaxat libros contineret, non sexaginta, quot Basilius colligere ab initio constituerat. Hoc tempore Basilius Prochiron denuo recognoscendum esse putavit, quo ejus ratio cum XL istis repurgatarum legum libris in meliorem consonantiam redigeretur, et ipse nobis narrat, se ἐπαναγωγὴν τοῦ νόμου, h. e. repetitam Prochiri praelectionem edidisse, cujus tituli cum XL istis libris convenirent.

Ne tamen interpretatio hactenus exposita puris putis conjecturis et verborum subtilitatibus inniti videatur, res paulo altius repetenda est.

Secundum ea, quae modo disputavi, Prochiron cum repurgatione veterum legum jussu Basilii elaborata pro parte tantum, et quidem nonnisi pro ea parte hujus operis

112) Cf. Reimarus über die Inscriptionenreihe der Pandectenfragmente. Götting. 1830. S. 39.

convenire potest, quae tum, quum Prochiron ederetur, jam absoluta esset: e contrario inter Epanagogen et *ἀνακάθαρσιν* illam plurimum similitudinis intercedere debet. Itaque haec si ita esse probavero, non poterit non interpretatio, quam supra protuli, justo fundamento innixa videri.

Jam vero repurgatio veterum legum a Basilio profecta ad nostra quidem tempora non pervenit, ut Prochiron et Epanagogen cum illa nobis liceat conferre: sed cujus indolis fuerit, conjectura assequi possumus.

Nimirum Leo quoque, Basilii filius et successor, repurgationem veterum legum edidit [113]), cui Graeci Basilicorum nomen indiderunt. Ratio hujus operis in universum sic describi potest. Jura, quae in corpore juris Justinianei per Institutiones, Digesta, Codicem ac Novellas sparsa sunt, cum aliqua emendatione et repurgatione in Basilicis per sexaginta libros plurimosque titulos ita sunt digesta, ut v. c. ex titulo Digestorum et ex titulo Codicis, qui cum illo idem argumentum haberet, unus tantum titulus efficeretur, qui primo fragmenta ex titulo Digestorum et deinceps constitutiones ex convenienti titulo Codicis exhiberet. Caeterum Basilicorum auctores in hac compilatione non ipsis illis legum libris a Justiniano promulgatis usi sunt, sed potius versiones eorum et commentarios graecos sequuti sunt, puta Institutionum paraphrasin a Theophilo profectam, Digesta ab Anonymo graece conversa, Codicem Theodori et Thalelaei: Novellarum autem tam integrum textum quam Theodori aliorumque commentarios adhibuerunt. Denique Basilicorum opus paene integrum ad nos pervenit et complures editores nactum est, ut de ejus ratione atque constitutione satis constet.

Jam inter Basilica Leonis et repurgationem veterum legum a Basilio institutam plurimum similitudinis intercessise, probabiliter conjici, quin argumentis satis luculentis confirmari potest. Utrumque enim opus veterum legum compilatio quaedam et repurgatio esse dicitur, quo ipso ostenditur, utriusque similem naturam fuisse.

113) Cf. librum, quem edidi sub titulo: Αἱ ῥοπαί. Heidelb. 1836. p. 94 sqq.

Deinde in Prochiro Basilii singuli tituli eodem paene modo, quo in Basilicis Leonis, ex Institutionibus, Digestis, Codice ac Novellis, eorumve librorum versionibus et commentariis graecis collecti atque compositi sunt [114]), ut Basilio et Leoni unam eandemque compilandi methodum placuisse appareat. Denique Leo Basilica, quae ipse ediderat, cum repurgatione veterum legum a patre Basilio promulgata ita comparat, ut utriusque operis eandem indolem esse significet. Ait enim in Nov. 1 [115]): »— *δικασταῖς ἐντελλόμεθα, τοὺς μὲν ὅσοι νόμοι παρὰ τῆς βασιλείας ἡμῶν τοῦ νομίμου ἐδάφους τὴν ἀπαλλοτρίωσιν* [116]) *κατεψηφίσθησαν, τούτους ἀχρήστους ἡγουμένους ἐᾶν ἐῤῥίφθαι· κατὰ δὲ τοὺς λοιποὺς ἐγγράφους, τοὺς ἀρχαίους* [117]) *καὶ τοὺς μικρῷ μὲν πρόσθεν παρὰ τοῦ ἀειμνήστου πατρὸς ἡμῶν νῦν δὲ παρ' ἡμῶν ἐγκεκριμένους ἢ τεθεσπισμένους, ταῖς δίκαις βραβεύειν τὰς διαλύσεις.* — ***Judicibus mandamus, ut leges, quae ab imperatoria nostra majestate a legali solo exulare jussae sunt, pro inutilibus habeant et rejici sinant: secundum reliquas vero scriptas leges, veteres et eas, quae haud ita pridem a sempiternae memoriae patre nostro atque nunc a nobis confirmatae et promulgatae sunt, controversiis dijudicationes suppeditent.*** « — Quae quum ita sint, Basilica Leonis nil nisi repetita operis Basiliani praelectio fuisse videntur, eo potissimum ab hoc diversa, quod sexaginta libros continerent, quum Basilius, licet et ipse sexaginta libros colligere ab initio in animo habuisset, tamen postea nonnisi quadraginta ediderit [118]).

114) De quo confer, quae dixi supra p. LXII sqq.

115) In Ecloga Novellarum Leonis (vide infra p. 286) haec Novella similiter primo loco posita est: sed incipit demum a verbis: *θεσπίζομεν ἀπὸ τοῦ νῦν κ. τ. λ*

116) In Ecloga Novell. Leonis (Codd. Pariss. 1346. 1347. 1351. 1357. A) legitur: *ἐπαλλοτρίωσιν*.

117) Codices modo laudati Eclogae Nov. Leonis legunt: *τούς τε ἀρχαίους*. Quod omnino obstat optimae alioquin hujus loci interpretationi, quam proposuit E. Heimbach in Observv. juris GR P. I. Lips. 1830. p. 30 sqq.

118) Sed quaeri potest, qua de causa Leo ex quadraginta libris operis Basiliani sexaginta effecerit. Hoc ita explicandum esse crediderim, ut Basilianum opus novis titulis a Leone au-

Itaque quam supra proposui sententiam, inter Prochiron Basilii et repurgationem veterum legum ab eodem Basilio institutam aliquem tantum, inter Epanagogen vero et eandem illam ἀνακάϑαρσιν arctissimum cognationis nexum intercedere, hanc sic probare licebit, ut eandem rationem inter compendia illa et Basilica Leonis interesse ostendam.

Ac primum quidem videamus de Prochiro. Quod si cum Basilicis conferamus, illico apparet, systemati, quod vocant, sive ordini titulorum in utroque opere observato nihil invicem esse commune. Basilica in universum quidem eum titulorum ordinem sequuntur, quo tituli Codicis Justinianei dispositi sunt, quamquam ab eo passim recedunt: in Prochiro autem titulorum ordo a systemate in libris juris Justinianei observato omnino abhorret et alienus est. Deinde plurimae leges in Prochiron relatae deprehenduntur, quae a Basilicis exulare jussae sunt; puta capita quaedam Novellarum Justiniani, quae a Basilicorum auctoribus consulto omissa sunt [119]). Sunt tamen in Prochiro tituli quidam, inter quos et Basilicorum titulos magna similitudo intercedit. Argumentum enim titulorum Prochiri I — XXI in universum idem est, quod in convenientibus Basilicorum titulis habetur: ex iisdem fontibus petitum est, et singula fragmenta eodem ordine collocata sunt. Argumentum autem titulorum Prochiri XXII — XL cum Basilicis vix quicquam habet commune [120]). Quae omnia si colligimus, magnam veritatis speciem induit conjectura supra a nobis proposita, repurgationem veterum legum a Basilio inchoatam quidem, sed non perfectam fuisse, quum Prochiron ederetur;

ctum et systema titulorum in illo observatum quodammodo immutatum esse dicamus. (Cf. not. 122.) Utroque enim casu ut nova quaedam librorum partitio fieret, necessario evenire debuit.

119) Nov. 2 cap. 1 — 3. Nov. 5 cap. 5. Nov. 46 cap. 1. Nov. 98 cap. 1. Nov. 127 cap. 1. — Cf. infra p. 350 sq. et: Pselli de Justiniani Novellis libellum ed. A. Berger. Lips. 1836. 8.

120) Tituli Prochiri I — XXI et XXII — XL quam diversae invicem indolis sint, supra jam p. LXIV sq. observavi. Eorundem diversissimam rationem ad Basilica esse, luce clarius apparet ex indice locorum, qui Prochiro et Basilicis commune sunt, infra p. 352 edito.

nam alias inter hoc et illam, ejusve repetitam praelectionem, h. e. Basilica Leonis, majorem profecto convenientiam observare esset. Denique sic demum intelligitur, qui factum sit, ut Prochiri auctores in ultimis XIX titulis ejus enchiridii elaborandis aliter versati sint, quam in XXI prioribus. Nempe quatenus tempore editi Prochiri in componenda repurgatione veterum legum jam processum esset, eatenus ex illa eligendo, quae maxime necessaria viderentur, Prochiri titulos I — XXI confecerunt: in reliquis autem titulis, h. e. tit. XXII — XL, elaborandis alios fontes circumspicere necesse habuerunt. Caeterum quum ultimi XIX Prochiri tituli ante collecti sint, quam tituli repurgationis veterum legum, qui de eodem argumento tractarent, facile evenire potuit, ut posthac in his titulis componendis Prochiri ratio haberetur et ex istis Prochiri titulis capita quaedam in titulos ἀνακαθάρσεως reciperentur. Quod ipsum passim factum esse, disertis verbis Graeci [121]) testantur, eoque simul interpretationi nostrae firmissimum praesidium afferunt.

Jam si ad Epanagogen animum advertamus ejusque cum Basilicis collationem instituamus, primo statim obtutu patet, utrumque opus arctissimo cognationis vinculo inter se cohaerere. Inprimis titulorum series sive systema, quod in Epanagoge est, cum ordine titulorum in Basilicis observato longe magis, quam Prochiri systema, convenit [122]); et, ut breviter dicam, ubicunque Epa-

121) Quos vide infra laudatos p. 128 not. 47. p. 236 not. 22. p. 242 not. 72. p. 252 not. 135. p. 256 not. 167.

122) Epanagoge est repetita praelectio Prochiri ad repurgationem veterum legum a Basilio promulgatam castigata atque emendata. Itaque ubicunque eam inter et Prochiron differentia intercedit, hanc mutationem ideo factam esse consentaneum est, quod in repurgatione illa diversa ratio observaretur. Jam si Epanagoge cum Basilicis comparetur, hoc ita esse illico apparet. Ordo, quo tituli in Prochiro et Epanagoge collocati sunt, in his potissimum a se invicem diversus est: 1) Titulo de sponsalibus, qui in Prochiro primus est, in Epanagoge tredecim tituli praemittuntur, qui partim in Prochiro desiderantur, partim inferiore loco positi sunt. (Tit. 1 — 7. 9. 11. 13 in Prochiro prorsus desunt: tituli vero 8. 10. 12 titulos Prochiri 28. 15. 26 comprehendunt.) Atqui in Basilicis eaedem materiae, de quibus priores Epanagoges ti-

nagoge a Prochiro recedit, ibi ad Basilica proxime accedit. Ex quo apparet, repurgationem veterum legum, quam Basilius aliquot annis ante inchoaverat, absolutam fuisse, quum Epanagoge componeretur, ipsamque Epanagogen ad illius exemplum elaboratam esse.

Postquam historiam repurgationis veterum legum a Basilio institutae hactenus enucleavimus, certiora de tempore, quo *ἀνακάθαρσις* illa et Epanagoge edita est, proferri posse videntur. Photium, sub Basilio Patriarcham Constantinopolitanum, Nomocanonem confecisse constat, in quo sub certis rubricis convenientes canones allegantur et leges concordantes ex jure civili adjiciuntur [123]. Leges civiles eo comprehensae sumtae sunt ex Collectione constitutionum ecclesiasticarum, quam vocant, aliisque collectionibus fragmentorum ex libris legum Justinianeis

tulis tractant, in primis libris (lib. I — X. XXI. XXII) pertractantur, et doctrinam de sponsalibus et nuptiis praecedunt; ex quo patet, hoc in loco Epanagoges auctores τῆς ἀνακαθάρσεως rationem habuisse. 2) In Prochiro titulus de mutuo (tit. 16) titulos, qui de emtione et venditione nec non de emphyteusi agunt, excipit: in Epanagoge autem idem titulus in remotiorem locum rejectus esse reperitur. Quod et ipsum repurgationis illius auctoritate factum esse videtur: quo enim loco in Epanagoge ea materia pertractatur, h. e. post reliquos contractus, eodem etiam in Basilicis exponitur (lib. XXIII — XXVI). — 3) Epanagoges tituli 29 — 38 in universum conveniunt cum tit. Prochiri 21 — 25. 27. 29 — 37. Sed unus inter illos est (tit. 30), qui in Prochiro deest, et ex repurgatione veterum legum receptus esse videtur: ejusdem repurgationis exemplo etiam hoc factum esse videtur, quod tituli Prochiri 34 et 23 in Epanagoge in unum (tit. 37) coaluerunt: quae enim in istis Prochiri titulis diverso loco positis pertractantur, uti in Epanagoge, ita in Basilicis quoque (lib. XLVIII. XLIX) juxta se invicem collocata sunt. — Caeterum si quando titulorum series in Epanagoge obvia neque cum Prochiro nec cum Basilicis omnino conspirat, hoc fortassis ita explicandum est, ut Epanagoge in ea re cum repurgatione veterum legum a Basilio constituta omnino convenisse, Leo autem ordinem materiarum in repurgatione ista observatum hactenus mutavisse dicatur.

123) Cum iis, quae hoc loco sum dicturus, conferenda sunt, quae leguntur apud Cujacium Obs. VI, 9. Hoffmann hist. juris III, 3, 3. Biener Gesch. der Novellen p. 202 sq. 208 sq. Biener Beiträge zur Revis. d. just. Codex p. 34 sqq.

excerptorum; Basilicorum ne vestigium quidem apparet. Itaque non possumus, quin statuamus, Basilicorum opus sive *τὴν ἀνακάθαρσιν τῶν παλαιῶν νόμων* nondum fuisse editam, quum Photius Nomocanonem conscriberet. Eam enim, si jam promulgata fuisset, Photius omnino non poterat negligere, tum propterea, ne apud imperatorem, ejus auctorem, invidiam sibi contraheret, tum propter ipsam ejusmodi operis auctoritatem. Quae quum ita sint, repurgatio veterum legum, quam Basilius suscepit, aliquanto post absoluta esse videtur, quam Photius Nomocanonem suum in publicam lucem emiserit. Quod quando factum sit, ipse Photius in fine praefationis Nomocanoni praemissae disertis verbis narrat [124]): »*ἵνα δὲ καὶ τὸν χρόνον τὶς εἰδείη, ὅς τοῖς φθάσασι τὸν* [125]) *παρόντα συνηρμόσατο, ἔστι μὲν κατὰ χιλιάδα ἐτῶν μετρούμενος, εἰς τὸ ἑξαπλάσιον ταύτης ἀναβαίνων, ὑπερβάλλων δὲ καὶ ταῦτα, καὶ μηδὲ μέχρι τῶν τριακοσίων ἐτῶν τὸν δρόμον ἱστῶν, εἰς τὸ ἐνενηκοστὸν πρῶτον ἔτος ἐλαύνων ὑπ' αὐγὰς ἡλίου τὴν προκειμένην πρᾶξιν προήνεγκεν. Ut autem tempus etiam notum sit, quo praesentia cum praecedentibus composita sint, ipsum quidem millenis annis dimensum ad sexies tantum, quantus hic est numerus, ascendens, adeoque etiam excedens, nequidem ubi ad trecentesimum insuper annum pervenit, cursum sistit, sed ad primum usque et nonagesimum praeterea annum progrediens propositum opus in lucem protulit.*« Ex quibus quum appareat, Nomocanonem anno mundi **6391**, h. e. secundum aeram Christianam anno **883**, a Photio elaboratum esse, secundum ea, quae modo disputavimus, dicendum est, repurgationem veterum legum hoc anno nondum editam fuisse, et consequenter etiam Epanagogen, quae illa posterior sit, post annum **883** demum a Basilio esse promulgatam. Jam vero quum Basilius anno **886** e vivis sublatus sit, tam *ἀνακάθαρσιν τῶν παλαιῶν νόμων* quam Epanagogen intra annum **883** et **886** prodiisse oportet.

Ut breviter dicam, sententia mea haec est:

Basilius Macedo, qui ab anno **867** ad annum **886**

124) Voëlli et Justelli bibl. juris can. II p. 793.
125) Lege: *τά*.

imperium Graecum tenuit, post bellicos tumultus feliciter compositos otium nactus, circa annum 876 jus civile, cujus maxima corruptio sub anterioribus principibus invaluerat, emendare aggressus est. Ac primum quidem veteres leges repurgare et emendatas in LX libros digerere constituit. Quod opus quum inchoatum esset, nec tamen satis celeriter perfici posse speraretur, interim (anno circiter 878) manuale quoddam juris (πρόχειρον νόμων) componi curavit. Tandem repurgatio veterum legum (ἀνακάθαρσις τῶν παλαιῶν νόμων) circa annum 884 perfecta et edita est, ita tamen, ut XL libris constaret, non LX, quot Basilius ab initio componi jusserat. Quo facto, manuale juris, quod ante promulgatum fuerat, sub incudem revocare Basilio visum est. Ita anno circiter 885 istius enchiridii repetita praelectio (ἐπαναγωγὴ τοῦ νόμου) prodiit, quae ad exemplum ἀνακαθάρσεως castigata atque emendata esset.

Digitized by Google

CAPUT V.

Epanagoges tituli XIII. — Epanagoge cum scholiis. — Epanagoge cum Prochiro composita.

---

§. 13.

Epanagoges tituli XIII.

Repurgationem veterum legum, quam Basilius Macedo XL libris ediderat, Leo, Basilii filius et in imperio successor, postea sub incudem revocavit et LX libris, quot ipse Basilius ab initio colligere voluerat, promulgavit: quo factum est, ut Basilianum opus apud Graecos in oblivionem veniret, ejusque nihil omnino hodie supersit. Enchiridia autem juris a Basilio edita Imperatores graeci intacta reliquerunt, et JCti graeci per omne deinde tempus tam ad jura ediscenda quam ad causas decidendas adhibuerunt. Quin fuerunt, qui ex istis legalibus compendiis nova juris manualia conficerent: hoc modo, ut unum ex illis pro fundamento haberent, idem tamen nonnulla omittendo, plura addendo in novam formam mutarent [1]). De his enchiridiis privatis hoc et sequentibus capitibus dicam, tum propterea, quod multi illa cum legalibus compendiis hactenus recensitis confuderunt, tum vero etiam ideo, ut ex eorum historia appareat, quae legalium compendiorum post Basilium fata fuerint. In quo consilio exsequendo ita versabor, ut ordine chronologico singula describam, deque historia eorum et indole paucis disseram.

In Codicibus Vindobonensi jurid. gr. **3** (fol. **203** — **226**) et Laurentiano LXXX, **6** (fol. **3** — **16**) Epana-

1) Vide p. XVI.

goges tituli XIII descripti habentur, videlicet tit. **1** — **11. 13** et **19**, quibus Laurentianus Codex hosce praemittit versiculos:

Ἐκ τοῦ προχείρου τούσδε τοὺς τίτλους νόμου
φιλακροάμων ἅπας ὑπάρχων νόει.
γέγραφα δ' αὐτοὺς ἐν μέρει τοῦ βιβλίου,
ὡς εὑρεθέντας πλείονας δηλουμένων
τεσσαράκοντα τῷ προοιμίῳ [2]) τίτλων.

Ex lege manuali hosce titulos desumtos esse,
Quicunque id audire cupit, scito.
Quos descripsi in hac hujus libri parte,
Quum plures esse invenirem, quam qui significantur
Quadraginta in prooemio tituli.

Nempe postquam Epanagoge, h. e. repetita praelectio Prochiri promulgata fuit, eorum, qui Prochiri Codices possiderent, intererat, ex Epanagoge describi, quaecunque in hac Prochiri titulis addita essent, ut Prochiron iis suppleri posset. Itaque Graeculus aliquis juris studiosus, qui versiculos istos confecit, ne Prochiri Codex, quem haberet, inutilis fieret, eos titulos, quos praeter quadraginta Prochiri titulos Epanagogae inesse reperisset, in peculiarem libellum conscripsisse et cum Prochiro suo supplementi instar conjunxisse videtur. In quo tamen ita versatus est, ut consilium suum negligentius exsequeretur. Nam licet titulos Epanagoges **1** — **11. 13** et **19**, qui in Prochiro desiderantur, descripserit, tamen tit. **30** Epanagoges, qui aeque in Prochiro deest [3]), omnino omisit.

Praeter Codices modo laudatos reperiuntur etiam alii quamplurimi, in quibus fragmenta ex prioribus Epanagoges titulis, quibus Prochiron in hac repetita praelectione auctum fuit, nunc separatim nunc tanquam supplementum ad Prochiron collecta et descripta habentur [4]). Quae quidem fragmenta fortassis ex supradicta compi-

2) Cod.: τῶν προοιμίων.

3) Cf. p. LXXIX not. 80.

4) Cod. Palat. 233 et 371, Paris. 1343 et 1356, Vindob. jurid. gr. 6, de quibus vide cap. IX. Praeterea Cod. Bodlej. 131 (cf. infra p. 280), Vindob. histor. gr. 48 (cf. supra p. LXXXIII) aliique.

latione tredecim titulorum Epanagoges desumta sunt: quamquam non refragor, si quis ea ex ipsa potius Epanagoge hausta dicere malit. Utrimque enim argumenta desunt, ex quibus hoc vel illud concludi possit.

§. 14.

Epanagoge cum scholiis.

Jam missis istis compilationibus et fragmentis de JCto Graeco dicam, qui Epanagogen Basilii, Leonis et Alexandri uberrimis et doctissimis scholiis illustravit. Nimirum in Codice Vaticano **847** fol. **27** — **169** [5]) extat Epanagoge cum scholiis, cujus fragmenta [6]) etiam in Codice Parisiensi **1367** fol. **54** sqq. reperiuntur, hujus circiter indolis:

Incipit ab indice titulorum, qui sic inscribitur: *Πίναξ ἀκριβὴς τῆς παρούσης πυκτίδος διευκρινούσης τίτλους τῶν κεφαλαίων προχείρου νόμου εἰς μ' ποσουμένους*, h. e. *Index accuratus praesentis libri, in quo tituli quadraginta legis manualis diligenter examinantur.* (Praefatio nulla adesse videtur, nec magis inscriptio, quae nos edoceat, quis aut legis manualis aut scholiorum ad eam auctor sit.) Sequuntur tituli quadraginta, iisdem omnino rubricis insigniti, quas et Epanagoges tituli prae se ferunt. Sed et argumentum horum titulorum ut plurimum cum eo convenire videtur, quod iidem tituli Epanagoges continent; quamquam passim fragmenta juris aliunde excerpta accedere videntur. Denique in plurimis titulis [7]) scholia perampla adduntur sive commentarii, quorum unum, qui ad tit. XXXII pertinet, infra p. **139** sqq. exempli gratia

5) Secundum accuratam descriptionem, quam dedit Assemani bibl. juris orient. II p. 577 sqq.

6) In Cod. Paris. 1367 fol. 1 — 37 est Epanagoge cum Prochiro composita: adduntur (fol. 37 — 53) varia juris fragmenta: deinde fol. 54 sqq. excerpta habentur ex Epanagoge cum scholiis (tit. 18. 19. 21. 28. 32. 33. 35), nimirum ita ut, quae jam supra in Epanagoge cum Prochiro composita scripta essent, hoc loco non sint repetita, sed ea tantum fragmenta et scholia exscripta sint, quibus Epanagoge cum scholiis locupletior esset.

7) V. c. in tit. 18. 19. 21. 28. 32 — 35.

edidi [8]). Quae scholia potissimum eo spectant, ut comparatione cum libris juris Justinianei instituta examinetur, utrum, quae in Epanagoge proferantur, bene habeant, an cum jure Justinianeo pugnent, et quid tandem de quavis materia in foro statuendum sit.

Quae quum ita sint, nemo non videt, supradictorum Codicum argumentum dignissimum esse, quod accuratius investigetur. Sed forsitan aliquis requirat, cur illis Codicibus enchiridium juris privatum inesse contendam, quum potius Epanagogen Basilii, Leonis et Alexandri contineant, scholiis quantumvis illustratam. Verumenimvero multa sunt, quae suadeant, ut Epanagogen cum scholiis quasi privatum quoddam compendium ab Epanagoge, qualem Imperatores modo dicti promulgarunt, probe distinguamus. Scholiorum istorum auctor ipsemet in inscriptione indici titulorum praeposita sese novum quoddam opus, examinationem scilicet titulorum Epanagoges, composuisse profitetur. Ejusdem mutatricem manum cuncta redolent: prooemium Epanagoges omissum, interpolationes in textu obviae, additamenta et annotationes adjectae. Denique de Epanagoge cum scholiis vel ideo separatim erat dicendum, quoniam fas non erat operis mentionem obiter facere, quod et notatu dignissimum est, si ejus argumentum spectes, et a JCtis Graecis [9]) in magno honore habitum esse videtur.

Quis auctor hujus Epanagoges cum scholiis fuerit, ignoratur. Vixit autem temporibus Leonis Sapientis (**886** — **912**), cujus constitutiones aliquoties laudat his verbis: *τοῦτο ἐκαινίσθη ὑπὸ* (vel *ἀνῃρέθη παρὰ*) *τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως*, *hoc immutatum* (vel *abrogatum*) *est ab Imperatore nostro piissimo.*

Caeterum si quis, quod optandum est, Epanagoges edendae consilium aliquando capiat, suscepto munere ita debebit defungi, ut cuivis titulo competentia scholia ex Codice Vaticano **847** et Parisiensi **1367** adjiciat. Ex quo tam ad historiam juris Graeco-Romani quam ad inter-

8) Aliud scholium ad tit. XXXVIII pertinens edidi p. 168 not. 16.

9) Nimirum Epanagoge cum scholiis usus est, qui Prochiron auctum (cap. VIII) confecit, nec non is, cui Epanagoge aucta (cap. VI) debetur.

pretationem juris Justinianei plurimum utilitatis redundaturum esse confido.

§. 15.

Epanagoge cum Prochiro composita.

Sequitur aliud juris syntagma, cui Epanagoges cum Prochiro compositae nomen indidi, quoniam ex Epanagoge et Prochiro compositum est. Quod enchiridium extat in

Codice Laurentiano LXXX, 6 fol. 404 — 451,
Codice Palatino 19 [Vatic. 196] fol. 235 — 315,
Codice Parisiensi 1367 fol. 1 — 37 [10]).

Inscriptionem sive titulum Laurentianus et Palatinus Codex hunc exhibet: Τοῦ βασιλέως κυροῦ λέοντος τοῦ φιλοσόφου ἐπιτομὴ [11]) τῶν νόμων. *Imperatoris Domini Leonis Philosophi Epitome legum.* Prooemium sive praefationem neuter Codex habet. Titulorum autem ordo atque series haec est:

Τίτλος α'. περὶ νόμου καὶ δικαιοσύνης περίληψις καὶ βασιλέως [12]).
τίτλος β'. περὶ πατριάρχου [13]).

Titulus I. De jure ac justitia tractatus et de Imperatore.
Titulus II. De Patriarcha.

10) Cod. Paris. ab initio mutilus est, et incipit demum a tit. XXIV cap. 34.

11) Laur.: ἐν ἐπιτομῇ.

12) Epanag. tit. I et II. — Hujus tituli fragmenta quaedam edidit Leunclavius in JGR I p. 178. Haec eadem fragmenta in Cod. Vindobon. philos. gr. 89 fol. 153 verso leguntur. (Cf. Lambec. ed. Kollar. lib. VII p. 344.) Qui Codex quum Sambuci olim fuerit, cujus Codicibus Leunclavius sese usum esse profitetur, forsitan fons est, ex quo Leunclavius hausit, quae l. l. edidit. — Caeterum utroque loco fragmenta ista dicuntur esse: ἀπὸ τοῦ νομίμου βιβλίου βασιλείου, κωνσταντίνου καὶ λέοντος. Unde suspicari est, Codices Epanagoges cum Prochiro compositae extitisse, qui istorum imperatorum nomina in inscriptione exhiberent.

13) Epan. tit. III. — Hujus tituli fragmenta similiter extant in JGR I p. 296.

τίτλος γ'. περὶ τάξεως ἐπάρχου πόλεως καὶ κοιαίστωρος [14]).
τίτλος δ'. περὶ τῶν ἁπλῶς ἀρχόντων καὶ χωρὶς δόσεως γίνεσθαι τοὺς ἄρχοντας καὶ μηδένα [ἐν] μηδενὶ διὰ χρημάτων ἢ κρίνειν ἢ τοὺς ὑποπίπτοντας τοῖς ἐγκλήμασι συγχωρεῖν [15]).
τίτλος ε'. περὶ ἐπισκόπων καὶ χειροτονιῶν καὶ προβολῶν ἐκκλησιαστικῶν παντοίων [16])
τίτλος ς'. περὶ τῶν ἁρμοζόντων ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις καὶ ἁπλῶς πᾶσιν ἐκκλησιαστικοῖς [17]).
τίτλος ζ'. περὶ τάξεως καὶ κριτηρίων [18]).
τίτλος η'. περὶ μαρτύρων [19]).
τίτλος θ'. περὶ συμβολαίων [20]).
τίτλος ι'. περὶ μνηστείας [21]).
τίτλος ια'. περὶ ἀῤῥαβώνων [22]).
τίτλος ιβ'. περὶ γάμου [23]).

Titulus III. De officio Praefecti urbis et de Quaestore.
Titulus IV. De reliquis magistratibus, et ut magistratus sine pecunia fiant, et ne quis in qua causa ob pecuniam judicet vel criminum reos absolvat.
Titulus V. De episcopis et ordinationibus et nominationibus omnium ecclesiasticorum.
Titulus VI. De officio episcoporum et presbyterorum et diaconorum et simpliciter omnium ecclesiasticorum.
Titulus VII. De ordine et judiciis.
Titulus VIII. De testibus.
Titulus IX. De instrumentis.
Titulus X. De sponsalibus.
Titulus XI. De arrhis.
Titulus XII. De nuptiis.

14) Epan. tit. IV et V.
15) Epan. tit. VI et VII.
16) Epan. tit. VIII. — Fragmenta quaedam edita sunt in JGR I p. 394.
17) Epan. tit. IX.
18) Epan. tit. XI.
19) Epan. tit. XII.
20) Epan. tit. XIII.
21) Epan. tit. XIV. [Proch. tit. I.]
22) Proch. tit. II. [Epan. tit. XV.]
23) Proch. tit. IV. [Epan. tit. XVI.]

24) Proch. tit. VII. Epan. tit. XVII.

25) Epan. tit. XVIII. [Proch. tit. VIII et IX.]

26) Proch. tit. III. [Epan. tit. XV.]

27) Proch. tit. V. [Epan. tit. XVI.]

28) Proch. tit. VI. [De Epanag. cf. supra p. LXXVIII not. 69.]

29) Proch. tit. X. Epan. tit. XX.

30) Proch. tit. XI. Epan. tit. XXI.

31) Proch. tit. XII. [Epan. tit. XXII.]

32) Proch. tit. XIII. [Epan. tit. XXII.]

33) Proch. tit. XIV. Epan. tit. XXIII.

34) Proch. tit. XV. Epan. tit. X.

35) Proch. tit. XVI et XVII.

τίτλος κε'. περὶ παρακαταθήκης [36]).
τίτλος κς'. περὶ κοινωνίας [37]).
τίτλος κζ'. περὶ διαλύσεων [38]).
τίτλος κη'. περὶ διαθήκης [39]).
τίτλος κθ'. περὶ διαθήκης ἀπελευθέρων [40]).
τίτλος λ' [41]). *περὶ ὑπεξουσίων τῶν ἐν τοῖς ἰδιοκτήτοις αὐτῶν πεκουλίοις διατιθεμένων* [42]).
τίτλος λα' [43]). *περὶ τῶν κωλυομένων διατίθεσθαι* [44]).
τίτλος λβ' [45]). *περὶ ἀνατροπῆς διαθήκης* [46]).
τίτλος λγ' [47]). *περὶ κωδικέλλων* [48]).
τίτλος λδ' [49]). *περὶ λύσεως* [50]) *ὑπεξουσιότητος* [51]).

Titulus XXV. De deposito.
Titulus XXVI. De societate.
Titulus XXVII. De transactionibus.
Titulus XXVIII. De testamento.
Titulus XXIX. De testamento libertorum.
Titulus XXX. De filiisfamilias, qui de militaribus peculiis testantur.
Titulus XXXI. De his, qui testamenta facere prohibentur.
Titulus XXXII. De infirmatione testamenti.
Titulus XXXIII. De codicillis.
Titulus XXXIV. De emancipatione.

Epan. tit. XXII et XXVIII. — Caeterum in cap. 34 hujus tituli Cod. Paris. 1367 incipit.

36) Proch. tit. XVIII. Epan. tit. XXV.

37) Proch. tit. XIX. Epan. tit. XXVI.

38) Epan. tit. XXVII [Proch. tit. XX.]

39) Proch. tit. XXI et XXIV. [Epan. tit. XXIX.] — Codex Paris. 1367 in fine addit excerpta e Basil. XXXV, 1—4.

40) Paris. 1367: *τίτλος κη'. περὶ διαθήκης τοῦ προχείρου.* — Proch. tit. XXIII. [Epan. tit. XXXVII.]

41) Paris. 1367: *τίτλος κθ'.*

42) In Paris. Codice hic titulus similis est Proch. tit. XXII. Sed quaedam sunt mutata, quaedam addita. [Epan. tit. XXXI.]

43) Paris. 1367: *τίτλος λ'. περὶ τῶν κεκωλυμένων διατ.*

44) Epan. tit. XXX.

45) Paris. 1367: *τίτλος λα'.*

46) Proch. tit. XXV. Epan. tit. XXXII.

47) Paris. 1367: *τίτλος λβ'.*

48) Proch. tit. XXIX. [Epan. tit. XXIX.] Paris. Codex in fine varia *ἐκ τοῦ πλάτους* addit.

49) Paris. 1367: *τίτλος λγ'.*

50) Vatic.: *διαλύσεως.*

51) Proch. tit. XXVI. [Epan. tit. XXXI.]

τίτλος λε' [52]. περὶ ἐπιτρόπων καὶ κουρατόρων [53].
τίτλος λϛ' [54] περὶ λεγάτου [55].
τίτλος λζ' [56]. περὶ ἀποκλήρων [57].
τίτλος λη' [58] περὶ ἐλευθεριῶν [59].
τίτλος λθ' [60]. περὶ κληρονόμων ἐνστάτων [61].
τίτλος μ' [62]. περὶ φαλκιδίου καὶ ἀποκαταστάσεως [63].
τίτλος μα' [64]. περὶ καινοτομιῶν [65].
τίτλος μβ' [66]. περὶ ποινῶν [67].

Titulus XXXV. De tutoribus et curatoribus.
Titulus XXXVI. De legato.
Titulus XXXVII. De exheredibus.
Titulus XXXVIII. De libertatibus.
Titulus XXXIX. De heredibus institutis.
Titulus XL. De Falcidia et restitutione.
Titulus XLI. De novis operibus.
Titulus XLII. De poenis.

Ex ordine et rubricis titulorum, et ex iis, quae de eorum argumentis in notis observavimus, hoc nostrum enchiridium ex Epanagoge et Prochiro conflatum esse liquet. In Parisiensi Codice praeterea passim interserun-

52) Paris. 1367: τίτλος λδ'.
53) Proch. tit. XXXVI. [Epan. tit. XXXVIII.] In Paris. Cod. accedunt fragmenta duo ἐκ τοῦ πλάτους.
54) Paris. 1367: τίτλος λε'.
55) Epan. tit. XXXVI. [Prochir. tit. XXXV.]
56) Paris. 1367: τίτλος λϛ'.
57) [Proch. tit. XXXIII et XXXVII. Epan. tit. XXXIV et] XXXV. — Paris. Codex potius integrum textum Nov 115 cap. 3—5 §. 1 exhibet, quam quae in Prochiro tit. XXXIII ex ea Novella excerpta leguntur.
58) Paris. 1367: τίτλος λζ'.
59) Proch. tit. XXXIV. [Epan. tit XXXVII.]
60) Paris 1367: τίτλος λη'.
61) Proch. tit. XXX. Epan. tit. XXXIII.
62) Paris. 1367: τίτλος λθ'.
63) Prochir. tit. XXXII et XXXI. [Epan. tit. XXXIV et XXXVIII.]
64) In Paris. 1367 hic titulus simpliciter inscribitur: περὶ καινοτομιῶν, non adjecto tituli numero.
65) Prochir. tit. XXXVIII. Epan. tit. XXXIX.
66) Paris. 1367: τίτλος μ'.
67) [Proch. tit. XXXIX et XL.] Epan. tit. XL. — In Paris. Codice fragmenta quaedam ἐκ τοῦ πλάτους inter cap. 39 et 40 interjecta sunt.

tur excerpta *ἐκ τοῦ πλάτους τῶν νόμων*, h. e. ex Basilicis Leonis: quod num in reliquis quoque Codicibus factum sit, ignoratur. Ad tit. XXXVI cap. **1** in fine, quo continetur Nov. **115** cap. **3** §. **11**, in Parisiensi Codice scholium adscriptum est, quod infra p. **31** in not. **39** edidi. Ex quo forte concludere possumus, auctorem libri, de quo hoc loco sermo est, sub Leone Sapiente vixisse. Caeterum fragmenta Basilicorum, quae Epanagogae cum Prochiro compositae in Codice Parisiensi interspersa sunt, ab editore Basilicorum omnino conferenda sunt, maxime quo iis lib. XXXV et **XXXVI**, hodie deperditi, quodam saltem modo restituantur.

CAPUT VI.

Epanagoge aucta.

§. 16.

Epanagoges auctae descriptio.

Jam dicendum est de enchiridio juris privato, quod ex Epanagoge natum et ad eam conformatum est, quodque propterea Epanagoges auctae nomine supra designavi. Ejus primo ex Codicibus MSS accuratam descriptionem dabo, quo tutius deinde de ejus indole atque historia judicare liceat. Igitur Codices MSS, quibus Epanagoge aucta continetur, hi sunt:

Codex Parisiensis gr. **1357** (fol. **1** — **121**) [1];
Codex Parisiensis gr. **1381**. A;
Codex Parisiensis gr. **1383**;
Codex Bienerianus A (olim Meerman. **170**);
Codex Bienerianus B (olim Meerman. **171**) [2];
Codex Bodlejanus **716**, **64** (fol. **210** sqq.);
Codex Monacensis **303** [3]).

1) Cod. Paris. gr. 1357 Epanagogen auctam non continet integram. Nam qui eam exaravit, paulo ante etiam Prochiron descripserat, et ita, ubicunque Epanagoges auctae argumentum cum Prochiro ad verbum consentire intelligeret, illud omisit et ad convenientia Prochiri verba lectorem remisit. Sic in tit. XV Epanagoges nonnisi particulam primi capitis descripsit, addens: *ἐν ἄλλῳ νεωτερικῷ καιρῷ περὶ συγγενείας γέγραφα, καὶ γύρευσον ὧδε εἰς φύλλ. περὶ γάμων κεκωλυμένων τί. ζ′ λέγει.* Similiter tit. XXXIV rubricam tantum exhibet, dicens: *γύρευσον εἰς φύλλα. εὕρης τοῦτο τί. κς′ ἔχομεν αὐτὸ σωστόν.*

2) Is Codex e Codice Paris. 1383 saec. XV exeunte vel saec. XVI ineunte descriptus est.

3) Uti inter Biener. A et Bodlej. 716, ita inter Paris. 1381. A et Monac. 303 magna similitudo intercedit.

Denique Codex Bodlejanus **264**, **18** (fol. **172** -- **186**) fragmenta ejus continet.

In Codice Monac. **303** praemittitur index titulorum, cui sic inscribitur: Νόμος *κατ' ἐκλογήν*. Similiter in fine Codicis Paris. **1381**. A titulorum index cum eadem inscriptione extat. Reliqui Codices hujusmodi indices non habent. Ipsius autem Epanagoges auctae indoles in supradictis Codicibus haec est:

ΛΕΩΝ ΒΑΣΙΛΕΥΣ [4])

ἀπὸ τοῦ α' βι. τῶν διγ. τοῦ γ' τίτλου.

περὶ νόμου καὶ δικαιοσύνης [5]).

α'. Νόμος *ἐστὶ κοινὸν παράγγελμα, φρονίμων ἀνδρῶν δόγμα, ἑκουσίων καὶ ἀκουσίων ἁμαρτημάτων ἐπιστροφή, πόλεως συνθήκη κοινή· ἐστὶ δὲ καὶ θεῖον εὕρημα* [6]).

β'. Τοὺς *νόμους ἀπὸ τῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συμβαινόντων, οὐ μὴν τῶν σπανίως εἰσάγεσθαι δεῖ, οὐδὲ*

LEO IMPERATOR

ex lib. I Digestorum tit. **3**.

De jure ac justitia.

1. Lex est commune praeceptum, virorum prudentium consultum, delictorum, quae sponte vel ignorantia contrahuntur, coërcitio, communis reipublicae sponsio. Est etiam divinum inventum.

2. Jura ex his, quae ut plurimum, non quae raro accidunt, constitui oportet, neque ex his, quae forte uno

4) Hoc loco utrum Leo qua auctor Basilicorum, an qua auctor Epanagoges nominetur, dubitari potest.

5) Ita Cod. Bienerianus A et Bodl. 716, 64. — Paris. 1357: Περὶ *νόμου καὶ δικαιοσύνης λέων βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ κ' βι. τῶν διαταγῶν τοῦ γ' τί. κεφ. α'.* — In Paris. 1383 inscriptio est erasa. — Paris. 1381. A: Περὶ *νόμου καὶ δικ. ἀπὸ τοῦ α' βι. τῶν διατ. τοῦ γ' τί.* — Hic titulus est ex Epanagoge tit. I.

6) Cod. Bodlej. 264, 18 addit capita duo: Σοφία *δὲ νόμου* —. Παράγγελμα *δὲ νόμου* —. Omittit autem cap. 2 et 4 infra.

ἀπὸ τῶν δυναμένων ἐνὶ συμβαίνειν θέματι. παρορῶσι γὰρ οἱ νομοθέται τὸ ἅπαξ ἢ δίς.

γʹ. Ἀρετὴ νόμου τὸ κελεύειν, τὸ κωλύειν, τὸ ἐπιτρέπειν, τὸ τιμωρεῖσθαι.

δʹ. Τὸ νόμιμον διαιρεῖται εἰς δύο· εἰς πούβλικον καὶ πριβάτον. πούβλικόν ἐστι τὸ εἰς σύστασιν τῆς πολιτείας συντεῖνον. ἔστι δὲ ἐν ἱεροῖς, ἐν ἱερεῦσιν, ἐν ἄρχουσιν. τὸ δὲ πριβάτον διαιρεῖται εἰς φυσικὸν, εἰς ἐθνικὸν καὶ εἰς πολιτικόν. φυσικὸν νόμιμόν ἐστι τὸ πάντων τῶν ἀνθρώπων κοινόν· οἷον ὁ φυσικὸς λογισμὸς, ἡ περὶ θεοῦ θρησκεία, τὸ γονεῦσι καὶ πατρίδι πείθεσθαι.

εʹ. Δικαιοσύνη ἐστὶ σταθηρὰ καὶ διηνεκὴς βούλησις, ἑκάστῳ τὸ ἴδιον ἀπονέμουσα δίκαιον.

ϛʹ. Ἴδια δικαιοσύνης τὸ κοσμίως ζῆν καὶ ἑκάστῳ τὸ ἴδιον ἀπονέμειν.

ζʹ. Σοφία δικαιοσύνης τὸ εἰδέναι τὰ θεῖα καὶ ἀνθρώπινα πράγματα, καὶ τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἄδικον.

aliquo casu accidere possunt. Praetermittunt enim legislatores, quod semel aut bis existit.

3. Virtus legis haec est: imperare, vetare, permittere, punire.

4. Jus in duo dividitur: in publicum et privatum. Publicum est, quod ad statum reipublicae spectat: consistit in sacris, sacerdotibus, magistratibus. Privatum autem dividitur in naturale, gentium et civile. Jus naturale est, quod omnibus hominibus commune est, veluti naturalis ratio, erga Deum religio, ut parentibus et patriae pareamus.

5. Justitia est constans ac perpetua voluntas, suum cuique jus tribuens.

6. Praecepta justitiae propria haec sunt: honeste vivere, et suum cuique tribuere.

7. Juris prudentia est nosse divinas et humanas res, justum atque injustum.

Τίτλος α'. περὶ βασιλέως [7]).
Τί ἐστι βασιλεύς;
α'. Βασιλεύς ἐστιν ἔννομος ἐπιστασία κ. τ. λ.
Τίτλος β'. περὶ πατριάρχου [8]).
Τί ἐστι πατριάρχης;
α'. Πατριάρχης ἐστὶν εἰκὼν ζῶσα κ. τ. λ.
Τίτλος γ'. περὶ τάξεως ἐπάρχου [9]).
α'. Ὁ τῆς πόλεως ἔπαρχος κ. τ. λ.
Τίτλος δ'. περὶ τοῦ κοιαίστωρος [10]).
α'. Ὁ κοιαίστωρ ἐξουσίαν ἔχει κ. τ. λ.
Τίτλος ε'. περὶ ἁπλῶς ἀρχόντων [11]).
α'. Τὸ τοῦ ἄρχοντος ὄνομα κ. τ. λ.
Τίτλος ς'. περὶ ἐπισκόπου καὶ χειροτονίας καὶ προβολῆς [12]).
α'. Ἐπίσκοπός ἐστιν ἐπιτηρητής κ. τ. λ.
Τίτλος ζ'. περὶ ἐπισκόπων καὶ μοναχῶν [13]).
α'. Ἐπίσκοπον ἢ οἰκονόμον κ. τ. λ.
Τίτλος η'. περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν [14]) ἐμφυτεύσεων καὶ ἐκδόσεων [15]).
α'. Τὰς ἐμφυτεύσεις παρὰ τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας κ. τ. λ.

Titulus I. De Imperatore. Quid est Imperator?
Titulus II. De Patriarcha. Quid est Patriarcha?
Titulus III. De officio Praefecti urbis.
Titulus IV. De Quaestore.
Titulus V. De reliquis magistratibus.
Titulus VI. De episcopo ejusque ordinatione et nominatione.
Titulus VII. De episcopis et monachis.
Titulus VIII. De ecclesiasticis emphyteusibus et elocationibus.

7) De IX primis titulis conferendus est Witte Rhein. Mus. f. Jurispr. III p. 70 sq. Titulus I est ex Epanagoge tit. II.

8) Biener. A rubricae praemittit haec: ἐκ τοῦ θ' τί. τοῦ βι. τῶν διατ. — Epanagoges tit. III.

9) Epanagoges tit. IV.

10) Epanagoges tit. V.

11) Epanagoges tit. VI et VII.

12) Verba καὶ προβ. Paris. 1357 non habet. — Epanagoges tit. VIII.

13) Epanagoges tit. IX.

14) Paris. 1357: ἐκκλησιῶν.

15) Epanagoges tit. X.

Τίτλος θ'. περὶ τάξεως κριτηρίων [16]).

α'. Θεσπίζομεν κατὰ τάξιν γίνεσθαι κ. τ. λ.

Τίτλος ι'. περὶ μαρτύρων [17]).

α'. Ἐπὶ μαρτύρων ζητεῖται ἡ ἀξία κ. τ. λ.
ἐκ τῶν παρατίτλων τοῦ ε' τί. [18])

μ'. Ἐπίσκοπος μὴ προσαγαγέσθω κ. τ. λ.
ἐκ τοῦ η' τί. τῶν διατ. [19])

μα'. Δύναται ἰουδαῖος κ. τ. λ.
ἐκ τῶν περὶ ἀποδείξεων.

μθ'. Ἐάν τις διὰ τὸ μαρτυρῆσαι κ. τ. λ.

Τίτλος ια'. περὶ συμβολαίων [20]).

α'. Συμβόλαιόν ἐστιν ὑπόμνημα κ. τ. λ.
ἐκ τοῦ κβ' βι. τοῦ α' τί [21])

ια'. Ἐὰν περὶ ἡλικίας διάφορα κ. τ. λ.

Τίτλος ιβ'. Περὶ μνηστείας [22]).

α'. Μνηστεία ἐστὶ μνήμη καὶ ἐπαγγελία τῶν μελλόντων γάμων [23]).

β'. Καὶ ἐγγράφως καὶ ἀγράφως μνηστεία γίνεται [24]).

Titulus IX. De ordine judiciorum.
Titulus X. De testibus.
Titulus XI. De instrumentis.

Titulus XII. De sponsalibus.

1. Sponsalia sunt mentio et repromissio futurarum nuptiarum.

2. Et cum scriptura et sine scriptura sponsalia contrahuntur.

16) Epanagoges tit. XI.

17) Witte l. l. p. 71 sq. — Epanagoges tit. XII.

18) Paris. 1383 non habet. Paris. 1357: ἐκ τῶν περὶ τίτλων τοῦ ε' τί. τῆς ἀπὸ διαταγῆς.

19) Hanc rubricam omittunt Paris. 1357. 1383. — Cod. I, 5 (de haereticis) const. 21.)

20) Paris. 1357 inscriptionem omittit. — Conf. Witte l. l. p. 72. — Epanagoges tit. XIII.

21) Haec rubrica deest in Paris. 1383. — Basil. XXII, 1, 13. (Dig. XXII, 3, 13.)

22) Hic titulus Epanagoges tit. XIV esse videtur, qui Prochiri tit. I in se continet.

23) Proch. tit. I cap. 1.

24) Proch. tit. I cap. 2.

γ΄. Καὶ ψιλῇ συναινέσει συνίσταται μνηστεία, καὶ μεταξὺ ἀπόντων, ἐὰν μέντοι γινώσκοντες ὦσιν ἢ δεκτὸν ἡγήσωνται.

δ΄. Μνηστεύεταί τις καὶ παρὼν δι' ἑαυτοῦ, καὶ διὰ μέσου, καὶ δι' ἐπιστολῆς [25]).

ε΄. Οἱ συναινοῦντες τῷ γάμῳ, καὶ τῇ μνηστείᾳ συναινοῦσιν. ἀεὶ δὲ συναινεῖ ὁ πατὴρ, εἰ μὴ ῥητῶς ἐναντιοῦται [26]).

ϛ΄. Διχονοοῦντος τοῦ ὑπεξουσίου οὐ γίνεται μνηστεία ὀνόματι αὐτοῦ [27]).

ζ΄. Οἱ μνηστευόμενοι καὶ μὴ ἐμμένοντες τοῖς συναρέσασιν, ἀλλ' ἀνατρέποντες τὰ δεχθέντα, μὴ τοὺς ἀῤῥαβῶνας ζημιούσθωσαν μόνον, ἀλλ', εἰ καὶ προστίμοις ἑαυτοὺς ἐβάρησαν, ἐπιγινωσκέτωσαν τὸ τῶν προστίμων βάρος [28]).

η΄. Ἐὰν ἐφίλησεν ὁ μνηστὴρ τὴν μνηστὴν ἐν τῷ τῆς μνηστείας καιρῷ, καὶ μετὰ τοῦτο ἕνα τῶν ἀμφοτέρων τελευτῆσαι συνέβη, τὸ ἴσως δοθὲν ὑπὲρ δωρεᾶς

3. Etiam nudo consensu sponsalia contrahuntur, et inter absentes quoque, si quidem sciant aut rata habuerint.

4. Sponsalia quis contrahit et praesens per se, et per internuntium et per epistolam.

5. Qui in nuptias consentire debent, eos etiam in sponsalia consentire oportet. Sed consentit pater, nisi disertis verbis contradicat.

6. Dissentiente filiofamilias sponsalia ejus nomine non fiunt.

7. Qui sponsalia contrahunt, neque tamen iis, quae placuerunt, acquiescunt, sed rescindunt, quae accepta sunt, non solum arrhas amittant, sed si poenis sese ex conventione subjecerunt, etiam poenarum onus cognoscant.

8. Si sponsus sponsam tempore sponsaliorum osculatus sit, et postea alterum ex his mori contigerit, id, quod forte donationis causa datum est, pro dimidia parte

25) Proch. tit. I cap. 11.
26) Proch. eod. cap. 3.
27) Proch. eod. cap. 7.
28) Cf. Nov. Leonis 18.

ἥμισυ ἀνατρέπεται, καὶ [29]) τὸ ἕτερον ἥμισυ ἔχει ὁ ζῶν, ἑκατέρωθεν φυλαττομένου τοῖς μέρεσιν. φιλήματος δὲ μὴ γινομένου τὸ πᾶν ἀπαιτεῖται παρεχόμενον ἐξ οὗτινος προσώπου κατεβλήθη.

θ'. Ἐνταῦθα λέγω τὸν πατέρα σιωπῶντα δέχεσθαι τὴν μνηστείαν τῆς θυγατρὸς δεικνὺς ταύτην μνηστεύεσθαι. τοῦτο δὲ γίνεται, ὅταν αὐτεξουσία ὑπάρχῃ.

ι'. Ὁ πατὴρ τῆς ὑπεξουσίας θυγατρὸς δύναται διαλύειν τὴν μνηστείαν, οὐ μὴν τῆς αὐτεξουσίας [30]).

ια'. Παρὰ γνώμην τῆς ὀρφανῆς οὐ δύναται ὁ ἐπίτροπος συνιστᾶν ὑπὲρ αὐτῆς μνηστείαν· ἀλλ' οὐδὲ λύει τὴν γενομένην [31]).

ιβ'. Ὁ γενόμενος ἐπίτροπος οὐ δύναται γαμεῖν τὴν ὀρφανὴν, οὐδὲ παῖδας αὐτοῦ ταύτῃ ζευγνύναι. τὸ αὐτὸ καὶ περὶ μνηστείας.

ιγ'. Ὡς ἐπὶ τῶν γάμων, οὕτως καὶ ἐπὶ τῆς μνηστείας οἱ συναπτόμενοι συναινοῦσιν. τότε γὰρ λέγομεν συνίστασθαι μνηστείαν, ὅτε οἱ μνηστευόμενοι τοὺς τούτων γονεῖς οὐκ ἀντιλέγουσιν. δεῖ οὖν καὶ τοὺς ὑπε-

revocatur, dimidium vero superstes retinet: idque ab utraque parte servatur. Si autem osculum non sit datum, id, quod datum est, totum repetitur a parte ejus, qui dedit.

9. Ibi patrem dico tacite filiae sponsalia comprobare, ubi . . . . Quod fit, si emancipata sit.

10. Pater filiaefamilias sponsalia dissolvere potest, non item emancipatae.

11. Praeter voluntatem pupillae tutor pro ea sponsalia contrahere nequit: nec facta dissolvit.

12. Qui tutor factus est, non potest pupillam uxorem ducere, neque filios cum ea copulare. Idem circa sponsalia obtinet.

13. Sicuti in nuptiis, ita etiam in sponsalibus contrahentes consentire debent; namque tunc sponsalia consistere dicimus, si sponsi parentibus suis non contradicant. Oportet igitur etiam filiosfamilias consentire. Vi-

29) Verba καὶ τὸ ἕτερον — κατεβλήθη in quibusdam Codicibus σχόλιον esse dicuntur.

30) Proch. tit. I cap. 5.

31) Proch. eod. cap. 4.

ξουσίους συναινεῖν. δοκοῦσι δὲ τοῖς γονεῦσι συναινεῖν, εἰ μὴ ῥητῶς ἀντιλέγουσιν. τότε γὰρ μόνον ἀντιλέγειν δύνανται, ὅτε τοῖς τρόποις αἰσχρὸν αὐτοῖς μνηστεύονται. οὐκ αἰσχρῶν δὲ καὶ ἀναξίων ὄντων τῶν προσώπων, κἂν ἀποκλήρους ἑαυτοὺς τὰ τέκνα βούλοιντο ποιεῖν ἐπὶ τῷ μὴ τὴν γονὴν, ἀλλὰ τὴν ἰδίαν γνώμην ἐκνικῆσαι, ἀνίσχυρον αὐτῶν εἶναι θεσπίζομεν διὰ παντὸς τὸ βούλημα. τὰ γὰρ ἐπὶ ἰδίᾳ καταστροφῇ καὶ ἀπωλείᾳ τῶν νέων ὁρμήματα παντὶ τρόπῳ κωλύειν οἱ νόμοι ἐγνώκασιν. διχονοούντων δὲ τῶν γονέων πρὸς ἀλλήλους περὶ τῆς ἐκλογῆς, ἡ τοῦ πατρὸς γνώμη κρατεῖ [32]).

ιδ'. Ὁ τὸ γινόμενον νοῶν καλῶς μνηστεύεται, τουτέστιν ὁ μὴ ὢν ἥττων τῶν ζ' ἐτῶν [33]). *εἰ μέντοι τῆς μνηστείας γενομένης ἔσωθεν τοῦ ιγ' χρόνου τολμήσειέ τις τοῖς μνηστευομένοις ἢ τὴν εὐλόγησιν ἢ τὸ στεφάνωμα περιθεῖναι, ὡς τῶν θείων νόμων παραβαθέντων αὐτίκα ἡ μὲν γενομένη μνηστεία ἅμα τῇ δοκούσῃ συναφείᾳ διαλύεται, καὶ τὰ παρ' ἑκατέρου μέρους ἐν τῇ μνηστείᾳ συμβληθέντα πρόστιμα ὑπὲρ τοῦ τολμή-*

dentur autem parentibus consentire, si non disertis verbis contradicant. Tunc autem solum contradicendi licentiam habent, si turpem moribus iis despondent. Quodsi sponsi persona non sit turpis et indigna, licet liberi, quo ipsorum voluntas vincat, se exheredes scribi maluerint, quam parentum voluntatem obtinere, ipsorum sententiam omnino irritam esse sancimus. Nam quae minores in suam ipsorum eversionem et detrimentum facere cupiunt, leges omnibus modis prohibere constat. Si tamen parentes circa sponsi electionem a se invicem dissentiant, patris sententia potior est.

14. Qui quod fit intelligit, sponsalia recte contrahit, id est qui non est minor VII annis. Si vero quis, quum sponsalia intra annum XIII contracta sint, sponsis benedictionem vel coronam imponere ausus fuerit, utpote divinis legibus posthabitis, confestim quidem sponsalia una cum illa quasi copulatione dissolvuntur, et quae ab utraque parte sponsaliorum causa datae sunt arrhae,

32) Cf. Proch. tit. I cap. 6. 33) Cf. Proch. tit. I cap. 7.

ματος ζημιούμενοι τῷ δημοσίῳ εἰσκομιζέσθωσαν· μηδὲ τοῦ τοῦτο τολμῶντος ἱερέως ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ πράξει ἀνευθύνου ὄντος, ἀλλὰ τῇ αὐστηρίᾳ τῶν ἱερῶν κανόνων ὑποκειμένου.

ιε'. Ὁ μνηστευσάμενος κόρην ἔφηβον, καὶ μὴ συμφωνήσας χρόνον ἐν τῇ μνηστείᾳ, ὀφείλει ταύτην, εἰ μὲν ἐν τῇ αὐτῇ ἐπαρχίᾳ διάγει, ἔσω διετίας γαμεῖν· εἰ δὲ ἐν ἀπουσίᾳ, εἴσω τριετίας. εἰ δὲ ὑπέρθηται, δύναται ἡ κόρη ἑτέρῳ συνάπτεσθαι [34]).

ις'. Μνηστείας ἡγησαμένης, ἐξ εὐλόγου αἰτίας ὑπερτίθεται ὁ τῶν ἐφήβων γάμος, τυχὸν διὰ νόσον τοῦ μνηστῆρος ἢ τῆς μνηστῆς, ἢ θάνατον τῶν γονέων, ἢ διὰ κεφαλικὰ ἐγκλήματα, ἢ μακρᾶς ἀποδημίας ἐξ ἀνάγκης γενομένης [35]).

ιζ'. Ἡ μανία ἐμποδίζει τὴν μνηστείαν, ἐπιγινομένη δὲ οὐ λύει τὴν συστᾶσαν.

ιη'. Ὁ μονάσας ἀζημίως λύει τὴν πρὸς αὐτὸν συστᾶσαν μνηστείαν. εἰ δὲ γήμας μονάσῃ, τῷ ἀπὸ τελευ-

iis propter illud facinus auferuntur et fisco inferuntur. Sed nec clericus, quid illud perpetrare ausus fuerit, id impune feret, sed rigori sacrorum canonum obnoxius erit.

15. Qui sibi puellam perfectae aetatis desponsavit, neque in sponsalibus de tempore pactus est, debet eam, si quidem in eadem provincia degit, intra biennium ducere: sin absens sit, intra triennium. Quodsi moram fecerit, puella alii poterit conjungi.

16. Si sponsalia praecesserint, ex justa causa nuptiae adultorum postponuntur, puta propter morbum sponsi aut sponsae, vel mortem parentum, vel capitales accusationes, vel longinqua peregrinatione necessario suscepta.

17. Furor impedit sponsalia, superveniens autem contracta non dissolvit.

18. Qui monachus fit, impune sponsalia cum ipso contracta solvit. Sed si post celebratas nuptias monachus

34) Proch. eod. cap. 9.

35) Proch. eod. cap. 10.

τῆς ὑποστήσεται [36]) κάσῳ. ἀμφοτέρων δὲ μονασάντων ἀζημίως ὁ γάμος λύεται.

ιθ'. Τὸ πένθος τοῦ ἀνδρὸς οὐ κωλύει τὴν γυναῖκα μνηστευθῆναι [37]).

κ'. Οἱ τῶν μαινομένων παῖδες, κἂν ὑπεξούσιοι ὦσιν, οὐ δέονται τῆς τῶν γονέων αὐτῶν συναινέσεως γάμον συναλλάσσοντες· δηλονότι καὶ μνηστείαν. ἀλλ' ἐν μὲν κωνσταντινουπόλει κρίσει τοῦ ἐπάρχου τῆς πόλεως, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις κρίσει τοῦ ἄρχοντος ἢ τοῦ ἐπισκόπου, παρουσίᾳ τοῦ κουράτορος τοῦ ἰδίου πατρὸς τὸν γάμον ἀποτελοῦσιν [38]).

κα'. Οἱ τῶν αἱρετικῶν παῖδες, ἐὰν γένωνται χριστιανοὶ, ἀναγκάζουσι τοὺς ἰδίους γονεῖς τρέφειν αὐτοὺς, καὶ ἐνδύειν, καὶ προῖκα ἢ προγάμου δωρεὰν ὑπὲρ αὐτῶν διδόναι κατὰ τὸ μέτρον τῆς αὐτῶν περιουσίας [39]).

Τίτλος ιγ'. περὶ ἀῤῥαβώνων καὶ δωρεῶν μνηστείας [40])

α'. Ὁ ἀῤῥαβὼν δεσμός ἐστι κ. τ. λ.

fiat, in casum mortis incidit. Si tamen uterque monasticam vitam eligat, impune matrimonium solvitur.

19. Luctus mariti non prohibet mulierem desponsari.

20. Furiosorum liberi, etiamsi in potestate sint, consensu parentum non indigent nuptias contrahentes, scilicet et sponsalia: sed Constantinopoli judicio praefecti urbis, in provinciis vero judicio praesidis aut episcopi, praesente patris curatore, nuptias contrahunt.

21. Haereticorum liberi, si Christiani facti fuerint, parentes suos cogunt ipsos alere et vestire, dotemque et ante nuptias donationem pro ipsis dare secundum modum patrimonii.

Titulus XIII. De arrhis et donationibus sponsalitiis.

36) Malim: ὑποκείσεται.
37) Proch. tit. I cap. 12.
38) Proch. eod. cap. 13.
39) Proch. eod. cap. 14.
40) Cf. Witte Rhein. Mus. III p. 72. — Est Epanagoges tit. XV, compositus ex Prochiri tit. II et III.

Τίτλος ιδ'. περὶ γάμου καὶ ἀκριβείας αὐτοῦ [41]).

α'. Γάμος ἐστὶν ἀνδρὸς καὶ γυναικός κ. τ. λ.
σχόλιον λέοντος βασιλέως [42]).

νε'. Ὥστε οὖν ἡ δίχα τῆς παρατηρήσεως κ. τ. λ.

Τίτλος ιε'. περὶ γάμων κεκωλυμένων.

α'. Ἡ συγγένεια ὄνομά ἐστι γενικόν κ. τ. λ. [43]).

Τίτλος ις'. περὶ προικός [44]).

α'. Ἡ διατετιμημένη προῖξ τῷ ἀνδρί κ. τ. λ.
ἐκ τοῦ ιη' τί. α' κεφ. τῶν διατ. [45])

λε'. Ὁ προῖκα ποιήσας τῇ ἰδίᾳ δούλῃ κ. τ. λ.
περὶ [46]) προικὸς τοῦ πλάτους [47]).

λς'. Τῆς προικὸς μὴ ἐπιδοθείσης κ. τ. λ.
νεαρὰ λέοντος [48]).

με'. Αἱ ἄποροι καὶ ἄπροικοι γυναῖκες κ. τ. λ.
ἐκ τοῦ η' τί. κη' βι. [49]).

νζ'. Ἐὰν ὁ πατὴρ χωρὶς συναινέσεως κ. τ. λ.
ἐκ τοῦ κθ' βι. τί. α'. [50]).

οη'. Ἐὰν πρᾶγμα τῆς γυναικός μου κ. τ. λ.

Titulus XIV. De nuptiis et ritu earum.
Titulus XV. De nuptiis prohibitis.
Titulus XVI. De dote.

41) Cf. Witte l. l. — Est Epanagoges tit. XVI, qui continet Prochiri tit. IV et V: sed et alia quaedam fragmenta accedunt.

42) Ita Paris. 1383. 1381. A. — Biener. A: σχόλιον λέοντος. — Paris. 1357 haec non habet.

43) Hujus tituli quaedam capita edidi infra p. 52 not. 21. p. 56 not. 40. Reliqua ejus tituli capita continentur etiam tit. VII Prochiri, in quo tamen alio ordine collocata sunt. Nempe noster Epanagoges tit. XVII ante oculos habuit.

44) Videtur esse Epanagoges tit. XVIII, Prochiri tit. VIII et IX in se continens. Sunt tamen scholia inserta ex Epanagoge cum scholiis, necnon alia fragmenta.

45) Paris. 1357 non habet. — Est ex Nov. 78 cap. 4.

46) Idem: ἐκ τῶν περὶ κ. τ. λ.

47) In Paris. 1381. A haec rubrica deest. — Nov. 100.

48) Haec rubrica non est in Paris. 1381. A et 1383. — Nov. Leonis 22.

49) Paris. 1381. A non habet. — Basil. XXVIII, 8, 4 sqq.

50) Et hanc rubricam Paris. 1381. A non habet. — Basil. XXIX, 1, 30 sqq.

Τίτλος ιζ΄ [51]. περὶ προγαμιαίας δωρεᾶς [52].
α΄. Ἡ μὴ δευτερογαμοῦσα μήτηρ κ. τ. λ.
Τίτλος ιη΄. περὶ δωρεῶν μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικός [53].
α΄. Μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικός κ. τ. λ.
περὶ δωρεῶν [54].
ιδ΄. Τῶν δωρεῶν αἱ μέν εἰσιν ἐν ζωῇ κ. τ. λ.
Τίτλος ιθ΄ [55]. περὶ ἀνατροπῆς δωρεῶν.
α΄. Ἐάν τις μὴ ἔχων υἱόν κ. τ. λ.
Τίτλος κ΄ [56]. περὶ λύσεως γάμων καὶ τῶν αἰτιῶν αὐτοῦ [57].
α΄. Ἐπειδὴ πολλὰς ἐν τοῖς παλαιοῖς κ. τ. λ.
Τίτλος κα΄. περὶ πράσεως καὶ ἀγορασίας [58].
α΄. Πρᾶσις καὶ ἀγορασία συνίσταται κ. τ. λ.
ἐκ τῶν κωδίκων τοῦ α΄ βι. τί. β΄. [59]
ιδ΄. Τὰ ἱερὰ σκεύη ἐπὶ ἀναῤῥύσει κ. τ. λ.
ἐκ τοῦ κβ΄ βι. τί. α΄. [60].
ιη΄. Ὁ ἀγοραστὴς δεικνύειν ὀφείλει κ. τ. λ.
βι. βι. η΄. [61].
κγ΄. Ὁ κατὰ αὐθεντίαν τὰ πράγματα τοῦ κατακριθέντος κ. τ. λ.

Titulus XVII. De antenuptiali donatione.
Titulus XVIII. De donationibus inter virum et uxorem.
De donationibus.
Titulus XIX. De revocandis donationibus.
Titulus XX. De solutione matrimonii ejusque causis.
Titulus XXI. De venditione et emtione.

51) Deest in Biener. A et Paris. 1357.

52) Iidem addunt: εἰς τὸ περὶ ἀῤῥαβώνων. — Proch. tit. VI.

53) Est Proch. tit. X sive Epan. tit. XX.

54) Deest in Paris. 1381. A et 1383. — Proch. tit. XII, cui tamen multa aliunde (fortassis ex Epan. tit. XXII) accedunt.

55) Paris. 1357: τί. κ΄. — Proch. tit. XIII.

56) Idem: τί. κα΄.

57) Continet Proch. tit. XI: sed plurima adduntur, quae forte Epanagoges (tit. XXI) sunt.

58) Hujus tituli cap. 1—13 est Proch. tit. XIV sive Epanag. tit. XXIII.

59) Haec rubrica abest a Paris. 1381. A et 1383. — Cod. I, 2 (de SS. ecclesiis) const. 21.

60) Basil. XXI, 2, 4.

61) Rubrica deficit in Paris. 1381. A et 1383. — Basil. IX, 3, 6. (Dig. XLII, 1, 6 §. 2.)

βι. η' τί. τοῦ αὐτοῦ [62]).

κε'. Οὐ συμπιπράσκονται τοῖς τοῦ χρεώστου κ. τ. λ.
βι. τοῦ αὐτοῦ [63]).

κϛ'. Τὰ τοῦ αἰχμαλώτου πράγματα κ. τ. λ.
περὶ ἐμπαθῶν δούλων.

λ'. Οὐκ ἔστιν ἐμπαθὴς ὁ ἱεροπλήκτης κ. τ. λ.
ἐκ τοῦ λδ' βι. τί. β'. [64]).

νβ'. Ἡ χρησιμότης ὁπότε ἀπαιτεῖ κ. τ. λ.
ἐκ τοῦ ϛ' τί. βι. α' τῶν διγ. [65]).

νζ'. Ἐὰν ὑπὲρ μέτρον χαλεπαίνῃ τίς κ. τ. λ.

Τίτλος κβ'. περὶ δανείου καὶ ἐνεχύρου [66]).

α'. Οἱ ἐκ τοῦ ἐνεχύρου ληφθέντες καρποὶ κ. τ. λ.
ἐκ τοῦ θ' τί. βι. θ'. [67])

κθ'. Ἐὰν χρεωστῇ τις ἰδιώτῃ κ. τ. λ.

Τίτλος κγ'. περὶ μισθώσεως [68]).

α'. Ἐὰν συμφωνηθῇ τοὺς μισθωσαμένους κ. τ. λ.

Τίτλος κδ'. περὶ παρακαταθήκης [69]).

α'. Παρακαταθήκη ἐστὶ κ. τ. λ.

Τίτλος κε'. περὶ συστάσεως κοινωνίας [70]).

α'. Συνίσταται κοινωνία ἕως οὗ ζῶσιν κ. τ. λ.

Titulus XXII. De mutuo ac pignore.
Titulus XXIII. De locatione.
Titulus XXIV. De deposito.
Titulus XXV. De contrahenda societate.

62) Paris. 1381. A et 1383 hanc rubricam non habent. — Basil. IX, 7, 36. (Dig. XLII, 5, 38.)

63) Deest in Paris. 1381. A et 1383. — Basil. IX, 7, 37. (Dig. XLII, 5, 39.)

64) Paris. 1357, 1381. A et 1383 hanc rubricam non agnoscunt. — Basil. XXXIV, 2, ubi hoc caput restituendum est. (Cod. VIII, 50, 6.)

65) Paris. 1357: ἐκ τοῦ η' τί. βι. α' τῶν διαταγῶν. — Dig. I, 6, 2.

66) Hujus tituli cap 1 — 24 convenit cum Proch. tit. XVI, multis tamen aliunde (forsan ex Epanagoge tit. XXVIII) additis.

67) Deest in Paris. 1381. A et 1383. — Basil. IX, 9, 5. (Cod. VII, 73, 5.)

68) Est Prochir. tit. XVII, omissis capp. 6 — 8 [Epan. tit. XXIV.]

69) Est Proch. tit. XVIII, cui fragmentum aliquod additur. [Epan. tit. XXV.]

70) Hic titulus convenit cum Proch. tit. XIX, nisi quod ejus tituli cap. 14, 16 et 17 omittuntur.

Τίτλος κϛ΄. περὶ λύσεως κοινωνίας [71]).
α΄. Λύεται κοινωνία φθειρομένων κ. τ. λ.

Τίτλος κζ΄. περὶ διαθήκης αὐτεξουσίων [72]).
α΄. Διαθήκη ἐστὶ δικαία βούλησις κ. τ. λ.
ἐκ τοῦ λε΄ βι. τί. α΄. [73]).
ιϛ΄. Ἡ ἐν αἰχμαλωσίᾳ γενομένη κ. τ. λ.
ἐκ τοῦ β΄ τί. βι. τοῦ αὐτοῦ [74]).
κβ΄. Ἡ ἐν σημείοις διαθήκη κ. τ. λ.
τί. κα΄ βι. τοῦ αὐτοῦ [75]).
λα΄. Ὁ στρατιώτης ὡς ἂν θέλει κ. τ. λ.

Τίτλος κη΄. περὶ διαθήκης ὑπεξουσίων [76]).
α΄. Τὸ πεκούλιον ἐν τοῖς ὑπεξουσίοις κ. τ. λ.

Τίτλος κθ΄. περὶ διαθήκης ἀπελευθέρων [77]).
α΄. Ἡ συγγένεια ὄνομά ἐστι κ. τ. λ.

Τίτλος λ΄. περὶ διαθήκης ἐπισκόπων καὶ μοναχῶν [78]).
α΄. Ὅσα ἔσχεν ὁ ἐπίσκοπος κ. τ. λ.

Τίτλος λα΄. περὶ ἀνατροπῆς διαθήκης [79]).
α΄. Ταῖς διαθήκαις τρία πάθη κ. τ. λ.

Titulus XXVI. De dissolutione societatis.
Titulus XXVII. De testamento hominum sui juris.
Titulus XXVIII. De testamento hominum alieni juris.
Titulus XXIX. De testamento libertorum.
Titulus XXX. De testamento episcoporum et monachorum.
Titulus XXXI. De infirmatione testamenti.

71) Paris. 1357 addit: καὶ ἀγωγῆς. — Est Prochir. tit. XX.

72) Hujus tituli cap. 1 — 15 consentit cum Prochir. tit. XXI.

73) Paris. 1381. A et 1383 non habent. — Basil. XXXV, 1. (Dig. XXVIII, 1, 8 pr.)

74) Deficit in Paris. 1381. A et 1383. — Basil. XXXV, 2. (Dig. XXXVII, 1, 6 §. 2.)

75) In Paris. 1357 deest. — Basil. XXXV, 21. (Dig. XXIX, 1, 1.)

76) Convenit cum Proch. tit. XXII.

77) Consentit Proch. tit. XXIII, nisi quod post cap. 2 aliud in nostro aliunde fragmentum intercalatur.

78) Continet Proch. tit. XXIV, cui tamen quatuor fragmenta aliunde interseruntur.

79) Est Prochir. tit. XXV. [Epan. tit. XXXII.]

Τίτλος λβ'. περὶ κωδικέλλων [80]).
α'. Κωδίκελλός ἐστιν κ. τ. λ.

Τίτλος λγ'. περὶ φαλκιδίου [81]).
α'. Φαλκίδιός ἐστιν ἄχρι μὲν γ' ἢ δ' παίδων κ. τ. λ.

Τίτλος λδ'. περὶ λύσεως ὑπεξουσιότητος [82]).
α'. Ἔγνωμεν ὅτι τὴν ἐξουσίαν κ. τ. λ.

Τίτλος λε'. περὶ κληρονόμων [83]).
α'. Οἱ κληρονόμοι ἢ ἔνστατοι κ. τ. λ.
ἐκ τῆς ριε' τῶν νεαρῶν διατ. [84])
κδ'. Οἱ ἐκ διαφόρων γάμων τικτόμενοι κ. τ. λ.
ἐκ τῆς ιη' τῶν νεαρῶν διατ. [85])
κε'. Ὁ ἐξ ἐλευθέρας ἔχων παῖδας κ. τ. λ.
ἐκ τῆς κζ' [86]) τῶν νεαρῶν διατ.
κϛ'. Ὁ τελευτῶν ἐπὶ παλλακῇ κ. τ. λ.
ἐκ τοῦ α' βι. τί. α' [87]) τῶν διγ.
κθ'. Οἱ ἐκ πορνείας κ. τ. λ.
τί. γ' βι. τοῦ αὐτοῦ [88]).
λ'. Ὁ ἀναγκάσας τινά κ. τ. λ.
ἐκ τοῦ . . . τί. βι. τοῦ αὐτοῦ [89]).
λβ'. Ἐάν τις γράψῃ τινὰ κληρονόμον κ. τ. λ.

Titulus XXXII. De codicillis.
Titulus XXXIII. De Falcidia.
Titulus XXXIV. De emancipatione.
Titulus XXXV. De heredibus.

80) Est Proch. tit. XXIX.
81) Convenit cum Proch. tit. XXXII, nisi quod inter cap. 3 et 4 duo fragmenta adjiciuntur.
82) Paris. 1381. A: περὶ ὑπ. καὶ λύσεως. — Est Proch. tit. XXVI.
83) Hujus tituli cap. 1—23 continent Proch. tit. XXX integrum.
84) Nov. 117 (?). (In appendice Eclogae privatae haec et sequentes §§ occurrunt: unde quaestionis est, an illa usus fuerit, qui Epanagogen auctam confecit. Cf. not. 152.)
85) Deest in Paris. 1383 et 1381. A. — Nov. 19 (?).
86) Paris. 1381. A: νζ'. Sed legendum videtur: πζ'. — Nov. 89 (?).
87) Paris. 1357: τί. ι'. Lege: ε'. — Dig. I, 5, 23. 24.
88) Deest in Paris. 1383. — Basil. XXXV, 4, 4. Cod. VI, 34, 1.
89) Deest in Paris. 1357, 1381. A et 1383. — Cod. VI, 24, 4.

ἐκ τοῦ βιβλ. τοῦ εἰρημένου γ' τί. [90]).
λγ'. Ἐάν τις ἀνὴρ διαλεχθῇ κ. τ. λ.
ἐκ τοῦ ε' τί. α' βι. τῶν διγ. [91])
λθ'. Οὐκ εἰσι παῖδες οἱ παρὰ τὴν φύσιν κ. τ. λ.

Τίτλος λϛ'. περὶ ἀποκαταστάσεως [92]).

α'. Ἀποκαθίστανται οἱ ἥττονες κ. τ. λ.

Τίτλος λζ'. περὶ ἀποκλήρων [93]).

α'. Πολλάκις πατέρες ποιοῦντες κ. τ. λ.

Τίτλος λη'. περὶ ἐλευθεριῶν [94]).

α'. Τῶν προσώπων ἄκρα διαίρεσις κ. τ. λ.
ἐκ τοῦ ε' τί. τῶν σχολ. [95]).
νη'. Ἐὰν ληφθείς τις ὑπὸ βαρβάρων κ. τ. λ.
περὶ ἀποτροφῆς [96]).
ξα'. Οἱ πάτρωνες κ. τ. λ.

Τίτλος λθ'. περὶ λεγάτων [97]).

α'. Ὁ λεγατάριος οὐ δύναται κ. τ. λ.

Τίτλος μ'. περὶ ἐπιτρόπων [98]).

α'. Ἐπιτροπεύονται κατὰ τὸν πολιτικόν κ. τ. λ.

Titulus XXXVI. De restitutione.
Titulus XXXVII. De exheredibus.
Titulus XXXVIII. De libertatibus.
Titulus XXXIX. De legatis.
Titulus XL. De tutoribus.

90) Deest in Paris. 1381. A et 1383. — Basil. XXXV, 4, 5. Cod. VI, 34, 3.

91) Rubrica abest a Paris. 1381. A et 1383. — Dig. I, 5, 14.

92) Est Proch. tit. XXXI, omisso cap. 5.

93) Post duo capita initialia sequitur Prochir. tit. XXXIII, cujus tamen ultima tria capita hic omittuntur. Haec enim noster in fine tit. XXXV collocavit.

94) Hujus tituli cap. 1 — 17 convenit cum Proch. tit. XXXIV cap. 1 — 16; illius cap. 60 in hoc est cap. 17. — Reliqua aliunde sumta sunt. (Num ex Epan. tit. XXXVII?)

95) Deest in Paris. 1381. A et 1383. Paris. 1357: ἐκ τοῦ αὐτοῦ τί.

96) Deest in Paris. 1383.

97) In Bien. A Reitzii manu haec rubrica adscripta est. — Est Proch. tit. XXXV, interjectis tribus capitibus, quae tamen vix ex Epan. tit. XXXVI desumta sunt.

98) Item Reitzius in Bien. A adscripsit. — Cap. 1 — 9 hujus tituli est Proch. tit. XXXVI.

ἐκ τοῦ ε' βι. τοῦ κώδ. τί. ξβ'. [99]).

ιδ'. Οὐδεὶς ἀναγκάζεται τοῦ αὐτοῦ κουρατορεύειν κ. τ. λ.
ἐκ τοῦ α' βι. τοῦ κώδ. τί. κδ'. [100]).

κδ'. Ὁ ἐν διαθήκῃ δοθείς κ. τ. λ.

Τίτλος μα'. περὶ τοῦ πότε δεῖ ἐνάγειν τοὺς δανειστὰς κατὰ τῶν κληρονόμων τῶν τελευτησάντων [101]).

α'. Θεσπίζομεν μηδενὶ παντελῶς κ. τ. λ.

Τίτλος μβ'. περὶ καινοτομιῶν [102]).

α'. Καινὸν ἔργον ποιεῖ τις κ. τ. λ.
ἐκ τοῦ βι. κωδίκων τί. ιδ' διατ. [103])

ξγ'. Ἐὰν περιέλῃ ὁ γείτων κ. τ. λ.
βι. β' τοῦ αὐτοῦ τί. [104])

ξδ'. Ποταμοῦ παρεντιθεμένου κ. τ. λ.
τί. τῶν αὐτῶν [105]).

ξς'. Κατὰ νόμον ἡ πλατεῖα ὁδός κ. τ. λ.
ἐκ τοῦ η' τί. [τοῦ α' βι.] [106]) τῶν διγέστων.

οα'. Τὰ τεύχη τῶν πόλεων κ. τ. λ.
ἐκ τοῦ η' τί. τῶν διγέστων [107]).

οβ'. Τοῖς ἐν θαλάσσῃ ἁλιεύουσιν κ. τ. λ.

Τίτλος μγ'. περὶ φόνου.

α'. Ὁ ἐντειλάμενός τινι φονεῦσαι κ. τ. λ.
ἐκ τοῦ θ' βι τῶν κωδ. τί. μβ'. [108])

ιβ'. Οὔτε ἡ μήτηρ ἐκδικοῦσα τὸν φόνον κ. τ. λ.

Titulus XLI. De tempore, quo creditores adversus heredes defuncti agere oporteat.
Titulus XLII. De novis operibus.
Titulus XLIII. De homicidio.

99) Deest in Paris. 1381. A et 1383. — Cod. V, 62, 20.

100) Deficit in Paris. 1381. A et 1383. — Cod. I, 4, 27.

101) Haec rubrica in Bien. A a Reitzio addita est. — Est Proch. tit. XXXVII.

102) Item a Reitzio in Bien. A adscriptum. — Prochir. tit. XXXVIII. Epan. tit. XXXIX.

103) Paris. 1381. A et 1383 hanc rubricam non habent. — Dig. XXXIX, 3, 1 §. 22.

104) Dig. VIII, 3, 38.

105) Dig. VIII, 3, 8. Caeterum et haec, et quae antecedit rubrica in Paris. 1381. A et 1383 omissa est.

106) Inclusa Bien. A non habet. — Dig. I, 8, 9 §. 4.

107) Deficit in Paris. 1381. A et 1383. — Dig. I, 8, 5 §. 1.

108) Deest in Biener. A. — Cod. IX, 46, 2.

ἐκ τοῦ ιϛ' τί. βι λε'. [109])

λα'. Ἀνδρὸς ἢ γυναικὸς ἀναιρουμένων κ. τ. λ.

Τίτλος μδ'. περὶ υἱοθεσιῶν [110]).

α'. Δι' ἐπιστολῆς συγγένειαι κ. τ. λ.

ἐκ τοῦ λγ' βι. τοῦ α' τί. [111])

ζ'. Καὶ διὰ τῆς θέσεως γίνεταί τις κ. τ. λ.

περὶ διαφορᾶς εὐνούχων [112]).

κθ'. Τρεῖς διαφοραί κ. τ. λ.

Τίτλος με'. περὶ διαλύσεως [113]).

α'. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς δίκης κ. τ. λ.

ἐκ τοῦ ιϛ' τίτλου [114]).

ϛ'. Διάλυσίς ἐστιν ἀμφιβαλλομένου κ. τ. λ.

Τίτλος μϛ' περὶ ἀποδείξεως.

α'. Ὁ λέγων οὐ μὴ ὁ ἀρνούμενος κ. τ. λ.

Τίτλος μζ'. περὶ ἐκριπτομένων βρεφῶν καὶ τροφῆς.

ἐκ τοῦ λα' βι. τί. [115])

α'. Φονεύει τὸ τικτόμενον κ. τ. λ.

ἐκ τοῦ β' βι. τοῦ λγ' τί. [116])

ι'. Ἐὰν ἄκοντός σου κ. τ. λ.

Τίτλος μη'. περὶ αἰχμαλώτων.

ἐκ τοῦ λδ' βι. τοῦ α' τί. [117])

α'. Ὅπερ ὁ τοῦ αἰχμαλώτου δοῦλος κ. τ. λ.

Titulus XLIV. De adoptionibus.
Titulus XLV. De transactionibus.
Titulus XLVI. De probatione.
Titulus XLVII. De infantibus expositis iisque alendis.
Titulus XLVIII. De captivis.

109) Haec desunt in Paris. 1381. A et 1383. — Basil. XXXVI, 2, 1.

110) In Bien. A Reitz addidit.

111) Haec rubrica in tribus Pariss. deest. Basil. XXXIII, 1.

112) Rubricam non habent Paris. 1381. A et 1383.

113) Videtur esse ex Epanagoges tit. XXVII.

114) Dig. II, 15, 1. Basil. XI, 2, 1. — (Tit. 16 Eclogae privatae, qui de transactionibus est, vix huc pertinet.)

115) Biener. A: ἐκ τοῦ τί. τοῦ λα'. Paris. 1381. A et 1383: ἐκ τοῦ λδ' τί. βι. — Paris. 1357 haec omittit. — Basil. XXXI, 6. (Fabrot. IV p. 752.)

116) Deest in Paris. 1381. A et 1383. — Basil. XXXIII, 2. (Cod. VIII, 51, 1.)

117) Bien. A: ἐκ τοῦ λα' βι.

Τίτλος μθ'. περὶ φόβου καὶ βίας.
ἐκ τοῦ δ' βι. τί. β'. [118])
α'. Τὸ κατὰ φόβον γινόμενον κ. τ. λ.
περὶ δόλου [119]).
δ'. Ἐξ εὐλόγου αἰτίας κ. τ. λ.

Τίτλος ν'. περὶ κλεπτούσης γυναικὸς καὶ ἀφαιρούσης [120]).
α'. Ὁ κινῶν τὴν περὶ ἀφαιρέσεως κ. τ. λ.

Τίτλος να'. περὶ συνηγόρων.
ἐκ τοῦ γ' βι. τοῦ α' τί. τῶν διγ. [121])
α'. Τρεῖς τάξεις εἰσί κ. τ. λ.
ἐκ τοῦ θ' τί. τοῦ βι. τῶν διατ. [122])
ε'. Ὅσα περὶ τῶν συνηγορουμένων κ. τ. λ.
περὶ ἐνοχῆς.
ι'. Ἐνοχή ἐστι δεσμὸς δικαίου κ. τ. λ.
περὶ συκοφαντίας ἐν ὅρκῳ λέοντος νεαρά [123]).
ια'. Ὁ ὅρκον τινὶ ἐπάγων κ. τ. λ.
περὶ ἀπειθούντων εἰς δικαστήριον λέοντος νεαρά [124]).
ιβ'. Ὁ κατὰ πρώτην ἢ δευτέραν δήλωσιν κ. τ. λ.
ἐκ τῶν ἀγωγῶν [125]).

Titulus XLIX. De metu ac vi.
Titulus L. De muliere, quae furtum vel rapinam facit.
Titulus LI. De advocatis.

etc. — Basil. XXXIV, 1. (Dig. XLIX, 15, 1.)

118) In Paris. 1357 desunt. — Dig. IV, 2, 1. 2.

119) Haec rubrica in tribus Pariss. deest.

120) Paris. 1357 et 1381. A: ἀφαιρέσεως.

121) Deest in Paris. 1381. A et 1383. — Dig. III, 1, 1 §. 1.

122) Deficit in tribus Pariss. — Cod. II, 9, 1.

123) Paris. 1383: περὶ συκοφάντου. Paris. 1357: περὶ συκοφαντίας. Paris. 1381. A: περὶ συκοφαντίας ἐν ὅρκῳ τίτλος νβ'. Idem hinc singulis capitibus alios numeros apponit: variant et reliqui Codices. — Est Nov. Leonis 99 plurimum immutata.

124) Paris. 1357: περὶ ἀγωγῆς τῆς ἐν δικαστηρίῳ. Paris. 1381. A: π. ἀπ. εἰς δικ. τίτλος νγ'. Verba: λέοντος νεαρά etiam in Paris. 1383 desunt. — Nov. Leonis 108.

125) Paris. 1381. A vocat: τίτλ. νδ'.

ἐκ τοῦ β' βι. τοῦ μη' τί. [126])

ιγ'. Ἄλλου γραφέντος ἄλλος κ. τ. λ.
περὶ ὥρας χρόνου.

κ'. Ἐὰν ὁ δικαστὴς μὴ ὁρίσῃ κ. τ. λ.
περὶ διασκέψεως [127]).

κα'. Ὁ ἐρωτώμενος ἐπὶ τῷ καταθέσθαι κ. τ. λ.
περὶ τόκου [128]).

κβ'. Πρὸ ὑπερθέσεως τόκος κ. τ. λ.
ἐκ τῶν ἀγωγῶν [129]).

κγ'. Αἱ προσωπικαὶ ἀγωγαὶ μακρῷ κ. τ. λ.
περὶ ἀδικούντων.

κζ'. Μηδεὶς ἀδικῶν ἐχέτω κ. τ. λ.
περὶ ἐγκλήματος [130]).

κθ'. Ὁ στρατιωτικὸς ἄρχων κ. τ. λ.
ἐκ τοῦ γ' βι. τοῦ β' τί. τῶν διγ. [131])

λα'. Οὐκ ἔστι παιγνικὴ τέχνη κ. τ. λ.
περὶ εἰδήσεως.

λβ'. Ἡ ἑτέρου εἴδησις κ. τ. λ.
περὶ τιμωρίας δούλου [132]).

λγ'. Οὐ δύναται στρατηγός κ. τ. λ.
ἐκ τοῦ ζ' τί. βι. γ'. [133])

λδ'. Οὐδεὶς οὐδὲ χρηματικήν κ. τ. λ.
περὶ ἀσέμνου.

λε'. Ὁ πορνοβοσκὸς οὐκ ἔστιν κ. τ. λ.
περὶ ἐγγύης [134]).

λζ'. Γυνὴ καὶ ἀφῆλιξ κ. τ. λ.
ἐκ τοῦ β' βι. τῶν διγ. [135])

μβ'. Ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θέρους κ. τ. λ.
περὶ ἐγγύης [136]).

126) Deest in tribus Pariss. — Dig. XLVIII, 2, 11 §. 2.

127) Bien. A non habet.

128) Paris. 1357 et Bien. A non habent.

129) Haec rubrica in Paris. 1357 deest. — Unde haec sumta sint, dixi in libro meo: Αἱ ῥοπαί. Heidelb. 1836. p. 48.

130) Deficit in Paris. 1357.

131) Deest in tribus Pariss. — Dig. III, 2, 4.

132) Bien. A: περὶ τιμωριῶν δούλων

133) Paris. 1357 non habet. — Cod. III, 7, 1.

134) Haec Bien. A non habet. Paris. 1357: περὶ ἐγγύης τίτλος νβ'.

135) In tribus Parisiensibus deest. — Dig. II, 12, 1.

136) Deest in Paris. 1381. A et 1383.

ἐκ τοῦ ε' [137]) τί. βι. ιγ' τῶν παρατίτλων.

μγ'. Ὁ ἐγγυώμενος ἢ ἀντιφωνῶν κ. τ. λ.

ἐκ τοῦ μ' τί. βι. η' τοῦ κώδ. [138])

μϛ'. Ὁ ἐγγυησάμενός τινα παριστᾶν κ. τ. λ.

[Τίτλος νβ'.] Περὶ ποινῶν [139]).

α'. Ὁ ἐρεθίζων τοὺς πολεμίους ἢ παραδιδοὺς πολεμίοις ῥωμαίους κεφαλικῶς κολάζεται.

ἐκ τοῦ Ϝ' βι. τί. δ' κεφ. κβ' τῶν κώδ. τῆς δ' διατ. [140]).

οβ'. Μὴ βαλέσθω γυνὴ εἰς δεσμωτήριον κ. τ. λ.

ἐκ τοῦ ζ' τί. κεφ. ζ'. [141])

οδ'. Ἐὰν πατὴρ ἢ μήτηρ κ. τ. λ.

ἐκ τοῦ ζ' τί. κεφ. ζ'. [142])

οε'. Γυνὴ κατηγορίας μὴ ἀφισταμένη κ. τ. λ.

ἐκ τοῦ Ϝ' βι. τοῦ κώδ. τί. μϛ'. [143])

οη'. Τὸν ἐνάγοντα συκοφάντην κ. τ. λ.

ἐκ τοῦ α' βι. τῶν κωδ. περὶ ποινῶν [144]).

Ϟε'. Οὐδέποτε διὰ τὴν ἡλικίαν συγχωρεῖται κ. τ. λ.

βι. α' τί. ε' τῶν διγ. [145])

Ϟϛ'. Ἡ ἔγκυος πρὶν ἢ τέκῃ κ. τ. λ.

[Titulus LII.] De poenis.

1. Qui hostes proritat aut hostibus Romanos prodit, capitaliter punitur.

— — — — —

137) Paris. 1357: γ' τί.

138) Paris. 1357 et Biener. A non habent. — Cod. VIII, 40, 26.

139) Paris. 1357: περὶ διαφόρων κεφαλαίων τίτλος νγ'. Reliqui Codices tituli numerum non habent. Hoc titulo continentur Prochiri tit. XXXIX et XL, sive Epanagoges tit. XL.

140) Bien. A: ἐκ τοῦ βι. τί. κεφ. τῶν κ. τ. λ. Paris. 1381. A: ἐκ τοῦ Ϝ' βι. τί. δ' κεφ. τῶν κωδ. Paris. 1357 haec omittit. — Cf. ad hunc locum, quae dixi infra p. 58. not. 54.

141) Haec rubrica in tribus Pariss. deest. — Non invenio. Conf. tamen Dig. XLVII, 10, 25.

142) Deest in Paris. 1357. — Dig. XLVIII, 16, 4 pr. Basil. LX, 1, 13.

143) Tres Parisienses rubricam non habent. — Cod. IX, 46, 1.

144) Non invenio. (Cf. §. 18 J. de obligatt. quae ex delicto.) — An sub titulo κώδικες περὶ ποινῶν peculiare quoddam de jure criminali opus intelligendum sit, quaestionis est. (Cf. not. 141. 142.)

145) Deest in Paris. 1381. A et 1383. — Dig. I, 5, 18.

ἐκ τοῦ περὶ ὕβρεων [146]).

ρε'. Κατηγόρησέ τις ἐγκληματικὴν κ. τ. λ.
ἐκ τῆς νεαρᾶς διατ. λέοντος βασιλέως [147]).

ρι'. Ἡ μοιχευθεῖσα γυνὴ ῥινὸς ἐκτομῇ κ. τ. λ.
περὶ γονέων τιμῆς.
ἐκ τῆς λβ' βι. [148]) τοῦ β' τί.

ρκα'. Ὁ στρατιώτης υἱὸς τὴν εὐσέβειαν κ. τ. λ.
ἐκ τοῦ η' τί. τοῦ α' βι. τῶν διγ. ποιναί. [149])

ρκη'. Ὁ διὰ τείχους εἰσιὼν κεφαλικῶς κ. τ. λ.
βι. η' τῶν διατ. [150]).

ρκθ'. Καὶ ῥεμὸς ἐφονεύθη κ. τ. λ.
περὶ διαμερισμῶν σκύλων.

ρλβ'. Οἱ κατὰ πολεμίων τρόπαια κ. τ. λ.
ἐκ τοῦ γ' περὶ ποινῶν [151]).

ρλγ'. Μηδεὶς τὸν ἐν ἐκκλησίᾳ κ. τ. λ.
περὶ αἱρετικῶν ἐκ τοῦ ε' τί. β' διατ. [152])

ρλδ'. Αἱρετικοὶ μὴ διδασκέτωσαν κ. τ. λ.
ἐκ τοῦ μη' βι. τῶν διγ. τί. η'. [153]).

ρν'. Ὁ μοιχεύων τὴν ὑπὸ πολλῶν κ. τ. λ.
ἐκ τοῦ μη' βι. τί. η' διγ. β'. [154])

ρνδ'. Κατέχεται καὶ ἀποτέμνεται κ. τ. λ.
ἐκ τῆς λη' διατ. [155])

ρνε'. Ὁ δεδωκὼς πόμα πρὸς φίλτρον κ. τ. λ.

146) Deficit in Paris. 1357.

147) Nov. Leonis 32.

148) Paris. 1381. A et 1383: τοῦ λα' βι. Paris. 1357 haec non habet. — Dig. XXXVII, 15, 1. Ex Basilicis tamen iste locus, et qui eum sequuntur, desumti esse videntur.

149) Paris. 1357: ἐκ τοῦ ς' τί. τοῦ βι. τῶν διατ. — Paris. 1381. A et 1383 rubricam non habent. — Dig. I, 8, 11.

150) Deest in Paris. 1357. — Paris. 1381. A et 1383 rubricam habent, quam Biener. A capiti antecedenti praeponit. — Dig. l. l.

151) Deficit in Paris. 1381. A et 1383. — Cod. I, 12. (Cf. not. 144.)

152) Paris. 1357: περὶ αἱρετικῶν καὶ κιρνώντων φάρμακα ἐκ τοῦ ε' βι. τίτλος νδ'. — Cod. I, 5, 2. — Quae sequuntur, maximam partem ex appendice Eclogae sumta esse videntur.

153) Deficit in Paris. 1381. A et 1383 — Paris. 1357 verba τί. η' omittit. — Basil. ed. Fabrot. VII p. 670 schol. l.

154) Paris. 1357 διγ. β' non habet: in Paris. 1381. A et 1383 rubrica prorsus deest. — Dig. XLVIII, 8, 3.

155) Deest in tribus Parisiensibus. — Dig. XLVIII, 19, 38 §. 3.

ἐκ τοῦ μζ΄ βι. τί. ι΄ διγ. κε΄. [156])

ρνϛ΄. Ὁ παραφρονῆσαί τινα κ. τ. λ.
ἐκ τῆς ζ΄ διατ. [157])

ρνθ΄. Οἱ ἐν κωνσταντινουπόλει μαντευόμενοι κ. τ. λ.
ἐκ τοῦ ζ΄ τί. τῆς ε΄ διατ. [158])

ρξα΄. Ὁ δοῦλον βιαζόμενος ἢ πείθων κ. τ. λ.
ἐκ τοῦ δ΄ βι. τοῦ κώδ. τί. ι΄. [159])

ρξγ΄. Μηδεὶς τῶν αἱρετικῶν κ. τ. λ.
βι. τοῦ αὐτοῦ [160]).

ρξε΄. Ὁ δοῦλος οἱῳδήποτε αἱρετικῷ δουλεύων, εἰ καὶ μή ἐστι χριστιανὸς, θελήσει δὲ γενέσθαι, ἅμα τῷ σφραγισθῆναι [161]) ἐλευθεροῦται, μὴ δυναμένου τοῦ δεσπότου αὐτοῦ τῇ δουλείᾳ ἄγειν, εἰ καὶ αὐτὸς μετὰ ταῦτα χριστιανὸς γένηται.

Περὶ χρόνων καὶ προθεσμίας ἀπὸ ῥοπῆς ἕως ἑκατὸν ἐνιαυτῶν [162]).

Περὶ ῥοπῆς.

α΄. Ἠλευθερώθη δούλη ἐν διαθήκῃ κ. τ. λ. [163])

165. Servus, qui cuilibet haeretico servit, licet non sit Christianus, si tamen Christianus fieri velit, simulatque baptizatus fuerit, liberatur, nec dominus eum in servitutem revocare potest, quamvis et ipse postea Christianus fiat.

De temporibus ac dilationibus a momento usque ad centum annos.

De momento.

1. Manumissa est ancilla in testamento etc.

156) Item deficit in tribus Pariss. — Dig. XLVII, 10, 15 pr.

157) In tribus Pariss. deest. — Bien. A: ἐκ τοῦ ζ΄ διγ. — Cod. IX, 18, 7.

158) Item deficit in tribus Pariss. — Cod. I, 7, 5.

159) Deficit in Paris. 1357 et 1381. A. — Cod. I, 10, 1.

160) Videtur significari Codicis lib. I tit. 3 const. 56.

161) Legendum videtur: βαπτισθῆναι.

162) Paris. 1357 addit: τίτλος νε΄. — Paris. 1381. A et 1383 titulum omittunt.

163) Vide: Αἱ ῥοπαί. Heidelb. 1836. p. 50.

Νόμος γεωργικὸς ἐν κεφαλαίοις ὀγδοήκοντα ἕξ [164]).

α΄. Χρὴ τὸν γεωργὸν κ. τ. λ. [165])

Νόμος στρατιωτικὸς ποινάλιος ἐκ τοῦ ῥούφου καὶ τῶν τακτικῶν [166]).

α΄. Εἴ τινες τολμήσουσι κ. τ. λ. [167])

Νόμος ῥοδίων κατ᾽ ἐκλογὴν ἐκ τοῦ ιδ΄ βι. τῶν διγ. [168])

α΄. Ἐὰν πλοῖον ὁρμᾷ ἐπὶ κ. τ. λ. [169])

Lex rustica in capitibus LXXXVI.

1. Oportet agricolam etc.

Lex militaris poenalis ex Rufo et Tacticis.

1. Si qui ausi fuerint etc.

Lex Rhodiorum in compendio ex lib. XI Digestorum.

1. Si navis appellat in portum etc.

164) Paris. 1381. A et 1383: Νόμος γεωργικὸς ἰουστινιανοῦ. — Paris. 1357: Νόμον θεὸς δέδωκεν ἀνθρώποις πάλαι. ὅπως ἀτασθάλων γε παύσοιτο βλάβη. — Νόμος γεωργικὸς κατ᾽ ἐκλογὴν βιβλίου τοῦ τῆς θείας λέξεως ἰουστινιανοῦ. — Bodlej. 716 simpliciter: Νόμος γεωργικός.

165) Biener. A capita 84 numerat; Paris. 1357 et 1383 capita 83. Ultimum caput in omnibus Codicibus hoc est: Ἐὰν γεωργὸς εὕρῃ βοῦν ἀλλότριον ἐν ἀμπέλῳ κ. τ. λ.

166) Paris. 1357 addit: τίτλος (puta ις΄). — Paris. 1381. A titulum non habet.

167) Sunt capita 56: capiti 16 praemittitur rubrica: ἐκ τοῦ μθ΄ βι. τῶν διγέστων τί. ς΄. Ultima duo capita ex Codice desumta esse dicuntur. — Caeterum Paris. 1357 in cap. 50 mutilus desinit; Paris. 1381. A in cap. 54, quamquam ejus πίναξ etiam leges navales promittat.

168) Titulus deest in Paris. 1383.

169) Caput ultimum sic incipit: Οἱ ἐκ τῆς ἐλεεινοτάτης κ. τ. λ. — In Codicibus Biener. A et B, Paris. 1383, et Bodlej. 716 adduntur fragmenta VI ἐκ των περὶ ὕβρεως καὶ τῶν ἁμαρτημάτων ἐλευθέρων τε καὶ δούλων, post quae in Biener. A et Bodlej. 716 sequitur fragmentum περὶ ἀνατροπης δωρεῶν, in Codice vero Paris. 1383 et Biener. B fragmenta quinque legum navalium.

§. 17.

Epanagoges auctae historia.

Ex iis, quae de argumento Codicum MSS initio §. 16 laudatorum hactenus disputavi, id, quod demonstrandum erat, satis apparet, h. e. contineri illis peculiare quoddam juris Graeco-Romani manuale, quod cum legalibus compendiis minime confundendum sit. Jam de indole ejus et historia paucis disputare placet [170]).

Ac primo quidem enchiridium juris, de quo hoc loco sermo est, Epanagogen Basilii, Leonis et Alexandri pro fundamento habet, et ad exemplum ejus conformatum est. Prooemium Epanagoges deest, et inscriptio ejus prooemii [171]) in haec verba: *Λέων βασιλεύς*, mutata est [172]); nec ipsi Epanagoges tituli omnes omnino integri recepti sunt, sed nonnulli plane omissi, in reliquis autem permulta tam omittendo quam addendo aut aliena substituendo immutata sunt. In universum tamen hoc nostrum enchiridium prope ad Epanagogen accedit, ut non sine ratione Epanagoge aucta appellari possit.

In eodem manuali componendo etiam Prochiron Basilii, Constantini et Leonis adhibitum est, et saepe integri ejus tituli in Epanagogen auctam translati sunt [173]): quo casu convenientes Epanagoges tituli plane neglecti esse videntur.

Denique iis, quae ex Epanagoge et Prochiro desumta sunt, accedunt:

a. excerpta ex Digestis, Codice ac Novellis Justiniani, vel potius ex graecis eorum librorum versionibus et commentariis;

b. excerpta ex Basilicis Leonis, potissimum ex lib. XXI. XXII. XXVIII. XXIX. XXXI — XXXVI;

170) Cum iis, quae hoc loco sum dicturus, omnino conferenda sunt, quae disputavit Witte in Rhein. Mus. für Jurispr. III p. 69 — 73, et quae ipse disserui in libro, qui inscribitur: *Αἱ ῥοπαί.* Heidelb. 1836. p. 46 — 49.

171) Cf. supra p. LXVII.

172) Similiter in inscriptione Epanagoges cum Prochiro compositae (p. XCIX) Leo tantum auctor nominatur, Basilii autem nomen, cui Epanagoge et Prochiron debetur, plane praetermittitur.

173) Vide supra tit. 27 — 41.

c. summae Novellarum Leonis;
d. scholia quaedam et observationes de jure novo et consuetudinario;
e. libellus de temporibus ac dilationibus (αἱ ῥοπαί);
f. legum rusticarum, militarium et navalium collectiones.

Quae omnia aut per ipsos titulos digesta aut appendicis loco in fine libri posita Epanagoges auctae argumentum conficiunt.

Verumenimvero non est verisimile, auctorem ejus enchiridii omnibus illis libris instructum fuisse, quorum fragmenta in Epanagoge aucta reperiuntur. Quis enim credat, Digestorum, Codicis et Novellarum commentarios graecos, Basilica, aliosque juris libros privato homini tum temporis ad manus fuisse? Itaque quaeri potest, quibus tandem libris sive Codicibus usus fuerit, qui Epanagogen auctam confecit [174]). De qua quaestione postquam diu multumque cogitavi, Epanagogen auctam ex tribus dumtaxat quatuorve Codicibus conflatam esse arbitror.

1. Ac primum quidem auctor ejus enchiridii Epanagogen Basilii, Leonis et Alexandri adhibuit. Sed Codicem, quo usus est, hujusmodi fuisse crediderim, cui non genuina Epanagoge inesset, sed prooemio truncata, scholiis et annotationibus passim illustrata, denique appendice instructa, quae fragmenta varia, potissimum juris Justinianei, nec non tractatum de temporibus ac dilationibus (τὰς ῥοπάς) contineret; cujus generis Codices extitisse, argumento Codicis Paris. **1367** [175]) vel maxime probabile fit. Sed dubitari potest, annon is Codex aliquot titulis mutilus fuerit. Etenim Epanagoges auctae tit. XXVII — XLI omnino ex Prochiro Basilii desumti esse et cum Epanagoge vix quicquam commune habere videntur. Quae res ita optime explicabitur, si Codicem, quo auctor istius enchiridii usus sit, in convenientibus Epanagoges titulis [176]) mutilum fuisse statuamus. Quamquam etiam alio modo ejus rei ratio reddi potest. Nam

174) Cf. quae edidi: Fragmenta vers. graec. leg. Rotharis. Heidelb. 1835. p. 27 sqq.

175) De quo vide cap. IX.

176) Hoc est in tit. XXVI — XXXVIII.

quae isto loco pertractantur materiae, in Epanagoge paucioribus titulis continentur, in Prochiro autem in plures titulos distributae sunt. Unde fieri potuit, ut JCtus, qui Epanagogen auctam elaboravit, in his titulis divisionem in Prochiro factam sequi maluerit, quo lectoribus eum librum evolventibus aucto numero titulorum et rubricarum ejus usum faciliorem atque commodiorem redderet. Utcunque haec se habeant, fragmenta Epanagoges, annotationes et observationes de jure novo et consuetudinario [177]), *αἱ ῥοπαί*, et plurima juris Justinianei fragmenta, quae in Epanagogen auctam collata reperiuntur, haec omnia ex uno eodemque Codice fluxisse videntur.

2. Deinde JCtus, qui Epanagogen auctam confecit, Codice usus esse videtur, qui Prochiron Basilii, Constantini et Leonis contineret et appendicem Eclogae privatae [178]) sub finem Prochiri adjectam haberet. Ex ipsa Ecloga privata quum ne unus quidem locus in Epanagogen auctam translatus sit, omnino statuendum est, Eclogam illam auctori prorsus incognitam fuisse. Contra sicuti Prochiron paene totum exscripsit, ita fragmentorum collectiones, quas Eclogae privatae appendix contineret, auctor tantum non integras in Epanagogen auctam transfudit [179]). Hinc enim non tantum plurimos juris Justinianei locos ab ipso allatos, sed etiam leges rusticas, militares et navales hausisse videtur. Caeterum fuisse apud Graecos ejusmodi Codices, qui Prochiro appendicem Eclogae privatae, ipsa Ecloga quamquam omissa, adjectam haberent, exemplo Codicis Bodlej. **715, 73** [180]) et Vindob. jurid. gr. **7** [181]) luculenter demonstratur.

3. Praeter ea, quae hisce duobus Codicibus continerentur, alia quoque juris fragmenta ex Basilicis excerpta in Epanagogen auctam inserta sunt. Itaque auctor hujus enchiridii Basilicorum quoque Codices ad manus habuit. Quum tamen non ex omnibus Basilicorum libris, sed ex libris dumtaxat XXI — XXXVI excerpta dederit, ex qua-

177) Nonnullas ex his in Epanagoge cum scholiis reperiri, dixi not. 44.

178) De qua vide quae dixi p. LI not. 129.

179) Vide supra not. 84 et 152.

180) Quem descripsi infra p. 323 — 328.

181) De quo vide cap. IX.

tuor vel sex voluminibus, quibus Basilica constare dicuntur, duo tantum, secundum puta et tertium, possedisse videtur.

Quis auctor hujus enchiridii fuerit, et quo tempore ille vixerit, in obscuro est. Illud quidem dubium esse non potest, quin Epanagoge aucta post initium saeculi decimi et ante finem saeculi undecimi composita sit. Nam continet fragmenta legum et librorum, qui sub initium saeculi decimi editi fuerunt, et sanctiones legum [182]) affert, tanquam quae adhuc in usu essent, quas a JCtis saeculi undecimi exeuntis non amplius observatas esse scimus. Quum tamen Novellarum constitutionum, quae ab Imperatoribus Graecis post Leonem promulgatae sunt, ne vestigium quidem in hoc libro inveniri possit, probabile est, Epanagogen auctam JCto deberi, qui sub Constantino Porphyrogenito, Leonis filio, vixerit [183]).

Caeterum ex numero Codicum Epanagoges auctae, qui vel hodie extant, omnino intelligitur, auctoritatem ejus apud Graecos haud exiguam fuisse. Tamen, si ipsum argumentum spectes, non magni facienda est: et licet ad restituendos quosdam libros Basilicorum deperditos [184]) non sine fructu adhiberi possit, tamen vix digna est, quae nostris temporibus integra edatur.

182) V. c. Novellas quasdam Leonis, quas Michael Attaliota et Michael Psellus (circa annum 1070) nullam auctoritatem habere scribunt.

183) In libro: Αἱ ῥοπαὶ p. 49 aliis argumentis usus probare studui, Epanagogen auctam certe saec. X exeunte confectam esse.

184) Maxime ad restitutionem lib. XXXIII — XXXVI.

CAPUT VII.

Ecloga ad Prochiron mutata.

§. 18.

Descriptio Eclogae ad Prochiron mutatae.

Sequitur, ut de compendio juris privato dicam, cui supra Eclogae ad Prochiron mutatae nomen dedi. Codices, in quibus hoc compendium extat, hi sunt:

1. Codex Parisiensis gr. **1720** fol. **124** — **163**.
2. Codex Vaticanus **640** fol. **289** sqq., qui tamen prooemio carere videtur.
3. Codex Parisiensis gr. **1263** fol. **250** — **258**. Is autem in titulo IV mutilus desinit.
4. Codex olim Palatinus **371**.
5. Codex Parisiensis gr. **1384** fol. **182** — **192**, qui tamen et prooemium titulorumque indicem omittit, ipsorumque titulorum nonnisi fragmenta continet [1]).

Ex Codicibus Parisiensibus a memet ipso collatis, cum quibus Vaticanus Codex [2]) prorsus consentire videtur,

1) Cf. quae edidi: Fragmenta graecae versionis legum Rotharis p. 22 sqq. — In Codice biblioth. Senat. Lipsiensis I, 66 initio habetur Prooemium Eclogae ad Prochiron mutatae. (Vide cap. IX.) Cujus Codicis edendi quum Mascovius olim consilium cepisset, Prooemium illud typis evulgavit. Cf. Puettmanni memoria Gothofredi Mascovii. Lipsiae 1771. 8. — Denique Codex Palatinus 55, quem Suaresius Vaticanum 223 vocat, quodammodo huc pertinere, exque eo Leunclavius titulos quosdam Eclogae ad Prochiron mutatae, quos infra notabo, edidisse videtur. De quo vide, quae dixi supra p. XX not. 12.

2) Quod ostenditur accurata ejus Codicis descriptione, quam dedit Assemani biblioth. juris Orient. II p. 557 sqq.

Eclogam ad Prochiron mutatam ita describere conabor, ut prooemium, indicem titulorum, et titulum primum edam, in notis autem de titulorum indole quaedam disputem.

ΝΟΜΟΣ Ὁ ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ [3]).

Αὐτοκράτορες καίσαρες [4]) βασίλειος [5]) κωνσταντῖνος καὶ λέων, εὐτυχεῖς, εὐσεβεῖς, ἔνδοξοι, νικηταὶ, τροπαιοῦχοι, ἀεισέβαστοι, αὔγουστοι.

Τὸν μέγαν καὶ φύσει [6]) ἀληθῆ θεὸν καὶ σωτῆρα ἡμῶν — — ὁπόθεν καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς φύσις τὴν ἀρχὴν εἴληφεν [7]).

Πίναξ σὺν θεῷ τῆςδε τῆς βίβλου [8]).

Νόμος λέοντος καὶ κωνσταντίνου τῶν πιστῶν βασιλέων.
Νόμος ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου βασιλέως.

LEX MANUALIS.

Imperatores Caesares Basilius, Constantinus et Leo, felices, pii, gloriosi, victores, triumphatores, semper venerandi, Augusti.

Magnum et natura verum Deum et Salvatorem nostrum — unde etiam natura nostra ortum duxit.

Argumentum, Deo favente, hujus libri.

Lex Leonis et Constantini fidelium imperatorum.
Lex Justiniani magni imperatoris.

3) Deest haec rubrica in Paris. 1720. In Paris. 1384 omnia desunt usque ad titulum Ἐκλογαὶ τῶν νόμων κ. τ. λ. infra edendum. Praecedit autem fragmentum e praefatione illa, cujus initium est: Ὁ δεσπότης καὶ ποιητής. — Vatic. 640 quomodo incipiat, non satis constat.

4) Paris. 1720 non habet.

5) Paris. 1263: βασιλεῖς.

6) Paris. 1263: μέγαν φύσει καὶ ἀλ.

7) Nolo hic totam praefationem repetere, quae omnino eadem est, quam infra habes p. 3 — 11 typis exscriptam. Quamquam variantes lectiones in Codicibus Eclogae ad Prochiron mutatae a me collatis satis multae occurrunt.

8) Paris. 1720 addit: ἐκλογαί.

Νόμος ῥούφου καὶ ποιναλίου περὶ στρατιωτῶν.
Νόμος ῥοδίωνος ναυτικός.
Νόμος τῶν ἁγίων ἀποστόλων φυσιολόγος.

Σύμφωνα κατανοήσας τῇ τοῦ θεοῦ δικαιοσύνῃ τῶν εὐσεβῶν καὶ φιλοχρίστων δεσποτῶν καὶ βασιλέων τὰ νόμιμα, καὶ τούτων ἀναλαβεῖν ἐν γράμμασι ποθήσας τὴν δύναμιν, ὁ τῆς αὐτῶν εὐσεβοῦς βασιλείας ὁ δοῦλος τήνδε ᾑρετησάμην τὴν δέλτον ὑπὲρ χρυσίον καὶ τοπάζιον κτήσασθαι, ὡς πρὸς τήρησιν τῶν τοῦ θεοῦ ἐντολῶν ὁδηγοῦσάν με· καὶ πρὸς αὐτὸν λέγειν πρακτικῶς παρωρμησάμην· λύχνος τοῖς ποσί μου ὁ νόμος σου καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου [9]).

Κεφάλαια ἐν συντόμῳ τοῦ παρόντος προχείρου [10]).

Τίτλος α' ἔχων κεφάλαια [11]) περὶ συστάσεως μνη-

Lex Rufi et Poenalii de militibus.
Lex Rhodionis navalis.
Lex sanctorum Apostolorum physiologica.

Piorum et Christi amantium Dominorum atque Imperatorum leges cum Dei justitia consentire intelligens, illarumque vim ac potestatem scriptis excipere cupiens, ego sacrae illorum majestatis servus huncce mihi potius libellum quam aurum atque topazium comparare studui, ut qui mihi viam monstraret ad observanda Dei praecepta; eumque strenue precari coepi: lucerna pedibus meis est lex tua, et lux gressibus meis.

Conspectus capitum hujus Prochiri.

Titulus I continens capita de contrahendis sponsalibus

9) Psalm. 119 v. 105.
10) Paris. 1720: τῆς τῶν πανσόφων ἡμῶν βασιλέων.
11) Haec verba: ἔχων κεφάλαια, quibus haec et sequentium titulorum rubricae incipiunt, in aliis Codicibus omitti videntur.

στείας καὶ λύσεως αὐτῆς, καὶ περὶ ὀρφανῶν ἀτελῶν, καὶ περὶ ἑτεροδόξων, καὶ αὐτεξουσίων 12).

Τίτλος β' *ἔχων κεφάλαια περὶ γάμων ἐπιτετραμμένων, καὶ περὶ παίδων τελευτώντων, καὶ περὶ ἀνηλίκων, καὶ περὶ δευτερογαμίας* 13).

Τίτλος γ' *ἔχων κεφάλαια περὶ αἰτιῶν τῆς λύσεως τοῦ γάμου* 14).

Τίτλος δ'. *περὶ τῆς καταγραφείσης προικὸς καὶ μὴ ἐπιδοθείσης, καὶ περὶ τοῦ μὴ ὑποκεῖσθαι τὴν προῖκα τῆς γυναικὸς εἰς τὰς τοῦ ἀνδρὸς ζημίας* 15).

Τίτλος ε'. *περὶ δωρεῶν ἁπλῶν, καὶ τῶν αἰτιῶν, ἐξ ὧν αἱ δωρεαὶ ἀνατρέπονται* 16).

iisque dissolvendis, de pupillis, de heterodoxis, et hominibus sui juris.

Titulus II continens capita de nuptiis licitis, et de liberis morientibus, et de impuberibus, et de secundis nuptiis.

Titulus III continens capita de causis, ex quibus matrimonium solvitur.

Titulus IV. De dote cauta et non numerata, et quod mulieris dos non obligata sit pro debitis mariti.

Titulus V. De donationibus simplicibus, et de causis, ex quibus hujusmodi donationes rescinduntur.

12) Vatic. 640 addit: *καὶ περὶ μοναζόντων.*

13) Assemano auctore in Vatic. 640 rubrica sic habet: *περὶ γάμων ἐπιτ καὶ κωλυομένων.* Sed Assemanus in recensu rubricarum modo sequitur *τὸν πίνακα* Codicis Vatic. 640, modo exhibet rubricas, quales in ipso libro habentur. Rubricae autem hic et illic extantes non semper ad verbum conveniunt. — Hic titulus in se continet Eclogae privatae tit. 2, de qua vide supra pag. XLVIII sqq. Accedunt fragmenta ex Prochiro tit. 4 et 7, aliaque, quae ex Epitome legum, qualis in Cod. Bodlej. 3399 extat (cf. infra p. 329 sqq.), desumta esse videntur. Idem in sequentibus quoque titulis factum est, nimirum ut titulo Eclogae privatae, qui pro fundamento est, varia excerpta ex convenientibus titulis Prochiri sive potius Epitomes illius accedant. Itaque in sequentibus nonnisi Eclogae privatae locum, qui pro fonte et capite tituli habendus sit, in notis allegabo.

14) Ecl. priv. tit. 3.

15) Ecl. priv. tit. 4.

16) Ecl. priv. tit. 5.

Τίτλος ϛ΄ ἔχων κεφάλαια περὶ τῶν κεκωλυμένων διατίθεσθαι προσώπων, καὶ περὶ διαθηκῶν ἐγγράφων καὶ ἀγράφων, καὶ περὶ ἀχαριστίας, καὶ περὶ διαθηκῶν ἐπισκόπων καὶ ἀπελευθέρων, καὶ ἀνατροπῆς διαθήκης [17].

Τίτλος ζ΄ ἔχων κεφάλαια περὶ στρατιωτικῶν ἰδιοκτήτων πραγμάτων, καὶ κληρικῶν, καὶ χαρτουλαρίων, εἰς ἃ διατίθενται [18].

Τίτλος η΄ ἔχων κεφάλαια περὶ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομιῶν, καὶ περὶ τῆς τῶν βαθμῶν συγγενείας, καὶ περὶ κληρονόμων ἀμφιθαλῶν καὶ λεγάτων καὶ φαλκιδίου καὶ ἀποκλήρων [19].

Τίτλος θ΄ ἔχων κεφάλαια περὶ κουρατορίας ὀρφανῶν καὶ ἐπιτρόπων καὶ διατετιμημένης προικός [20].

Τίτλος ι΄ ἔχων κεφάλαια περὶ ἐλευθεριῶν καὶ αναδουλώσεως, καὶ περὶ τοῦ ἐλευθεροῦντος ἀλλότριον οἰκέτην [21].

Titulus VI continens capita de personis testari prohibitis, et de testamentis per scripturam vel per nuncupationem faciendis, et de ingratitudine, et de testamentis episcoporum et libertorum, nec non de infirmatione testamenti.

Titulus VII continens capita de bonis acquisititiis militum et clericorum et chartulariorum, de quibus testantur.

Titulus VIII continens capita de successionibus ab intestato, et de graduum cognatione, et de heredibus bilateralibus, nec non de legatis et Falcidia et exheredibus.

Titulus IX continens capita de cura minorum et tutoribus et dote aestimata.

Titulus X continens capita de manumissionibus et de libertis ad servitutem revocandis, et de eo, qui alienum servum manumisit.

17) Ecl. priv. tit. 6.

18) Ecl. priv. tit. 7.

19) Vatic. 640: ἀκλήρων. — Ecl. priv. tit. 8.

20) Ecl. priv. tit. 9.

21) Hic titulus editus est apud Leunclavium JGR II p. 114 — 116. — Ecl. priv. tit. 10.

Τίτλος ια' ἔχων κεφάλαια περὶ πράσεως καὶ ἀγοράσεως [22].
Τίτλος ιβ' ἔχων κεφάλαια περὶ δανείου καὶ ἐνεχύρων καὶ περὶ κοινωνίας [23].
Τίτλος ιγ' ἔχων κεφάλαια περὶ πάσης καταθήκης [24] παντοίου εἴδους [25].
Τίτλος ιδ' ἔχων κεφάλαια περὶ ἐμφυτεύσεων διηνεκῶν, καὶ περὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀκινήτων πραγμάτων, καὶ περὶ ἀγνωμοσύνης, καὶ περὶ ἐρειπίων [26] ἐμφυτευομένων, καὶ περὶ ἀγοραστοῦ καὶ πράτου καὶ δωρουμένου ἱερατικοῦ πράγματος [27].
Τίτλος ιε' ἔχων κεφάλαια περὶ μισθώσεων ἐγγράφων καὶ ἀγράφων [28].
Τίτλος ις' ἔχων κεφάλαια περὶ μαρτύρων πιστῶν καὶ ἀπίστων, καὶ περὶ τῶν ἀρνουμένων τὰ ἴδια ἰδιόχειρα [29].

Titulus XI continens capita de venditione et emtione.
Titulus XII continens capita de mutuo et pignoribus et de societate.
Titulus XIII continens capita de quacunque cujuslibet rei depositione.
Titulus XIV continens capita de emphyteusibus perpetuis, et de rebus ecclesiasticis immobilibus, et de mora, et de aedificiis collapsis in emphyteusin dandis, et de emtore et venditore, et de donatione rei sacrae.
Titulus XV continens capita de conductionibus, quae vel scriptis vel sine scriptura celebrantur.
Titulus XVI continens capita de testibus fide dignis vel non dignis, et de iis, qui chirographa sua negant.

22) Editus in JGR II p. 116 — 118. — Ecl. priv. tit. 11.
23) Apud Leunclavium (JGR II p. 118 — 120) tit. XXII §. 1 — 22. — Ecl. priv. tit. 12.
24) Vatic. 640: περὶ παρακαταθήκης π. εἰδ.
25) Apud Leunclavium (JGR II p. 120 sq.) tit. XXII et XXIII §. 23 — 28. — Ecl. priv. tit. 13.
26) Vat. 640: τοπίων.
27) Editus in JGR II p. 121 sq. — Ecl. priv. tit. 14.
28) Editus in JGR II p. 122 sq. — Ecl. priv. tit. 15.
29) JGR II p. 123 — 125. — Ecl. priv. tit. 16.

Τίτλος ιζ' ἔχων κεφάλαια περὶ διαλύσεως γινομένης [30] καὶ ἀνατρεπομένης [31].

Τίτλος ιη' ἔχων κεφάλαια περὶ προσφύγων καὶ ἐπιόρκων καὶ φρατριαστῶν, καὶ περὶ τῶν ἐγχειρούντων ἱερέα [32] καὶ ἐπιβάσεις ποιούντων, καὶ περὶ χρήσεως ἵππων, καὶ περὶ τοῦ ἀποκλείσαντος ἀλλότρια θρέμματα [33], καὶ περὶ κριῶν καὶ βοῶν καὶ ἵππων καὶ χοίρων ἑαυτοὺς ἀνελόντων, καὶ περὶ [34] ἐγκλημάτων [35].

Τίτλος ιθ' ἔχων κεφάλαια περὶ πορνῶν καὶ μοιχῶν καὶ φθορέων καὶ ἀσελγῶν.

Τίτλος κ' ἔχων κεφάλαια περὶ ἐμπρησμῶν.

Τίτλος κα' ἔχων κεφάλαια περὶ φονέων καὶ γοήτων.

Τίτλος κβ' ἔχων κεφάλαια περὶ ὑπεξουσιότητος [36], καὶ χειροτονίας ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων, [καὶ περὶ] ψευδομαρτύρων.

Titulus XVII continens capita de transactione valida aut irrita.

Titulus XVIII continens capita de confugientibus et perjuris et conjurantibus, et de iis, qui sacerdoti manum inferunt, aut vi armata rapinam faciunt, et de equis commodatis, et de eo, qui aliena pecora inclusit, et de arietibus et bubus et equis et suibus se invicem interimentibus, et de criminibus.

Titulus XIX continens capita de scortatoribus et adulteris et vitiatoribus et paediconibus.

Titulus XX continens capita de incendiis.

Titulus XXI continens capita de homicidis et magis.

Titulus XXII continens capita de patria potestate et ordinatione episcoporum et presbyterorum, et de iis, qui falsum testimonium dicunt.

30) Lege: κυρουμένης.

31) JGR II p. 125. — Ecl. priv. tit. 17.

32) Verbum ἱερέα deest in Vat. 640.

33) Vat. 640: πράγματα.

34) Vat. 640: καὶ περὶ ἑτέρων ἐγκλ.

35) Hic titulus, et tituli sequentes usque ad tit. 36, compositi sunt ex tit. 18 et 19, et ex appendice Eclogae privatae: accedunt plurima excerpta ex variis titulis Prochiri sive potius Epitomes: nec non ex aliis fontibus, de quibus non satis liquet.

36) Vat. 640: ἐξουσ.

Τίτλος κγ' ἔχων κεφάλαια περὶ μοναστηρίων πιπρασκομένων, καὶ μοναζόντων, καὶ περὶ τῶν κτιζόντων εὐκτήρια.

Τίτλος κδ' ἔχων κεφάλαια περὶ καινοτομίας, τοίχων καὶ πηγῶν καὶ ὁδῶν καὶ ποταμῶν καὶ ὁροθεσίων καὶ δένδρων.

Τίτλος κε' ἔχων κεφάλαια περὶ γεωργῶν καὶ περὶ τῶν ἐν ἀλλοτρίῳ ἐδάφει κτιζόντων ἢ σπειρόντων ἢ φυτευόντων [37]).

Τίτλος κϛ' ἔχων κεφάλαια περὶ ἀγελαρίων βοῶν, καὶ περὶ χοίρων καὶ προβάτων πραῖδα [38]) ποιούντων, καὶ κτηνῶν ἐμπεσόντων εἰς διώρυγμα ἀμπέλων [39]), καὶ περὶ τοῦ διαφθείραντος κύνα ἢ βοῦν ἢ ἄλλο [40]) κτῆνος, καὶ περὶ ἀδίκων μέτρων.

Τίτλος κζ' ἔχων κεφάλαια περὶ ἁρπαγῆς γυναικὸς καὶ δούλων φυγῶν, καὶ [ἁρπαγῆς] [41]) πραγμάτων.

Τίτλος κη' ἔχων κεφάλαια περὶ ἀπροίκων γυναικῶν

Titulus XXIII continens capita de monasteriis vendendis, et de monachis, nec non de iis, qui oratorium aedificant.

Titulus XXIV continens capita de novis operibus, muris, fontibus, viis, fluminibus, finibus regundis et arboribus.

Titulus XXV continens capita de agricolis, et de iis, qui in alieno solo aedificant vel serunt vel plantant.

Titulus XXVI continens capita de armentariis bovium, et de suibus ovibusve pauperiem facientibus, et de pecoribus in fossas vinearum incidentibus, et de eo, qui canem vel bovem aliudve animal perimit, et de mensuris injustis.

Titulus XXVII continens capita de raptu mulierum, et de servis fugitivis, et de vi bonorum raptorum.

Titulus XXVIII continens capita de indotatis mulieribus,

37) Hoc et sequenti titulo continentur leges rusticae.
38) Vat. 640: πραίδας.
39) Vat. 640: ἀμπελῶνος.
40) Vat. 640: ἄλλο τι.
41) Hoc verbum et in Paris. 1720 et in Vat. 640 deest.

καὶ λεγαταρίων καὶ παίδων νόθων καὶ γνησίων, καὶ περὶ τοῦ μὴ ἔχειν τοὺς ἐμφανεῖς γυναῖκα ἀπόβλητον.

Τίτλος *κθ' ἔχων κεφάλαια περὶ τῆς τῶν βαθμῶν συγγενείας* 42).

Τίτλος *λ' ἔχων κεφάλαια περὶ δικαιολογίας καὶ ἐνεχύρων καὶ ἀντιφωνήσεων, καὶ περὶ ἁμαρτανόντων καὶ ἀδικούντων* 43), *καὶ περὶ ταβουλαρίων καὶ μαρτυρίας ἰουδαίων.*

Τίτλος *λα' ἔχων κεφάλαια περὶ γυναικὸς μιγείσης τῷ ἰδίῳ δούλῳ, καὶ περὶ θυγατρὸς ἀσχημόνως ζώσης, καὶ περὶ ἐγκλήματος γυναικός.*

Τίτλος *λβ' ἔχων κεφάλαια περὶ ἁπλῆς δωρεᾶς εἰς γυναῖκα, καὶ περὶ ἀχαριστίας, καὶ περὶ αἰχμαλώτων.*

Τίτλος *λγ' ἔχων κεφάλαια περὶ διαμερισμοῦ σκύλων καὶ περὶ γαμβρευσαμένων στρατιωτῶν* 44).

Τίτλος *λδ' ἔχων κεφάλαια περὶ στρατιωτικῶν ἐπιτιμίων* 45).

et legatariis, et filiis naturalibus et legitimis, et ne illustres inhonestas mulieres ducant.

Titulus XXIX continens capita de graduum cognatione.

Titulus XXX continens capita de jurisdictione et pignoribus et fidejussoribus et mandatoribus, et de peccantibus et injuste facientibus, et de tabulariis et de testimonio Judaeorum.

Titulus XXXI continens capita de muliere, quae se proprio servo miscuit, et de filia, quae indecenter vivit, et accusatione mulieris.

Titulus XXXII continens capita de donatione simplici in mulierem collata, et de ingratitudine, et de captivis.

Titulus XXXIII continens capita de spoliis dividendis et de militibus, qui inter se soceri et generi locum obtinent.

Titulus XXXIV continens capita de poenis militaribus.

42) Additur in textu: *τοῦ γ' βι. τῶν ἰνστιτούτων.*

43) Vat. 640: *ἀδικησάντων.*

44) Ecl. priv. tit. 19. — JGR II p. 133 sq.

45) In Vat. 640 addi videtur: *ῥούφου.* — Hic titulus continet leges militares.

Τίτλος λε' ἔχων κεφάλαια περὶ φαρμακῶν καὶ γοήτων τοῦ μ' βιβλίου διατάξεων [46]).

Τίτλος λς' ἔχων κεφάλαια περὶ αἱρετικῶν καὶ μανιχαίων, καὶ τῶν λοιπῶν αἱρέσεων, καὶ τὸ πῶς ὁρκίζεται ἰουδαῖος, καὶ περὶ τοῦ μὴ ἔχειν χριστιανὸν ἀνδράποδον ἰουδαῖος ἢ αἱρετικός [47]).

Νόμος ῥοδίωνος [48]) περὶ ναυτῶν καὶ μισθῶν ναυκλήρου καὶ κυβερνήτου, καὶ περὶ πάσης ὑπουργίας καὶ συστάσεως τῶν ἐν τῷ πλοίῳ.

Ἕτερος νόμος ῥοδίωνος κατ' ἐκλογὴν τοῦ ναυτικοῦ, ἔχων κεφάλαια

Titulus XXXV continens capita de veneficis et magis.

Titulus XXXVI continens capita de haereticis et Manichaeis et reliquis sectis, et quomodo juret Judaeus, et ne Christianum mancipium habeat Judaeus vel haereticus.

Lex Rhodionis de nautis, et mercedibus magistri navis et gubernatoris, et de omni ministerio et constitutione eorum, quae in navi sunt.

Alia Lex Rhodionis ex navali jure excerpta, continens capita

46) Infra in textu: ἐκ τοῦ μβ' βιβλίου διατάξεως. — Hujus tituli cap. 1 est ex Dig. XLVIII, 19, 39.

47) Sic in Paris. 1720 et Vat. 640. — Caeterum multa hic in indice omittuntur: etenim in compendio ipso infra post tit. 36 habentur *a*) fragmenta ex Epitome legum, qualis in Cod. Bodlej. 3399 extat, et quidem titulis ejus 40 — 44, sub his rubricis: ἐκ τοῦ μ' τίτλου περὶ ἁρπαγῆς πραγμάτων κ. τ. λ., ἐκ τοῦ μα' τίτλου, ἐκ τοῦ μβ' τίτλου, κεφάλαια τοῦ μγ' τίτλου, ἐκ τοῦ μδ' τί. περὶ κλεπτῶν κ. τ. λ. Deinde fragmenta ex commentario Novellarum ab Athanasio confecto, hac inscriptione praemissa: ἐκ τοῦ βιβλίου ἀθανασίου σχολαστικοῦ τοῦ μεσινοῦ κ. τ. λ. Denique Ἐκλογὴ τοῦ παρὰ θεοῦ διὰ τοῦ μωυσῆ δοθέντος νόμου τοῖς ἰσραηλίταις, quae plenior edita est in Ecclesiae graecae monum. ed. Jo. Bapt. Cotelerius. tom. I. Paris. 1677. 4. p. 1 — 27. Post hanc demum sequuntur leges navales.

48) Assemano teste in Vat. 640 inscribitur: τίτλος λζ'. — Caeterum leges Rhodiae, quae hic extant, paulum recedunt a vulgatis earum collectionibus: de quo omnino conferenda sunt, quae Pardessus Collection de lois maritimes. tom. I p. 231 sqq. ex Codice Paris. 1720 notavit.

περὶ ἀγκύρων κλαπέντων [49]).
περὶ ναυτῶν κλοπὴν ποιησάντων.
περὶ ἐξαρτίων κλαπέντων.
περὶ ναύτου κλοπὴν ποιήσαντος ἐμπόρῳ.
περὶ πλοίου ὑπὸ πειρατῶν σύλα παθόντος.
περὶ ναυτῶν κύλωμα ἐργασαμένων.
περὶ πηρώσεως [50]) καὶ κήλης καὶ περὶ φόνου ἐν μάχῃ αὐτῶν.
περὶ ναυκλήρου καὶ ναυτῶν ἀποδρασάντων σὺν τῷ πλοίῳ.
περὶ ναυκλήρου καὶ ἐπιβατῶν καὶ ἀποβολῆς.
περὶ ἐμπόρου πλοῖον ναυλουμένου.
περὶ ἀμελείας ἐμπόρου.
περὶ φορτίων μεγάλων.
περὶ τοῦ ἔχειν τὸ πλοῖον πᾶσαν τὴν ἐπιχειρίαν.
περὶ πάσης καταθήκης καὶ περὶ ἀρνήσεως.
περὶ πλοίου ἀποδράσαντος δι' ἐπιδρομῆς ληστῶν.
περὶ δούλου ἐαθέντος ἀλλοτρίου.

De anchoris navis furto surreptis.
De nautis furtum facientibus.
De armamentis furto surreptis.
De nauta, qui mercatori furtum facit.
De navi, quam piratae spoliarunt.
De nautis, qui alios graviter laeserunt.
De excaecatione et vulneratione et homicidio in rixa eorum.
De magistro navis et nautis, qui cum navi aufugerunt.
De magistro navis et vectoribus et de jactu.
De mercatore, qui promisso naulo navem conducit.
De culpa mercatoris.
De oneribus magnis.
Ut navis omne instrumentum habeat.
De omni deposito ejusque infitiatione.
De navi propter incursum latronum aufugiente.
De servo alieno relicto.

49) Legendum videtur: ἀγκυρῶν κλαπεισῶν. Codices regulariter scribunt: ἀγκύρων, quod servant Leunclavius, Pardessus aliique.

50) Paris. 1720: πληρ.

περὶ χρυσίου καὶ ἀργυρίου ἐπὶ κοινωνίας.
περὶ χρήματα δανεισαμένου καὶ περὶ ἀῤῥαβώνων.
περὶ τοῦ ναυλωσαμένου πλοῖον ἐγγράφως.
περὶ δύο ναυκλήρων κοινωνῶν.
περὶ ναυλωσαμένου ὅλον τὸν γόμον.
περὶ ἡμίναυλα δωσάντων.
περὶ προθεσμίας ἡμερῶν.
περὶ πλοίου κλασματισθέντος.
περὶ πλοίου φθαρέντος κατὰ ἀμέλειαν.
περὶ ἀρνουμένου τὴν κοινωνίαν.
περὶ ἐμποδίας ἐμπόρου ἢ κοινωνοῦ.
περὶ ἐμπόρου μὴ παρασχόντος τὰ φορτία.
περὶ πλοίου ἀρμενίζοντος καὶ εἰς ἕτερον καταδιδόντος [51].
περὶ πλοίου παθόντος, τῶν δὲ τῶν ἐπιβατῶν ἢ ἐμπόρων σωθέντων.
περὶ πλοίου σῖτον φορτωμένου.
περὶ πλοίου ναυαγήσαντος.
περὶ ἀποσώζοντός τι ἐκ ναυαγίου.

De auro et argento communi.
De eo, qui pecuniam mutuam dat, et de arrhis.
De eo, qui navem in scriptis conducit.
De duobus magistris sociis.
De eo, qui totam navis onerationem conduxit.
De iis, qui dimidium naulum solverunt.
De terminis dierum.
De navi fracta.
De navi fracta propter negligentiam.
De eo, qui societatem infitiatur.
De mora mercatoris vel socii.
De mercatore, qui merces non tradidit.
De navi, quae inter velificandum in aliam impingit.
De navi damnum passa, si vectorum mercatorumve res salvae sint.
De navi frumento onerata.
De navi naufragium passa.
De eo, qui ex naufragio aliquid salvum educit.

51) Paris. 1720: *καὶ ἑτέρου καταδόσει.*

περὶ τοῦ σώζοντός [52]) τι ἐκ τοῦ βυθοῦ
περὶ καράβου ἀπολλυμένου.
περὶ τοῦ ἀποσώσαντος κάραβον.
περὶ ναύτου ἀποτακτάρι [53]).
περὶ ναύτου παραληφθέντος.
περὶ ναύτου ἑαυτῷ μισθωσαμένου.
περὶ τοῦ ἁρπάζοντός τι ἀπὸ τοῦ ναυκλήρου.
περὶ τοῦ ἁρπάζοντός τι ἐκ ναυαγίου.
Νόμος τῶν ἁγίων ἀποστόλων περὶ χειροτονίας ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων.

Ἐκλογαὶ τῶν νόμων ἐν συντόμῳ γενόμεναι παρὰ λέοντος καὶ κωνσταντίνου τῶν σοφῶν βασιλέων ἀπὸ τῶν ἰνστιτούτων, τῶν διγέστων, τοῦ κώδικος, τῶν νεαρῶν τῶν [54]) διατάξεων τοῦ μεγάλου ἰουστινιανοῦ, ῥούφου καὶ ποιναλίου καὶ ῥοδίωνος ἐπιδιόρθωσις [55]) τῶν φίλων [56]).

De eo, qui ex profundo aliquid salvum educit.
De lintre amissa.
De eo, qui lintrem conservavit.
De nauta mandatario.
De nauta captivo facto.
De nauta mercenario.
De eo, qui magistro navis furtum facit.
De eo, qui ex naufragio aliquid rapit.
Lex sanctorum Apostolorum de creatione episcoporum et presbyterorum et diaconorum.

Eclogae legum compendiariae per Leonem et Constantinum sapientes Imperatores ex Institutionibus, Digestis, Codice et novellis constitutionibus magni Justiniani collectae, una cum Rufi, Poenalii et Rhodionis correctione.

52) Paris. 1720: σωθέντος.
53) Vide Pardessus l. l. p. 258 sq.
54) Par. 1263: ἀπὸ τῶν διατ.
55) Paris. 1720: ἐπιδιορθώσεις.
56) Paris. 1384: εἰς τὸ φιλανθρωπότερον.

Τίτλος πρῶτος [57]). Περὶ συστάσεως μνηστείας.

α'. [58]) Συνίσταται μνηστεία χριστιανῶν ἐπὶ τοῖς ἐν πρώτῃ ἡλικίᾳ ἀπὸ ἑπταετοῦς χρόνου καὶ τῶν [59]) ἄνω, ἔκ τε τῆς τῶν μνηστευομένων ἀρεσκείας καὶ τῆς ἐκ γονέων καὶ συγγενῶν αὐτῶν συναινέσεως, ἐὰν οἱ συναλλάσσοντες [νομίμως συναλλάσσωσι καὶ] [60]) μὴ ὦσιν ἐκ τῶν κεκωλυμένων, τουτέστι δι' ἀῤῥαβώνων ἤγουν ὑποβόλων, ἢ δι' ἐγγράφου [61]).

β'. Εἰ δὲ δόξει τὸν διδόντα τὸν ἀῤῥαβῶνα διαστρέψαι καὶ μὴ συναλλάξαι, ἀπόλλειν αὐτὸν τὸν ἀῤῥαβῶνα· εἰ δὲ τὸ μέρος τῆς κόρης διαστρέψει, παρεχέτω διπλοῦν τὸν ἀῤῥαβῶνα, τουτέστιν αὐτὸν τὸν ἀῤῥαβῶνα καὶ ἄλλο τοσοῦτον. εἰ δὲ ἐγγράφως στιχήσει τὶς καὶ δόξει διαστρέψαι, κατὰ τὸ ἔγγραφον αὐτοῦ ἀπολογήσεται τῇ κόρῃ. εἰ δὲ τὸ μέρος τῆς κόρης, αἰτίας νόμῳ μὴ γνωριζομένης, δοκιμάσει διαστρέψαι, τὸ αὐτὸ

Titulus primus. De contrahendis sponsalibus.

1. Sponsalia inter Christianos contrahuntur ab iis, qui primae aetatis sunt, post annum septimum et ultra, tum contrahentium placito tum parentum et propinquorum consensu: si quidem contrahentes legitimo modo contraxerint, nec sint ex iis, qui sponsalia invicem contrahere prohibentur, hoc est per arrhas sive hypobola aut per scripturas.

2. Quodsi qui arrham dedit, divertere velit nec matrimonium contrahere, arrham amittat: sin puellae pars divertat, duplam arrham praestet, hoc est ipsam arrham et alterum tantum. Quodsi quis per scripturam contraxerit et divertere voluerit, secundum scripturae modum puellae satisfaciat: sin pars puellae, causa legibus non cognita, divertere maluerit, eandem summam, quam

57) Paris. 1720 addit: ἔχων κεφάλαια περὶ κ. τ. λ.

58) Numerus capitibus in Cod. Paris. 1720 non inscribitur.

59) Paris. 1720: τήν.

60) Verba, quae uncis inclusi, in Paris. 1720 desunt, sed necessario fuerant addenda propter sequentia: τουτέστι κ. τ. λ.

61) Eclogae tit. I cap. 1.

μέτρον, ὅπερ ἐκεῖνος ὡμολόγησε, παρεχέτω τῷ μνηστευσαμένῳ, μετὰ καὶ τῆς παρ' αὐτῆς γενομένης ὁμολογίας, καὶ ἀπαλλασσέτω [62]).

γ'. Εἰ δέ τις ὁρμάσηται κόρην, καὶ διὰ μῖσος ἢ τρόπον τὸν οἱονδήποτε ὑπερτίθεται ποιῆσαι τὸν γάμον, ἕως δύο ἐτῶν ὑποκεῖσθαι τὴν κόρην ἐκδέχεσθαι αὐτὸν, καὶ μετὰ τοῦτο ἵνα διαμαρτύρηται αὐτῷ τὸ μέρος τῆς κόρης τοῦ ποιῆσαι τὸν γάμον. καὶ εἰ μὲν οὐ καταδέξηται, ἐπείτοιγε ἄδειαν ἔχειν τὴν κόρην ζευχθῆναι ᾧτινι βούλεται, ἐγκρατοῦσαν καὶ ἅπερ ἔλαβεν ἐκ τοῦ μνηστευθέντος αὐτήν [63]).

δ'. Εἰ δὲ ἐγγράφως στιχήσει τὶς κόρην καὶ ἐμπόδιον γίνεται, παραμένειν τὴν κόρην μέχρι μηνῶν τριῶν. εἰ δὲ παρ' ἑτέρου προσώπου δέξηται προῖκα ἡ κόρη πρὸ τῶν τριῶν μηνῶν, τὸ ἥμισυ τῶν συμφωνηθέντων μετὰ τοῦ νέου παρεχέτω τῷ δημοσίῳ. εἰ δὲ τοῦ νέου μὴ θελήσαντος τὸ χαράκωμα τοῦ στιχήματος διέλθῃ, καὶ λάβῃ ἕτερον ἡ κόρη, οὐκ ἔχει λοιπὸν ἄδειαν ὁ νέος του ζητεῖν τὴν κόρην. εἰ δὲ ἐγγράφως συνεφώνησαν μενέτω ἀπαρασάλευτα.

ille promisit, sponso praestet una cum cautione ab ipso exposita, et a contractu liberetur.

3. Si quis autem puellam petierit, et propter odium aliamve quamcunque rationem nuptias celebrare supersedeat, per biennium puella eum exspectare debet, et postea attestationem ei mittere, ut nuptias exsequatur: et hoc si facere noluerit, tunc licentia sit puellae nubendi cui volet, et retinendi quoque, quae a sponso consequuta fuit.

4. Si quis per scripturam cum puella sponsalia contraxerit et moram fecerit, puella tres menses exspectare debet. Quodsi ab alio dotem acceperit puella ante tres menses, dimidium ejus, quod a juvene stipulatum est, fisco praestet. Quodsi juvene recusante terminus conventionis praeterlapsus sit, et puella alii nupserit, juvenis ille de caetero non habeat licentiam puellam quaerendi. Denique quae in scriptis caverint, inconcussa maneant.

62) Eclogae tit. I cap. 2. 63) Eclogae tit. I cap. 3.

ε'. Ὁ μνηστευσάμενος κόρην ἔφηβον καὶ μὴ συμφωνήσας χρόνον ἐν τῇ μνηστείᾳ, ὀφείλει ταύτην, εἰ μὲν ἐν τῇ αὐτοῦ ἐπαρχίᾳ διάγει, εἴσω διετίας γαμεῖν· εἰ δὲ ὑπέρθηται, δύναται ἡ κόρη ἑτέρῳ συνάπτεσθαι [64].

ϛ'. Εἰ δὲ ὀρφανοὶ ἐξ ἐπιβουλῆς τινος ἐποίησαν μνηστείαν καὶ ὕστερον μετενόησαν, ἕως ιε' ἐτοῦς χρόνου ἄδειαν ἔχειν ἀναλύσαι τὸ συνάλλαγμα ἀζημίως, ὡς ὀρφανῶν [65] *αὐτῶν ὄντων καὶ μὴ γινωσκόντων τὰ συμφέροντα αὐτοῖς. εἰ δὲ εἰς ἡλικίαν ἔλθωσιν, ὡς φρόνησιν ἔχοντες, εἴ τι ποιήσουσιν, οὐκ ἔχουσιν ἄδειαν τοῦ διαστρέψαι* [66].

ζ'. Μνηστεύεταί τις καὶ παρὼν δι' ἑαυτοῦ, καὶ διὰ μέσου, καὶ δι' ἐπιστολῆς [67].

η'. Ἐὰν πατὴρ ὑπὲρ τῆς ἰδίας θυγατρὸς ἀῤῥαβῶνα δεξάμενος τελευτήσῃ μηδέπω γενομένων τῶν γάμων, οὐ δύναται ὁ ἐπίτροπος διαλύσαι τὴν μνηστείαν [68].

θ'. [69] *Οἱ ἑτερόδοξοι ἐν ἀγνοίᾳ ποιούμενοι πρὸς ἑαυ-*

5. Qui puellam perfectae aetatis sibi desponsavit, neque in sponsalibus de tempore pactus est, debet eam, si quidem in eadem provincia agit, intra biennium ducere. Quodsi moram fecerit, puella poterit alii conjungi.

6. Quodsi pupilli ex suggestione quadam sponsalia contraxerint et postea eos horum poenituerit, intra XV annum licentiam habeant impune contractum rescindendi, ut qui pupilli sint, nec quid sibi expediat intelligant. Ad pubertatem vero si pervenerint, tanquam intelligentia praediti, si quid peregerint, nullam divertendi licentiam habeant.

7. Sponsalia quis contrahit et praesens per se, et per internuntium, et per epistolam.

8. Si pater, postquam pro filia arrhas accepit, nuptiis nondum celebratis moriatur, tutor sponsalia dirimere non potest.

9. Diversae religionis homines, hoc inter se igno-

64) Hoc caput Paris. 1263 non habet. Paris. autem 1720 in margine addit: *εἰ δὲ ἐν ἀπουσίᾳ κ. τ. λ.* — Vide Prochir. tit. I cap. 9.

65) Paris. 1720: *ἀφρόνων.*

66) Ecloga tit. I cap. 4.

67) Prochir. tit. I cap. 11.

68) Prochir. tit. II cap. 2.

69) Paris. 1720 in margine

τοὺς μνηστείας εἰ δώσουσιν ἀῤῥαβῶνας, δύνανται ἀναλαβεῖν εἴ τι δεδώκασι λύοντες τὴν μνηστείαν. εἰ δὲ ᾔδεισαν τῶν ἀλλοτρίων τὴν πίστιν καὶ ἔδωκαν ἀῤῥαβῶνας γάμου, τότε ὁ ἀνὴρ ζημιοῦται ἃ ἔδωκεν, ἡ δὲ γυνὴ δίδωσιν ἐν διπλῷ ὃ ἐδέξατο [70]).

ι'. Ὁ τὸ γινόμενον δοκῶν νοεῖν μνηστεύεται, τουτέστιν ὁ μὴ ὢν ἧττον τῶν ἑπτὰ ἐτῶν. εἰ μέντοιγε τῆς μνηστείας γενομένης ἔσωθεν τοῦ ιγ' χρόνου τολμήσειέν τινες τοῖς μνηστευομένοις ἢ τὴν λεγομένην εὐλόγησιν ἢ τὸ στεφάνωμα περιθεῖναι, ὡς τῶν θείων νόμων παραβάτας γενομένους, αὐτίκα τὴν μὲν προελθοῦσαν μνηστείαν ἅμα τῇ δοκούσῃ συναφείᾳ διαλύεσθαι, καὶ τὰ παρ' ἑκατέρου μέρους ἐν τῇ μνηστείᾳ συμβληθέντα πρόστιμα τοῦ τολμήσαντος ζημίαν ὑπέχοντος τῷ δημοσίῳ εἰσκομίζεσθαι· μηδὲ τοῦ τολμῶντος ἱερέως ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ παρεῖναι πράξει ἀνευθύνου καθεστηκότος, ἀλλὰ τῇ αὐστηρίᾳ τῶν ἱερῶν ὑποκειμένου κανόνων [71]).

ια'. [72]) Οἱ αὐτεξούσιοι ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες τε-

rantes, si factis sponsalibus arrhas dederint, recipere possunt, quod dederunt, et sponsalia dissolvere. Quodsi alterorum fidem noverunt et arrhas sponsalitias dederunt, tunc vir amittit, quae dedit, mulier autem in duplo reddit, quae accepit.

10. Qui quod fit intelligit, sponsalia contrahit, id est qui non est minor VII annis. Quodsi qui post sponsalia contracta intra annum XIII sponsis benedictionem vel coronam imponere ausi fuerint, et ita divinarum legum contemtores exstiterint, confestim quidem sponsalia una cum illa copulatione dissolvuntur, et quae ab utraque parte sponsaliorum causa datae sunt arrhae, quo qui id ausus est poenam subeat, fisco inferuntur. Sed nec clericus, qui illud perpetrare ausus fuerit, id impune feret, sed rigori sacrorum canonum obnoxius erit.

11. Viri et mulieres emancipatae, si perfectae aeta-

rubricam habet: περὶ ἑτεροδόξων, Paris. autem 1384 in textu.

70) Prochir. tit. II cap. 3.

71) Prochir. tit. I cap. 8. Epanagoge aucta tit. XII cap. 14.

72) Pariss. 1720 et 1384 in

λείαν ἄγοντες τὴν ἡλικίαν καὶ χωρὶς τῆς τῶν γονέων συναινέσεως νομίμῳ συνάπτονται γάμῳ.

ιβ'. Ὁ αὐτεξούσιος τελείαν ἄγων τὴν ἡλικίαν καὶ χωρὶς τῆς τοῦ πατρὸς συναινέσεώς γαμεῖ [73]).

ιγ'. Ὡσαύτως καὶ ἡ κόρη ἀκωλύτως τοῦτο ποιεῖ [74]).

ιδ'. Υἱὸς ὑπεξούσιος ἀσώτως πολιτευσάμενος μὴ παραιτείσθω γάμον [75]).

ιε'. Ἡ δὲ συγγνώμη τῆς ἡλικίας τῶν αὐτεξουσίων ἐστίν· τοῖς μὲν ἀνδράσιν ἀπὸ κ' χρόνου ἕως κε', ταῖς δὲ θηλείαις ἀπὸ ιη' χρόνου ἕως κε' [76]).

ις'. [77]) Ἐὰν μνηστὴρ ἢ μνηστὴ μετὰ τὸ λαβεῖν ἀῤῥαβῶνας τὸν μονήρη βίον ἀγαπήσῃ, ἀποδίδονται οἱ ἀῤῥαβῶνες ἁπλοί [78]).

ιζ'. [79]) Ὅσα ὁ ἀνὴρ δωρεῖται τοῖς γονεῦσι τῆς μνηστῆς ἐπὶ τὸ γενέσθαι τοὺς γάμους, ταῦτα τῶν γάμων μὴ γενομένων ἀναδίδονται αὐτῷ [80]).

tis sint, etiam sine parentum consensu legitimum matrimonium contrahunt.

12. Emancipatus perfectam agens aetatem etiam sine patris consensu uxorem ducit.

13. Similiter etiam puella hoc facere non prohibetur.

14. Filiusfamilias luxuriose vivens ne recusato nuptias.

15. Venia aetatis iis datur, qui sui juris sunt: viris a XX anno ad XXV, feminis ab anno XVIII ad XXV.

16. Si sponsus aut etiam sponsa post acceptas arrhas solitariam vitam amplexus sit, arrhae redduntur simplae.

17. Quaecunque vir parentibus sponsae donat, ut nuptiae conficiantur, ea nuptiis haud subsequutis illi redduntur.

margine habent rubricam: περὶ αὐτεξουσίων· ille praeterea ibidem addit caput: Οἱ τῶν μαινομένων κ. τ. λ. ex Prochiro tit. I cap. 13.

73) Prochir. tit. IV cap. 12.

74) Prochir. eod. cap. 15.

75) Prochir. eod. cap. 23.

76) Prochir. tit. II cap. 5.

77) Paris. 1720 in margine: περὶ μνήστου μονάζοντος.

78) Prochir. tit. II cap. 9.

79) Paris. 1384 rubricam habet: περὶ δωρεῶν πενθεροῦ.

80) Prochir. tit. III cap. 2.

ιη'. Ἡ δὲ γενομένη παρὰ τοῦ πενθεροῦ ἢ τῆς πενθερᾶς πρὸς τὴν νύμφην ἢ εἰς τὸν γαμβρὸν δωρεὰ οὐδὲ ἀπὸ θείας ἀντιγραφῆς ἀναιρεῖται [81]).

ιθ'. [82]) Εἴσω τριετίας τοῦ αἰχμαλώτου μὴ ὑποστρέφοντος, ὁ υἱὸς αὐτοῦ δύναται γαμεῖν [83]).

κ'. Εἰ δὲ πρὸ τριετίας τοῦ αἰχμαλώτου ἢ τοῦ ἀπόντος παῖδες γαμήσωσι, καὶ δῆλόν ἐστι μὴ ἀπαρέσκειν τῷ πατρὶ τὸ πρόσωπον, ἔῤῥωται [84]) ὁ γάμος [85]).

κα'. Ὁ ἀδίκως κωλύων γαμεῖν ἢ γαμεῖσθαι τοὺς ἰδίους ὑπεξουσίους ἢ μὴ διδοὺς προῖκα, ἀναγκάζεται διὰ τοῦ ἄρχοντος ἐκγαμίζειν καὶ προικίζειν [86]).

18. Facta a socero aut socru nurui aut genero donatio neque sacro rescripto rescinditur.

19. Captivo intra triennium non revertente, filius uxorem ducere potest.

20. Quodsi ante triennium liberi captivi aut absentis nuptias contraxerint, et certum est, eam personam patri non displicere, ratae sunt nuptiae.

21. Qui liberos suos, quos in potestate habet, ducere uxores aut nubere injuria prohibet aut dotem non dat, per praesidem cogitur eos in matrimonium collocare et dotare.

§. 19.

Historia Eclogae ad Prochiron mutatae.

Compendium juris hactenus a nobis descriptum ab enchiridiis juris legalibus, de quibus superius egimus, diversum prorsus atque distinctum est, quod tum ex ipsa ejus ratione et constitutione apparet, tum corollario ostenditur, quod prooemio Prochiri, a quo illud initium capit, adjectum est. Quo corollario JCti vel potius monachi cujusdam juris studiosi veluti praefatiuncula continetur, qua, cur et quomodo hocce compendium elaboraverit, lecturis illud notum facit.

81) Prochir. eod. cap. 6.
82) Paris. 1720 in margine: περὶ αἰχμαλώτου.
83) Prochir. tit. IV cap. 8.
84) Paris. 1720: ἀναίρεται.
85) Prochir. eod. cap. 9.
86) Prochir. eod. cap. 10.

Auctor hoc opusculum compilavit ex Ecloga privata ejusque appendice et ex Epitome legum, de qua infra p. **308** — **310**. **329** — **331** dicam, quae quidem est nova editio Prochiri a privato quodam comparata. Illam pro fundamento habuit, sed multis fragmentis ex hac desumtis locupletavit: et prooemium Prochiri, quod Epitomae praemissum invenit [87]), in fronte enchiridii posuit.

Quae quum ita sint, enchiridium, de quo hoc loco sermo est, aptius forsan Ecloga ad Epitomen mutata appellaretur. Nihilominus Eclogam ad Prochiron mutatam appellare illud malui, quoniam, quae ejus ratio ad legalia compendia sit, hoc nomine melius significetur: nam, licet ex Epitome haec sumserit, continet tamen prooemium Prochiri et alia plurima ejus fragmenta.

Praeter ea autem, quae ex Ecloga privata, Epitome et vulgaribus Eclogae privatae appendicibus auctor hausisse videtur, alia quaedam capita peculiaris prorsus indolis operi suo passim inseruit. Ut exemplo rem illustrem, tituli XVIII cap. **33** ad finem sic audit:

33. *Ὁ κλάσας κεφαλὴν τοῦ πλησίον αὐτοῦ, δωσάτω σόλδιον ἕν. — Si quis vicini sui caput ruperit, solidum I componat.*

34. *Ὁ τυφλώσας ὀφθαλμὸν τοῦ πλησίον, δώσει αὐτῷ σίκλους τριάκοντα. — Si quis vicino oculum excaecaverit, componat ei siclos triginta.*

35. *Ὁ τῆς ῥινὸς τομὴν ποιήσας, τὴν ταυτοπάθειαν* [88]) *ὑπομενέτω. — Si quis alicui nasum absciderit, talioni subjaceat.*

36. *Ὁ τοὺς ὀδόντας ἐκριζῶν, δώσει νομίσματα ιβ'. — Si quis alicui dentes excusserit, componat solidos XII.*

37. *Ὁ βραχίονα κλάσας, τὰς ἰατρείας παρεχέτω καὶ δωσάτω νομίσματα τρία. — Si quis alicui brachium*

87) Epitomae nimirum illi, teste Codice Laurent. LXXX, 6, tam auctoris praefatio (Τῆς μεγαλοφυοῦς) quam Prochiri prooemium praeponitur.

88) Verti: »*talioni subjaceat*«. Sed potest etiam verti: »*eidem poenae subjaceat*«, h. e. triginta siclorum.

ruperit, curationis impensas solvat et componat solidos III.

38. Ὁ τὰ ἄρθρα ἢ τὸ σκέλος παραλύσας, ὡς αὐτὸν ἀπολέσας, δώσει νομίσματα ιβ'. — ***Si quis alicui artus vel crus enervaverit, quasi eum interemerit, componat solidos XII.***

39. Ὁ ψωρὸν [89]) ποιήσας, δωσάτω νομίσματα ιβ', ὡσαύτως καὶ τὰς ἰατρείας καὶ τὰ ἀναλώματα ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ. — ***Si quis aliquem scabiosum reddiderit, componat solidos XII, item curationis impensas et expensas totius anni.***

40. Ὁ τὸν πώγωνα διαφθείρας, ὡς αὐτὸν ἀποσφαλτιώσας, δωσάτω αὐτῷ νομίσματα γ'. — ***Si quis alicui barbam evellerit, quasi eum interemerit (?), componat ei solidos III.***

41. Ἐν τοῖς κινδύνοις ὀφείλει πᾶς ἄνθρωπος ἑαυτῷ βοηθεῖν, καὶ μὴ τὴν τῶν νόμων ἀναμένειν βοήθειαν. ***In periculis quilibet se ipsum defendere debet, nec legum exspectare auxilium.***

De fontibus horum capitum hoc tantum pro certo affirmare ausim. Ex jure Graeco-Romano istae leges repetitae non sunt, quippe quae a genio illius juris prorsus abhorreant. Possunt esse originis aut Germanicae aut Slavonicae aut Mohametanicae, si vel indolem earum vel monetae genus, quo mulctae sive compositiones definiuntur, spectes [90]). Magis tamen est, ut iis originem Mo-

89) Cod. Paris. 1720: ψῶρον.

90) In Codice Paris. 1384, qui continet Eclogae ad Prochiron mutatae fragmenta, nec non fragmenta legum Rotharis a me a. 1835 edita, fol. 179 sq. haec fragmenta leguntur: Ποινάλιον. α'. Ὁ τὸν πώγωνα μαδίζων, τύπτεται ἀλλακτὸν, ὅ ἐστιν εὐδονικοντ φραγγέλλια. *Qui alicui barbam depilat, allacto verberatur . . . . .* — β'. Ὁ διαποσκεπάζων ἀξιωματικὸν, ἀφαιρεῖται τῆς χειρός. *Qui in dignitate constitutum obtegit (?), manum amittit.* — γ'. Ὁ ὑβρίζων κερατὰ, εἰ οὐ δείξῃ, λαμβάνει ἀλλακτὰ ἕξ. *Qui aliquem adulterinum vocat, nisi probet, sex allactis verberatur.* — δ'. Ὁ δ' ὑβρίζων τινὰ σπούριον, λαμβάνει φραγγέλλια ἀλλακτὰ τρία. *Qui aliquem spurium vocat, accipit frangellia allacta tria.* (Τὸ φραγγέλλιον μῆκος πηχέος ἢ καὶ πλείονος, πλάτος δακτύλων δυο, ἁπαλὸν λίαν μεμερσεμένον καὶ ἀκίνδυνον. *Frangellium habet longitudinem cubiti aut ultra, latitudinem duorum digitorum, et est molliter praeparatum nec*

hametanicam assignem, quoniam in cap. **39** et **40** de delictis agitur, quae legibus barbarorum, quos vocant, et Slavorum minus cognita fuisse videntur [91]).

Caeterum haec ipsa fragmenta, quae auctor Eclogae ad Prochiron mutatae ex fonte peregrino hausit, in causa sunt, cur quaestio de aetate operis sit difficillima. Profecto quidem liber nonnisi post initium saeculi X confectus est, quum Epitome, qua auctor utitur, hoc demum tempore edita sit. Quod autem auctor Novellas Imperatorum, qui post Leonem Sapientem regnarunt, nusquam laudat, inde vix concludi potest, eum sub Leone vel non multo post opus composuisse. Nam licet aetas aliorum enchiridiorum, quae Constantinopoli in lucem emissa sunt, hac argumentatione definiri possit, ea tamen minus firma atque idonea est, ubi de enchiridio agitur, cujus auctor longius ab urbe, in qua sedes regni orientalis constituta erat, vixisse videtur.

periculosum.) — ε'. Ὑπὲρ τοῦ ὀφθαλμοῦ χρυσήνους ιβ' δίδωσιν. *Pro oculo aureos XII componit.* — ϛ'. Ὑπὲρ δὲ τῆς σκύλης καὶ τοῦ ὀδόντος ἀνὰ ι' χρυσήνους δίδωσιν. *Pro vulnere autem et dente ad X aureos componit.* — Inter haec fragmenta et ea, quae ex Ecloga ad Prochiron mutata edidi, aliqua sane similitudo est. Itaque quum jura, quae illis continentur, in provincia quadam occidentali imperii Graeco-Romani obtinuisse videantur (cf. Fragmenta versionis graecae legum Rotharis p. 26 sq. p. 42 sqq.), conjiciat fortasse aliquis, leges Eclogae ad Prochiron mutatae supra a me editas et ipsas ex Graecia magna vel Sicilia etc. repetendas esse.

91) Vide tamen II F. 27 §. Si quis aliquem ceperit.

CAPUT VIII.

Prochiron auctum.

§. 20.

Descriptio Prochiri aucti.

Enchiridia juris ad ordinem legalium compendiorum a privatis elaborata, quae hactenus recensui, et alia quaedam diversae indolis manualia, quorum §. **3** mentionem feci, saeculo XI et XII apud Graecos in usu fuerunt. Interim tamen quum novellis constitutionibus, Alexii potissimum et Manuelis Comnenorum, plurima in jure immutata essent, utilitas fori novum aliquod juris syntagma desiderare coepit, in quo nova jura cum veteribus commode conjuncta collocarentur. Ita factum est, ut sub initium saeculi XIII manuale juris a JCto quodam componeretur, Prochiri aucti nomine supra a me insignitum, cujus accuratiorem notitiam hoc capite dare conabor.

Prochiron auctum integrum extat in
- Codice bibl. Senat. Lipsiensis I, **66** (olim Uffenbach.),
- Codice Veneto **180**,
- Codice Parisiensi **1343**,
- Codice Parisiensi **1351**. A,
- Codice Parisiensi **1356**,
- Codice Parisiensi **1368**,
- Codice Taurinensi **300**,
- Codice Vaticano **856**,
- Codice Vindobonensi jur. gr. **6**. [1])

In his Codicibus ordo atque argumentum Prochiri aucti hoc est:

1) Fragmenta Prochiri aucti reperiuntur v. c. in Cod. Paris. 1263 fol. 258[b] — 273 (ex titulis 1 — 14. 17. 22. 25. 27.

Ἀρχὴ σὺν Θεῷ τοῦ προχείρου νόμου [2]).

Τίτλοι τοῦ προχείρου νόμου [3]).

Τίτλος α'. περὶ συναινέσεως μνηστείας.
Τίτλος β'. περὶ ἀῤῥαβώνων μνηστείας.
Τίτλος γ'. περὶ δωρεῶν μνηστείας.
Τίτλος δ'. περὶ ὅρου καὶ διαθέσεως γάμου.
Τίτλος ε'. περὶ ἀθεμίτου γάμου [4]).
Τίτλος ς'. περὶ ἀκριβειας γάμου.
Τίτλος ζ'. περὶ προγαμιαίας δωρεᾶς, περὶ τῆς ἐννόμου ἀπογραφῆς τῶν συνήθως διδομένων τῇ γυναικὶ, περὶ τῆς ἐν αἰγύπτῳ παρανομίας καὶ συγκαβάσεως βασιλικοῦ διατάγματος ἀπὸ τῆς ὀγδόης διατάξεως.
Τίτλος η'. περὶ κεκωλυμένων γάμων καὶ περὶ συγγενείας καὶ περὶ βαθμῶν.

Incipit cum Deo lex manualis.

Tituli legis manualis.

Titulus I. De consensu sponsalium.
Titulus II. De arrhis sponsalitiis.
Titulus III. De donationibus sponsalitiis.
Titulus IV. De definitione et ritu nuptiarum.
Titulus V. De nefariis nuptiis.
Titulus VI. De rigore matrimonii.
Titulus VII. De donatione ante nuptias, de inventario eorum, quae plerumque mulieri dantur, rite faciendo, de prava consuetudine in Aegypto observata et remissione imperatoriae sanctionis ex octava constitutione.
Titulus VIII. De prohibitis nuptiis et de cognatione et de gradibus.

29. 30. 33. 36); in Cod. Bieneriano, olim Meerman. 169, fol. 382 sqq. (ex tit. 8 et 26); etc.

2) Ita Paris. 1368: desunt in Pariss. 1343. 1356. [1351. A?] et Lipsiensi.

3) Praeponunt hunc titulorum indicem Parisienses Codices: Lipsiensis autem in fine libri habet. Sed et Taurinensis 300 in fronte libri habere videtur. — Caeterum observa, rubricas, quae in ipso compendio titulis inscribuntur, non ubique convenire cum iis, quas index titulorum exhibet.

4) Hic titulus in Prochiro Basiliano prorsus deest.

περὶ κανστρεσίων, καὶ περὶ διαθήκης ῥηγνυμένης ὑπὸ ἀμνημονεύτων παίδων.

Τίτλος κδ'. περὶ διαθήκης ἀπελευθέρων, καὶ περὶ προνομίων πατρώνων, καὶ περὶ διακατοχῶν, καὶ περὶ καθηκούσης διαθήκης, καὶ παρὰ τίνι ὀφείλει ἡ διαθήκη παρατίθεσθαι, καὶ περὶ μέμψεως αὐτῆς [5]).

Τίτλος κε'. περὶ ἀνατροπῆς διαθήκης, καὶ περὶ μέμψεως αὐτῆς.

Τίτλος κϛ'. περὶ νόθων καὶ εὐγενῶν, καὶ περὶ ὑπεξουσιότητος καὶ λύσεως αὐτῆς, περὶ αὐτεξουσιότητος, καὶ περὶ υἱοθεσιῶν, καὶ περὶ εὐνούχων.

Τίτλος κζ'. περὶ μαρτύρων εὐπροσδέκτων καὶ κεκωλυμένων, καὶ περὶ τῶν ἀρνουμένων τοὺς ἰδίους συγγενεῖς, ἔτι γε μὴν περὶ ὅρκου, περὶ ἀναψηλαφήσεως ὅρκου, καὶ περὶ ἐπιόρκου.

Τίτλος κη'. περὶ τῆς ἀνωτάτω τριάδος, καὶ περὶ χειροτονίας ἐπισκόπων, καὶ περὶ κληρικῶν καὶ μοναχῶν.

Τίτλος κθ'. περὶ κωδικέλλου.

sunt, et de castrensibus [peculiis], et de testamento rupto propter liberos praeteritos.

Titulus XXIV. De testamento libertorum, et de privilegiis patronorum, et de bonorum possessionibus, et de testamento recte facto, et apud quem testamentum deponendum sit, et de querela inofficiosi.

Titulus XXV. De infirmatione testamenti, et de querela inofficiosi.

Titulus XXVI. De illegitimis et legitimis liberis, et de patria potestate et emancipatione, de hominibus sui juris, et de adoptionibus, et de eunuchis.

Titulus XXVII. De testibus admittendis et prohibitis, et de iis, qui cognatos suos infitiantur, nec non de jurejurando, de retractatione jurisjurandi et de perjuro.

Titulus XXVIII. De summa Trinitate, et de ordinatione episcoporum, et de clericis et monachis.

Titulus XXIX. De codicillis.

5) Hoc loco omittitur Prochiri Basiliani tit. 24.

Τίτλος λ'. περὶ κληρονόμων, καὶ περὶ συστάσεως κληρονομίας καὶ ὑποκαταστάσεως, καὶ περὶ συνεισφορᾶς προικὸς, καὶ διασκέψεως αὐτῶν [6]).
Τίτλος λα'. περὶ ἀποκαταστάσεως ἐλαττόνων τῶν κε' ἐνιαυτῶν, καὶ περὶ πληθυντικῆς ὑποκαταστάσεως, καὶ περὶ πεκουλίων αὐτῶν, καὶ περὶ τῆς ἀφηλίκων ἀποκαταστάσεως.
Τίτλος λβ'. περὶ φαλκιδίου καὶ ἀμέτρων δωρεῶν.
Τίτλος λγ'. περὶ ἀποκλήρων.
Τίτλος λδ'. περὶ ἐλευθεριῶν καὶ ἀναδουλώσεων.
Τίτλος λε'. περὶ λεγάτου [7]).
Τίτλος λς'. περὶ ἐπιτρόπων καὶ κουρατόρων.
Τίτλος λζ'. περὶ τοῦ μὴ ἐνυβρίζεσθαι τὰ λείψανα τῶν τεθνεώτων [8]) παρὰ τῶν δανειστῶν, καὶ περὶ τοῦ πότε δεῖ ἐνάγειν τοὺς δανειστὰς κατὰ τῶν κληρονόμων τῶν τελευτησάντων.
Τίτλος λη'. περὶ καινοτομιῶν καὶ νομῆς, ἐν ᾧ καὶ περὶ ἀνακοινώσεως καὶ περὶ παραγγελίας.

Titulus XXX. De heredibus, et de institutione et substitutione, et de collatione dotis, et jure deliberandi.
Titulus XXXI. De restitutione minorum XXV annis, et de plurium substitutione, et de peculiis, et de restitutione minorum.
Titulus XXXII. De Falcidia et immodicis donationibus.
Titulus XXXIII. De exheredibus.
Titulus XXXIV. De libertatibus earumque revocationibus.
Titulus XXXV. De legatis.
Titulus XXXVI. De tutoribus et curatoribus.
Titulus XXXVII. Ne reliquiae defunctorum a creditoribus injurientur, et de tempore, quo creditores adversus heredes defuncti agere oporteat.
Titulus XXXVIII. De novis operibus et possessione, in quo etiam de communione et de operis novi nuntiatione agitur.

6) Lips.: αὐτῆς.
7) Alii: περὶ λεγάτων προσκαίρων καὶ διηνεκῶν.
8) Haec verba τῶν τεθνεώτων in quibusdam Codicibus desunt.

Τίτλος λθ'. περὶ ποινῶν, ἐν ᾧ καὶ νεαραὶ περὶ φόνου, περὶ κλεπτῶν [9]), περὶ πορνοβοσκῶν, περὶ τοῦ μὴ εἶναι ἰδιωτικὴν φυλακὴν, περὶ εὐνουχιζόντων, περὶ ἀρνήσεως, περὶ δωροδοκηθέντος δικαστοῦ, περὶ τῶν προσφευγόντων τῇ ἁγίᾳ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ, καὶ περὶ δαιμονιζομένων.

Τίτλος μ'. περὶ σκύλων, ἐν ᾧ καὶ περὶ ἐκκλήτου, ἱερωμένων, μοναχῶν, κοσμικῶν, ἔτι τε περὶ δικαιοσύνης νόμου, καὶ μακρᾶς συνηθείας, καὶ περὶ αἱρετῶν δικαστῶν, καὶ περὶ τῶν πεπονθότων ἀπόφασιν καὶ ἀποκαθισταμένων [10]). — Περὶ δικαιοσύνης νόμου καὶ μακρᾶς συνηθείας, καὶ περὶ ἀγνοίας νόμου ἢ φάκτου, καὶ τίνες βοηθοῦνται ἐξ αὐτῆς [11]). περὶ τῶν ἀπράκτων ἡμερῶν. περὶ δικαιοσύνης νόμων καὶ περὶ ῥημάτων σημασίας καὶ περὶ διαφόρων κανόνων. περὶ συνηγόρων καὶ περὶ ἐντολῆς [12]). —

Titulus XXXIX. De poenis, in quo etiam habentur Novellae de homicidio, de furibus, de lenonibus, ne privati carceres sint, de castratoribus, de infitiatione, de judice donis corrupto, de confugientibus ad sanctam Dei ecclesiam, et de mente captis.

Titulus XL. De spoliis, in quo agitur etiam de appellatione, sacerdotibus, monachis, saecularibus, nec non de justitia et jure, et longa consuetudine, et de arbitris, et de sententiam passis et restitutis. — De justitia et jure et longa consuetudine, et de ignorantia juris vel facti, et de iis, quibus ob eam subvenitur. De feriatis diebus. De justitia et jure et de verborum significatione et de diversis regulis juris.

9) Lips. verba περὶ κλεπτῶν non habet.

10) Hactenus rubrica tituli 40 in libro ipso (Quae in Vindob. jurid. gr. 6 extat, ab hac paulum diversa est.) Rubricae, quae sequuntur, itidem in libro ipso inveniuntur singulis fragmentis superscriptae, nec tamen numeris insignitae. Unus Lipsiensis in margine τί. μα' adscribit, ubi incipiunt illa: περὶ δικαιοσύνης νόμου καὶ μακρᾶς συνηθείας καὶ περὶ ἀγνοίας κ. τ. λ. Sed et in Vaticano 856 pars appendicis τίτλος μα' et τί. μβ' vocari videtur.

11) Hanc rubricam (Περὶ — αὐτῆς) in Paris. 1351. A ὁ πίναξ non habet..

12) Rubricam: περὶ συνηγόρων καὶ περὶ ἐντολῆς omittit index titulorum in Lips. et Paris. 1368.

Αἱ [13]) νεαραὶ τοῦ κυροῦ ῥωμανοῦ τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τοῦ βασιλέως κυροῦ κωνσταντίνου περὶ προτιμήσεως. — Ἑτέρα νεαρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ ἀλεξίου χάριν τοῦ μὴ ἁρπάζεσθαι τὰ τοῖς τελευτῶσιν ἀνήκοντα παρὰ τῶν πρακτόρων [14]). — Αἱ ἐν συνόψει ἀγωγαὶ, [καὶ αἱ ῥοπαί]. — Νεαρὰ ῥωμανοῦ βασιλέως τοῦ γέροντος χάριν τοῦ μὴ εἰσέρχεσθαι δυνατὰ πρόσωπα εἰς ἀγροὺς ἢ καθόλου ἢ μερικῶς. — Ἑτέρα νεαρὰ λέοντος τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως περὶ τοῦ μονάζειν δεκαετῆ παῖδα.

Τὰ παράτιτλα.

α'. περὶ προτιμήσεως ἐπιτρόπων [15]).
β'. περὶ ἐπιτρόπων, καὶ τίνες δύνανται ἐπιτροπεύειν καὶ τίνες οὐ δύνανται, καὶ πότε καὶ ἐν τίσιν εὐ-

De advocatis et de mandato. — Novellae Domini Romani Senioris et Domini Imperatoris Constantini de praelatione. — Alia Novella Domini Imperatoris Alexii, ne bona defunctorum ab exactoribus diripiantur. — Synopsis actionum et dilationum. — Novella Imperatoris Romani Senioris, ne potentiores personae ad possessionem agrorum pro indiviso vel pro diviso veniant. — Alia Novella Leonis pii Imperatoris, ut decennis puer monachus fieri possit.

Paratitla.

I. De praelatione tutorum.
II. De tutoribus, et qui possint esse tutores et qui non possint, et quando et in quibus conveniantur, et

13) Aliter ὁ πίναξ in Paris. 1351. A: τίτλος μα'. Νεαραὶ τῶν βασιλέων κυροῦ κωνσταντίνου καὶ ῥωμανοῦ τοῦ πρεσβύτου περὶ προτιμήσεως. Ἕως ὧδε οἱ τίτλοι. Et in Paris. 1356 in textu istae Novellae ab iis, quae deinde sequuntur, linea ex transverso ducta separantur.

14) Paris. 1351. A: τίτλος μβ'. Πρόσταξις τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυροῦ ἀλεξίου χάριν — πρακτόρων. Reliqua in indice desunt.

15) Haec rubrica adscribitur etiam ad marginem Synopseos Basil. lit. E tit. 38. Et quod apud nostrum sequitur fragmentum, extat in Syn. l. l. cap. 2.

θύνονται, καὶ περὶ τοῦ ποιεῖν αὐτοὺς ἀπογραφὴν, καὶ τίνες δύνανται παραιτεῖσθαι τὴν ἐπιτροπὴν καὶ πότε καὶ τίνες οὐ δύνανται, καὶ πότε εὐθύνονται εἰς τόκους καὶ πότε οὐκ εὐθύνονται [16]).

γ'. περὶ τῶν μὴ ποιούντων ἀπογραφήν [17]).

δ'. περὶ παραιτήσεως ἐπιτρόπων [18]).

ε'. πότε ἀπαιτεῖται τόκου τόκος [19]).

ς'. περὶ διαθηκῶν στρατιωτικῶν [20]).

ζ'. περὶ ἀκαθηκούσης διαθήκης, καὶ παρὰ τίνι ὀφείλει ἡ διαθήκη παρατίθεσθαι [21]).

η'. περὶ τῆς ἀφηλίκων ἀποκαταστάσεως.

θ'. περὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ γνησίους καὶ νόθους ἔχοντος παῖδας.

ι'. περὶ ἀνταλλαγῆς, καὶ τί διαφέρει ἀνταλλαγὴ πράσεως [22]).

ια'. περὶ τῶν διδομένων ἢ δρωμένων ἐπὶ αἰσχρᾷ αἰτίᾳ

quod inventarium facere debeant, et qui se possint a tutela excusare, et quando et qui non possint, et quando in usuras teneantur et quando non teneantur.

III. De iis, qui inventarium non faciunt.

IV. De excusatione tutorum.

V. Quando usurae usurarum exigantur.

VI. De testamentis militaribus.

VII. De inofficioso testamento, et apud quem tabulae deponi debeant.

VIII. De restitutione minorum.

IX. De successione in bona ejus, qui legitimos et naturales liberos habet.

X. De permutatione, et quomodo permutatio a venditione differat.

XI. De datis vel factis ob turpem causam vel ob aliud

16) Syn. Basil. lit. E tit. 37 cap. 2 — 5.

17) Syn. ibid. cap. 15. 16.

18) Syn. ibid. cap. 21. 23. 27. 28.

19) Syn. ibid. cap. 38. 49. 51. 52. 54.

20) Syn. lit. Δ tit. 14 cap. 1. 7.

21) Syn. lit. Δ tit. 21 cap. 1. 2. tit. 22 cap. 7. tit. 24 cap. 2. 8. 10. 11. 13. 14.

22) Syn. lit. Α tit. 46 cap. 1.

ἢ ἐπὶ ἄλλῃ οἱᾳδηποτοῦν ὑποθέσει, καὶ πότε ἀπαιτοῦνται τὰ δοθέντα ἢ οὐκ ἀπαιτοῦνται [23]).
ιβ'. περι ἀπροσφόρου δικαστοῦ [24]).
ιγ'. περὶ δόλου κακοῦ καὶ καλοῦ [25]).
ιδ'. περὶ στρατιωτικῶν ἐπιτιμίων.
ιε'. περὶ ἀποκαταστάσεως [26]).
ιϛ'. περὶ ἀπόντων καὶ ἀναζητουμένων ὡς ἐπὶ ἐγκλήματι κατηγορουμένων [27]).
ιζ'. περὶ καταλελειμμένων [28]).
ιη'. περὶ ἀλληλεγγύων [29]).
ιθ'. περὶ ἐνοίκων [30]).
κ'. περὶ ἐνδίκων, τουτέστιν ὧν ἡ δεσποτεία φιλονεικεῖται [31]).
κα'. περὶ ἐργολάβων [32]).
κβ'. περὶ πράσεως, πράτου, καὶ ἀγοραστοῦ.
κγ'. περὶ τόκου [33]).

quodcunque negotium, et quando data repetantur vel non repetantur.
XII. De incompetenti judice.
XIII. De dolo malo et bono.
XIV. De militaribus poenis.
XV. De restitutione.
XVI. De absentibus et requirendis ut criminis reis.
XVII. De derelictis.
XVIII. De correis.
XIX. De inquilinis.
XX. De litigiosis, h. e. de quorum dominio controvertitur.
XXI. De redemtoribus.
XXII. De venditione, venditore et emtore.
XXIII. De usuris.

23) Syn. lit. Δ tit. 32 cap. 1. 3. 4. 8. 13. 16. 17. 22.
24) Syn. lit. Δ tit. 35 cap. 14. 22. 24.
25) Syn. lit. Δ tit. 39 cap. 3.
26) Syn. lit. A tit. 53 cap. 4.
27) Syn. lit. A tit. 57 cap. 2.
28) Syn. lit. E tit. 2 cap. 1. 2.
29) Syn. lit. E tit. 1 cap. 21. 23.
30) Syn. lit. E tit. 24 cap. 1. 2.
31) Syn. lit. E tit. 34 cap. 2.
32) Syn. lit. E tit. 40 cap. 1. 2.
33) Syn. lit. Π tit. 5 cap. 6 — 8.

κδ'. περὶ δανείου πλατύτερον.
κε'. περὶ χρέους δημοσίου, προικιμαίου καὶ ἰδιωτικοῦ, καὶ περὶ προτιμήσεως αὐτῶν [34]).
κϛ'. περὶ τοῦ ὡρισμένον εἶναι τὸ μέτρον τῶν συνηθειῶν ἐν παντὶ δικαστηρίῳ [35]).
κζ'. περὶ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομιῶν [36]) καὶ ληγάτων, καὶ περὶ τῶν ἐξ ἀχαριστίας ἐκπιπτόντων [37]).
κη'. περὶ δανείου ἐγγράφου καὶ ἀγράφου, καὶ τῶν διδομένων ἐπ' αὐτοῖς ἐνεχύρων [38]).
κθ'. περὶ ποινῆς ἀναρχούντων [39]).
λ'. περὶ νόννων, εἰδῶν, καὶ καλανδῶν.
λα'. περὶ ἰνδικτιῶνος.
λβ'. περὶ κινητῶν καὶ ἱερῶν σκευῶν.
λγ'. περὶ τοῦ μὴ εἶναι ἰδιωτικὴν φυλακὴν [40]).

Τέλος τῶν παρατίτλων [41]).

XXIV. De mutuo fusius.
XXV. De debito fiscali, dotali et privato, deque horum praelatione.
XXVI. Ut modus consuetudinum in quolibet judicio definitus sit.
XXVII. De successionibus ab intestato, et legatis, et de his, qui illa ob ingratitudinem amittunt.
XXVIII. De mutuo per scripturam vel sine scriptura celebrato et pignoribus ob ea datis.
XXIX. De poena vis privatae.
XXX. De Nonis, Idibus et Calendis.
XXXI De Indictione.
XXXII. De mobilibus et sacris vasis.
XXXIII. Ne sit privatus carcer.

Finis Paratitlorum.

34) Syn. lit. X tit. 3 integer.

35) Novella Constantini Porphyrogeniti ex appendice Synopseos. Leunclav. JGR II p. 155. 151.

36) Paris. 1351. A: ἐπιθυμιῶν

37) Eclogae Leonis et Constantini tit. VI cap. 2. 3.

38) Eclogae Leonis et Constantini tit. X integer.

39) Paris. 1351. A in textu habet: περὶ ποινῆς ἐπιόρκου. Lips. simpliciter: περὶ ποινῆς.

40) Codices in fine indicis variant, dum numeros vel etiam integras rubricas omittunt. In textu tamen omnes consentiunt.

41) Ita Paris. 1356. — Paris. 1368 in textu post finem

Λέοντος [42]), κωνσταντίνου καὶ βασιλείου, τῶν σοφῶν καὶ φιλευσεβῶν βασιλέων, ἀπὸ τῶν ἰνστιτούτων, τῶν διγέστων, τοῦ κώδικος, τῶν νεαρῶν τοῦ μεγάλου ἰουστινιανοῦ διατάξεων ἐκλογὴ τῶν νόμων, καὶ ἐπιδιόρθωσις ἐκτεθεῖσα εἰς τὸ φιλανθρωπότερον ἐν μηνὶ μαρτίῳ ἰνδ. θ' ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἔτει ,ϛσμζ' [43]).

Ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος αὐτοκράτορες καίσαρες βασίλειος, κωνσταντῖνος καὶ λέων, νικηταὶ, τροπαιοῦχοι, εὐσεβεῖς, ἀεισέβαστοι, πιστοὶ, αὔγουστοι.

Leonis, Constantini et Basilii, sapientum et piorum Imperatorum Ecloga legum ex Institutionibus, Digestis, Codice et novellis magni Justiniani Constitutionibus, et correctio in id quod aequius melius est, promulgata mense Martio Indict. IX anno a creatione mundi VIMCCXLVII.

In nomine patris et filii et sancti spiritus Imperatores Caesares Basilius, Constantinus et Leo, victores, triumphatores, pii, semper veneraudi, fideles, Augusti.

ultimi paratitli addit: τέλος εἴληφε τοῦ νόμου ὧδε βλέπε. — Caeterum indices titulorum in variis, quos recensui, Codicibus modo hic desinunt (v. c. in Paris. 1368), modo alias rubricas addunt, continuatis paratitlorum numeris (v. c. in Paris. 1351. A. Vatic. 856), prouti librarius haec vel illa suo Codici adjecit. — Denique inter finem hujus indicis et inscriptionem, quae sequitur, quidam Codices (v. c. Taurin. 300. Paris. 1368) fragmenta juridica licet ad hoc Prochiron non pertinentia interponunt.

42) Paris. 1351. A praemittit rubricam: Τῶν τριῶν βασιλέων λέοντος, κωνσταντίνου καὶ βασιλείου. In Lipsiensi Codice inscriptiones et praefatio desiderantur: recentior manus supplevit inscriptionem et praefationem, quam supra p. CXXXIV sq. edidi. Vat. 856 habet: Λέοντος καὶ βασιλείου τῶν κ. τ. λ. Lambecio teste in Vindob. VI est: Βασιλείου, κωνσταντίνου καὶ λέοντος κ. τ. λ. Lambecii tamen fides in hac re non magna est. (Cf. not. 43.)

43) Pariss. 1343 et 1356: ,ϛυμζ'. Pariss. 1351. A et 1368,

Πρόλογος τοῦ προχείρου νόμου [44]).

Τὸν μέγαν φύσει καὶ ἀληθῆ θεὸν καὶ σωτῆρα ἡμῶν ἰησοῦν χριστὸν διὰ παντὸς ἐπικαλούμενοι [45]) σπουδὴν ἐμμελῆ καὶ πόθον ἐγκάρδιον [46]) ἔχομεν, ὡς ἂν τὰ πρὸς ὠφέλειαν καὶ λυσιτέλειαν τῶν παρὰ θεοῦ πεπιστευμένων ἡμῖν ὑπηκόων καθεκάστην ἐφευρίσκωμεν, καὶ μάλιστα ἐν οἷς τὸ θεῖον θεραπεύεται, ὧν πάντων ἐστὶ πρῶτον καὶ μέγιστον ἡ δικαιοσύνη, δι' ἣν ἔθνος ὑψοῦται κατὰ τὸν σοφὸν σολομῶντα· δικαιοσύνη γάρ φησιν ὑψοῖ ἔθνος, ὡς δι' αὐτῆς πρόῤῥιζον πάσης ἀδικίας ἐξαιρουμένης κατὰ τὸν ἅγιον ἠσαΐαν· παύσασθε γάρ φησιν ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὑμῶν· μάθετε καλὸν ποιεῖν· ἐκζητήσατε κρίσιν· ῥύσασθε ἀδικούμενον· κρίνατε ὀρφανῷ καὶ δικαιώσατε χήραν, καὶ δεῦτε καὶ διαλεχθῶμεν, λέγει κύριος· εἶτα τὸ ἔπαθλον· καὶ ἐὰν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι

Prooemium legis manualis.

Magnum natura et verum Deum et Salvatorem nostrum Jesum Christum semper invocantibus nobis sollicita cura et insitum studium fuit, ea, quae ad commodum et utilitatem subditorum a Deo nobis commissorum pertinent, quotidie invenire, eaque praesertim, quibus numen divinum colitur, quorum omnium prima atque maxima est justitia, per quam etiam populus extollitur secundum sapientem Solomonem; etenim, »justitia«, inquit, »elevat gentes«: quippe per eam radicitus improbitate sublata juxta sanctum Esaïam, qui, »quiescite«, inquit, »agere perverse, discite bene facere, quaerite judicium, subvenite oppresso, judicate pupillo et defendite viduam, et venite et disputemus, dicit Dominus«; deinde prae-

nec non Vatican. 856 habent: ,ϛσμζ'. Taurin. 300: ,ϛτμζ'. — Secundum Lambecium in Cod. Vindob. VI numerum: ,ϛτπδ' legi videri potest. Eum tamen proprio Marte a Lambecio hoc loco repositum esse, jam olim suspicatus sum: et cel. Bienerus αὐτόπτης mihi nuper affirmavit, in Codice illo alium numerum haberi. — Cur numerum: ,ϛσμζ' praetulerim, de eo vide supra p. XLIII.

44) Haec rubrica deest in Pariss. 1351. A, 1356, 1368, Vindob. VI, Taurin. 300.

45) Paris. 1343: ἐπιμελούμενοι.

46) Taurin. 300: ἐγκάρδ. πόθον.

ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χίονα λευκανῶ, καὶ ὅσα ἑξῆς· οὐδενὶ γὰρ οὕτω θεὸς θεραπεύεται ὡς δικαιοκρισίᾳ κατὰ τὸν αὐτόν· ἀπαριθμησάμενος γὰρ νηστείαν καὶ ταπείνωσιν ψυχῆς ἐπήγαγεν· οὐ ταύτην τὴν νηστείαν ἐγὼ ἐξελεξάμην, ἀλλὰ λύε πάντα σύνδεσμον ἀδικίας· διάλυε στραγγαλιὰς βιαίων συναλλαγμάτων· ἐπεὶ καὶ νόμον εἰς βοήθειαν ἔδωκεν, ὃν εἴ τις τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἀφέληται, ἔσται πτωχὸς εἰς ἁρπαγὴν καὶ χήρα εἰς προνομὴν, καὶ τί ποιήσουσι τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐπισκοπῆς;

Τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς, ἵνα τὰ καθ' ἕκαστον, ὅσα [47]) τῇ θείᾳ γραφῇ διηγόρευται περὶ τῶν νόμων, παραδραμόντες τῆς συντομίας φροντίσωμεν, τὴν ἐπ' αὐτῶν ὠφέλειαν ἰδόντες, ὅση τῷ ὄντι τοῖς ἀνθρώποις ἐγγίνηται [48]), ὡς πάντων ἡμῶν τῶν πραγμάτων ἀρχήν τε καὶ τέλος τὸν θεὸν ποιούμενοι, τὸ περὶ τοὺς νόμους ἔργον σπουδαίως ἐπιδέξασθαι προεθυμήθημεν. καὶ γὰρ διὰ τὸ ἄπειρα εἶναι τὰ συμβαίνοντα εἰς πλῆθος ἄπειρον ἡ τῶν νόμων γραφὴ ἐλήλακε, καὶ ὄκνον ἐνεποίει τοῖς πολ-

mium: »et si fuerint peccata vestra quasi phoeniceum, sicut nivem dealbabo«, et quae sequuntur. Nec enim re alia ulla peraeque Deus ac vero et aequo judicio colitur, secundum eundem [prophetam]: qui, postquam jejunium et animi demissionem recensuit, haec addidit: »Non tale jejunium elegi, sed solve omnem colligaturam iniquitatis: dissolve obligationes violentorum contractuum.« Quandoquidem etiam »legem in auxilium dedit«, quem si quis ex humana vita sustulerit, »erit pauper in direptionem et vidua in praedam: et quid facient in die visitationis?«

1. Nos igitur, ut singulis, quae traduntur in divina scriptura de legibus, praetermissis brevitati studeamus, et quum videamus, quanta ex iis re vera in homines redundet utilitas: omnium actionum nostrarum principium ac finem Deum constituentes, circa leges opus studiose suscipere instituimus. Nimirum quum propter innumeras rerum accidentias in immensam prope magnitudinem legum latio excresceret et taedium hominibus afferret, non-

47) Deest in Paris. 1343. 48) Paris. 1356: ἐγγίνεται.

Digitized by Google

λοῖς, διότι [49]) *τινὲς μὲν τὰ πλεῖστα πρὸς τὸ σαφέστερον ἤγαγον, ἄλλοι δὲ καί τινα τῆς προσηκούσης ἠξίωσαν διορθώσεως, τινὰ δὲ καὶ σιγῇ καθυβέβαλον. ἔδοξεν οὖν ἡμῖν λυσιτελές τι περὶ τούτων φροντίσαι, καὶ ἐγκύψαι εἰς τὸ πλῆθος τῶν νόμων, καὶ ἐξ ἑκάστου βιβλίου τὰ χρειώδη καὶ ζητούμενα ἀναλέξασθαι, καὶ κεφαλαιωδῶς ἐν τῷδε τῷ προχείρῳ νόμῳ ἐγγράψαι· καὶ τὸ μὲν πλάτος εἰς συμμετρίαν περιεστείλαμεν, τῶν δὲ ῥωμαϊκῶν λέξεων τὴν συνθήκην εἰς τὴν ἑλλάδα γλῶσσαν μετεποιήσαμεν, τῶν τε παραπεποιημένων νομίμων καινισμὸν ἐθέμεθα, καί τινα δεόμενα διορθώσεως πρὸς κρείττονα λυσιτέλειαν ἠγάγομεν· ἔτι δὲ καὶ περὶ ὧν οὐκ ἐγέγραπτο νόμος καινὴν ποιήσασθαι νομοθεσίαν ἐσπεύσαμεν, ὡς ἂν μετὰ τοῦ σαφοῦς καὶ συμμέτρου ἔχῃ καὶ τὸ ἀνελλιπές. καὶ ταῦτα ἀναλεξάμενοι ἐν ὅλοις τεσσαράκοντα τίτλοις τῆς νομοθεσίας διάκρισιν πεποιήκαμεν. εἰ δέ τι ἐλλιπὲς ἔχει, — καὶ γὰρ ἀδύνατον ἀπείρων βιβλίων νοῦν ἐν βραχεῖ περιληφθῆναι, — ἐγκυπτέτω ὁ φιλοπόνος ἐν τῇ ἀνακαθάρσει τοῦ πλάτους, ἢ*

nulli pleraque fecerunt planiora, alii quaedam convenienti subjecerunt emendationi, quaedam vero etiam silentio damnarunt. Itaque utile nobis visum est, his curam nostram impendere, et inspecta legum latarum multitudine ex singulis libris utilia et [frequenter] quaesita eligere, eaque sub certis capitulis in hac manuali lege conscribere: unde corpus legum in compendium coegimus, romanarum dictionum compositiones in graecam linguam transtulimus, adulterata jura instauravimus, et quae corrigere opus erat, in majorem utilitatem mutavimus: praeterea vero de iis, de quibus lex non fuerat lata, novas leges condere studuimus, ut [lex nostra manualis] praeter dilucidam et compendiosam rationem id quoque haberet, ut in nullo deficeret. Et haec quidem colligentes in quadraginta titulos hanc legislationem digessimus. Quodsi quid abest ab ea, — neque enim, quae in innumeris libris posita sunt, breviter comprehendi poterant, — studiosus incumbat in repurgationem

49) Paris. 1356: διό.

παρ' ἡμῶν πεφιλοτίμηται, καὶ τοῦ ζητουμένου τὴν γνῶσιν μανθανέτω.

Ἐπεὶ δὲ καί τινι τῶν πρὸ ἡμῶν βασιλέων τοιοῦτό τι γέγονεν, εἴποι ἄν τις, ὅτου χάριν μὴ ἐκείνῃ τῇ συντομίᾳ καὶ αὐτοὶ ἐστοιχήσαμεν. εἰδέναι οὖν χρὴ, ὡς οὐκ ἐκλογὴ μᾶλλον ἢ ἀνατροπὴ ὁ καλούμενός ἐστιν ἐγχειρίδιος τῶν καλῶς νομοθετηθέντων κατὰ βούλησιν τοῦ ἐκλεξαμένου, ὅπερ τῇ τε πολιτείᾳ ἦν ἀλυσιτελὲς καὶ τὸ φυλάττειν παράλογον. Τίς γὰρ ἂν τῶν εὐφρονούντων δίκαιον κρίνοι μεμνῆσθαι νόμου τοῦ τοσαύτην ἀνατροπὴν ἐργασαμένου νομοθεσιῶν εὐσεβῶν; διὸ ἀποτρόπαιος ἔδοξε καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν ὁ ἐγχειρίδιος, οὐχ ὅλος μέντοιγε ὁλικῶς, ἀλλ' ὅσος [50]) ὤφειλεν. Ὁ δέ γε νῦν παρ' ἡμῶν συνταχθεὶς εἴς τε στάσιν [51]) τῶν καλῶς νομοθετηθέντων καὶ εὐχέρειαν τῆς αὐτῶν γνώσεως ἐπινενόηται.

Εἰδέναι δὲ χρὴ, ὡς τὴν προμνημονευθεῖσαν ποιούμενοι ἀνακάθαρσιν, ἐν ἑνὶ τεύχει τὰ ἀνῃρημένα [52]) ἅπαντα συντεθείκαμεν, ὡς ἂν δήλη πᾶσιν ἡ τούτων

corporis legum, quae a nobis facta est, et ejus, de quo quaeritur, cognitionem accipiat.

2. Quum vero etiam ex retro principibus aliquis ejusmodi quid fecerit, forsitan aliquis qaaeret, quamobrem isto compendio non fuerimus contenti? Itaque sciendum est, non electionem, sed potius eversionem ex consilio auctoris esse librum istum, quem ἐγχειρίδιον vocant: id quod reipublicae non proderat et servare ineptum foret. Quis enim eorum, qui recte sentiunt, fas esse duxerit, legem adducere, quae tantam legum religiose scriptarum eversionem operata est? Ideo ἐγχειρίδιος iste jam sub retro principibus repudiandus videbatur, non quidem omnino totus, sed quantum debebat. Qui vero nunc a nobis compositus est, ad confirmationem legum bene latarum et faciliorem earundem cognitionem comparatus est.

3. Sciendum autem est, quod, quum supra memoratam repurgationem instituer emus, uno volumine nos omnia, quae abrogata essent, collegisse, quo nota cunctis

50) Paris. 1343: ὅσον.
51) Paris. 1356: σύστασιν.
52) Vindob. VI: ἀνειρημένα.

ἀργία γνωρίζοιτο [53])· τὰ μέντοι τῶν παλαιῶν νόμων ἐν τῷ οἰκείῳ σχήματι μένοντα ἐν ἑξήκοντα βιβλίοις καθυπετάξαμεν, τοῖς βουλομένοις τὴν τούτων γνῶσιν ἐκ τοῦ πλάτους σπουδῇ ἀναλέγεσθαι καταλιπόντες.

Τῆς μέντοι παρούσης προχείρου πραγματείας ἀρχὴ τέθειται, ὁπόθεν καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς φύσις τὴν ἀρχὴν εἴληφεν.

Τίτλος πρῶτος. Περὶ συναινέσεως μνηστείας [54]).

α'. Μνηστεία ἐστὶ μνήμη καὶ ἐπαγγελία τῶν μελλόντων γάμων. καὶ ἐγγράφως καὶ ἀγράφως συνίσταται μνηστεία [55]).

β'. Οἱ συναινοῦντες τῷ γάμῳ καὶ τῇ μνηστείᾳ συναινοῦσιν. ἀεὶ δὲ συναινεῖν ὁ πατὴρ δοκεῖ τῇ θυγατρὶ, εἰ μὴ ῥητῶς ἐναντιοῦται [56]).

γ'. Παρὰ γνώμην τῆς ὀρφανῆς ὁ ἐπίτροπος οὐ συνίστησιν αὐτῇ μνηστείαν, οὔτε διαλύει τὴν γενομένην [57]).

eorum inutilitas fieret: quae vero ex antiquis legibus in suo habitu manent, in sexaginta libris adstruximus, cognitionem illarum ex corpore legum studiose hauriendam relinquentes iis, qui id suscipere volunt.

4. Praesentis vero manualis libri initium ibi positum est, unde etiam natura nostra ortum duxit.

Titulus primus. De consensu sponsalium.

1. Sponsalia sunt mentio et repromissio futurarum nuptiarum. Aut sine scriptura aut cum scriptura sponsalia contrahuntur.

2. Qui in nuptias consentire debent, eos etiam in sponsalia consentire oportet. Semper tamen consentire pater filiae videtur, nisi evidenter dissentiat.

3. Praeter voluntatem pupillae tutor ei neque contrahit sponsalia, nec facta dissolvit.

53) Idem: γνωρίζεται.

54) Lipsiensis et Paris. 1368 simpliciter habent: τί. α'. — In sequentibus singula capita suis numeris distinxi, licet Codices numeros non adjiciant.

55) Proch. I, 1. 2.

56) Proch. I, 3.

57) Proch. I, 4.

δʹ. Ὁ πατὴρ τῆς ὑπεξουσίας δύναται διαλύειν τὴν μνηστείαν, οὐ μὴν καὶ τῆς αὐτεξουσίας [58]).

εʹ. Διχονοοῦντος τοῦ ὑπεξουσίου οὐ γίνεται μνηστεία ὀνόματι αὐτοῦ [59]).

ϛʹ. Ὡς ἐπὶ τῶν γάμων, οὕτως καὶ ἐπὶ τῆς μνηστείας οἱ συναπτόμενοι συναινοῦσιν. τότε γὰρ λέγομεν συνίστασθαι μνηστείαν, ὅτε τοῖς μνηστευομένοις συναινοῦσιν οἱ τούτων γονεῖς. δεῖ οὖν καὶ τοὺς ὑπεξουσίους συναινεῖν. δοκοῦσι δὲ τοῖς γονεῦσι συναινεῖν, οἱ μὴ ἀντιλέγοντες. τότε δὲ μόνον ἀντιλέγειν δύνανται, ὅτε τοῖς τρόποις αἰσχροὺς καὶ ἀναξίους αὐτοῖς μνηστεύονται. αἰσχρῶν δὲ καὶ ἀναξίων τῶν προσώπων μὴ ὄντων, κἂν ἀποκλήρους ἑαυτοὺς τὰ τέκνα βούλοιντο ποιεῖν ἐπὶ τῷ μὴ τὴν γονικὴν, ἀλλὰ τὴν ἰδίαν γνώμην ἐκνικῆσαι, ἀνίσχυρον αὐτῶν εἶναι θεσπίζομεν διὰ παντὸς τὸ βούλημα. τὰ γὰρ ἐπὶ ἰδίᾳ καταστροφῇ καὶ ἀπωλείᾳ τῶν νέων ὁρμήματα παντὶ τρόπῳ κωλύειν οἱ νόμοι ἐγνώκασιν. διχονοούντων δὲ τῶν γονέων πρὸς ἀλλήλους περὶ τῆς ἐκλογῆς, ἡ τοῦ πατρὸς γνώμη κρατεῖ [60]).

4. Pater filiaefamilias sponsalia dissolvere potest, non item emancipatae.

5. Dissentiente filiofamilias sponsalia ejus nomine non fiunt.

6. Sicuti in nuptiis, ita etiam in sponsalibus contrahentes consentire debent. Namque tunc sponsalia consistere dicimus, si sponsis ipsorum parentes consentiant. Oportet igitur etiam filiosfamilias consentire. Videntur autem parentibus consentire, si non contradicant. Tunc autem solum contradicendi licentiam habent, si turpes moribus et indignos iis despondent. Quodsi personae non sint turpes et indignae, licet liberi, quo ipsorum potius quam parentum voluntas vincat, se exheredes scribi velint, eorum sententiam omnino irritam esse sancimus. Nam quae minores in suam ipsorum eversionem et detrimentum facere cupiunt, leges omnibus modis prohibere constat. Si tamen parentes circa sponsi electionem a se invicem dissentiant, patris sententia potior est.

58) Proch. I, 5.
59) Proch. I, 7.
60) Proch. I, 6. cf. Epanag. XII, 13.

ζ'. Καὶ ψιλῇ συναινέσει συνίσταται μνηστεία, καὶ μεταξὺ ἀπόντων, ἐὰν μέντοι γινώσκωσιν οἱ ἀπόντες ἢ δεκτὸν ἡγήσωνται [61]).

η'. Ὁ τὸ γινόμενον νοῶν καλῶς μνηστεύεται, τουτέστιν ὁ μὴ ὢν ἥττων τῶν ζ' ἐτῶν [62]). *τοῦτο ἀνετράπη διὰ τῆς τοῦ κυροῦ ἀλεξίου τοῦ βασιλέως νεαρᾶς* [63]) *διοριζομένης τελείων ιβ' χρόνων εἶναι τὴν μνηστευομένην. καὶ τὴν οὕτω γινομένην μνηστείαν ἔχειν τὸ ἄλυτον· ἐξ ὧν ὁ τέλειος λύεται αἰτιῶν, ἐκ τούτων λύεσθαι τὴν αὐτήν. εἰ μέντοι τῆς μνηστείας γεγενημένης ἔσωθεν τοῦ ιγ' χρόνου τολμήσειέ τις τοῖς μνηστευσαμένοις τὴν λεγομένην εὐλόγησιν ἢ τὸ στεφάνωμα περιθεῖναι, ὡς τῶν θείων νόμων παραβαθέντων αὐτίκα ἡ μὲν προαπελθοῦσα μνηστεία ἅμα τῇ δοκούσῃ συναφείᾳ διαλύεται, καὶ τὰ παρ' ἑκατέρου μέρους ἐν τῇ μνηστείᾳ συμβληθέντα πρόστιμα ὑπὲρ τοῦ τολμήματος ζημίαν ὑπέχοντες τῷ δημοσίῳ εἰσκομίζουσι· μηδὲ τοῦ τολμῶντος ἱερέως ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ παρεῖναι πράξει ἀνευθύνου καθε-*

7. Etiam nudo consensu sponsalia contrahuntur, et inter absentes quoque, si quidem sciant, qui absunt, aut rata habuerint.

8. Qui quod fit intelligit, sponsalia recte contrahit, id est, qui non est minor septem annis. Hoc abrogatum est per Novellam domini Imperatoris Alexii, quae definit, ut sponsa sit duodecim annis major, et sponsalia sic celebrata sint indissolubilia: et ut sponsalia ob easdem causas solvantur, ob quas et matrimonium dissolvitur. Si vero quis, quum sponsalia intra annum XIII contracta sint, sponsis benedictionem, quam vocant, vel coronam imponere ausus fuerit, utpote divinis legibus posthabitis, confestim quidem sponsalia antea contracta una cum illa quasi copulatione dissolvuntur, et quae ab utraque parte sponsaliorum causa datae sunt arrhae, eas propter illud facinus amittunt et fisco inferunt. Sed nec clericus, qui huic facinori ministerium praebere ausus

61) Epan. aucta XII, 3.
62) Proch. I, 8.
63) Quae extat in JGR I p. 126.

στηκότος, ἀλλὰ τῇ αὐστηρίᾳ τῶν ἱερῶν κανόνων ὑποκειμένου [64]).

θ'. Ὁ μνηστευσάμενος κόρην ἔφηβον, καὶ μὴ συμφωνήσας χρόνον ἐν τῇ μνηστείᾳ, ὀφείλει ταύτην, εἰ μὲν ἐν τῇ αὐτῇ ἐπαρχίᾳ διάγῃ, εἴσω διετίας γαμεῖν· εἰ δὲ ἐν ἀπουσίᾳ, εἴσω τριετίας. εἰ δὲ ὑπέρθηται χωρὶς εὐλόγου αἰτίας, δύναται ἡ κόρη ἑτέρῳ συνάπτεσθαι [65]).

ι'. Μνηστείας ἡγησαμένης, ἐξ εὐλόγου αἰτίας καὶ περαιτέρω τετραετίας ὑπερτίθεται ὁ τῶν ἐφήβων γάμος, τυχὸν διὰ νόσον τοῦ μνηστῆρος ἢ τῆς μνηστῆς, ἢ θάνατον γονέων, ἢ διὰ κεφαλικὰ ἐγκλήματα, ἢ μακρᾶς ἀποδημίας ἐξ ἀνάγκης γενομένης [66]).

ια'. Μνηστεύεταί τις καὶ παρὼν δι' ἑαυτοῦ, καὶ διὰ μέσου, καὶ δι' ἐπιστολῆς [67]).

ιβ'. Ὁ γενόμενος ἐπίτροπος οὐ δύναται γαμεῖν τὴν ὀρφανὴν, ἢ ἀνήλικον, οὔτε παιδίον αὐτοῦ ταύτῃ ζευγνύναι. τὸ αὐτὸ καὶ περὶ μνηστείας ἐπικρατεῖ [68]).

fuerit, id impune feret, sed rigori sacrorum canonum obnoxius erit.

9. Qui sibi puellam perfectae aetatis desponsavit, neque in sponsalibus de tempore pactus est, debet eam, si quidem in eadem provincia degat, intra biennium ducere: si absens sit, intra triennium. Quodsi moram fecerit absque justa causa, puella alii poterit conjungi.

10. Si sponsalia praecesserint, ex justa causa nuptiae adultorum etiam ultra quadriennium protrahuntur: puta propter morbum sponsi aut sponsae, vel mortem parentum, vel capitales accusationes, vel longinqua peregrinatione necessario suscepta.

11. Sponsalia quis contrahit et praesens per se, et per internuntium, et per epistolam.

12. Qui tutor factus est, non potest pupillam uxorem ducere, nec filium suum cum ea copulare. Idem in sponsalibus obtinet.

64) Epan. aucta XII, 14. auct. XII, 16.
65) Proch. I, 9.
66) Proch. I, 10. cf. Epan.
67) Proch. I, 11.
68) Epan. aucta XII, 12.

ιγ'. Οὐ δύναται ὁ ἐπίτροπος τὴν ἐπιτροπευθεῖσαν παρ' αὐτοῦ λαμβάνειν εἰς θυγατέρα [69]).

ιδ'. Ἐπίτροπος, ὁ ἀντὶ πατρὸς καὶ μητρὸς τῆς ἐπιτροπευομένης παιδὸς ὤν, φθορεὺς ἀναφανεὶς ἐξορίζεται καὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ ἀποστερεῖται. τοῦτο δὲ ἡ νεαρὰ [70]) καινίζει, τὸ μὴ τὸ δημόσιον τὴν ὕπαρξιν ἐγκολποῦσθαι τοῦ φθορέως [71]).

ιε'. Ἡ μανία ἐμποδίζει τὴν μνηστείαν· ἐπιγινομένη δὲ οὐ λύει τὴν συστᾶσαν [72]).

ιϛ'. Τὸ πένθος τοῦ ἀνδρὸς οὐ κωλύει τὴν γυναῖκα μνηστευθῆναι [73]).

ιζ'. Οἱ τῶν μαινομένων παῖδες, κἂν ὑπεξούσιοι ὦσιν, οὐ δέονται τῆς τῶν πατέρων αὐτῶν συναινέσεως γάμον συναλλάσσοντες· δηλονότι καὶ μνηστείαν. ἀλλ' ἐν μὲν κωνσταντινουπόλει ἐπιφανῶν μὲν τῶν προσώπων ὄντων γνώμῃ τῆς ἡμετέρας βασιλείας, ταπεινοτέρων δὲ κρίσει τοῦ ἐπάρχου τῆς πόλεως, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις κρίσει τοῦ ἄρχοντος ἢ τοῦ ἐπισκόπου, παρουσίᾳ τοῦ κουράτορος τοῦ ἰδίου πατρὸς, τὸν γάμον ἀποτελοῦσιν [74]).

13. Tutor eam, quam in tutela habet, adoptare non potest.

14. Tutor, qui pro patre et matre pupillae est, si eam vitiasse probetur, relegatur et omni suo patrimonio privatur. Sed Novella hoc immutavit, ne fiscus patrimonium vitiatoris sibi vindicet.

15. Furor impedit sponsalia, superveniens autem contracta non dissolvit.

16. Luctus mariti non prohibet mulierem desponsari.

17. Furiosorum liberi, etiamsi in potestate sint, consensu patrum non indigent nuptias contrahentes, scilicet et sponsalia: sed Constantinopoli, si illustres personae sint, ex sententia nostrae majestatis, si viliores, judicio praefecti urbis: in provinciis vero judicio prae-

69) Cod. Lipsiensis hoc caput praecedenti anteponit.

70) Nov. Leonis 34.

71) Epan. aucta XL, 13.

72) Epan. aucta XII, 17.

73) Proch. I, 12.

74) Proch. I, 13. — Codex Lips. et Paris. 1356 addunt haec:

ιη΄. Ἐὰν εἷς τῶν μνηστευσαμένων τελευτήσῃ μηδὲν ἐμποδίσας τῷ γάμῳ, ἀναδίδοται ἀνελλιπῶς ὁ δοθεὶς ἀῤῥαβών. ὡς γάρ φησιν ἡ ε΄ διάτ. τοῦ παρόντος τί. [75]) καὶ ε΄ διάτ. τοῦ γ΄ τί. [76]) ἐὰν ἐμπόδιον ἐποίησε τῷ γάμῳ ὁ τελευτήσας, ζημιοῦται τὸ κατ᾽ αὐτὸν μέρος τοὺς ἀῤῥαβῶνας [77]).

ιθ΄. Οἱ τῶν αἱρετικῶν παῖδες, ἐὰν γένωνται χριστιανοὶ, ἀναγκάζουσι τοὺς ἰδίους γονεῖς τρέφειν αὐτοὺς καὶ ἐνδύειν, καὶ προῖκα ἢ προγάμου δωρεὰν ὑπὲρ αὐτῶν διδόναι κατὰ τὸ μέτρον τῆς οὐσίας αὐτῶν [78]).

κ΄. Καὶ ἡ μὴ συναφθεῖσα τῷ ἀνδρὶ ἀλλ᾽ ἔτι παρθένος οὖσα πενθεῖν χρεωστεῖ τὸν ἄνδρα. τοῦτο νόησον ὡς ἐν γάμῳ εἶναι τὴν γυναῖκα καὶ οὐχὶ ἐν μνηστείᾳ.

κα΄. Μνηστῆς πορνευθείσης δύναται ὁ ἀνὴρ μοιχείαν κατηγορεῖν.

sidis aut episcopi, praesente patris curatore, nuptias contrahunt.

18. Si unus ex sponsis decesserit, nullo impedimento nuptiis allato, data arrha integra redditur. Nam ut dicit const. 5 hujus tituli et const. 15 tit. III, si is, qui decessit, matrimonio impedimentum fecerit, arrhis, quod ad ipsum attinet, mulctatur.

19. Haereticorum liberi, si Christiani facti fuerint, parentes suos cogunt ipsos alere et vestire, dotemque et ante nuptias donationem pro ipsis dare secundum modum patrimonii.

20. Etiam quae viro nondum commixta fuit, sed virgo adhuc est, maritum lugere tenetur. Hoc autem intellige, quum in matrimonio fuerit mulier, non si desponsata tantum.

21. Si sponsa stuprata fuerit, adulterii accusationem vir instituere potest.

Οὐ χρὴ τοὺς ἄρχοντας ἐξ ἐκείνης τῆς ἐπαρχίας, ἧς ἄρχουσι, μνηστεύεσθαι· εἰ δὲ τοῦτο ποιήσουσιν, ἀπόλουσι τοὺς ἀῤῥαβῶνας, οὓς δεδώκασιν. (Proch. II, 8.)

75) Cod. V, 1, 5.

76) Cod. V, 3, 15. Itaque legendum: ιε΄ διάτ.

77) Ex Codice Theodori. Vide Basil. Fabrot. IV pag. 226 schol. a.

78) Proch. I, 14.

κβ'. Μνηστείας μὴ γενομένης, κἂν ἐπερωτηθῶσι διδόναι προῖκα ὑπὲρ τῆς κόρης, τοῦτο μνηστείαν οὐ ποιεῖ, ὅτι ἀπὸ ψιλοῦ συμφώνου ἀγωγὴ οὐ τίκτεται.

κγ'. Σημείωσαι τὰ περὶ γάμων δεσμωτικὰ ἔγγραφα, εἰ μὲν παρὰ μόνων τῶν μελλόντων συναφθῆναι γεγόνασιν, εἰσὶν ἀνίσχυρα, ὅσον εἰς τὸ ποινὴν ἐκ παραβασίας τούτων ἀπαιτηθῆναι. εἰ δὲ παρ' ἑτέρων τινῶν, ἔχουσι τὸ ἰσχυρόν [79]).

κδ'. Γίνωσκε δὲ ὅτι πολλάκις ἐζητήθη, εἰ δύναται ὁ δεσμωτικὰ τοιαῦτα περὶ γάμων θέμενος μετά τινος γυναικὸς ἔγγραφα [80]) ἢ τὴν παράνομον μνηστείαν, λαβεῖν ἑτέραν γυναῖκα καὶ εἰς πρεσβυτέρου τόπον ἀναχθῆναι. σὺ γοῦν εἰπὲ, ὡς εἰ μὲν τὸ πρόσωπον τὸ κατεγγυηθὲν τῷ θέλοντι ἱερωθῆναι μετὰ τὴν ἀθέτησιν τῶν δεσμωτικῶν ἐγγράφων ὑπερέβη τὸν ἕκτον χρόνον, οὐ παραχωρηθήσεται ὁ τὰ ἔγγραφα ἐκθέμενος ἢ καὶ τὴν παρά-

22. Si sponsalia non fuerint contracta, licet dotem pro puella dare stipulati sint, hoc sponsalia non facit, quoniam ex nudo pacto actio non nascitur.

23. Nota, quod nuptiarum obligatoria instrumenta, si quidem a solis futuris conjugibus confecta fuerint, invalida sunt, quantum ad poenam ob illorum transgressionem exigendam; si vero ab aliis quibuspiam, rata sunt.

24. Scias vero, quod saepenumero quaesitum sit, an qui istiusmodi obligatoria de nuptiis instrumenta, aut etiam in infirmis sponsalibus nuptiales pactiones cum muliere aliqua interposuit, postquam obligatoria instrumenta vel praeter jus inita sponsalia reprobarit, aliam uxorem ducere et in presbyteri statum evehi possit. Tu igitur dic, quodsi persona, quae ei, qui sacerdos fieri vult, desponsata est, eo tempore, quo obligatoria instrumenta reprobantur, sextum annum excesserit, non permittetur ei, qui instrumenta vel a lege non confirmata sponsalia

79) Balsamon ad Photium XIII, 4 in Voëlli et Justelli bibl. juris can. II p. 1101.

80) Adde ex Balsamone: ἢ καὶ γαμήλια ἐπὶ μνηστείᾳ ἀσυστάτῳ, μετὰ τὸ ἀθετῆσαι τὰ δεσμωτικὰ ἔγγραφα.

νομον μνηστείαν ἑτέρᾳ συναφθῆναι γυναικὶ καὶ οὕτως ἱερωθῆναι, ὡς δίγαμος λογιζόμενος διὰ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ διὰ τὸ εἶναι δεκτικὴν ἔρωτος τὴν γυναῖκα. εἰ δὲ ἧττον τῶν ἓξ χρόνων ἦν τὸ τοιοῦτον πρόσωπον, ὅτι ἡ ἀθέτησις τῶν συμφώνων ἐγένετο, ἐνδυνάμως καὶ ἑτέρᾳ γυναικὶ ὁ τοιοῦτος συζευχθήσεται καὶ ἔκτοτε ἱερωθήσεται. κατασκεύασον δὲ ταῦτα καὶ ἀπὸ τῆς νεαρᾶς τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυροῦ ἀλεξίου τοῦ κομνηνοῦ, τῆς διοριζομένης ἀλύτους εἶναι τὰς μνηστείας ἐννόμους οὔσας. καὶ ἀνάγνωθι ταύτην καταστρωθεῖσαν εἰς τὸν δ' τίτλον [81]).

κε'. Λύεται ἡ μνηστεία, ἐὰν μετὰ ταύτην ἡ γυνὴ φωραθῇ ἐγκυμονοῦσα ἐκ προϋποδοχῆς ἀλλοτρίων σπερμάτων κατὰ τὴν ϟγ' νεαρὰν τοῦ σοφοῦ βασιλέως κυροῦ λέοντος [82]).

κϛ'. Ἡ ἄλλῳ μνηστευθεῖσα καὶ ἄλλῳ γαμηθεῖσα μήπω τῆς μνηστείας διαλυθείσης ἀτιμοῦται, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ ϟη' κανόνος τῆς ϛ' συνόδου τῷ περὶ μοιχείας ἐγκλήματι ὑπόκειται.

interposuit, ut alteri mulieri conjungatur, et sic sacerdos fiat, tanquam bis matrimonium contraxisse reputetur: idque propter concupiscentiam, et quod mulier amoris capax sit. Si vero, quum pacta reprobarentur, persona illa sex annis minor fuerit, firmiter talis alteri mulieri conjungatur, et ex eo tempore sacerdos fiat. Colligas vero haec etiam ex Novella piae memoriae Imperatoris domini Alexii Comneni, quae legitima sponsalia indissolubilia esse statuit. Quam Novellam titulo IV insertam legas.

25. Sponsalia dissolvuntur, si post illa contracta mulier deprehendatur gravida ex praecedente alieni seminis susceptione, secundum Novellam XCIII sapientis Imperatoris domini Leonis.

26. Quae alii se desponsavit, et sponsaliis necdum dissolutis alii nupsit, infamia notatur, imo adulterii crimini subjacet secundum canonem XCVIII synodi sextae.

81) Balsamon ad Photium XIII, 4 apud Voëllum et Justellum l. l.

82) Balsamon ad can. 98 synodi sextae, apud Bevereg. Synod. I p. 276.

κζ'. Ἐρώτησις. Ἐμνηστεύσατό τις κόρην οὐ μετὰ τῶν συνήθων ἱερῶν εὐχῶν, ἀλλὰ διὰ συναινέσεως μόνης καὶ συμβολαίων γραφῆς. ἔξεστιν αὐτῷ συζευχθῆναι τῇ αὐταδέλφῃ τῆς τοιαύτης κόρης ὡς τεθνηκυίας, ἢ οὔ; [83])

κη'. Ἕτερος δέ τις τὸν αὐτὸν τρόπον γυναῖκα μνηστευσάμενος, ἄλλην ἠγάγετο, θανούσης ἐκείνης. ἆρα οὖν οὗτος ὡς δίγαμος λογισθήσεται, ἢ οὔ;

κθ'. Λύσις. Περὶ ὧν ἡ ἐρώτησις, ὁ μὲν πρῶτος, εἰ μὲν ἑπταετὴς ἦν ἡ κόρη ἢ ἐπέκεινα, ὁπότε κατὰ συναίνεσιν μόνην ἡ μέσον τούτων προέβη μνηστεία, κωλυθήσεται τὴν αὐταδέλφην αὐτῆς κατὰ τὸν νόμον εἰς γυναῖκα λαβεῖν, θανούσης δηλονότι ἐκείνης. εἰ δὲ ἔλαττον ἐτύγχανε τῶν ἑπτὰ, (ἐν τοιαύτῃ γὰρ ἡλικίᾳ οὐδὲ διὰ μόνης συναινέσεως μνηστεία ὅλως συνισταμένη ἐπιγινώσκεται,) ἀμέμπτως καὶ ἀκατηγορήτως αὐτῇ συζευχθήσεται. τοὺς χρονικοὺς γὰρ ὅρους τῶν νόμων οὔτε καινίζειν οὔτε ὑπερβαίνειν δυνάμεθα.

27. Quaestio. Quidam sibi puellam desponsavit non sacris precibus, quae vulgo fiunt, sed solo consensu et instrumentorum confectione. An licet ei conjungi cum germana hujus puellae praemortuae, nec ne?

28. Alius quidam eodem modo mulierem sibi desponsavit, eaque praemortua aliam uxorem duxit. An hic bigamus censebitur, nec ne?

29. Responsio. Eorum, de quibus quaestio est, primus quidem, si puella septennis aut provectior aetate fuit, cum solo consensu sponsalia inter eos contraherentur, prohibebitur ex lege germanam ejus uxorem ducere, illa videlicet mortua. Sin autem minor septem annis fuit, (nam tali aetate nec per solum consensum sponsalia contrahi intelliguntur,) sine reprehensione et crimine ei conjungetur. Temporum enim in legibus definitiones nec novare nec egredi possumus.

83) Cap. 27 et 28 continent quaestiones Constantini Cabasilae, archiepiscopi Dyrrhachiensis. Capite 29 et 30 sequuntur responsiones Joannis episcopi Citri. Videsis Leunclav. JGR I p. 334 sq.

λ'. Ὁ δέ γε δεύτερος, ἐπειδὴ τῇ συναινέσει τῆς μνηστείας ἡ συνήθης ἱεροτελεστία, ὡς ἡ ἀφήγησις, οὐκ ἐπηκολούθησεν, οὐδαμῶς ὡς δίγαμος λογισθήσεται. γάμον γὰρ οὐ λογοπραγία συνίστησιν, ἀλλ' οὐδὲ φανερὰ ἢ λαθραία συνάφεια· πορνεία γάρ ἐστιν αὕτη· εὐχῶν δὲ ἱερῶν ἐπῳδαὶ καὶ τὰ ταύταις ἀκόλουθα. πῶς δὲ καὶ λογισθήσεται δίγαμος ἢ ὀνομασθήσεται ὁ μὴ γάμου πεπειραμένος τοιούτοις προνομίοις ἐγκοσμουμένου; καθόλου δὲ τὰ τῶν συναινέσεων μόνων ὡς ἐν κεφαλαίῳ εἰπεῖν ἐπί τε συστάσει μνηστείας καὶ ἐπὶ γάμου λύσει τὸ ἄπρακτον ἐκ τῶν διαληφθεισῶν νεαρῶν διατάξεων ἀπηνέγκαντο, εἰ καὶ ἐπὶ τῶν πρεσβυτέρων νομοθεσιῶν τὸ κράτος ἐκέκτηντο.

λα'. Κόρη τὶς πέμπτον ἄγουσα ἔτος τῆς ἐν ἀνηβότητι ἡλικίας μνηστεύεταί τινι ἀνδρὶ, ὃς καλῶς ποιῶν διὰ τὴν τῆς μνηστευθείσης ἀνηβότητα ἀφίσταται αὐτῆς. ἡ δὲ πάλιν ἐν τῷ ἑβδόμῳ χρόνῳ τῆς ἡλικίας αὐτῆς μνηστεύεται ἀνδρὶ ἑτέρῳ, ὃς δὴ πάλιν τὰ ἶσα τῷ προτέρῳ φρονήσας ἀποῤῥήγνυται αὐτῆς. εἶτα τί; τρισκαι-

30. Secundus autem, quoniam sponsaliorum consensum consueta sacrorum celebratio, sicut est in facti narratione, non est sequuta, nequaquam pro bigamo habebitur. Nuptias enim non verba constituunt, sed nec apertus vel clandestinus concubitus, — haec enim scortatio est —; sed sacrarum precum recitationes et quae his sunt consequentia. Quomodo autem bigamus intelligi aut dici potest, qui non est expertus nuptias hujusmodi privilegiis ornatas? In universum autem solae conventiones, ut breviter dicam, et ad constitutionem sponsaliorum et ad matrimonii solutionem ex supradictis Novellis constitutionibus vires nullas habent, licet secundum antiquiores leges validae fuerint.

31. Puella quaedam quintum agens annum impuberis aetatis, viro cuidam desponsatur, qui propter aetatem impuberem jure eam repudiat. Puella autem rursus septimo aetatis anno alii viro desponsatur, qui iterum eandem causam habens cum priore dissidium cum ea facit. Quid tum deinde? Postquam ad tertium decimum

δέκατον ἐλαύνουσα χρόνον βούλεται νομίμως ἀνδρὶ ἑτέρῳ συναφθῆναί τε καὶ ἱερολογηθῆναι. ταῦτα διηγηματικῶς ἐκθεὶς ἐζήτεις μαθεῖν, εἰ κεκώλυται ἢ μὴ κεκώλυται [84]).

λβ'. Καὶ *λέγομεν μὴ κεκωλύσθαι ταύτην, διά τε τὸ παρ' ἡλικίαν μνηστευθῆναι, καὶ μὴ συναριθμεῖσθαι ὅλως τὰς τοιαύτας μνηστείας ταῖς ἐγνωσμέναις τῇ νεαρᾷ νομοθεσίᾳ* [85]) *μνηστείαις, καὶ προσέτι δὲ διὰ τὸ τοὺς προηγησαμένους μνηστῆρας, — εἴγε μνηστῆρας δεῖ καλεῖν τοὺς τὴν κλῆσιν διαψευσαμένους διὰ τὸ ἔκθεσμον, — δικαίως ἤδη* [86]) *διαστῆναι αὐτῆς. καίτοι εἰ καί τις ἐκείνων τῆς μνηστείας ἀντεποιεῖτο, ἱκανὸν τῇ κόρῃ βοήθημα πρὸς ἀθέτησιν ἐκείνου τὸ μὴ δοκεῖν συναινεῖν διὰ τὴν ἀνηβότητα.*

λγ'. Κόρη *τὶς δ' ἢ ε' ἐτῶν κατηγγυήθη ἀνδρὶ, ὃς καὶ μὴ ἀναμείνας τὸν ἔνηβον αὐτῆς χρόνον ἑτέρᾳ συνε-*

annum pervenit, alii viro legitime conjungi et benedictione initiari vult. Haec narrando exposuisti, et quaesivisti, prohibeatur nec ne?

32. Et dicimus non prohiberi eam, tum quod praeter aetatem desponsata sit, et hujusmodi sponsalia nullo modo connumerentur sponsalibus, quae Novella constitutione rata esse jubentur, tum quod praedicti sponsi, (si quidem sponsi vocari possunt, qui illicito facto appellationem ementiti sunt,) jure jam ab ea discesserint. Quin et si quis eorum sponsalia vindicet, sufficit puellae ad eum repellendum, quod propter imperfectam aetatem non videtur consensisse.

33. Puella IV vel V annorum viro desponsata est, qui puberem ejus aetatem non exspectans alii se conjun-

84) Hoc et quod sequitur caput continet responsionem Eliae Metropolitae Cretensis ad interrogationem monachi cujusdam Dionysii. Quae edita est apud Leunclav. JGR I p. 341.

85) Quaenam Novella intelligatur, dubium est. In JGR I pag. 335 Elias Cretensis sub Constantino et Irene vixisse dicitur: quod si verum est, nec Nov. Leonis nec Nov. Alexii [cf. not. 63] hoc loco significari poterit.

86) Cod. Lips.: *ἔχειν*.

ζύγη· ἡ δὲ κόρη τὴν ἔννομον φθάσασα ἡλικίαν ἀνδρὶ συνήφθη ἑτέρῳ, ὃς καὶ ἱερωθῆναι ζητήσας ἐπετράπη παρὰ τῆς συνόδου, μηδοπωσοῦν ἐμποδισάσης τῆς ἐν παντελεῖ ἀνηβότητι κατεγγυήσεως τῆς κόρης, ὡς εἴρηται.

λδ'. Ὁ πατὴρ τῆς ὑπεξουσίας δύναται πέμπειν διαζύγιον καὶ λύειν τὴν μνηστείαν. εἰ δὲ μετὰ τὴν μνηστείαν αὐτεξουσία γέγονεν ἡ θυγάτηρ, οὐ δύναται λοιπὸν ὁ πατὴρ τὴν ἤδη γενομένην καταλύειν μνηστείαν. ὅθεν κἄν τινα λόγῳ προικὸς ἐπιδέδωκεν ἐν τῇ τοιαύτῃ μνηστείᾳ, οὐδὲ ταῦτα ἀναλαμβάνεσθαι δύναται αὐτεξουσίας ὡς εἴρηται γενομένης τῆς κόρης. μετὰ γὰρ τὴν αὐτεξουσιότητα καὶ τελειότητα ἡ κόρη κατ' οἰκείαν πράττουσα γνώμην καὶ τῷ μνηστευσαμένῳ συναπτομένη πρὸς γάμον προῖκα τὰ ἐπιδοθέντα ποιεῖ, καὶ ἀποπαύει τὸν πατέρα ταῦτα ἀναλαμβάνεσθαι [87]).

xit: puella vero, postquam ad legitimam aetatem pervenit, alii viro se conjunxit, et quum is sacerdos fieri vellet, hujus rei veniam a synodo accepit, ita ut sponsalia imperfecta plane aetate a puella contracta omnino non essent impedimento, sicuti dictum est.

34. Pater filiaefamilias sponso ejus repudium mittere potest, et sponsalia dissolvere. Si vero post contracta sponsalia filia emancipata fuerit, pater postea jam facta sponsalia dissolvere non potest. Unde si qua dotis nomine dedit in hujusmodi sponsalibus, ea condicere non potest, si puella, ut dictum est, emancipata fuerit. Nam post emancipationem et aetatem perfectam puella suo arbitratu utens et sponso nubendo, quae data sunt, dotem efficit: et condictionem, quae patri competeret, exstinguit.

87) Basil. XXVIII, 1, 8. ed. Fabrot. IV p. 214. — In hoc capite tit. I desinit in Codd. Pariss. 1343, 1351. A, 1356, 1368. Lipsiensis autem Codex praeterea addit Eclogae Leonis et Constantini tit. I cap. 1 — 4.

§. 21.

Prochiri aucti historia.

Enchiridium juris, quod Codicibus MSS initio §. 20 laudatis continetur, a compendiis juris legalibus aliisque privata auctoritate editis tam ordine titulorum et rubricis quam argumento differt. Videamus igitur, cujus indolis nostrum illud sit, quibus ex fontibus et quo tempore compositum fuerit [88]).

Auctor enchiridii, de quo hoc capite sermo est, Prochiron Basilii, Constantini et Leonis pro fundamento habuit. Prooemium Prochiri in epitomen contraxit suoque operi praefixit: titulos et ipse quadraginta fecit, qui, quantum ad ordinem et rubricas attinet, cum Prochiri titulis in universum conveniunt. Sed inter titulum IV et V Prochiri novum aliquem titulum de nefariis nuptiis intercalavit, titulum autem Prochiri XXIV suo loco omisit, et cum titulo XXVIII inferius conjunxit. Quod vero ad argumentum titulorum attinet, magna inter Prochiron et hoc nostrum opus differentia intercedit. Quae capita in Prochiri titulis reperiuntur, omnia paene, licet mutato plerumque ordine, in convenientes hujus enchiridii titulos relata sunt: sed plurima iis fragmenta ex aliis fontibus repetita accedunt, ut Prochiri aucti nomen huic operi optime conveniat.

Jam vero quaerendum est, quinam isti fontes vel libri fuerint, quibus auctor hujus enchiridii praeter Prochiron usus sit. Quae res multis difficultatibus laborat, quoniam auctor satis magna librorum copia [89]) instructus fuisse, in singulis autem titulis componendis non omnes illos libros simul inspexisse, sed modo hunc modo illum prae caeteris consuluisse videtur. Interim tamen dicam, quae mihi reperisse visus sum.

1. Sexaginta librorum τοῦ Βασιλικοῦ particulam certe ad manus habuit JCtus, qui ad Prochiri

88) Vide, quae de eadem re disserui in libro: Αἱ ῥοπαί. Heidelb. 1836. p. 52 sqq.

89) In Codicibus Prochiri aucti ad certa quaedam capita in margine adscribitur: ἐγράφη ἀπὸ παλαιοῦ βιβλίου, vel: ἐκ τοῦ τῆς ἐκκλησίας πυξίου. Quo fit, ut bibliotheca ecclesiae cujusdam auctor usus esse videatur.

exemplum hoc nostrum enchiridium composuit. Argumento sunt tum alia quamplurima Basilicorum fragmenta hic illic in Prochiro aucto obvia, tum maxime titulus XXVII de testibus, qui Basilicorum lib. XXI tit. 1 paene integrum cum suis scholiis continet.

2. Nec minus idem JCtus Epanagogen cum scholiis consuluit et exscripsit. Nam quaecunque illius fragmenta in Codice Paris. 1367 extare supra p. XCVII not. 6 dixi, ad unum omnia in convenientes Prochiri aucti titulos [90]) relata inveniuntur.

3. Sed et Epitomen legum, eam scilicet, cujus infra p. 287 — 308 descriptionem dabo, novisse et adhibuisse videtur. Argumento est titulus XXI Prochiri aucti, cujus capita 29 priora ex Prochiro et Epanagoge hausta esse videntur, caput autem 30 et sequentia in Epitomes tit. XI plane eodem ordine collocata reperiuntur [91]).

4. Utrum Michaelis Attaliotae opusculo de jure an Synopsi minori [92]) (τῷ μικρῷ κατὰ στοιχεῖον) praeterea usus sit, non satis mihi liquet. Illius sane plurima fragmenta in Prochiro aucto occurrunt: ea tamen plerumque Attaliotae opusculo et Synopsi minori communia esse videntur [93]), ut etiam ex hac desumta esse possint. Alteroutro an utroque opere noster usus sit, ita demum dijudicari poterit, si utrumque cum Prochiro aucto accuratius conferatur.

5. Titulis Prochiri aucti, qui de nuptiis tractant, multa auctor admiscuit ex libris juris canonici; puta ex Balsamonis commentariis ad Photii syntagma canonum et nomocanonem, et ex variis variorum responsionibus canonicis.

6. Passim Novellas Imperatorum laudat, puta He-

90) Cf. p. 139 not. 19.

91) Sunt Epit. tit. XI cap. 1. 3 — 8. 10. 11. 13. 22. 30. 32. 34. 35. 37. 39.

92) De qua vide Pardessus collection de lois maritimes I p. 164. 195 sqq. Witte in Zeitschr. f. gesch. Rechtswissensch. VIII p. 221. Αἱ ῥοπαί p. 63 sq.

93) Attaliotam multa ex Synopsi minori hausisse verisimile est.

raclii et Constantini, Leonis Sapientis [94]), Romani Senioris, Constantini Porphyrogeniti, Basilii Porphyrogeniti, Nicephori Botaniatae, Alexii et Manuelis Comnenorum. Loci tamen, in quibus hujusmodi Novellae laudantur, plerumque non ab ipso auctore scripti, sed ex aliis libris exscripti sunt.

7. Denique Ecloga Leonis et Constantini, et Synopsi Basilicorum majori usus est. Sed utrumque opus auctori tum demum in manus incidisse videtur, quum jam quadraginta enchiridii sui titulos elaborasset: etenim ita factum est, ut utriusque fragmenta non in ipsos Prochiri aucti titulos, sed in Paratitla demum [95]), quae appendicem titulorum illorum constituunt, relata esse reperiantur. Denique inscriptio, quae ad prooemium Eclogae pertinet, prooemio Prochiri ejusque inscriptioni in Prochiro aucto superaddita est [96]).

Secundum ea, quae hactenus disputavimus, tempus facile definiri potest, quo Prochiron auctum confectum sit. Etenim vix ante saeculi XIII initium compositum esse potest, quandoquidem fragmenta continet librorum, v. c. commentariorum Balsamonis, qui sub finem saeculi XII editi fuerunt. Sed et ante finem saeculi XIII elaboratum esse videtur, quoniam sanctionum ab Imperatoribus Palaeologis prolatarum ne vestigium quidem continet. Jam si reputemus, anno **1204** Constantinopolin a Latinis captam fuisse eoque Graecorum res prorsus conturbatas esse, Prochiron auctum circa annum **1200** confectum esse probabile fit.

Prochiron auctum, uti copia Codicum MSS vel hodie superstitum luculenter ostendit, apud Graecos magno plausu exceptum est: idemque tum propter hanc causam, tum quoniam ex optimis libris magna cum diligentia compilatum est, et jurisscientiae statum, qui illo tempore fuit, egregie illustrat atque explicat, omnino dignum esse

94) Tit. XXXIX cap. 232: *ζήτει καὶ τὴν σα' νεαρὰν τοῦ φιλοσόφου βασιλέως περὶ τοῦ μὴ εἶναι ἰδιωτικὴν φυλακήν.* (?)

95) Cf. supra not. 15 sqq.

96) Quum tamen inscriptio Prochiri Basilium, Constantinum et Leonem auctores nominaret, inscriptio vero Eclogae Leonem et Constantinum, auctor in hac Basilii nomen adjecit.

crediderim, quod cum orbe literario publice communicetur. Olim quidem vir quidam doctus, Jo. Guil. Steinheilius, ejus ex Codice Uffenbachiano, nunc Lipsiensi, edendi consilium cepit: postea tamen non exsequutus est. Post illum Godofr. Mascovius idem molitus est: sed et is a proposito rursus destitit, quum inter ipsum et librarium de conditionibus non conveniret [97]. Itaque optandum est, ut vir juris et graecarum literarum peritus, bibliopolae liberalitate adjutus, nostris tandem temporibus Prochiron auctum edat.

97) Suaresii Not. Basil. ed. Pohl p. 46.

CAPUT IX.

De Codicibus MSS, quibus manualia juris hactenus recensita continentur.

---

§. 22.

Praemonita.

Quod in me susceperam officium pertractandi historiam manualium juris Graeco-Romani, eo mihi sic functus esse videor, ut jam probe intelligatur, quem Prochiron inter illa locum obtineat, et quae ejus initia ac fata fuerint. Commentatio autem nostra paene tota a Codicum MSS notitia pependit, ita ut generalis catalogus Codicum, quorum in hoc tractatu ratio habita est, requiri videatur, quo apparatus noster, qualis fuerit, uno quasi obtutu conspici possit. Itaque jam singulos Codices, qui ad notitiam meam pervenerunt, quibusque compendium quoddam juris sive legale sive privatum ad legalis formam elaboratum continetur, hoc loco recensebo.

Eorum autem Codicum diversissima indoles est. Alii enim, quibus tanquam juris civilis corporibus JCti, qui laici essent, usi esse videntur, unum vel plura enchiridia juris civilis continent, admixtis passim fragmentis undecunque collectis, quae vel ad jus vel ad constitutionem imperii ecclesiaeve graecae vel denique ad historiam et philosophiam pertinent [1]). Alii contra, quibus variae juris canonici collectiones et commentationes adjecto aliquo juris civilis enchiridio continentur, pro corporibus juris canonici et in clericorum maxime manibus fuisse

1) V. c. Cod. 2. 5. 7. 8. 10. 16. 23. 24. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 47. 48. 51. 52. 53. 54. 55.

videntur [2]). Deinde alii in ipsa regia urbe [3]), alii in provinciis [4]) et variis quidem temporibus [5]) exarati sunt, ut enchiridia juris et reliqua, quae iis continentur, potissimum hoc illove tempore aut Constantinopoli aut in provinciis in usu fuisse videantur. Quas quidem omnes illorum Codicum diversitates, quantum fieri posset, diligenter adnotandas esse putavi, quum eas in eruenda juris Graeco-Romani historia vel maximi momenti esse persuasum habeam. Nam ita demum definiri poterit, quis quoque tempore et loco juris et jurisscientiae status in imperio Graeco fuerit, si de omnibus Codicibus juris Graeco-Romani hodie superstitibus constiterit, et quid contineant, et quo tempore et qua in regione vel urbe exarati sint.

Caeterum Codices MSS infra enumerandos partim egomet ipse accuratius inspexi et examinavi, partim alii viderunt atque descripserunt. Illos stellula praefixa notabo: in his vero auctores et libros diligenter laudabo, a quibus et in quibus descripti sunt. Codicibus vero, quorum non satis idonea ad nos pervenit notitia, signum interrogatorium a me praefixum est.

§. 23.

Recensus Codicum MSS.

Codices MSS, qui ad quaestionem de enchiridiis juris Graeco-Romani hactenus pertractatam pertineant, in variis bibliothecis hi asservantur:

2) V. c. Cod. 6. 11. 14. 15. 17. 20. 21. 34. 46. 49. 50.

3) V. c. Cod. 8. 11. 17. 23.

4) V. c. in monte Atho Cod. 24, in insula Cypro Cod. 31, in insula Rhodo Cod. 49, in provincia occidentali Cod. 30. Omitto eos, qui post renatas literas in Italia potissimum descripti esse videntur, v. c. Cod. 1. 3 etc.

5) Saeculo X debentur Cod. 17 et 20, saec. XI Cod. 6, saec. XII Cod. 26. 29. 30. 46, saec. XIII Cod. 10. 11. 28. 31, saec. XIV Cod. 5. 8. 15. 24. 34, saec. XV et XVI Cod. 2. 7. 14. 16. 21. 27. 32. 47. 48. 49.

A. *Dresdae.*

In bibliotheca viri celeberrimi F. A. Bieneri.

*1. – Codex chartaceus in folio, foliorum **403**. Exaratus est Venetiis anno **1541**; anno **1573** emit eum Claudius quidam Naulotus du Val (Vallensis) Anallonaeus simul et Haeduus; postea in bibliothecam collegii Claromontani Parisiensis translatus est; denique in bibliothecam Meermanianam (Cod. **169**), et ex ea in Bienerianam migravit.

Notitiam ejus Codicis dedit: Biener in Zeitschrift f. gesch. Rechtsw. VIII p. **268** — **271**.

Continet: Synopsin Basilicorum cum sua appendice. Fol. **382** sqq.: Fragmenta quaedam ex Prochiro aucto. [Cf. supra p. CLV not. **1**.]

*2. – Codex chartaceus in folio, exaratus saec. XVI, foliorum **161**. Anno **1573** comparatus fuit a Claudio Nauloto: postea pervenit in collegii Claromontani bibliothecam, atque ex ea in Meermanianam (Cod. **170**), denique in Bienerianam translatus est.

Notitiam ejus Codicis dederunt: Reitz in prolegomenis ad Harmenopulum (Meerman thesaur. VIII) p. X. Witte in Rhein. Mus. für Jurispr. II p. **282**. III p. **47**. **69** sqq. — Cf. supra p. CV sqq.

Hoc Codice continentur: Epanagoge aucta, *αἱ ῥοπαί*, leges rusticae, militares et navales, fragmenta juridica septem. Adjiciuntur dispositio thronorum duplex, catalogi regum et patriarcharum.

*3. – Codex chartaceus in folio, saec. XVI, foliorum **133**. Anno **1573** Claudii Nauloti fuit, deinde bibliothecae collegii Claromontani, denique Meermani (Cod. **171**).

De quo vide: Reitz l. l. p. X, et supra p. CV sqq. Descriptus est ex Cod. Paris. gr. **1383**.

Continet: Epanagogen auctam, *τὰς ῥοπάς*, leges rusticas, militares et navales, fragmenta juridica undecim. Recentior manus in fine adscripsit: Monodiam Andronici Callisti super infelice Constantinopoli.

* **4.** – Codex foliorum **45**, quae ex variis Codicibus tam membranaceis quam chartaceis avulsa in hoc volumine collecta sunt. Olim Meermanianus **175**. — Cf. infra p. **306**.

Folia **9** — **16** membranacea sunt, scripturae antiquae. Continent particulam Appendicis Eclogae privatae.

* **5.** – Codex olim Meermanianus **182**, bombycinus, forma quarta, saec. XIV exaratus.

Ejus notitiam dederunt: Reitz l. l. p. VI — X. XII et passim. Witte l. l. II p. **280**. III p. **27**. **45**. **59** sqq.

Continet: Prochiron Basilii, Constantini et Leonis. Leges militares, rusticas, navales, in quarum fine haec verba leguntur: τὰ τῶν προχείρων ἔσχε θεσπισμάτων πέρας. In fine recentior manus adjecit locum ex concilio Carthaginiensi et ex Nov. Leonis **12**.

B. *Florentiae.*

6. – Plut. IX Cod. 8, membranaceus in folio, saec. XI, foliorum **354**.

Hic Codex satis accurate describitur in: Catalogo Codd. MSS bibl. Mediceae-Laurent. A. M. Bandinius recensuit. Florent. **1774**. fol. tom. I p. **395** — **403**.

Eo continentur: Nomocanon Photii. Excerpta e constitutionibus Apostolorum et de synodis tractatus duo. Joannis Antiocheni collectio canonum in titt. **50** digesta. Collectio canonum. Varia variorum de haeresibus. Definitiones variae. Collectio **87** capitulorum. Ordo praesidentiae Patriarcharum etc. Ecloga legis Mosaicae. Ecloga Leonis et Constantini: leges militares: constitutio Zenonis περὶ καινοτομιῶν: fragmenta quaedam juridica.

[Caeterum vix possum quin suspicer, Eclogam huic Codici non inesse integram: sed fragmenta tantum, adjectis titulis Epanagoges. Movent me ea, quae p. XL not. **104** et p. **333** observavi. In-

terim tamen (p. XXIII sqq.) Bandinium sequutus sum, nec p. LXVI Codicis nostri mentionem feci.]

7. - Plut. LXXX Cod. 6, chartaceus in folio, saec. XV, foliorum 631.

Argumentum hujus Codicis recensuerunt: Bandinius l. l. tom. III p. 178 — 185. Witte in Zeitschr. f. gesch. Rechtsw. VIII p. 203 — 205.

Continentur eo: Epanagoges tituli XIII. (cf. supra p. XCV sq.) Novellae Alexii Comneni. Michaelis Attaliotae opusculum de jure. Epitome legum. (cf. infra p. 308 sqq.) Excerpta e Basilicis. Tractatus de actionibus et obligationibus. Glossae nomicae. Novellae. Theophili Institutiones. Excerpta varia juridica. Epanagoge cum Prochiro composita. (cf. supra p. XCIX sqq.) Michaelis Pselli Synopsis legum. De actionibus libellus. Πεῖρα.

C. *Lipsiae.*

In bibliotheca Senatus Lipsiensis.

*8. - Rep. I no. 66, chartaceus, forma quarta majori, saec. XIV, foliorum 211. Olim Gisberti Cuperi, qui eum Constantinopoli missum acceperat, deinde Uffenbachii.

Describitur apud H. Majum in biblioth. Uffenbach. MS. Halae Hermund. 1720. fol. P. II p. 521 sqq. Vide praeterea librum a me editum, qui inscribitur: *Αἱ ῥοπαί* p. 108.

Continet: Prochiron auctum cum sua appendice: catalogum episcopatuum: glossas nomicas. Prochiri aucti praefatio deest; in ejus locum recentior manus praefationem Eclogae ad Prochiron mutatae adscripsit, eamque ex hoc Codice G. Mascovius edidit. Vide supra p. CXXXIII not. 1 et p. CLV sqq.

D. *Mediolani.*

In bibliotheca Ambrosiana.

? 9. - In Montfaucon bibl. bibliothec. I p. 491 - 530

inter graeci juris reliquias Ambrosianas MSS commemorantur: Promtuarium legum Basilii, Ecloga Leonis etc.

E. *Monaci.*

In bibliotheca regia.

10. - Cod. **303**, membranaceus in quarto, saec. XIII, foliorum **188**.

Describitur apud Hardt Catalog. MSS bibl. reg. Bavar. tom. III p. **236** sqq.

Insunt: Epanagoge aucta, *αἱ ῥοπαί*, leges georgicae, militares [et navales?]. Vide supra p. CV sqq.

11. - Codex **309**, bombycinus in octavo, constans foliis **257**, saec. XIII. Emtus Constantinopoli a Steph. Gerlachio.

Ejus descriptionem dedit Hardt l. l. p. **250** — **257**.

Continet: Prochiron Basilii, Constantini et Leonis. (Vide p. LIX not. **12**.) Eclogam Leonis et Constantini. (Cf. p. XXIII sqq.) Eclogam legis Mosaicae. Ἐρώτησιν ὀρθοδοξίας. Tractatum de haereticis. De nuptiis licitis. Alios canonicos tractatus.

F. *Moscuae.*

?12. - Codex **301**, bombycinus, saec. XV.

Vide: Matthaei Catalog. Codd. Mosqq. Lipsiae **1805**. p. **194**. Witte in Rhein. Mus. f. Jurispr. III p. **79**.

Inest fol. **63** — **88**: Ecloga Leonis et Constantini (privata?).

?13. - Codex **56**, chartaceus, saec. XV.

Vide: Matthaei l. l. p. **331**. Witte l. l.

Inest fol. **108** sqq.: Ecloga Leonis et Constantini.

Nota: Clossius de vetustis nonnullis membranis. Dorpati **1827**. fol. p. IX. se in bibliothecis Rossicis »Basilii Prochirum cum praefatione Τὸν μέγαν« vidisse testatur. — De aliis Codicibus

Prochiri et Eclogae, in Rossicis bibliothecis extantibus, vide Bienerum de collect. canonum eccl. graec. Berol. 1827. 8. p. 56 sq.

G. *Neapoli.*

In bibliotheca regia.

14.- Codex 202, chartaceus, saec. XV.

Vide Fabricii bibl. Graecam ed. Harles. tom. V p. 776.

Eo continentur: Collectio constitutionum canonicarum ex conciliis oecumenicis et Patribus. (?) Prochiron Basilii, Constantini et Leonis: leges militares, rusticae, navales.

H. *Oxoniae.*

In bibliotheca Bodlejana.

*15.- Codex 264, 18. — Vide p. XXIIII sqq. p. LVII sqq. p. CVI. p. 315 — 322.

*16.- Codex 716, 64. — Vide p. CV sqq. p. 323.

*17.- Codex 715, 73. — Vide p. LVII sqq. p. 323 — 328.

*18.- Codex 6437, 25. — Vide p. 332. 333.

*19.- Codex Rawlinson. 158. — Vide p. XXIIII sq. p. 333 — 336.

I. *Parisiis.*

In bibliotheca regia.

*20.- Codex Coislin. 209, membranaceus, forma octava majori, foliorum 286, saec. IX et XI. (Vide supra p. LVIII.)

Descriptus in Montfaucon bibl. Coisliniana. Paris. 1715. fol. p. 267 sq.

Continet: Collectionem canonum Joannis Antiocheni in titulis L. Accedunt epistolae canonicae et canones synodi Trullanae nec non Nicaenae II. Sequitur Collectio LXXXVII capitulorum, et Collectionis XXV capitulorum cap. 1 — 16. Prochiron Basilii, Constantini et Leonis. —

Hactenus scriptura videtur esse saec. IX ineuntis. Sequuntur alia saec. XI scripta, scilicet: Dorothei Tyrii de LXX discipulis Domini. Ordo praesidentiae Patriarcharum, cum ordine consessus metropolitarum et notitia V patriarchatuum. In fine quaedam de apostolo Paulo.

***21.** – Codex reg. **1263**, chartaceus in folio, saeculi partim XV partim XVI, foliis scriptis **277** constans. Fol. **15**: *Τὸ βιβλίον τοῦτο ὑπάρχει τῆς μονῆς τῆς ἁγίας μου ἀναστασίας τῆς φαρμαλητρίας* (sic) *τῆς κειμένης ἐν τῷ μεγάλῳ βουνῷ πλησίον τη γαλατησας της* (sic) *χώρας, καὶ ὅς τοῦτο ἀποξενώσει ἐκ τῆς αὐτῆς μονῆς, ἔστω ἀφωρισμένος ἀπὸ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου τριάδος καὶ ἀπὸ τοὺς τριακοσίους δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρους πατέρας καὶ ἀπ' ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ ἐπισκόπου σερβιῶν κυροῦ μακαρίου.*

Insunt: Dispositio thronorum. Theologica quaedam. Nomocanon. De cognatione et nuptiis tractatus. Michaelis Attaliotae *ποίημα*. Ecloga ad Prochiron mutata usque ad tit. V. (conf. p. CXXXIII sqq.) Prochiri aucti fragmenta ex tit. I — XIV. XVII. XXII. XXV. XXIX. XXVII. XXX. XXXIII. XXXVI. (cf. p. CLV not. 1.) Leges rusticae.

***22.** – Codex reg. **1343**, chartaceus, in folio, foliorum **241**; saec. XVI in Italia, si quid video, exaratus; olim numeris insignitus fuit: **685, 740, 2051.**

Eo continentur: Epistola Joannis metrop. Russiae ad papam Clementem. Officium magistratuum, regis, patriarchae etc. (ex Epanagoge. Cf. p. XCVI.) Officia ecclesiae. Prochiron auctum cum sua appendice. (cf. p. CLV sqq.) *Ὁρκωμοτικά* et *προστάγματα*. *Ἔνταλμα διδόμενον τοῖς χειροτονουμένοις κ. τ. λ.* Glossae nomicae.

***23.** – Codex reg. **1351. A**, chartaceus, in folio, saeculi maximam partem XIV, foliorum **351**. Olim fuit *τοῦ ἐντιμοτάτου ἐν ἱεροδιακόνοις κυροῦ θεοδώρου καὶ ῥεφερενδαρίου τῆς μεγάλης ἐκκλησίας*, — deinde *βιβλίον τῆς ἁγίας ἀναστασίας τῆς φαρμακολύτρας ἐν τῷ μεγάλῳ βουνῷ κειμένης.*

Digitized by Google

Continet: Prochiron auctum cum sua appendice. (Vide supra p. CLV sqq.) Ὁρκωμοτικά et προστάγματα. Novellam Athanasii patriarchae: ejusdem γράμματα et ἐντάλματα — A fol. 337 ad finem varia collectanea, quae JCto saec. XV debentur.

Foll. 2 — 81 et 196 saec. XVI ex Codice, qui nunc est Vatic. 856, descripta esse videntur.

*24.- Codex reg. 1356, chartaceus, foliorum 334, in folio, exaratus saec. XIV medio. Folia autem 319—325 ἐγράφησαν αὐγούστῳ ε' ἰνδ. ια'. ͵ςλπς' (anno Christi 1478) ἐν τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ μονῇ τοῦ βατοπαιδίου παρὰ τοῦ εὐτελοῦς μοναχοῦ νικηφόρου. — Olim num. 2525 signatus fuit.

Haec insunt: De judiciis (ex Epanagoge. cf. p. XCVI). Κατάκρισις. Nov. Just. VIII, 3. Officium magistratuum, patriarchae, regis etc. (ex Epanagoge. cf. p. XCVI.) Μοσχίωνος ὑποθῆκαι. Glossae nomicae. Prochiron auctum cum sua appendice. (cf. p. CLV sqq.) Leges rusticae. Fragmenta legum navalium. Nov. Athanasii. Ἔνταλμα διδόμενον τοῖς χειροτονουμένοις κ. τ. λ. Ὁρκωμοτικά et προστάγματα. Leges navales. Catalogi regum, patriarcharum; metropoleon et episcopatuum. Theologica. Fol. 319 — 325 leges navales. Fol. 326 — 334 Photius de synodis.

*25.- Codex reg. 1357, chartaceus in folio, constans foliis 277. Olim P. Fabri, qui eum Romae ex Cod. Strossiano descripsisse videtur (cf. ejus Semestria III, 19). Postea fuit Colbertinus 3224: deinde Regius 2048.

De hoc Codice videndi sunt: Meerman thesaur. tom. V p. III. (Ibi dicitur olim fuisse Colbert. 2324.)

Continet: Epanagogen auctam, τὰς ῥοπάς, leges rusticas et militares (in quibus Codex πρωτότυπος mutilus desiisse videtur). Vide supra p. CV sqq. Sequitur Basilicorum lib. XLVI — LII, 2.

*26.- Codex reg. 1367, membranaceus in quarto,

foliorum **124**, mutilus; exaratus saec. XII. Olim Colbertinus **1358**, deinde Regius **2523**.

Vide, quae de hoc Codice dixi in libro meo, cui inscribitur: *Αἱ ῥοπαί*. Heidelb. **1836**. **8**. p. **22** sqq. **46** (not. **65**). **95** (not. **57**). — Cf. supra p. XII not. **3**. p. XCVII not. **6**. p. XCIX sqq.

Continet: Epanagogen cum Prochiro compositam. Fragmenta ex Basilicis. Legum navalium capita quaedam. Novellam Romani de praelatione. Fragmenta Epanagoges cum scholiis. Collectanea varia, inter quae repeπriuntur *ῥοπαί, νόμος γεωργικός, ποινάλιος στρατιωτικός, νόμος ναυτικός* etc.

***27.** – Codex reg. **1368**, chartaceus in folio, saec. XVI, foliorum **274**. Olim Telleriano-Remensis **18**, postea Regius **2525**, **3**. — In fine quaedam recentiore, uti videtur, manu, scil. *Θεοδώρου τοῦ κριτοπούλου* scripta.

Eo continentur: *Πίναξ*. *Ὁρκωμοτικά* et *προστάγματα*. *Κατάκρισις*. Prochiron auctum cum sua appendice. (cf. supra p. CLV sqq.) Fol. **264** ad finem collectanea ex jure civili et canonico.

***28.** – Codex reg. **1381**. A, membranaceus in folio, saeculi XII et XIII, foliorum **114**.

Insunt: Epanagoge aucta: *αἱ ῥοπαί*, leges rusticae et militares (cf. p. CV sqq.): tractatus de imaginum adoratoribus, de synodis, de officiis ecclesiasticis. *Πίναξ*.

***29.** – Codex reg. **1383**, membranaceus, forma octava, saeculi XI vel XII, foliorum **212**. Olim habuit numeros **1555**, **1689**, **3459**.

Continet: Epanagogen auctam: *τὰς ῥοπάς*, leges rusticas, militares, navales: fragmenta juridica undecim. Vide supra p. CV sqq.

***30.** – Codex reg. **1384**, membranaceus in octavo, foliorum **196**, circa annum **1166** exaratus. Olim Antonii Eparchi fuit, postea Reg. **829**, **903**, **3031**.

Ejus accuratam dedi notitiam in libello, cui titulus est: Fragmenta versionis graecae legum Ro-

tharis. Heidelb. **1835. 8.** p. **7 — 35.** — Cf. p. XLVIII sqq. CXXXIII sqq. CLIII not. **90.**

Continentur hoc Codice: Prochiron Basilii, Constantini et Leonis. Ecloga privata cum appendice. Fragmenta ex alia Eclogae appendice. Eclogae ad Prochiron mutatae fragmenta.

***31.**- Codex reg. **1391**, chartaceus in octavo, lingua partim vulgari scriptus, in insula Cypro saec. XIII exeunte exaratus, foliis constans **238.**

Notitiam ejus Codicis dedit: Pardessus collection de lois maritimes tom. I p. **163** et passim. Vult eum esse: » *Le code des habitans Grecs de l'île de Chypre sous les rois latins* «. » *Il a un charactère authentique* «. Temere! Vide praeterea: Heidelb. Jahrbb. d. Literatur. **1836.** p. **861** sqq., et supra p. XLVIII sqq.

Eo continentur: Fol. **1 — 9.** Bulla Alexandri IV papae circa annum **1255** in Cyprum insulam missa. Adhortationes ad judices et advocatos. Fol. **10 — 47.** Tituli XI de jure nuptiarum. [Tituli **1. 3. 5. 7. 9** continent accuratas descriptiones, quomodo causae matrimoniales coram judice peragantur. Tituli **2. 4. 6. 8. 10. 11** ad Epitomen legum (vide infra p. **329** sqq.) prope accedere videntur. Omnes hi tituli lingua graeco-barbara, qui vero sequuntur, puriore sermone scripti sunt.] Fol. **48 - 120.** Prochiron Basilii, Constantini et Leonis. [Desunt tituli **1** et **6**; in reliquis ordo passim mutatus, hic illic varia aliunde addita.] Fol. **121 — 135.** Ecloga Novellarum Leonis, cui interspersa sunt fragmenta ex Attaliota, ita ut capp. **62** fiant. Fol. **136 — 172.** Excerpta ex Synopsi Basilicorum et Attaliota etc. in capitibus **63.** Fol. **179 — 213.** Ecloga privata cum appendice. Fol. **213 — 238.** Fragmenta ex Synopsi Basilicorum in capp. **25** digesta.

***32.**- Codex reg. **1720**, chartaceus in quarto, foliorum **192**, mutilus. Scriptus est manu Manuelis Dimiri circa annum **1492.** Olim Regius **2561** [2] (vel **3561** [2]?) — Vide supra p. CXXXIII sqq.

Initio varia leguntur ad jus non pertinentia. Fol. **124**[b] — **163** est Ecloga ad Prochiron mutata. In fine: De XII lapidibus, ordo thronorum, glossarium graecum.

***33.**- Codex reg. **1751**. (Cf. supra p. XXIII sqq.) Chartaceus in folio minori, recenti admodum tempore (saec. XVII vel XVI) in Occidente scriptus.

Fol. **19** — **25** est Prooemium Eclogae Leonis et Constantini.

***34.**- Codex reg. **1788**, bombycinus in octavo, foliorum **259**, saec. XIV, a fol. **200** autem diversis recentioribus manibus (v. c. *ἱερομονάχου τοῦ παχνᾶ*) exaratus. De cujus historia cf. Heidelberg. Jahrbb. d. Literatur. **1836**. p. **880**. Olim Colbertinus **3607**, postea Regius **3063**. — Vide supra p. XXIII sqq. p. LI not. **129**.

Hoc Codice continentur: Codinus. De nuptiis prohibitis tractatus. Prochiron Basilii, Constantini et Leonis aliquot titulis mutilum. Ecloga Leonis et Constantini cum appendice. Septem hominis aetates. Apostolorum canones cum interpretatione. Fol. **200** sqq.: Paradigmata, fabulae, Basilii capita paraenetica etc.

K. *Romae.*

In bibliotheca Vaticana.

35.- Codex olim Palatin. **19**. (Suaresio: Vatic. **196**.) In quarto.

De quo vide: F. Sylburgi Catal. MSS graecor. bibl. Pal. (in Monumentis pietatis et literariis virorum illustrium. Francof. **1702**. **4**.) p. **8** sq. — Suaresii notit. Basilicor. ed. Pohl p. **14**. — Assemani bibl. juris Oriental. II p. **36**. **43** — **54**. **573** — **578**. — Cf. supra p. XCIX sqq.

Insunt: Fol. **1** — **225**. Theophili Instituta. Fol. **225** — **235**. De causis rerum datarum commentatio et aliae quaedam adnotationes juridicae. Fol. **235** — **315**. Epanagoge cum Prochiro composita. Fol.? Michaelis Pselli Synopsis. De Fufiae legis abrogatione et de legum primis inventoribus.

? **36.** – Codex olim Palatin. **55.** (Suaresio: Vatic. **223.**) In Folio.

Notitiam ejus Codicis dedit: F. Sylburg in Catal. p. **20** sq. — Suaresius in notit. Basil. ed. Pohl p. **7** – **13.** — Assemani bibl. juris Orient. II p. **264. 311. 577.** — Witte in Rhein. Mus. f. Jurispr. III p. **78.** — His adde, quae dixi supra p. XX not. **12.** p. XXIII sqq. p. LXVI sqq. p. CXXXIII not. **1.**

Eo continentur: Fol. **1**—**40.** (?) Epanagoge Basilii, Leonis et Alexandri. Fol.? Leges navales, militares et legum rusticarum fragmenta (?). E Digestis et Codice excerpta varia, item de nuptiis. E conciliis excerpta varia cum expositione. Apostolorum canones cum Jo. Zonarae expositione. Canones varii patrum et conciliorum cum expositione. Fol. **85** sqq. secundum Sylburgium est: »Legum s. juris epitome a Leone et Constantino Impp. selecta ex Institutionibus, Digestis, Codice, Novellis, et titt. XLIII comprehensa, quorum ultimus est de pactis et conventis. Cui subjecta alia quaedam et de connubiis, et de consecratis tum rebus tum personis.« Assemano teste titulus de poenis in fol. **223** explicit. Suaresius autem haec: »*Eodem in Codice aliud est inscriptum:* Ἐκλογὴ τῶν νόμων καὶ ἐπιδιόρθωσις ἐκτεθεῖσα ἀπὸ κτίσεως κόσμου ,ϛτμζʹ τῷ μηνὶ μαρτίῳ ἰνδ. θʹ *praefixis nominibus Leonis et Constantini, cujus prooemium inchoatur a voce:* Ὁ δεσπότης. *Est vero simillimum illi, quod editum fuit a Leunclavio tom. II juris GR ex membranis Sambuci, cum praefatione depromta e Codice bibliothecae Palatinae septemviralis, isto, ut opinor, in quo cum sint quadraginta duo tituli, tamen in edito viginti octo tantum leguntur.*« — Sylburgo auctore in Codice sequuntur: Leges navales et rusticae. Apostolorum canones iterum, et alia quaedam juris canonici, inter quae de patriarchalium sedium ordine. Mosaicae legis capita. De episcopis, clericis, rebusque religiosis, tum de Judaeis et Haereticis collectanea ex Cod.

Dig. Nov. De duobus casibus matrimonialibus quaestio et responsio ex jure.

?**37.** – Codex olim Palatin. **233**. In catalogo Sylburgi p. **71** sq. hic Codex ita describitur:

»*Ordinationes ecclesiasticae. 4to. 1. De Theodotiana haeresi. 2. De iis qui a Moamedica religione ad Christianam fidem se conferunt. 3. De judicis officio. — Juris civilis tituli VII. De lege et justitia. De imperatore. De patriarcha. De ordine. De praefecto urbi. De quaestore. De magistratibus in genere. Absque muneribus et donis creandos esse magistratus, nec judicia pecuniis esse corrumpenda. — Rusticae leges. Connubiales leges ex utroque jure. —* Πρόχειρος νόμος. *Promtuarium legum XXXIX titulis constans, quorum primus de consensu et approbatione sponsalium, ultimus de dispertitione.*« Accedunt varia theologica, inter quae est tractatus de nuptiis vetitis et de graduum diversitate. Codex madore passim corruptus.

38. – Codex olim Palatin. **371**. In catalogo Sylburgi p. **118**.

Quo contiueri videntur: Ex Epanagoge tit. III — XII. Ecloga ad Prochiron mutata. Theodori Studitae responsum, an coronandi sint digami. De nuptiis prohibitis. De sacerdotali statu, nec contemnendam esse S. liturgiam. Alexii Comneni Novellae duae. Joannis patriarchae decreta de connubiis prohibitis, collecta per Nicolaum Chartophylacem. E Basilicis excerpti tituli aliquot: primus de statu hominum etc. (Forte Michaëlis Attaliotae *ποίημα*.)

?**39.** – Codex Vatic. **640**.

Vide: Suaresium in notitia Basil. ed. Pohl p. **23**. Assemani bibl. juris Orient. II p. **264**. **557** — **560**. **576**.

Suaresio auctore inest Michaëlis Attaliotae *ποίημα*. — Ex catalogis Vaticanis Assemani notat: »Fol. **230**: Ἀπὸ *τῶν ἰνστιτούτων τῶν διγέστων τοῦ κώδικος τῶν νεαρῶν τοῦ ἰουστινιανοῦ διατάξεων νόμων ἐκλογή*. Init: Τὸν *μέγαν φύσει*«.

Fol. autem **289** sqq. Eclogam ad Prochiron mutatam legi, ex accurata Assemani descriptione apparet. Ipse adjicit, Leonis dumtaxat nomine eam esse inscriptam, et praefatione carere. Vide supra p. CXXXIII sqq.

?**40.** – Codex Vatic. **844**.

Vide: Assemani bibl. juris Orient. II p. **264. 548 — 555. 574 — 579.**

Fol. **424 — 455**. Prochiron Basilii, Constantini et Leonis.

?**41.** – Codex Vatic. **847.**

Vide: Assemani bibl. juris Orient. II p. **555. 577 — 579.**

»*Basilii Macedonis filiorumque ejus Ecloga, cujus initium:* Τὸν μέγαν φύσει, *extat etiam in Vat.* **847**. *p.* **27.**« Sed ex alia accuratiore descriptione patet, fol. **27 — 169** haberi Epanagogen Basilii, Leonis et Alexandri cum scholiis; fol. **169** sqq. leges navales. — Cf. supra p. XCVII sqq.

42. – Codex Vatic. **856.**

Ejus notitiam dederunt: Suaresius in notitia Basil. ex ed. Pohl p. **13. 23. 102**; Assemani bibl. juris Orient. tom. II p. **264. 409. 548 – 555. 556. 586 - 590.** — Vide supra p. CLIII sqq.

Continere videtur: Prochiron auctum cum sua appendice (in qua tamen ordo a vulgatis recedit, et interjecta sunt *ὁρκωμοτικά* et *προστάγματα*, nec non Athanasii *νεαρά* atque *γράμμα πατριαρχικόν*, quae ad appendicem proprie non pertinent). Michaëlis Attaliotae *ποίημα νομικόν* in titulis **37**.

?**43.** – Codex Vatic. **857.**

Videsis: Suaresium in notitia Basilicor. ex ed. Pohl p. **14**; Assemani bibl. juris Orient. tom. II p. **263** sq. **555.**

»*Basilii Macedonis filiorumque ejus Ecloga, cujus initium* Τὸν μέγαν φύσει, *extat etiam in Cod. Vatic.* **857** *p.* **1.**« — »*Ἀπὸ τῶν ἰνστιτούτων τῶν διγέστων τοῦ κώδικος καὶ τῶν νεαρῶν τοῦ ἰουστινιανοῦ διατάξεων νόμων ἐκλογή.* ***Init:***

Τὸν *μέγαν φύσει. Vatic.* **857** *p.* **1.**« — »Ἐκλογὴ τῶν νόμων ἐν συντόμῳ. Ὁ δεσπότης. *Vatic.* **857** *p.* **188.**« — »*Leonis Augusti* νεαρά. Τοιγαροῦν σύν τε τῷ ἁγιωτάτῳ. *Vatic.* **857** *p.* **273.**« — Suaresio auctore inest compendium juris cum praefat. Τὸν *μέγαν*, cujus tit. I περὶ νόμων esse dicitur.

? **44.** – Codex Vatic. **1168.**

Vide: Assemani bibl. juris Orient. II p. **264. 555.** — Is scilicet, catalogum aliquem Vaticanum, uti videtur, sequutus haec affert: *Fol.* **1.** Ἐκλογὴ τῶν νόμων ἐν συντόμῳ. Ὁ δεσπότης. — *Fol.* **28** *extat Basilii Macedonis filiorumque ejus Ecloga, cujus initium:* Τὸν μέγαν φύσει. — *Fol.* **249:** Ἀπὸ τῶν ἰνστιτούτων, τῶν διγέστων, τοῦ κώδικος, τῶν νεαρῶν τοῦ ἰουστινιανοῦ διατάξεων νόμων ἐκλογή. *Init:* Τὸν μέγαν φύσει.

Nota: Locum ex Assemani bibl. juris Orient. II pag. **266**, qui ad Codd. Vaticc. **640. 844. 857. 1168** pertinet, sed maxime dubius est, integrum in fine subjicere visum est: »*Catalogus Vaticanus:* Λέοντος κωνσταντίνου τῶν βασιλέων ἐκλογὴ τῶν νόμων ἐν συντόμῳ. Ὁ δεσπότης. *Vat.* **857** *p.* **188.** ἐν τίτλοις λθ'. *Vat.* **1168** *p.* **1.** Λέοντος βασιλείου κωνσταντίνου καὶ ῥωμανοῦ νόμιμον ἐν τίτλοις λς'. *Init.* Τῆς μεγαλοφυοῦς δικαιοσύνης τὸ μέγεθος. *Vat.* **640** *p.* **289.** Λέοντος κωνσταντίνου ῥωμανοῦ καὶ βασιλείου καὶ ἀλεξάνδρου νόμιμον. *Init.* Τὸν μέγαν φύσει καὶ ἀληθῆ. *Vat.* **640** *p.* **230.** *Vat.* **844** *p.* **424.** *Vat.* **1168** *p.* **289.** Λέοντος πρόχειρον νόμων.«

? **45.** – Codex Vatic. **1185.** In folio, saec. XVI, foliis constans **806.** — Olim Augustini no. **170.**

De quo vide: Augustini Opp. Lucae **1772.** fol. tom. VII p. **54.** Assemani bibl. juris Orient. II p. **555.** Blume in Rhein. Mus. f. Jurisprud. IV p. **225** sq.

Praeter varia juris canonici opera continere videtur: Prochiron Basilii, Constantini et Leonis, et Eclogam privatam cum appendice.

L. *Taurini.*

In bibliotheca regii Athenaei.

?46. – Codex **105** (sive Cod. c. IV. **21**), membranaceus in folio, saec. XII, foliorum **511**.

Videsis: Codices MSS bibl. regii Taurinensis Athenaei recens. Jos. Pasinus etc. Taurini **1749**. fol. tom. I p. **194** – **212**.

Eo continentur: Photii Nomocanon. Collectio canonum. Collectio LXXXVII et XXV capitulorum, nec non constitutionum ecclesiasticarum. De haeresibus etc. tractatus varii. *Εἰσαγωγὴ νόμου τοῦ σὺν ϑεῷ ἐμφανιζομένου ὑπὸ βασιλείου καὶ λέοντος καὶ ἀλεξάνδρου τῶν πανταγάϑων καὶ εἰρηνοποιῶν βασιλέων.* Prooemium: *Τὸ ἀξίωμα καὶ τὸ μέγεϑος.* Sed titulorum index a Pasino editus omnino est Prochiri Basilii, Constantini et Leonis infra p. **12** – **14** editus. — Ecloga juris Mosaici. Nicephori *χρονογραφικόν.* Ordo metropoleon. *Ἱεροκλέους συνέκδημος.* Fluviorum nomina, et gentium Babylone dispersarum. De astris.

47. – Codex **300**, chartaceus in folio, constans foliis **276**, saec. XV, nisi quod foll. **96** priora recentius scripta sunt.

Describitur apud Pasinum l. l. p. **391**. **392**.

Continet: *Ὁρκωμοτικά* et *προστάγματα. Κατάκρισιν.* Prochiron auctum (cum sua appendice?).

M. *Venetiis.*

In bibliotheca S. Marci.

48. – Codex **180**, chartaceus in quarto, saec. XV.

De quo vide: Ja. Morellii bibl. regiae D. Marci Venetiarum custodis bibl. MS gr. et lat. tom. I. Bassani **1802**. **4**. p. **105** sq. Witte in Zeitschr. f. gesch. Rechtsw. VIII p. **197**.

Continet: Nicolai Patriarchae epistolam synodalem ad Alexium Comnenum. Epistolam Joannis, Metropolitae Russiae, ad Clementem IV. Prochiron auctum cum sua appendice. Ὁρ-

κωμοτικά et προστάγματα. Mandatum, quod electis metropolitanis, archiepiscopis et episcopis datur.

49. - Codex **181**, chartaceus in quarto.

Fol. **347**: »Ἔλαβε τέλος ἡ παροῦσα βίβλος νομοθεσίας δι' ἐξόδου μὲν καὶ πόθου πολλοῦ κυροῦ αὐθέντος ἀνδρέου ἀρχιεπισκόπου ῥόδου, χειρὶ δὲ τῷ γράψαντι μανουὴλ ἐν ἱερεῦσιν ἐλαχίστου τῆς ἐνορίας τῶν ἀπολλόνων ἐν ἔτει ,ϛϡμθ' ἰουνίῳ ιδ' ἰνδ. δ'.« H. e. anno p. Chr. **1441**.

Confer Morellii bibl. p. **106** sq. Witte in Rhein. Mus. f. Jurisprud. II p. **282**. III p. **28** sqq. p. **47** sq. Witte in Zeitschr. f. gesch. Rechtsw. VIII p. **180**. Supra p. LXVI sqq.

Continet: Juris canonici opuscula quaedam. Epanagogen Basilii, Leonis et Alexandri. Leges navales. [Fol. **242** — **250** Wittio auctore habetur tit. **1** — **3** Eclogae.]

Nota: Catalogus, quem de Codicibus bibliothecae D. Marci Ant. M. Zanetti et D. Bongiovanni confecerunt, ad manus mihi non fuit. Bienerus quidem, supra p. XXII laudatus, in hoc Catalogo Codicem Eclogae **18** titulos complexae describi auctor est. — Praeterea Witte in Rhein. Mus. f. Jurisprud. III p. **47** Prochiri Basiliani Codicem Venetianum laudat, qui nescio an cum Cod. **180** unus idemque sit.

N. *Vindobonae.*

In bibliotheca Caesarea.

50. - Codex theolog. **253**. Chartaceus in quarto, mediocriter antiquus, foliorum **99**. Olim Sambuci.

Ejus notitiam dederunt: P. Lambecius in comm. de bibl. Caes. Vindob. ex ed. Kollar. lib. V p. **333** — **350**. Witte in Rhein. Mus. f. Jurisprud. II p. **482**. not.

Inter varia opuscula sive fragmenta juris canonici et theologici argumenti fol. **37**ᵇ — **40**ᵃ legitur: Inscriptio et prooemium Eclogae

Leonis et Constantini. [Vide supra p. XXIII sqq. et p. XLI not. 108.]

51. - Codex jurid. 2. Chartaceus in folio, antiquus, ab initio et in fine mutilus, foliorum hodie 226. Olim Busbeckii.

De quo vide: Lambecium l. l. lib. VI p. 24 — 31.

Inest: Synopsis Basilicorum. Novellae variae. Ecloga privata cum appendice. (Cf. p. XLVIII sqq.) Prochiron Basilii, Constantini et Leonis. Leges rusticae.

52. - Codex jurid. 3. Chartaceus in folio, antiquus, principio et fine mutilus, foliis hodie 385 constans. Olim Aug. Busbeckii.

De quo videndi sunt: Lambecius l. l. lib. VI p. 31 - 48. Witte in Rhein. Mus. f. Jurispr. III p. 42 not. 78. Idem in Zeitschr. f. gesch. Rechtsw. VIII p. 199 — 203. — Cf. supra p. XV not. 8. p. XLVIII sqq. p. XCV, et infra p. 287 — 307.

Eo continentur: Leges militares. Fragmenta ex Codice. Ecloga privata, mutila tamen, et ex alio enchiridio passim interpolata. Novella Romani. Syntagma juridicum in 194 capp. Glossae nomicae. Synopsis Codicis Theodori Hermopolitae. Fragmenta ἐκ τῶν ῥοπῶν. Novellae aliquot Romani etc. Excerpta ex 50 titulis Epitomae legum. Epanages tituli XIII. Prochiron Basilii, Constantini et Leonis. Leges rusticae. Novella Alexii. Michaëlis Attaliotae opusculum de jure. Leges militares. Novellae variae et alia quaedam juris fragmenta.

53. - Codex jurid. 6. Chartaceus in folio, antiquus, foliorum 233. Olim Busbeckii.

Vide: Lambecium l. l. lib. VI p. 50 - 68. — Adde supra p. CLV sqq.

Continet: Prochiron auctum cum sua appendice. Glossas nomicas, de magistratibus quaedam (ex Epanagoge?), κατάκρισιν, et alia quaedam collectanea.

54. - Codex jurid. 7. Chartaceus in quarto, antiquus, foliorum 215. Olim Busbeckii.

Confer: Lambecium l. l. lib. VI p. 69 - 74.

Eo continetur: Prochiron Basilii, Constantini et Leonis. Appendix Eclogae privatae (?). Fragmenta varia ad jus non pertinentia.

55. - Codex jurid. 8. Membranaceus in octavo, pervetustus, valde mutilus, foliorum 81. Olim Sambuci.

Ejus notitiam dederunt: Lambecius l. c. lib. VI p. 74 - 75. Witte in Rhein. Mus. f. Jurispr. III p. 42 sq. — Vide supra p. XX not. 12. p. XLVIII sqq.

Inest: Ecloga privata, mutila tamen. Fragmenta Prochiri Basilii, Constantini et Leonis etc.

CAPUT X.

De edendo Prochiro Basilii, Constantini et Leonis.

§. 24.

Consilia aliorum meumque de edendo Prochiro.

Saeculo XVII vir quidam doctus Prochiron Basilii, Constantini et Leonis edendi consilium cepit, et e duobus Codicibus Oxoniensibus (Bodlej. **264**, **18** et **715**, **73**) integrum exscripsit, versione latina et notis illustravit. Ejus exemplar hodiedum extat in bibliotheca Bodlejana, et infra p. **332** sq. describetur. Sed et quis ille fuerit, et cur opus non fecerit publici juris, in obscuro est.

Saeculo XVIII Franciscus Vavassor Prochiron editurus Codicem Meermanianum **182**, qui hodie Bienerianus est, in usum typothetarum descripsit, praefationem et septem priores titulos latine versos notis illustravit: sed antequam coeptum opus perficeret, morte praeventus est. Paucas ejusdem notas communicavit G. O. Reitz in Meermani thesauro tom. VIII p. VI sq.

Quorum virorum consilium ut tandem aliquando ego exsequerer, hae potissimum rationes me impulerunt. Librorum juris Graeco-Romani usus duplex est; alter, quo interpretatio juris Justinianei juvetur: alter, quo eruatur, quae juris apud Graecos historia et indoles post Justinianum fuerit. At quo majorem fructum ex aliquo libro aut juris Justinianei interpretatio aut juris Graeco-Romani historia capere potest, eo dignior is liber est, qui typis excudatur. Ex his patet, eos potissimum legum libros edendos esse, qui ab Imperatoribus Graecis promulgati

sint, h. e. Eclogam Leonis et Constantini, Prochiron Basilii, Constantini et Leonis, Epanagogen Basilii, Leonis et Alexandri, Basilica Leonis, nec non novellas constitutiones passim extantes; deinde ex JCtorum Graecorum operibus ea, quae aut ad interpretationem juris Justinianei faciant, — sicuti antiquas ejus versiones et commentarios, qui supersunt, eorumve fragmenta [1]), nec non Epitomen legum [2]), — aut historiam juris Graeco-Romani prae caeteris illustrent, — sicuti Synopsin minorem, quam vocant, sive *τὸ μικρὸν κατὰ στοιχεῖον*, et *πεῖραν*, h. e. Practicam ex rebus judicatis ab Eustathio Romano collectis in LXXV titulis expositam [3]). Jam ex his omnibus, quae inter caeteras juris Graeco-Romani reliquias notatu digniores esse videntur, equidem Prochiron Basilii, Constantini et Leonis hac potissimum de causa edendum elegi, quod id in historia juris Graeco-Romani maximi momenti esse intelligerem.

A Prochiro in historia juris Graeco-Romani nova incipit periodus, ejusque per totum Orientem magna semper fuit auctoritas. Editum fuit a Basilio Macedone, qui, quum jus civile, quod a Justiniano inde in deteriorem in dies statum pervenerat, emendare atque corrigere constituisset, ab hoc opusculo repurgationem suam inchoavit: et quae postea a Basilio edita sunt, quibus juris civilis conditio emendaretur, ea omnia cum Prochiro arctissime cohaerent, eorumque historia non aliter explicari potest, quam si cum Prochiro conferantur [4]). Praeterea quanta ejus apud Graecos auctoritas fuerit, non solum ex numero Codicum vel hodie superstitum apparet [5]), sed ex aliis

1) Scilicet quae reperiuntur in Basilicorum scholiis, in appendicibus enchiridiorum juris, et alibi.

2) De qua vide infra p. 287 — 310. 329 sq.

3) Tam Synopseos illius quam Practicae fragmenta in Harmenopuli Hexabiblon transierunt. Utrumque opus ineditum est; illius complures Codices supersunt, hujus unus tantum, de quo supra cap. IX dixi, Laurent. LXXX, 6. Πεῖρα, quod ipse titulus satis aperte significat, rem judiciariam Graecorum egregie illustrat: Synopsis minor ei, qui de jure consuetudinario Graecorum quaerit, largam segetem praebet.

4) Cf. supra §. 12.

5) Vide p. LVII.

Digitized by Google

quoque gravissimis indiciis intelligitur. Clerici quidem, qui non tantum juris canonici sed etiam juris civilis fontibus opus habebant, notitiam juris civilis potissimum ex Prochiro hausisse videntur [6]: ut adeo Prochiron in varias linguas translatum fuerit, quo ecclesiae catholicae Orientis, extra imperium Graeco-Romanum sitae, eo uti possent [7]. Laici autem juris studiosi et periti tum Prochiron saepius descripserunt, tum suos ipsorum labores ad Prochiron accommodarunt. Ita Eclogam privatam [8] et Epanagoges titulos XIII [9] veluti ad supplendum Prochiron conscriptos esse, et JCtos, qui Epanagogen cum Prochiro compositam [10], Epitomen legum [11], Epanagogen auctam [12], Prochiron auctum [13] ediderunt, plurima ex Prochiro hausisse jam supra observavimus. Denique Constantinus Harmenopulus ex Prochiro aliisque juris fontibus novum aliquod juris manuale confecit [14], ita ut Prochiri quidem contextum integrum in Hexabiblon suam reciperet, ordinem autem titulorum et capitum in quoque titulo plane mutaret. Nec est, quod id ab Harmenopulo factum esse, pluribus demonstrem. Etenim G. O. Reitz, qui novissime Harmenopuli Hexabiblon edidit [15], Codicem Prochiri Meermanianum **182**, qui hodie Bienerianus est, cum Harmenopuli opere contulit, et locos, quos ex Prochiro in Hexabiblon translatos invenit, stellulis in sua editione notavit; praeterea Car. Witte tabulam edidit [16], qua ordo, quo in Prochiro singula capita disposita sunt, cum eo, quem in Harmenopuli Hexabiblo obtinent, comparatur, ita ut singula Prochiri capita facile in Hexabiblo invenire possis.

6) Cf. Biener de collect. canonum eccles. graecae p. 26 — 29.

7) Prochiron v. c. Russice versum extat in Codice canonum ecclesiae Russicae. Biener l. l. p. 69. — Vide praeterea Biener l. l. p. 46 sq. 57 et in Krit. Zeitschr. f. ausländ. Rechtsw. u. Gesezgeb. tom. II p. 240 sqq.

8) Cf. p. LII sq.

9) Cf. p. XCVI.

10) Cf. p. CIII.

11) Cf. p. 287. 309. 331.

12) Cf. p. CXXIX.

13) Cf. p. CLXXXII.

14) Cf. p. LV sq.

15) Meerman thesaur. tom. VIII.

16) Rhein. Mus. für Jurispr. III p. 59 — 65.

Verumenimvero hoc ipsum, quod Prochiron in Hexabiblo receptum est, in causa fuit, cur Reitz [17]) et Witte [18]) existimarent, editione Prochiri integri minime opus esse. Harmenopuli Hexabiblon saepius jam editam esse, eaque et Prochiron contineri. Ad quam tamen sententiam equidem minime accedere possum. Primum enim, quod mox latius ostendam, Harmenopulus recentiori tantum Prochiri Codice usus esse videtur, cujus textus passim a genuino recederet: itaque si quem fructum critica juris Justinianei et maxime Novellarum interpretatio ex Prochiro percipere potest, hoc ita demum recte fiet, si Prochiron ex antiquioribus Codicibus editum fuerit. Deinde vero, quamdiu opus est comparatione inter tabulam a Wittio confectam et Harmenopuli Hexabiblon, ut quis cognoscat, cujus indolis Prochiron sit, nemo profecto erit, qui tam taediosa ratione in Prochiri argumentum et constitutionem inquirere velit; sed et qui hoc fecerit, tamen imaginem Prochiri nequaquam uno quasi conspectu ob oculos positam habebit. Quo tamen opus est, ut quis in historiam et constitutionem tam Prochiri ipsius quam aliorum librorum juris recte inquirere possit: id quod exemplo disputationis, quam supra §. 12 de Basilicorum historia ex Prochiri interna indole explicanda instituі, luculenter ostenditur. Nec indoles librorum juris, quibus ecclesia Christiana per Orientem vel hodie utitur, unquam poterit penitius cognosci et enucleari, nisi Prochiron et reliqui juris Graeco-Romani fontes, quos in illis contineri aut scimus aut suspicamur, ita fuerint editi, ut cum illis facile comparari possint. Denique finge, a scriptore mediocri, qualis tamen Harmenopulus fuit, librum alius auctoris notatu dignissimum esse dissectum et singula membra fragmentis et laciniis esse sive conjuncta sive disjuncta, nonne juvabit, corpus male laceratum instaurari, eumve librum, si extet, integrum edi?

Quae quum ita sint, Prochiron, licet in Harmenopuli Hexabiblo contineatur, tamen omnino dignum mihi visum est, quod ederetur, et iis, quibus haec studia curae cordique sint, ante oculos poneretur.

17) Meerman thesaur. tom. VIII p. VI.

18) Witte in Rhein. Mus. f. Jurispr. III p. 60.

§. 25.

Nostra editio.

Nunc de hac nostra editione, quid in ea consilii sequuti simus, quid praestiterimus aut praestare voluerimus, paucis dicamus.

Prima, uti debebat, cura fuit haec, ut contextum Prochiri ad fidem optimorum Codicum conformarem. Itaque primum ex Codice Coisliniano **209** Prochiron integrum accuratissime descripsi, et deinde cum aliis Codicibus contuli: nimirum cum Codicibus

Parisiensi **1384**,
Bodlejano **264**, sive Roe. **18**,
Bodlejano **715**, sive Laud. **73**,
Bodlejano **6437**, sive Barlow. **25**,
Bieneriano, olim Meerman. **182**. [19])

Coislinianus Codex antiquissimus est et optimae notae: Laudianus eum aetate fere aequat, praestantia autem aliquanto est inferior. Est enim minus diligenter scriptus, et in orthographia saepissime peccat; quamquam in singulis lectionibus ut plurimum cum illo conspirat. Uterque Codex, quippe prope ab eo tempore, quo Prochiron editum est, exaratus, genuinum fere Prochiri textum praestare videtur. Itaque raro nec aliter a lectione horum Codicum recessi, nisi eam falsam esse liquido appareret [20]). — Codex Parisiensis **1384** circa annum **1166** in provincia quadam occidentali imperii Graeco-Romani exaratus est, et qui eum scripsit, multis in locis verba contextus ad depravatam dialectum, qua ipse uteretur, mutavisse videtur. Sed eo conspicuus est hic Codex, quod ad rubricas singulasque paragraphos Prochiri regulariter convenientes Institutionum, Digestorum, Codicis et Novellarum locos habeat a librario allegatos, ita ut hactenus saltem diligenter examinandus esse videretur. — Codex Bienerianus olim collatus est a G. O. Reitzio, quum Constantini Harmenopuli Hexabiblon ederet, et lectionum varietas ex illo

19) Plura de his Codicibus exposita habes cap. IX.

20) Conjecturis quidem eo minus indulgendum esse putavi, quo magis incerta est grammatica graeca ejus temporis, quo Prochiron editum est.

ad convenientes Harmenopuli locos annotata est: eundem Codicem mihi ipsi insigni cel. Bieneri liberalitate inspicere contigit, ut quaedam a Reitzio praetermissa in schedis ex eo notare potuerim. Is Codex et Codex Roe. 18 eodem circiter tempore exarati sunt, quo Harmenopulus ex Prochiro Hexabiblon suam confecit: lectiones, quas illi Codices praestant, cum Harmenopuli quidem lectionibus in universum consentiunt, sed ab antiquissimorum Codicum, Coisliniani nimirum et Laudiani, lectionibus saepenumero recedunt [21]). Propter mutationes enim, quas sermo Graecus a saeculo nono ad saeculum decimum quartum naturaliter subiit, necessario evenire debuit, ut librarii, qui hoc tempore antiquiores Codices describerent, textum in iis obvium subinde ad morem scribendi ipsorum aetate obtinentem mutarent: id quod tam in Codicibus Bieneriano et Thomae Roe, quam in Codice Prochiri, quo Harmenopulus usus est, factum esse videtur. Ex quo sequitur, hosce recentiores Codices, quantumvis diligenter et curiose exarati sint, nequaquam sufficere ad contextum Prochiri ita conformandum, qualis saeculo nono exeunte conscriptus et editus sit, sed tum demum summae utilitatis esse, ubi antiquiorum Codicum lectio aperte depravata sit. Et hactenus quidem hisce recentioribus Codicibus in textu constituendo diligenter usus sum: reliquam autem lectionis eorum varietatem in notas conjeci. — Denique Codicem quoque Barlowianum, qui continet Prochiron ex Codice Laud. 73 et Roe. 18 descriptum et versione latina notisque illustratum, contuli, ut viri docti, qui eum scripsit, conjecturas circa textum cognoscerem et ex ejus notis tam criticis quam exegeticis exscriberem, quae notatu digna esse viderentur.

Et haec quidem de opera, quam et qualem textui constituendo impenderim, dicta sufficiant. Animadversionum autem tria genera textui subjeci: quorum

21) Nec tamen propterea dixerim, Coislinianum et Laudianum Codicem unius ejusdemque familiae esse, alius familiae Bienerianum et Bodlejanum Roe. Nam licet inter illos, sicuti inter hos, arctior quaedam cognatio intercedat, ea tamen vix inde deducenda est, quod hi vel illi Codices ex diversis archetypis manaverint: quo casu solo de familiis Codicum sermo esse potest.

primum criticum est et potissimum lectionum variantium ex supradictis Codicibus delectum continet [22]): alterum eo pertinet, ut quis fons cujusque loci sit intelligatur: tertium significat, quo quodque caput loco in Harmenopuli Hexabiblo collocatum sit. Quod ideo maxime feci, ut uberrimae doctissimaeque annotationes, quas editio Reitziana Harmenopuli praestat, et quae in hac mea Prochiri editione repeti non poterant, facili quisque negotio consulere possit. Tamen et ipse nonnulla passim adjeci, quae ad rerum verborumque obscuritatem tollendam et ad juris historiam illustrandam pertinerent.

Textui graeco addidi versionem latinam G. O. Reitzii, quam is ad Harmenopulum confecit, ita tamen, ut eam denuo sub incudem revocarem et hic illic mutarem. Nam licet temeritatis videri possit, a versione recedere, quae non sine ratione omnium laudibus celebratur, in quibusdam tamen Reitzius textum graecum minus apte in latinum transtulisse videbatur, ut mutatione aliqua et correctione opus esset. Praeterea textum graecum passim ab eo, quem Reitzius in Harmenopulo exhibuit, diversum edidi, ut consequenter etiam versio latina mutanda esset.

Denique in fine libri quinque indices adjeci, quorum quatuor priores ad Prochiron solum pertinent, et ita comparati sunt, ut ejus libri usum ad interpretationem juris Justinianei et historiam juris Graeco-Romani faciliorem reddant: quintus autem generalis est et verba obscuriora aut res notatu digniores continet, quae in Prolegomenis et notis ad Prochiron explicatae vel expositae sunt.

Reliquum est, ut meam Prochiri qualemcunque editionem viris doctis commendem, eosque, ut hoc studiorum meorum specimen benevole excipere velint, observantissime rogem.

22) Sicubi in notis lectio ex Codice Barlowiano affertur, hoc plerumque significat, eam lectionem in duobus illis Codicibus inveniri, ex quibus Barlowianus descriptus est; aliquando tamen significat, eam lectionem ab eo, qui Codicem Barlowianum scripsit, ex conjectura in textum esse receptam.

PROCHIRON

BASILII, CONSTANTINI ET LEONIS AAA.

CUM

VERSIONE LATINA AC NOTIS.

EXPLICATIO SIGLARUM.

C	= Codex Coislinianus 209. Saec. IX exeunte exaratus.
L	= Codex Bodlejanus 715 (Laud. 73). Saec. X ineunte exaratus.
P	= Codex Parisiensis 1384, de anno 1166.
M	= Codex Bienerianus, olim Meerman. 182. Saec. XIV.
R	= Codex Bodlejanus 264 (Roe 18), de anno 1349.
B	= Codex Bodlejanus 6437 (Barlow. 25).
Harm.	= Constantini Harmenopuli Hexabiblos ex editione G. O. Reitzii in Meermani Thesauro tom. VIII.

Ὁ ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΜΟΣ [1].

Ἐν ὀνόματι τοῦ δεσπότου ἰησοῦ χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν αὐτοκράτορες καίσαρες βασίλειος κωνσταντῖνος καὶ λέων εὐτυχεῖς εὐσεβεῖς ἔνδοξοι νικηταὶ τροπαιοῦχοι ἀεισέβαστοι πιστοὶ αὔγουστοι [2].

Τὸν μέγαν καὶ φύσει ἀληθῆ [3] θεὸν καὶ σωτῆρα ἡμῶν ἰησοῦν χριστὸν διὰ παντὸς ἐπικαλούμενοι σπου-

LEX MANUALIS.

In nomine Domini Jesu Christi Dei nostri Imperatores Caesares Basilius, Constantinus et Leo, felices, pii, gloriosi, victores, triumphatores, semper venerandi, fideles, augusti.

Magnum et natura verum Deum et Salvatorem nostrum Jesum Christum semper invocantibus nobis sollicita

1) Ita est in M, R. (Adde, quae supra dixi p. LX.) Deficit hic titulus in C, L, P, Vindob. jurid. gr. 2 et 3, Paris. 1788. In Cod. Monac. 309 sic est: Προοίμιον του προχείρου νόμου. — In Cod. Vindob. jurid. gr. 7: Πρόλογος τοῦ προχείρου νόμου.

2) Inscriptio et Prooemium deest in C et Vindob. jurid. gr. 2. Uterque a titulo I incipit: ille tamen titulum praemittit: Ἐκ τῶν νεαρῶν ἰουστινιανοῦ νόμων πολιτικῶν. Paris. 1788 in inscriptione pro βασίλειος habet βασιλέων. Epitheton εὐσεβεῖς deficit in Monac. 309, Vindob. jurid. gr. 3 et 7. Pro ἀεισέβαστοι in Vindob. jurid. gr. 7 est: εὐσεβέστατοι. Apud R inscriptio haec est: Ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος αὐτοκράτορες καίσαρες βασιλεῖς κωνσταντῖνος καὶ λέων εὐσεβεῖς ἀεισέβαστοι πιστοὶ αὔγουστοι. De Codice Laurent. LXXX, 6 cf. Bandini III p. 181. Adde supra pag. LIX. CXXXIV. CLXV. — Caeterum prooemium deest etiam in Paris. 1788.

3) P, Vind. jurid. gr. 3 (et

δὴν ἐμμελῆ καὶ πόθον ἐγκάρδιον κεκτήμεθα, ὡς ἂν τὰ πρὸς ὠφέλειαν καὶ λυσιτέλειαν τῶν παρὰ θεοῦ πεπιστευμένων ἡμῖν ὑπηκόων [4]) καθεκάστην ἐφευρίσκωμεν, καὶ μάλιστα ἐν οἷς τὸ θεῖον θεραπεύεται [5]), ὧν πάντων ἐστὶ πρῶτον καὶ μέγιστον ἡ δικαιοσύνη, δι' ἧς καὶ ἔθνος ἀνυψοῦται κατὰ τὸν ἅγιον σολομῶνα. φησὶ γάρ [6])· δικαιοσύνη ὑψοῖ ἔθνος· ὡς δι' αὐτῆς πρόῤῥιζον [7]) πάσης ἀδικίας ἐξαιρουμένης κατὰ τὸν ἅγιον ἠσαΐαν [8])· παύσασθε ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὑμῶν· μάθετε καλὸν ποιεῖν· ἐκζητήσατε κρίσιν· ῥύσασθε ἀδικούμενον· κρίνατε ὀρφανὸν καὶ δικαιώσατε χήραν· καὶ δεῦτε καὶ διαλεχθῶμεν, λέγει κύριος. εἶτα τὸ ἔπαθλον [9])· καὶ ἐὰν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χίονα λευκανῶ· ἐὰν δέ ὦσιν ὡς κόκκινον, ὡς ἔριον λευκανῶ· καὶ ἐὰν θέλητε καὶ εἰσακούσητέ μου, τὰ ἀγαθὰ τῆς

cura et insitum studium fuit, ea, quae ad commodum et utilitatem subditorum a Deo nobis commissorum pertinent, quotidie adinvenire, eaque praesertim, quibus numen divinum colitur, quorum omnium prima atque maxima est justitia, per quam etiam populus extollitur secundum sapientem Solomonem. Dicit enim: »Justitia elevat gentem«: quippe per eam radicitus improbitate sublata juxta sanctum Esaïam: »Quiescite agere perverse, discite bene facere; quaerite judicium, subvenite oppresso, judicate pupillo, defendite viduam: et venite et disputemus, dicit Dominus«: deinde praemium: »et si fuerint peccata vestra quasi phoeniceum, sicut nivem dealbabo: et si fuerint ut coccinum, sicut lanam dealbabo: et si volueritis et audieritis me, bona terrae come-

Laurent. LXXX, 6): ἀληθινόν. Cf. Nov. 85 pr.

4) M: ἁπάντων.

5) Cod. Paris. 1720 (Prooem. Eclogae ad Prochiron mutatae): ὡς τὸ θεῖον θεραπεύηται.

6) M: αὕτη γάρ. — Conf. Proverb. XIV, 34.

7) Reitz ex M edidit: πόλεσι. Sed in M hoc verbum erasum est, ut vix legi possit: et πρόῤῥιζον non πόλεσι fuisse videtur.

8) Esaïas I, 16 — 20.

9) Sic L et Codices Prochiri aucti (cf. p. CLXVI). In Prooemio Eclogae ad Prochiron mutatae sic est: εἶτα καὶ ἔπαθλον ἐπαγγέλλεται (Cod. Paris. 1720), vel: εἶτα καὶ ἔπαθλόν φησιν (Cod. Lips. I, 66). In M, P, R haec verba desunt.

γῆς φάγεσθε· ἐὰν δὲ μὴ θέλητε μήτε εἰσακούσητέ μου, μάχαιρα ὑμᾶς κατέδεται· τὸ γὰρ στόμα κυρίου ἐλάλησε ταῦτα. οὐδενὶ γὰρ τῶν ἄλλων ὡς δικαιοκρισίᾳ θεὸς θεραπεύεται· οὐκ ἐν νηστείᾳ, οὐκ ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ, οὐκ ἐν ταπεινώσει ψυχῆς· ὡς αὐτὸς διὰ τοῦ αὐτοῦ προφήτου [10]) πάλιν φησίν· οὐ ταύτην τὴν νηστείαν ἐγὼ ἐξελεξάμην καὶ τὴν ἡμέραν ταπεινοῦν ἄνθρωπον τὴν ψυχὴν αὐτοῦ· οὐδ' ἂν κάμψῃς ὡς κλοιὸν τὸν τράχηλόν σου καὶ σάκκον καὶ σποδὸν ὑποστρώσῃ· οὐδ' οὕτως καλέσητε νηστείαν καὶ ἡμέραν δεκτὴν τῷ κυρίῳ. οὐχὶ τοιαύτην νηστείαν ἐγὼ ἐξελεξάμην, λέγει κύριος, ἀλλὰ λύε πάντα σύνδεσμον ἀδικίας· διάλυε στραγγαλιὰς βιαίων συναλλαγμάτων· ἀπόστελλε τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει, καὶ πᾶσαν συγγραφὴν ἄδικον διάσπα. δικαιοσύνην δὲ φημὶ, ἥτις καὶ διὰ νόμου θεόθεν τοῖς ἀνθρώποις δεδώρηται, ὥς φησιν ὁ αὐτὸς ἡσαΐας [11])· νόμον γὰρ εἰς βοήθειαν ἔδωκεν. εἰ γάρ τις νόμον τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἀφέληται, χήρα καὶ ὀρφανὸς καὶ πέ-

detis. Si autem nolueritis neque audieritis, gladius devorabit vos. Os enim Domini loquutum est haec.« Nec enim re alia ulla peraeque Deus ac vero et aequo judicio colitur: non jejuniis, non sacco et cinere, non animi demissione: ut ipse per eundem Prophetam rursum ait: »Non tale jejunium elegi et diem, affligere hominem animam suam: neque si incurvaveris quasi circulum collum tuum, et saccum et cinerem substraveris: nec sic vocabitis jejunium et diem acceptum Deo. Non tale jejunium elegi, dicit Dominus: sed solve omnem colligaturam iniquitatis: dissolve obligationes violentorum contractuum: dimitte fractos in remissionem: et omnem scripturam iniquam conscinde.« Justitiam vero dico, quae et per legem divino munere donata est hominibus, ut idem inquit Esaïas: »dedit enim legem in auxilium«. Nam si quis ex humana vita legem sustulerit, vidua et pupillus

10) Esaïas LVIII, 5. 6. — Ad eundem locum alluditur in Prooemio Eclogae §. 1. (supra p. XXVI.) Vide, quae de ea re dixi p. LXIII not. 36.

11) Cap. LI, 4 citat Vavassor: sed non satis quadrat. Ipsa haec verba LXX habent Cap. VIII, 20. Reitz. — Vide Eclogae Prooemium pr. (supra p. XXIV.)

νης διάρπαγμα τῷ ἐν ματαιότητι κατεπαιρομένῳ γενήσεται κατὰ τὸν αὐτὸν προφήτην, ὅς φησιν [12]· *οὐαὶ τοῖς γράφουσι πονηρίαν· γράφοντες γὰρ πονηρίαν γράφουσιν· ἐκκλίνοντες κρίσιν πτωχῶν, ἁρπάζοντες κρίσιν πενήτων τοῦ λαοῦ μου, ὥστε εἶναι χήραν εἰς ἁρπαγὴν, καὶ ὀρφανὸν εἰς προνομήν. καὶ τί ποιήσουσι τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐπισκοπῆς;*

Τοιγαροῦν *καὶ ἡμεῖς, ἵνα τὰ καθ' ἕκαστον ὅσα τῇ θείᾳ γραφῇ διηγόρευται περὶ τῶν νόμων παραδραμόντες τῆς συντομίας φροντίσωμεν, καὶ τὴν ἀπ' αὐτῶν ὠφέλειαν εἰδότες ὅση τῷ ὄντι τοῖς ἀνθρώποις ἐγγίνεται, ὡς πάντων ἡμῶν τῶν πραγμάτων ἀρχήν τε καὶ τέλος τὸν θεὸν ποιούμενοι, τὸ περὶ τοὺς νόμους ἔργον σπουδαίως ἐπιδείξασθαι προεθυμήθημεν. καὶ γὰρ πολλῶν ἐπὶ τὴν γραφὴν ταύτην κινηθέντων* [13], *ὡς ἂν μηδὲν τῶν καθ' ἡμᾶς συμβαινόντων λόγου ἐκτὸς διακριθείη, διά τε τὸ παρηλλαγμένον τοῦ βίου καὶ ἀπῳκισμένον τῶν ἠθῶν καὶ τὸ ἀνόμοιον τῶν τρόπων εἰς πλῆθος ἄπειρον σχεδὸν ἡ*

et pauper ei, qui insurgit in vanitate, praeda erit, juxta eundem Prophetam, qui ait: »Vae scribentibus iniquitatem: scribentes enim iniquitatem scribunt: declinantes judicium inopum, rapientes causam pauperum populi mei, ut sit vidua in direptionem, et pupillus in praedam. Et quid facient in die visitationis?«

1. Nos igitur, ut singulis, quae traduntur in divina scriptura de legibus, praetermissis brevitati studeamus, et quum cognitum habeamus, quanta ex iis re vera in homines redundet utilitas: omnium actionum nostrarum principium ac finem Deum constituentes, circa leges opus studiose suscipere instituimus. Scilicet quum multi ad leges ferendas properarent, ne quid eorum, quae nobis accidunt, sine ratione dijudicaretur: cum propter infinitam causarum multitudinem, tum propter mutationes rerum humanarum morumque vicissitudines et varietates modorum, in immensam prope magnitudinem legum latio

12) Esaïas X, 1 — 3.
13) Verba: *καὶ γὰρ — κινηθέντων* R non habet.

τῶν νόμων γραφὴ ἐλήλακεν [14]. ἐντεῦθεν τοιγαροῦν καὶ τοῖς πολλοῖς ὄκνον ἐνεποίει ὁ περὶ αὐτοὺς πόνος· διότι τινὲς μὲν τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα ἐσχολακότων τὰ πλεῖστα πρὸς τὸ σαφέστερον ἤγαγον· ἄλλοι δὲ καί τινα τῆς προσηκούσης ἠξίωσαν διορθώσεως, ἔτι γε μὴν καὶ παρήκασι καὶ σιγῇ παντελεῖ καθυπέβαλον. καὶ ἐπειδὴ ἡ τούτων διδασκαλία τοῖς πᾶσιν ἀναγκαία ὑπάρχει, τί ἂν ἐπινοήσαιμεν, ὥστε καὶ τῶν ἀνθρώπων τὸν ὄκνον ἀποθέσθαι καὶ τὴν τῶν νόμων διδασκαλίαν εὔληπτον ποιῆσαι; οὐδὲν ἕτερον ἢ ἐγκύψαι εἰς τὸ πλῆθος [15] τῆς γραφῆς τῶν νόμων, καὶ ἐξ ἑκάστου βιβλίου τὰ ἀναγκαῖα καὶ χρειώδη καὶ συχνῶς ζητούμενα ἐκλέξασθαι [16], καὶ ταῦτα κεφαλαιωδῶς ἐν τῷδε τῷ προχείρῳ νόμῳ ἐγγράψαι [17], μὴ παραλιπόντες σχεδὸν, ὅσα τοῖς πολλοῖς ἐν γνώσει καθίστασθαι δίκαιον. καὶ τὸ μὲν πλάτος εἰς συμμετρίαν περιεστείλαμεν, τῶν δὲ ῥωμαϊκῶν λέξεων τὴν συνθήκην εἰς τὴν ἑλλάδα γλῶσσαν μετεποιήσα-

crevit. Ex quo etiam taedium hominibus afferebat earum studium: quamobrem ex his, qui jurisprudentiae operam dederunt, nonnulli pleraque fecerunt planiora, alii quaedam convenienti subjecerunt emendationi, atque etiam omiserunt et perpetuo damnarunt silentio. Et quoniam est haec doctrina necessaria cunctis, quid excogitare poteramus, ut et hominum desidiam excuteremus et legum disciplinam faciliorem redderemus? Nihil aliud, nisi ut inspecta legum latarum multitudine ex singulis libris necessaria atque utilia et frequenter quaesita eligeremus, eaque sub certis capitulis in hac ipsa manuali lege conscriberemus, nihil fere praetermittentes eorum, quae in vulgus nota esse debent. Itaque legum corpus (τὸ πλάτος) in compendium coegimus, romanarum dictionum compositiones in graecam linguam transtuli-

14) R: διελήλακεν. — cf. supra p. LXI not. 24.

15) R: βάθος. Forsan idem, quod πλάτος. Vide p. LXX not. 19.

16) R: ἀναλέξασθαι. M: ἀνατάξασθαι. Cod. Paris. 1720 (vide not. 5): ἀναγκάζεσθαι.

17) M: ἐγγράψασθαι. Caeterum hic locus ab Harmenopulo in προθεωρίᾳ excitatur. Vide supra p. LV sq.

Digitized by Google

μεν [18]*, τῶν τε παραπεποιημένων* [19] *νομίμων ἀνακαινισμὸν ἐθέμεθα, καί τινα τῶν δεομένων διορθώσεως πρὸς κρείττονα λυσιτελῶς* [20] *μετηγάγομεν· ἔτι δὲ καὶ περὶ ὧν σὺκ ἐγέγραπτο νόμος καινὴν ποιήσασθαι τὴν νομοθεσίαν ἐσπεύσαμεν* [21]*, ὡς ἂν μετὰ τοῦ σαφοῦς καὶ συμμέτρου καὶ ὀρθοῦ λόγου μηδὲ τὸ ἐλλεῖπον τῶν νόμων ἡμᾶς διαφύγῃ· καὶ ταῦτα ἀναλεξάμενοι ἐν ὅλοις τεσσαράκοντα τίτλοις τὴν διάκρισιν τῆς τοιαύτης νομοθεσίας πεποιήκαμεν. εἰ δέ τι ἐλλιπὲς ἔχοι τὸ παρ' ἡμῶν γραφόμενον, — οὐδὲ γὰρ οἷόν τε ἀπείρων βιβλίων γραφὴν ἐν ταύτῃ τῇ συντομίᾳ περιληφθῆναι, — χρεὼν τοῖς φιλοπόνως ἐγκύπτουσιν ἐν τῷ παρ' ἡμῶν ἀρτίως ἀνακεκαθαρμένῳ τοῦ νόμου πλάτει τὴν τοῦ ζητουμένου γνῶσιν ἀρύσασθαι* [22]*.*

Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν τι τοιοῦτο [23] *γέγονε, φαίη τις ἂν ἴσως, ὅτου δὴ χάριν οὐκ ἐν ἐκείνῃ*

mus, adulterata jura instauravimus, et quae corrigere opus erat in meliora utiliter mutavimus: praeterea vero de iis, de quibus lex non fuerat lata, novas leges condere studuimus, ut praeter dilucidam et compendiosam et rectam rationem neque id nos fugeret, in quo leges deficere viderentur. Et haec quidem colligentes in quadraginta titulos totam hanc legislationem digessimus. Quodsi quid abest ab hac nostra legislatione, — neque enim, quae in innumeris libris posita sunt, hoc compendio comprehendi poterant, — oportet studiose incumbentes in legum corpore (*ἐν τῷ τοῦ νόμου πλάτει*) a nobis nuper repurgato ejus, de quo quaeritur, cognitionem haurire.

2. Quum vero etiam ab imperatoribus, qui ante nos fuerunt, ejusmodi aliquid factum sit, forsitan aliquis

18) Cf. p. LXIII not. 34.

19) Cod. Paris. 1720 (vide not. 5): *παραπεπαυμένων.* B verbis *τῶν — νομίμων* omissis, simpliciter habet: *τόν τε ἀνακαινισμόν.*

20) M: *λυσιτέλειαν.*

21) Cf. p. LXIV.

22) R: *μανθάνειν.*

23) M: *τοῖς πρὸ ἡμῶν τινι τοιοῦτον γ.* R: *Ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν πρὸ ἡμῶν τινι τοιοῦτόν τι γεγ.*

τῇ συντομίᾳ σχολὴν ἄγοντας πρὸς δευτέραν ἐκλογὴν ἐληλυθέναι ἡμᾶς [24]); εἰδέναι χρὴ, ὡς οὐκ ἐκλογὴ μᾶλλον ἢ ἀνατροπὴ ὁ καλούμενος ἐγχειρίδιος καθίστατο τῶν καλῶς νομοθετηθέντων κατὰ βούλησιν τοῦ συλλεξαμένου, ὅπερ τῇ πολιτείᾳ ἦν ἀλυσιτελὲς καὶ τὸ φυλάττειν παράλογον. τίς γὰρ ἂν τῶν εὐφρονούντων δίκαιον κρίνοι μεμυῆσθαι [25]) νόμον τὸν ἀνατροπὴν τοιαύτην ἐργασάμενον νομοθεσιῶν εὐσεβῶς γραφεισῶν ὑπὸ πολλῶν βασιλέων τε καὶ διδασκάλων θεοσεβῶν καὶ μεγάλων [26]) καὶ ἐν μείζονι μοίρᾳ τὴν εὐνομίαν τιθεμένων; καὶ γὰρ ὁ τὸν τοιοῦτον νόμον παραδεχόμενος ἐλεγχθήσεται ὕβριν κατὰ τῶν πρὸ ἡμῶν [27]) εὐσεβῶς νομοθετησάντων μᾶλλον ἢ διδασκαλίαν ἀποδεχόμενος. διὰ τοῦτο ἀποτρόπαιος μὲν καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν γέγονεν ὁ πρώην ἐγχειρίδιος, οὐχ ὅλος μέντοιγε ὁλικῶς, ἀλλ' ὅσον ὤφειλεν. ὁ δέ γε παρ' ἡμῶν ἀρτίως συλλεχθείς

requirat, quamobrem nos isto compendio non contenti ad repetitam *ἐκλογήν* pervenerimus? Sciendum est, non electionem (*ἐκλογήν*) sed potius eversionem bonarum legum ex consilio auctoris fuisse librum istum, quem *ἐγχειρίδιον* vocant: id quod reipublicae non proderat et servare ineptum foret. Quis enim eorum, qui recte sentiunt, fas esse duxerit, initiari jure hujusmodi eversionem operante legum religiose scriptarum a multis piis et magnis imperatoribus ac magistris, quae majori ex parte bonam reipublicae constitutionem efficiebant? Scilicet eum de jure librum qui suscipit, injuriam potius adversus pios ante nos legislatores committere, quam juris prudentia imbui perhibebitur. Ideo vetus iste *ἐγχειρίδιος* jam sub retro principibus repudiatus est, non quidem omnino totus, sed quantum debebat. Is vero *ἐγχειρίδιος*, quem nos novissime collegimus et compo-

24) M: ἄγοντες μὴ πρὸς δευτ. ἐκλ. ἐληλ. ἡμᾶς ἐξῆν;

25) M: μεμνῆσθαι. Et Codd. Prochiri aucti (p. CLXIX) μεμνῆσθαι νόμον.

26) M habet ἀπὸ πολλῶν et omittit verba: θεοσεβῶν καὶ μεγάλων. — Significantur leges (Justiniani Codex et Novellae) et jura (Institutiones et Digesta). Cf. Biener hist. Novell. p. 203 not. 109.

27) M: πρώην.

τε καὶ συντεθεὶς εἴς τε σύστασιν τῶν καλῶς νομοθετηθέντων καὶ εὐχέρειαν τῆς αὐτῶν γνώσεως ἐπινενόηται [28]).

Ἐπειδὴ δὲ ἀνωτέρω ἀνακαθάρσεως τῶν παλαιῶν νόμων ἐμνημονεύσαμεν, εἰδέναι χρὴ, ὅτι συναγηοχότες ἐν ἑνὶ τεύχει [29]) *τὰ ἀνῃρημένα* [30]) *πάντα τεθείκαμεν, ὡς ἂν δήλη καὶ σαφὴς ἡ τούτων ἀργία πᾶσι γνωρίζοιτο· τὰ μέντοιγε συνεστῶτα τῶν παλαιῶν νόμων* [31]) *ἐν τῷ οἰκείῳ σχήματι μενόντων* [32]) *ἐν ἑτέραις ἑξήκοντα βίβλοις* [33]) *καθυπετάξαμεν, τοῖς βουλομένοις σπουδὴν καὶ περὶ τὴν γνῶσιν καὶ μάθησιν τοῦ πλάτους τῶν νόμων ἐγκαταλείψαντες* [34]).

suimus, et ad confirmationem bene ordinatarum legum et ad faciliorem earundem cognitionem comparatus est.

3. Quod autem superius de repurgatione veterum legum (*ἀνακαθάρσεως τῶν παλαιῶν νόμων*) mentionem fecimus, sciendum est, nos omnia quae abrogata sunt collegisse et in unum volumen conjecisse, quo nota cunctis et perspicua eorum inutilitas fieret: quae vero sunt conservata ex antiquis legibus in suo habitu manentibus in aliis sexaginta libris adstruximus, studium circa cognitionem et doctrinam corporis legum (*τοῦ πλάτους τῶν νόμων*) iis qui id suscipere volunt relinquentes.

28) Totus hic locus respicit ad Eclogam legum a Leone Isauro et Constantino Copronymo profectam, de quo vide, quae dixi in libro meo, cui inscribitur: *Fragmenta graecae versionis legum Rotharis.* Heidelb. 1835. 8. p. 9. 28 sq. et supra p. XL not. 106. p. XLVII. p. LXX not. 20.

29) R verbum *τεύχει* omittit. Quod attinet ad volumen istud, quo quae abrogata erant continebantur, Zepernick ad Beckium de Novellis Leonis p. 381 Novellarum Leonis volumen intelligendum esse putavit: ego aliam de hac re proposui conjecturam in libro meo: *Αἱ ῥοπαί.* Heidelb. 1836. 8. p. 86. Jam adde, quae de eodem dixi supra p. LV et p. LXXXV not. 108.

30) R: *εἰρημένα.* Cod. Paris. 1720 et Lips. I, 66 (Prooem. Eclogae ad Prochiron mutatae): *ἀνειμένα.*

31) P verba *ἐμνημονεύσαμεν — νόμων* non habet. Cod. Paris. 1720 et Lips. I, 66 (vide not. 30) verba *τὰ μέντοιγε — νόμων* omittunt.

32) Cod. Paris. 1720 et Lips. I, 66 (vide not. 30): *μένοντα.*

33) P: *τίτλοις.*

34) De interpretatione hujus

Τῆς μέντοιγε παρούσης πραγματείας ἀρχὴ τέθειται, ὁπόθεν καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς φύσις τὴν ἀρχὴν εἴληφεν [35].

4. Praesentis vero libri initium ibi positum est, unde etiam natura nostra ortum duxit.

loci. uberius egi supra p. LV et p. LXXXIV sqq.

35) Scilicet incipit a doctrina de nuptiis.

ΠΙΝΑΞ ΤΟΥ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΝΟΜΟΥ [36].

Τίτλος α'. περὶ συναινέσεως μνηστείας.
Τίτλος β'. περὶ ἀῤῥαβώνων μνηστείας.
Τίτλος γ'. περὶ δωρεῶν μνηστείας.
Τίτλος δ'. περὶ ὅρου καὶ διαθέσεως γάμου.
Τίτλος ε'. περὶ ἀκριβείας γάμου.
Τίτλος ϛ'. περὶ προγαμιαίας δωρεᾶς.
Τίτλος ζ'. περὶ κεκωλυμένων γάμων.
Τίτλος η'. περὶ δικαίου προικός.
Τίτλος θ'. περὶ ἐκδικήσεως προικὸς καὶ τῶν βαρῶν αὐτῆς.
Τίτλος ι'. περὶ δωρεῶν μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικός.
Τίτλος ια'. περὶ λύσεως γάμου καὶ τῶν αἰτιῶν αὐτοῦ [37].

INDEX TITULORUM JURIS MANUALIS.

Titulus I. De consensu sponsalium.
Titulus II. De arrhis sponsalitiis.
Titulus III. De donationibus sponsalitiis.
Titulus IV. De definitione et ritu nuptiarum.
Titulus V. De rigore matrimonii.
Titulus VI. De donatione ante nuptias.
Titulus VII. De prohibitis nuptiis.
Titulus VIII. De jure dotis.
Titulus IX. De vindicatione dotis ejusque oneribus.
Titulus X. De donationibus inter virum et uxorem.
Titulus XI. De solutione matrimonii ejusque causis.

36) Indicem titulorum habent: L, M, P, R, Monac. 309, Vindob. jurid. gr. 3. In R rubrica ejus indicis plenius sic audit: πίναξ τοῦ προχείρου νόμου ἐν τίτλοις μ'.

37) M: αὐτῆς.

38) P: παρακαταθήκης.
39) M, P addunt: εὐπροσδέκτων καὶ κεκωλυμένων.

40) P: διαμερισμῶν. M: διαμερισμάτων. Idem addit: Ἐκ τῶν λειπομένων τίτλων, περὶ δευτερογαμούντων. Id quod plane vacat, quia in fine ejus Codicis post tit. 40 statim insequitur Νόμος στρατιωτικός. Forsitan primo aliquod de secundis nuptiis fragmentum adscribere in animo librarius habuit, postea vero ejus oblitus est. Quod vero dicit λείπεσθαι τίτλους (*deesse titulos*), id pertinere videtur ad titulos Eclogae Prochiro quandoque subjici solitae (ἑξηκοντάτιτλον). Conf. mea *Fragmenta graecae versionis legum Rotharis.* Heidelb. 1835. 8. p. 27 not. 1. et supra p. LII.

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

Περὶ συναινέσεως μνηστείας [*]).

α'. Μνηστεία ἐστὶ μνήμη καὶ ἐπαγγελία τῶν μελλόντων γάμων [1]).

β'. Γίνεται δὲ μνηστεία καὶ ἐγγράφως καὶ ἀγράφως [2]).

γ'. Οἱ συναινοῦντες τῷ γάμῳ καὶ τῇ μνηστείᾳ συναινοῦσιν. ἀεὶ δὲ συναινεῖν ὁ πατὴρ δοκεῖ τῇ θυγατρὶ, εἰ μὴ ῥητῶς ἐναντιοῦται [3]).

δ'. Παρὰ γνώμην τῆς ὀρφανῆς ὁ ἐπίτροπος οὐ συνίστησιν αὐτῇ μνηστείαν, οὔτε διαλύει τὴν γενομένην [4]).

TITULUS PRIMUS.

De consensu sponsalium.

1. Sponsalia sunt mentio et repromissio futurarum nuptiarum.

2. Fiunt autem sponsalia aut cum scriptura aut sine scriptura.

3. Qui in nuptias consentire debent, eos etiam in sponsalia consentire oportet. Semper tamen consentire pater filiae videtur, nisi evidenter dissentiat.

4. Praeter voluntatem pupillae tutor ei neque contrahit sponsalia, nec facta dissolvit.

*) De sponsalibus tractat Dig. XXIII, 1 et Cod. V, 1. — Harmenop. IV, 1.

1) P laudat: βι. λγ' (l. κγ') τί. α' διατ. α'. — τοῦ κώδ. τίτλος α'. — Primum caput hujus tituli est Dig. h. t. dig. 1. — Harm. l. l. §. 2.

2) Hoc caput in C praecedenti junctum est. In P (qui laudat διατ ζ'), nec non in B M sic audit: Καὶ ἐγγράφως καὶ ἀγρ. μνη. γίνεται. — Dig. l. l. dig. 7 pr. — Harm. eod. §. 2.

3) Verba: ἀεὶ — ἐναντιοῦται B P non habent. P laudat: διατ. ζ'. — Dig. l. l. dig. 7 §. 1. — Harm. eod. §. 3.

4) P: διατ. ε'. — Dig. l. l. dig. 6. — Harm. eod. §. 4.

ε'. Ὁ πατὴρ τῆς ὑπεξουσίας δύναται διαλύειν τὴν μνηστείαν, οὐ μὴν καὶ τῆς αὐτεξουσίας [5]).

ς'. Ὡς ἐπὶ τῶν γάμων οὕτως καὶ ἐπὶ τῆς μνηστείας οἱ συναπτόμενοι συναινοῦσιν· δεῖ οὖν καὶ τὴν ὑπεξουσίαν συναινεῖν. δοκεῖ δὲ τῷ πατρὶ [6]) συναινεῖν ἡ μὴ ἀντιλέγουσα. τότε δὲ μόνον [7]) ἀντιλέγειν δύναται, ὅτε τοῖς τρόποις ἀνάξιον καὶ αἰσχρὸν αὐτῇ μνηστεύεται [8]).

ζ'. Διχονοοῦντος τοῦ ὑπεξουσίου οὐ γίνεται μνηστεία ὀνόματι αὐτοῦ [9]).

η'. Ὁ τὸ γινόμενον νοῶν καλῶς μνηστεύεται, τουτέστιν ὁ μὴ ὢν ἥττων τῶν ζ' ἐτῶν [10]).

θ'. Ὁ μνηστευσάμενος κόρην καὶ μὴ συμφωνήσας χρόνον ἐν τῇ μνηστείᾳ ὀφείλει ταύτην, εἰ μὲν ἐν τῇ αὐτῇ ἐπαρχίᾳ διάγῃ, εἴσω διετίας γαμεῖν· εἰ δὲ ἐν ἀπουσίᾳ, εἴσω τριετίας· εἰ δὲ ὑπέρθηται, δύναται ἡ κόρη ἑτέρῳ συνάπτεσθαι [11]).

5. Pater filiaefamilias sponsalia dissolvere potest, non item emancipatae.

6. Sicuti in nuptiis ita etiam in sponsalibus contrahentes consentire debent: oportet igitur et filiamfamilias consentire. Videtur autem patri consentire, quae non contradicit. Tunc autem solum contradicere potest, quando virum moribus turpem et indignum ei despondet.

7. Dissentiente filiofamilias sponsalia ejus nomine non fiunt.

8. Qui quod fit intelligit, sponsalia recte contrahit, id est qui non est minor VII annis.

9. Qui sibi puellam desponsavit, neque in sponsalibus de tempore pactus est, debet eam, si quidem in eadem provincia agit, intra biennium ducere: si vero absens sit, intra triennium. Quodsi moram fecerit, puella alii poterit conjungi.

5) P: διατ. ι'. — Dig. l. l. dig. 10. — Harm. eod. §. 5.
6) P: πατρὶ αὐτῆς.
7) P μόνον non habet.
8) P: διατ. ια'. — Dig. l. l. dig. 11. 12. — Harm. eod. §. 6.
9) Dig. l. l. dig. 13. — Harm. eod. §. 7.
10) P addit: τότε δὲ μόνον ἀντιλέγειν δύναται. — Dig. l. l. dig. 14. — Harm. eod. §. 10.
11) P non temere duas §§

ι'. Ἐξ εὐλόγου αἰτίας καὶ περαιτέρω τετραετίας ὑπερτίθεται ἡ μνηστεία· τυχὸν διὰ νόσον τοῦ μνηστῆρος ἢ τῆς μνηστῆς, ἢ θάνατον γονέων, ἢ διὰ κεφαλικὰ ἐγκλήματα, ἢ μακρᾶς ἀποδημίας ἐξ ἀνάγκης γενομένης [12].

ια'. Μνηστεύεταί τις καὶ παρὼν δι' ἑαυτοῦ, καὶ διὰ μέσου, καὶ δι' ἐπιστολῆς [13].

ιβ'. Τὸ πένθος τοῦ ἀνδρὸς οὐ κωλύει τὴν γυναῖκα μνηστευθῆναι [14].

ιγ'. Οἱ τῶν μαινομένων παῖδες, κἂν ὑπεξούσιοι ὦσιν, οὐ δέονται τῆς τῶν πατέρων αὐτῶν συναινέσεως γάμον συναλλάσσοντες, δῆλον ὅτι καὶ μνηστείαν. ἀλλ' ἐν μὲν κωνσταντινουπόλει κρίσει τοῦ ἐπάρχου τῆς πόλεως, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις κρίσει τοῦ ἄρχοντος ἢ τοῦ ἐπισκόπου, παρουσίᾳ τοῦ κουράτορος τοῦ ἰδίου πατρὸς, τὸν γάμον ἀποτελοῦσιν [15].

10. Ex justa causa etiam ultra quadriennium sponsalia protrahuntur: puta propter morbum sponsi aut sponsae, vel mortem parentum, vel capitales accusationes, vel longinqua peregrinatione necessario suscepta.

11. Sponsalia quis contrahit et praesens per se, et per internuntium, et per epistolam.

12. Luctus mariti non prohibet mulierem desponsari.

13. Furiosorum liberi, etiamsi in potestate sint, consensu patrum non indigent nuptias contrahentes, scilicet et sponsalia: sed Constantinopoli judicio praefecti urbis, in provinciis vero judicio praesidis aut episcopi, praesente patris curatore, nuptias contrahunt.

facit, allegans ad primam: βι. [ε'] τοῦ κώδ. τί. α' τῆς α' (l. β') διατ., ad secundam: τοῦ κώδ. βι. ε' τί. ιζ' διατ. β'. — Idem addit § hanc: περὶ ἀπολελυμένων Ὁ ἀπολελυμένην γαμήσας μοιχᾶται οὗτος ὁ ἀνήρ. — Cod. V, 1, 2 et V, 17, 2. — Harmen. eod. §. 17.

12) B M: ἢ μακρὰς — γινομένας. — Dig. l. l. dig. 17. — Harm. eod. §. 18.

13) Dig. l. l. dig. 18. — Harm. eod. §. 19.

14) Dig. III, 2, 10 §. 1. — Harm. eod. §. 21.

15) Cod. V, 4, 25. — Cf. Cod. I, 4, 28 et scholium c. Theodori in Basil. Fabrot. IV p. 277, ex quo apparere videtur, istos locos et Cod. V, 37, ult.

ιδ'. Οἱ τῶν αἱρετικῶν παῖδες ἐὰν γένωνται χριστιανοὶ, ἀναγκάζουσι τοὺς ἰδίους γονεῖς τρέφειν αὐτοὺς καὶ ἐνδύειν καὶ προῖκα ἢ πρὸ γάμου δωρεὰν ὑπὲρ αὐτῶν δοῦναι κατὰ τὸ μέτρον τῆς οὐσίας αὐτῶν [16]).

ΤΙΤΛΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

Περὶ ἀῤῥαβώνων μνηστείας.

α'. Ὁ ἀῤῥαβὼν φύσιν ἔχει τοιαύτην, ἵνα, εἰ μὲν ὁ λαβὼν τὸν ἀῤῥαβῶνα παραιτήσηται, διπλάσιον ὅπερ ἔλαβεν ἀποδῷ, εἰ δὲ ὁ δεδωκὼς, ἐκπέσῃ [1]) τῶν ἀῤῥαβώνων. ἀῤῥαβώνων δὲ ἐπ' ὀνόματι μνηστείας δοθέντων, ἐὰν ἐν τῷ μεταξὺ ὁ μνηστὴρ ἢ ἡ μνηστὴ τελευτήσῃ, τὰ δοθέντα κελεύομεν ἀποκατασταθῆναι, εἰ μὴ ἄρα αἰτίαν εἰς τὸ μὴ [2]) ἐπιτελεσθῆναι τοὺς γάμους τὸ τελευτῆσαν πρόσωπον ἤδη πάρεσχεν [3]).

β'. Πολλάκις ὁ πατὴρ ὑπὲρ τῆς ἰδίας θυγατρὸς

14. Haereticorum liberi, si Christiani facti fuerint, parentes suos cogunt ipsos alere et vestire, dotemque et ante nuptias donationem pro ipsis dare secundum modum patrimonii.

TITULUS SECUNDUS.

De arrhis sponsalitiis.

1. Arrha naturam habet talem, ut qui accepit arrham, si recusaverit, duplum quod accepit restituat, si vero is qui dedit, arrhas amittat. Arrhis autem sponsaliorum nomine datis, si interea sponsus vel sponsa decesserit, quae data sunt, jubemus restitui, nisi causam, ut nuptiae non celebrarentur, defuncta persona jam praebuit.

2. Saepe pater postquam pro filia arrhas accepit,

membra disjecta unius ejusdemque Justinianeae decisionis esse. — Harm. cod. §. 22.

16) Cod. I, 5, 13. 19. — Harm. cod. §. 26.

1) C: ἵνα ἐκπ.

2) C μή non habet.

3) P: βι. β' (l. ε') τοῦ κώδ. τί. α' διατ. γ'. — Cod. V, 1, 3. — Harm. IV, 2, 1. 2.

δεξάμενος ἀῤῥαβῶνας τελευτᾷ μηδέπω γενομένων τῶν γάμων. εἶτα μετὰ τὸν ἐκείνου θάνατον ἢ ἐπίτροπος ἢ κουράτωρ παρασκευάζει λυθῆναι τὴν μνηστείαν [4]. λέγει οὖν ἡ διάταξις, ὅτι οὐ χρὴ τὰ ἐν τῇ ζωῇ τοῦ πατρὸς δοκιμασθέντα καὶ συναρέσαντα παραχαράττεσθαι [5].

γ'. Οἱ ἑτερόδοξοι ἐν ἀγνοίᾳ εἰ ποιούμενοι πρὸς ἑαυτοὺς μνηστείαν δώσουσιν ἀῤῥαβῶνας, δύνανται ἀναλαβεῖν εἴ τι δεδώκασι λύοντες τὴν μνηστείαν. εἰ γὰρ ᾔδεισαν τὸ ἀλλότριον τῆς πίστεως καὶ ἔδωκαν ἀῤῥαβῶνας γάμου, τότε ὁ μὲν ἀνὴρ ζημιοῦται ἃ ἔδωκεν, ἡ δὲ γυνὴ ἀναδίδωσιν ἐν διπλῷ ὅ [6]) ἐδέξατο [7]).

δ'. Ἐὰν γυνὴ αὐτεξουσία τελείαν ἄγουσα τὴν ἡλικίαν ἀῤῥαβῶνας δεξαμένη παραιτῆται [8]) τὸν γάμον, διπλοὺς ἀναδιδότω τοὺς ἀῤῥαβῶνας. εἰ δὲ καὶ ἔλαττον [9]) οὖσα συγγνώμην ἡλικίας ᾔτησε καὶ ἀῤῥαβῶνας ἔλαβε, πάλιν τὸ διπλάσιον ἀναδιδότω [10]).

moritur nuptiis nondum contractis: deinde post ejus mortem sive tutor sive curator tentat dirimere sponsalia. Ait igitur constitutio, non infringenda esse, quae vivente patre placita et comprobata fuerunt.

3. Diversae religionis homines, hoc inter se ignorantes, si factis sponsalibus arrhas dederint, recipere possunt, quod dederunt, et sponsalia dissolvere. Quodsi sciverunt diversitatem religionis et arrhas sponsalitias dederunt, tunc vir amittit quae dedit, mulier autem in duplo reddit quae accepit.

4. Si mulier sui juris constituta et perfectae aetatis arrhis acceptis nuptias recuset, duplas reddat arrhas: et si, quum minor esset, veniam aetatis petiit et arrhas accepit, similiter duplum reddito.

4) B: διαλυθῆναι τὸ συνοικέσιον.

5) P: διατ. δ'. — Cod. l. c. const. 4. — Harm. eod. §. 3.

6) C: ᾧ. P: ὅσα. B: ἅ.

7) Cod. I, 4, 16. — Harm. eod. §. 4.

8) B: παραιτήσηται.

9) Codices quasi constanter: ἧττον, ἔλαττον etc. indeclinabiliter scribunt: id quod licet **Reitzius** et alii respuant, nos tamen, ista aetate obtinuisse in scribendo rati, ubique servavimus. Quod semel notavisse sufficiat.

10) P: βι. ϛ' τοῦ κώδ. τί.

ε'. Γίνεται δὲ ἡ αἴτησις τῆς συγγνώμης τῆς ἡλικίας τοῖς μὲν ἀνδρᾶσιν ἀπὸ εἰκοστοῦ χρόνου ἕως κε' χρόνου, ταῖς δὲ θηλείαις ἀπὸ ιη' μέχρι τοῦ κε' χρόνου. αἰτούμενοι βασιλέα [11]) ἀπώσασθαι τοὺς κουράτορας αὐτῶν, ὡς αὐτοὶ μόνοι τὴν τῶν ἰδίων πραγμάτων ποιεῖσθαι φροντίδα, ὑπολήψεως ἀγαθῆς δηλονότι μαρτυρούμενοι. καὶ τηνικαῦτα δὲ μετὰ τὴν αἴτησιν πράττουσι τὰ τῶν τελείων οὐ μέντοιγε χωρὶς δεκρέτου [12]) ἐκποιοῦνταί τι τῶν αὐτοῖς προσόντων [13]).

ς'. Εἰ δὲ καὶ πατὴρ κόρης ἢ μήτηρ ἀῤῥαβῶνας ἔλαβεν ἢ πάππος περὶ ἐκγόνης, τελείας ὄντες ἡλικίας, καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ διπλάσιον κατεχέσθωσαν, εἴπερ δυνάμενον προβῆναι τὸν γάμον παραιτοῦνται ποιῆσαι. εἰ δὲ ἀνυπόστατος μέλλει ὁ γάμος εἶναι, αὐτοὶ οἱ ἀῤῥαβῶνες ἀναδιδόσθωσαν ἁπλοί. εἰ δὲ καὶ μὴ ἦν ἀνυπόστατος ὁ γάμος, δι' εὔλογον δὲ αἰτίαν παραιτοῦνται, εἰ μὲν ᾔδεισαν καὶ πρὸ τῆς μνηστείας τὴν αἰτίαν, ἑαυτοὺς ἐγκαλείτωσαν, διὰ τί τὸν τοιοῦτον ἐμνηστεύσαν-

5. Veniam autem aetatis petunt viri a vigesimo usque ad XXV annum, feminae autem ab anno XVIII usque ad XXV: supplicantes principi, ut curatores sui removeantur, ut qui ipsi per se suas res administrare possint, scilicet habentes vitae honestae testimonia. Et sic demum post impetratam veniam pro majoribus agunt: neque tamen sine decreto aliquid ex bonis suis alienant.

6. Sed etsi puellae pater aut mater arrhas acceperit aut avus pro nepte, si perfectae aetatis fuerint, ipsi quoque in duplum teneantur, si cum nuptiae procedere potuissent, eas conficere recusent. Quodsi nuptiae consistere nequeant, ipsae arrhae redduntor simplae. Sed etsi nuptiae constare poterant, sed propter justam causam recusent, si quidem et ante sponsalia causam scierint, sibi imputent, quod hujusmodi sponsum ceperint.

διατ. α'. [?] — Cod. V, 1, 5. — Harm. eod. §. 5.

11) C: βασιλεῖ.

12) C: δεκουράτορος. B: οὐ μὴν μέντοιγε.

13) P: βι. β' τοῦ κώδ. τί. μδ' διατ. β'. — Cod. II, 44, 2. — Harm. eod. §. 6.

το [14]). τὰ δὲ αὐτὰ καὶ ἐπὶ τοῦ μνηστῆρος λέγομεν τοῦ [15]) τὴν μνηστείαν παραιτησαμένου [16]).

ζ'. Εἰ καὶ νόμοις ἀπηγορευμένοι μὴ εἰσὶν οἱ ἐλπισθέντες γάμοι, μετὰ δὲ τοὺς δοθέντας ἐπὶ μνήστροις ἀῤῥαβῶνας ἡ μνηστὴ τὴν συνάφειαν τοῦ μνηστῆρος διὰ τὴν αἰσχρὰν αὐτοῦ ἢ ἄσωτον ἀναστροφὴν ἢ τὴν τῆς θρησκείας ἢ τὴν τοῦ δόγματος διαφορὰν παραιτεῖται, ἢ διὰ τοῦτο, ὅτι ὡς ἀνὴρ συνάφειαν, ἐξ ἧς ἐλπὶς γονῆς τίκτεται, ποιεῖν οὐ δύναται, ἢ δι' ἄλλην εὔλογον παραιτήσεως αἰτίαν, εἰ μὲν ἀποδειχθῇ πρὸ τοῦ δοθῆναι τοὺς αὐτοὺς ἀῤῥαβῶνας τοῦτο αὐτὸ τὴν γυναῖκα ἢ τοὺς αὐτῆς γονεῖς ἐγνωκέναι, ἑαυτοὺς ὀφείλουσιν ἐγκαλεῖν. ἐὰν δὲ ταῦτα ἀγνοοῦντες τοὺς ἐπὶ τῇ μνηστείᾳ ἀῤῥαβῶνας ἐδέξαντο ἢ μετὰ τοὺς δοθέντας ἀῤῥαβῶνας αἰτία τὶς εὔλογος μεταμελείας παρενετέθη, αὐτῶν μόνων ἀποδιδομένων περὶ τῆς ἄλλου ἁπλοῦ τιμωρίας ἐλεύθεροι φυλαττέσθωσαν [17]).

Eadem de sponso quoque dicimus, qui sponsalia recusat.

7. Etiamsi legibus prohibitae non sint speratae nuptiae, post datas autem arrhas sponsalitias sponsa conjugium sponsi propter turpem vel prodigam conversationem aut religionis vel sectae diversitatem recuset, vel eo quod quasi vir coitum, ex quo spes sobolis oritur, facere non potest, vel ob aliam justam excusationis causam: si quidem probatum fuerit, ante datas easdem arrhas hoc idem mulierem vel parentes ejus cognovisse, sibi debent imputare. Sin vero horum ignari sponsalitias arrhas susceperint vel post datas arrhas justa aliqua causa poenitentiae intercesserit, eis tantummodo redditis, super alterius simpli poena liberi custodiantur.

14) In Basil. et apud Harm. additur: εἰ δὲ ἠγνόουν, ἢ πολλάκις ἡ αἰτία μετὰ τὴν μνηστείαν συνέβη, τὸ ἁπλοῦν ἀποδιδόσθω.

15) Verba μνηστῆρος λέγομεν τοῦ in C desunt.

16) P in margine: ὁμοίως. Est enim reliqua pars const. 5 Cod. V, 1. — Harmen. l. c. §. 7.

17) Est pars const. 5 Cod. laud., ex Thalelaei versione κατὰ πόδας, teste schol. k in Basil. Fabrot. IV p. 228. — Harm. l. c. §. 8.

η'. Οὐ χρὴ τοὺς ἄρχοντας ἐξ ἐκείνης τῆς ἐπαρχίας, ἧς ἄρχουσι, μνηστεύεσθαι. εἰ δὲ τοῦτο ποιήσωσιν, ἔξεστι τῇ κόρῃ καὶ τοῖς γονεῦσιν αὐτῆς ἢ ἐπιτρόποις ἢ κουράτορσι παραιτεῖσθαι τὸν γάμον καὶ κερδαίνειν τοὺς ἀῤῥαβῶνας. τοῦ αὐτοῦ κρατοῦντος καὶ ἐπὶ υἱῶν καὶ ἐκγόνων καὶ συγγενῶν καὶ δομεστίκων καὶ συγκαθέδρων καὶ ἐπὶ πάντων τῶν οἰκείων αὐτοῦ, ἐὰν κατὰ σπουδὴν τοῦ ἄρχοντος ἐμνηστεύσαντο. εἰ μέντοιγε καὶ μετὰ τὴν ἀρχὴν βούλεται ἡ κόρη συναφθῆναι αὐτῷ, ἔῤῥωται ὁ γάμος [18]). σημείωσαι οὖν ὅτι τότε κωλύει τὸ συνάλλαγμα, ὅτε ὁ τὸ ὀφφίκιον χειρίζων δύναται φοβερὸς εἶναι τοῖς γονεῦσι τῆς κόρης· ὡς εἴγε ἄρχων μὲν ἦν, οὐκ ἦν δὲ ἱκανὸς κωλῦσαι τοὺς τῆς κόρης γονεῖς, οὐ κεκώλυται ἡ μνηστεία.

θ'. Ἐὰν μνηστὴρ ἢ καὶ μνηστὴ μετὰ τὸ λαβεῖν ἀῤῥαβῶνας ἢ καὶ δοῦναι τὸν μονήρη βίον ἀγαπήσῃ, ὁ μὲν μνηστὴρ ἀναλαμβάνει οὓς δέδωκεν ἀῤῥαβῶνας, ἡ δὲ μνηστὴ οὓς ἔλαβεν ἀναδιδοῖ [19]) μόνον, καὶ οὐ τὸ διπλοῦν ἀναγκάζεται παρασχεῖν [20]).

8. Non oportet praesides ex ea provincia, cui praesunt, sponsalia inire. Quod si fecerint, licet puellae et parentibus ejus aut tutoribus vel curatoribus nuptias recusare et arrhas lucrari. Idem obtinet et in filiis et nepotibus et cognatis et domesticis et assessoribus et omnibus ejus familiaribus, si praesidis opera puellas sibi desponsaverint. Si vero etiam post praesidatum puella ei sociari optet, ratum est matrimonium. Observa igitur, tum contractum prohiberi, quando administrator officii parentibus puellae terrori esse potest; ita ut, si magistratus quidem erat, sed non valebat cogere parentes puellae, sponsalia non sint prohibita.

9. Si sponsus aut etiam sponsa post acceptas arrhas vel etiam datas solitariam vitam amplexus sit, sponsus quidem recipit quas dedit arrhas: sponsa vero quas accepit tantummodo reddit, nec duplum cogitur restituere.

18) P: βι. ε' τοῦ κώδ. τί. β' διατ. α'. — Cod. V, 2. — Haec § videtur continere interpretationem Thalelaei: saltim quae sequuntur inde a verbis σημείωσαι κ. τ. λ., ejus esse dicit schol. t in Basil. Fabrot. IV p. 223. — Harm. l. c. §. 9.

19) B: ἀναδιδῶσι.

20) B addit: τὸ δ' αὐτὸ καὶ

ΤΙΤΛΟΣ ΤΡΙΤΟΣ.

Περὶ δωρεῶν μνηστείας.

α'. Ἐὰν ὁ ἀνὴρ μὴ ὑποδεξάμενος προῖκα βούληται τὸ ἐν τῇ συνηθείᾳ γινόμενον προῖκα ποιῆσαι [1]) τῇ ἰδίᾳ μνηστῇ μελλούσῃ αὐτῷ γαμεῖσθαι, εἰ μὲν δωρήσηται αὐτῇ τὰ πράγματα ἰδικῶς καὶ μετὰ ταῦτα δέξηται αὐτὰ παρ' αὐτῆς εἰς προῖκα, καὶ ἡ δωρεὰ τελεία ἐστὶν ὡς πρὸ τοῦ γάμου γενομένη, καὶ ἡ προῖξ συνίσταται ὡς ἐπιδόσεως [2]) προελθούσης. ἐὰν δὲ γράψῃ μόνον ὅτι ὑπεδέξατο προῖκα μηδὲν ὑποδεξάμενος, οὐδεμία ἐστὶν ἀπαίτησις τῶν μὴ ἐπιδοθέντων πραγμάτων [3]).

β'. Ὅσα ὁ ἀνὴρ δωρεῖται τοῖς γονεῦσι τῆς μνηστῆς ἐπὶ τὸ γενέσθαι τοὺς γάμους, ταῦτα μὴ γενομένων τῶν γάμων ἀναδίδοται αὐτῷ [4]).

γ'. Γυνή τις μέλλουσα γαμεῖσθαι δόλον ἐποίησε τῷ ἀνδρὶ περὶ τὴν προῖκα, μηδὲν μὲν [5]) ῥητῶς ἐπαγ-

TITULUS TERTIUS.

De donationibus sponsalitiis.

1. Si vir non accepta dote velit, ut fieri consuevit, dotem constituere sponsae suae ipsi nupturae: si quidem res ei specialiter donaverit et deinde istas ab ea doti acceperit, et donatio valida est, quippe ante nuptias facta, et dos consistit, quum traditio praecesserit. Si vero scripserit tantum se accepisse dotem, dum nihil accepit, nulla est repetitio rerum non traditarum.

2. Quaecunque vir parentibus sponsae donat, ut nuptiae conficiantur, ea nuptiis haud subsequutis illi redduntur.

3. Mulier quaedam matrimonium initura virum in dote fefellit, nihil quidem nominatim pollicita, sed spe

ἐπὶ προστίμων. — Cod. I, 3, 56. Nov. 123 cap. 39. — Harm. l. c. §. 11.

1) In L verba βούληται — ποιῆσαι desunt.

2) Codd. ἐπὶ δόσεως.

3) P: βι. ε' τί. γ' διατ. α'. — Cod. V, 3, 1. — Harm. IV, 3, 1.

4) Cod. eod. const. 2. — Harm. eod. §. 5.

5) C μὲν non habet.

γειλαμένη, ἀπατήσασα δὲ αὐτὸν ἐλπίδι μεγάλης προικός· καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀνὴρ ἐπηγγείλατο ψιλῶς [6]) ἢ καὶ ἐπηρωτήθη, λόγῳ μνήστρων δωρηθῆναι τῇ γυναικὶ ποσότητα φανερὰν, τυχὸν σ' νομισμάτων. ἐπὶ τούτοις συνέστη ὁ γάμος, καὶ ἐτελεύτησεν ὁ ἀνὴρ ἐπὶ ἀδελφῷ κληρονόμῳ. ἡ γυνὴ τοίνυν ἐκίνει κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ κληρονόμου τοῦ ἀνδρὸς ἀπαιτοῦσα αὐτὸν τὸ [7]) ἐκ τῆς ἐπαγγελίας ἤγουν ἐπερωτήσεως. ἀντιγράφει οὖν ἡ διάταξις οὕτως πρὸς τὸν ἀδελφόν· τὴν γὰρ ἐπαγγελίαν ἀπὸ τοῦ ποτε ἀδελφοῦ σου μνήστρων ἕνεκεν γενομένην, εἰ καὶ εἰς ἐπερώτησιν κατενεχθεῖσαν ἐπιζητεῖ ἡ γυνὴ, διὰ τοῦτο [8]) οὐκ ὀφείλει παρασχεθῆναι αὐτῇ, ἐπειδὴ ἐν τῇ προικὶ τὸν ἄνδρα ἠπάτησεν [9]).

δ'. Ἡ διάταξις βούλεται τὸν προξενοῦντα γάμον μάλιστα μὲν μηδὲν λαμβάνειν· εἰ δὲ ὅλως ἀνέχεται λαβεῖν, εἰ μὲν μηδὲν συνεφώνησε περὶ τούτου, μηδὲν ὅλως λαμβάνειν, εἰ δὲ καὶ συνεφώνησε, μὴ ὑπὲρ τὴν κ' μοῖραν τῆς προικὸς καὶ τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς ἐπιζητεῖν [10]).

magnae dotis eum decipiens: ideoque et vir vel nude promisit vel etiam spopondit, sponsalium nomine uxori dare certam quantitatem, aureorum forte CC. Ita contractum fuit matrimonium, et obiit vir fratre herede relicto. Mulier inde egit adversus fratrem et heredem viri, petens, quod promissum aut stipulatum erat. Rescribit igitur constitutio fratri sic: Pollicitationem scilicet a fratre quondam tuo sponsalium causa factam, licet in stipulationem deductam mulier postulet, ideo ei praestanda non est, quoniam in dote virum fefellit.

4. Constitutio vult, ut nuptiarum conciliator potissimum nihil accipiat; sin omnino accipere sustinet, si nihil quidem de eo pactus fuerit, nihil prorsus capiat: sed et si pactus fuerit, ne super vicesimam partem dotis et ante nuptias donationis postulet.

6) L: ψιλῶς ἐπηγγ.

7) B: τά.

8) B: διὰ τοῦτο δέ.

9) Cod. eod. const. 3. — Harm. eod. §. 6.

10) Cod. V, 1, 6. — Harm. eod. §. 12.

ε'. Ἐπειδὴ τῇ μὲν μνηστῇ δυνατὸν δωρεῖσθαι, οὐκέτι δὲ καὶ τῇ γαμετῇ, ἐζητεῖτο, ἆρα, ἐὰν γένηται δωρεὰ ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ τῶν γάμων, ὡς πρὸς μνηστὴν γενομένη ἔῤῥωται, ἢ ὡς πρὸς γαμετὴν ἀνυπόστατός ἐστιν; λέγει τοίνυν ἡ διάταξις, ὅτι ἐν τῇ τοσαύτῃ ἀδηλίᾳ δεῖ ζητεῖν, ποῦ τῆς γυναικὸς οὔσης ἡ δωρεὰ γέγονεν, ἵνα, εἰ μὲν ἐν τῷ οἴκῳ τῷ ἰδίῳ ἦν, δόξῃ πρὸς μνηστὴν δωρεὰ γεγονέναι, εἰ δὲ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ἀνδρός, πρὸς γαμετήν [11]).

ϛ'. Ἡ γενομένη παρὰ τοῦ πενθεροῦ ἢ τῆς πενθερᾶς πρὸς τὴν νύμφην ἢ τὸν γαμβρὸν δωρεὰ οὐδὲ ἀπὸ θείας ἀντιγραφῆς ἀναιρεῖται [12]).

ζ'. Οἱ δανεισταὶ τοῦ ἀνδρός, εἰ μὴ ὑποθήκας ἔχωσιν, οὐ δύνανται τὰ τῇ μνηστῇ δωρηθέντα παρ' αὐτοῦ πράγματα ἀποσπᾶν [13])

5. Quando sponsae quidem donari licet, non item uxori, quaesitum est, utrum, si ipso nuptiarum die donatio fiat, veluti sponsae facta valeat, an velut uxori consistere nequeat? Ait itaque constitutio, in tanta ambiguitate quaerendum esse, ubinam mulier esset, quum donatio facta fuit: ut, siquidem mulier domi suae posita esset, donatio videatur in sponsam collata, si vero in domo mariti, in uxorem.

6. Facta a socero aut socru nurui aut genero donatio neque sacro rescripto rescinditur.

7. Creditores viri, nisi hypothecas habeant, non possunt res sponsae ab ipso donatas eripere.

11) Cod. V, 3, 6. — Basil. Fabrot. IV p. 235 schol. k. — Harm. eod. §. 7.

12) Cod. eod. const. 9. — Harm. eod. §. 8.

13) P: διατ. ιγ'. — Cod. eod. const. 13. — Harm. eod. §. 11. — In fine B addit §. 6 tituli sequentis: eandem tamen infra quoque suo loco exhibet.

ΤΙΤΛΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ.

Περὶ ὅρου καὶ διαθέσεως γάμου.

α'. Γάμος ἐστὶν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνάφεια καὶ συγκλήρωσις πάσης ζωῆς, θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου δικαίου κοινωνία [1].

β'. Ἐννόμους δὲ γάμους μεταξὺ ἀλλήλων συνιστῶσι ῥωμαῖοι, ἡνίκα τὰ περὶ τῶν γάμων τοῖς νόμοις διηγορευμένα φυλάξωσιν [2].

γ'. Δεῖ δὲ τοὺς μὲν ἄῤῥενας ἐφήβους εἶναι, τὰς δὲ θηλείας ἀνδρὸς δεκτικάς, τουτέστι τοὺς μὲν ὑπερβεβηκέναι τὸν ιδ' χρόνον, τὰς δὲ μείζονας εἶναι τῶν ιβ' ἐνιαυτῶν. ταῦτα δὲ λέγομεν, εἴτε αὐτεξούσιοι εἴτε ὑπεξούσιοί εἰσιν οἱ πρὸς γάμον συνιόντες.

δ'. Οὐ γίνεται γάμος, εἰ μὴ συναινέσωσιν οἱ συναπτόμενοι καὶ οἱ ἔχοντες αὐτοὺς ὑπεξουσίους [3].

TITULUS QUARTUS.

De definitione et ritu nuptiarum.

1. Nuptiae sunt viri et mulieris conjunctio et consortium omnis vitae, divini atque humani juris communio.

2. Justas autem nuptias inter se contrahunt Romani, si, quae legibus de nuptiis cauta sunt, observarint.

3. Oportet autem mares quidem esse puberes, feminas autem viripotentes, hoc est illos excessisse quartum decimum annum, has majores esse duodecim annis. Haec autem dicimus, sive sui sive alieni juris sint qui nuptias coeunt.

4. Non fiunt nuptiae, nisi consentiant qui conjunguntur et ii, quorum in potestate sunt.

1) P: βι. κγ' τί. β' διατ. α'. — Dig. XXIII, 2, 1. — Harm. IV, 4, 1.

2) Haec et sequens §. est ex Inst. I, 10, pr. Theophil. ibid. — Harm. eod. §. 2.

3) P: βι. τί. β' διατ. — Dig. l. c. dig. 2. — Harm. l. c. §. 3.

ε'. Ἡ ἥττων τῶν ιβ' ἐτῶν γαμηθεῖσα τότε γίνεται νόμιμος γαμετὴ, ὅτε παρὰ τῷ ἀνδρὶ πληρώσει τὰ ιβ' ἔτη [4]).

ς'. Ἀπὼν ὁ ἀνὴρ δύναται διὰ μέσου ἢ [5]) διὰ ἐπιστολῆς γαμεῖν, τῆς γυναικὸς εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ἀνιούσης. εἰ δὲ ἡ γυνὴ ἀπολιμπάνεται, οὐ δύναται τοῦτο γενέσθαι [6])· δεῖ γὰρ εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀνδρὸς ἀνελθεῖν τὴν γυναῖκα. καὶ ἐὰν ἀποθάνῃ πρὶν ἢ ἐπανέλθῃ, πενθεῖται [7]) παρὰ τῆς γυναικός. καὶ συμβαίνει παρθένον ἔχειν προῖκα [8]) καὶ περὶ προικὸς ἀγωγήν [9]).

ζ'. Ἐὰν ὁ πάππος μαίνηται, ὁ πατὴρ συναινεῖ. εἰ δὲ ὁ πατὴρ, ἀρκεῖ ὁ πάππος συναινῶν, εἰ φρονῇ [10]).

η'. Εἴσω τριετίας τοῦ αἰχμαλώτου μὴ ὑποστρέφοντος, ὁ υἱὸς αὐτοῦ δύναται γαμεῖν [11]).

θ'. Ἐὰν ἐπὶ τριετίαν ὁ πατὴρ ἠγνόηται ποῦ διάγει καὶ εἰ περίεστι, δύνανται οἱ ἑκατέρας φύσεως αὐ-

5. Minor duodecim annis nupta tunc legitima fit uxor, quum apud virum expleverit duodecim annos.

6. Vir absens per internuntium aut per epistolam matrimonium contrahere potest, si mulier in ejus domum deducatur. Si vero absit mulier, hoc fieri nequit: mulierem enim in domum mariti abire oportet. Et si moriatur antequam redierit, lugetur ab uxore. Et evenit, ut virgo habeat dotem et de dote actionem.

7. Si avus furit, pater consentit: si vero pater, sufficit avi consensus, dummodo sapiat.

8. Captivo intra triennium non revertente, filius uxorem ducere potest.

9. Si per triennium ignoretur, ubi pater agat et an superstes sit, possunt ejus liberi utriusque sexus

4) Dig. l. c. dig. 4. — Harm. eod. §. 4.

5) C ἢ non habet. L: διὰ μεσίτου.

6) B: γίνεσθαι.

7) R: θρηνεῖται.

8) B: τὴν προῖκα.

9) Dig. h. t. dig. 5. 6. 7. — Harm. eod. §. 5. 6.

10) R addit: ὅταν ὁ πατὴρ ὑπεξούσιος τῷ πάππῳ δηλονότι ᾖ. — Dig. h. t. dig. 9 pr. — Harm. eod. §. 7.

11) Dig. h. t. dig. 9. §. 1. — Harm. eod. §. 8.

τοῦ παῖδες νομίμως γαμεῖν. εἰ δὲ πρὸ τῆς τριετίας οἱ παῖδες τοῦ αἰχμαλώτου ἢ τοῦ ἀπόντος γαμήσωσι [12]), καὶ δῆλόν ἐστι μὴ ἀπαρέσκειν τῷ πατρὶ τὸ πρόσωπον, ἔῤῥωται ὁ γάμος [13]).

ι'. Ὁ ἀδίκως κωλύων γαμεῖν ἢ γαμεῖσθαι τοὺς ἰδίους ὑπεξουσίους, ἢ μὴ διδοὺς προῖκα, διὰ τῶν ἀρχόντων ἀναγκάζεται ἐκγαμίζειν [14]) καὶ προικίζειν. κωλύειν δὲ δοκεῖ μὴ [15]) ζητῶν μνηστείαν [16]).

ια'. Οἰκείᾳ γνώμῃ γαμεῖν ἡ ὀρφανὴ δύναται. ἡ γὰρ τῶν πραγμάτων διοίκησις πρὸς τὸ ὀφφίκιον τοῦ κουράτορος φέρεται, οὐ μὴν ὁ γάμος αὐτῆς [17]).

ιβ'. Ὁ αὐτεξούσιος τελείαν ἄγων ἡλικίαν καὶ χωρὶς τῆς τοῦ πατρὸς συναινέσεως γαμεῖ [18]).

ιγ'. Τὰ πένθη τῶν ἀνιόντων οὐκ ἐμποδίζει τοῖς γάμοις τῶν πενθούντων [19]).

nuptias legitimas contrahere. Quod si ante triennium liberi captivi aut absentis nuptias contraxerint, et certum est, eam personam patri non displicere, ratae sunt nuptiae.

10. Qui liberos suos, quos in potestate habet, ducere uxores aut nubere injuria prohibet, aut dotem non dat, per praesides cogitur in matrimonium collocare et dotare. Prohibere autem videtur, qui non quaerit conditionem.

11. Proprio arbitrio pupilla nubere potest. Rerum enim administratio ad officium curatoris pertinet, non autem nuptiae illius.

12. Emancipatus perfectam agens aetatem etiam sine patris consensu uxorem ducit.

13. Luctus ascendentium non impedit nuptias lugentium.

12) B: γαμήσουσι.
13) Dig. h. t. dig. 10. 11. — Harm. eod. §. 9.
14) C: ἐγγαμίζειν.
15) B: ὁ μή.
16) Dig. h. t. dig. 19. — Harm. eod. §. 10.
17) Dig. h. t. dig. 20. — Harm. eod. §. 11.
18) Dig. h. t. dig. 25. — Harm. eod. §. 12.
19) Dig. III, 2, 11 pr. — Harm. eod. §. 13.

ιδ'. Ὁ γάμος καὶ χωρὶς προικῴων συμβολαίων συνίσταται, δηλονότι φυλαττομένης τῆς τοῦ νόμου παρατηρήσεως [20]).

ιε'. Ἡ αὐτεξουσία τελείαν ἄγουσα τὴν ἡλικίαν καὶ ἄκοντος τοῦ πατρὸς νομίμως συνάπτεται ἀνδρί [21]).

ις'. Ἐὰν ἡ ὀρφανὴ πληρώσῃ τὸν κε' ἐνιαυτὸν καὶ ἕτερον ἕνα χρόνον, καὶ δώσῃ τοὺς λόγους ὁ ἐπίτροπος, οὕτως δύναται ταύτην γαμεῖν [22]).

ιζ'. Τὸν γάμον οὐ τὸ συγκαθευδῆσαι ἀλλήλοις [23]) τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα συνίστησιν [24]), ἀλλ' ἡ γαμικὴ συναίνεσις αὐτῶν [25]).

ιη'. Ὅτε περὶ τοῦ γάμου τῆς ἀνήβου καὶ ὀρφανῆς κόρης ἀμφιβάλλουσι μήτηρ καὶ συγγενεῖς καὶ ἐπίτροποι, ὀφείλει ὁ ἄρχων τὰ περὶ τούτου διακρίνειν [26]).

ιθ'. Ἡ ἔλαττον τῶν κε' ἐνιαυτῶν [27]) αὐτεξουσία μέλλουσα δευτερογαμεῖν γνώμῃ τοῦ πατρὸς γαμείσθω· εἰ δὲ ἐτελεύτησεν ὁ πατήρ, γνώμῃ τῶν συγγενῶν. εἰ δὲ

14. Nuptiae etiam sine dotalibus instrumentis consistunt, nimirum custodienda legum observatione.

15. Emancipata perfectam agens aetatem etiam invito patre viro legitime nubit.

16. Si pupilla XXV annum impleverit et unum praeterea annum, et rationes dederit tutor, tunc illam poterit ducere.

17. Nuptias non mutuus viri et mulieris concubitus facit, sed nuptialis eorum consensus.

18. Quando circa nuptias impuberis et orbae puellae dissentiunt mater et cognati et tutores, praesidem hoc dijudicare oportet.

19. Filia emancipata minor XXV annis secundo nuptura patris consensu nubat: si pater mortuus sit, ex

20) Cod. V, 4, 13. — Harm. eod. §. 14.

21) Harm. eod. §. 17.

22) Harm. eod. §. 18.

23) B ἀλλήλοις non habet.

24) B: συνιστᾷ.

25) Dig. L, 17, 30. — Harm. eod. §. 19.

26) P: βι. ε' τοῦ κώδ. τί. δ' διατ. α'. Recte. — Harm. eod. §. 20.

27) B: ἐτῶν.

ἐναντιοῦνται ἑαυτοῖς [28]), ὁ ἄρχων κρινέτω τὴν βελτίονα γνώμην, ἵνα, ἐὰν ἴσοι ὦσι [29]) γένει καὶ τρόποις οἱ δύο μνηστῆρες, ὃν οἱ συγγενεῖς βούλονται καὶ ὃν ἡ γυνὴ ἐπιλέγεται [30]), προτιμᾶται ἡ τῆς γυναικὸς κρίσις [31]).

κ΄. Ὁ πατὴρ προῖκα ἢ προγάμου δωρεὰν ὑπὲρ τῶν ἑαυτοῦ παίδων ἐρωτώμενος δοκεῖ ἐκ τῆς ἰδίας ὑποστάσεως ταύτην ποιεῖσθαι. ὅθεν εἰ πράγματα ἔχοι ὁ παῖς ἀπροσπόριστα, μένουσι σῷα [32]), μὴ δυναμένου τοῦ πατρὸς μετὰ ταῦτα λέγειν, ὡς ἐκ τούτων τὴν προῖκα ἢ τὴν προγάμου δωρεὰν ἐποιησάμην. ἐχρῆν γὰρ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐπερωτήσεως ταῦτα προειπεῖν [33]).

κα΄. Οὐ δύνανται οἱ παῖδες διαλύειν τοὺς ὑπὲρ αὐτῶν γάμους εἰς βλάβην καὶ ζημίαν τῶν ὑπὲρ αὐτῶν τὰς προῖκας ἢ τὰς προγαμιαίας δωρεὰς ἐπιδεδωκότων [34]).

κβ΄. Καὶ κατὰ τὰ παρ' ἡμῶν ἀρτίως εὐσεβῶς νενομοθετημένα [35]) ὁ ἐν σωφροσύνῃ διάγων μὴ ἀναγκαζέσθω

sententia cognatorum. Quod si a se invicem dissentiant, praeses de meliori sententia judicet, ita ut, si pares genere ac moribus sint ambo proci, et quem cognati optant et quem mulier eligit, praeferatur mulieris judicium.

20. Pater dotem aut ante nuptias donationem pro liberis suis pollicitus, ex propria re eam facere videtur. Quare si filius bona habeat, quae patri non acquiruntur, salva manent, nec pater postea dicere potest, se ex illis dotem vel ante nuptias donationem fecisse: debuerat enim haec tempore promissionis praedicere.

21. Non possunt liberi matrimonia pro se contracta dissolvere in fraudem et damnum eorum, qui pro ipsis dotes aut ante nuptias donationes dederunt.

22. Et secundum ea, quae nos nuper pie sancivi-

28) L: ἀλλήλοις
29) B: ἴσω, duali.
30) B: ἐπιλέξεται.
31) Cod. V, 4, 18. — Harm. IV, 7, 9.
32) Apud Harm. legitur σοῦα.
33) Cod. V, 11, 7. — Harm. IV, 8, 29.
34) Cod. V, 17, 12. Nov. 22 cap. 19. — Harm. IV, 4, 22.
35) B: νομοθετηθέντα.

πρὸς γάμον ἐλθεῖν παρὰ τοῦ ἰδίου πατρὸς, κἂν ὑπεξούσιός ἐστιν [36].

κγ΄. Υἱὸς ὑπεξούσιος ἀσώτως πολιτευόμενος μὴ παραιτείσθω γάμον [37].

κδ΄. Καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν νομοθέταις γέγραπται νόμος, ὡς ἡ ὑπερβάλλουσα [38] τὸν κε΄ τῆς ἡλικίας χρόνον δύναται ἐπιῤῥίπτειν ἑαυτὴν ᾧτινι βούλεται, μηδαμῶς ἐκ ταύτης τῆς αἰτίας δυναμένου τοῦ ταύτης πατρὸς γράφειν ταύτην ἀπόκληρον [39]. διὰ τοῦτο θεσπίζομεν, ἵνα, εἰ καὶ ὁ πατὴρ αὐτῆς περὶ τὸν γάμον αὐτῆς ἐραθύμησεν, μὴ ἐξεῖναι αὐτῇ ᾧτινι βούλεται ἑαυτὴν [40] ἐπιῤῥίπτειν, ἀλλὰ μηνυέτω ἐν μὲν τῇ κωνσταντινουπόλει τῷ ἐπάρχῳ ἢ τῷ κοιαίστορι, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις τῷ κατὰ τόπον ἄρχοντι, καὶ αὐτοὶ ἀναγκαζέτωσαν τοὺς αὐτῶν γονεῖς ταύτας ἐκγαμίζειν [41] κατὰ τὴν τῆς περιουσίας αὐτῶν δύναμιν [42].

mus, filius temperanter vivens a patre ne cogatur uxorem ducere, licet in ejus potestate sit.

23. Filiusfamilias luxuriose vivens ne recusato nuptias.

24. Et a legislatoribus, qui ante nos fuerunt, lex scripta est, posse eam, quae XXV aetatis annum excessit, cuicumque libuerit se projicere, neque ex hac causa ejus patrem eam exheredare posse. Ad hoc sancimus, etiamsi pater circa nuptias ejus negligens fuerit, non licere illi cuicumque velit se projicere, sed indicet hoc in urbe quidem Constantinopoli praefecto vel quaestori, in provinciis autem praesidi loci, iique cogant parentes earum eas elocare pro facultatium modo.

36) Interpretes laudant Dig. XXIII, 2, 21. Conferas etiam Cod. V, 4, 12. — Sed hoc et quod sequitur caput, a Basilio noviter introductum esse dicitur apud Leunclav. JGR I p. 87. II p. 134.

37) Harm. eod. §. 24.

38) B: ὑπερβᾶσα.

39) Innuit Nov. 115 cap. 3 §. 11: ad quem locum in Cod. Paris. 1367 fol. 16 invenio hoc scholion adscriptum: τοῦτο ἐκαινίσθη ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου εὐσεβοῦς βασιλέως κατὰ τὸ μὴ ἑαυτὴν ἐπιῤῥίπτειν ᾧτινι βούλεται, κἂν ὑπερβῇ ἡ θυγάτηρ τοῦτον τὸν χρόνον, ἀλλὰ προσιέναι καὶ ἀναγγέλλειν περὶ τούτου τοῖς ἄρχουσιν.

40) C: ἐξεῖναι αὐτὴν ᾧτινι β. ἐπιῤῥ.

41) C: ταῦτα ἐγγ.

42) Harm. eod. §. 25. A Ba-

κε΄. Ἤδη μὲν οὖν τοῖς ἀρχαίοις γέγραπται νόμος καὶ πρόσγε παρὰ [43]) τοῦ εὐσεβεστάτου ἰουστινιανοῦ κεκύρωται, δι' οὗ καὶ μέχρι τετάρτου γάμου παρεκτείνεσθαι τὰ συνοικέσια τοῖς βουλομένοις· ἴσως καταστοχαζομένου, ὡς τοῖς πολλοῖς εἰκὸς τοῦτο συμβαίνει, τὸ ταχέως τὸ συνοικοῦν πρόσωπον αὐτοῖς [44]) ἀποβάλλεσθαι, ἢ καὶ νέοις ἔτι τοῦτο παθεῖν, καὶ οὐδὲν ἀνθίστασθαι [45]) πρὸς τὰς τῆς φύσεως ὁρμὰς, ὥστε τούτοις συμβαίνειν τῶν σωφρόνων μὲν γάμων ἀποτρέπεσθαι, φοιτᾶν δὲ εἴς τινας μίξεις ἀπηγορευμένας. ἐχρῆν δὲ καὶ ἡμᾶς ὡς τῆς αὐτῆς φύσεώς τε καὶ ἀσθενείας κεκοινωνηκότας ἐν τούτῳ τοῖς παλαιοῖς ἐμμεῖναι νόμοις [46])· ἀλλ' ὁρῶμεν θεῖον νόμον ἡμᾶς εἴργοντα. διὰ τοῦτο ἡ ἡμετέρα γαληνότης, ταῖς ἀνειμέναις τῶν ἐρώντων ἐπιθυμίαις ἐπιθεῖναι χαλινὸν βουλομένη, τοσοῦτον ἀπαγορεύει τὸ πρὸς τέταρτον συνοικέσιον ἀφικέσθαι τινὰ,

25. Jam quidem a veteribus lex lata et insuper a religiosissimo Justiniano confirmata est, per quam ad quartas etiam nuptias volentibus conjugia extendere licet: forte enim perpendebat, plurimis hoc naturaliter evenire, ut junctam sibi personam cito amittant, aut etiam juvenibus id iis accidat, nec queant sustinere naturae impetus, ita ut a pudicis quidem nuptiis abstineant, vetitos autem congressus frequentent. Oporteret sane etiam nos, utpote ejusdem naturae atque infirmitatis participes, hac in re veteribus inhaerere legibus; sed videmus divinam nos prohibere legem. Quapropter nostra serenitas, dissolutis amantium libidinibus frenum injicere cupiens, in tantum vetat quemquam ad quartum pervenire

silio hoc caput νεαρῶς introductum est: ideoque Novella constitutio Basilii esse dicitur in Leunclavii JGR II p. 135. — Auctor autem repetitae praelectionis τῆς ἐπιτομῆς τῶν νόμων (de anno, uti videtur, 920) sic ait tit. XXIII §. 7. 8: Ἡ ὑπερβᾶσα τὸν κε' τῆς ἡλικίας χρόνον δύναται ἐπιῤῥίπτειν ἑαυτὴν ᾧτινι βούλεται, εἰ ὁ πατὴρ αὐτῆς ἐραθύμησε περὶ τὸν γάμον, μηδαμῶς ἐκ ταύτης τῆς αἰτίας δυναμένου τοῦ ταύτης πατρὸς γράφειν αὐτὴν ἀπόκληρον. Κατὰ δὲ τὰ ἀρτίως διατεταγμένα μὴ ἐξέστω αὐτῇ ἐπιῤῥίπτειν ἑαυτὴν ᾧτινι βούλεται· ἀλλὰ μηνυέτω κ. τ. λ.

43) L παρά non habet.
44) B αὐτοῖς non habet.
45) B: οὐδὲ ἀνθίστανται.
46) B: λόγοις.

ὥστε καὶ τοὺς εἰς τρίτον ἐλθόντας τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς παραπέμπει [47]) κανόσιν. ὥστε οὖν τὰ αὐτὰ δίκαια προβαίνειν καὶ ἐπὶ τοῦ τρίτου συνοικεσίου [48]), ὁπόσα καὶ ἐπὶ τοῦ δευτέρου. ἔστω νῦν πᾶσι κατάδηλον, ὡς εἴ τις τολμήσειε πρὸς τέταρτον γάμον τὸν οὐ γάμον ἐλθεῖν, οὐ μόνον ἀντ' οὐδενὸς ὁ τοιοῦτος νομιζόμενος γάμος λογισθήσεται, οὔτε οἱ ἐξ αὐτοῦ τεχθέντες παῖδες παῖδες γνήσιοι γνωρισθήσονται, ἀλλὰ καὶ ταῖς ποιναῖς τῶν μεμολυσμένων τοῖς τῆς πορνείας ῥυπάσμασι καθυποβληθήσεται, ἀπ' ἀλλήλων δηλονότι τῶν τοιούτων προσώπων διϊσταμένων [49]).

κϛʹ. Ἐπειδὴ παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἀνειμένην εὕρομεν τὴν κοινωνίαν τῆς παλλακῆς πρὸς τὸν βουλόμενον αὐτῇ κοινωνεῖν, οὐκ ἔδοξεν ἡμῖν ἀμνημόνευτον ἐᾶσαι ταύτην τὴν νομοθεσίαν, ἵνα μὴ καταχραίνηται ἡμῶν ἡ πολιτεία γάμοις οὐκ εὐπρεπέσιν. ὅθεν κελεύομεν ἀπὸ τοῦ νῦν μηδενὶ ἐξὸν ὑπάρχειν, παλλακίδα ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ κατέχειν· μικρὸν γὰρ ἢ οὐδὲν διαφέρειν ἀπὸ της πορ-

conjugium, ut et eos, qui ad tertium processerint, ecclesiasticis subdat cauonibus: itaque eadem jura in tertiis obtineant nuptiis, quae etiam in secundis. Omnibus igitur notum sit, si quis ad quartas nuptias, quae nuptiae non sunt, procedere ausus fuerit, tales nuptias non solum nihili fore pendendas, neque natos ex iis liberos pro legitimis habendos, sed poenis etiam eorum, qui sordibus meretriciis sese polluunt, subjectum iri, talibus scilicet personis a se invicem separandis.

26. Quoniam apud veteres permissum invenimus concubinae consortium, si quis velit cum ea consuescere, nobis non visum est hanc legem sine mentione praetermittere, ne respublica nostra indecoris contaminetur nuptiis. Sancimus igitur, ex hoc tempore nemini licitum esse, concubinam in sua domo retinere: parum enim aut nihil a scortatione hoc differre censemus; sed

47) B: καθυποβάλλειν.
48) B: γάμου.
49) Harm. IV, 7, 33. — **Reitzius** notat: »Quinam imperatorum hoc constituerit, adhuc quaero.« — Ego vero Basilii constitutionem esse crediderim (cf. Leuncl. JGR I p. 86), repetitam postea a Leone in Nov. 90.

νείας νομίζομεν [50]). ἀλλ' εἰ βούλοιτο αὐτῇ κοινωνεῖν, γαμικὸν ποιείτω πρὸς αὐτὴν συνάλλαγμα κατὰ τὴν τοῦ νόμου ἀκρίβειαν. εἰ μέντοιγε ἀναξίαν αὐτῷ ταύτην κρίνοιτο γυναῖκα ἔννομον κεκλῆσθαι, μηδεμίαν πρὸς αὐτὴν κατὰ συνουσίαν ἐχέτω κοινωνίαν, ἀλλὰ ταύτην ἀποδιωκέτω, καὶ λήψοιτο, [51]) ἣν ἂν ἑαυτῷ κρίνοιτο λυσιτελές [52]). εἰ δὲ σωφρόνως βιοῦν αἱρεῖται, εὐκταῖον ἡμῖν τοῦτο [53]).

κζ΄. Μηδεὶς μυστικῶς στεφανούσθω, ἀλλὰ παρόντων πλειόνων. ὁ γὰρ τοῦτο τολμήσας ἐργάσασθαι [54]) σωφρονιζέσθω τιμωρούμενος, δηλονότι τοῦ ἱερέως, ὡς ἐν τοῖς ἀπρεπέσιν ἑαυτὸν παρεμβάλλοντος, τὰς ἀξίας εὐθύνας εἰσπραττομένου κατὰ τὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων διάταξιν [55]).

si quis cum ea consuescere velit, connubialem cum ipsa faciat contractum secundum juris rigorem. Quod si illam indignam judicet quae ipsius uxor legitima audiat, nullam cum ea per concubitum consuetudinem habeat, sed eam expellat, et ducat, quam sibi judicarit convenire. Si vero continenter vivere malit, hoc nobis optabile est.

27. Nemo clanculum coronator, sed coram pluribus. Qui enim illud facere ausus fuerit, plectatur et puniatur: scilicet sacerdote etiam, utpote rebus indecentibus sese interponente, condignas poenas secundum ecclesiasticorum canonum sanctionem luente.

50) B: αὐτὸ νομ.
51) B: λαμβανέτω.
52) B: λυσιτελεῖν.
53) Est novella Basilii constitutio (Leuncl. JGR I p. 87): postea per Leonem Nov. 91 confirmata. — Harm. eod. §. 34.

54) B: κατατολμήσας ἐργάζεσθαι.

55) Hoc est a Basilio νεαρῶς sancitum. cf. Leunclavii JGR I p. 87. — Harm. IV, 4, 26.

ΤΙΤΛΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ.

Περὶ ἀκριβείας γάμου [1]).

α'. Τοῖς κληρικοῖς ἐπιτέτραπται νομίμους [2]) ἔχειν τὰς γυναῖκας [3]).

β'. Οἱ ψάλται καὶ οἱ ἀναγνῶσται δύνανται νομίμως γαμεῖν· οἱ δὲ ὑποδιάκονοι καὶ διάκονοι καὶ πρεσβύτεροι καθάπαξ κεκώλυνται. ὅθεν εἰ παρὰ ταῦτα γάμῳ κοινωνήσωσιν, ἐκπίπτουσι τῆς ἱερωσύνης καὶ τῆς ἀξίας αὐτῆς γυμνοῦνται [4]).

γ'. Ἡ κατὰ γνώμην τοῦ πατρὸς γάμον συναλλάξασα δύναται καὶ παρὰ γνώμην αὐτοῦ [5]) ἐπιμένειν τῷ γάμῳ, καὶ οὐ δοκεῖ προσκροῦσαι, ὡς εὔλογον [6]) αἰτίαν παρέχεσθαι [7]).

δ'. Ὁ αἰχμάλωτον ἀγοράσας καὶ ταύτῃ μιγεὶς ὡς γυναικὶ, ὡς προλήψει δοκῶν αὐτῇ συγχωρεῖν τὸ τίμημα, εἰς τὴν φυσικὴν εὐγένειαν αὐτὴν ἀνατρέχειν συγ-

TITULUS QUINTUS.

De rigore matrimonii.

1. Clericis permissum est, legitimas habere uxores.

2. Cantores et lectores legitimum possunt inire matrimonium. Sed hypodiaconi et diaconi et presbyteri omnino prohibentur. Unde si contra haec nuptias contraxerint, sacerdotio excidunt et dignitatem amittunt.

3. Quae voluntate patris matrimonium contraxit, potest etiam adversus patris voluntatem in conjugio permanere: neque videtur offendere, ut justam [exheredationis] causam praebeat.

4. Qui captivam emit, eique ut uxori miscetur, ex praesumtione videtur illi pretium remisisse, eamque

1) C: γάμων.
2) Alii: νομίμοις γάμοις ἔχειν τὰς γαμετάς.
3) Harm. IV, 5, 1.
4) Cod. I, 3, 44. Nov. 22 c. 42. — Harm. l. c. §. 2.
5) C: τοῦ πατρός.
6) R: προσκρούσεως εὔλ.
7) Cod. III, 28, 18. — Harm. l. c. §. 3.

χωρεῖ, καὶ τοὺς ἐξ αὐτῆς τικτομένους παῖδας νομίμους ἔχει [8]).

ε'. Ἡ γυνὴ τοῦ γάμου συνεστῶτος ἐν ἀπορίᾳ τοῦ ἀνδρὸς τὰ ὑποκείμενα πράγματα τοῦ ἀνδρὸς ὑπὲρ τῆς προγάμου δωρεᾶς καὶ τῆς προικὸς καὶ τῶν ἐξωπροίκων ἐκδικήσασα ἤγουν κατέχουσα, οὐ δύναται ταῦτα ἐκποιεῖν, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν ἀναγκάζεται καὶ τὸν ἄνδρα καὶ τοὺς παῖδας ἀποτρέφειν [9]).

ς'. Εἴ τις ἄπορον γυναῖκα κατὰ τὴν τοῦ νόμου παρατήρησιν λάβοι καὶ ταύτης προτελευτήσοι, εἰ μὲν ἄχρι τριῶν ἔχοι παίδων ὁ ταύτης ἀνὴρ εἴτε ἐξ αὐτῆς εἴτε ἐξ ἑτέρου συνοικεσίου, τὸ τέταρτον μέρος τῆς οὐσίας τοῦ ἀνδρὸς λαμβάνει, οὕτω μέντοιγε ὥστε μὴ ὑπερβαίνειν τὴν τῶν ρ' τοῦ χρυσίου λιτρῶν ποσότητα. εἰ δὲ πλείονες εἴησαν [10]) *οἱ παῖδες, τοσοῦτον ἐπὶ* [11]) *τοῦ τοιούτου θέματος λαμβάνειν κελεύομεν τὴν γυναῖκα, ὅσον ἑνὶ τῶν παίδων ἁρμόζει, οὕτω δηλαδὴ ὥστε*

in naturalem ingenuitatem redire patitur, et liberos ex ea progenitos legitimos habet.

5. Mulier constante matrimonio, si vir inops sit factus, supposita viri bona pro donatione ante nuptias et dote et extradotalibus vindicans sive detinens, non potest ea alienare, sed ex iis cogitur et virum et liberos alere.

6. Si quis inopem uxorem secundum juris observationem duxerit atque ante eam decesserit, siquidem ad ternos usque liberos maritus habeat sive ex ipsa sive ex alio matrimonio, quartam partem bonorum mariti capit: ita tamen, ut ne C librarum auri quantitatem excedat. Sed si plures sint liberi, mulierem jubemus in hac specie tantum capere, quantum uni liberorum

8) Cod. VIII, 50, 13. — Harm. l. c. §. 4.

9) Al. *τρέφειν*, al. *ἐκτρ.* — Cod. V, 12, 29. — Harm. l. c. §. 5. (Apud Reitzium in nota.) — R addit in fine: *Ἰστέον, ὅτι σιωπηρῶς ὑπόκεινται τῇ γυναικὶ τὰ ἀνδρῷα πράγματα ἀπὸ τοῦ καιροῦ τοῦ γάμου, καὶ ἐὰν συμβῇ ἐκποιηθῆναι τὰ γυναικεῖα πράγματα, παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἀναδίδονται αὐτῇ.*

10) C: *ἦσαν.*

11) B: *ἐκ.*

χρῆσιν μόνην ἐπὶ τοῖς τοιούτοις πράγμασι τὴν γυναῖκα ἔχειν, τὴν δεσποτείαν δὲ ἐκείνοις τοῖς παισὶ φυλάττεσθαι, οὓς ἐξ αὐτοῦ τοῦ γάμου ἔσχεν. εἰ δὲ ἡ τοιαύτη γυνὴ παῖδας ἐξ αὐτοῦ μὴ ἔχοι, κελεύομεν καὶ δεσποτείας δικαίῳ ἔχειν αὐτὴν τὰ πράγματα, ἅπερ ἐκ τῆς τοῦ ἀνδρὸς οὐσίας εἰς αὐτὴν ἐληλύθασιν [12]).

ΤΙΤΛΟΣ ἝΚΤΟΣ.

Περὶ προγαμιαίας δωρεᾶς.

α΄. Ἡ μὴ δευτερογαμοῦσα μήτηρ καὶ πᾶς ἀνιὼν μὴ δευτερογαμῶν λαμβάνει πρὸς τῇ χρήσει τῶν γαμικῶν κερδῶν καὶ μέρος κατὰ δεσποτείαν ἑνὸς παιδός. τοῦτο δὲ ἐπὶ τῶν τελευτῇ καὶ οὐ διαζυγίῳ λυομένων γάμων. τοῖς δὲ παισὶν ἁρμόζει πᾶν γαμικὸν κέρδος ἐξ οἱασδήποτε λύσεως κατὰ δεσποτείαν, κἂν μὴ δευτερογαμήσωσιν οἱ γονεῖς αὐτῶν, οἵτινες τὴν χρῆσιν τῶν τοιούτων κερδῶν ἔχουσι τρέφοντες τοὺς αὐτῶν [1]) παῖδας [2]).

competit: ita scilicet, ut usumfructum solum in his rebus mulier habeat, proprietas autem illis liberis servetur, quos ex eodem matrimonio habuit. Si vero ejusmodi mulier liberos ex eo non habeat, jubemus eam etiam dominii jure res possidere, quae ex viri bonis ad eam pervenerunt.

TITULUS SEXTUS.

De antenuptiali donatione.

1. Mulier secundo non nubens et omnis ascendens secundas nuptias non contrahens praeter lucrorum nuptialium usumfructum etiam unius filii portionem jure dominii capit: scilicet si nuptiae fuerint morte solutae, non divortio. Liberis autem competit omne lucrum nuptiale quod ad proprietatem attinet, etiamsi parentes eorum nuptias non iteraverint, qui usumfructum horum lucrorum habent, liberos suos alentes.

12) Nov. 117 c. 5. — Harm. V, 8, 81.

1) C: αὐτούς.

2) Nov. 127 cap. 3. Nov. 98 cap. 1. — Harm. V, 8, 86.

β' [3]). Τῆς μητρὸς ἅπαξ εἰς δευτέρους γάμους ἐλθούσης, κέρδος εὐθὺς ἁπάντων τῶν παίδων τὴν δεσποτείαν [4]). τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς γενέσθαι, καὶ μηδεμίαν ἄδειαν εἶναι τῇ μητρὶ τοὺς μὲν τῶν παίδων ἐπιλέγεσθαι τοὺς δὲ ἀτιμάζειν, διότι πάντας ὁμοῦ τοῖς δευτέροις ὕβρισε γάμοις. ὥστε καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ δεσποτεία τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς ὅλη πρὸς τὴν παῖδα παραγενήσεται, τῆς χρήσεως παρὰ τῇ μητρὶ μέχρι περίεστι φυλαττομένης· καὶ εἰ μὲν ἡ μήτηρ προαπέλθοι, τῇ παιδὶ τῆς ὅλης προγαμιαίας δωρεᾶς ἁρμοζούσης· εἰ δὲ ἡ παῖς, μένειν [5]) μὲν παρὰ τῇ μητρὶ τὸ ἐκ τοῦ τῆς ἀπαιδίας συμφώνου [6]) κέρδος, τὸ δὲ λοιπὸν εἶναι τῆς παιδὸς, καὶ τελευτῶσαν τοῦτο παραπέμπειν εἰς τοὺς αὐτῆς κληρονόμους, εἴ τινες ἐκ τοῦ νόμου καλοῖντο. εἰ γὰρ οὐ παιδὶ τυχὸν, ἀλλά τινι τῶν ἔξωθεν ἡ μήτηρ, ἔτι δευτέρων ἄπειρος οὖσα γάμων, μοῖράν τινα τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς ἤ τινα πράγματα ἐξ αὐτῆς ἢ πᾶσαν δωρήσηται [7]) ἢ κατὰ ἄλλον τυχὸν ἐκποιήσηται τρόπον, εἶτα ὕστερον εἰς ἀνδρὸς φοιτήσειε δευτέρου,

2. Matre semel ad secundas nuptias transeunte, ante nuptias donationis proprietas confestim omnibus liberis lucro cedat, neque ulla matri sit licentia alios quidem liberorum deligendi, alios vero aspernandi, quandoquidem omnes simul secundis nuptiis injuria adfecit. Atque adeo in praesenti casu tota donationis ante nuptias proprietas ad filiam perveniet, usufructu apud matrem donec superest remanente: et, siquidem mater ante eam moriatur, tota donatione ad filiam pertinente: sin filia, manebit apud matrem lucrum ex pacto: Si sine liberis, reliqua autem pars filiae competet, quae obiens ad suos eam heredes transmittet, si qui ex lege vocentur. Nam si non filiae forte, sed extraneo mater, secundarum adhuc expers nuptiarum, partem aliquam ante nuptias donationis aut nonnullas inde res aut totam donaverit vel alio forte modo alienaverit, ac postea se-

3) P praemittit rubricam: περὶ δευτερογαμούντων.
4) C verba τὴν δεσπ. non habet.
5) C: μένει.
6) R: ἐκ τῆς ἀπαιδίας τοῦ συμφ.
7) C: δωρήσεται.

πρόδηλον ὡς τῷ ἐπιγενομένῳ [8]) δευτέρῳ γάμῳ τὸ τῆς ἐκποιήσεως ἀνατραπήσεται· καὶ οὐδὲ αὐτὸ [9]) πᾶσι τρόποις, ἀλλ' ἐν μετεώρῳ καὶ τὰ [10]) τῆς ἐκποιήσεως καὶ τὰ τῆς ἀνατροπῆς μένει [11]). εἰ μὲν γὰρ μείναιεν περιόντες οἱ παῖδες, ἀνατραπήσεται καθάπαξ τὸ γενόμενον, τοῦ νόμου τὴν δεσποτείαν τῆς προγάμου δωρεᾶς εἰς τοὺς παῖδας ἄγοντος καὶ οὐδὲν ἐπιστρεφομένου τῆς γυναικὸς, εἴ τι πράξειεν ἐπὶ βλάβῃ τῶν παίδων. εἰ δὲ προτελευτήσαιεν ἅπαντες τῆς μητρὸς, μένειν τὸ συνάλλαγμα βέβαιον, οὐκ εἰς ὁλόκληρον, ἀλλὰ κατὰ [12]) τὸ ἐξ ἀπαιδίας σύμφωνον, καὶ κατά τινα μὲν μοῖραν ἔσται τὸ συνάλλαγμα βέβαιον, κατά τινα δὲ ἄκυρον ἀποφανθήσεται· τουτέστι κατὰ μὲν τὸ μένον [13]) παρὰ τῇ μητρὶ προφάσει τοῦ ἐξ ἀπαιδίας συμφώνου κρατήσει, κατὰ δὲ τὸ παραπεμπόμενον εἰς τοὺς τοῦ παιδὸς διαδόχους ἄκυρον ἔσται ὡς εἴγε ἡ μήτηρ μόνη τῷ παιδὶ διάδοχος εὑρεθείη, τὸ πᾶν αὖθις κύριον ἔσται [14]).

γ'. Θεσπίζομεν, τὰ ἄλλα πράγματα μετὰ τὴν προ-

cundo viro nupserit, manifestum est, alienationem sequutis secundis nuptiis subverti: nec tamen omni modo, sed et alienatio et subversio in suspenso manebit. Si enim liberi superstites exstent, omnino quod actum est rescindetur, lege proprietatem ante nuptias donationis in liberos transferente nec ullam mulieris curam gerente, si quid in fraudem liberorum egerit. Quodsi omnes ante matrem moriantur, contractus ratus manebit, non in totum, sed secundum pactum: Si sine liberis; et pro parte quadam contractus quidem erit ratus, pro parte irritus judicabitur: id est, in quantum apud matrem remanet ex pacto: Si sine liberis, validus erit: sed quantum ad id, quod ad filios successores transmittitur, invalidus. Itaque si sola mater filio successor existat, totus contractus erit ratus.

3. Sancimus, ut ceterae res, quae post ante nuptias

8) C et R: τὸ ἐπιγενόμενον. Praeterea apud R δευτέρῳ deest, et mox legitur: καὶ τὸ τῆς.
9) L: αὐτῷ.
10) L: τῷ.
11) R: μενεῖ.
12) C κατά non habet.
13) L: μέτρον
14) Nov. 2 c. 1. 2. — Harm. IV, 7, 10. 11.

γάμου δωρεὰν εἰς τοὺς παῖδας ἀφιγμένα, εἰ μὲν ὁ παῖς ἄῤῥην [15]) ἢ θήλεια τυχὸν διάθοιτο, κατὰ τὸν νόμον χωρεῖν ἐπὶ τοὺς γεγραμμένους κληρονόμους· ἐνταῦθα τῆς μητρὸς οὐ κωλυομένης γράφεσθαι παρὰ τοῦ παιδὸς κληρονόμου, ἀλλὰ καὶ τῶν κατὰ τῆς διαθήκης αὐτῇ διδομένων δικαίων, εἴγε ὁ παῖς αὐτὴν παραλείψειεν ἢ [16]) καὶ ἀλόγως ἀπὸ κληρονόμων [17]) ποιήσηται, φυλαττομένων· εἰ δὲ ἀδιάθετος τελευτήσειε, τῆς ἐκείνου μοίρας, εἰ μὲν ἔχοι παῖδας ἰδίους, ἐπὶ τοὺς ἰδίους παῖδας [18]) ἀφικνουμένης, εἰ δὲ οὐκ ἔχοι μὲν παῖδας ἰδίους, εἴη δὲ τῶν ἀδελφῶν ἡ κλῆσις, καὶ τῆς μητρὸς ἅμα τοῖς ἀδελφοῖς ἐπὶ τὸν κλῆρον ἐρχομένης καὶ τοῦτον ἰσχυρῶς ἐχούσης, εἴτε δευτέροις ὡμίλησε [19]) γάμοις εἴτε καὶ μή. τῆς δὲ προγαμιαίας δωρεᾶς εἰς δεύτερον ἐλθοῦσα συνοικέσιον, μηδὲ καθόσον κληρονομεῖ τοῦ παιδὸς, ἀπολαβέτω [20]). ἀλλὰ τοῦτο τῶν παίδων ἔστω μόνον [21]) κέρδος,

donationem ad liberos pervenerunt, si quidem filius aut filia forte testamentum fecerit, secundum leges ad heredes scriptos deferantur: quo casu nec mater a filio prohibebitur heres scribi, sed et concessa ei adversus testamentum jura, si a filio praeterita aut etiam injuste exheredata fuerit, servabuntur. Quod si intestatus moriatur, illius portio, si liberos proprios habet, ad proprios liberos pertinebit: sed si proprios liberos non habeat, sed fratres vocentur, etiam mater una cum fratribus ad hereditatem veniet eamque firmiter obtinebit, sive secundas inierit nuptias sive non. Ex antenuptiali vero donatione, si ad secundas venerit nuptias, ne tantum quidem, in quantum filio heres existit, capiat. Sed hoc liberorum erit solum lucrum, ut quod

15) Omnes ἄῤῥεν ἢ θήλεια. Harm.: ἄῤῥεν ἢ θῆλυ

16) C: παραλείψῃ ἐν ῇ καί. R: ἡ παῖς αὐτὴν παραλίποιεν ἢ ἀλ.

17) L: ἀποκληρονόμον. R: ἀπόκληρον

18) B: ἐπ' ἐκείνους. — Ceterum nota ἀνακόλουθα haec esse. Dicere enim oportebat: τὴν ἐκείνου μοῖραν — ἀφικνεῖσθαι, — καὶ τὴν μητέρα — ἔρχεσθαι καὶ — ἔχειν. Scilicet omnia pendent a verbo θεσπίζομεν. Anacoluthi causam praebuerunt genitivi absoluti, qui praecedunt.

19) B: ὡμιλήσειε.

20) B: ἀπολαυέτω.

21) B: μόνων ἔστω.

αὐτοῖς παρὰ τοῦ νόμου δεδομένον, καὶ μὴ δοκοῦν εἶναι μέρος τοῦ κλήρου τοῦ παιδὸς, ἀλλ' ἔτι τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς οὐκ ἀποβαλὸν τὴν φύσιν [22]).

δ'. Εἰ δέ τινες τοῖς ἔμπροσθεν οὐκ ἀρκεσθέντες γάμοις καὶ πρὸς δευτέρους ἔλθοιεν, εἰ μὲν οὖν ἄπαιδες μείνοιεν [23]) ἐκ τῶν προτέρων ἢ καὶ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν γάμων [24]), οὐδεμία πολυπραγμοσύνη περὶ τὰ μέτρα [25])· ἀλλὰ ἄνδρες μὲν ἀπελεύσονται παντοίως πάσης παρατηρήσεως ἐλεύθεροι, γυναιξὶ δὲ τοῦτο [26]) μόνον ἐπικείσεται δέος, τὸ μὴ πρὸ τοῦ ἐνιαυσιαίου χρόνου πρὸς δεύτερον ἐλθεῖν συνοικέσιον, ἢ γινώσκειν, ὡς, εἴ τι τοιοῦτον πράξαιεν καὶ ἀώρους συναλλάξαιεν γάμους, ὑφέξουσι ποινάς· ἄλλας μὲν, εἴπερ ἄπαιδες ἐκ τῶν προτέρων ὦσι συνοικεσίων; μείζους δὲ, εἰ καὶ παῖδες ὑπεῖεν. εἰ μὲν γὰρ οὐχ ὕπεστι [27]) γονὴ, τὸ τῆς ἀτιμίας [28]) εὐθὺς ἀκολουθήσει, καὶ ἔσται παντοίως ἡ γυνὴ

ipsis a lege datum est, nec pars hereditatis filii esse, sed adhuc naturam antenuptialis donationis retinere videtur.

4. Quod si qui prioribus haud contenti nuptiis etiam ad secundas venerint, siquidem liberos non susceperint ex priori vel etiam ex utroque matrimonio, nihil anquirimus circa modos: sed viri quidem omni omnino observatione liberi abibunt, mulieribus autem solus hic imminebit metus, ut ne intra annuum tempus ad secundas transeant nuptias: aut sciant se, si quid tale fecerint et intempestivum contraxerint matrimonium, poenas subituras: alias quidem, si ex anterioribus nuptiis liberos non habeant, majores autem, si et liberi extent. Nam si proles nulla est, infamia statim sequetur, et mulier propter nuptiarum festinationem omnino

22) Nov. 2. cap. 3. — Harm. l. l. §. 14. 15.

23) C: μένοιεν.

24) Verba ἢ καὶ ἐξ ἀμφοτ. τῶν respuit Reitzius: nec agnoscunt ea Codices Epanagoges, quam vocant, auctae (tit. XVII §. 6). In reliquis tamen omnibus habentur.

25) Sic omnes: item Epanagoge aucta l. l. In Novella est: περὶ τὰ δεύτερα.

26) C: οὐ.

27) C: ὑπέστη. An rectius?

28) Antiquissimi Codices C et L legunt: τὸ τῆς αἰτίας.

διὰ τὴν τῶν γάμων σπουδὴν ἠτιμασμένη [29]), καὶ οὐ λήψεταί τι τῶν παρὰ τοῦ προτέρου καταλελειμμένων αὐτῇ συνοικεσίου, οὔτε ἀπολαύσει [30]) τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς, οὐδὲ τῷ συνοικοῦντι κατὰ δεύτερον γάμον περαιτέρω τῆς τρίτης τῆς οἰκείας περιουσίας ἐπιδώσει μοίρας, οὐ μὴν οὐδὲ τῆς ἔξωθεν αἰσθήσεται φιλοτιμίας, οὐδὲ λήψεται παντελῶς παρ' οὐδενὸς τῶν ἔξωθεν, οὐ κλῆρον, οὐδὲ ληγάτον, οὐ τὴν μετὰ θάνατον δωρεάν· ἀλλὰ ταῦτα ἐλεύσεται ἢ μενεῖ [31]) παρὰ τοῖς κληρονόμοις τοῦ τελευτήσαντος ἢ συγκληρονόμοις αὐτῆς, εἴγε ἠδύνατο [32]) κληρονομεῖν ὅλως· οἷα αὐτῆς οὐδ' ὁτιοῦν ὄφελος ἐχούσης, ἀλλ' εἰ γεγραμμένοι καὶ ἕτεροι τύχοιεν κληρονόμοι εἴτε καὶ ἐξ ἀδιαθέτου καλοῖντο, πρὸς ἐκείνους ἐλεύσεται τὰ τῇ τοιαύτῃ γυναικὶ καταλελειμμένα· οὐ γὰρ τὸ δημόσιον αὐτὰ οἰκειώσεται, μήποτε [33]) δόξωμεν τὰ τοιαῦτα σωφρονίζοντες τῆς τοῦ δημοσίου προνοεῖν ὠφελείας. ἀλλ' οὕτω μὲν τὰ παρὰ [34]) τῶν ἔξωθεν αὐτῇ καταλελειμμένα πρὸς ἑτέρους χωρήσει· τὰ δέ γε παρὰ τοῦ πρότερον συνοικήσαντος ἀφίξεται παρ' αὐ-

infamis erit, neque quidquam eorum capiet, quae ei ex priori relicta erant conjugio, neque fruetur antenuptiali donatione, neque secundo marito plus triente bonorum suorum dare poterit: quin nec extraneorum sentiet benignitatem, nec quidquam omnino ab ullo extraneorum capiet: sed haec devenient aut manebunt apud heredes defuncti aut ipsius coheredes, si modo omnino heres esse poterat: ita ut ipsa nullam inde utilitatem habeat, sed si alii quoque heredes forte scripti sint sive etiam ab intestato vocentur, ad illos ea, quae huic mulieri sunt relicta, perveniant; neque enim fiscus ea vindicabit, ne videamur talia sancientes fisci commodis prospicere. Et sic quidem quae ab extraneis ei relinquuntur, ad alios devenient; quae vero a priori marito, ei

29) B: ἠτιμωμένη.

30) C: ἀπολύσει.

31) Sane cum Reitzio corrigenda erat depravata lectio: εἰ μὲν εἶεν, quam tamen constanter omnes Prochiri. Epanagoges, nec non Harmenopuli Codices exhibent. Nam: ἐλεύσεται παρὰ τοῖς κληρ. ferri non poterat.

32) R: αὐτοῖς, εἴγε ἀδύνατον.

33) R: μηδέποτε.

34) In omnibus παρά deest.

τῆς ἀφαιρούμενα πρὸς τὰ δέκα πρόσωπα τῆς τοῦ καταλιπόντος ἀνδρὸς συγγενείας, τουτέστιν ἀνιόντας καὶ κατιόντας καὶ τοὺς ἐκ πλαγίου μέχρι τοῦ [35]) δευτέρου βαθμοῦ, τῶν βαθμῶν ἐπὶ τῆς οἰκείας φυλαττομένων τάξεως· ὧν οὐχ ὑφεστώτων ἐπὶ τὸ ταμιεῖον ἐλεύσεται. ἀλλ' οὐδὲ περαιτέρω κληρονομίαν ἐξ ἀδιαθέτου τῶν οἰκείων αὐτῆς ὑπελεύσεται συγγενῶν, ἀλλὰ μέχρι τρίτου βαθμοῦ θεωρουμένου πανταχόθεν στήσεται μόνον τὰ τῆς διαδοχῆς αὐτῇ, οἱ πορρωτέρω [36]) δὲ ὄντες ἑτέρους ἕξουσι κληρονόμους. εἰ δὲ παῖδες ὑπεῖεν, ἔστι μὲν αὐτῇ βασιλέως ὑπὲρ τῆς ἀτιμίας δεῖσθαι, οὐ μὴν ὄφελός τι τῶν ἀντιγραφομένων ἔχειν, πλὴν εἰ μὴ βούληται [37]) τὴν ἐκ τῆς βασιλείας ἔχειν ὠφέλειαν καὶ τῶν ἄλλων ἀπαλλαγῆναι ποινῶν, τοῖς ἐκ τοῦ προτέρου γάμου παισὶ τὴν ἡμίσειαν τῆς οἰκείας περιουσίας δωρουμένη μοῖραν καθαρῶς, αἱρέσεως πάσης χωρὶς, καὶ οὐδὲ τὴν χρῆσιν παρακατέχουσα [38]), ἀλλὰ πάσης τῆς οὐσίας τῆς ὅτε πρὸς τοὺς δευτέρους ἐφοίτα γάμους κατὰ τὴν

erepta devenient ad decem personas ex cognatione viri qui illa reliquit, id est ascendentes, descendentes et collaterales usque ad secundum gradum, gradibus in suo servatis ordine: quibus haud extantibus ad fiscum devolventur. Verum neque hereditatem cognatorum suorum ulterius ab intestato consequetur, sed intra tertium gradum undique observandum successionis jura ei arctabuntur: et qui ultra sunt, alios habebunt heredes. Si vero liberi subsint, licet ei quidem infamiam deprecari a principe, sed nullum ex rescriptis habebit emolumentum, nisi forte malit ex principali indulgentia aliquam consequi utilitatem ceterisque liberari poenis, superioris matrimonii liberis dimidiam bonorum partem pure donando, citra ullam conditionem et ne usufructu quidem retento, sed omnium bonorum, quae quum ad secundas nuptias transiret habebat, semissem, uti dixi-

35) Verbum τοῦ B non habet.

36) R: πόῤῥω.

37) R: εἰ μὲν βούλεται, quod nescio quomodo Reitzius ad Harmenopulum praeferre potuerit: nam sic quae sequuntur ἀνακόλουθα forent.

38) C et L: παρακατέχουσαν.

ἡμίσειαν, καθάπερ ἔφημεν, ἐξισταμένη μοῖραν τοῖς ἔμπροσθεν γενομένοις παισίν. καὶ διαιρήσονται τοῦτο οἱ παῖδες ἅπαντες ἐξ ἴσης 39), *καὶ παῖδας μὲν ἔχοντες εἰς τοὺς ἑαυτῶν παραπέμψουσι παῖδας· εἰ δὲ οὐκ ἔχοιεν, τὰ τοῦ τελευτήσαντος ἢ τῶν τελευτησάντων μέρη λήψονται πάντως ἀναλόγως οἱ τούτων ἀδελφοί· εἰ δὲ πάντες ἀπέλθοιεν, ἐχέτω παραψυχὴν τῆς ἑαυτῆς δυσκληρίας ἡ μήτηρ τὸ ταῦτα πάλιν ἀναλαβεῖν. καὶ ταῦτά φαμεν, εἴπερ ἀδιάθετοι τελευτήσαιεν οἱ παῖδες. οὐ* 40) *γὰρ ἐπὶ τοῖς ἅπαξ γενομένοις ὑπ' αὐτῶν εἴρξομεν αὐτοῖς* 41) *διαθήκας γράφειν, ἢ περιόντας ὃν βούλονται ταῦτα τεθῆναι τρόπον* 42).

έ. Εἰ *δὲ καὶ ἀναμείνοι μὲν τὸν χρόνον ἡ γυνὴ καὶ αὐτὴ* 43) *διαφύγοι τὰς εἰρημένας ποινὰς, ἐπὶ δεύτερον δὲ ἀφίκοιτο συνοικέσιον τὸν πρότερον ἀμελήσασα γάμον* 44), *εἰ μὲν οὐκ ἔχοι παῖδας, εἰρήσθω γὰρ καὶ* 45) *αὖθις, ἀκίνδυνον ἅπαν τὸ ἐντεῦθεν. εἰ δὲ ὑπείη γονὴ, καὶ παῖδας ὁ νόμος ἐντεῦθεν ἀτιμασθέντας ἴδοι, τηνι-*

mus, liberis antea susceptis cedendo. Tunc enim hanc partem omnes liberi ex aequo partientur, et qui horum liberos habent, ad suos transmittent liberos: si non habent, mortui aut mortuorum portiones horum fratres pro rata capient: si vero omnes decesserint, calamitatis suae mater hoc habeat solatium, ut ea recipiat. Atque haec dicimus, ubi liberi obierint intestati: nec enim super iis, quae semel iisdem acquisita sunt, prohibebimus eos testamenta facere, aut superstites de iis quocunque velint modo disponere.

5. Sed etsi mulier annum exspectaverit dictasque poenas effugerit, ad secundas vero transierit nuptias anterius adspernata matrimonium, siquidem liberos non habeat, — dicatur enim et iterum, — omnis exinde periculi sit exsors. Si vero proles subsit, et lex li-

39) R: *ἐξίσου.*
40) R: *οὐδέ.*
41) R: *αὐτούς.*
42) R: *τρόπον ταῦτα διαθῆναι.* — Nov. 22 cap. 22. — Harm. l. c. §. 20 — 23.
43) Invitis Codicibus Reitz corrigit: *ταύτῃ.*
44) B: *τῶν προτέρων — γάμων.*
45) Vocem *καὶ* R non habet.

καῦτα πάσης φιλοτιμίας παρὰ τοῦ ἀνδρος εἰς αὐτὴν ἐλθούσης κατὰ τὸ τῆς δεσποτείας ἀφαιρεῖται μέρος, μόνην αὐτῇ καταλιπὼν τὴν χρῆσίν τε καὶ ἐπικαρπίαν. καὶ ταῦτα νενομοθετήσθω [46]) καὶ ἐπὶ τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς καὶ ἐπὶ πάσης ἑτέρας φιλοτιμίας παρὰ τοῦ ἀνδρὸς εἰς αὐτὴν ἐλθούσης [47]), ἢ καὶ ἐκ διαθήκης ἢ καὶ τῆς μετὰ θάνατον δωρεᾶς, εἴτε ἐνστάσεως εἴη μέρος εἴτε πρεσβεῖον [48])· καὶ οἱ παῖδες αὐτὰ λήψονται κατὰ δεσποτείαν κατὰ τὸν καιρὸν εὐθὺς, καθ' ὃν ἡ μήτηρ συνῴκησεν ἄλλῳ [49]).

ϛ'. Καὶ ταῦτα κοινὰ γυναικὸς καὶ ἀνδρὸς ἐπιτίμια κείσθω, τοῦ μὲν ἐπὶ τῇ προικὶ, τῆς δὲ ἐπὶ τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς· ὅτι περ οὐδὲ ἐκποίησιν οὐδεμίαν ἐφίησι τοῖς γονεῦσιν [50]) ἐπὶ τοῖς τοιούτοις οὐδὲ ὑποθήκην, ἀλλὰ κἂν εἴ τι πράξαιεν οἱ γονεῖς, εὐθέως [51]) τὴν ἑαυτῶν ὑποτιθέασιν αὐτοῖς περιουσίαν, οὐχ ὥστε κωλύειν

beros inde videat despectos, tunc omni eam liberalitate a viro in ipsam profecta, quantum ad proprietatis partem, privat, solum usum et fructum ei relinquens. Eadem sancita sunto et in antenuptiali donatione et in omni alia liberalitate a viro ad ipsam perveniente, sive inter vivos a marito ei facta, sive ex testamento, sive mortis causa, sive institutionis sit portio, sive legatum: atque ea liberi proprietatis jure eo ipso statim tempore accipient, quo mater cum alio viro cohabitavit.

6. Haeque poenae et mulieri et viro communes sunto, huic in dote, illi in ante nuptias donatione; scilicet nullam omnino in his alienationem neque oppignerationem parentibus lex permittit, sed et si quid tale parentes fecerint, statim sua ipsorum bona illis obli-

46) B: νομοθετείσθω.

47) B: αὐτῇ γενομένης. — Harm.: εἰς αὐτὴν γεν.

48) B: πρεσβείων. M addit: καὶ γενικῶς εἰπεῖν ἅπας αὐτὴν ἐπιλείψει δεσποτείας τρόπος ἐπὶ τοῖς παρὰ τοῦ προτέρου ἀνδρὸς εἰς αὐτὴν ἀφιγμένοις. Ita in Novella.

49) Nov. 22 c. 23. — Harm. l. c. §. 24.

50) B addit: ὁ νόμος. Facilior sane, sed eo ipso suspecta lectio: potius substantivum ὁ νόμος inferius positum huc trahendum est.

51) B: εὐθύς.

τοὺς γονεῖς ἑαυτοῖς [52]) *τι πράττειν ὧν βούλονται, αἰσχύνεται γὰρ ὁ νόμος σωφρονιστὰς τοὺς παῖδας τοῖς γεννήσασιν ἐπιστῆσαι* [53]), *ἀλλ' ἐκείνους* [54]) *μὲν ἐρυθριᾷ, διαπειλεῖ δὲ τοῖς λαμβάνουσιν ὡς οὐδὲν αὐτοῖς τολμηθὲν* [55]) *ὀνήσει ἐκδικήσουσι γὰρ αὐτὰ πάντως οἱ παῖδες, κληρονόμοι τε αὐτῶν καὶ διάδοχοι, παρὰ κληρονόμων ἐκείνων καὶ διαδόχων, οὐκ ἄλλως ἀποκλειόμενοι πλὴν εἰ τριακονταέτης παρέλθοι χρόνος καὶ ἡ κατοχὴ κυρίους τοὺς λαβόντας καταστήσοι* [56]), *ἀρχομένου τοῖς παισὶ τοῦ χρόνου τρέχειν ἐξ οὗπερ αὐτεξούσιοι φανεῖεν ὄντες ἢ γενόμενοι, πλὴν εἰ μή τις ἄνηβος ἡλικία προσβοηθήσειεν ἔτι* [57]). *ἐλεύσεται δὲ τὰ τοιαῦτα τῶν κερδῶν εἰς τοὺς παῖδας ἅπαντας τοὺς ἐκ τοῦ προτέρου γάμου* [58]).

gant, non ut prohibeat parentes quominus ipsi faciant quod velint, — namque erubescit lex filios genitoribus constituere castigatores, — sed illos quidem pudore afficit, accipientibus autem minatur, nihil iis profuturum, si id ausi fuerint accipere; omnino enim liberi ea vindicabunt horumque heredes et successores, ab illorum heredibus atque successoribus, neque aliter excludentur, nisi quum triginta annorum spatium praetercurrerit et possessio accipientes dominos constituerit, incipiente hoc tempore liberis currere, ex quo sui juris esse aut facti videbuntur, nisi pupillaris adhuc aetas eos adjuvet. Omnia autem haec lucra ad omnes liberos ex priore matrimonio pervenient.

52) B: *ἐπ' αὐτοῖς.*
53) L: *ἐπιστῆναι.*
54) B: *ἐκείνοις.*
55) B: *τὸ ληφθέν.* Sic vulgo.
56) B: *ποιήσει.*
57) M: *ἡλικίας — ἔτει.*
58) Nov. 22 cap. 23. 24. 25. — Harm. eod. §. 25. 26 pr.

ΤΙΤΛΟΣ ἙΒΔΟΜΟΣ.

Περὶ κεκωλυμένων γάμων.

α΄. Ἡ συγγένεια ὄνομά ἐστι γενικόν. διαιρεῖται δὲ εἰς τρία· εἰς ἀνιόντας καὶ κατιόντας καὶ τοὺς ἐκ πλαγίου. καὶ ἀνιόντες μὲν [1]) εἰσὶν οἱ ἡμᾶς γεγεννηκότες, οἷον πατὴρ, μήτηρ, πάππος, μάμμη, καὶ οἱ ἔτι τούτων ἀνώτεροι. κατιόντες δὲ οἱ ἐξ ἡμῶν γεννώμενοι, οἷον υἱὸς, θυγάτηρ, ἔγγονος, ἐγγόνη, καὶ οἱ ἔτι τούτων κατώτεροι. ἐκ πλαγίου δὲ οἱ μήτε ἡμᾶς γεγεννηκότες μήτε ἐξ ἡμῶν γεννώμενοι, τῆς δὲ αὐτῆς γονῆς καὶ ῥίζης ἡμῖν κεκοινωνηκότες, οἷον ἀδελφὸς, ἀδελφὴ, θεῖος, θεία, ἀνεψιὸς, ἀνεψιὰ, ἐξάδελφος, ἐξαδέλφη, καὶ οἱ ἐκ τούτων καταγόμενοι. ἑκάστη δὲ τάξις συγγενείας ποικίλους ἔχει καὶ διαφόρους βαθμούς. ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῶν ἀνιόντων καὶ κατιόντων ἁπλουστέρα τις καὶ εὐχερὴς ἡ κατάληψις τῶν βαθμῶν. ἕκαστον γὰρ τούτων των προσώπων βαθμὸν ἀποτελεῖ, καὶ ἁπλῶς ὅσαι γεννήσεις τοσοῦτοι καὶ βαθμοί. δυσχερεστέρα δὲ

TITULUS SEPTIMUS.

De prohibitis nuptiis.

1. Cognatio nomen est generale. Dividitur autem trifariam: in ascendentes et descendentes et ex latere venientes. Et ascendentes quidem sunt, qui nos genuerunt: ut pater, mater, avus, avia, quique his superiores sunt. Descendentes autem, qui ex nobis sunt geniti: ut filius, filia, nepos, neptis, quique his sunt inferiores. Ex latere autem venientes sunt, qui neque nos genuerunt neque a nobis geniti sunt, sed eandem stirpem et radicem nobiscum communem habent: veluti frater, soror, thius, thia, fratris sororisve filius et filia, consobrinus, consobrina, quique ex his descendunt. Quisque autem cognationis ordo varios habet ac diversos gradus. Sed in ascendentibus quidem et descendentibus simplicior et facilis est graduum perceptio: harum enim personarum unaquaeque absolvit gradum, et simpliciter quot generationes, tot sunt gradus. Per-

1) In C μέν deest.

καὶ οὐκ εὐκατάληπτός ἐστιν ἡ τῶν ἐκ πλαγίου βαθμῶν εὕρεσις. δεῖ γὰρ ἡμᾶς οὐκ εὐθέως τρέχειν ἐπὶ τὸ ἐκ πλαγίου πρόσωπον, ἀλλὰ πρότερον ποιεῖσθαι τὴν ἀνάβασιν ἐπὶ τοὺς ἀνιόντας, μέχρις οὗ ἐπιστῶμεν ἐκείνῳ τῷ αἰτίῳ της γεννήσεως τοῦ ἐκ πλαγίου, εἶτα τοῦτο εὑρόντας κατιέναι ἐπὶ τὸ ζητούμενον πρόσωπον τοῦ ἐκ πλαγίου [2]), καὶ οὕτως πάσας ἀριθμεῖν τὰς γεννήσεις τὰς συναγομένας, τοῦτο μὲν ἐπὶ τῆς ἀνόδου, τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τῆς καθόδου. ἑκάστην γὰρ γέννησιν ἐν ἰδιάζοντι τάττων βαθμῷ ποιοῦ τὸν ἀριθμόν. καὶ ἐπὶ μὲν κατιόντων [3]) εὐχερὲς τοῦτο. οἷον ὁ υἱός μου πόστου [4]) ἔστι βαθμοῦ; ἐγὼ [5]) ἔτεκον· ἰδοὺ μία γέννησις ἕνα βαθμὸν ἀπετέλεσεν· οὐκοῦν [6]) πρώτου μου [7]) ἔστι βαθμοῦ. ὁ ἔγγονος πόστου; ἐγὼ ἐγέννησα τὸν υἱόν, ὁ υἱὸς τὸν ἔγγονον· ἰδοὺ δύο γεννήσεις δύο βαθμοὺς ἀπετέλεσαν· οὐκοῦν ὁ ἔγγονός ἐστι δευτέρου βαθμοῦ. τὸ αὐτὸ καὶ ἐφεξῆς ἐπὶ προεκγόνου καὶ ἀπεκγόνου. ὁμοίως

plexior autem neque perceptione tam facilis est ex transverso graduum inventio. Neque enim nos statim oportet ad personam collateralem transcurrere, sed ante ascendere ad superiores, donec ad ipsum auctorem hujus collateralis cognationis perveniamus, eoque invento deinde relabi ad personam collateralem, de qua quaeritur, et ita omnes collectas generationes numerare, tam in ascensu, quam in descensu. Unamquamque enim generationem in singulari collocans gradu numerum collige. Et in descendentibus quidem hoc facile est; veluti filius meus quoto mihi est gradu? Ego eum genui: ecce una generatio unum gradum confecit: igitur primo mihi est gradu. Nepos quoto? Ego filium genui: filius nepotem: ecce duae generationes duos gradus confecerunt: itaque nepos secundo est gradu. Idem est deinceps in pronepote et abnepote. Similiter etiam in

2) Verba: εἶτα — πλαγίου in R desiderantur.

3) B: τῶν κατ.

4) C: πόσου. Sed infra ubivis πόστου habet.

5) C: λέγω pro ἐγώ. Forsan: λέγω· ἐγώ.

6) R: ὥστε οὖν.

7) Reitz: μοι.

καὶ ἐπὶ τῶν ἀνιόντων. ὁ πατὴρ πόστου ἐστὶ βαθμοῦ; ἐμὲ ἐγέννησεν ὁ πατήρ· ἰδοὺ μία γέννησις ἕνα βαθμὸν ἀπετέλεσεν· ὥστε οὖν πρώτου μου ἐστὶ βαθμοῦ. ὁ πάππος πόστου; ἐμὲ ὁ πατὴρ ἐγέννησε, τὸν πατέρα ὁ πάππος· ἰδοὺ δύο γεννήσεις δύο βαθμοὺς ἀπετέλεσαν· ἐστὶν οὖν ὁ πάππος δευτέρου βαθμοῦ. τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ μητρὸς καὶ μάμμης καὶ πάντων τῶν ἀνιόντων ἀῤῥένων καὶ θηλειῶν. ἐπὶ δὲ τῶν ἐκ πλαγίου, ὡς εἴρηται, δεῖ ἀνιέναι ἐπὶ τὸ τῆς συγγενείας αἴτιον πρόσωπον τὰς γεννήσεις ἀριθμοῦντας [8]), καὶ πάλιν κατιέναι ψηφίζοντας τὰς γεννήσεις, ἕως οὗ ἔλθωμεν εἰς τὸ πρόσωπον, περὶ οὗ ἡ ζήτησις. εἰ γάρ τίς σε ἐρωτήσῃ, ὁ ἀδελφὸς πόστου σοί [9]) ἐστι βαθμοῦ, λέγε δευτέρου. διὰ τί; ἀνέρχῃ [10]) πρὸς τὸν πατέρα· ἰδοὺ μία γέννησις ἀπὸ τοῦ πατρὸς εἰς σὲ ἕνα βαθμὸν ἀπετέλεσεν. εἶτα ἐπειδὴ εὗρες τὸ αἴτιον τῆς γεννήσεως πρόσωπον, κάτελθε πρὸς τὸν ἀδελφὸν προστιθεὶς ἐνταῦθα ἑτέραν γέννησιν· ἰδοὺ δύο γεννήσεις δύο βαθμοὺς ἀπετέλεσαν [11]). οὐκοῦν καλῶς

ascendentibus. Pater quoto est gradu? Pater genuit me: ecce una generatio unum absolvit gradum: adeoque primo mihi est gradu. Avus quoto? Me pater genuit, patrem avus: ecce duae generationes duos gradus absolverunt: ergo avus secundo gradu est. Idem est et in matre et avia omnibusque ascendentibus tam maribus quam feminis. At in collateralibus, ut dictum est, oportet nos ad auctorem cognationis generationes enumerantes ascendere, et rursus descendere numerando generationes, donec ad eam personam perveniamus, de qua quaeritur. Si quis enim te roget, frater tuus quoto est gradu? responde, secundo. Ascende enim ad patrem: ecce una generatio a patre ad te unum absolvit gradum. Tum quandoquidem auctorem generis invenisti, descende ad fratrem, addens hic alteram generationem: ecce duae generationes duos effecerunt gradus. Itaque recte fuit

8) Unus L ἀριθμοῦντας habet: reliqui ἀριθμοῦντα: mox omnes ψηφίζοντα. Illic vero L sequutus sum: hic ψηφίζοντας ex conjectura reposui, propter sequens ἔλθωμεν.

9) L σοι non habet.

10) R: ἀνέρχου.

11) R hic addit: ἐστὶν οὖν ὁ ἀδελφὸς δευτέρου βαθμοῦ.

εἴρηται, ὅτι ὁ ἀδελφὸς δευτέρου ἐστὶ βαθμοῦ. πάλιν ἐάν τίς σε ἐρωτᾷ [12]), ὁ θεῖος πόστου ἐστὶ βαθμοῦ; λέγε ὅτι τρίτου. ἀνάγκη γάρ σε ἀνιέναι ἐπὶ [13]) τὸν σὸν πατέρα καὶ λέγειν· ἐμὲ ἐγέννησεν [14]) ὁ πατὴρ, τὸν πατέρα ὁ πάππος· ἰδοὺ δύο γεννήσεις. ὁ αὐτὸς πάππος τὸν ἐμὸν θεῖον· ἰδοὺ τρεῖς γεννήσεις τρεῖς ἀπετέλεσαν βαθμοὺς, ὥστε τρίτου μοί ἐστι βαθμοῦ ὁ θεῖος. οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἑξῆς τῷ αὐτῷ προσέχων κανόνι δύνασαι [15]) καταλαβεῖν τοὺς βαθμούς [16]).

β'. Τοὺς κεκωλυμένους γάμους ὁρίζομεν οὕτως. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀνιόντων καὶ κατιόντων εἰς ἀπέραντον ὁ γάμος κεκώλυται, κἂν μὴ ἐξ ἐννόμων ὦσι γάμων. οὐ δύναται γάρ τις τὴν ἰδίαν μάμμην λαμβάνειν, οὐδὲ τὴν ἐγγόνην, εἴτε φυσικαί εἰσιν εἴτε θεταὶ, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἡ θέσις ἐλύθη τῷ τρόπῳ τῆς αὐτεξουσιότητος. αἰσχυνέσθω γὰρ τῇ νῦν ἡ πάλαι τοῦ πάππου προσηγορία [17]).

dictum, fratrem secundo esse gradu. Rursus si quis te roget, patruus tuus quoto est gradu? Dices tertio. Oportet enim te ascendere ad patrem et dicere, me genuit pater, patrem avus: en duas generationes. Idem avus meum patruum: ecce tres generationes tres absolverunt gradus: itaque tertio mihi est gradu patruus. Sic quoque in aliis deinceps eidem inhaerens regulae poteris gradus deprehendere.

2. Prohibitas nuptias sic definimus. In ascendentibus quidem in infinitum nuptiae sunt vetitae, etiamsi ex legitimo non sint orti matrimonio. Neque enim quis aviam suam aut neptem ducere potest, sive naturales sint sive adoptivae, etsi vel maxime adoptio per emancipationem dissoluta fuit. Nam pudeat eum etiam tunc, quod antea avus appellatus fuit.

12) B: ἐρωτήσῃ.
13) B: πρός.
14) C ἐγένν. omittit.
15) C: δύναται.
16) Haec verbotenus sumta sunt ex Theophili Inst. III, 2 pr. — Harm. IV, 6, 1 — 4.
17) Haec et sequentia sunt epitomata ex Theophili Inst. I, 9 (vel 10) §. 1 sqq. — Harm. l. c. §. 12 — 15. L et M: αἰσχ. γὰρ τοίνυν. Cod. Bodl. 3399: τὰ νῦν. R verbum πάλαι non habet. C: παλαιά. Nobis qui-

γʹ. Καὶ μεταξὺ δὲ τῶν ἐκ πλαγίου προσώπων ἔστι τὶς κώλυσις. τὴν τοῦ ἀδελφοῦ μου ἢ τῆς ἀδελφῆς μου θυγατέρα λαμβάνειν πρὸς γάμον οὐ θέμις [18]).

δʹ. Ἀλλ' οὐδὲ τὴν τούτων ἐγγόνην, κἂν τετάρτου ἐστὶ [19]) βαθμοῦ, οὐ δύναμαι λαμβάνειν πρὸς γάμον· ὁμοίως τὴν θυγατέρα τοῦ θείου ἢ τῆς θείας, τουτέστι τὴν ἐξαδέλφην μου. ἀλλ' οὐδὲ ὁ υἱός μου τὴν ἐγγόνην αὐτῶν, οἵτινες λέγονται δισεξάδελφοι [20]).

εʹ. Ἀλλ' οὐδὲ τὴν πρὸς πατρὸς ἢ πρὸς μητρὸς θείαν, εἰ καὶ εἰσὶ θεταὶ, ἐπειδὴ μητέρων τάξιν ἐπέχουσιν. καὶ πῶς συμβαίνει εἶναι θετὴν θείαν; οἷον ὁ πάππος μου ὁ πρὸς πατρὸς, ἔχων υἱὸν τὸν ἐμὸν πατέρα, ἔλαβε κόρην τινὰ εἰς θέσιν, καὶ ὁ μὲν ἐμὸς πατὴρ ἐκάλει αὐτὴν θετὴν ἀδελφὴν, ἐγὼ δὲ θείαν.

3. Etiam inter personas collaterales quaedam est prohibitio. Fratris enim mei aut sororis meae filiam uxorem ducere fas non est.

4. Sed neque horum neptem, licet quarti sit gradus, ducere possum: similiter [nec] filiam thii vel thiae, id est patruelem meam aut consobrinam. Sed nec filius meus illorum neptem, qui inter se sobrini vocantur.

5. Sed neque amitam neque materteram, etiamsi adoptivae sint, quandoquidem matrum locum obtinent. Et quomodo evenit, ut thia sit adoptiva? verbi causa avus meus paternus, habens filium patrem meum, adoptavit quandam puellam, eamque meus quidem pater vocabat sororem adoptivam, ego vero amitam.

dem lectio, quam sequuti sumus, sana esse videtur. Aliorum de hoc loco judicia et conjecturas vide apud Reitzium in Theophilo p. LXVII sq. 93. 931. Adde in Epanagoge aucta (tit. XV §. 2) hunc locum sic legi: *αἰσχυνέσθωσαν γὰρ τοίνυν τὴν πάλαι τοῦ πατρὸς ἢ τοῦ πάππου προσηγορίαν ἐπ' αὐτῷ καλεῖσθαι.*

18) C verborum similitudine deceptus verba *οὐ θέμις*, et *Ἀλλ' οὐδὲ — πρὸς γάμον* in § sequenti omittit.

19) P: *εἰσί.* C: *ὦσι.*

20) R addit: *κανὼν γάρ ἐστι καθολικός· ἐκείνου τοῦ προσώπου, οὗ τὴν θυγατέρα λαβεῖν οὐκ ἐχώρει μοι πρὸς γάμον, τούτου οὐδὲ τὴν ἐκγόνην.*

ς'. Ὡσαύτως οὐδὲ τὴν μεγάλην θείαν δύναμαι λαβεῖν, τουτέστι τοῦ πάππου ἀδελφὴν, εἰ καὶ θετή ἐστιν, ἐπειδὴ μάμμης τάξιν ἐπέχει [21]).

6. Similiter nec magnam thiam ducere possum, id est avi sororem, licet adoptiva sit, quandoquidem aviae locum obtinet.

21) Quae hactenus leguntur, repetuntur in Epanagoge aucta tit. XV. Ibi tamen §. 4 sic audit: Ἀλλ' οὐδὲ τὴν τούτων ἐκγόνην, εἰ καὶ μάλιστα τοῦ τετάρτου βαθμοῦ ἐστιν, ἐξ οὗ δὴ βαθμοῦ δύναταί τις λαμβάνειν πρὸς γάμον, οἷον τὴν θυγατέρα τοῦ θείου ἢ τῆς θείας, τουτέστι τὴν ἐξάδελφον. ἀλλ' οὐδὲ ὁ υἱός μου τὴν ἐκγόνην αὐτῶν, οἵτινες λέγονται δισεξάδελφοι. κανὼν γὰρ ἔστω σοὶ καθολικός· ἐκείνου τοῦ προσώπου, οὗ τὴν θυγατέρα λαβεῖν οὐκ ἐχώρει σοι πρὸς γάμον ἀχθῆναι, τούτου οὐδὲ τὴν ἐκγόνην. ὡσαύτως ὁ υἱός σου. Maxime ad hanc § pertinent quatuor aliae, quae post sextam sequuntur, et quas hoc loco adscribere visum est. Sunt autem hae: ζ'. Τοῦτο τὸ κεφάλαιόν ἐν τοῖς ἰνστιτούτοις κατὰ τοιαύτην ἐῤῥέθη διάνοιαν, ὅτι δύναται μέν τις ἐκ τοῦ δ' βαθμοῦ, οἷον τὴν ἐξάδελφον, λαμβάνειν· τοῦτο γὰρ τότε οὐκ ἐκωλύετο· τὴν γὰρ ἐκγόνην τῆς ἀδελφῆς, κἂν τετάρτου βαθμοῦ ἐστιν, οὐδεὶς λαμβάνει· ἕτερος γὰρ τοῦτο κωλύει κανὼν, ὃν ἑξῆς φησιν. ἐπειδὴ δὲ σήμερον οὐ μόνον ὁ τέταρτος κεκώλυται βαθμὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ ε' καὶ ὁ ς', περισσὸν οἶμαι καὶ τὸ εἰ καὶ μάλιστα, καὶ τὸ ἐξ οὗ βαθμοῦ δύναταί τις. *Hoc caput in Institutionibus eo sensu dictum est, quod potest aliquis ex quarto gradu, veluti consobrinam, ducere: hoc enim tum temporis non prohibebatur. Quod vero ad illud attinet, neptem sororis, licet quarto gradu sit, neminem posse ducere, id alia regula fieri vetat, quam deinceps proponit. Quandoquidem autem hodie non solum quartus, sed et quintus et sextus gradus prohibiti sunt, nunc supervacaneum esse arbitror tum illud „licet vel maxime" tum illud „ex quo gradu potest aliquis".* — η'. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ κανὼν βέλτιον οὕτως ῥηθήσεται· καὶ μεταξὺ τῶν ἐκ πλαγίου συγγενῶν ἐστὶ κώλυσις. τὴν τοῦ ἀδελφοῦ γὰρ ἢ τῆς ἀδελφῆς θυγατέρα λαμβάνειν πρὸς γάμον οὐ θέμις. οὐδὲ τὴν θυγατέρα τοῦ θείου ἢ τῆς θείας, τουτέστι τὴν ἐξάδελφον. ἀλλ' οὐδὲ ὁ υἱός μου τὴν ἐκγόνην αὐτῶν, οἵτινες λέγονται δισεξάδελφοι. *Sed et ipsa regula melius sic exprimetur: Etiam inter collaterales est prohibitio. Nimirum fratris sororisve filiam uxorem ducere fas non est: nec filiam thii vel thiae, hoc est patruelem aut consobrinam: sed nec filius meus eorum neptem, qui vocantur sobrini.* — θ'. Τὸ ἐκ τετάρτου βαθμοῦ δύνασθαι λαμβάνειν πρὸς γάμον, τῆς ἀρχαιοτέρας νομοθε-

ζ'. Εἰσὶ δὲ καὶ ἕτεροι οὐ διὰ θεσμὸν συγγενείας, διὰ δὲ ἀγχιστείαν μὴ προβαίνοντες. ἀγχιστεία δέ ἐστιν οἰκειότης προσώπων ἐκ γάμων ἡμῖν συνημμένη [22]) συγγενείας ἐκτός. οἷον οὐ δύναμαι λαβεῖν [23]) τὴν ἐμὴν προγόνην ἢ νύμφην. καὶ προγόνη μέν ἐστιν ἡ ἐξ ἄλλου θυγάτηρ καὶ ἐγγόνη καὶ προεκγόνη [24]) τῆς γαμετῆς μου· νύμφη δὲ ἡ τοῦ υἱοῦ καὶ ἐγγόνου καὶ προεγγόνου γαμετή.

7. Sunt vero et aliae nuptiae, quae non quidem ob cognationis vinculum, sed ob affinitatem haud procedunt. Affinitas autem est necessitudo personarum per nuptias conjunctarum, citra cognationem. Veluti privignam meam aut nurum ducere non possum. Et privigna quidem est uxoris meae ex alio filia et neptis et proneptis: nurus autem filii et nepotis et pronepotis uxor.

σίας ὂν, ἀνῃρέθη ὑπὸ τοῦ ἰσαυρικοῦ νόμου, ὃς καὶ πολιτεύεται νῦν μέχρι ϛ' βαθμοῦ κωλύων τὸν γάμον· οἱ γὰρ δισεξάδελφοι ἕκτου εἰσὶ βαθμοῦ. ὥστε οὖν τὸ κἂν τετάρτου εἰσὶ βαθμοῦ καὶ τὸ ἐξ οὗ βαθμοῦ δύναμαι λαβεῖν ἀνῃρημένον. *Ex quarto gradu uxorem ducendi licentia, antiquioribus legibus concessa, sublata est per Isauricam legem, quae vel nunc obtinet, intra sextum gradum nuptias prohibens: sobrini enim sexto gradu sunt. Itaque illud »licet quarto gradu sint« et illud »ex quo gradu ducere possum« sublatum est.* ['Ισαυρικὸς νόμος quinam intelligi debeat, Cod. Paris. 1381. A innuere videtur, dum ad hunc locum in margine adscripsit ex Ecloga Leonis et Constantini Isauricorum tituli II §. 2, Leunclavio scilicet tit. XII §. 2 in JGR II p. 101.] — ι'. Τὰ περὶ τῶν θετῶν θείων, σχεδὸν δὲ καὶ τὰ τῆς ἄλλης διὰ θέσεως συγγενείας ἀργεῖ σήμερον, ἐπειδὴ καὶ τὰ τῆς υἱοθεσίας παντελῶς ἐνηλλάγη, οὐχ ὑποκειμένων τῶν υἱοθετουμένων τῇ δουλείᾳ τῆς ἀρχαίας ὑπεξουσιότητος, ἧς λυομένης καὶ αὐτὴ ἡ υἱοθεσία ἐλύετο, οὐδὲ κερδαινόντων τῶν θετῶν πατέρων τῆς τῶν θετῶν υἱῶν ὑποστάσεως. *Quod de thiis adoptivis dictum est, et quodcunque paene ad cognationem per adoptionem attinet, hodie otiosum est, quandoquidem adoptionis jura omnino mutata sunt, et adoptati non amplius sunt obnoxii veteri patriae potestatis juri, quo soluto et ipse adoptionis nexus solvebatur, et patres adoptivi nihil lucrantur ex facultatibus filiorum adoptivorum.*

22) L: συνισταμένη.

23) B: λαμβάνειν.

24) B: προγόνη.

η'. Οὐδὲ τὴν πενθεράν μου ἢ τὴν μητρυιάν μου, ἐπειδὴ μητέρων τάξιν ἐπέχουσιν.

θ'. Οὐδὲ τὴν θυγατέρα τῆς ἀποζευχθείσης μου γυναικὸς, τὴν μετὰ τὴν ἀπόζευξιν τεχθεῖσαν ἐξ ἑτέρου ἀνδρός.

ι'. Οὐδὲ τὴν τοῦ πατρός μου ἢ τοῦ ἀδελφοῦ μου μνηστὴν, κἂν γαμεταὶ αὐτῶν οὐ γεγόνασιν, ὥσπερ οὐδὲ τὴν αὐτοῦ ὁ αὐτεξούσιον ποιήσας αὐτὸν [25]) θετὸς πατήρ. ἡ μὲν γὰρ μητρυιᾶς, ἡ δὲ νύμφης τάξιν ἐπέχει [26]).

ια'. Καὶ ὁ φυσικὸς γὰρ πατὴρ οὐ λαμβάνει τὴν πορνογενῆ αὐτοῦ θυγατέρα· τὸ φύσει γὰρ δίκαιον καὶ τὸ εὐπρεπὲς ἐν τοῖς γάμοις σκοπεῖται. ταῦτα καὶ περὶ δουλικῆς ἀγχιστείας [27])

ιβ'. Οὐ μόνον ἡ τοῦ πατρός μου ἀλλὰ καὶ ἡ [28]) τοῦ πάππου καὶ προπάππου γαμετὴ μητρυιὰ λέγεται, καὶ κωλύομαι λαβεῖν αὐτάς. κἂν πολλὰς ἔσχεν ὁ πατήρ μου, οὐδεμίαν αὐτῶν λαμβάνω [29]).

8. Nec socrum aut novercam meam, quippe matrum locum obtinent.

9. Neque separatae a me conjugis filiam post divortium ex alio viro natam.

10. Neque patris mei aut fratris mei sponsam, etiamsi illorum uxores factae non sint, uti nec sponsam filii adoptivi pater adoptivus, postquam hunc emancipavit: illa enim novercae, haec nurus locum obtinet.

11. Neque naturalis pater filiam suam vulgo quaesitam ducit: namque naturale jus et pudor in nuptiis spectatur. Haec etiam in servili affinitate obtinent.

12. Non solum patris mei, sed etiam avi et proavi uxor noverca dicitur, easque ducere prohibeor. Et si plures habuerit pater, nullam earum duco.

25) R: αὐτήν.

26) Dig. XXIII, 2 dig. 12 §. 1 et dig. 14 §. 1. — Harm. l. c. §. 15 et 18, quem confer et ibi Reitzium in nota 35.

27) Dig. l. l. dig. 14 §. 2. 3. — Harm. l. l. §. 18. — B in fine: τὰ αὐτὰ καὶ — φυλάττεσθαι χρή.

28) Articulus ἡ in C deest.

29) Dig. eod. dig. 14 §. 4. — Harm. l. l. §. 19.

ιγ'. Πενθερά ἐστιν ἡ μήτηρ καὶ ἡ μάμμη καὶ προμάμμη τῆς γαμετῆς μου, καὶ οὐδεμίαν αὐτῶν λαμβάνω [30]), οὐδὲ τὴν μητέρα τῆς ποτέ μου μνηστῆς· γέγονε γὰρ [31]) πενθερά. οὔτε τὴν ποτε γυναῖκα τοῦ προγόνου μου [32]).

ιδ'. Οὔτε ἡ μητρυιὰ λαμβάνει τὸν [33]) γενόμενον ἄνδρα τῆς προγόνης αὐτῆς [34]).

ιε'. Τὴν προεγγόνην τῆς ἀδελφῆς μου γαμεῖν οὐ δύναμαι· γονέων γὰρ ἔχω πρὸς αὐτὴν τάξιν· οὔτε τὴν θυγατέρα τῆς προγόνης μου λαμβάνω [35]).

ιϛ'. Ἐν τοῖς γάμοις οὐ μόνον τὸ ἐπιτετραμμένον, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐπρεπὲς [36]) ζητοῦμεν [37]).

ιζ'. Τὴν ἐκ πορνείας ἀδελφὴν οὐδεὶς λαμβάνει [38]).

ιη'. Οὔτε ὁ θετὸς πατὴρ τὴν τοῦ θετοῦ υἱοῦ θυγατέρα ἢ τὴν ἐγγόνην [39]).

13. Socrus est mater et avia et proavia uxoris meae, et nullam earum duco uxorem, nec matrem sponsae quondam meae: socrus enim facta est: neque privigni mei quondam uxorem.

14. Nec noverca nubit ei, qui privignae maritus fuit.

15. Proneptem sororis meae ducere non possum: parentum enim loco illi sum: neque filiam privignae meae duco.

16. In nuptiis non modo quod licet, sed et quod honestum est quaerimus.

17. Vulgo quaesitam sororem nemo uxorem ducit.

18. Nec pater adoptivus adoptivi filii filiam vel neptem.

30) Verba πενθερὰ — λαμβάνω apud R desiderantur.

31) C: δέ.

32) Dig. l. c. dig. 14 §. 4 et dig. 15. — Harm. §. 19.

33) L: τόν ποτε γεν.

34) Dig. eod. dig. 15. — Harm. eod.

35) Dig. eod. dig. 39. 40. — Harm. eod.

36) R addit: καὶ σεμνόν.

37) Dig. eod. dig. 42. — Harm. eod.

38) Dig. eod. dig. 54. — Harm. §. 24.

39) Dig. eod. dig. 55. — Harm. eod.

ιθʹ. Οὔτε ὁ θετὸς υἱὸς τὴν τοῦ θετοῦ πατρὸς μητέρα ἢ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς ἢ τὴν ἀπὸ υἱοῦ ἐγγόνην [40]).

κʹ. Οὐκ εὐπρεπῶς ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου πάτρωνος γαμεῖται ἀπελευθέρῳ αὐτοῦ [41]).

19. Neque filius adoptivus adoptivi patris matrem ejusve sororem vel ex filio neptem.

20. Uxor patroni haud honeste nubit illius liberto.

40) Dig. et Harm. ll. ll. — R addit in fine: τῆς γὰρ καθ' ἡμᾶς θέσεως ἐν ναοῖς ἁγίοις καὶ εὐχαῖς ὁσίαις γενομένης ἄλυτός ἐστιν ὁ δεσμὸς καὶ δεῖ ὡς τοὺς φυσικοὺς καὶ τοὺς θετοὺς γάμους κωλύεσθαι. Cf. Nov. Leonis 24. Addo locum ex Epanagoge aucta tit. XV hunc: Ἐπὶ τῶν θετῶν συγγενῶν φασιν οἱ παλαιοὶ τοὺς ἀνιόντας καὶ κατιόντας πρὸς τοὺς ἀλλήλων γάμους κωλύεσθαι, κἂν ἡ θέσις ἐλύθη δι' αὐτεξουσιότητα. ἐπὶ δὲ τῶν ἐκ πλαγίου τὸν θετὸν υἱὸν πρὸς μὲν τῆς μητρὸς θείαν, κἂν ὑπεξούσιός ἐστιν, οὐ κωλύουσι τὴν ἀπὸ θηλυγονίας συγγένειαν, πρὸς δὲ τὴν πατρὸς κωλύουσι, κἂν αὐτεξούσιος γένηται. ἀλλὰ καὶ τὸν πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς γάμον, ἡνίκα ἡ θέσις λυθῇ, ἀκώλυτον ἡγοῦνται. ὁμοίως δὲ καὶ τὸν πρὸς τοὺς ἐξ ἀῤῥενογονίας ἀνεψιούς. τὸν γὰρ πρὸς τοὺς ἐκ θηλυγονίας καὶ συνεστώσης τῆς θέσεως οὐ κωλύουσι. καὶ τὸν μὲν δεσμὸν τῆς φύσεως τὴν ὑπεξουσιότητα νομίζουσι, μετὰ δὲ τὴν αὐτεξουσιότητα ἐξαλείφεσθαι τῆς θετῆς φαμιλίας φασὶ τὴν συγγένειαν. καὶ ταῦτα μὲν ἡ ἀρχαιότης. μήπω δὲ τῆς νεαρᾶς διαφορὰν ἔχοντας πάλιν τοὺς ἐξ ἀῤῥενογονίας πρὸς τοὺς ἐκ θηλυγονίας περὶ τὰς κληρονομίας εἰς ἀδιάφορον ὁμοιότητα μεθαρμοσάσης, δοκεῖ σιωπηρῶς καὶ τὰ τῶν θετῶν διορθωθῆναι· καὶ μήποτε τῆς καθ' ἡμᾶς θέσεως ἐν ἁγίοις ναοῖς καὶ δι' εὐχῶν ὁσίων καὶ χειροθεσίαν ἱερέων συνισταμένης, ἄλυτος ὁ δεσμὸς διαμένει, καὶ [δεῖ] καθάπερ ἐπὶ τῆς φυσικῆς συγγενείας οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς θετῆς τοὺς γάμους κωλύεσθαι.

41) Dig. h. t. dig. 62 §. 1. — Harm. §. 25. — Omnes Codices post αὐτοῦ addunt haec verba: κἂν ἀποδῷ τοὺς λόγους. Item Codices Epanagoges auctae. Ea tamen verba ad hunc locum non pertinent, sed sunt initialia fragmenti a Prochiri compilatoribus omissi (dig. cit. §. 2), quod nobis servatum est in Cod. Bodlej. 3399 et ab Harmenopulo l. l. §. 26. Est autem hoc: Κἂν ἀποδῷ τοὺς λόγους ὁ ἐπίτροπος τῷ κουράτορι, τὴν ἐπιτροπευθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ οὐ δύναται γαμεῖν ἕως οὗ γένηται κεʹ ἐτῶν καὶ ὁ τῆς ἀποκαταστάσεως τετραετὴς χρόνος παραδράμῃ, κἂν τὰ μάλιστα συναφθεῖσα πρὸς γάμον ἕτερον παῖδας ἔσχεν. — Caeterum apud R in fine glossema adjectum reperitur hoc: πάτρωνα καλεῖ ὁ ἐλεύθερος τὸν τοῦ ἐλευθερώσαντος αὐτὸν κληρονόμον ἢ υἱόν.

κα'. Οὔτε ὁ πατὴρ τοῦ ἐπιτρόπου οὔτε ὁ συνυπεξούσιος αὐτοῦ ἀδελφὸς δύναται γαμεῖν τὴν ὀρφανήν [42]).

κβ'. Καὶ ὁ κουράτωρ τῆς γαστρὸς ἢ τῆς οὐσίας ὑπόκειται τῇ κωλύσει. χρεωστεῖ γὰρ ἀποδοῦναι τοὺς λόγους, καὶ ἀδιάφορον [43]) εἴτε πολὺν διῴκησε χρόνον, εἴτε ὀλίγον [44]).

κγ'. Ὁ θετὸς υἱὸς οὐ δύναται τὴν γαμετὴν τοῦ θετοῦ πατρὸς γαμεῖν, εἰ καὶ μὴ ἅπτηται [45]) τοῦ γένους αὐτῶν [46]).

κδ'. Ὁ ἐπὶ μοιχείᾳ γυναικὸς κατηγορηθεὶς οὐ δύναται ταύτην γαμετὴν ἀγαγέσθαι [47]).

κε'. Ἡ ἐν τῷ πενθεῖν τὸν ἄνδρα γεννήσασα ἔτι [48]) κωλύεται γάμῳ προσελθεῖν [49]).

κϛ'. Αἱ τῶν πενθουμένων καὶ αἱ τῶν μὴ πενθουμένων ἀνδρῶν γαμεταὶ κωλύονται ἐν τῷ πενθίμῳ καιρῷ γαμεῖσθαι [50]).

21. Neque pater tutoris, neque frater sub eadem potestate constitutus pupillam ducere potest.

22. Etiam curator ventri bonisque datus prohibitioni subjacet. Rationes enim reddere debet, atque indifferens est, sive longo tempore administrarit sive brevi.

23. Filius adoptivus patris uxorem ducere nequit, licet illorum familiam non attingat.

24. De adulterio mulieris accusatus eam uxorem ducere non potest.

25. Quae intra tempus luctus viri peperit, adhuc prohibetur ad nuptias venire.

26. Virorum, qui lugentur et qui non lugentur, uxores intra tempora luctus nubere prohibentur.

42) Dig. eod. dig. 67 §. 2. — Harm. §. 27.

43) C: διάφ.

44) Dig. h. t. dig. 67 §. 4. — Harm. §. 29.

45) B: ἅπτεται.

46) B: αὐτοῦ. — Dig. h. t. dig. 14. — Harm. §. 30.

47) Dig. l. l. dig. 26 et XXXIV, 9, 13. — Harm. §. 31.

48) M: ἐπιγεννήσασα κωλ.

49) Dig. III, 2, 11. — Harm. §. 35.

50) Dig. III, 2, 11. — Harm. §. 34.

κζ'. Ὁ παρθένον ἢ χήραν ἁρπάσας οὐ δύναται ταύτην γαμεῖν, οὐδὲ συναινοῦντος τοῦ ταύτης πατρὸς καὶ συγχωροῦντος τὸ ἔγκλημα [51]).

κη'. Ὁ μέντοιγε ἀπὸ [52]) τοῦ ἁγίου βαπτίσματός τινα δεξάμενος οὐ δύναται αὐτὴν ὕστερον πρὸς γάμον ἀγαγέσθαι, ὡς δῆθεν θυγατέρα αὐτοῦ γενομένην, οὐδὲ τὴν ταύτης μητέρα ἢ θυγατέρα· ἀλλ' οὐδὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ. ἐπειδὴ οὐδὲν ἄλλο οὕτως δύναται εἰσαγαγεῖν πατρικὴν διάθεσιν καὶ δικαίαν γάμου κώλυσιν πρὸς τὸν τοιοῦτον δεσμὸν [53]), δι' οὗ θεοῦ μεσάζοντος αἱ ψυχαὶ αὐτῶν συνάπτονται [54]).

27. Qui virginem vel viduam rapit, non potest eam uxorem ducere, nec consentiente illius patre et crimen condonante.

28. Qui vero aliquam ex sacro baptismate suscepit, eam deinde uxorem ducere nequit, utpote filiam ipsius factam, nec matrem ejus filiamve: sed nec filius ejus. Siquidem nihil aliud paternum affectum et justam matrimonii prohibitionem magis inducere potest, quam tale vinculum, per quod deo interveniente eorum animae conjunguntur.

51) Cod. IX, 13. Nov. 143. 150. — Harm. §. 37.

52) C: διά.

53) B: ὡς ὁ τοιοῦτος δεσμός.

54) Cod. V, 4, 26. — In Basil. Fabrot. IV p. 278 schol. e τοῦ κατὰ πόδας esse dicitur. — Harm. §. 10. — Caeterum P in fine § adjicit hanc: Γάμος ἐστὶν εἴτε δι' εὐλογίας, εἴτε διὰ στεφανώματος, ἢ διὰ συμβολαίου. τὰ δὲ παρὰ ταῦτα γενόμενα ὡς μηδὲ γεγονότα λογιζόμεθα. Deinde habet ψευδότιτλον, scilicet περὶ τοῦ μὴ ἀποκλείεσθαι γυναῖκα ὑπὲρ χρηματικῆς ὑποθέσεως βιβλίου θ'. Μὴ ἐμβαλέσθω γυνὴ εἰς δεσμοτήριον κ. τ. λ. Est epitome Nov. 134 cap. 9; hic tamen ad Cod. IX, 4 referri videtur.

ΤΙΤΛΟΣ ΌΓΔΟΟΣ.

Περὶ δικαίου προικός.

α'. Ἡ διατετιμημένη προῖξ τῷ ἀνδρὶ κινδυνεύεται· κἂν ἀποθάνωσι τὰ ζῷα, κἂν ἡ γυνὴ τὴν ἐσθῆτα κατατρίψῃ, τὴν ἀποτίμησιν αὐτῶν δίδωσιν [1].

β'. Τῆς ἀδιατιμήτου δὲ [2] καὶ ἡ αὔξησις καὶ ἡ μείωσις τὴν γυναῖκα ὁρᾷ· καὶ αὐτὴ λαμβάνει τὸν τοκετὸν τῶν δούλων. τοὺς δὲ καρποὺς καὶ τὴν γονὴν τῶν θρεμμάτων ὁ ἀνὴρ λαμβάνει, πρότερον μέντοι πληρῶν τὰ πρωτότυπα καὶ ὑποβάλλων ἀντὶ τῶν τελευτώντων ἐκ τῶν ἐπιγενομένων [3]. ἐὰν δὲ πρὸ τοῦ γάμου τελευτήσῃ τινὰ τῶν διατετιμημένων, ἡ γυνὴ ζημιοῦται [4].

γ'. Τῶν γάμων μὴ γενομένων, οὐ τὴν διατίμησιν τῶν δοθέντων διατετιμημένων, ἀλλὰ τὰ πράγματα ἡ γυνὴ ἀπολαμβάνει [5].

δ'. Ἐὰν ἐξωτικὸς ἐπαγγειλάμενος προῖκα ἀπορήσῃ, ὁ ἀνὴρ ὡς μὴ ἀπαιτήσας ἐκκινδυνεύει· εἰ μὴ ἄρα κατὰ

TITULUS OCTAVUS.

De jure dotis.

1. Dos aestimata viro periclitatur, et sive animalia moriantur, sive uxor vestem detriverit, aestimationem horum reddit.

2. Inaestimatae vero et augmentum et deminutio mulierem spectat: et ipsa partum ancillarum acquirit. Fructus autem et fetus animalium vir consequitur, ante tamen supplens capita principalia et substituens pro demortuis ex agnatis. Sed si ante nuptias aliqua ex aestimatis perierint, uxoris damno est.

3. Nuptiis non sequutis, non pretium datarum rerum aestimatarum, sed res ipsas mulier recipit.

4. Si extraneus dotem pollicitus solvendo non sit, viri est periculum, ut qui non exegit: nisi per donatio-

1) Dig. XXIII, 3, 10 pr. — Harm. IV, 8, 1.

2) B: Τῆς δὲ ἀδ.

3) B: ἐπιγεννωμένων. C: ἐπιγιν.

4) Dig. eod. §. 1 — 5. — Harm. l. c.

5) Dig. eod. dig. 17 §. 1. — Harm. §. 3.

δωρεὰν ἐπηγγείλατο. τότε γὰρ τοῦ ἀνδρὸς φειδόμεθα μὴ κατακρημνίσαντος πρὸς καταβολὴν τὸν δωρησάμενον, ἐπειδὴ καὶ οἱ δωρούμενοι μέχρις εὐπορίας καταδικάζονται [6]).

ε'. Ἐὰν ὁμολογήσῃ τὶς εἴσω ἐνιαυτοῦ διδόναι προῖκα, ὁ ἐνιαυτὸς οὐκ ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐπερωτήσεως ἀλλὰ τῶν γάμων ἀριθμεῖται [7]).

ς'. Ἐὰν γνώμῃ τῆς αὐτεξουσίας [8]) μου θυγατρὸς ἐπιδῶ τὰ δωρηθέντα αὐτῇ παρ' ἐμοῦ, οὐκ ἐγὼ ἀλλ' αὐτὴ δεδωκέναι δοκεῖ [9]).

ζ'. Τὰ ἐκ τῶν προικιμαίων χρημάτων [10]) ἀγορασθέντα προικιμαῖά εἰσιν [11]).

η'. Ὅπου τὰ βάρη τοῦ γάμου, ἐκεῖ καὶ ἡ προῖξ ὀφείλει εἶναι· παραχρῆμα δὲ τοῦ ἀποθανεῖν τὸν πατέρα τῷ υἱῷ ἕπονται [12]), ὥσπερ καὶ οἱ παῖδες καὶ ἡ γυνή [13]).

θ'. Τὸ λεγόμενον, ὅτι τὰ ἀναγκαῖα δαπανήματα τῷ αὐτῷ δικαίῳ μειοῖ τὴν προῖκα, τοῦτο δηλοῖ, ὥστε

nem promiserit. Tunc enim parcimus viro, qui donatorem ad solutionem non praecipitaverit: siquidem donatores quoque pro facultatibus condemnantur.

5. Si quis intra annum spoponderit dotem dare, annus non a die stipulationis sed nuptiarum numeratur.

6. Si voluntate filiae meae emancipatae res ipsi a me donatas dedero, non ego, sed ipsa dedisse videtur.

7. Res ex dotali pecunia comparatae dotales sunt.

8. Ubi matrimonii sunt onera, ibi et dotem esse oportet: ac statim post patris mortem filium sequuntur, sicuti et liberi et uxor.

9. Quod dicitur, impensas necessarias dotem ipso jure minuere, hoc significat, ut maritus fundum aut

6) Dig. eod. dig. 33. — Harm. §. 16.

7) Dig. eod. dig. 48. — Harm. §. 17.

8) C: —σίου.

9) Dig. eod. dig. 51. — Harm. §. 23.

10) R: πραγμάτων. Male.

11) Dig. eod. dig. 54. — Harm. §. 25.

12) B: ἕπεται.

13) Dig. eod. dig. 56 §. 1. 2. — Harm. §. 26.

τὸν ἄνδρα παρακρατεῖν τὸν ἀγρὸν ἢ μέρος [14]) αὐτοῦ, ἕως οὗ λάβῃ τὴν δαπάνην. εἰ δὲ κατὰ μέρος εἰς τὸν ἀγρὸν ἐδαπανήθη ὅσου ἦν ἄξιος, παύεται εἶναι προικιμαῖος, εἰ μὴ ἐντὸς ἐνιαυτοῦ παράσχοι τὰς δαπάνας. εἰ δὲ ἦσαν σὺν τῷ ἀγρῷ καὶ χρήματα ἐν προικὶ, τὰ χρήματα μειοῦται. καταβαλλούσης [15]) δὲ τῆς γυναικὸς τὰς δαπάνας, ὑποστρέφει ὁ ἀγρὸς εἰς τὴν προῖκα. ἐν τῷ μεταξὺ δὲ κεκώλυται [16]) ἡ ἐκποίησις αὐτοῦ [17]).

ΤΙΤΛΟΣ ἜΝΝΑΤΟΣ.

Περὶ ἐκδικήσεως προικὸς καὶ τῶν βαρῶν αὐτῆς.

α'. Συνεστῶτος τοῦ γάμου τῇ μὴ ἀπολυούσῃ γαμετῇ δύναται ἡ προῖξ ἐκ τούτων καταβάλλεσθαι [1]) τῶν αἰτιῶν· οἷον ἵνα αὐτὴν καὶ τοὺς ἰδίους θρέψῃ, ἵνα ἀγρὸν ἐπιτήδειον ἀγοράσῃ, ἵνα τὸν ἐξόριστον πατέρα θρέψῃ, ἢ τὸν ἄνδρα ἢ τοὺς ἀδελφοὺς πενομένους [2]).

partem ejus retineat, donec impensam recipiat. Quod si per partes in fundum expensum fuit quanti valebat, dotalis esse desinit, nisi intra annum expensas obtulerit. Sed si simul cum fundo pecunia in dote fuit, minuitur pecunia. Solvente autem muliere expensas, revertitur fundus ad dotem. Interim ejus alienatio prohibita est.

TITULUS NONUS.

De vindicatione dotis ejusque oneribus.

1. Constante matrimonio uxori haud perditurae dos ex hisce causis reddi potest: puta, ut se suosque alat, ut idoneum agrum emat, ut patrem exsulem alat, aut virum fratresque egenos.

14) R: ἡμέρας.
15) B: καταβαλούσης.
16) L: κωλύεται.
17) Dig. eod. dig. 56 §. 3. — Harm. §. 52.
1) R: κενοῦσθαι.
2) Dig. XXIII, 3, 73 §. 1. — Harm. IV, 9, 1. — R addit: κατὰ τὴν νεαρὰν (scil. Nov. 22 cap. 39) δύναται ἡ προῖξ κενοῦσθαι διὰ τὰς εἰρημένας αἰτίας· ταῦτα δὲ κρίσει τοῦ ἐπάρχου ἢ τοῦ κοιαίστωρος ἢ τῶν ἐπισκόπων γενέσθωσαν.

β'. Ὁ ἀνὴρ καὶ ἄπορος ὢν πᾶσαν τὴν προῖκα χρεωστεῖ [3]).

γ'. Ὁ ἀνὴρ ἐπιτρέπων ἑτέρῳ τινὶ δοθῆναι τὴν προῖκα, αὐτὸς πιστεύεται αὐτὴν εἰληφέναι [4]).

δ'. Ὁ πενθερὸς ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ καὶ ἡ γυνὴ ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἀπαιτούμενοι ἣν ἐπερωτήθησαν προῖκα, πρὸς τὸ μέτρον τῆς αὐτῶν οὐσίας καταδικάζονται [5]).

ε'. Ὁ ἐπερωτηθεὶς τῷ γαμβρῷ αὐτοῦ προῖκα, καὶ ληγάτον εἶναι αὐτὴν τῇ θυγατρὶ αὐτοῦ, οὐ ποιεῖ τοῖς δυσὶν ἔνοχον τὸν ἴδιον κληρονόμον, ἀλλ' εἷς μόνος ἀπαιτεῖ, ὃς ἐὰν [6]) συναρέσῃ αὐτοῖς [7]).

ϛ'. Ἐὰν συμφωνηθῇ ἐξ ἀπαιδίας τὸν ἄνδρα κερδᾶναι τὴν προῖκα, καὶ ναυαγήσῃ ἡ γυνὴ μετὰ ἐνιαυσιαίου παιδίου, δοκεῖ προτελευτᾶν τῆς μητρὸς ὁ παῖς, καὶ κερδανεῖ [8]) ὁ ἀνήρ [9]).

2. Vir etiam inops totam debet dotem.

3. Vir permittens alicui dotem dari, ipse eam accepisse creditur.

4. Socer a genero et mulier a marito de promissa dote interpellati pro modo facultatum suarum condemnantur.

5. Qui genero stipulatus est dotem eandemque legatum fore filiae suae, heredem suum duobus simul non obligat: sed alteruter eorum solus petit, prout ipsis placuerit.

6. Si convenerit, ut maritus liberis non extantibus dotem lucretur, ac mulier cum puero anniculo in naufragio perierit, puellus ante matrem obiisse creditur, ac vir dotem lucrabitur.

3) Cod. V, 18, 8. — Harm. §. 2.

4) Dig. XXIV, 3, 22 §. 12. — Harm. §. 3. — B: ἀνειληφέναι.

5) Dig. eod. dig. 17. — Harm. §. 5.

6) **Reitzius** ἂν conjecit: sed omnes Codices lectionem ἐάν tuentur. Caeterum M habet: ἀλλ' ἓν ἀπαιτεῖται, ὃ ἐὰν ἀρέσῃ αὐτοῖς.

7) Dig. XXXIII, 4, 1 §. 9. — Harm. §. 6.

8) L: κερδαίνει.

9) Dig. XXIII, 4, 26. — Harm. I, 9, 21.

ζ'. Ἐὰν γυνὴ κατ' ἀψιμαχίαν λαβοῦσα τοὺς παῖδας ὑπαναχωρήσῃ τοῦ ἀνδρὸς, ὁ δὲ ὥσπερ ἀγοράζων τὴν φιλίαν αὐτῆς σωμφωνήσῃ, μὴ ἀπαιτῆσαι τὴν προῖκα, εἴγε πρὸς αὐτὸν ὑποστρέψοι, οὐκ ἔρρωται τὸ σύμφωνον [10]).

η'. Ἐάν τις συνεφώνησε [11]) πρὸς τὸν πενθερὸν, ἵνα, ἐὰν συμβῇ αὐτὸν ἐν τῷ γάμῳ τελευτῆσαι παίδων ὑπόντων, τὸ ἥμισυ τῆς προικὸς μόνον ἀποδοθῇ, ἄχρηστόν ἐστι τὸ σύμφωνον [12]).

θ'. Ἐὰν ὁ ἀνὴρ συμφωνήσῃ πρὸς τὴν γυναῖκα, ἵνα τελευτῶσαν αὐτὴν κληρονομήσῃ, τὸ σύμφωνον τοῦτο ἄχρηστόν ἐστιν. οὐδὲ γὰρ δυνατὸν διὰ συμφώνου τυποῦσθαι τὰ περὶ τῆς ἡμετέρας κληρονομίας. ἐξωτικὸς γὰρ ἄνθρωπος διαθήκης χωρὶς ἕτερον οὐ δύναται κληρονομῆσαι. ἡ γὰρ κληρονομία τοῖς ἐξωτικοῖς ἐν διαθήκῃ δίδοται [13]).

ι'. Ἐὰν γένηται σύμφωνον, ἵνα προτελευτώσης τῆς γυναικὸς ἡ προῖξ ἀπομείνῃ παρὰ [14]) τῷ ἀνδρὶ, ἐὰν παρὰ τοῦ πατρὸς [15]) δεδομένη ἐστὶν ἡ προῖξ, ἔρρωται

7. Si mulier per jurgium liberos secum ducens a viro discesserit, hic autem velut emturus illius amicitiam promiserit, se dotem non petiturum, si illa ad ipsum redierit, non valet pactum.

8. Si quis cum socero paciscatur, ut, si eum constante matrimonio extantibus liberis mori contigerit, dimidia tantum dos restituatur, inutile est pactum.

9. Si vir paciscatur cum uxore, ut ei mortuae heres sit, pactum illud erit inutile. Neque enim de hereditate nostra per pactionem statuere possumus. Extranea enim persona absque testamento heres alicui esse non potest. Hereditas scilicet extraneis testamento datur.

10. Si pactum fuit, ut muliere praemortua dos apud maritum remaneat, si a patre dos fuit profecta,

10) Dig. eod. dig. 27. — Harm. eod. §. 22.

11) B: συμφωνήσῃ.

12) Cod. V, 14, 3. — Harm. eod. §. 23.

13) Cod. eod. const. 5. — Harm. §. 24.

14) B παρά non habet.

15) B: ἀνδρός.

τὸ σύμφωνον καὶ ἀποκλείεται ὁ πατήρ. δυνατὸν γὰρ βλάπτεσθαι ἀπὸ συμφώνων τὴν προῖκα, ὅτε μόνος ὁ πατὴρ μέλλει περὶ αὐτῆς ἐνάγειν [16].

ια'. Ἐὰν ἐγγραφῇ [17] *μὲν τῷ προικῴῳ συμβολαίῳ ποσότης προικὸς, μὴ ἐπεδόθη δὲ, ἔξεστι καὶ τῷ ἀνδρὶ καὶ τοῖς κληρονόμοις αὐτοῦ, καὶ τῷ τοῦ ἀνδρὸς πατρὶ, εἰ συνυπεδέξατο τὴν προῖκα, καὶ τοῖς κληρονόμοις* [18] *αὐτοῦ, καὶ ἁπλῶς παντὶ προσώπῳ τὴν προῖκα αἰτουμένῳ, ἀντιτιθέναι τῇ γυναικὶ καὶ τοῖς αὐτῆς κληρονόμοις ἀναργυρίαν εἴσω ἐνιαυτοῦ ἀριθμουμένου συναπτῶς μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου* [19].

ιβ'. Εἰ συναφθεῖέν τινες ἀλλήλοις ἐπὶ προικὸς καὶ προγαμιαίας συμβολαίοις δωρεᾶς [20], *εἶτα φανῇ παρ' ὅλον τὸν τοῦ γάμου καιρὸν ἡ προῖξ μὴ δοθεῖσα τῷ συνοικήσαντι, ἀλλὰ ἀνασχόμενος ἐκεῖνος τῶν τοῦ γάμου βαρῶν, καὶ ὁ γάμος θανάτῳ τοῦ ἀνδρὸς διαλυθείη, οὐκ ἂν εἴη δικαία* [21] *παντελῶς ἡ γυνὴ προῖκα μὴ δοῦσα τῷ συνοικήσαντι τὴν προγαμιαίαν λαβεῖν δωρεάν. εἰ*

valet pactum ac pater excluditur. Potest enim dos per pactum deminui, quando soli patri de ea agere licet.

11. Si in dotali instrumento perscripta quidem sit dotis quantitas nec tamen tradita, licet et viro et heredibus ejus, et patri viri, si dotem una in se receperit, ejusque heredibus, ac denique omni personae, a qua dos repetitur, opponere mulieri atque ejus heredibus non numeratae dotis exceptionem intra biennium continue computatum a matrimonii solutione.

12. Si qui conjuncti fuerint interpositis de dote et antenuptiali donatione instrumentis, ac postea appareat per totum conjugii tempus dotem marito non esse datam, sed illum matrimonii onera tulisse, matrimoniumque viri morte dissolutum fuerit, omnino non justum foret, mulierem, quae conjugi dotem non dedit, antenuptialem capere donationem. Quod si totam non

16) Cod. eod. const. 6. — Harm. §. 25.
17) L: *ἐνεγράφη.*
18) C: *τοὺς κληρονόμους.*
19) Cod. V, 15, 3. — Harm. II, 2, 5.
20) B: *δωρεᾶς συμβ.*
21) B: *δίκαιον.*

δὲ καὶ μὴ εἰς ὁλόκληρον δοίη, καὶ αὐτὴ κατὰ τοσοῦτον ἀπαιτείτω τὴν δωρεὰν, καθ' ὅσον ἐπιδοίη τὴν προῖκα. ἰσότητος γὰρ ἐσμὲν καὶ δικαιοσύνης ἐρασταὶ, καὶ ταύτην [22]) ἐν ἅπασί τε τοῖς ἄλλοις καὶ πρός γε τοῖς συνοικεσίοις βουλόμεθα κρατεῖν, ὥστε ἡ μηδ' ὁτιοῦν ἐπιδοῦσα μηδ' ὁτιοῦν λαμβανέτω. εἰ δὲ ἡ μὲν δοῦναι βουληθῇ τὴν προῖκα ἢ ὁ ὑπὲρ ταύτης παρεχόμενος αὐτὴν ἢ ὅστις ποτ' ἂν εἴη, ὁ δὲ ἀνὴρ ἢ ὁ τούτου πατὴρ τυχὸν ἢ ὁ πάππος ὑποδέξασθαι μὴ βουληθῇ, τὸ δὲ τῆς γυναικὸς ἐκμαρτύρεται μέρος καὶ ἑτοίμως ἔχει ταύτην καταβάλλειν, ἢ [23]) καί τι μεῖζον πράξειε καὶ προσαγάγοι [24]) τυχὸν, καὶ εἴγε κινητὴ καθεστήκοι, καὶ σφραγῖδας ἐπιθείη καὶ κατὰ τὸν νόμον ἀπόθοιτο, ἢ καὶ κατὰ μίαν μοῖραν [25]) εἰσβάλλων εἰς δικαστήριον ἀξιοῖ ταῦτα γενέσθαι, καὶ διαβάντες ἐκ τοῦ δικαστηρίου [26]) τινὲς παρήγγειλαν [27]) ταῦτα πρὸς τὸ τοῦ ἀνδρὸς μέρος, ἐπιμείνοι δὲ καὶ οὕτως ἀναβαλλόμενον, μὴ δύνασθαι διαλυθέντος τοῦ γάμου τὴν τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς ἔκτισιν ἐκκλίνειν ὡς δὴ προικὸς οὐκ ἐπιδοθείσης· ὁ γὰρ δοῦ-

dederit, etiam ipsa tantam donationis partem petat, quantam dotis dedit. Aequalitatis enim sumus et justitiae amantes, eamque tum in aliis rebus omnibus, tum vero etiam in conjugiis obtinere volumus, ita ut, quae nihil plane dedit, etiam nihil accipiat. Sed si ipsa quidem dotem dare voluerit, vel qui illam pro ea praestat vel quicunque alius, vir autem ejusve pater forte vel avus accipere recusaverit, pars autem mulieris testatione utitur et parata est eam solvere, vel etiam amplius quid fecerit et forte protulerit, et, si mobilis sit, sigilla quoque apposuerit et secundum legem deposuerit, aut etiam ab una parte in judicium prodiens hoc fieri desideret, et quidam ex judicio egressi id parti mariti denuntiarint, is autem vel sic differre perseveret, non poterit soluto matrimonio donationis propter nuptias solutionem effugere quasi dote non data: qui enim dare

22) C καταύτην habet, hocque verbo novam § incipit.
23) C: καταβαλεῖν εἰ καί.
24) B: προσάγοι.
25) R: ἡμέραν.
26) L et R: δικαστοῦ.
27) B: ἀπήγγ.

ναι βουληθεὶς, ἐν ᾧ τὴν λῆψιν ὁ λαμβάνειν ἠξιωμένος παραιτεῖται, παραπλήσιος ἔσται [28]) τῷ δεδωκότι [29]).

ιγ'. Τὰ τῆς προγάμου δωρεᾶς καὶ τῆς προικὸς πράγματα οὔτε συναινούσης τῆς γυναικὸς ἐκποιεῖται, οὐδὲ ἐνεχυριάζεται, εἰ μὴ δευτέραν ποιήσηται συναίνεσιν αὐτοῖς ἡ γυνὴ μετὰ διετίαν· ἔνθα μέντοιγε δυνατόν ἐστι τὸ ἱκανὸν αὐτῇ γενέσθαι ἐξ ἑτέρων πραγμάτων. ὁ γὰρ παρὰ τὴν λεχθεῖσαν [30]) παρατήρησιν ἀγοράζων τὰ τοιαῦτα πράγματα, τὴν μὲν γυναῖκα οὐ προκριματίζει, ἀλλ' ὑπόκειται αὐτῇ [31]).

ιδ'. Δύο προικῴων [32]) ὑπό τινος χρεωστουμένων τὰ μὲν ἐξ αὐτῶν φαινόμενα πράγματα ἐκδικεῖται ὑπὸ τῶν τεχθέντων ἐκ [33]) τοῦ αὐτοῦ γάμου. εἰς [34]) δὲ τὰ μὴ φαινόμενα ἔχει προγενεσίαν ἡ πρώτη προῖξ ἀπαιτουμένη ὑπό τε τῆς γυναικὸς καὶ ὑπὸ τῶν κατιόντων αὐτῆς ἑκατέρας φύσεως [35]).

voluit, quando is, qui accipere rogatur, recusavit, similis est ei, qui dedit.

13. Quae res ad ante nuptias donationem et dotem pertinent, nec consentiente muliere alienantur aut oppignerantur, nisi mulier post biennium iterum iisdem consentiat, si tamen ei satisfieri possit ex aliis rebus. Qui enim citra dictam observationem hujusmodi res emerit, mulieri non praejudicat, sed ei tenetur.

14. Si quis duas debeat dotes, res ex illis extantes vindicantur ab iis, qui ex eodem matrimonio nati sunt. In non extantibus praelationem habet dos prior, si ab uxore ejusque descendentibus utriusque sexus petatur.

28) C: ἔστω. R: ἐστι.

29) Priora descripta sunt ex Nov. 2 cap. 5 usque ad verba: μηδ' ὁτιοῦν λαμβανέτω. Reliqua ex Nov. 91 cap. 2. — Harm. IV, 9, 12. 13.

30) R: ῥηθεῖσαν.

31) Summa Nov. 61 cap. 1. — Harm. eod. §. 19.

32) Temere hanc vocem in προικῶν corrigunt: quod tamen et R fecit.

33) B: ἀπό.

34) C: εἰ.

35) Est Theodori summa Nov. 91 cap. 1. Vide Basil. Fabrot. IV p. 453. — Harm. eod. §. 40.

ιε'. Ἡ γυνὴ προτιμάσθω περὶ τὴν προῖκα τῶν προτέρων δανειστῶν τοῦ ἀνδρός [36]).

ιϛ'. Οὐ προτιμᾶται δὲ ἡ γυνὴ τῶν προτέρων δανειστῶν περὶ τὴν προγάμου δωρεάν [37]).

ιζ'. Ἡ γυνὴ προτιμᾶται περὶ τὴν προῖκα τοῦ δημοσίου χρέους, εἰ μήπω προγενέστερον ὑπῆρξεν [38]).

ιη'. Εἰ μὲν ὁ ἀνὴρ παρὰ γνώμην τῆς ἰδίας [39]) γυναικὸς ὑπόθηται τὰ πράγματα αὐτῆς, οὐκ ἔῤῥωται ἡ ὑποθήκη. ἐὰν δὲ συναινούσης αὐτῆς ὑπόθηται, πάλιν ἐμποδίζει τὸ δόγμα ἐὰν εἴδη [40]) ὁ πρὸς τὸν ἄνδρα συναλλάξας. εἰ δὲ ἡ γυνὴ ὁρῶσα τὸν ἄνδρα τὰ ἴδια ὑποτιθέμενον ἐσιώπησεν ἐπίτηδες ὡς ἀπατῆσαι βουλομένη τὸν συναλλάσσοντα τῷ ἀνδρὶ, τότε οὐ βοηθεῖται. ταῖς

15. Mulier in dote prioribus mariti creditoribus praeferatur..

16. Non praefertur mulier prioribus creditoribus in ante nuptias donatione.

17. Mulier in dote debito fiscali praefertur, nisi hoc anterius extiterit.

18. Si quidem vir praeter uxoris suae voluntatem bona ejus oppigneraverit, non valet hypotheca; quod si ea consentiente pigneravit, rursus obstat senatusconsultum, si hoc scivit qui cum marito contraxit. Si vero mulier virum videns res suas oppignerantem de industria tacuerit, utpote contrahentem cum marito decipere

36) Cod. V, 12, 30. — Harm. I, 13, 25.

37) Cod. VIII, 18, 12 §. 2. — Harm. eod. §. 27.

38) Huc videtur pertinere Cod. VII, 73, 2. — Apud Harm. est tit. laud. §. 28. — In Cod. Bodlej. 3399 fol. 68. A hoc caput sic audit: Ἡ γυνὴ προτιμᾶται περὶ τὴν προῖκα τοῦ δημοσίου χρέους, εἰ μὴ προγενέστερον ὑπῆρχε τὸ δημοσίως παρ' αὐτοῦ κεχρεωστημένον. ὥς φησι βι κε' τί. β' κεφ. νη' καὶ βι. λ' τί. α' κεφ. ξθ'. περὶ δωρεῶν μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, κἂν τοῦ ἀνδρὸς σιωπηρῶς ὑπόκεινται, ὅμως προτιμᾶται τῆς προικὸς τὸ πριμήπιλον (sic). Vide Basil. Fabrot. IV p. 46.

39) Hoc verbum deest in L.

40) C: ἐὰν δὲ εἴδη. R: δόγμα παράκλησις γάρ ἐστι τὸ γινόμενον ἐὰν ἤδη πρὸς τὸν ἄνδρα συναλλάξη.

γὰρ ἀπατωμέναις γυναιξὶ βοηθεῖ τὸ δόγμα, οὐ ταῖς πανούργοις [41]).

ιθ'. Ἐὰν διὰ τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἐνοχὴν παρενέβαλεν ἑαυτὴν ἡ γυνὴ ἐν τῷ δεσμῷ τοῦ ἀλλοτρίου συναλλάγματος [42]) *καὶ διὰ τῆς ἰδίας ὑποστάσεως τοῦτον ἀπαλλάξαι τῆς ἐνοχῆς ἐμελέτησεν, εἰ μὲν ὑποσχομένη μὴ κατέβαλεν, οὐδὲ καταβαλεῖν ἔτι ἀπαιτηθήσεται· εἰ δὲ κατέβαλεν, διεκδικεῖν τὸ καταβληθὲν οὐ δύναται, δηλονότι τῶν ἐντελῶν* [43]) *οὖσα* [44]).

κ'. Εἴ τις γυνὴ ἐν δανειακῷ γραμματείῳ συναινέσει τῷ ἰδίῳ ἀνδρὶ ἢ ὑπογράψει καὶ τὴν οἰκείαν [45]) *περιουσίαν ἢ καὶ ἑαυτὴν ἐνοχοποιήσει, οὐδὲν τοιοῦτον ἰσχύει ἢ κρατεῖ· εἴτε ἅπαξ εἴτε πολλάκις τοιοῦτον* [46]) *ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ πράγματος γένηται, εἴτε ἰδικὸν εἴτε δημόσιον εἴη τὸ χρέος· ἀλλ' οὕτως εἶναι, ὡσανεὶ μηδὲ γεγραμμένον ἦν, εἰ μὴ φανερῶς ἀποδειχθῇ, ὅτι τὰ χρήματα εἰς ἰδίας αὐτῆς τῆς γυναικὸς χρείας ἐδανείσθη* [47]).

volens, tum non adjuvatur. Deceptis enim mulieribus subvenit senatusconsultum, non decipientibus.

19. Si mulier propter obligationem viri se interposuit in vinculo alieni contractus eumque ex suis opibus liberare studuit, si quidem hoc pollicita non solvit, nihil amplius ab ea exigetur: quod si solverit, solutum repetere nequit, scilicet si perfectae aetatis suique juris est.

20. Si qua mulier viro suo in mutui instrumento consenserit aut subscripserit suasque facultates aut se ipsam obligaverit, nihil hujusmodi valet vel obtinet: sive hoc semel sive saepius super eodem negotio factum sit, sive privatum sive publicum sit debitum: sed ita se habet, quasi ne scriptum quidem sit, nisi evidenter probetur, pecuniam in propriam ipsius mulieris rem versam esse.

41) Cod. IV, 29, 5. — Harm. eod. §. 16.

42) R: *ἀλλοτρίῳ συναλλάγματι.*

43) C: *ἐντολῶν.*

44) Cod. eod. const. 4. — Harm. §. 15.

45) R: *ἰδίαν.*

46) R: *τὸ τοιοῦτον.*

47) R: *ἐδανείσθησαν.* — Est ex Nov. 134 cap. 8. — Harm. eod. §. 14.

ΤΙΤΛΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ.

Περὶ δωρεῶν μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικός [1]).

α΄. Μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς οὐκ ἔῤῥωται δωρεὰ διὰ τὸν ἔρωτα, καὶ τὸ μὴ ἔχειν αὐτοὺς διαζυγίου πρόφασιν ἐκ τοῦ μὴ δωρεῖσθαι, καὶ [2]) διὰ τὸ μὴ γίνεσθαι τὸν εὔπορον ἄπορον καὶ τὸν ἄπορον εὔπορον [3]).

β΄. Οὐ μόνον ἐπὶ τῶν συνεστώτων γάμων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν κεκωλυμένων ἀνίσχυροί εἰσιν αἱ δωρεαί [4]).

γ΄. Καὶ οἱ συνυπεξούσιοι τῶν γεγαμημένων, ἐλεύθεροί τε καὶ δοῦλοι, κωλύονται δωρεῖσθαι· καὶ ὑπεξούσιοι τοῖς ὑπεξουσίοις. ὅθεν ἡ γυνή μου τῷ ὑπεξουσίῳ μου υἱῷ οὐκ ἐῤῥωμένως δωρεῖται, εἰ μὴ ἐπὶ τὰ κάστρα ἀπιόντι· ἰδιόκτητον γὰρ αὐτοῦ γίνεται. καὶ ὁ ὑπεξούσιός μου ἐκ τοῦ ἰδιοκτήτου πεκουλίου καλῶς δωρεῖται τῇ γαμετῇ μου. ὁ οὖν ἔχων υἱὸν ὑπεξούσιον [5])

TITULUS DECIMUS.

De donationibus inter virum et uxorem.

1. Inter virum et uxorem non valet donatio propter amorem, et ne praetextum divertendi habeant, quod non donetur, neve locuples pauper et pauper locuples fiat.

2. Non solum in justis nuptiis, sed etiam in prohibitis donationes irritae sunt.

3. Etiam qui in ejusdem potestate sunt cum conjugibus, seu liberi seu servi, donare prohibentur: item qui in potestate sunt [aliis in ejusdem] potestate constitutis. Unde uxor mea filio meo familias non valide donat, nisi in castra eunti: namque castrense peculium fit. Et filius meus familias ex castrensi peculio uxori meae

1) De donationibus inter V. et U. tractat: Dig. XXIV, 1. Cod. V, 16. Harmen. IV, 11.

2) Deest καί in C.

3) P: βι. κδ' τί. α' διατ. α'. — Dig. h. t. dig. 1. 2. 3. — Harm. l. l. §. 1.

4) Dig. h. t. dig. 3 §. 1. — Harm. l. l. §. 2.

5) Omnes Codices: αὐτεξούσιον, quod post Cujacium in ὑπεξ. mutavi. In Codicibus Epanagoges quibusdam legitur: οὐ κεκώλυται, quod haud scio, an Cujacii conjecturae praeferendum sit.

καὶ τῇ ἰδίᾳ γαμετῇ καὶ τῇ νύμφῃ δωρεῖσθαι κεκώλυται [6].

δ'. Ἡ πενθερὰ τῇ νύμφῃ καὶ ἡ νύμφη τῇ πενθερᾷ δωρεῖται. οὐ γὰρ ὕπεστι λόγος της ὑπεξουσιότητος [7].

ε'. Εἰ μὲν μὴ ἔχων πρόθεσιν ὁ ἀνὴρ πωλῆσαι πέπρακε τῇ γυναικὶ διὰ τὸ δωρεῖσθαι αὐτῇ, ἄκυρος ἡ πρᾶσις. εἰ δὲ πωλῆσαι βουλόμενος ὀλίγου πέπρακεν, εἰς ὃ γέγονεν ἡ γυνὴ πλουσιωτέρα, ἀκυροῦται. τυχὸν γὰρ δοῦλον ιε' νομισμάτων ἄξιον ἐπώλησεν εἰς ε' νομίσματα, καὶ νῦν ἄξιός ἐστι ι' νομίσματα· τὰ πέντε δίδωσιν, εἰς ἃ [8]) νῦν ἐστιν εὐπορωτέρα [9]).

ς'. Ἐπὶ τῶν κεκωλυμένων εἰ μὲν φαίνεται τὰ δωρηθέντα, ἐκδικεῖται [10]). εἰ δὲ δεδαπάνηται, ἀπαιτεῖται ὁ δεξάμενος μέχρις οὗ γέγονεν εὐπορώτερος [11]).

ζ'. Καλῶς ἀλλήλοις θανάτου αἰτίᾳ δωροῦνται· εἰς καιρὸν γὰρ ἀναφέρεται ἐν ᾧ ὁ γάμος παύεται, καὶ τῷ

recte donat. Qui itaque filium in potestate habet, et uxori suae et nurui donare prohibetur.

4. Socrus nurui, et nurus socrui donare potest: nulla enim subest potestatis ratio.

5. Si vir animum quidem vendendi non habens uxori vendidit ut illi donaret, irrita est venditio. Sed si vendere cupiens minoris vendidit, in quantum uxor locupletior facta est, infirmatur; puta servum xv aureis dignum vendidit v aureis: nunc autem x aureis dignus est: quinque reddit, quibus nunc locupletior est.

6. In [donationibus] prohibitis, siquidem donata extant, vindicantur: si vero consumta sunt, a donatario repetuntur, quatenus iis locupletior est.

7. Recte sibi invicem mortis causa donant: namque ad tempus refertur, quo matrimonium desinit, et

6) P: διατ. γ' θέ. γ'. — Dig. h. t. dig. 3 §. 2. 3. 4. 5. — Harm. l. l. §. 9.

7) P: θέ. δ'. — Dig. h. t. dig. 3 §. 7. — Harm. l. l. §. 10.

8) Codd. ὅ.

9) P addit: εἰ καὶ ἤμελλε δανείζεσθαι. Idem laudat: διατ. ε' θέ. η'. — Dig. h. t. dig. 5 §. 5. — Harm. l. l. §. 11.

10) L: τὰ δωρ. χρήματα, ἀπαιτεῖται. In margine tamen adscripta est lectio, quam habes in textu.

11) Dig. h. t. dig. 5 §. 18. — Harm. l. l. §. 12.

θανάτῳ τοῦ δωρησαμένου γίνεται τοῦ λαβόντος, ἐν δὲ τῷ μεταξὺ τοῦ δωρησαμένου ἐστίν. πᾶσα δὲ δωρεὰ θανάτου αἰτίᾳ μεταξὺ τῶν συνοικούντων ἔῤῥωται [12]).

η'. Διαζυγίου γενομένου ἢ θανάτου αἰτίᾳ δωρεὰ οὐκ ἔῤῥωται, ἀλλὰ ἀκυροῦται [13]).

θ'. Καλῶς δωροῦμαι τῇ γαμετῇ μου τὸ ἀρκοῦν πρὸς ἀνανέωσιν τοῦ καυθέντος αὐτῆς οἴκου [14]).

ι'. Αἱ πρὸ τοῦ γάμου δωρεαὶ ἰσχύουσι, κἂν ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ γαμηθῶσιν [15]).

ια'. Οὐ λαμβάνει ὁ ἀνὴρ, εἴ τι ἐδαπάνησεν εἰς τοὺς τεχθέντας ἐκ τῶν προικιμαίων δούλων, ἢ δέδωκεν εἰς μάθησιν αὐτῶν ἢ εἰς τροφάς· τῇ γὰρ ὑπηρεσίᾳ αὐτῶν κέχρηται. τὸ δὲ δοθὲν ταῖς τροφαῖς [16]) αὐτῶν λαμβάνει, ὡς ἐπὶ σωτηρίᾳ δοθέν· ὃν τρόπον εἰ παρὰ λῃστῶν τοὺς προικιμαίους ἀναῤῥύσηται δούλους [17]).

morte donantis acquiritur donatario, medio autem tempore donantis est. Omnis igitur mortis causa donatio inter conjuges valet.

8. Divortio facto mortis causa donatio non valet, sed infirmatur.

9. Recte uxori meae dono quod ad reparationem domus ejus exustae sufficit.

10. Ante nuptias donationes valent, licet eodem die nuptiae fiant.

11. Vir non recipit, si quid in natos ex dotalibus ancillis impendit, aut pro doctrina vel alimentis eorum dedit: illorum enim opera utitur. Quod vero eorum nutricibus dedit, repetit, utpote salutis causa datum: quemadmodum si a praedonibus servos redemisset dotales.

12) P: διατ. θ' . . . . — Dig. h. t. dig. 9 §. 2. dig. 10. 11 pr. §. 1. — Harm. l. l. §. 13. 14.

13) Dig. h. t. dig. 11 §. 10. — Harm. l. l. §. 14.

14) P: διατ. ιδ'. — Dig. h. t. dig. 14. — Harm. l. l. §. 15.

15) P: διατ. κζ'. — Dig. h. t. dig. 27. — Harm. l. l. §. 16.

16) Reitzius mavult: ταῖς τροφοῖς.

17) P: διατ. κη' θέ. β'. — Dig. h. t. dig. 28 §. 1. — Harm. II, 3, 7.

ιβ΄. Ἐὰν ἥττονα τῶν ιβ΄ ἐνιαυτῶν ἀγαγόμενός τις δωρήσηται αὐτῇ, εἰ μὲν προϋπῆν μνηστεία, μένει καὶ ὡς πρὸς μνηστὴν ἡ δωρεὰ ἔῤῥωται. εἰ δὲ μὴ προῆν μνηστεία, ἄκυρος ἡ δωρεά. οὐ γὰρ πρὸς ἐξωτικὴν, ἀλλ' ὡς πρὸς γαμετὴν ἐγένετο [18]).

ιγ΄. Ἐὰν δωρεᾶς ἐν γάμῳ γενομένης συμβῇ συναποθανεῖν τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα, οὐδέτερος ἐνάγει, ἐπειδὴ οὐδεὶς αὐτῶν ἐπέζησε τῷ ἑτέρῳ [19]).

ΤΙΤΛΟΣ ἙΝΔΕΚΑΤΟΣ.

Περὶ λύσεως γάμου καὶ τῶν αἰτιῶν αὐτοῦ.

α΄. Ἐπειδὴ πολλὰς ἐν τοῖς παλαιοῖς νόμοις εὕρομεν αἰτίας, ἐξ ὧν εὐχερῶς αἱ τῶν γάμων διαλύσεις γίνονται, τούτου ἕνεκα [1]) συνείδομεν ἐκ τούτων περιελεῖν [2]) τινας, αἵπερ ἡμῖν ἀνάξιοι πρὸς τὸ διαλύειν γάμους ἐφάνησαν, καὶ ταύτας μόνον ὀνομαστὶ τῷ παρόντι

12. Si minorem duodecim annis aliquis duxerit eique donaverit, si quidem sponsalia praecesserint, durant et tanquam sponsae facta donatio valet: si vero non praecesserint sponsalia, irrita est donatio: non enim extraneae, sed tamquam uxori facta est.

13. Si donatione constante matrimonio facta eveniat, ut maritus et uxor commoriantur, neuter agit: siquidem neuter eorum alteri supervixit.

TITULUS UNDECIMUS.

De solutione matrimonii ejusque causis.

1. Quoniam multas in legibus antiquis reperimus causas, ex quibus facile matrimonii dissolutiones fiunt, ideo quasdam ex iis statuimus tollere, quae nobis indignae sunt visae ad dissolvenda matrimonia, et eas

18) Dig. h. t. dig. 32 §. 27. — Harm. l. l. §. 18. — Harm. IV, 11, 17.
19) Dig. h. t. dig. 32 §. 14.

1) B: χάριν.
2) C: περιελθεῖν.

ἐντάξαι νόμῳ, ὑπὲρ ὧν εὐλόγως τοὺς γάμους δίχα ποινῆς ἔξεστι διαλύειν [3]).

β'. Διαλύεται ὁ γάμος κατὰ πρόφασιν ἀναγκαίαν τε καὶ οὐκ ἄλογον, ὅταν τὶς οὐχ οἷός τε εἴη [4]) συνιέναι τῇ γυναικὶ καὶ τὰ παρὰ τῆς φύσεως ἀνδράσι δεδομένα πράττειν, ἀλλὰ τριετία μὲν παραδράμοι ἐκ τοῦ τῶν γάμων καιροῦ, ὁ δὲ [5]) ὅτι ταῖς ἀληθείαις ἔστιν ἀνὴρ [6]) οὐ δεικνύοι [7]). πάρεστι γὰρ τῇ γυναικὶ ἢ τοῖς γε αὐτῆς πατρᾶσι [8]) διαζευγνύναι τὸ συνοικήσιον [9]) καὶ στεῖλαι διάλυσιν, κἂν εἰ μὴ βούλοιτο τοῦτο ὁ συνοικῶν. κἀνταῦθα ἡ μὲν προῖξ, ἥτις ἐστὶν ὅλως ἐπιδεδομένη, ἀκολουθήσει τῇ γυναικὶ καὶ ἀποδώσει ταύτην ὁ ἀνὴρ, εἴγε τύχοι λαβών. ἡ δὲ διὰ τὸν γάμον [10]) ἤτοι πρὸ τῶν γάμων δωρεὰ μένει [11]) παρὰ τῷ ἀνδρὶ, οὐδὲν οἴκοθεν ζημιουμένῳ [12]).

γ'. Θεσπίζομεν καὶ τὸν ἐν αἰχμαλωσίᾳ [13]) διαλύεσθαι τοῦ γάμου, οὐχ ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀλλ'

tantum nominatim praesenti legi inserere, ob quas cum ratione et absque poena matrimonia solvere licet.

2. Solvitur matrimonium ob causam necessariam nec irrationabilem, quum quis ineptus fuerit cum uxore coire, et quae a natura viris tributa sunt praestare, si quidem triennium praeterierit a nuptiarum tempore nec ipse se virum re vera esse probaverit. Tunc enim mulieri aut parentibus ejus matrimonium dissolvere licet et mittere repudium, etiamsi hoc nolit maritus. Atque hic dos, si qua omnino data est, mulierem sequetur eamque maritus reddet, si acceperit. Propter nuptias autem sive ante nuptias donatio apud maritum manet, nullum in suis rebus dispendium passurum.

3. Sancimus etiam, ut, qui in captivitate est, matrimonio solvatur, nec tamen simpliciter aut temere,

3) P: νεαρὰ ριζ'. — Nov. 117 c. 8 pr. — Harm. IV, 12 §. 1.

4) B: ἢ.

5) C: οὐδέ.

6) R: ὁ ἀνήρ.

7) C: δεικνύει.

8) R: γονεῦσι.

9) In Codicibus συνοικέσιον et συνοικήσιον promiscue scribitur.

10) C: τῶν γάμων.

11) B: μενεῖ.

12) Nov. 22 c. 6. — Harm. eod. §. 2.

13) R addit ὄντα.

ἕως μὲν ἐστι φανερὸν [14]) περιεῖναι ἢ τὸν ἄνδρα ἢ τὴν γυναῖκα [15]), μένειν ἄλυτα τὰ συνοικήσια συγχωροῦμεν, καὶ οὐκ ἐλεύσονται [16]) πρὸς δευτέρους γάμους οὔτε γυναῖκες οὔτε ἄνδρες, εἰ μὴ βούλοιντο δοκεῖν κατὰ προπέτειαν τοῦτο πρᾶξαι καὶ ὑποπεσεῖν ταῖς ποιναῖς, ὁ μὲν τῇ [17]) τῆς προγάμου δωρεᾶς φαμεν ἐκτίσει, ἡ δὲ [18]) τῆς προικός. εἰ δὲ καθεστήκοι ἄδηλον [19]), πότερον περίεστιν ἢ μὴ τὸ [20]) εἰς πολεμίους [21]) ἀφικόμενον πρόσωπον, τηνικαῦτα πενταετίαν μενετέον εἴτε τῷ ἀνδρὶ εἴτε τῇ γυναικὶ, μεθ' ἣν, εἴτε σαφῆ γένοιτο τὰ τῆς τελευτῆς εἴτε ἄδηλα μένοι, γαμεῖν ἔξεστιν ἀκινδύνως, ὥστε ἐνταῦθα οὐδὲ διαισίῳ [22]) γίνεται καιρὸς, οὕτω [23]) τῶν προσώπων διεστώτων ἀλλήλων [24]). καὶ οὐδεὶς ἐνταῦθα κερδαίνει, οὔτε ὁ ἀνὴρ τὴν προῖκα οὔτε ἡ γυνὴ τὴν προγαμιαίαν δωρεὰν, ἀλλ' ἕκαστος ἐπὶ τῶν οἰκείων μένει [25]).

δ'. Ἐπειδὴ δὲ καὶ κατὰ συναίνεσιν ἢ καὶ διὰ σω-

sed donec certum est aut virum superesse aut mulierem, indissoluta matrimonia manere sancimus, neque venient ad secundas nuptias aut mulieres aut viri, nisi malint videri per temeritatem fecisse et poenis subdi, hic scilicet donationis ante nuptias persolutioni, illa vero dotis. Si vero incertum existat, utrum superest persona inter hostes delapsa nec ne, tunc quinquennium expectandum est sive viro sive mulieri, quo exacto, sive de morte constet, sive incertum maneat, nuptias sine periculo contrahere licet, ita ut nec repudio hic opus sit, ita inter se invicem disjunctis personis: et neuter inde lucratur, nec vir dotem nec mulier ante nuptias donationem, sed uterque bona sua retinet.

4. Quoniam vero etiam per consensum aut casti-

14) C: φανερῶς.
15) L: γαμετήν.
16) C: ἐλεύσωνται.
17) R τῇ non habet.
18) R: τῇ τῆς.
19) C: καθ. ἄδ.
20) C: τὸ μή.
21) R: εἰς τοὺς πολέμους.
22) M in margine: σημ. διαζυγίου.
23) C et L: οὔτε.
24) C: ἀδήλων.
25) B: μενεῖ. P: μενέτω. — Nov. 22 cap. 7. — Harm. eod. §. 3.

φροσύνην ἐλύετο ὁ γάμος, θεσπίζομεν μὴ ἄλλως πως ἢ παρευθὺ ἑκάτερα [26]) μέρη προσέρχεσθαι τῷ μονήρει βίῳ, ἀζημίων δηλονότι φυλαττομένων αὐτῶν [27]).

έ. Τὰς αἰτίας [28]), ἐξ ὧν ὁ ἀνὴρ χωριζόμενος τὴν προῖκα τῆς γυναικὸς ἀποκερδαίνειν δύναται φυλαττομένης τῆς ἐπ' αὐτῇ [29]) δεσποτείας τοῖς ἐκ τοῦ αὐτοῦ γάμου παισὶν, ἢ παίδων οὐκ ὄντων ἀπολαύειν αὐτὸν [30]) καὶ τῆς δεσποτείας, ταύτας εἶναι διατυποῦμεν [31]).

ϛ'. Εἰ κατὰ τῆς βασιλείας βουλομένοις [32]) τισι σύνοιδεν ἡ γυνὴ καὶ τῷ ἰδίῳ ἀνδρὶ μὴ φανερώσῃ. εἰ δὲ ὁ ἀνὴρ τοῦτο παρὰ τῆς γυναικὸς προσαγγελθὲν σιωπήσῃ, ἐξέστω τῇ γυναικὶ δι' οἱουδήποτε προσώπου τοῦτο προσαγγέλλειν τῇ βασιλείᾳ, ὥστε τὸν ἄνδρα μηδεμίαν ἐκ ταύτης τῆς αἰτίας λύσεως γάμου εὑρεῖν πρόφασιν.

tatis causa matrimonium solvebatur, sancimus ne hoc alio fiat modo, nisi confestim utraque pars ad solitariam vitam accesserit: ut scilicet sic indemnes serventur.

5. Causas, ob quas vir divertens dotem uxoris lucrari possit dominio illius liberis ex eodem matrimonio servato, aut liberis non extantibus et ipse frui proprietate, has esse statuimus:

6. Si quibus contra imperium quid molientibus uxor conscia fuerit, nec marito indicaverit: si vero vir hoc ab uxore denuntiatum tacuerit, mulieri licet id per quamcunque personam majestati denuntiare, ut ne vir ullum ex hac causa dirimendi matrimonii praetextum habeat.

26) B: τὰ ἑκάτ.

27) Harm. §. 11 in fine. — Interpretes adducunt Nov. 117 c. 10. Verum in Cod. Bodlej. 3399 dicitur esse: τῆς νεαρᾶς διατάξεως βασιλείου καὶ λέοντος καὶ ἀλεξάνδρου. Ea enim rubrica superscribitur huic capiti et videtur innuere τὴν ἐπαναγωγὴν τοῦ νόμου a Basilio, Leone et Alexandro profectam, in qua sane idem caput extat.

28) B: Τὰς δ' αἰτ.

29) C: αὐτῆς.

30) Codd.: αὐτούς.

31) Hoc caput, et quae sequuntur usque ad cap. 11 ex Nov. 117 cap. 8 desumta sunt. Harm. eod. §. 13.

32) B: κατὰ βασιλέως βουλευομένοις.

ζ'. Εἰ περὶ μοιχείας ὁ ἀνὴρ νομίσοι δύνασθαι τὴν ἑαυτοῦ γαμετὴν ἐλεγχθῆναι [33]), προσήκει τὸν ἄνδρα πρότερον ἐγγράφεσθαι τὴν γυναῖκα ἢ καὶ τὸν μοιχόν· καὶ εἴπερ ἡ τοιαύτη κατηγορία ἀληθὴς ἀποδειχθῇ, τηνικαῦτα χωρισμοῦ γενομένου [34]) ἔχειν τὸν ἄνδρα πρὸς τῇ προγάμου δωρεᾷ καὶ τὴν προῖκα, καὶ πρὸς τούτοις, εἰ παῖδας μὴ ἔχοι, τοσοῦτον λαμβάνειν ἐκ τῆς ἄλλης τῆς γυναικὸς περιουσίας, ὅσον τῆς προικὸς τὸ τρίτον μέρος εἶναι γινώσκεται· ὥστε τῇ [35]) αὐτοῦ δεσποτείᾳ καὶ τὴν προῖκα καὶ τὴν παρ' ἡμῶν ὁρισθεῖσαν ποινὴν προσκυροῦσθαι. εἰ γὰρ παῖδας ἔχοι ἐκ τοῦ αὐτοῦ συνοικησίου, κελεύομεν καὶ τὴν προῖκα καὶ τὴν ἄλλην τῆς γυναικὸς περιουσίαν κατὰ τοὺς ἔμπροσθεν ὡρισμένους νόμους τοῖς παισὶ φυλάττεσθαι, καὶ οὕτως τὸν μοιχὸν ὁμοίως [36]) ἐλεγχόμενον ἅμα τῇ γυναικὶ τιμωρεῖσθαι. καὶ εἰ μὲν ἔχοι ὁ μοιχὸς γυναῖκα, λαμβάνειν αὐτὴν τὴν ἰδίαν προῖκα καὶ τὴν διὰ τοὺς γάμους δωρεάν, ὥστε, εἰ παῖδας ἔχοιεν, μόνης τὴν γυναῖκα τῆς χρήσεως ἀπολαύειν τῆς δωρεᾶς, τῆς δεσποτείας κατὰ τοὺς νόμους τοῖς παισὶ φυλαττομένης· τὴν δὲ ἄλλην τοῦ ἀνδρὸς περιουσίαν τοῖς αὐτοῦ παισὶ δωρούμεθα. παίδων δὲ μὴ ὑπόν-

7. Si vir putet uxorem suam adulterii convinci posse, oportet eum prius accusare mulierem, aut etiam adulterum: atque si illa accusatio vera esse probetur, tunc facto divortio vir praeter ante nuptias donationem habeat et dotem: et insuper, si liberos non habet, tantum ex alia mulieris substantia accipiat, quantum triens dotis facere comperiatur, ut ejus dominio et dos et praefinita a nobis poena acquiratur. Si vero ex eodem conjugio liberos habet, jubemus et dotem et aliam mulieris substantiam secundum antea statutas leges liberis reservari: et sic adulterum similiter convictum una cum muliere puniri. Et siquidem uxorem habeat adulter, ipsa suam dotem capiat et propter nuptias donationem, ita ut, si liberos habeant, solo mulier usufructu donationis gaudeat, reservata secundum jura liberis proprietate: reliquam vero viri substantiam liberis ejus dona-

33) B: ἐλέγχειν.
34) B: γινομ.
35) C: ἡ — δεσποτεία.
36) L: ὁμοίως.

Digitized by Google

των, τὴν μὲν τῆς [37]) προγαμιαίας δωρεᾶς δεσποτείαν τῇ γυναικὶ διαφέρειν θεσπίζομεν, τὴν δὲ ἄλλην τοῦ ἀνδρὸς περιουσίαν πᾶσαν [38]) τῷ φίσκῳ [39]) κατὰ τοὺς παλαιοὺς προσκυροῦσθαι νόμους.

η'. Ἐὰν οἱῳδήποτε τρόπῳ ἡ γυνὴ τῇ ζωῇ τοῦ ἀνδρὸς ἐπιβουλεύσῃ ἢ ἄλλοις τοῦτο ποιοῦσι συνειδυῖα τῷ ἀνδρὶ μὴ φανερώσῃ [40]).

θ'. Ἐὰν ἀνδράσι μὴ βουλομένου τοῦ ἀνδρὸς ἐξωτικοῖς συμποσιάζῃ ἢ συλλούηται.

ι'. Ἐὰν μὴ βουλομένου τοῦ ἀνδρὸς ἔξω τοῦ οἴκου [41]) μείνῃ, εἰ μήτοιγε [42]) τυχοῦσα [43]) παρὰ τοῖς ἰδίοις γονεῦσιν.

ια'. Ἐὰν ἱππικοῖς ἢ θεάτροις ἢ κυνηγίοις [44]) παραγενήσηται ἐπὶ τῷ [45]) θεωρῆσαι, ἀγνοοῦντος ἢ κωλύοντος τοῦ ἀνδρός.

ιβ'. Ἐὰν δὲ συμβῇ τινα [46]) δίχα μιᾶς τῶν προει-

mus. Liberis autem non extantibus, antenuptialis quidem donationis proprietatem ad mulierem pertinere statuimus, omnem vero aliam viri substantiam fisco secundum veteres leges acquiri.

8. Si quocunque modo uxor mariti vitae insidiata aut aliis hoc agentibus conscia fuerit, nec marito indicarit.

9. Si cum viris extraneis non volente marito convivetur aut lavetur.

10. Si viro invito extra domum maneat, nisi forte apud parentes fuerit.

11. Si ludis equestribus vel theatris vel venationibus spectandi causa interfuerit, invito aut prohibente marito.

12. Sed si acciderit, ut quis citra unam dictarum

37) B: τῆς μὲν πρ.
38) R: ὅλην περιουσίαν.
39) L: τῷ δημοσίῳ.
40) C addit: διαλύεται ὁ γάμος.
41) C: οἰκείου.
42) C: μέντοιγε.
43) R: τυχόν.
44) C: κυνηγεσίοις. R in margine: κυνήγιον λέγει τόπον, ἔνθα τὸ πάλαι ἐθηριομάχουν.
45) L: πρὸς τό.
46) R: τινας.

ρημένων αἰτιῶν τὴν ἑαυτοῦ γαμετὴν τοῦ ἰδίου οἴκου ἐξωθήσασθαι [47]), *ὥστε ἐκείνη μὴ ἔχουσα* [48]) *πρὸς οὓς δύναται μένειν ἐξανάγκης ἔξω τὴν νύκτα διάγειν, κελεύομεν μηδεμίαν εἶναι τῷ ἀνδρὶ ἄδειαν διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν χωρισθῆναι τῆς γυναικὸς, διότιπερ* [49]) *αὐτὸς τούτου αἴτιος γίνεται.*

ιγ'. Τὰς *αἰτίας, δι' ὧν εὐλόγως δύναται ἡ γυνὴ τοῦ ἀνδρὸς χωρισθῆναι, καὶ ἐξ ὧν δύναται τήν τε προῖκα λαμβάνειν, καὶ τὴν διὰ τοὺς γάμους ἀπαιτεῖν δωρεὰν, ὁμοίως τοῖς παισὶ φυλαχθησομένης τῆς ἐπὶ τῇ δωρεᾷ δεσποτείας, ἢ παίδων μὴ ὄντων ἔχειν καὶ τὴν αὐτῆς* [50]) *δεσποτείαν, ταύτας εἶναι διατυποῦμεν·*

ιδ'. Ἐὰν *κατὰ τῆς βασιλείας ἢ αὐτὸς βούληταί τι, ἢ τοῦτό τισι βουλομένοις συνειδὼς μὴ φανερώσῃ τῇ βασιλείᾳ ἢ δι' ἑαυτοῦ ἢ οἱουδήποτε προσώπου.*

ιε'. Ἐὰν *οἱῳδήποτε τρόπῳ ὁ ἀνὴρ ἐπιβουλεύσῃ τῇ ζωῇ τῆς γυναικὸς, ἢ ἄλλων τοῦτο βουλομένων εἰδὼς*

causarum uxorem suam domo expellat, atque ea, non habens apud quos manere possit, necessario foris pernoctare cogatur, nullam sancimus viro esse potestatem propter hanc causam ab uxore divertere, quandoquidem ipse hanc causam praebuit.

13. Causas, propter quas mulier jure a marito divertere potest, et ex quibus et dotem recipere potest et propter nuptias donationem exigere, liberis similiter proprietate donationis reservanda, aut liberis haud extantibus et ipsa illius habere dominium, has esse sancimus:

14. Si aut ipse quid contra imperium machinetur aut aliis machinantibus conscius majestati non aperuerit, sive per se sive per aliam quamcunque personam.

15. Si quacunque ratione vir uxoris vitae insidias struxerit, aut aliis struentibus conscius uxori haud indi-

47) R: ἐξωθῆσαι.

48) R: ἐκείνην μὴ ἔχουσαν γονεῖς.

49) C: διόπερ.

50) L: ταύτης. R: ταύτην. Hoc caput et sequentia usque ad cap. 18 ex Nov. 117 cap. 9 desumta sunt. — Harmenopulo §. 14.

μὴ φανερώσῃ τῇ γυναικὶ καὶ σπουδάσῃ κατὰ τοὺς νόμους ἐκδικῆσαι [51]).

ιϛʹ. Ἐὰν ὁ ἀνὴρ τῇ τῆς γυναικὸς σωφροσύνῃ ἐπιβουλεύων ἄλλοις ταύτην [52]) εἰς τὸ μοιχευθῆναι ἐπιχειρήσῃ προδοῦναι.

ιζʹ. Ἐὰν ὁ ἀνὴρ περὶ μοιχείας τῆς ἑαυτοῦ [53]) γυναικὸς ἐγγράψηται καὶ τὴν μοιχείαν μὴ ἀποδείξῃ, ἐξεῖναι τῇ γυναικὶ βουλομένῃ καὶ ὑπὲρ ταύτης τῆς αἰτίας χωρίζεσθαι τοῦ ἀνδρὸς, καὶ ἀπολαμβάνειν μὲν τὴν ἰδίαν προῖκα, κομίζεσθαι δὲ καὶ τὴν προγαμιαίαν δωρεὰν, καὶ ὑπὲρ τῆς τοιαύτης συκοφαντίας, εἰ παῖδας μὴ ἔχοι [54]) ἐκ τοῦ αὐτοῦ συνοικησίου, τοσοῦτον λαμβάνειν αὐτὴν ἐκ τῆς ἄλλης τοῦ ἀνδρὸς περιουσίας, ὅσον τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς τὸ τρίτον μέρος εἶναι γινώσκεται. εἰ γὰρ παῖδας [55]) ἔχοι, κελεύομεν πᾶσαν τὴν [56]) τοῦ ἀνδρὸς περιουσίαν τοῖς παισὶ φυλάττεσθαι, βεβαίων μενόντων [57]) τῶν περὶ τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς, τῶν [58]) τοῖς ἄλλοις περιεχομένων νόμοις, οὕτω

carit, nec studuerit [structas uxori suae insidias] secundum leges ulcisci.

16. Si vir castitati uxoris insidians aliis eam adulterandam prostituere tentaverit.

17. Si vir uxorem suam de adulterio accusaverit neque accusationem probaverit, licebit mulieri, si volet, etiam ob hanc causam a marito divertere, et suam non modo dotem recipere, sed et antenuptialem donationem consequi, et pro hac calumnia, siquidem liberos ex hoc conjugio non habeat, tantum ferre ex reliqua viri substantia, quantum antenuptialis donationis tertia pars esse comperietur. Nam si liberos habeat, jubemus omnia viri bona liberis servari, firmis manentibus circa antenuptialem donationem juribus, quae aliis legibus

51) B: ἵνα κατὰ τ. ν. ἐκδικηθῇ.

52) B: αὐτήν.

53) B: αὐτοῦ.

54) B: ἔχοιεν.

55) R: παῖδα.

56) B τὴν non habet.

57) L: μὲν ὄντων.

58) L et R hoc τῶν non habent. Et Reitz vel hoc vel prius τῶν superfluum judicat: nobis tamen utrumque et recte et elegantius dici videtur.

μέντοιγε, ὥστε καὶ διὰ τὴν ἐπαχθεῖσαν τῆς μοιχείας κατηγορίαν καὶ μὴ ἀποδειχθεῖσαν κἀκείναις τὸν ἄνδρα ταῖς τιμωρίαις ὑποβληθῆναι, ἃς ἔμελλεν ὑπομένειν ἡ γυνὴ, εἴπερ ἂν ἡ τοιαύτη ἀπεδείχθη κατηγορία.

ιη΄. Ἐὰν ὁ ἀνὴρ ἐν τῷ αὐτῷ οἴκῳ, καθ᾽ ὃν μετὰ τῆς αὐτοῦ γυναικὸς συνοικῇ [59]), περιφρονῶν αὐτῇ μεθ᾽ ἑτέρας εὑρίσκηται ἐν τῷ αὐτῷ οἴκῳ μένων, ἢ καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν πόλιν διάγειν ἐν ἑτέρῳ οἴκῳ μετὰ ἄλλης γυναικος συνεχῶς [60]) μένων ἐλέγχηται, καὶ ἅπαξ καὶ δὶς ἐγκληθεὶς ἢ διὰ τῶν ἑαυτοῦ [61]) γονέων ἢ διὰ τῶν τῆς γυναικὸς ἢ δι᾽ ἑτέρων τινῶν ἀξιοπίστων μαρτύρων τῆς τοιαύτης ἀσελγείας μὴ ἀπόσχηται, ἐξεῖναι τῇ γυναικὶ καὶ ὑπὲρ ταύτης τῆς αἰτίας [62]) διαλύειν τὸν γάμον καὶ ἀναλαμβάνειν τὴν δεδομένην προῖκα καὶ τὴν πρὸ γάμου δωρεὰν, καὶ ὑπὲρ τῆς τοιαύτης ὕβρεως τὸ τρίτον μέρος τῆς διατιμήσεως, ἣν ἡ προγαμιαία ποιεῖ δωρεὰ, ἐκ τῆς ἄλλης αὐτοῦ περιουσίας λαμβάνειν. οὕτω μέντοιγε ὥστε, εἰ παῖδας ἔχοι, τῆς χρήσεως μόνης ἀπολαύειν τὴν γυναῖκα τῶν πραγμάτων, ἅπερ ἐκ τῆς προγαμιαίας δω-

comprehensa sunt: ita tamen, ut propter illatam, non vero probatam adulterii accusationem vir iisdem subdatur poenis, quas mulier sustinere debuisset, si talis accusatio probata fuisset.

18. Si vir in iisdem aedibus, in quibus cum uxore cohabitat, illam adspernatus cum alia inveniatur in eadem domo conversans, aut in eadem urbe degens in alia domo cum alia muliere perpetuo conversari arguatur, et semel et bis aut a suis aut ab uxoris parentibus aut ab aliis quibusdam fide dignis testibus reprehensus tali lascivia non abstineat, liceat mulieri etiam ob hanc causam matrimonium dirimere datamque dotem recipere et ante nuptias donationem, et pro hac contumelia tertiam partem aestimationis, quam antenuptialis efficit donatio, ex aliis illius bonis capere. Ita tamen, ut, si liberos habeat, solo usufructu mulier fruatur earum rerum, quae ex antenuptiali donatione et ex poena trien-

59) B: συνοικεῖ. Bodl. 3399: ἐν τῷ οἴκῳ καθ᾽ ἓν μετὰ τ. αὐ. γ. περιφρ.

60) Deest in R.

61) B: αὐτοῦ.

62) B: ταύτην τὴν αἰτίαν.

ῥεᾶς καὶ τῆς ποινῆς τοῦ τρίτου μέρους τῆς τοῦ ἀνδρὸς περιουσίας λάβοι, τῆς δεσποτείας τοῖς κοινοῖς [63]) παισὶ φυλαττομένης. εἰ γὰρ παῖδας [64]) μὴ ἔχοι ἐκ τοῦ αὐτοῦ συνοικησίου, ἔχειν αὐτὴν τῶν τοιούτων πραγμάτων καὶ τὴν δεσποτείαν κελεύομεν.

ιθ'. Εἴτε στρατιῶται εἶεν εἴτε φοιδεράτοι εἴτε σχολάριοι εἴτε ἄλλοι τινὲς ὑφ' ἑτέραν οἱανοῦν στρατείαν ἔνοπλον καταλεγόμενοι, κελεύομεν ὁσουσδήποτε ἐνιαυτοὺς ἐν ἐξπεδίτῳ μένωσι [65]) περιμένειν τὰς τούτων γαμετὰς, κἂν μὴ γράμματα ἢ ἀπόκρισίν τινα παρὰ τῶν ἰδίων ἀνδρῶν δέξωνται [66]).

κ'. Εἰ δέ τις ἐκ [67]) τῶν τοιούτων γυναικῶν τὸν ἴδιον ἄνδρα ἀκούσῃ τετελευτηκέναι, οὐδέποτε [68]) εἰς ἑτέρους αὐτὴν ἐλθεῖν γάμους ἐπιτρέπομεν, εἰ μὴ πρότερον παραγενήσηται [69]) ἡ γυνὴ δι' ἑαυτῆς [70]) ἢ διὰ τῶν ἰδίων γονέων ἢ δι' ἄλλου οἱουδήποτε προσώπου πρὸς τοὺς [71]) χαρτουλαρίους καὶ ληγαταρίους [72]) καὶ τρι-

tis bonorum mariti ab ipsa acceptae fuerint, dominio communibus liberis servando. Si vero liberos non habeat ex eo conjugio, illam harum rerum etiam dominium habere jubemus.

19. Sive milites sint sive foederati sive scholares sive alii sub alia qualibet militia armata constituti, jubemus, quotcunque demum annis in expeditione maneant, uxores eorum exspectare, licet nec literas aut responsum aliquod a maritis acceperint.

20. Sed si qua ex his mulieribus audierit suum obiisse maritum, nequaquam ad alias eam transire permittimus nuptias, nisi prius mulier vel per se vel per parentes vel per aliam quamlibet personam adierit chartularios et legatos et tribunos numeri, in quo ma-

63) R: ἐκείνης.
64) B: παῖδα.
65) C: μένουσι.
66) Haec et sequentia sumta sunt ex Nov. 117 cap. 11. — Harm. §. 16.
67) In B ἐκ deest.
68) B: οὐδὲ τότε. Cod. Bodlej. 3399: οὐδέπω.
69) R: παραγένηται.
70) C: αὐτῆς.
71) Bodlej. 3399 in margine: πρὸς τοὺς πρόωρας.
72) Sic Codd. et Bodl. 3399. Codices Epanagoges auctae: λεγαρίους. Reitz emendavit: ληγάτους.

βούνους τοῦ ἀριθμοῦ, ἐν ᾧ ταύτης ὁ ἀνὴρ ἐστρατεύετο, καὶ ἐρωτήσῃ, εἰ ταῖς ἀληθείαις ἐτελεύτησεν ὁ αὐτῇ [73]) συνοικήσας, ὥστε ἐκείνους τῶν ἁγίων εὐαγγελίων προκειμένων ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων καταθέσθαι, εἰ ταῖς ἀληθείαις ὁ ἀνὴρ τετελεύτηκεν. καὶ μεθ' ὃ ταῦτα πράξει ἐπὶ ὑπομνημάτων ἀναληφθέντα ἡ γυνὴ ὑπὲρ τῆς ἰδίας μαρτυρίας ἐκλάβῃ [74]), καὶ μετὰ ταῦτα κελεύομεν μένειν αὐτὴν ἑνὸς ἐνιαυτοῦ διάστημα, ὥστε μετὰ τὴν αὐτοῦ παραδρομὴν ἐξεῖναι τῇ αὐτῇ νομίμως συναλλάσσειν γάμον [75]). εἰ δὲ παρὰ ταύτην τὴν παρατήρησιν ἡ γυνὴ τολμήσει εἰς ἕτερον ἐλθεῖν γάμον, καὶ αὐτὴ καὶ ὁ ἀγόμενος αὐτὴν εἰς γάμον ὡς μοιχοὶ τιμωρείσθωσαν.

κα'. Εἰ δὲ οἱ ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων μεθ' ὅρκου καταθέμενοι ἐλεγχθῶσι μετὰ ταῦτα πλαστῶς καταθέμενοι, αὐτοὶ μὲν τῆς στρατείας γυμνούμενοι δέκα χρυσίου λιτρῶν ποινὴν συνελασθήσονται [76]) καταβαλεῖν ἐπ' ἐκεῖνον, ὃν ἐψεύσαντο τετελευτηκέναι αὐτὸς

ritus ejus militabat, et quaesiverit, num re vera obierit qui ipsi cohabitavit, ita ut illi propositis sacris evangeliis sub confectione actorum deponant, an re vera vir mortuus sit. Et postquam haec actu in monumentis recepta pro suo testimonio mulier acceperit, etiam posthaec jubemus eam unius anni spatium exspectare, ut post ejus decursum illi liceat matrimonium rite contrahere. Quodsi praeter hanc observationem mulier ad alias venire nuptias audeat, et ipsa et qui eam ducit ut adulteri puniantur.

21. Sed si qui sub confectione actorum cum jurejurando deposuerunt postea deprehendantur falso deposuisse, ipsi quidem militia exuti decem auri librarum poenam compellentur ei persolvere, quem obiisse men-

73) L: ταύτῃ. Verborum similitudine deceptus R verba: ἐτελεύτησεν — ταῖς ἀληθείαις omittit.

74) B: ἐκλάβοι. Bodl. 3399: καὶ μετὰ τὸ ταῦτα πρᾶξαι ὑπομνημάτων ἀναληφθ. — ἐκβαλεῖν. In fontibus est: πράξει, τὰ ὑπομνήματα ἀναλ.

75) R: γάμῳ.

76) B: συνελαθήσονται.

δὲ ἄδειαν ἐχέτω, εἰ βουληθείη, τὴν ἰδίαν γαμετὴν ἀναλαμβάνειν [77]).

ΤΙΤΛΟΣ ΔΩΔΕΚΑΤΟΣ.

Περὶ δωρεῶν [1]).

α'. Τῶν δωρεῶν αἱ μέν εἰσιν ἐν ζωῇ γινόμεναι, καὶ πρὸς ζωὴν τὴν χάριν καὶ τὴν εὐεργεσίαν γνωρίζουσαι καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην ἐπιζητοῦσαι· αἱ δὲ ἐν αἰτίᾳ θανάτου γινόμεναι, καὶ μετὰ τὸν ὡς εἰπεῖν αἴτιον ταύτης τῆς δωρεᾶς θάνατον τὴν περαίωσιν καὶ τὴν βεβαίωσιν ἔχουσαι. πρὸ γὰρ τοῦ τελευτῆσαι τὸν δωρησάμενον οὐδὲν ἕξει ὁ τὴν δωρεὰν κατέχων ἐκ τοῦ δωρηθέντος κτήματος, διότι πρόσκειται τὸ μετὰ θάνατον [2]).

β'. Τῶν ἐν ζωῇ δωρεῶν αἱ μέν εἰσιν ἐξ αὐτῆς τῆς ὥρας καὶ τοῦ καιροῦ τὴν περαίωσιν ἐκδεχόμεναι [3]), καὶ ὡς εἰπεῖν ἀπεντεῦθεν ἤδη τὴν παράδοσιν ποιούμε-

titi fuerunt: ipse autem licentiam habeat, si volet, propriam uxorem recipiendi.

TITULUS DUODECIMUS.

De donationibus.

1. Donationum aliae inter vivos fiunt, et vitae tempore gratiam et beneficium praestant animumque gratum requirunt: aliae mortis causa fiunt, et post mortem, quae veluti causa hujus donationis est, perfectionem et confirmationem nanciscuntur. Ante enim quam donator obierit, nihil ex re donata habebit, qui donationem possidet, quoniam additum est: post mortem.

2. Inter vivos donationum nonnullae ab ipsa hora et tempore perfectionem nanciscuntur, et quasi jam tunc traditionem faciunt et proprietatis et usus donatae pe-

77) B: λαμβ.

1) Hic titulus integer extat apud Harm. lib. III tit. 1 §. 2 — 7.

2) P: Ἰνστιτ. α' (l. β') τί. ζ'. — Interpretes, nec tamen satis apte, laudant Dig. XXXIX, 5, 1. Ego hoc et sequens caput ex προθεωρίᾳ aliqua graeci interpretis sumta esse crediderim.

3) B: δεχ.

ναι καὶ τῆς δεσποτείας καὶ τῆς χρήσεως τοῦ δωρουμένου χρήματος ἢ κτήματος [4]), τουτέστι κινητοῦ ἢ ἀκινήτου πράγματος, μηδενὸς ἔξωθεν ἄλλου λογισμοῦ παρακολουθοῦντος ἢ προσκειμένου ἢ προσδιοριζομένου, ἀλλ' εὐθὺς τοῦ πράγματος ἀπὸ προσώπου εἰς πρόσωπον μεταβαίνοντος, ἤγουν ἀπὸ τοῦ τὴν δωρεὰν ποιοῦντος εἰς τὸν τὴν δωρεὰν δεχόμενον ἄνευ τῆς οἱασοῦν προφάσεως ἢ αἱρέσεως. αἱ δέ εἰσιν ὑπὸ αἵρεσιν [5]) διδόμεναι, διαφόροις τρόποις [6]) καὶ χρόνοις εἰδοποιούμεναι, καὶ ὡς ἂν ὁ δωρούμενος ἐπείπῃ [7]) καὶ προσδιορίσηται.

γ'. Μετὰ θάνατον δωρεά ἐστιν, ὅτε τὶς ἑαυτὸν θέλει μᾶλλον ἔχειν ἢ τὸν λαμβάνοντα, τὸν δὲ λαβόντα πλέον τοῦ ἰδίου κληρονόμου [8]).

δ'. Τρία ἐστὶν εἴδη τῶν ἐν αἰτίᾳ θανάτου δωρεῶν. ἓν μὲν, ὅτε μηδενὸς ἐπηρτημένου φόβου δωρεῖται, διὰ μόνην ἐλπίδα φυσικοῦ θανάτου. δεύτερον δὲ, ὅτε τὶς διὰ τὸν ἐπηρτημένον ἔξωθεν καὶ οὐκ [9]) ἐκ τοῦ λαμβάνοντος θάνατον δωρεῖται, ἐφ' ᾧ παραχρῆμα δεσπόσαι

cuniae vel praedii, id est mobilis vel immobilis rei, nulla alia extrinsecus ratione consequente aut adjecta aut praefinita, sed confestim re a persona ad personam transeunte, id est a donatore ad donatarium sine qualicunque causa aut conditione. Nonnullae vero sub conditione dantur, variis modis et temporibus in species divisae, prout donator pronuntiaverit et praefiniverit.

3. Post mortem donatio est, quando quis mavult se habere quam donatarium, donatarium autem magis quam heredem suum.

4. Tria sunt genera mortis causa donationum. Primum, cum nullo impendente metu donatur, ob solam mortis naturalis suspicionem. Alterum, quum quis ob imminentem aliunde quam a donatario mortem donat, ita ut accipiens statim fiat dominus. Tertium, quum ob

4) C: κτήματος ἢ χρήματος.
5) B: εἰς ὑποδιαίρεσιν.
6) R: τόποις. Harm.: προσώποις.
7) C: ἐπείποι.
8) P: βι λθ' τί. ς' διατ. . . . Dig. XXXIX, 6, 1 pr.
9) Deest in L.

τὸν λαβόντα. τρίτον, ὅτε [10]) δι' ἀποδημίας κίνδυνον δίδοται, ἐφ' ᾧ τὸν λαβόντα μὴ δεσπόσαι, ἕως ἂν ὁ δεδωκὼς ἀποθάνῃ. οἷον ὁ κίνδυνον λῃστῶν ἢ πολεμίων, ἢ ναυάγιον, ἢ τόπους ἐπιβουλευομένους εὐλαβούμενος· ἀλλὰ καὶ ὁ νοσῶν καὶ ὁ ἄνδρα δυνατὸν ἢ γῆρας εὐλαβούμενος [11]). ταῦτα γὰρ πάντα κίνδυνον ἐνεστῶτα σημαίνουσιν [12]).

ε'. Ἐὰν δωρούμενος ἀποστείλω σοι πρᾶγμα καὶ πρὶν ἢ δοθῆναί σοι ἀποθάνω, οὐ γίνεται σόν [13]).

ς'. Ἐὰν ὁ ὑπεξούσιος κελεύσει ἢ βουλήσει πατρὸς δωρήσηται, δοκεῖ αὐτὸς ὁ πατὴρ δωρεῖσθαι.

ζ'. Καὶ ἐάν τις τὸ σὸν πρᾶγμα βουλήσει τῇ σῇ [14]) δωρήσηταί τινι ὡς ἴδιον, δοκεῖς σὺ [15]) τοῦτο δωρεῖσθαι [16]).

peregrinationis periculum donatur, ita ut accipiens dominus non fiat, usque dum donator moriatur. Veluti qui periculum a latronibus aut hostibus, vel naufragium, aut loca insidiosa metuit: nec non aegrotans, quique virum potentem aut senium extimescit. Haec enim omnia periculum instans demonstrant.

5. Si donaturus rem ad te misero et priusquam tibi tradita est moriar, non fit tua.

6. Si filiusfamilias jussu aut voluntate patris donaverit, videtur ipse pater donasse.

7. Et si quis voluntate tua alicui rem ut suam donet, tu eam donasse videris.

10) B: ὅταν.

11) Verba: ἀλλὰ — εὐλ. in R et Bodl. 3399 desunt.

12) Dig. eod. dig. 2 — 6.

13) P: διάταξις δ'. — Dig. XXXIX, 5, 2 §. 6.

14) Verba τῇ σῇ ex Bodlej. 3399 addidi.

15) M: δοκεῖ σοι.

16) Dig. eod. dig. 9 §. 2.

ΤΙΤΛΟΣ ΤΡΙΣΚΑΙΔΕΚΑΤΟΣ.

Περὶ ἀνατροπῆς δωρεῶν [1]).

α'. Ἐάν τις μὴ ἔχων υἱὸν πᾶσαν αὐτοῦ τὴν οὐσίαν ἢ μέρος αὐτῆς ἰδίῳ ἀπελευθέρῳ δωρήσηται, σχῇ δὲ παῖδας μετὰ ταῦτα, πᾶσα ἀκυρούσθω ἡ δωρεὰ, καὶ παλινδρομείτω πάντα πρὸς τὸν δωρησάμενον, ἔχοντα πάλιν ἐξουσίαν ὡς βούλεται ταῦτα διοικεῖν [2]).

β'. Οὔτε ἄνηβος οὔτε ἄνους δύναται δωρεῖσθαι. ἐν [3]) οὐδενὶ γὰρ τούτων ἐστὶ βούλησις [4]).

γ'. Ἐὰν ὁ τὴν δωρεὰν εἰληφὼς ἀχάριστος ὀφθῇ περὶ τὸν δωρησάμενον σκαιαῖς κατὰ τούτου χρησάμενος ὕβρεσιν, ἢ χεῖρας ἀδίκους ἐπαγάγῃ, ἢ ζημίαν μεγίστην περιβάλῃ ἐξ οἰκείας ἐπιβουλῆς, ἢ περὶ τὴν ζωὴν ἐπιβουλεύσῃ, ἢ τὰ ἐν τῇ δωρεᾷ [5]) πάκτα εἴτε ἐγγράφως εἴτε ἀγράφως γεγονότα μὴ πληρώσῃ· μιᾷ γὰρ ἐκ τούτων τῶν αἰτιῶν ἐὰν ἐν δικαστηρίῳ [6]) κατὰ σύστασιν φα-

TITULUS DECIMUS TERTIUS.

De revocandis donationibus.

1. Si quis filium non habens omne suum patrimonium aut ejus partem liberto suo donaverit, et postea liberos tollat, tota infirmetur donatio, atque omnia ad donatorem recurrant, qui potestatem rursus habeat administrandi prout voluerit.

2. Neque impubes, neque mente captus donare potest. Uterque enim voluntatis expers est.

3. Si donatarius erga donatorem ingratus appareat contumeliosa eum injuria afficiens, aut impias illi manus inferat, vel ingens damnum ex propriis insidiis ingerat, aut ejus vitae insidietur, aut pacta donationi sive scripto sive sine scriptura adjecta non impleat:

1) Hic titulus integer extat apud Harm. III, 2.
2) Cod. VIII, 56, 8.
3) R ἐν non habet.
4) P: βι. Θ' (l. λΘ') τί. β' (l. ε') διατ. κγ'. — Dig. XXXIX, 5, 23.
5) R: ἐν τῇ ζωῇ τῇ δωρεᾷ.
6) Bodl. 3399: τηρηθῇ καὶ κατὰ σύστ.

νερῶς ἀποδειχθῇ, ἀνατρεπέσθωσαν αἱ γενόμεναι [7]) δωρεαί [8]).

ΤΙΤΛΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΑΙΔΕΚΑΤΟΣ.

Περὶ πράσεως καὶ ἀγορᾶς.

α΄. Πρᾶσις καὶ ἀγορασία συνίσταται, ἡνίκα περὶ τοῦ τιμήματος ἑκάτερον συναινέσαν μέρος ὁ [1]) μὲν τὴν καταβολὴν ποιήσηται τοῦ τιμήματος, ὁ δὲ παραδοίη τὸ πιπρασκόμενον· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ κἂν ὁ ἕτερος τούτων ἢ τὴν καταβληθεῖσαν τιμὴν ἀναλάβοι ἢ τὸ διαπραθὲν πρᾶγμα παραλάβοι, ἐφ' ᾧ τὴν πρᾶσιν ἀδιάλυτον προβῆναι, καὶ οὕτως τὰ τῆς πράσεως ἐῤῥῶσθαι. τὸ δὲ ἀῤῥαβῶνος χάριν παρεχόμενον ἔλεγχός ἐστι καὶ ἀπόδειξις πράσεως καὶ ἀγορασίας [2]) συστάσεως, οὐ μὴν αὐτὸ σύστασις. ταῦτα δὲ περὶ πράσεως καὶ ἀγορασίας λέγομεν τῆς ἀγράφως γινομένης. ἐπὶ δὲ τῆς ἐγγράφως γινομένης [3]) οὐχ ἑτέρως τὸ τέλειον προσγενήσεσθαι λέγομεν τῇ πράσει καὶ τῇ [4]) ἀγορασίᾳ, εἰ μὴ

una scilicet ex his causis si fuerit in judicio cognitionaliter approbata, factae donationes rescindantur.

TITULUS DECIMUS QUARTUS.

De venditione et emtione.

1. Emtio et venditio contrahitur, quando de pretio utraque pars consenserit, et alter solutionem pretii praestiterit, alter vero rem venditam tradiderit: sed etiam si alter horum vel persolutum pretium vel rem venditam acceperit, ut venditio retractari nequeat, etiam sic venditio rata sit. Quod autem arrhae nomine datur, argumentum est et probatio venditionis et emtionis contractae, non ipse contractus. Haec autem de venditione et emtione dicimus, quae sine scriptura fit. Quando vero in scriptis fit, non aliter perfectam fieri dicimus

7) Deest in L.
8) Cod. l. c. const. 10.
1) R: συναινέσει μέρος καὶ ὁ.
2) R: καὶ σύστ.
3) Verba: ἐπὶ δὲ τῆς ἐγγρ. γιν. L non habet.
4) Deest in C.

καὶ τὰ συμβόλαια τῆς πράσεως συγγραφῇ ἢ [5]) οἰκείᾳ χειρὶ τοῦ πιπράσκοντος, ἢ ὑπὸ ἑτέρου μὲν γραφῇ, ὑπογράψῃ δὲ ὁ πιπράσκων· εἰ δὲ διὰ ταβελλίονος γίνεται [6]), καὶ κόμπλα [7]) παρακολουθήσει προταχθείσης ὑπογραφῆς καὶ τοῦ συμβολαίου. τὸ δὲ δι' ἀῤῥαβῶνος γινόμενον, ἐν ὑστεροβουλίᾳ κείμενον, διαλυομένης τῆς πράσεως, εἰ μὲν ἀγοραστὴς ᾖ ὁ διαλύων καὶ ἀποχωρῶν, ἀπόλλυσι τὸν ἀῤῥαβῶνα· εἰ δὲ πράτης, τὸ διπλοῦν παρασχεῖν ἀναγκάζεται, τουτέστιν αὐτὸ τὸ δοθὲν καὶ ἕτερον τοσοῦτον [8]).

β'. Οὐδεὶς ἐκ τοῦ παρ' αὐτοῦ ἐγχειριζομένου ὀφφικίου ἀγοράζειν τὶ δύναται κινητὸν ἢ ἀκίνητον δι' [9]) ἑτέρου ἢ δι' ἑαυτοῦ· καὶ γὰρ τοῦ πράγματος ἐκπίπτει καὶ τὸ δοθὲν τίμημα οὐ λαμβάνει [10]). ὅπερ κρατεῖ καὶ ἐπὶ τοῦ προκουράτορος τοῦ βασιλέως, εἰ μὴ παρὰ τοῦ δημοσίου [11]).

venditionem atque emtionem, nisi instrumenta quoque conscripta sint, sive propria vendentis manu, sive ab alio quidem sint scripta, dummodo venditor subscripserit: aut si per tabellionem fiant, etiam completio subsequuta sit per praefinitam subscriptionem atque instrumentum. Quod autem per arrham fit, in poenitentia positum est: et rescissa venditione, siquidem emtor fuerit, qui solvit contractum et ab eo recedit, amittit arrham, si vero venditor, duplum praestare cogitur, id est id ipsum, quod datum erat, et alterum tantum.

2. Nemo ex officio, quod administrat, emere quid potest mobile vel immobile per alium vel per se: nam et re excidit et datum pretium non recipit. Id quod etiam in procuratore Caesaris obtinet, nisi a fisco emat.

5) Deest in C.

6) R: ἢ καὶ διὰ ταβ. γένηται.

7) B: κόμβλα. Etiam Bodl. 3399 κόμπλα habet. R in margine notat: μαρτυρία.

8) P: Ἰνστιτ. γ' τί. κγ'. Scilicet ex Theophilo h. l. sumta sunt. — Harm. III, 3, 1 — 3.

9) B: ἢ δι' ἑτ.

10) B: οὐκ ἀναλ.

11) P: βι. ιη' τί. α' διατ. ϛ' (l. μϛ') διατ. ξβ'. — Dig. XVIII, 1, 46. 62. — Harm. h. t. §. 6.

γ΄. Μετὰ τὸ πραθῆναι καὶ ἀγορασθῆναί τι κατὰ τοὺς ὡρισμένους χαρακτῆρας τῆς τε ἐγγράφου καὶ τῆς ἀγράφου πράσεως καὶ ἀγορασίας ὁ κίνδυνος τοῦ πεπραμένου πράγματος εὐθέως τὸν ἀγοραστὴν ὁρᾷ, εἰ καὶ τὰ μάλιστα μήπω τὸ πρᾶγμα παραδέδοται. τοιγαροῦν εἴτε οἰκέτης ἐστὶν ὁ πεπραμένος καὶ τελευτήσει ἢ μέρος τὶ βλαβῇ τοῦ σώματος, πόδα ἢ χεῖρα ἢ ὀφθαλμὸν, ἢ οἰκία οὖσα [12]) ἡ πεπραμένη ἢ πᾶσα ἢ ἐκ μέρους πυρὶ [13]) δαπανηθῇ, ἢ ἀγρὸς βίᾳ ποταμοῦ ὅλος ἢ ἐκ μέρους ἀπόληται [14]), εἴτε τῇ πλημμύρᾳ τοῦ ὕδατος ἢ δένδρων ἐξ ἀνέμου καταπεσόντων πολλῶν ἥττων καὶ [15]) χείρων γένηται [16]) ὁ ἀγρὸς, ἐπὶ τούτων πάντων [17]) ἡ ζημία τὸν ἀγοραστὴν ὁρᾷ. καθόλου γὰρ ἴσθι, ὅτι δίχα δόλου ἢ ῥαθυμίας τοῦ πράτου εἰ συμβῇ τῷ πράγματι τοιοῦτόν τι [18]), ἕξει τὸ ἀμέριμνον ὁ πράτης [19]).

δ΄. Ὥσπερ ἡ ἐκ τύχης ἐλάττωσις ἤτοι ἀπώλεια τοῦ πεπραμένου πράγματος εἰς τὸν ἀγοραστὴν ἀνατρέχει, οὕτως καὶ εἴ τι προσγέγονε κέρδος τῷ πεπραμένῳ

3. Postquam res vendita atque emta est secundum formas praescriptas venditioni et emtioni tam in scriptis quam sine scripto celebratae, periculum venditae rei statim ad emtorem spectat, licet vel maxime res nondum sit tradita. Itaque sive servus sit venditus et moriatur, aut parte aliqua corporis mutiletur, pede vel manu vel oculo, sive domus vendita vel tota vel ex parte igni consumta sit, sive ager vi fluminis totus vel ex parte pereat, aut inundatione aquae vel arboribus multis vento dejectis deterior et vilior ager sit factus, in his omnibus damnum ad emtorem pertinet. Generaliter enim scito, absque dolo et culpa venditoris si quid tale acciderit, venditorem fore securum.

4. Sicuti fortuita deminutio et interitus rei venditae ad emtorem spectat, sic etiam, si quid lucri vendi-

12) In C deest.
13) B non habet.
14) B: ἀπόλλυται.
15) B: ἢ καί.
16) C: γενήσεται.
17) In B deest.
18) C τι non habet.
19) Theophilus III, 23, 3. — Harm. §. 8.

πράγματι, τὸν ἀγοραστὴν ὠφελήσει. ὅθεν εἰ καὶ διὰ προσκλύσεως ἢ προσχώσεως ποταμοῦ μείζων γέγονεν ὁ ἀγρὸς μετὰ τὸ συστῆναι τὴν πρᾶσιν, τοῦ κέρδους ὁ ἀγοραστὴς ἀπολαύσει [20]).

ε'. Ἡ πρᾶσις καὶ ἀπεντεῦθεν ἤδη, ἤγουν εὐθέως καὶ παραυτὰ, χωρίς τινος προσδιορισμοῦ ἢ αἱρέσεως καὶ χρόνου ἀναβολῆς τελειοῦσθαι δύναται, ὡς ὅταν δῴης τὸ σὸν ἐπὶ τῷ [21]) λαβεῖν τόδε· καὶ ὑπὸ αἵρεσιν γίνεται, οἷον ὁ δεῖνα ὁ οἰκέτης εἴγε εἴσω μηνὸς ἀρέσῃ σοι, ἔστω σοι πεπραμένος νομισμάτων δέκα [22]).

ϛ'. Ἐὰν κελευσθεὶς ὁ δοῦλός μου τοὺς ὅρους ὑποδεῖξαι τοῦ πραθέντος ἀγροῦ πλέον ὑποδείξῃ κατὰ δόλον [23]) ἢ ἄγνοιαν, οὐ καταδικάζει με. τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ παραδόσεως νομῆς ἀργούσης [24]).

ζ'. Οὐχ ἕπεται τῷ πραθέντι δούλῳ τὸ πεκούλιον αὐτοῦ. ὅθεν ἐὰν ὁ δοῦλος κλέψῃ τοῦ πεκουλίου τί καὶ

tae rei accedit, emtoris erit commodum. Unde etiam si per alluvionem aut appulsionem fluminis ager major sit factus post celebratam venditionem, hoc lucro emtor fruetur.

5. Venditio et exinde jam, id est statim et illico, sine ulla praefinitione aut conditione vel temporis mora, consummari potest, veluti quum dederis tuum ut acciperes hoc: et sub conditione fit, veluti ille servus si intra mensem tibi placuerit, sit tibi venditus aureis decem.

6. Si servus jussus a me fines demonstrare venditi agri plus demonstravit per dolum vel ignorantiam, non condemnat me. Idem in traditione possessionis vacuae.

7. Non sequitur venditum servum ejus peculium. Unde si quid servus ex peculio surripuerit idque ad

20) Theophil. ibid. — Harm. §. 9.

21) C et L: τό.

22) Theophil. III, 23, 4. — Harm. §. 10.

23) R: λόγον.

24) P: βι. ιη' τι. α' διγ. ιη'. Dig. XVIII, 1, 18 §. 1. — Harm. §. 18.

περιέλθῃ εἰς τὸν ἀγοραστὴν, καὶ ὅσα μετὰ τὴν πρᾶσιν προστίθεται τῷ πεκουλίῳ, ἀποδίδοται τῷ πράτῃ, τυχὸν τοκετοὶ [25]) καὶ τὰ ἀπὸ τῶν ἔργων τῶν ἐκ τοῦ πεκουλίου δούλων [26]).

η'. Ὁ ἐπίτροπος οὐ δύναται ὀρφανικὸν πρᾶγμα ἀγοράσαι. τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν ὁμοίων, κουράτορος καὶ προκουράτορος [27]).

θ'. Ἐὰν ἐν τῷ πραθέντι οἴκῳ τὸ ἀποτιθέμενον [28]) ὑπό τινος χρυσίον κατὰ πλάνην ἀπομεῖναν ἐν αὐτῷ εὑρεθῇ, μένει τοῦ πάλαι δεσπόζοντος [29]).

ι'. Ὁ βλέπων [30]) πιπρασκόμενον ὑφ' ἑτέρου ἴδιον αὐτοῦ πρᾶγμα καὶ μὴ ἀντιλέγων, αὐτὸς δοκεῖ πιπράσκειν αὐτό [31]).

ια'. Ἐκεῖνο δὲ ἔτι [32]) προσθεῖναι τῷ νόμῳ δίκαιον ᾠήθημεν, ἵνα ὁ πιπράσκων δοῦλον, καὶ γινώσκων αὐτὸν ἢ [33]) κλέπτην ἢ μαινόμενον ἢ δαιμονιῶντα, προσφωνείτω [34]) περὶ τούτου τῷ ἀγοραστῇ· εἰ γὰρ τοῦτο

emtorem pervenerit, et quaecunque post venditionem peculio accesserint, venditori restituuntur, puta partus et quod ex operis vicariorum perceptum est.

8. Tutor pupillarem rem emere non potest. Idem in similibus, curatore et procuratore, obtinet.

9. Si in vendita domo depositum ab aliquo aurum ibique per errorem relictum inveniatur, manet prioris domini.

10. Si quis rem suam ab alio videat vendi nec contradicat, ipse eam vendidisse videtur.

11. Illud etiam legi adjicere aequum arbitrati sumus, ut, qui servum vendit ac scit eum esse furem aut furiosum aut daemoniacum, emtorem ea de re ad-

25) C: τοῦ οἰκέτου pro τοκετοί.

26) P: διγ. κθ'. — Dig. eod. dig. 29 — 31. — Harm. §. 20.

27) P: διγ. λ'. — Dig. eod. dig. 34 §. 7. — Harm. §. 23.

28) B: ἀποτεθειμένον.

29) P: διγ. λε'. (?) — Dig. VI, 1, 67. — Harm. §. 24.

30) L addit: τί.

31) Dig. XXI, 2, 12. — Harm. §. 25.

32) In B deest.

33) B non habet.

34) Bodl. 3399: προσφωνήσῃ. R: ἵνα προφωνῆται — τὸν ἀγοραστήν.

μὴ ποιήσῃ, αὐτὸς μὲν λήψεται τὸν δοῦλον, τὸ δὲ τίμημα διπλοῦν ἀποστρέψει τῷ ἠγορακότι, ἀπαιτούμενος καὶ εἴ τινα ζημίαν εἰργάσατο ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ἠγορακότος [35]).

ΤΙΤΛΟΣ ΠΕΝΤΕΚΑΙΔΕΚΑΤΟΣ.

Περὶ ἐμφυτεύσεως.

α'. Τὰς ἐμφυτεύσεις παρὰ τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας τῆς βασιλίδος πόλεως καὶ τοῦ ὀρφανοτροφείου καὶ τῶν ξενώνων καὶ τῶν νοσοκομείων καὶ τῶν πτωχείων γίνεσθαι κελεύομεν ἐπί τε τῷ προσώπῳ αὐτοῦ τοῦ λαβόντος [1]), καὶ ἄλλων δύο ἐφεξῆς κληρονόμων [2]).

β'. Οἱ εὐαγεῖς τόποι [3]) μὴ εὐποροῦντες ἀλλαχόθεν πληροῦν τὰ δημόσια, καλῶς πωλοῦσι καὶ κτήσεις, δηλονότι ἐξεταζομένης τῆς ἐκποιήσεως παρὰ τῷ μητροπολίτῃ συνόντων τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν κληρικῶν, προκειμένων τῶν θείων λογίων· καὶ εἰ μὴ δειχθῇ [4]) ἄλλος πόρος, ἐξ οὗ δοῦναι τὰ δημόσια δυνηθῶσι, βε-

moneat. Nisi enim hoc fecerit, ipse quidem servum recipiet, sed duplum pretium emtori restituet, praestiturus quoque si quod damnum in emtoris aedibus dederit.

TITULUS DECIMUS QUINTUS.

De emphyteusi.

1. Emphyteuses a sanctissima magna ecclesia regiae urbis et ab orphanotrophio et xenonibus et nosocomiis et ptochotrophiis fieri mandamus in persona ipsius accipientis, et duorum deinceps heredum.

2. Venerabilia loca, si aliunde tributa implere nequeunt, recte etiam possessiones vendunt, dum scilicet alienatio examinetur a metropolita, praesentibus episcopis et clericis et propositis sacris oraculis; et si non alius reditus appareat, unde haec tributa persolvi possint, con-

35) Haec est nova constitutio. Interpretes laudant Dig. XIX, 1, 13 pr. XXI, 1, 1 §. 2. Cod. IV, 58, 1. — Harm. §. 121.

1) B: λαμβάνοντος.

2) P: Νεαρὰ ρκ'. — Nov. 120 c. 1. — Harm. III, 4, 4.

3) R: οἶκοι.

4) R: εὑρεθῇ.

βαιούσθω τῶν ἀκινήτων ἡ πρᾶσις ἐπὶ δεκρέτῳ [5]), καὶ διδόσθω [6]) τῷ δημοσίῳ τὸ τίμημα τῶν πραθέντων καὶ ἀπόδειξις τῶν καταβληθέντων [7])

γ΄. Ἐὰν ἰδιώτης χρεωστῆται παρά τινος ἐκκλησίας, ἀναγκάζεται λαβεῖν καὶ ἀντὶ τοῦ [8]) χρέους ἀκίνητον πρᾶγμα [9]).

δ΄. Τὰ ἐρείπια τῆς ἐκκλησίας κωνσταντινουπόλεως διηνεκῶς ἐμφυτευέσθωσαν ἐπὶ τῇ τρίτῃ μοίρᾳ τῶν ἐῤῥωμένων [10]) τῆς κτήσεως ἐνοικίων, ἢ ἐπὶ τῷ ἡμίσει τῶν μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἐμφυτευτοῦ γινομένην ἐπανόρθωσιν τῶν [11]) ἐνοικίων [12]).

ε΄. Τὰς δὲ μισθώσεις παρὰ τῶν εἰρημένων [13]) εὐαγῶν οἴκων γίνεσθαι κατὰ δύο τρόπους συγχωροῦμεν, ἢ μέχρι τοῦ τῆς ζωῆς χρόνου τοῦ ἐμφυτευσαμένου, ἢ εἰς ὅσους ἂν τοῖς συναλλάττουσι συναρέσῃ, μὴ ὑπερβαινούσας δηλαδὴ τὸν τριακονταετῆ χρόνον [14]).

firmetur venditio decreto, et fisco pretium rerum venditarum detur, et probatio solutionis.

3. Si privato debeatur ab aliqua ecclesia, cogitur etiam pro debito immobilem rem accipere.

4. Collapsa aedificia ecclesiae Constantinopolitanae in perpetuam emphyteusin dentur pro tertia parte integrae, quae pro ea possessione exsolvebatur, pensionis aut pro semisse pensionis, quae post reparationem ab emphyteuta factam redigeretur.

5. Locationes vero a praedictis venerabilibus domibus fieri duobus modis permittimus, aut ad finem vitae emphyteutae, aut in quot annos contrahentibus placuerit, non excedentes tamen tricennale tempus.

5) L: δεκρέτου.

6) C: δίδοσθαι. Bodl. 3399: καὶ γενέσθω ἀπόδ.

7) Nov. 46 cap. 1. — Harm. III, 3, 120.

8) B: ἀντὶ χρέους. M: ἀντὶ τοῦ χρυσίου.

9) P: Νεαρὰ ρκ΄ θέ δ΄. — Nov. 120 c. 6 §. 2. — Harm. III, 5, 87.

10) **Reitz** non sine ratione conjicit: ἐῤῥωμένης τῆς κτίσεως. Et κτίσεως quidem legitur in Bodl. 3399. Basilica sic: τῶν πρὸ τῆς πτώσεως.

11) **Reitz** articulum τῶν delendum esse censet.

12) Nov. 120 c. 1. — Harm. III, 4, 5.

13) In B deest.

14) Nov. 120 c. 3. — Harm. eod. §. 7.

Digitized by Google

ς'. Τοῖς οἰκονόμοις καὶ ὀρφανοτρόφοις καὶ τοῖς τῶν λοιπῶν εὐαγῶν οἴκων διοικηταῖς, ἔτι γε μὴν καὶ τοῖς πάντων χαρτουλαρίοις, καὶ τοῖς τούτων γονεῦσί τε καὶ παισὶ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς κατὰ γένος αὐτοῖς ἢ ἐκ γαμικοῦ δικαίου συναπτομένοις, ἀπαγορεύομεν ἐμφυτεύσεις τε καὶ μισθώσεις ἤγουν ὑποθήκας πραγμάτων τοῖς αὐτοῖς εὐαγέσιν οἴκοις προσηκόντων ἢ δι' ἑαυτῶν ἢ διὰ παρενθέτου προσώπου [15]) λαμβάνειν· γινωσκόντων, ὡς, εἰ τοιοῦτόν τι γένηται, καὶ τοῦτο ἀνίσχυρον ἔστω [16]), καὶ ἐκπίπτειν μὲν τὸν ἐμφυτευσάμενον καὶ ἐκμισθωσάμενον τοῦ ἐμφυτευθέντος πράγματος, ζημιοῦσθαι δὲ καὶ τὴν καταβληθεῖσαν εἰς αὐτὸ τιμήν. τοὺς δὲ τὴν αὐτὴν [17]) ἐμφύτευσιν διαπραξαμένους οἰκονόμους καὶ χαρτουλαρίους καὶ διοικητὰς τοσοῦτον ἅμα ζημιοῦσθαι καὶ προσκυροῦσθαι τῷ οἴκῳ, ὅσην καὶ [18]) ὁ ἐμφυτευσάμενος τῆς καταβληθείσης τιμῆς ὑπέστη ζημίαν [19]).

6. Oeconomos et orphanotrophos aliorumque domorum venerabilium administratores aeque ac chartularios omnium, eorumque parentes et liberos, nec non alios aut genere aut affinitate illis conjunctos, vetamus emphyteuses, locationes aut oppignerationes rerum iisdem venerabilibus domibus competentium vel per se vel per interpositam personam comparare: alioqui sciant, si quid tale factum fuerit, et irritum fore, et emphyteutam conductoremque re in emphyteusin datae excasurum, quin etiam persoluto pretio mulctatum iri. Oeconomi autem atque chartularii et administratores, qui eam emphyteusin constituerint, tantum damni ferent domui adjudicandum, quantum in persoluto pretio damni emphyteuta passus est.

15) B: παρενθέτων προσώπων.

16) B: ἔσται.

17) B: τοιαύτην.

18) Deest in B.

19) Nov. 120 c. 5. — Harm. eod. §. 9.

Digitized by Google

ΤΙΤΛΟΣ ἙΚΚΑΙΔΕΚΑΤΟΣ.

Περὶ δανείου καὶ ἐνεχύρου [1].

α'. Οἱ ἐκ τοῦ ἐνεχύρου ληφθέντες καρποὶ ψηφίζονται εἰς τὸ χρέος, καὶ ἐὰν ἱκανοὶ γένωνται πρὸς τὸ ὅλον χρέος, λύεται καὶ ἡ ἀγωγὴ [2]) καὶ ἀποδίδοται τὸ ἐνέχυρον. εἰ δὲ καὶ πλείονές εἰσι τοῦ χρέους οἱ καρποὶ, ἀποδίδονται οἱ περιττεύοντες [3]).

β'. Τῆς δούλης [4]) οἱ κάματοι καὶ τὰ ἐνοίκια τῶν ὑποτεθέντων οἰκημάτων εἰς τὸ χρέος λογίζονται· καὶ ἐὰν πολύ ἐστι τὸ συναγόμενον, λύεται ἡ ἀγωγή [5]).

γ'. Οἱ καρποὶ τοῦ ἀγροῦ ψηφίζονται εἰς τὸ χρέος, οὐ μόνον οὓς ἔλαβεν ὁ δανειστὴς, ἀλλὰ καὶ οὓς ἠδύνατο λαβεῖν. εἰ δὲ καὶ ἔβλαψε τὸν ἀγρὸν, ἐνάγεται καὶ περὶ τούτου [6]).

δ'. Τὸ συμφωνῆσαι τὸν χρεώστην, ἐν τῷ τὴν προθεσμίαν αὐτοῦ [7]) τῆς καταβολῆς ὑπερβαίνειν διάπρα-

TITULUS DECIMUS SEXTUS.

De mutuo et pignore.

1. Fructus ex pignore percepti in debitum imputantur, et si ad totum debitum sufficiant, tollitur actio pignusque redditur. Quod si fructus debito sint majores, superflui restituuntur.

2. Ancillae operae et pensiones domorum oppigneratarum in debitum imputantur: et si [satis] multum inde collectum est, tollitur actio.

3. Fructus agri in debitum imputantur, non modo quos creditor percepit, sed etiam quos percipere potuit. Quod si agrum deteriorem reddidit, de eo etiam convenitur.

4. Pactum, ut pignoris venditio fiat, si debitor praestitutum ipsi solutionis tempus excesserit, non tollit

1) C: ἐνεχύρων.
2) B: ἀναγωγή.
3) Cod. IV, 24, 1. — Harm. III, 5, 3.
4) B: δουλείας.
5) Cod. eod. const. 2. — Harm. §. 4.
6) Cod. eod. const. 3. — Harm. §. 5.
7) Reitz mavult: αὐτόν.

σιν γίνεσθαι [8]) τοῦ ἐνεχύρου, οὐκ ἀναιρεῖ [9]) τὴν τοῦ ἐνεχύρου ἀγωγὴν, ὅταν [10]) ἐλάττονος πωλήσῃ ὁ δανειστής. ὑπόκειται γὰρ τότε [11]) ὁ δανειστὴς τῷ συμφώνῳ τῷ ἐν τῷ πλήθει πολιτευομένῳ ἐναχθῆναι [12]).

ε'. Ἐὰν ὁ δανειστὴς μὴ παρ' ἰδίαν αἰτίαν ἀπολέσῃ τὸ ἐνέχυρον, οὐκ ἐγκαλεῖται. χρὴ δὲ αὐτὸν ἀποδεῖξαι, ὅτι ἀπώλεσεν. τὰ γὰρ τυχηρὰ οὐ κινδυνεύεται τῷ δανειστῇ, ἀλλὰ δύναται κατὰ τύχην ἀπολέσας τὸ πρᾶγμα ἀπαιτεῖν τὸ αὐτῷ [13]) κεχρεωστημένον. ἐὰν δὲ μεταξὺ τῶν συναλλασσόντων ἤρεσεν, ἵνα ἡ ἀπώλεια τῶν ἐνεχύρων ἐλευθερώσῃ τὸν χρεώστην, τοῦτο ἰσχὺν ἔχει [14]).

ς'. Ὁ δανειστὴς, ὅστις ἀγροὺς ἢ οἴκους εἰς ὑποθήκην ἔλαβε, τὴν ζημίαν τὴν ἐν τοῖς τεμνομένοις δένδροις [15]) καὶ τοῖς καταλυομένοις οἴκοις ἐξ αὐτοῦ γενομένην εἰς λόγον ἐνεγκεῖν ἀναγκασθήσεται. καὶ ἐὰν κατὰ δόλον ἢ πταῖσμα τὸ πρᾶγμα τὸ ὑποτεθὲν χεῖρον ἐποίησε, καὶ τούτου ἕνεκεν τῇ ἀγωγῇ ἐνάγεται, ἵνα τοιοῦ-

pigneratitiam actionem, si creditor minoris vendiderit. Tunc enim obnoxius est creditor actioni ex pacto illo vulgari.

5. Si creditor sine sua culpa pignus amiserit, non convenitur. Oportet autem eum probare, se amisisse. Fortuita enim creditoris periculo non sunt: sed re casu amissa, debitum petere potest. Si autem inter contrahentes placuerit, ut pignorum amissio debitorem liberet, validum hoc est.

6. Creditor, qui agros vel domos pignori accepit, damnum in decidendis arboribus et domibus destruendis a se datum rationibus inferre cogetur. Et si dolo vel culpa rem suppositam deteriorem fecerit, eo quoque nomine actione tenebitur, ut rem talem resti-

8) B: γενέσθαι.
9) R: ἀναιρεῖται.
10) B: ὅτε.
11) Deest in M.
12) Cod. eod. const. 4. — Harm. §. 15. — Bodlej. 173 glossam addit: τουτέστι διατιμηθῆναι. Recte.
13) C: αὐτό.
14) B: ἐχέτω. — Cod. eod. const. 5. 6. — Harm. §. 22.
15) R: δρόμοις.

τον ἀποκαταστήσῃ [16]) τὸ πρᾶγμα, ὁποῖον ἦν ἐν [17]) καιρῷ τῆς ὑποθήκης. ὁ δὲ δανειστὴς τὰ ἀναγκαῖα δαπανήματα, ἅπερ ἐποίησε περὶ τὸ ὑποτεθὲν πρᾶγμα, ἀπαιτεῖν οὐ κωλύεται [18]).

ζ'. Τὰ ὑποτεθέντα πράγματα εἰς ἐνέχυρον προσωπικῶς ζητοῦσιν οἱ χρεῶσται. οὐδὲ γὰρ ἔξεστι τῷ δανειστῇ χωρὶς συμφώνου καὶ ἀρχικῆς κελεύσεως ἀφαιρεῖσθαι τὰ πράγματα τοῦ χρεώστου, τουτέστι διαπιπράσκειν τὰ εἰς αἰτίαν ἐνεχύρου κατεχόμενα πράγματα [19]).

η'. Ὁ δανειστὴς καὶ ὁ τούτου κληρονόμος οὐκ ἔχει μακροῦ χρόνου παραγραφὴν εἰς τὸ μὴ ἀποδοῦναι τὸ ἐνέχυρον μετὰ τὸ πληρωθῆναι τὸ χρέος, τουτέστι τὴν τριακονταετίαν [20]).

θ'. Ὁ δεσπότης προστησάμενος τὸν οἰκέτην αὐτοῦ [21]) πραγματείας τινὸς [22]), τότε κατέχεται [23]) δανειζομένου αὐτοῦ, ὅτε ἐπέτρεψεν αὐτῷ δανείζεσθαι. εἰ δὲ μὴ δείκνυται ἐπιτρέψας, τότε ζητοῦμεν περὶ τοῦ

tuat, qualis fuit tempore obligationis. Creditor autem necessarios sumtus, quos circa oppigneratam rem fecit, exigere non prohibetur.

7. Res pignori suppositas in personam actione repetunt debitores. Non enim licet creditori absque pacto vel judicis jussione auferre res debitoris, id est vendere res, quas pignoris nomine tenet.

8. Creditor ejusque heres non habet longi temporis praescriptionem, ne pignus reddat post persolutum debitum, id est tricennale tempus.

9. Dominus praeponens servum suum alicui negotiationi, tum tenetur ob mutuum ab illo contractum, si illi etiam mutuari permiserit. Quodsi non probetur,

16) B: αὐτῷ καταστήσῃ.

17) B: ἐν τῷ.

18) Cod. eod. const. 7. — Harm. §. 27.

19) Cod. eod. const. 11. — Harm. §. 28.

20) Sic lego cum R et Bodl. 3399. — C et L: τῇ τριακονταετίᾳ. — Cod. eod. const. 12. — Harm. §. 34.

21) L: χάριν πραγμ.

22) R: τινάς.

23) L: καταδέχεται.

πεκουλίου τοῦ δούλου, καὶ πληρουμένου κατὰ πρῶτον λόγον τοῦ δεσπότου πληροῦται κατὰ δεύτερον λόγον καὶ ὁ δανειστής [24]).

ι'. Εἴ τις δανείσειε, καὶ ἐγγυητὴν ἢ μανδάτορα ἢ ἀντιφωνητὴν προσλάβοι, οὗτος μὴ τὴν πρώτην εὐθὺς [25]) κατὰ τοῦ μανδάτορος ἢ τοῦ ἐγγυησαμένου ἢ ἀντιφωνήσαντος χωρείτω, μηδὲ ἀμελήσας τοῦ δανεισαμένου τὰς παρενθήκας διενοχλείτω [26]), ἀλλὰ πρῶτον χωρείτω ἐπὶ τὸν τὸ χρυσίον εἰληφότα καὶ τὸ δάνεισμα πράξαντα· καὶ εἰ μὲν ἐκεῖθεν ἀπολάβοι, τῶν ἄλλων ἀπεχέσθω. εἰ δὲ οὐκ ἰσχύει παρὰ τοῦ δανεισαμένου λαβεῖν εἰς μέρος ἢ εἰς ὁλόκληρον, καθόσον ἂν παρ' αὐτοῦ μὴ δυνηθῇ [27]) λαβεῖν, κατὰ τοσοῦτον ἐπὶ τὸν ἐγγυητὴν ἢ τὸν ἀντιφωνητὴν ἢ μανδάτορα χωρείτω, καὶ παρ' ἐκείνου τὸ λειπόμενον κομιζέσθω· καὶ εἰ μὲν παρόντες αὐτῷ τύχοιεν ἀμφότεροι, ὅ τε πρωτότυπος, ὅ τε ἐγγυησάμενος ἢ μανδατορεύσας ἢ ἀντιφωνήσας, τὰ

eum permisisse, tum de peculio servi quaerimus, et postquam primo loco satisfactum fuerit domino, secundo loco etiam creditori satisfit.

10. Si quis mutuum dederit, et fidejussorem vel mandatorem vel constitutae pecuniae reum acceperit, is ne primo statim loco adversus mandatorem aut fidejussorem aut constitutae pecuniae reum actionem moveat, neque neglecto illo, qui mutuum accepit, interpositas personas inquietet: sed conveniat primo eum, qui pecuniam accepit et mutuum contraxit: et si hinc consecutus sit, ceteris abstineat. Sed si a debitore nec partem nec solidum consequi possit, quantum ab eo recipere non potuerit, in tantum adversus fidejussorem aut constitutae pecuniae reum aut mandatorem agat, atque ab hoc reliquum accipiat. Et si quidem uterque praesens sit, et principalis debitor, et fidejussor aut mandator aut constitutae pecuniae reus, supra dicta omni

24) Cod. IV, 25, 1. — Harm. §. 92.

25) R: καὶ εὐθύς.

26) Verba μηδὲ — διενοχλείτω C non habet.

27) C: δύνῃ. Bodlej. 3399: καθόσον ἂν παρῇ τοῦ μὴ δυνηθῆναι.

προειρημένα ἐκ παντὸς φυλαττέσθω τρόπου. εἰ δὲ ὁ ἐγγυητὴς ἢ ὁ μανδάτωρ ἢ ὁ ἀντιφωνητὴς παρείη, τὸν δὲ πρωτότυπον ἀπεῖναι συμβαίη, δεικνύτω [28]) ὁ δανειστὴς τὸν ἐγγυητὴν ἢ ἀντιφωνητὴν ἢ μανδάτορα, καὶ ὅ γε τῷ πράγματι καθήμενος δικαστὴς [29]) διδότω καιρὸν τῷ ἐγγυητῇ, ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν ἀντιφωνητῇ καὶ μανδάτορι, βουλομένοις τὸν πρωτότυπον ἄγειν, ἐφ᾽ ᾧ τε ἐκεῖνον πρότερον ὑπομεῖναι τὴν ἐναγωγὴν, οὕτω δὲ αὐτοὺς [30]) ἐν [31]) καταλοίπῳ πεφυλάχθαι βοηθείᾳ [32])· καὶ ἀμυνέτω [33]) γε τῷ ἐγγυητῇ καὶ ἀντιφωνητῇ καὶ μανδάτορι εἰς τὴν τοῦ ἐγγυηθέντος παράστασιν, ὥστε αὐτὸν ἀχθέντα τῆς ἐν τῷ τέως ἐναγωγῆς ἀπαλλάξαι τοὺς ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἐνοχλουμένους [34]). εἰ δὲ ὁ χρόνος ὁ ἐπὶ τοῦτο [35]) ταχθεὶς ἐξήκοι [36]), τηνικαῦτα ὁ ἐγγυητὴς ἢ ὁ μανδάτωρ ἢ ὁ ἀντιφωνητὴς ἀγωνιζέσθω τὴν δίκην καὶ τὸ χρέος ἐκτιννύτω ὑπὲρ τοῦ ἐγγυηθέντος, ἢ ὑπὲρ οὗ τὰς ἐντολὰς [37]) ἔγραψεν ἢ τὴν ἀντιφώνησιν ὑπεισῆλθε, παρὰ τοῦ δανείσαντος ἐκχωρούμενος ἀγωγάς. οὐ

modo serventur. Sed si fidejussor aut mandator aut constitutae pecuniae reus adsit, principalem vero debitorem abesse contingat, demonstret creditor fidejussorem aut constitutae pecuniae reum aut mandatorem, et judex huic negotio praesidens tempus concedat fidejussori, sive constitutae pecuniae reo et mandatori, volentibus principalem debitorem producere, ut ipse prior actionem subeat, et sic ipsi in ultimum reserventur auxilium. Et tueatur fidejussorem vel constitutae pecuniae reum vel mandatorem, ut eum exhibere liceat, pro quo fidejusserunt, ita ut is productus actione eatenus pro ipso inquietatos liberet. Quodsi tempus ad hoc statutum praeterierit, tunc fidejussor aut mandator aut constitutae pecuniae reus litem suscipiat et debitum solvat pro eo, pro quo fidejussit aut mandatum conscripsit aut sese constituit, cessis sibi a creditore actionibus.

28) B: ἐνδειχν.
29) R: ὁ τῷ πρ. δικάζων.
30) L: αὐτοῖς.
31) R: ἐν τῇ.
32) C et L: πεφύλακται βοήθεια.
33) L: ἀναμενέτω.
34) R: αὐτοῦ διενοχλ.
35) B: ἐπὶ τούτῳ.
36) Bodl. 3399: ἐξίκοιτο.
37) C: ὑπὲρ τοῦ ἐγγ. ἐντολάς. L: τὰς κατὰ τοῦ ἐγγ.

μὴν δὲ ἐπὶ τὰ πράγματα τοῦ δανεισαμένου, εἰ παρ' ἑτέρῳ [38]) κατέχοιτο, χωρήσει πρότερον, πρὶν ἂν διελθεῖν τὴν ἐπὶ ταῖς προσωπικαῖς ὁδὸν κατά τε μανδατόρων καὶ ἐγγυητῶν καὶ ἀντιφωνητῶν· οὕτω δὲ ἐπὶ τὰ πράγματα ἐλθεῖν τοῦ πρωτοτύπου, εἴγε παρ' ἑτέρῳ κατέχοιτο καὶ τοὺς ἐπειλημμένους αὐτῶν ἐνοχλήσας. εἰ δὲ μὴ [39]) ἐκεῖθεν σχοίη τὸ ἱκανὸν, τηνικαῦτα χωρείτω κατὰ τῶν πραγμάτων τῶν ἐγγυητῶν καὶ μανδατόρων καὶ ἀντιφωνητῶν· ταὐτὸν δέ ἐστιν εἰπεῖν καὶ εἴ τινας ἔχοιεν ἅπασιν αὐτοῖς σφισιν ὑπευθύνους καὶ ταῖς ὑποθηκαρίαις ἀγωγαῖς ἐνέχεσθαι δυναμένους [40]). κατὰ μέντοι τοῦ πρωτοτύπου καὶ τῶν ὄντων παρ' αὐτῷ πραγμάτων εἴτε ταῖς προσωπικαῖς εἴτε ταῖς ὑποθηκαρίαις εὐθὺς εἴτε ἀμφοτέραις χρήσασθαι βουληθείη, πᾶσαν αὐτῷ δίδομεν ἄδειαν, τὴν ἔμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένην ὁδὸν καὶ τάξιν ἐπὶ τῶν ἄλλων προσώπων τε καὶ θεμάτων νο-

Non autem ad res debitoris, si ab alio possideantur, prius deveniat, quam in personam actionum viam ingressus sit adversus mandatores et fidejussores et constitutae pecuniae reos: atque ita ad res principalis debitoris perveniat, si quidem ab alio possideantur, etiam hos detentatores earum interpellans. Quodsi inde satis ipsi non fiat, tunc procedat adversus res fidejussorum et mandatorum et constitutae pecuniae reorum; idemque dicendum est, et si quos habeant sibimet ipsis obligatos, quive hypothecariis actionibus conveniri possunt. Contra principalem sane debitorem et res, quae penes eum sunt, sive personalibus sive hypothecariis statim sive ambabus uti velit, omnem ei damus licentiam, supradictam viam et ordinem in aliis personis et causis

38) B: ἑτέρου.

39) B: μηδέ.

40) Locus corruptissimus, quem quidem ex textu Nov. 4 restitui, glossemate tamen aliquo laborare crediderim. C et L: καὶ εἴ τινος ἐγγύας ἔχοιεν ἅπασί τε αὐτοῖς φησι καὶ τοῖς ὑπευθύνοις καὶ ταῖς ὑποθηκαρίαις ἀγωγαῖς ἐνέχεσθαι δυναμένοις. R: καὶ εἴ τινας ἐγγυητὰς ἅπαντες οὗτοί σφισιν ὑπευθύνους καὶ — δυναμένους. Bodl. 3399: καὶ εἴ τινας ἐγγύας ἔχοιεν ἅπασί τε αὐτοῖς σφισι καὶ τοῖς ὑπευθύνοις καὶ — δυναμέναις.

μοθετήσαντες. καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐπὶ δανειστῶν φαμεν, ἀλλὰ καὶ εἴ τις ὠνήσατό [41]) τι παρά τινος [42]).

ια΄. Εἴ τις δανείσειε χρυσίον τῇ τοῦ δανεισαμένου περιουσίᾳ πιστεύων, ὁ δὲ εἰς ἔκτισιν χρυσίου μὲν οὐκ εὐποροίη, περιουσίαν δὲ ἀκίνητον ἔχοι, ὁ δανειστὴς δὲ ἐπικέοιτο [43]) καὶ χρυσίον πάντως ἐπιζητοίη [44]), τὸ δὲ οὐκ εἴη [45]) πρόχειρον, οὐδέ τις κινητὴ περιουσία [46]), (δίδομεν [47]) τῷ δανειστῇ βουλομένῳ καὶ κινητὰ [48]) πράγματα λαβεῖν ἀντὶ χρυσίου,) ἀλλ' οὐδέ [49]) τις ὠνούμενος ἀκίνητα αὐτῷ [50]) πράγματα παρείη τοῦ δανειστοῦ πολλάκις καὶ [51]) θρυλλοῦντος ὡς ὑπόκειται τὰ τοῦ δανεισαμένου πράγματα καὶ ταύτῃ φοβοῦντος τοὺς [52]) προσιέναι βουλομένους ταῖς ἀγορασίαις· τηνικαῦτα ἐπὶ μὲν τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως οἱ ἐνδοξότατοι τῆς ἡμετέρας πολιτείας ἄρχοντες κατὰ τὴν ἑκάστῳ τεταγμένην ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ ἡμῶν δικαιοδο-

statuentes. Neque hoc solum de creditoribus dicimus, sed etiam si quis ab alio quid emerit.

11. Si quis aurum dederit facultatibus confidens mutuantis, hic autem ad solutionem auri non sit idoneus, res autem immobiles habeat, sed creditor urgeat et aurum omnino reposcat, illud vero in promtu non sit, neque res aliqua mobilis, (damus enim creditori volenti licentiam res quoque mobiles accipere loco auri,) nec aliquis emtor immobilium rerum, eo quod creditor saepe et dictitet res debitoris sibi esse obligatas, et ita eos, qui ad venditiones accedere volebant, deterreat: tunc in hac quidem felici urbe gloriosissimi nostrae reipublicae magistratus secundum praescriptam cuique a lege et a nobis jurisdictionem, in provinciis autem prae-

41) B: ὠνήσαιτο.

42) Hoc et quod sequitur caput, ex Nov. 4 sumtum est. — Harm. III, 6, 1.

43) C: ἐπίκειται.

44) R: ἐκζητ.

45) R: τῷ δὲ οὐκ ἦν.

46) C: οὐδὲ τῇ κινητῇ περιουσίᾳ, et L cum C consentire videtur.

47) R addit: ἄδειαν.

48) Omnes: ἀκίνητα. Quod omnino corrigendum erat cum Reitzio ad h. l.

49) Bodl. 3399: ἀλλ' εἰ καί.

50) Bodl. 3399: αὐτοῦ. R: τὰ ἀκίνητα αὐτά.

51) Deest in R et Bodlej. 3399.

52) B addit μή.

Digitized by Google

σίαν, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις οἱ τῶν θεμάτων ἡγούμενοι παρασκευαζέτωσαν ἀκριβῶς [53]) διατιμήσεως γενομένης τῶν πραγμάτων τοῦ χρεωστήσαντος δίδοσθαι πρὸς ἀναλογίαν τοῦ χρέους κτῆσιν ἀκίνητον τοῖς δανεισταῖς μετὰ τοιαύτης ἀσφαλείας, μεθ' ἧς ἂν ὁ χρεώστης δοῦναι δυνηθείη. τῶν μέντοι διδομένων ἀκινήτων ἡ [54]) ἐπιλογὴ τῷ δανειστῇ ἔσται· καὶ γὰρ οὐκ ἂν εἴη δίκαιον, τὸν δόντα μὲν χρυσίον, λαβεῖν δὲ [55]) χρυσίον οὐ [56])| δυνάμενον, ἀλλὰ ἀναγκαζόμενον καταδέξασθαι κτῆσιν ἀκίνητον, μὴ τὰ γοῦν [57]) καλλίονα τῶν τοῦ χρεώστου πραγμάτων καὶ ἣν [58]) ἐκεῖνος αἱρεῖται λαβεῖν, καὶ ταύτην οὖν [59]) ἔχειν παραψυχήν, ὅτιπερ εἰ καὶ χρυσίον οὐκ εἴληφεν, ἀλλὰ ἀντ' ἐκείνου τὸ αἱρεθὲν αὐτῷ κατεκτήσατο [60]).

ιβ'. Ὁ τὴν ἰδίαν [61]) συγγραφὴν ἢ τὴν ἐπ' αὐτῷ γινομένην καταβολὴν ἀρνούμενος τὸ διπλάσιον μετ' ἐλέγχους καταθήσει [62]). ὁ δὲ παραυτὰ τοῦ ἀρνήσασθαι ἐξ ἐπιφορᾶς ὅρκου τὴν ἀλήθειαν φανερῶν ἐκφεύξεται

sides earum curent, ut accurate facta aestimatione rerum debitoris pro rata debiti parte res soli creditoribus detur cum tali cautione, qualem debitor dare potuerit. Caeterum ex datis immobilibus electio creditori erit: neque enim aequum foret, si is, qui aurum quidem dedit, sed recipere nequit, verum cogitur accipere possessionem immobilem, non etiam optimas ex debitoris rebus et quam [possessionem] ipse optaverit, acciperet, hocque haberet solatii, quod licet aurum non acceperit, tamen loco illius id, quod ipse elegit, consecutus est.

12. Qui propriam cautionem aut solutionem sibi factam infitiatur, post convictionem duplum dependet. Qui vero statim post infitiationem ex delatione jurisjurandi veritatem declarat, dupli condemnationem effugit,

53) B: ἀκριβοῦς.
54) Deest in B.
55) C non habet.
56) B: μή.
57) In omnibus, praeter L, verbum γοῦν deest.
58) B: ἅ.
59) B: γοῦν.
60) Harm. III, 5, 91.
61) B: οἰκείαν.
62) B: ἀποτίσει.

τὴν καταδίκην τοῦ διπλασίονος· βραδέως δὲ ὁμολογῶν καταθήσει τὰς δαπάνας τῆς δίκης ὅρκῳ τοῦ ἀντιδίκου [63].

ιγ'. Τῷ *ἀρνουμένῳ χρεώστῃ οὐ λογισθήσονται αἱ μετὰ ταῦτα προφερόμεναι* [64] *τῶν καταβολῶν ἀποδείξεις, ἀλλὰ τὸ πᾶν ἀπαιτεῖται* [65].

ιδ'. Εἰ *καὶ πολλοῖς τοῖς πρὸ ἡμῶν ἔδοξε δεκτέαν εἶναι τὴν τῶν τόκων ἔκτισιν, ἴσως διὰ τὴν τῶν δανειστῶν δυσκληρίαν τε καὶ ὠμότητα, ἀλλ' οὖν ὡς ἀναξίαν* [66] *τῆς ἡμῶν τῶν χριστιανῶν πολιτείας ἀπευκταῖαν εἶναι* [67] *κεκρίκαμεν, ἅτε παρὰ τῆς θείας νομοθεσίας κεκωλυμένην. διὸ κελεύει ἡ ἡμετέρα γαληνότης, μηδενὶ μηδαμῶς ἐξεῖναι ἐν μηδεμιᾷ ὑποθέσει τόκον εἰληφέναι* [68], *ἵνα μὴ νόμον φυλάττειν οἰόμενοι νόμον θεοῦ παραβαίνωμεν· ἀλλὰ κἂν εἴ τις ὁσονδήποτε λάβοι, εἰς τὸ χρέος λογισθήσεται* [69].

sed sero confessus sumtus litis secundum adversarii jusjurandum persolvet.

13. Debitorem, qui debitum infitiatur, non juvabunt postea prolatae solutionum probationes, sed totum exigitur.

14. Etsi multis ante nos placuit usurarum solutionem esse admittendam, forte ob creditorum duritiem et crudelitatem, nos tamen ut indignam nostra Christianorum republica abominandam censuimus, quippe divino jure prohibitam. Quapropter serenitas nostra sancit, ne cui unquam in quacunque causa usuram accipere liceat, ne jura custodientes legem dei transgrediamur: sed et si quis quantulamcunque acceperit, in sortem imputabitur.

63) Nov. 18 cap. 8. — Harm. I, 8, 14.

64) M: *προσφερ.*

65) Nov. 18 cap. 8. — Similiter apud Harm. III, 5, 60.

66) C: *ἀξίαν*

67) B addit *ταύτην.* — C: *ἀπευκτέαν.*

68) B: *λαβεῖν.*

69) Haec est nova lex a Basilio excogitata et huic Prochiro inserta, cujus meminit Leo Nov. 83. Dicitur tamen et ante Basilium Nicephorus hujusmodi legem tulisse: de quo vide Cedreni Annales ex edit. Goar. Paris. 1647. p. 480. B. — Leo postea restituit usuras

ΤΙΤΛΟΣ ἙΠΤΑΚΑΙΔΕΚΑΤΟΣ.

Περὶ μισθώσεως.

α′. Ἐὰν συμφωνηθῇ, τοὺς μισθωσαμένους οἶκον [1]) ἀβλαβὲς ἔχειν πῦρ, καὶ τυχηρὰ γένηται καῦσις, οὐκ ἐνέχεται ὁ μισθωσάμενος. εἰ δὲ κατὰ ῥαθυμίαν αὐτοῦ συμβῇ [2]), ἐνέχεται [3]).

β′. Ὁ μισθωσάμενος ἀγέλην οὐκ ἐνέχεται, ἐὰν δειχθῇ, ὅτι χωρὶς ἀπάτης αὐτοῦ λῃσταὶ αὐτὴν ἀφείλοντο. ἀναλαμβάνει δὲ τοὺς μισθοὺς, οὓς ὑπὲρ τοῦ λειπομένου χρόνου δέδωκεν [4]).

γ′. Ὁ ποιμὴν καὶ ὁ ῥάπτης καὶ ὁ κναφεὺς ἀπὸ ῥαθυμίας καὶ ἀπειρίας ἐνέχονται [5]).

δ′. Ἐὰν συμφωνηθῇ [6]) μὴ ἔχειν πῦρ, καὶ σχῇ, ἐνέχεται, εἰ καὶ κατὰ τύχην ἐμπρησμὸς γένηται [7]).

TITULUS DECIMUS SEPTIMUS.

De locatione.

1. Si pactum fuerit, ut conductores aedium innocentem habeant ignem, et fortuitum incendium oriatur, conductor non tenetur. Si vero per negligentiam ejus acciderit, tenetur.

2. Qui gregem conduxit, non tenetur, si probetur, citra fraudem ejus latrones illum abegisse: recipitque mercedes, quas pro reliquo tempore solvit.

3. Pastor et sartor et fullo ex negligentia et imperitia tenentur.

4. Si convenerit, ne habeatur ignis, et habuerit, tenetur, etiamsi casu incendium accidat.

trientes, scilicet usu rerum id exigente: quapropter huic capiti apud Harm. III, 7, 24 temere inscribitur: νεαρὰ τοῦ καίσαρος λέοντος τὸν τόκον ἀπαγορεύουσα.

1) Deest in R.

2) L: συνέβη.

3) P: βιβλ. ιθ′ τί. β′ διατ. θ′ θέ. δ′. — Dig. XIX, 2, 9 §. 3. — Harm. III, 8, 13.

4) L addit: ὁ ἐκμισθώσας. — P: θέ. ε′. — Dig. eod. §. 4. — Harm. §. 14.

5) P: θέ. ζ′. — Dig. eod. §. 5. — Harm. §. 15.

6) R: ἐπιφων.

7) P: διατ. ια′ θέ. β′. — Dig. h. t. dig. 11 §. 1. — Harm. §. 16.

ε'. Ἐὰν συνεφώνησεν ὁ μισθωσάμενος μὴ ἔχειν ἐν τῷ οἴκῳ χόρτον καὶ σχῇ, εἶτα δοῦλος αὐτοῦ ἢ ξένος εἰσαγάγῃ πῦρ καὶ καύσῃ, ἐνέχεται [8]).

ς'. Ἐὰν ναύκληρος μὴ δυνάμενος εἰσελθεῖν ἐν τῷ λιμένι μεταγάγῃ τὰ φορτία εἰς πλοῖόν σου καὶ ναυαγήσῃ τὸ σὸν, ἐνέχεται ὁ πρῶτος ναύκληρος, ἐὰν παρὰ γνώμην τῶν δεσποσῶν τὰ φορτία μετήγαγεν ἢ παρὰ καιρὸν ἢ εἰς ἀνεπιτήδειον πλοῖον. εἰ δὲ μὴ ἐποίησε ῥαθυμίαν, οὐκ ἐνέχεται [9]).

ζ'. Ἐὰν πλοῖον ναυαγήσῃ διὰ τὸ μὴ σχεῖν [10]) κυβερνήτην, ἐνέχεται τοῖς ἐπιβάταις ὁ ναύκληρος [11]).

η'. Τοῦ πλοίου ναυαγήσαντος ὁ ναύκληρος ἀποδίδωσι τὰ ναῦλα, ἅπερ ἔλαβεν ἐν προχρείᾳ, ὡς μὴ [12]) μετακομίσας [13]).

ϑ'. Ἐὰν λάβῃ τὶς ἐπὶ τὸ ἐγκλεῖσαι ἢ γλύψαι λιθέαν [14]) καὶ κλάσῃ [15]), εἰ μὲν ἐξ ἀπειρίας τοῦ τεχνίτου,

5. Si promiserit conductor, se foenum in aedibus non habiturum, et habuerit, ac deinde proprius aut alienus servus ignem intulerit atque incenderit, tenetur.

6. Si navicularius, quum portum intrare non posset, merces in tuam navem transtulerit et navis tua perierit, tenetur primus navicularius, si invitis dominis merces transtulit, aut non opportuno tempore, aut in navem minus idoneam. Quod si culpam haud admisit, non tenetur.

7. Si navis pereat propterea quod gubernatorem non habuit, magister navis vectoribus tenetur.

8. Nave amissa magister navis vecturam reddit, quam pro mutua accepit, ut qui non transvexit.

9. Si quis gemmam acceperit includendam aut sculpendam et fregerit, si quidem ex artificis imperitia,

8) P: διατ. ιβ'. — Dig. l. c. dig. 11 §. 4. dig. 12. — Harm. §. 17.

9) P: βιβλ. ιϑ' τί. β' διατ. ιγ' ϑέ. β'. — Dig. eod. dig. 13 §. 1. — Harm. II, 11, 22.

10) B: ἔχειν.

11) P: διγ. ιγ' ϑέ. γ'. — Dig. l. c. §. 2. — Harm. eod. §. 20.

12) Deest in B.

13) P: διατ. γ' ϑέ. ς'. — Dig. h. t. dig. 15 §. 6. — Harm. eod. §. 21.

14) C: λιθαίαν.

15) L: κλασθῇ. R: κλαύσθῃ.

Digitized by Google

ἐνέχεται. εἰ δὲ ἀπὸ [16]) *αἰτίας τῆς ὕλης, οὐκ ἐνέχεται, εἰ μὴ τὸν κίνδυνον ἀνεδέξατο* [17]).

ι'. Ἐὰν μυόβρωτον γένηται τὸ δοθὲν τῷ κναφεῖ, ἐνέχεται· καὶ ἐὰν ἑτέρῳ τοῦ ἑτέρου [18]) *παράσχῃ, κἂν ἐν ἀγνοίᾳ* [19]).

ια'. Ἐὰν παριόντων τῶν στρατιωτῶν παραχωρήσῃ ὁ μισθωσάμενος, καὶ οἱ στρατιῶται τὰς θυρίδας ἢ ἕτερόν τι ἀφέλωνται, ἐνέχεται, εἰ [20]) *δυνάμενος οὐκ ἀπήγγειλε τῷ δεσπότῃ, ἢ δυνάμενος οὐκ ἀντέστη τοῖς στρατιώταις* [21]).

ιβ'. Ἐὰν μετὰ τὸ πληρωθῆναι τὸν χρόνον τῆς μισθώσεως συναινοῦντος ἑκατέρου μέρους ὁ μισθωσάμενος ἐπιμείνοι, ἀνανεοῦται εἰς ἐκεῖνον μόνον τὸν ἐνιαυτὸν ἡ μίσθωσις, οὐ μὴν καὶ εἰς ὅλον τὸν λειπόμενον χρόνον, εἴγε εἰς πενταετίαν τυχὸν ἦν ἡ προτέρα μίσθωσις· ὅπερ καὶ ἐπὶ πολιτικῶν ἐστὶ [22]) *μισθώσεων. εἰ δὲ καὶ τὸν δεύτερον ἐπιμείνοι, ἐνέχεται* [23]) *εἰς αὐτόν, καὶ ἐπὶ τῶν ἑξῆς ὁμοίως* [24]).

tenetur: sin ex vitio materiae, non tenetur, nisi periculum in se recepit.

10. Si a muribus corrodatur, quod fulloni datum est, tenetur: et si alii rem alterius dederit, licet ignarus.

11. Si praetereuntibus militibus colonus migraverit, et milites fenestras aut aliud quid abstulerint, tenetur: si, cum posset, domino non renuntiavit, aut, cum posset, militibus non restitit.

12. Si post impletum conductionis tempus utraque parte consentiente conductor maneat, renovatur in solum istum annum locatio, non autem in omne quod residuum est tempus, si forte in quinquennium prior locatio contracta fuerat; quod etiam in publicis obtinet locationibus. Quod si et alterum maneat annum, tenetur illius nomine, et similiter in sequentibus.

16) B: ἐξ.

17) P: θέ. ζ'. — Dig. h. t. dig. 13 §. 5. — Harm. III, 8, 18.

18) B: τὸ ἕτερον. Bodlej. 3399: ἕτερος τῷ ἑτέρῳ.

19) P: θέ. η'. — Dig. eod. §. 6. — Harm. §. 19.

20) R: εἴγε μὴ δυνάμ. Male.

21) Dig. eod. §. 7. — Harm. §. 11.

22) C: ἔτι.

23) B addit καί.

24) P: θέ. ιβ'. — Dig. eod. §. 11. — Harm. §. 20.

ιγ'. Ἐάν τις ἑνὶ ἐνιαυτῷ [25]) συγχωρήσῃ τῷ μισθωσαμένῳ διὰ τὴν ἀφορίαν, καὶ εὐφορία ἐν τοῖς ἑξῆς ἐνιαυτοῖς γένηται, λαμβάνει τὸ συγχωρηθέν. εἰ δὲ ἐν τῷ ὑστέρῳ ἐνιαυτῷ γέγονεν ἡ ἀφορία [26]) καὶ ἡ συγχώρησις, τῶν πρώτων [27]) εὐφορησάντων, ἐὰν οἶδεν ὁ μισθωτής, [οὐ] [28]) συλλογίζεται [29]).

ιδ'. Εἰ καὶ [30]) ἐν ἀγνοίᾳ μισθώσω πίθους κεκλασμένους καὶ ἐκχυθῇ ὁ οἶνος, εἰς τὸ διαφέρον [31]) ἐνέχομαι [32]).

ιε'. Εἰ δὲ τόπον εἰς [33]) βοσκὴν μισθώσω καὶ ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ κακῶν βοτανῶν βλαβῶσι τὰ θρέμματα [34]), εἰ μὲν ᾔδειν, εἰς τὸ διαφέρον ἐνέχομαι· εἰ δὲ ἠγνόουν, οὐκ ἀπαιτῶ τὸν μισθόν [35]).

ιϛ'. Ἐὰν δίαιταν [36]) εἰς ἐνιαυτὸν μισθωσάμενος

13. Si quis uno anno remissionem dederit colono ob sterilitatem, et ubertas in sequentibus annis contingat, recipit quod remisit. Quod si in novissimo anno sterilitas eveniat, et remissio facta sit, quum superiores uberes fuissent, si scit locator, non computatur.

14. Etiamsi ignarus vasa pertusa locavero, vinumque effluxerit, in id quod interest teneor.

15. Et si locum ad pasturam locavero, et ex malis herbis in eo nascentibus pecora laedantur, si scivεrim, in id quod interest teneor: sin ignoravi, mercedem non exigo.

16. Si coenaculum in annum conducens totam mer-

25) B: ἐνιαυτόν.
26) L: εὐφορία.
27) C: πρῶτον.
28) Illud οὐ addidi, quia aliter hic locus idoneum sensum non praebet: sed deest in omnibus, quos novi, Prochiri Codicibus: item in Codd. Epanagoges auctae, et Cod. Epitomae Bodlej. 173. Singularem plane lectionem exhibet Bodl. 3399: καὶ ἡ συγχώρησις τῶν πρώτων εὐφρονησάντων (l. εὐφορ.) εὖ ἔχει, ἐὰν οἶδεν ὁ μισθωτὸς συλλογίζεσθαι.
29) P: διατ. ιε' θέ. δ'. — Dig. h. t. dig. 15 §. 4. — Harm. §. 9.
30) L: Εἰ δὲ καί.
31) L: διάφορον.
32) P: διατ. ιθ'. — Dig. h. t. dig. 19 §. 1. — Harm. §. 21.
33) R: ἢ.
34) R: βλαβῶσιν ἢ φθαρῶσι τὰ πρόβατα.
35) P: θέ. β'. — Dig. eod. — Harm. §. 22.
36) C: διετίαν.

ὅλον παράσχω τὸν μισθὸν, καὶ πέσῃ ἢ καυθῇ τῷ ἕκτῳ μηνὶ, ἀναλαμβάνω τὸ λοιπόν [37]).

ιζ'. Ὁσάκις ἐπὶ τὸ [38]) γενέσθαι τὶ δίδοται, μίσθωσίς ἐστιν [39]).

ιη'. Ἐὰν συνεφωνήθη κυρωθῆναι τὸ ἔργον δοκιμασίᾳ τοῦ δεσπότου, ἀνδρὸς ἀγαθοῦ δοκιμασίαν ἐπιζητοῦμεν. τὸ αὐτὸ κἂν εἰς τὴν [40]) δοκιμασίαν ἑτέρου τὸ ἔργον ἀναγάγωμεν [41]). οὐκ ἔχει δὲ ὁ τοιοῦτος ἄδειαν τὸν χρόνον ἐκτείνειν, ἐν ᾧ τὸ ἔργον συνεφωνήθη γενέσθαι, ἀλλὰ μόνον τὸ ἔργον δοκιμάζει [42]).

ιθ'. Ὁ ἐπὶ χρήμασι μισθωσάμενος τὴν συμβαίνουσαν τοῖς καρποῖς ἄμετρον βλάβην ἐκ τῆς λεγομένης θεομηνίας οὐκ ἐπιγινώσκει, ἀλλὰ τὴν μετρίαν. ὁ δὲ τοὺς καρποὺς μεριζόμενος, μισθωσάμενος [43]) ὡσανεὶ δικαίῳ κοινωνίας, καὶ τὸ κέρδος καὶ τὴν ζημίαν συμμερίζεται τῷ δεσπότῃ [44]).

κ'. Ἐάν τις ἐπὶ τὸ μετακομίσαι μισθώσηται κίο-

cedem persolverim, idque collabatur vel conflagret sexto mense, recipio reliquum.

17. Quoties quid datur ut quid fiat, locatio est.

18. Si convenerit, ut opus approbetur arbitrio domini, boni viri arbitrium requirimus. Idem est, etsi ad arbitrium alterius opus referamus. Huic tamen non licet prorogare tempus, quo convenit opus absolvi, sed solum opus probat.

19. Qui nummis conduxit, immodicum damnum frugibus ex ita dicta numinis ira accidens haud agnoscit, sed modicum. Colonus autem, qui fruges partitur, tanquam societatis jure et lucrum et damnum cum domino partitur.

20. Si quis transportandam conduxerit columnam,

37) P: θέ. ϛ'. — Dig. eod. §. 6. — Harm. §. 23.

38) B: τῷ.

39) P: διατ. κβ' θέ. β'. — Dig. h. t. dig. 22 §. 1. — Harm. §. 24.

40) Deest in B.

41) B: ἀγάγωμεν.

42) P: διατ. κδ'. — Dig. h. t. dig. 24 pr. — Harm. §. 25.

43) Bodl. 173 et 3399: μετὰ τοῦ μισθωσαμένου.

44) P: διατ. κε'. — Dig. h. t. dig. 25 §. 6. — Harm. §. 7.

να, καὶ κλασθῇ ἐν τῷ κουφίζεσθαι ἢ βαστάζεσθαι ἢ ἀποτίθεσθαι, οὐκ ἐνέχεται εἰ μὴ ἀπὸ ῥαθυμίας οἰκείας καὶ τῶν ὑπουργούντων αὐτῷ. ἐστέρηται δὲ ῥαθυμίας, εἰ πάντα γέγονεν, ἅπερ ἐπιμελέστατός τις ἔπραττεν. τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ [45]) πίθων καὶ ξύλων καὶ τῶν ἄλλων πραγμάτων [46]).

κα'. Ὁ μισθωσάμενος ἄλογον ἐπὶ τὸ βαστάσαι τί δῆλον καὶ βαρύτερον ἐπιθεὶς, βλαπτομένου αὐτοῦ ἐνέχεται, ὁστισδήποτε εἰ [47]) ἔβλαψεν [48]).

κβ'. Ὁ λαβὼν μισθὸν ἐπὶ φυλακῇ πράγματος κινδυνεύει [49]) περὶ τὴν αὐτοῦ φυλακήν [50]).

κγ'. Ὁ κλέπτων τὸν μισθωθέντα αὐτῷ δοῦλον [51]) ἐνέχεται ὡς κλέπτης [52]).

κδ'. Ἐὰν ὁ μισθώσας [53]) ὁμολογήσῃ ποινὴν διδόναι τῷ μισθωσαμένῳ, εἴπερ αὐτὸν ἐξεώσηται [54]) πρὸ συμπληρώσεως τῆς πενταετίας, ἀζημίως αὐτὸν ἐξεοῦ-

eaque inter levandum, portandum aut deponendum fracta sit, non tenetur, nisi ex propria negligentia aut ministrorum suorum. Caret autem culpa, si omnia sint facta, quae diligentissimus homo fecisset. Idem in vasis et lignis aliisque rebus.

21. Qui conduxit jumentum ad portandum certum onus et gravius imposuit, tenetur si laesum fuerit, quisquis tandem laeserit.

22. Qui mercedem pro custodia rei accipit, periculum illius custodiae praestat.

23. Qui locatum sibi servum surripit, tenetur ut fur.

24. Si locator promiserit conductori poenam dare, si eum ante impletum quinquennium expelleret, impune

45) B: περί.

46) P: θέ. ζ'. — Dig. eod. §. 7. — Harm. §. 26.

47) Deest in B.

48) P: διγ. λ' θέ. γ'. — Dig. h. t. dig. 30 §. 2. — Harm. §. 27.

49) B: ἐγκινδ.

50) P: διγ. μ'. — Dig. h. t. dig. 40. — Harm. §. 28 pr.

51) R addit οὐκ.

52) P: διγ. μβ'. — Dig. h. t. dig. 42. — Harm. §. 29.

53) C: μισθωσάμενος.

54) R: ἐξώσηται.

Digitized by Google

ται [55]) μὴ καταβάλλοντα τὸν μισθὸν ἐμπροθέσμως ἢ μὴ γεωργοῦντα χρησίμως [56]).

κε'. Ἐὰν χωρὶς αἰτίας καταλίπῃ [57]) τὸν ἀγρὸν ὁ μισθωσάμενος πρὸ συμπληρώσεως τοῦ χρόνου, δίδωσιν ὅλου τοῦ χρόνου τὸν μισθόν [58]).

κϛ'. Τῶν ἐνοίκων ἐπὶ πολὺν χρόνον τουτέστιν ἐπὶ διετίαν μὴ φαινομένων μήτε τὸ στεγονόμιον καταπιθέντων, ἔξεστιν οἷς διαφέρει ἀνοίγειν καὶ παρουσίᾳ [59]) δημοσίων προσώπων ἀπογράφεσθαι τὰ ἐκεῖ ὄντα [60]).

κζ'. Ἐὰν τὸ γενόμενον ἔργον ἀπὸ σεισμοῦ παρασαλευθῇ, τοῦ μισθώσαντός ἐστιν ὁ κίνδυνος [61]).

κη'. Ἐὰν πρὸ δοκιμασίας πέσῃ τὸ ῥεῖθρον, εἰ μὲν ἀπὸ αἰτίας τοῦ ἐδάφους, ὁ μισθώσας ζημιοῦται. εἰ δὲ ἐξ ἐλαττώματος τοῦ ἔργου, ὁ μισθωσάμενος [62]).

eum expellit, si pensionem intra praestitutum tempus non solvat aut agrum non colat utiliter.

25. Si colonus ante tempus finitum sine causa agrum deseruerit, totius temporis pensionem pendit.

26. Inquilinis multo tempore id est per biennium non comparentibus neque mercedem solventibus, licet iis, quorum interest, aperire et praesentibus personis publicis describere, quae ibi inveniuntur.

27. Si factum opus terrae motu labefactatum sit, locatoris periculo est.

28. Si ante probationem rivus conciderit, si quidem soli vitio, locatoris damno est: sin ex operis vitio, redemtoris.

55) R: ἐξωθεῖται.

56) P: διατ. νδ'. — Dig. h. t. dig. 54 §. 1. — Harm. §. 30.

57) C: καταλείποι.

58) Dig. h. t. dig. 55 §. 2. — Harm. §. 32.

59) B: παρόντων.

60) P: διγ. νζ'. — Dig. h. t. dig. 56. — Harm. §. 33.

61) P: διατ. ξ'. — Dig. h. t. dig. 59. — Harm. §. 35.

62) P addit: ζημιοῦται. — Dig. h. t. dig. 62. — Harm. §. 36.

ΤΙΤΛΟΣ ʼΟΚΤΩΚΑΙΔΕΚΑΤΟΣ.

Περὶ καταθήκης [1].

α'. Παρακαταθήκη ἐστὶ τὸ ἐπὶ παραφυλακῇ τινι διδόμενον [2].

β'. Ἐπὶ τῶν ἀπὸ θορύβου ἢ ἐμπρησμοῦ ἢ συμπτώσεως ἢ ναυαγίου παρατιθεμένων κατὰ μὲν τοῦ λαβόντος εἰς τὸ διπλοῦν ἀγωγὴ ἁρμόζει, κατὰ δὲ τῶν κληρονόμων ἀπὸ μὲν δόλου τοῦ διατιθεμένου εἰς τὸ ἁπλοῦν, ἀπὸ δὲ οἰκείου εἰς τὸ διπλοῦν [3]. ἐπὶ δὲ τῶν λοιπῶν παρακαταθηκῶν εἰς τὸ ἁπλοῦν [4] ἡ ἀγωγὴ δίδοται [5].

γ'. Εἴτε ὁ τὴν παρακαταθήκην δεξάμενος εἴτε ὁ κληρονόμος αὐτοῦ ἐναχθῇ, καὶ φυσικῶς τὸ πρᾶγμα πρὸ ψήφου φθαρῇ, (τυχὸν γὰρ δοῦλος ἦν καὶ ἀπέθανεν,) ἐλευθεροῦται, εἴγε καὶ παρὰ τῷ ἐνάγοντι [6] ἀποκαταστὰν ἀπόλλοιτο [7].

TITULUS DECIMUS OCTAVUS.

De deposito.

1. Depositum est, quod custodiendum alicui datur.

2. De iis, quae tumultus, incendii, ruinae aut naufragii causa deposita sunt, adversus ipsum quidem, qui accepit, in duplum actio competit: adversus heredes autem, ex dolo quidem testatoris in simplum, ex proprio in duplum. Sed ex ceteris depositionibus in simplum actio datur.

3. Sive ipse depositarius sive heres conveniatur, et naturaliter res ante sententiam perierit, (forte enim servus erat, isque mortuus est,) absolvitur, siquidem ea res etiam actori restituta peritura fuisset.

1) R: παρακαταθήκης.

2) P: βιβλ. ιϛ' τί. γ' διατ. α'. — Dig. XVI, 3, 1 pr. — Harm. III, 9, 1.

3) Praeter unum R, omnes Prochiri et Epanagoges Codices, nec non Bodl. 173 et 3399 vice versa legunt: εἰς τὸ διπλοῦν, ἀπὸ δὲ οἰκείου εἰς τὸ ἁπλοῦν Et ita etiam Harm. legisse videtur.

4) R: διπλοῦν.

5) P: θέ. β'. — Dig. eod. §. 1. — Harm. §. 5.

6) B: τὸν ἐνάγοντα.

7) P: διγ. ιδ' ἐν τέλει. — Dig. h. t. dig. 14 §. 1. — Harm. §. 6.

δʹ. Τῆς παρακαταθήκης καὶ οἱ καρποὶ καὶ οἱ τοκετοὶ καὶ πᾶν πρᾶγμα ἀπαιτεῖται [8]).

εʹ. Ὁ παραθέμενος δύναται παραχρῆμα κινῆσαι τὴν περὶ καταθήκης [9]) διαγωγήν [10]), καὶ μὴ ἀποδιδοὺς ὁ δεξάμενος δόλον ποιεῖ, εἰ μὴ ἀλλαχοῦ ἐστιν, ἢ ἀποκέκλεισται ἐν τόπῳ τέως ἀνοιγῆναι μὴ δυναμένῳ, ἢ οὐκ ἐξῆλθεν ἡ αἵρεσις τῆς παρακαταθήκης [11]).

ϛʹ. Κἂν [12]) ὁ δοῦλός μου κἂν [13]) ὁ καλῇ πίστει δουλεύων μοι [14]) παράθηται τὸ ἀνῆκόν μοι, ἔχω τὴν ἀγωγὴν τὴν περὶ καταθήκης [15]).

ζʹ. Καὶ κληρονομιαίου δούλου [16]) ὁ κληρονόμος ζητεῖ [17]) τὴν παρακαταθήκην [18]).

ηʹ. Εἴτε περίεστιν ὁ παραθέμενος δοῦλος, εἴτε ἀπέθανεν ἢ ἠλευθερώθη ἢ ἐξεποιήθη, ὁ δεσπότης ζητεῖ

4. Rei depositae et fructus et partus et omnis causa petitur.

5. Is qui deposuit depositi actionem statim instituere potest, et depositarius non reddens dolum committit: nisi res alibi sit, aut in loco, qui tunc aperiri nequit, reclusa sit, aut depositionis conditio nondum extiterit.

6. Sive servus meus sive is, qui bona fide mihi servit, rem ad me pertinentem deposuerit, habeo actionem de deposito.

7. Et servi hereditarii depositum heres repetit.

8. Sive vivat servus, qui deposuit, sive mortuus aut manumissus aut alienatus sit, depositum dominus

8) P, qui tamen haud temere hoc caput sequenti postponit: διγ. αʹ θέ. ιϛʹ. — Dig. h. t. dig. 1 §. 24. — Harm. §. 7.

9) L: τὴν παρακαταθ. R: τὴν περὶ παρακαταθ.

10) B: ἀγωγήν.

11) P: διγ. αʹ θέ. ιβʹ. — Dig. eod. §. 22. — Harm. §. 8.

12) L et M: Ἐάν.

13) C: καί.

14) M addit: ἢ ὁ τὴν χρῆσιν ἔχων.

15) L et R: παρακαταθ. — P: θέ. ιγʹ. — Dig. eod. §. 27. — Harm. §. 9.

16) L in margine: παραθεμένου, quod in textum recepit M.

17) L: ζητεῖ ἔχει τὴν περὶ παρακαταθήκης ἀγωγήν. M: ζητεῖ τὴν τῆς παρακαταθήκης ἀγωγήν.

18) P: θέ. ιϛʹ. — Dig. eod. §. 29. — Harm. §. 10.

Digitized by Google

τὴν παραθήκην [19]), οὐ μὴν αὐτὸς ὁ ἐλευθερωθεὶς οὔτε ὁ νέος αὐτοῦ δεσπότης. τῇ γὰρ ἀρχῇ προσεκτέον τοῦ συναλλάγματος [20]).

θ'. Δοῦλός σου παρέθετό μοι χρήματα ἐπὶ τὸ [21]) δοῦναί σοι ὑπὲρ τοῦ ἐλευθερῶσαι αὐτόν. εἰ μὲν διδοὺς ἐποίησά σε τῶν παρακολουθησάντων ἐν εἰδήσει οὐκ ἐνέχομαι· εἰ δὲ ὡς ἴδια δέδωκα, ὑπόκειμαι διδόναι ὡς παρακαταθήκην. ὁ γὰρ ὡς ἴδια δοὺς οὐκ ἀποδοῦναι δοκεῖ τὴν παρακαταθήκην [22]).

ι'. Ὁ μὴ τῆς παρακαταθήκης ὡς τῶν ἰδίων ἐπιμελούμενος δόλον ποιεῖ [23]).

ια'. Ἐὰν ἐξ ἐπιδρομῆς λῃστῶν ὁ τὴν παρακαταθήκην λαβὼν ἀπώλεσε τὰ παρατεθέντα αὐτῷ, οὐ κινδυνεύεται τοῖς κληρονόμοις αὐτοῦ ἡ ἀπώλεια. ὁ γὰρ παραθήκην [24]) λαμβάνων δόλον μόνον καὶ ῥαθυμίαν καὶ ἀμέλειαν ἀπαιτεῖται, εἰ μὴ ῥητῶς καὶ [25]) ἕτερόν τι συνεφωνήθη. ἐὰν δὲ [26]) ἀποκεχρημένος τῇ προφάσει

petit, non ipse manumissus nec novus dominus: principium enim contractus attendendum est.

9. Servus tuus pecuniam apud me deposuit, quam tibi darem ut ipsum manumitteres. Si quidem ego inter dandum certiorem te fecero eorum, quae acta fuerunt, non teneor: sed si ut proprios nummos dedero, cogor reddere ut depositum. Qui enim ut suum dat, depositum reddere non videtur.

10. Qui in deposito eandem quam in suis non adhibet diligentiam, dolo facit.

11. Si ex incursu latronum is, qui depositum accepit, commendata sibi amiserit, damnum illud non est periculo heredum ejus. Qui enim depositum accipit, dolum tantum et culpam et negligentiam praestat, nisi et aliud quid nominatim convenit. Quodsi praetextu

19) B: παρακαταθ.

20) P: θέ. ιζ'. — Dig. eod. §. 30. — Harm. §. 11.

21) B: τῷ.

22) P: θέ. ιθ'. — Dig. eod. §. 33. — Harm. §. 12.

23) P: διγ. λβ' — Dig. h. t. dig. 32. — Harm. §. 13.

24) B: παρακαταθ.

25) In B deest.

26) R addit μή.

τῆς αἰτίας [27]) ἢ ἄλλης τυχηρᾶς περιστάσεως, καὶ ἔχων τὰ παρατεθέντα πράγματα ὁ κληρονόμος ἢ κατὰ δόλον παυσάμενος ἔχειν αὐτὰ μὴ ἀποκαθίστησιν, ἐνέχεται τῇ ἀγωγῇ τῆς παρακαταθήκης [28]).

ιβ'. Ὁ ἐγγυησάμενος τὸν λαβόντα παρακαταθήκην ἐνέχεται, κἂν δόλον μὲν ὁ λαβὼν οὐκ [29]) ἐποίησεν, ἔχει δὲ τὸ πρᾶγμα· τί γὰρ [30]) ὅτι μαίνεται, ἢ ὀρφανὸς καὶ ἄνηβός ἐστιν, ἢ ἀδιάδοχος ἐτελεύτησεν; καὶ ἀναγκαζέτω [31]) παρέχειν [32]) ὁ ἐγγυητής, ὅσα λόγῳ παρακαταθήκης εἴωθε δίδοσθαι [33]).

ιγ'. Ὁ παρ' ἑκατέρου μέρους ἢ διαλύσεως συμβόλαια ἢ ἄλλα τινὰ δικαιώματα κατὰ παρακαταθήκην λαβών, ἀνάγκην ἔχει φυλάττειν τὰ σύμφωνα, ἐφ' οἷς τὴν παρακαταθήκην ἔλαβεν [34]).

ιδ'. Ὁ λαβὼν πρᾶγμα εἰς παραθήκην [35]), καὶ παραθέμενος αὐτὸ ἐγγράφως ἑτέρῳ τινί, οὐ καλῶς παραιτεῖται ἀποκαταστῆσαι ἅπερ ἔλαβεν ἐκ τοῦ προφέρειν

causae vel alterius fortuiti casus utatur, et quum depositas res habeat vel dolo desierit possidere, heres eas non restituat, tenetur depositi actione.

12. Fidejussor depositarii tenetur, etiamsi is dolum non commiserit, sed rem teneat; quid enim, si furat, aut pupillus et impubes sit, aut sine successore decesserit? Et cogatur praestare fidejussor, quaecunque depositi nomine praestari solent.

13. Qui ab utraque parte vel transactionis instrumenta vel alia quaedam documenta in depositum accepit, pacta servare necesse habet, quibus depositum accepit.

14 Qui rem in depositum accepit, eamque apud alium interveniente scriptura deposuit, non recte quae

27) In B conjectura in margine adjicitur: ληστείας.
28) Cod. IV, 34, 1. — Harm. §. 15 et 17.
29) Deest in B.
30) C: τῷ πράγματι ὅτι.
31) B: ἀναγκάζεται.
32) B: παρασχεῖν.
33) B: γίνεσθαι. — P: διγ. α' θέ. ζ'. — Dig. h. t. dig. 1 §. 14. — Harm. §. 18.
34) Cod. h. t. const. 6. — Harm. §. 19.
35) B: παρακαταθ.

τὸν χάρτην εἰς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι ἑτέρῳ ταῦτα [36]) παρέθετο [37]).

ΤΙΤΛΟΣ ʼΕΝΝΕΑΚΑΙΔΕΚΑΤΟΣ.

Περὶ συστάσεως κοινωνίας.

α΄. Συνίσταται κοινωνία, ἢ [1]) ἕως οὗ ζῶσιν οἱ κοινωνοῦντες, ἢ πρὸς καιρὸν, ἢ ἀπὸ καιροῦ, ἢ ὑπὸ αἵρεσιν [2]).

β΄. ʼΕν τῇ συστάσει τῆς κοινωνίας οὐδὲν δεῖ περὶ τῆς ἀπαγορεύσεως συμφωνεῖν. κατὰ φύσιν γὰρ τῆς κοινωνίας ὁ παρὰ καιρὸν ἀπαγορεύσας ἐνέχεται [3]).

γ΄. ʼΕὰν ῥητῶς πάντων τῶν πραγμάτων γένηται κοινωνία, καὶ κληρονομία καὶ ληγάτα [4]) καὶ δωρεαὶ καὶ πᾶν κέρδος τῇ κοινότητι προσπορίζεται [5]).

δ΄. ʼΕὰν συμφωνήσωμεν κοινὴν εἶναι τὴν ὡς εἰκὸς ἐρχομένην εἰς ἕνα ἡμῶν δικαίαν κληρονονομίαν, οὐ

accepit restituere recusat chartam proferens, qua probet, se illa apud alium deposuisse.

TITULUS DECIMUS NONUS.

De contrahenda societate.

1. Contrahitur societas, vel donec vivunt socii, vel ad tempus, vel ex tempore, vel sub conditione.

2. In contrahenda societate nihil opus est de renuntiatione cavere. Ex natura enim societatis tenetur, qui intempestive renuntiat.

3. Si nominatim omnium rerum coëatur societas, et hereditas et legata et donationes et omne lucrum communioni acquiritur.

4. Si pacti fuerimus, ut si forte alterutri nostrum

36) R: αὐτά.
37) Cod. h. t. const. 7. — Harm. §. 20.
1) Deest in B.
2) P: βιβλ. ιζ΄ τί. β΄ διγ. α΄. — Dig. XVII, 2, 1. — Harm. III, 10, 1.
3) Dig. eod. dig. 17. — Harm. §. 2.
4) R: λεγάτον.
5) P: διγ. γ΄ θέ. β΄. — Dig. h. t. dig. 3 §. 1. — Harm. §. 6.

περὶ τῆς ἐκ διαθήκης δοκοῦμεν λέγειν, ἀλλὰ περὶ τῆς νομίμου [6]).

ε'. Συνίσταται κοινωνία πράγματι [7]) *καὶ ῥήμασι καὶ δι' ἀγγέλου* [8]). *καὶ διαλύεται ἀπαγορεύσει, θανάτῳ* [9]) *καὶ ἀπορίᾳ* [10]).

ϛ'. Συνίσταται καὶ ἐπὶ πᾶσι τοῖς πράγμασι, καὶ ἐπὶ πραγματείᾳ [11]), *καὶ ἐπὶ τέλει, καὶ ἐφ' ἑνὶ πράγματι, καὶ μεταξὺ τῶν ἄνισον οὐσίαν ἐχόντων. ὁ γὰρ πενέστερος ὡς ἐπίπαν τὸ λεῖπον ἐν χρήμασι διὰ τῆς σπουδῆς ἀντεισάγει* [12]).

ζ'. Ἐὰν ἁπλῶς γένηται κοινωνία καὶ μὴ λεχθῇ ἐπὶ τίνι, δοκεῖ συνίστασθαι ἐπὶ τῷ περιγενομένῳ πόρῳ καὶ κέρδει ἀπὸ πράσεως καὶ ἀγορασίας, μισθώσεως καὶ ἐκλήψεως [13]). *πόρος γάρ ἐστιν ὁ ἀπὸ καμάτου τινὶ περιγινόμενος. κληρονομίαι δὲ καὶ ληγάτα καὶ δωρεαὶ οὐ περιέχονται· αἱ γὰρ δωρεαὶ ὡς μισθός τινος ἡγησαμένου περιγίνονται ἡμῖν* [14]).

justa obvenisset hereditas, ea communis esset, non de testamentaria sed de legitima loqui videmur.

5. Contrahitur societas re et verbis et per nuntium, et dissolvitur renuntiatione, morte et egestate.

6. Contrahitur quoque in cunctis rebus, et in negotiatione, et in vectigali, et in singulis rebus, et inter eos, qui inaequales habent facultates: pauperior enim ut plurimum, quod in bonis deest, per diligentiam confert.

7. Si societas simpliciter contrahatur, nec dictum sit in qua re, videtur contracta in obveniente quaestu et lucro ex venditione vel emtione, et locatione vel conductione. Quaestus enim est, qui ex labore alicui obtingit. Hereditas autem et legata et donationes non continentur: namque donationes ut merces praecedentis meriti nobis obveniunt.

6) P: *θέ. γ'.* — Dig. eod. §. 2. — Harm. §. 7.

7) C: *πράγμασι.*

8) R: *διαγγελίᾳ.*

9) C: *θανάτου.*

10) P: *διγ. δ'.* — Dig. h. t. dig. 4. — Harm. §. 8.

11) R: *πράγματι.*

12) P: *διγ. ε'.* — Dig. h. t. dig. 5. — Harm. eod.

13) C addit: *συνίσταται.*

14) P duas §§ facit, priori

η'. Εἰ καὶ συμφωνηθῇ εἴσω δήλου καιροῦ μὴ λυθῆναι τὴν κοινωνίαν [15]), ἐξ εὐλόγου αἰτίας λύεται. τί γὰρ ὅτι ἡ αἵρεσις, ἐφ' ᾗ συνέστη, οὐκ ἐγένετο, ἢ ὑβριστὴς καὶ ἐπιζήμιός ἐστιν ὁ κοινωνὸς, ἢ οὐκ ἔστι καρπίζεσθαι τὸ πρᾶγμα, δι' ὃ [16]) συνέστη ἡ κοινωνία [17]);

θ'. Ἐὰν ἀπαγορεύσω τῷ ἀπολιμπανομένῳ μου κοινωνῷ, ὅσα μὲν κτήσομαι ἕως οὗ μάθῃ κοινὰ γίνεται, ἡ δὲ ζημία μόνον ἐμὲ ὁρᾷ. τὸ δὲ κέρδος τοῦ κοινωνοῦ αὐτοῦ μόνου ἐστὶ καὶ ἡ ζημία κοινή [18]).

ι'. Τὰ ἐξ οἰκείας ἀμελείας συμβαίνοντα ἐπιγινώσκει ὁ κοινωνὸς, κἂν ἐν πολλοῖς ἑτέροις ὠφέλησεν [19]).

ια'. Τὰ συστάντα χρέη τῷ καιρῷ τῆς κοινωνίας ἐκ τοῦ κοινοῦ [20]) δίδοται. καὶ ἐὰν πρὸ τῆς καταβολῆς τοῦ χρέους, ἴσως γὰρ αἱρετικόν ἐστιν, ἡ κοινωνία λυθῇ, περὶ τῆς καταβολῆς ἀλλήλους [21]) ἀσφαλίζονται [22]).

8. Etsi convenerit, ne intra certum tempus societas solvatur, ex justa causa solvitur. Quid enim si conditio, qua contracta fuerat, non exstiterit, aut injuriosus vel damnosus sit socius, aut re frui non liceat, propter quam societas fuit inita?

9. Si absenti meo socio renuntiavero, quaecunque donec resciverit acquisiero, communia sunt, sed damnum ad me solum spectat: socii autem lucrum ejus erit solius et damnum commune.

10. Quae ex propria accidunt negligentia, socius agnoscit, licet in aliis multis profuerit.

11. Aes alienum tempore societatis contractum ex communi solvitur. Quod si ante debiti solutionem, forte enim sub conditione debetur, societas solvatur, de solutione sibi invicem cavent.

διγ. ζ', posteriori διγ. η' ἐν τέλει adscribens. — Dig. h. t. dig. 7. 8. 9. — Harm. §. 9.

15) C verba τὴν κοιν. non habet.

16) R: δι' οὗ.

17) Dig. h. t. dig. 14. 15. — Harm. §. 16.

18) P: διγ. ιζ' θέ. β'. — Dig. h. t. dig. 17 §. 1. — Harm. §. 18.

19) P: διγ. κε'. — Dig. h. t. dig. 26. — Harm. §. 19.

20) C: κοινωνοῦ.

21) R: ἀμφότεροι ἐνέχονται.

22) P: διγ. κζ'. — Dig. h. t. dig. 27. — Harm. §. 20.

Digitized by Google

ιβ'. Ἐὰν χρήματα συνεισαγάγωμεν ἐπὶ κοινῇ πραγματείᾳ, καὶ ἀπόλωνται τὰ ἐμὰ, τῇ κοινότητι ἀπώλοντο [23]· οὐκ ἀπώλοντο γὰρ [24]), εἰ μὴ συνέστη ἡ κοινωνία. εἰ δὲ μετὰ τὸ ἀφορίσαι με καὶ μήπω συνεισαγαγεῖν ἀπώλοντο, μόνος ζημιοῦμαι [25]).

ιγ'. Ὁ κοινωνός μου ἐπὶ τῷ κοινῷ πράγματι καὶ τῇ τῆς κλοπῆς ἀγωγῇ καὶ τῇ τῆς κοινωνίας ἀγωγῇ [26]) ἐνέχεταί μοι, καὶ οὐκ ἀναιρεῖ τὴν ἑτέραν ἡ ἑτέρα [27]).

ιδ'. Τὰ τυχηρὰ ὁ κοινωνὸς οὐκ ἐπιγινώσκει. ὅθεν τὰ δοθέντα διατετιμημένα θρέμματα [28]), εἰ μὲν ὑπὸ λῃστῶν ἀφαιρεθῶσι, κοινὴ γίνεται ἡ ζημία· εἰ δὲ κλαπῶσι, μόνος ὁ ἐσχηκὼς αὐτὰ ζημιοῦται· χρεωστεῖ γὰρ ἀκριβεστάτην ἀσφάλειαν ὁ δεξάμενος διατετιμημένα [29]). καὶ ἁρμόζει ἡ περὶ κοινωνίας ἀγωγὴ, ἐὰν ἐπὶ κοινωνίᾳ [30]) ἐδόθησαν βόσκεσθαι, εἰ καὶ τὰ μάλιστα διατετιμημένα [31]).

12. Si pecuniam conferamus in communem negotiationem, et mei nummi pereant, communioni pereunt; non enim periissent, nisi societas contracta fuisset. Sed si postquam eos seposui sed necdum contuli, perierunt, meum solius damnum est.

13. Socius meus in re communi tum furti actione tum pro socio actione mihi tenetur, neque altera alteram tollit.

14. Fortuita socius non agnoscit. Unde si pecudes aestimatae a latronibus abactae fuerint, commune est damnum: si vero furto sint subreptae, is solus damnum fert, qui eas habuit: debet enim exactissimam custodiam, qui aestimatas accepit. Et competit pro socio actio, si pro societate pascendae sunt datae, etiamsi maxime aestimatae fuerint.

23) C: ἀπόλονται.
24) B: εἴγε οὐκ ἀπόλλυντο.
25) Dig. h. t. dig. 58 §. 1. — Harm. §. 21.
26) Deest in B.
27) P: διγ. με'. — Dig. h. t. dig. 45. — Harm. §. 22.
28) B: χρήματα.
29) B: —ον.
30) B: κοινωνίαν.
31) P: διγ. νβ' θέ. γ'. — Dig. h. t. dig. 52 §. 3. — Harm. §. 23.

ιε΄. Ἐὰν ὁ κοινωνὸς ἐπὶ κοινῇ ἀποδημήσας ἐμπορίᾳ περιέπεσε λησταῖς καὶ ἀπώλεσεν ἴδια πράγματα ἢ χρήματα, ἅτινα εἰ μὴ διὰ τὴν ἐμπορίαν οὐκ ἐλάμβανε, τὸ μέρος τῆς ζημίας ἐπιγινώσκει ὁ κοινωνὸς καὶ τῶν περὶ τὴν ἰατρείαν δαπανῶν. τὸ αὐτό ἐστι κἂν πλέων μετὰ τῆς πραγματείας ἐναυάγησε καὶ ἐζημιώθη, ὅτε χωρὶς θαλάσσης οὐκ εἰώθει ἡ πραγματεία φέρεσθαι [32]).

ιϛ΄. Ὁ εἷς τῶν κοινωνῶν ἀργυροπρατῶν οὐ κοινοποιεῖ τὰ ἔξωθεν τῆς τραπέζης αὐτῷ περιποιηθέντα [33]).

ιζ΄. Εἰ δὲ καὶ [34]) ἀδελφοὶ ἐπὶ κοινωνίᾳ τὰς τῶν γονέων οὐ διείλοντο κληρονομίας, οὐ κοινοποιοῦσι τὰ ἔξωθεν αὐτοῖς κτηθέντα [35]).

ιη΄. Ὁ κοινωνὸς ὑπερτιθεμένων τῶν ἄλλων ἐὰν ἀνανεώσῃ τὸν κοινὸν οἶκον, ἐπιλογὴν ἔχει ἢ τὰ δαπανηθέντα λαβεῖν εἴσω δ΄ μηνῶν μετὰ τὴν ἀνανέωσιν, καὶ ἔχει περὶ τὴν ἀπαίτησιν προνόμιον [36]), ἢ καὶ τὸν

15. Si socius ad communem profectus negotiationem in latrones inciderit et suas res vel pecuniam perdiderit, quas nisi ob negotiationem secum non tulisset, socius partem damni agnoscit atque expensarum in medicos factarum. Idem est, et si mari vectus cum mercibus naufragium passus sit et damnum fecerit, ubi merces nonnisi mari transportari solebant.

16. Unus ex sociis argentariis non communicat, quae extra mensam sibi acquirit.

17. Quod si fratres societatis causa parentum hereditates non diviserint, ea, quae extrinsecus sibi quaerunt, communia haud faciunt.

18. Si socius cessantibus aliis communes aedes instauravit, optionem habet, vel ut expensas cum usuris intra quatuor menses post instaurationem recipiat, gaudetque circa repetitionem privilegio, vel ut dominium

32) P: θέ. δ΄. — Dig. eod. §. 4. — Harm. §. 24.

33) P: θέ. ε΄. — Dig. eod. §. 5. — Harm. §. 25.

34) Deest in B.

35) Dig. eod. §. 6. — Harm. §. 26.

36) L addit: ἤτοι προτίμησιν.

οἶκον εἰς δεσποτείαν μετὰ τὴν τετράμηνον, ἢ μᾶλλον διὰ τῆς περὶ [37]) κοινωνίας ἀγωγῆς λαβεῖν τὸ διαφέρον· ἴσως γὰρ οὐ βούλεται σχεῖν [38]) τὸν οἶκον. διὰ τοῦτο δὲ τετραμήνῳ [39]) περιωρίσθη, ἐπειδὴ μετ' αὐτὴν [40]) ὁ νόμος τὴν δεσποτείαν δίδωσι τῷ ἀνανεώσαντι [41]).

ιθ'. Ὁ ἀποδημήσας διὰ κοινὴν ἐμπορίαν μόνας τὰς εἰς αὐτὴν γενομένας δαπάνας λογίζεται τῇ κοινότητι.

ΤΙΤΛΟΣ 'ΕΙΚΟΣΤΟΣ.

Περὶ λύσεως κοινωνίας καὶ ἀγωγῆς.

α'. Λύεται ἡ κοινωνία φθειρομένων τῶν προσώπων, ἢ τοῦ πράγματος, ἢ τῆς γνώμης, ἢ τῆς ἀγωγῆς. προσώπων μὲν, ἡνίκα καταδικασθῇ θανάτῳ ἢ ἐξορίᾳ καὶ δημεύσει εἷς τῶν κοινωνῶν, ἢ τελευτήσῃ κοινῷ θανάτῳ. φθείρεται δὲ τὸ πρᾶγμα, ὅταν ἢ παντελῶς οὐχ ὕπεστιν ἢ τὴν κατάστασιν ἐνήλλαξεν ἀνιερωθὲν ἢ δη-

aedium post quadrimestre spatium, vel potius per actionem pro socio id quod interest consequatur: forte enim domum habere non vult. Ideo autem quatuor mensibus [usura] circumscribitur, quia post illos lex dominium instauratori dat.

19. Qui ob communem negotiationem peregrinatur, solas impensas in eam factas societati imputat.

TITULUS VICESIMUS.

De dissolutione societatis et actione *).

1. Dissolvitur societas interitu personarum, aut rei, aut voluntatis, aut actionis. Personarum quidem, si unus sociorum plectatur morte aut exilio aut publicatione, aut communi fato moriatur. Res autem perit, sive omnino non supersit, sive conditionem mutaverit

37) B: περὶ τῆς.
38) B: ἔχειν.
39) R: τετράμηνον.
40) B: μετὰ ταύτην.
41) P: θέ. θ'. — Dig. eod. §. 10. — Harm. §. 27.
42) P: θέ. ιγ'. — Dig. eod. §. 15. — Harm. §. 28.
*) Num: actionis? Scilicet tractat hic titulus etiam περὶ λύσεως ἀγωγῆς, i. e. de transactione.

μευθέν. γνώμῃ δὲ λύεται, ὅταν ἀπαγορεύσωσιν, ἢ ἰδιαζόντως ἕκαστος ἑαυτῷ ἄρξηται πραγματεύεσθαι. ἀγωγῇ δὲ λύεται, ὅταν ἢ δι' ἐπερωτήσεως ἢ διὰ δικαστηρίου ἐναλλαγῇ ἡ αἰτία τῆς κοινωνίας· ὁ γὰρ ἐπὶ διαλύσει τῆς κοινωνίας ἐνάγων ἀπαγορεύει αὐτήν [1]).

β'. Ἐὰν ἐπὶ πράσει ἢ μισθώσει συστῇ κοινωνία, καὶ ἡ μετὰ θάνατον τοῦ ἑνὸς γενομένη ζημία καὶ τὸ κέρδος κοινόν ἐστιν [2]).

γ'. Ὁ μείζων τῶν κε' ἐνιαυτῶν εἴτε διαλύσηται πρός τινα, εἴτε τὰ χρεωστούμενα αὐτῷ δωρήσηται δίχα τινὸς αἱρέσεως, οὐ δύναται μετὰ ταῦτα λέγειν, ὅτι ἐλπίδι τοῦ μέλλειν σε κληρονομεῖν διελυσάμην ἢ ἐδωρησάμην [3]).

δ'. Περὶ μιᾶς αἰτίας τὶς [4]) *ἐνάγων καὶ διαλυόμενος, εἰ καὶ ῥητῶς ἐπαγάγῃ μηδὲν πλέον ἀπαιτεῖν, καὶ μηδὲ προσθήσῃ τὸ ταύτης ἕνεκεν τῆς αἰτίας, ὅμως ἐρ-*

consecrata vel publicata. Voluntate solvitur, quum renuntiaverint, aut eorum quisque separatim negotiari coeperit. Actione denique dissolvitur, si per stipulationem aut judicium mutata sit societatis causa: namque agens de societatis dissolutione eidem renuntiat.

2. Si societas in venditione aut locatione sit contracta, tum damnum post unius mortem eveniens tum lucrum commune est.

3. Major XXV annis sive cum quo transigat sive debita ei remittat sine ulla conditione, non potest postmodo dicere, se sperantem ei heredem fore transegisse aut donasse.

4. Etiamsi quis de una aliqua causa agens atque transigens diserte expresserit, nihil amplius se petiturum, neque addiderit, hac ex causa, tamen salvas habet

1) P: *διατ. ξε'. ἰνστιτ. βι. τί. εβ'* (l. *βι. γ' τί. κε'*). — Dig. XVII, 2. dig. 63 §. 10. dig. 64. 65 pr. — Harm. III, 11.

2) P: *θέ. β'.* — Dig. eod. dig. 65 §. 2. — Harm. III, 10, 29.

3) B in fine addit: *σοι.* — P: *βι. β' τοῦ κώδ. τί. . . .* — Cod. II, 4, 25. — Harm. I, 10, 17.

4) B: *Ὁ περὶ μιᾶς αἰτίας ἐνάγων.*

ῥωμένας ἔχει τὰς ἐξ ἄλλων αἰτιῶν ἁρμοζούσας αὐτῷ κατ' ἐκείνου, πρὸς ὃν διελύσατο, ἀγωγάς. τί γάρ, ὅτι περὶ παρακαταθήκης διελύσατο, εἶχε [5]) δὲ περὶ δανείου ἀγωγήν [6]);

ΤΙΤΛΟΣ ΕἸΚΟΣΤΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

Περὶ διαθήκης αὐτεξουσίων.

α'. Διαθήκη ἐστὶ δικαία βούλησις ὧν τις θέλει μετὰ θάνατον αὐτοῦ γενέσθαι [1]).

β'. Ὁ διατιθέμενος ὀφείλει τὸν νοῦν, οὐ μὴν τὸ σῶμα ἐῤῥῶσθαι [2]).

γ'. Ὁ ἄῤῥην πληρώσας τὰ ιδ' ἔτη διατίθεται, ἡ δὲ θηλεία τὰ ιβ' [3]).

δ'. Αἱ διαθῆκαι ἐκ τριῶν νομίμων τὴν σύστασιν ἔχουσιν, ἐκ τοῦ πολιτικοῦ καὶ τῶν διατάξεων καὶ τοῦ πραίτορος. ἐκ μὲν γὰρ τοῦ πολιτικοῦ κατάγεται τὸ παρόντων τῶν [4]) μαρτύρων μιᾷ ὑφῇ συναπτῶς τὴν δια-

actiones ex aliis ipsi causis competentes adversus eum, cum quo transegit. Quid enim, si de deposito transegit, mutui autem condictionem habuit?

TITULUS VICESIMUS PRIMUS.

De testamento hominum sui juris.

1. Testamentum est justa voluntas eorum, quae quis vult post mortem suam fieri.

2. Testator mente, non corpore valere debet.

3. Masculus impletis annis XIV testatur, femina XII.

4. Testamenta ex ternis juribus formam acceperunt, ex jure civili, ex constitutionibus et a praetore. Ex civili enim deducitur, quod praesentibus testibus uno

5) B: ἔχει.

6) P: διατ. λα'. — Cod. eod. const. 31. — Harm. I, 10, 18.

1) Dig. XXVIII, 1, 1. — Harm. V, 1, 1.

2) P: βι. κη' τί. α' διγ. β'. — Dig. eod. dig. 2. — Harm. §. 2.

3) Dig. h. t. dig. 5. — Harm. §. 3.

4) Deest in B.

θήκην πληροῦσθαι· ἐκ δὲ τῶν διατάξεων αἱ τοῦ διατιθεμένου καὶ τῶν μαρτύρων ὑπογραφαί· ἐκ δὲ τοῦ πραίτορος αἱ σφραγίδες καὶ ὁ τῶν μαρτύρων ἀριθμός. πᾶσα δὲ ἡ τοιαύτη παραφυλακὴ διὰ τὸ κακουργίας πάσης ἀπηλλάχθαι τὴν τῶν διαθηκῶν ποίησιν καὶ παντὸς αὐτὰς καθαριεύειν [5]) δόλου προστέθειται. ὥστε τὸν διατιθέμενον οἰκείᾳ χειρὶ τὸ [6]) τοῦ κληρονόμου ὄνομα δηλῶσαι γράφοντα, ὅτι τόνδε ἐνεστησάμην κληρονόμον. τοῦτο δὲ αὐτοῦ μὴ ποιήσαντος ἀνάγκη τοῖς μάρτυσι λέγεσθαι τὸ τοῦ κληρονόμου ὄνομα [7]).

ε'. Ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν τοὺς μάρτυρας χρῆναι σφραγίδας ἐπιτιθέναι, ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι ἑνὶ δακτυλίῳ δύνανται σφραγίζειν τὴν διαθήκην.

ς'. Καὶ ἐν νυκτὶ σφραγίζεται καὶ ὑπογράφεται διαθήκη [8]).

ζ'. Ὁ γραφεὺς τῆς διαθήκης καλῶς ἐν αὐτῇ μαρτυρεῖ [9]).

contextu continuo testamentum absolvatur: ex constitutionibus testatoris ac testium subscriptiones: a praetore sigilla et numerus testium. Universae autem huic observationi, ut testamentorum confectio omni malitia sit immunis et ab omni dolo pura, additum est, ut testator sua manu heredis nomen exprimat scribens, sese illum instituere heredem. Eo hoc non faciente, necesse est coram testibus nomen heredis nuncupari.

5. Quum autem diximus, testibus sigilla esse apponenda, scire debes, quod eodem annulo testamentum obsignare possunt.

6. Et noctu obsignatur ac subscribitur testamentum.

7. Scriptor testamenti in eodem recte testis est.

5) L: καθαρεύειν.

6) Deest in C.

7) P: Ἰνστιτ β' τί. . . — Hoc, et quod sequitur caput, ad verbum ex Theophilo II, 10 §. 3. 4. 5 exscriptum est. Caeterum verba: πᾶσα δὲ κ. τ. λ. esse ἀνακόλουθα, manifestum est: ea tamen propter unanimem omnium Codicum consensum retinenda videntur, rejecta emendatione: πάσῃ δὲ τῇ τοιαύτῃ παραφυλακῇ, quam cum aliis Reitzius proposuit. — Harm. §. 4.

8) Dig. h. t. dig. 22 §. 6. — Harm. §. 5.

9) Dig. h. t. dig. 27. — Harm. §. 8.

η'. Ὁ ἐν ἀσθενείᾳ σώματος παραφρονήσας οὐ διατίθεται ἐν τῇ παραφροσύνῃ, ἐν [10]) τοῖς διαλείμμασι δέ [11]).

θ'. Ἄδειαν ἐχέτω ὁ τυφλὸς εἴτε ἐκ γεννητῆς [12]) εἴτε ἀπὸ νόσου ἄγραφον [13]) διαθήκην ποιεῖν, ζ' ἢ ε' μάρτυρας συγκαλῶν καὶ λέγων τὸν κληρονόμον μετὰ σημείων διὰ τὸ μὴ πλανηθῆναι [14]).

ι'. Ἐὰν διάθηται ὑπεξούσιος ἢ ἄνηβος ἢ δοῦλος, οὐκ ἔῤῥωται, κἂν ὁ μὲν αὐτεξούσιος ἀποθάνῃ, ὁ δὲ ἔφηβος, ὁ δὲ ἐλεύθερος [15]).

ια'. Εἰ καὶ κοινὰ ἔχουσι τὰ πράγματα οἱ ἀδελφοὶ, ὅμως οὐδεὶς αὐτῶν κωλύεται διατιθέναι [16]) εἰς

8. Qui in adversa corporis valetudine furit, non testatur in furore, sed in lucidis intervallis.

9. Coecus sive a partu sive a morbo testamenti per nuncupationem faciendi licentiam habeat, septem vel quinque testes convocans et nuncupans heredem cum indiciis, ne erretur.

10. Si filiusfamilias aut impubes aut servus testamentum condiderit, non valet, licet ille sui juris factus, hic pubes, iste liber moriatur.

11. Licet fratres bona habuerint communia, nullus tamen eorum prohibetur testari in cujus velit gratiam: neque impediuntur eo, quod res sint indivisae.

10) R: εἰ μὴ ἐν, omissa in fine particula δέ. Bodl. 3399: ἐν τοῖς διαλείμμασι δὲ καλῶς διατίθεται. ἐὰν δὲ τελείως μαίνηται, οὐδὲ κωδικέλλους ποιεῖ. ὡς βι. ϛ' τί. λϛ' διατ. ε' τοῦ κώδ.

11) Dig. h. t. dig. 17. — Harm. §. 10.

12) B: γενετῆς.

13) B habet: ἔγγραφον. In margine laudatur Leonis Nov. 69. Male.

14) Cod. VI, 22, 8. Ibi tamen utique septem testium praesentia exigitur. Vulgo tradunt, Leonis demum Novella, scilicet Nov. 41 et 43, introductum fuisse, ut quinque testes sufficerent: verum Enantiophanes in Basil. Fabrot. VI p. 27 eum numerum consuetudine receptum esse auctor est. Unde non est mirandum, quod in hoc Prochiro etiam infra §. 15 quinque testes sufficere dicuntur. — Harm. §. 20.

15) Dig. h. t. dig. 19. — Harm. §. 23.

16) B: διατίθεσθαι.

ὃν [17]) βούλεται [18])· οὐδὲ ἐμποδίζονται διὰ τὸ ἀδιαίρετα εἶναι τὰ πράγματα [19]).

ιβ'. Εἴ τις γράμματα ἐπιστάμενος μεταξὺ τῶν ἑαυτοῦ παίδων βούλοιτο ποιήσασθαι διατύπωσιν, πρῶτον μὲν αὐτῆς [20]) προγράφειν τὸν χρόνον, εἶτα καὶ τὰ τῶν παίδων ὀνόματα οἰκείᾳ χειρὶ, καὶ πρός γε τοὺς οὐγκιασμοὺς, εἰς οὓς γράφει κληρονόμους αὐτοὺς, μὴ τοῖς συμβόλοις τὸν ἀριθμὸν [21]) σημαινομένοις [22]), ἀλλὰ δι' ὅλων γραμμάτων δηλουμένους, ὥστε πανταχόθεν σαφεῖς τε καὶ ἀναμφισβήτους καθεστάναι. εἰ δὲ καὶ πραγμάτων βούλοιτο ποιήσασθαι διαίρεσιν, ἢ τισι πράγμασι ῥητοῖς, ἢ πάσας ἤ τινας τῶν ἐνστάσεων περιστῆσαι, καὶ τὰ [23]) τούτων ἐγγραφέτω γνωρίσματα, ὥστε τοῖς αὐτοῖς [24]) γράμμασι πάντα δηλούμενα μηδεμίαν ἔτι φιλονεικίαν [25]) τοῖς παισὶ καταλιμπάνειν [26]). εἰ μέντοιγε ἢ τῇ γαμετῇ ἢ ἐξωτικοῖς τισι προσώποις βούλεται καταλιπεῖν λεγάτα ἢ φιδικόμισσα ἢ ἐλευθερίας [27]), καὶ ταῦτα οἰκείᾳ γραφόμενα χειρὶ, λεγόμενά τε παρὰ τῶν

12. Si quis literarum peritus inter liberos suos testamentum velit condere, primo quidem ei tempus praescribat, deinde et nomina liberorum sua ipsius manu, et praeterea unciarum partitiones, pro quibus eos scribit heredes, non notis numerum significantibus, sed integris literis manifestatas, ut undique apertae et indubitabiles sint. Et si rerum quoque divisionem facere velit, aut certis quibusdam rebus, aut omnes aut nonnullas institutionum definire, etiam harum signa adscribat, ut iisdem omnia literis expressa nullum amplius liberis litigium relinquant. Quodsi tamen aut uxori aut personis extraneis legata vel fideicommissa vel libertates relinquere volet, et haec propria manu scripta atque

17) R: ὅ.

18) C: βούλονται. Bodlej. 3399: διατίθεσθαι εἰς ἃ βούλονται καὶ ὃν βούλονται γράφειν κληρονόμον.

19) Cod. l. c. const. 1. — Harm. §. 24.

20) C: αὐτούς. R: αὐτοῖς.

21) B: τῶν ἀριθμῶν.

22) B: σημαινουμένους.

23) Deest in B.

24) R: αὐτοῦ.

25) C: ἐπὶ φιλονεικίᾳ. Bodlej. 3399: πράγμασι pro γράμμασι.

26) R: καταλιμπάνοι.

27) L: ἢ καὶ ἐλ. R: ἐλεύθερα.

διατιθεμένων ἐπὶ τῶν μαρτύρων, ὡς ἅπαντα ἐφεξῆς τὰ ἐν τῇ διατυπώσει κείμενα αὐτοὶ καὶ [28]) ἔγραψαν καὶ βούλονται κρατεῖν, ἔστω ἰσχυρὰ, μηδὲν ἐλαττούμενα ἐκ τοῦ δοκεῖν ἐν χάρτῃ γεγράφθαι τὴν λοιπὴν παρατήρησιν τῶν διαθηκῶν μὴ δεξάμενα· ἀλλὰ τοῦτο μόνον διαταττέτω τὸ τὴν αὐτοῦ δεξιάν τε καὶ γλῶσσαν ἔχειν τὴν πᾶσαν ἰσχὺν τῷ χάρτῃ παρεχομένην. καὶ εἴπερ μέχρι τελευτῆς μείνοι τούτῳ τῷ σχήματι [29]), οὐδεὶς ὕστερον παράξει [30]) μαρτυρίας [31]) ὡς βουληθέντι [32]) τυχὸν τὴν τοιαύτην γνώμην ἀμεῖψαι ἢ ἐναλλάξαι ἤ τι τοιοῦτον [33]) ποιῆσαι, ὧγε [34]) ἐξῆν διαῤῥῆξαι τὸ γενόμενον καὶ ἑτέραν ποιήσασθαι βούλησιν δηλοῦσαν τὴν τελευταίαν αὐτοῦ γνώμην, ἣν προσήκει κρατεῖν. τοῦτο γὰρ ἐφίεμεν αὐτῷ πράττειν αὐτὸ τοῦτο ῥητῶς ἐπισημαινομένῳ ἐπὶ παρουσίᾳ μαρτύρων ζ' ἢ καὶ ε', ὡς πεποίηται τὴν τοιαύτην βούλησιν, οὐ μὴν κρατεῖν αὐτὴν ἔτι βούλεται, ἀλλ' ἑτέραν ποιήσασθαι. καὶ ταῦτα μὲν ἢ ἐν τελείᾳ διαθήκῃ ποιείτω πάντα τὰ τῶν διαθηκῶν

a testatoribus coram testibus declarata, quod omnia in dispositione consequenter posita et ipsi scripserint et rata esse velint, valida sunto: neque quidquam infirmetur inde, quod videantur in charta scripta, quae reliquam testamentorum observationem non complectuntur: verum id solum statuat, dextram suam ac linguam omnem vim chartae tribuisse. Et si quidem usque ad mortem maneat hac forma, nemo postea testimonia proferat, ac si forte illam ille sententiam mutare aut variare aut tale quid facere voluisset, cui utique factum testamentum corrumpere aliudque condere licebat, quo supremam declararet voluntatem, quam oportet valere. Hoc enim permittimus ei facere, id ipsum diserte significanti coram septem vel etiam quinque testibus, quod tale quidem testamentum fecerit, nec tamen obtinere jam velit, sed aliud facere. Et haec quidem vel in perfecto faciat testamento, omnia testamentorum notas

28) Deest in R.
29) B: τοῦτο τὸ σχῆμα.
30) B: παρέξει. Bodl. 3399: τάξει.
31) R: μαρτυρίαν.
32) R: βουληθέντος.
33) R: τοῦτο.
34) C: ὥσγε. B: ὥστε.

ἐχούσῃ σύμβολα, ἢ ἐν ἀγράφῳ[35]) τελείᾳ βουλήσει, ὥστε ἐπ' ἐγγράφῳ βουλήσει[36]) ἢ ἀγράφῳ δοκεῖν αὐτὸν τελευτῆσαι, τῶν προτέρων ἀκύρων[37]) ἐκ τῆς δευτέρας[38]) αὐτοῦ κατὰ τὴν τελείαν διαθήκην ἢ βούλησιν διατυπώσεως γινομένων[39]).

ιγ'. Ἡ προγενεστέρα διαθήκη ἀνατρέπεται ὑπὸ τῆς μεταγενεστέρας τελείας οὔσης, κἂν ἐστιν ἡ πρώτη ἔγγραφος[40]).

ιδ'. Ἐὰν ἀποδειχθῇ βουληθέντα τὸν διατιθέμενον πλείονας εἰπεῖν κληρονόμους φιμωθῆναι, οὐδὲ οἱ παρ' αὐτοῦ λεχθέντες κληρονομοῦσιν[41]).

ιε'. Ἐὰν μέντοιγε ὁ διατιθέμενος μὴ βούληται γνῶναι τὰ γεγραμμένα τοὺς μάρτυρας, εἰληθεῖσαν[42]) ἕως τῶν γεγραμμένων ἢ καὶ σφραγισθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ προσφερέτω τοῖς μάρτυσιν, ἵνα ὑπογράφωσι, καὶ λεγέτω τοῖς μάρτυσιν ἰδίαν εἶναι τὴν διαθήκην· λοιπὸν δὲ ἐν ἑνὶ καιρῷ ὑπογραφέτωσαν καὶ σφραγιζέτωσαν

habente, vel per ultimam sine scriptura voluntatem, ita ut cum scripto aut non scripto testamento mori videatur, prioribus ex secunda ejus in perfecto testamento vel voluntate dispositione irritis factis.

13. Testamentum prius posteriori perfecto rumpitur, licet prius sit scriptum.

14. Si probatum fuerit, testatorem, quum plures vellet nuncupare heredes, obmutuisse, neque qui ab eo nuncupati sunt heredes erunt.

15. Si vero testator noluerit testes scire, quae scripserit, testamentum convolutum, quousque scripta pertinent, aut etiam obsignatum ab ipso, testibus exhibeat, ut subscribant, dicatque testibus, suum esse testamentum. Tum uno eodemque tempore subscribant

35) C et L: ἐγγράφῳ. R: ἐν ἐγγράφῳ.

36) In C et R et Bodl. 3399 verba ὥστε — βουλήσει desunt.

37) Deest in R.

38) Bodl. 3399: ὑστέρας.

39) R: Νεαρὰ ρζ'. — Nov. 107 cap. 1. 2. — Harm. §. 25. 26.

40) Instit. II, 17 §. 2. — Harm. §. 39.

41) Dig. XXVIII, 1, 25. — Harm. §. 33.

42) C: εἰληφθεῖσαν.

αὐτὴν, καὶ κρατείτω ἰσχυρῶς. οὐ μόνον δὲ ἑπτὰ[43] *ἀλλὰ καὶ πέντε παραλαμβανόμενοι μάρτυρες ἔν τε ἐγγράφῳ πάσῃ καὶ ἀγράφῳ διαθήκῃ βεβαίαν ταύτην παριστῶσιν*[44].

ιϛ'. Ὁ μέντοιγε ἐν πολέμῳ πληγεὶς καὶ ὁ ἐν ὁδῷ περιπατῶν καὶ πρὸς τὸ θανεῖν ἐγγίσας, ὁ τοιοῦτος οὐ μόνον ἐπὶ τριῶν[45] *διαθήκην δύναται ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ δύο μόνα παρευρισκόμενα*[46] *πρόσωπα διὰ τὴν συμβᾶσαν περίστασιν δύνανται τὴν ἐκείνου διαθήκην βεβαίαν παριστάναι*[47].

atque obsignent, ac valide ratum sit. Nec septem tantum sed et quinque testes adhibiti tum in scripto tum in nuncupativo quolibet testamento firmum id reddunt.

16. In bello tamen vulneratus aut in via ambulans et mori periclitans, non modo coram tribus testamentum facere potest, sed etiam duae tantum personae, quae forte adsunt, propter accidentem circumstantiam illius testamentum validum possunt reddere.

43) Deest in C.

44) P: *βι. ϛ' τοῦ κώδ. τί. ιγ'* (l. *κγ'*) *διατ. κα'.* — Cod. VI, 23, 21. — Harm. §. 35. — De quinque testibus vide supra not. 14 et mox not. 47.

45) In Cod. Paris. gr. 1357 P. Faber ad hunc locum haec adscripsit: »Quod erat a Nov. Leonis 41 et 43 ad finem circa eos, qui in itinere decedunt [introductum?]. Sed cum ea lex de fortuitis neque convocatis testibus loquatur, et quoniam *παρευρισκομ* statim, et paulo ante *τῶν ἐν πολέμῳ πληγ.* mentio fit, vereor ut illud *ἐν ὁδῷ* ex *ἐν ὀστίκῳ* depravatum sit.«

46) B: *παρευρημένα.*

47) Harm. §. 36. — Hujus capitis fontem Reitzius sibi visus est reperisse in Ecloga Leonis et Constantini tit. V §. 7 (in editione Leunclavii tit. XVI §. 13. JGR II pag. 110). Nec refragor: Leo tamen Nov. 41, quaecunque hic de quinque et tribus testibus dicta sunt, omnino Basilio tribuere videtur. Praeterea in Cod. Paris. gr. 1367 extant fragmenta ex Basil. XXXV, 3, in cujus tituli fine idem caput legitur adscripto hoc scholio: *ὅρα τοῦ προχείρου,* i. e. *nota hoc esse ex Prochiro in Basilica relatum.*

ΤΙΤΛΟΣ ΈΙΚΟΣΤΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

Περὶ διαθήκης ὑπεξουσίων.

α΄. Τὸ πεκούλιον ἐν τοῖς ὑπεξουσίοις ὁρᾶται. ὅθεν τῶν πεκουλίων τὰ μέν ἐστιν ἰδιόκτητα [1]), τὰ δὲ παγανικά. καὶ ἰδιόκτητα μέν ἐστιν, ὅσα ἰδικῶς τις ἐξ ἰδίου ἐπιτηδεύματος ἢ στρατείας ἢ βαθμοῦ τοῦ οἱουδήποτε ἢ κλήρου κέκτηται [2]). παγανικὰ δὲ, ἅπερ παρὰ τῶν γονέων αὐτοῖς ὑπηρεσίας λόγῳ καὶ χρείας ἐδόθησαν ἢ καὶ ἐκ τῶν δοθέντων ἐπεκτήθησαν [3]).

β΄. Πολλαὶ δὲ διαφοραὶ παγανικοῦ καὶ ἰδιοκτήτου πεκουλίου. καὶ πρώτη μὲν αὕτη, ὅτι εἰς μὲν τὸ ἰδιόκτητον πεκούλιον ὁ ὑπεξούσιος διατίθεται, εἰς δὲ τὸ παγανικὸν οὐ δύναται [4]).

γ΄. Δευτέρα διαφορὰ, ὅτι [5]) ἀγανακτήσας ὁ πα-

TITULUS VICESIMUS SECUNDUS.

De testamento hominum alieni juris.

1. Peculium in iis spectatur, qui in potestate sunt. Peculiorum autem quaedam sunt castrensia vel quasi, quaedam pagana. Et castrensia quidem sunt vel quasi, quaecunque quis specialiter ex sua professione aut militia aut qualicunque gradu aut hereditate acquisivit. Pagana autem, quae iis a parentibus ministerii atque usus causa data aut ex datis acquisita sunt.

2. Multae autem sunt differentiae inter paganum et castrense vel quasi peculium. Et prima quidem haec est, quod de peculio castrensi vel quasi filius testatur, de pagano autem non potest.

3. Secunda differentia est, quod indignatus filio

1) B: καυστρίσια ἤτοι ἰδιόκτητα.
2) L: ἐκτήσατο.
3) Ἰνστιτ. β΄ τί. ιβ΄. — Theophil. II, 12 pr. priorum quinque capitum fons esse videtur, non, uti Reitzius ad Harm. V, 2, 1 arbitratur, scholion, quod apud Labbaeum Obss. ad Synopsin p. 182 — 183 legitur. Id enim ipsum ex hoc nostro potius loco haustum esse crediderim.
4) Harm. §. 2.
5) Deest in B.

τὴρ κατὰ τοῦ ὑπεξουσίου τὸ μὲν παγανικὸν ἀφαιρεῖσθαι δύναται πεκούλιον, τὸ δὲ ἰδιόκτητον οὐκ ἔτι.

δ'. Τρίτη διαφορά· ἐὰν πολλοῖς ἐποφείλων τὶς ὑποστῇ διάπρασιν [6]) ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ δανειστῶν, τὸ μὲν παγανικὸν τοῦ παιδὸς συνδιαπιπράσκεται πεκούλιον, τὸ δὲ ἰδιόκτητον οὐδαμῶς.

ε'. Ἔστι καὶ τετάρτη διαφορά· ἐὰν πολλῶν ὄντων τῶν παίδων πατὴρ τελευτήσῃ, συμβῇ δὲ ἕνα ἐξ αὐτῶν παγανικὸν ἔχειν πεκούλιον καὶ ἰδιόκτητον, τὸ μὲν παγανικὸν κοινὸν ἔσται πάντων τῶν ποτε παίδων ὑπεξουσίων, τὸ δὲ ἰδιόκτητον μόνου τοῦ κτησαμένου.

ϛ'. Τὰ ἀπὸ μακρᾶς ἀποδημίας καὶ χειμερινῆς καὶ καυσώδους ὁδοιπορίας, τουτέστι τὰ ἀπὸ ταξειδίων ἐπιγινόμενα πεκούλια τοῖς ὑπεξουσίοις ἰδιόκτητά ἐστι, καὶ δύνανται ἐν τούτοις διατίθεσθαι [7]). εἰ γὰρ κατέβαλον ὑπὲρ αὐτῶν οἱ γονεῖς αὐτῶν τι, τότε ὀφειλέται εἰσὶν οἱ ὑπεξούσιοι τὸ ἱκανὸν ἀντιδοῦναι αὐτοῖς, καὶ

pater paganum quidem peculium adimere potest, non item castrense vel quasi.

4. Tertia differentia: si quis multis obaeratus venditionem a creditoribus suis patiatur, paganum filii peculium simul venditur, at castrense vel quasi nequaquam.

5. Est etiam quarta differentia: si multos habens liberos pater moriatur, eveniatque ut unus eorum habeat paganum peculium et castrense vel quasi, paganum commune erit omnium quondam filiorumfamilias, castrense vel quasi solius, qui acquisivit.

6. Quae ex longa peregrinatione hibernoque et aestivo itinere, id est expeditionibus, filiisfamilias acquisita sunt peculia, castrensia sunt, atque de iis testari possunt. Si vero parentes eorum aliquid pro his exsolverint, debent filiifamilias illis satisfacere, et de re-

6) R: ἐποφείλοντος ἐπὶ τῇ διαπράσει.

7) Bodlej. 3399 addit: ἕως τοῦ ὀκταουγκίου, (τὸ γὰρ τεσσαρούγκιον ἀνιοῦσι καὶ κατιοῦσιν ἀποκληροῦνται,) μήτε τὴν μέμψιν τῆς διαθήκης εὐλαβούμενοι.

εἰς τὸ λεῖπον [8]) διατίθεσθαι. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἀπὸ συνεδρίας καὶ συνηγορίας καὶ πάσης ἀξίας καὶ παντὸς ἐπιτηδεύματος αὐτοῖς ἐπικτηθέντα ἰδιόκτητά ἐστιν [9]).

ΤΙΤΛΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ.

Περὶ διαθήκης ἀπελευθέρων.

α'. Ἡ συγγένεια ὄνομά ἐστι γενικόν· διαιρεῖται δὲ εἰς ἀνιόντας, εἰς κατιόντας καὶ εἰς τοὺς ἐκ πλαγίου. ἀλλ' αὗται αἱ τρεῖς συγγένειαι ἐπὶ εὐγενῶν σκοποῦνται, ἐπὶ δὲ τῶν ἀπελευθέρων ἀνιόντας οὐκ ἴσασιν οἱ ἀρχαῖοι· πῶς γὰρ ὁπότε ἐν δουλείᾳ ἐτέχθησαν; οὔτε τοὺς ἐκ πλαγίου. ὁ γὰρ μὴ ἔχων ἀνιόντας οὔτε τοὺς ἐκ πλαγίου κέκτηται· ἐξ ἐκείνων γὰρ οὗτοι [1]) καταλαμβάνονται. μόνην γὰρ ἔχουσι [2]) τὴν τῶν κατιόντων συγγένειαν, τουτέστι τῶν συλληφθέντων καὶ τεχθέντων αὐτοῖς παίδων καὶ ἐγγόνων καὶ ἐφεξῆς [3]).

liquo testari. Similiter quae ex assessione et advocatione, nec non omni dignitate omnique professione sibi acquisierunt, quasi castrensia sunt.

TITULUS VICESIMUS TERTIUS.

De testamento libertorum.

1. Cognatio nomen est generale: dividitur autem in ascendentes, descendentes et collaterales. Sed ternae hae cognationes in ingenuis spectantur, in libertis autem antiqui non agnoverunt ascendentes: qui enim? quum in servitute sint nati; neque etiam collaterales. Qui enim ascendentes non habet, neque collaterales habet: quoniam hi ex illis deprehenduntur. Solam scilicet habent descendentium cognationem, id est conceptorum et natorum sibi liberorum et nepotum ac deinceps.

8) B: λοιπόν, quod probant Cujacius, Salmasius, et Reitzius.

9) Harm. §. 3. — Cf. Witte in Rhein. Mus. f. Jurisprud. III p. 67.

1) L: οὔτε.

2) C non habet verbum ἔχουσι.

3) B: τῶν ἐφεξῆς. — P: Ἰνστιτ. β' τί. ιγ' (?). — Theophilo (Inst. III, 7 pr. — §. 3)

β'. Ὅθεν ἐὰν ἀπελεύθερος ἀδιάθετος τελευτήσῃ, εἰ μὲν ὕπεστιν αὐτῷ παῖς συλληφθεὶς ἢ μετὰ τὴν ἐλευθερίαν ἢ πρὸ τῆς ἐλευθερίας, ἢ [4]) καὶ συνελευθερωθεὶς αὐτῷ ἢ προελευθερωθεὶς ἢ καὶ μετὰ τὸ ἐλευθερωθῆναι αὐτὸν ἐλευθερωθεὶς, οὗτος [5]) κληθήσεται ἐπὶ τὸν κλῆρον· τούτου δὲ μὴ ὑπόντος, τὸν πάτρωνα ὁ νόμος ἐπενόησεν. εἰ δὲ διαθέμενος μηδὲν καταλιπὼν [6]) τῷ πάτρωνι ἄπαις ὢν, ἢ ἔχων παῖδας καὶ [7]) ἐγγόνους, ἀποκλήρους δὲ αὐτοὺς [8]) ποιήσας, ἐτελεύτησεν, καὶ μὴ δυνηθῶσιν οὗτοι οἱ παῖδες ἀνατρέψαι τὴν διαθήκην, τότε ὁ πάτρων τὸ τρίτον μέρος λήψεται, ὥστε ληγάτον ἐκ τούτου μὴ ἀναγκάζεσθαι αὐτὸν καταβαλεῖν.

γ'. Οὐ μόνον δὲ ὁ πάτρων καὶ ἡ πατρώνισσα καὶ οἱ τούτων κατιόντες κατὰ νόμους καλοῦνται ἐπὶ τὴν τοῦ ἀπελευθέρου κατὰ τὰ εἰρημένα κληρονομίαν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐκ πλαγίου αὐτῶν μέχρι ε' βαθμοῦ.

δ'. Εἰ δὲ τοῦ αὐτοῦ πάτρωνος ἢ τῆς πατρωνίσσης ἢ δύο πατρώνων ἢ πατρωνισσῶν ἢ καὶ πλειόνων ὕπεισι

2. Unde si libertus intestatus moriatur, siquidem ei subest filius sive post libertatem sive ante libertatem conceptus, vel cum ipso manumissus vel antea manumissus vel etiam post ipsum manumissus, hic ad hereditatem vocabitur. Illo autem non extante, lex patronum excogitavit. Quodsi testatus patrono nihil reliquerit nec liberos habeat, aut liberos vel nepotes habens eos exheredaverit, et sic moriatur, neque hi liberi testamentum rescindere possint, tunc patronus trientem accipiet, ita ut ex eo ne legatum quidem praestare cogatur.

3. Non solum autem patronus et patrona eorumque descendentes secundum leges vocantur ad liberti, prout dictum est, hereditatem, sed et eorum collaterales ad quintum usque gradum.

4. Quodsi ejusdem patroni vel patronae duorumve patronorum vel patronarum aut plurium quoque liberi

totus hic titulus deberi videtur. — Apud Harmenopulum est lib. V tit. 3 §. 1 — 4.

4) C: ὁ.

5) B: ὁ πάτρων.

6) B: κατέλιπε.

7) B: ἢ καί.

8) Deest in B.

παῖδες, ὁ ἐγγύτερος τῷ βαθμῷ εἰς τὰ τοῦ ἀπελευθέρου κληθήσεται πράγματα. εἰ δὲ ἑνὸς πάτρωνος εἰσὶ δύο παῖδες, ἄλλου δὲ τρεῖς, εἰς πέντε μερισθήσεται ἡ κληρονομία· τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν ἐκ πλαγίου.

ΤΙΤΛΟΣ ΈΙΚΟΣΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ.

Περὶ διαθήκης [1]) ἐπισκόπων καὶ μοναχῶν.

α΄. Ὅσα ἔσχεν ὁ ἐπίσκοπος πρὸ τῆς ἐπισκοπῆς, δωρεῖται καὶ ἐκποιεῖται ὡς θέλει, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ διατίθεται εἰς αὐτά. ὅσα δὲ ἐκτήσατο μετὰ τὴν ἐπισκοπὴν, τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ διαφέρει, καὶ οὐδὲ διατίθεται εἰς αὐτὰ, εἰ μὴ ἄρα ἀπὸ γονέων ἢ θείων ἢ ἀδελφῶν αὐτοῦ εἰς αὐτὸν περιῆλθον [2]).

β΄. Ὁ μέλλων εἰσιέναι ἐν μοναστηρίῳ διατιθέσθω τὰ καθ' ἑαυτὸν πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτοῦ, ἐπεὶ προσκυροῦται τῷ μοναστηρίῳ πάντα τὰ [3]) αὐτοῦ, κἂν μὴ

extent, proximus gradu in bona liberti vocabitur. Et si unius patroni duo sint liberi, alterius tres, in quinque partes dividetur hereditas: idemque in collateralibus obtinet.

TITULUS VICESIMUS QUARTUS.

De testamento episcoporum et monachorum.

1. Quaecunque habuit episcopus ante episcopatum, donare et alienare potest, prout vult, quin et de iis testari: quae vero post episcopatum acquisivit, ad ecclesiam pertinent, neque de illis testatur, nisi forte a parentibus aut thiis aut fratribus ad ipsum pervenerint.

2. Monasterium ingressurus ante ingressum de rebus suis statuat, quandoquidem omnia ejus bona monasterio addicuntur, etiamsi non diserte dixerit ea se

1) R: διαθηκῶν. Nov. 131 c. 13. — Harm. V, 4, 1.
2) P: βι. α΄ τοῦ κώδ. τί. γ΄ διατ. μα΄. — Cod. I, 3, 41.
3) Deest in C.

ῥητῶς φήσειεν εἰσάγειν αὐτὰ, καὶ οὐκέτι ἔσται κατ' οὐδένα τρόπον κύριος αὐτῶν [4]).

γ'. Ὁ ἐπὶ παισὶ μονάσας δύναται καὶ μετὰ τὸ μονάσαι διελεῖν τὴν οὐσίαν αὐτοῦ τοῖς ἰδίοις παισὶ, φυλάττων ἑαυτῷ ἓν μέρος, ὃ καὶ τῷ μοναστηρίῳ ἁρμόζει. ἐὰν δὲ ἀδιάθετος τελευτήσῃ, τότε οἱ παῖδες αὐτοῦ λήψονται τὰ [5]) *ἐξ ἀδιαθέτου, τουτέστι τὸν φαλκίδιον, καὶ τὸ λοιπὸν δίδοται τῷ μοναστηρίῳ* [6]).

δ'. Ὁ ἀπὸ μοναστηρίου εἰς ἄλλο μοναστήριον μετιὼν ἐκπίπτει τῶν ἰδίων πραγμάτων μηδὲ [7]) *προσδεχθείς* [8]).

illaturum: neque ulla amplius ratione illorum est dominus.

3. Qui liberos habens monasterium ingreditur, potest etiam post ingressum liberis suis patrimonium dividere, reservans sibi portionem, quae monasterio competit. Sed si intestatus moritur, tunc liberi partem ab intestato debitam, id est Falcidiam, capient: et residuum datur monasterio.

4. Qui ex monasterio in aliud monasterium transit, rebus suis excidit, licet non recipiatur.

4) Nov. 5 cap. 5. — Harm. §. 2.

5) B: *τό*.

6) Nov. 123 c. 38. — Harm. §. 6.

7) C: *μή*

8) Nov. 123 c. 42. — Harm. §. 7. — P *ψευδότιτλον* hic addit, *περὶ ἀτελοῦς διαθήκης* inscriptum, et in §§ 7 divisum, quarum prima exhibet caput 27 Eclogae Novellarum Leonis (i. e. partem Nov. Leonis 42), ultima vero continet fragmentum ex Novella Romani in JGR II p. 160 lin. 32 — 47.

ΤΙΤΛΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ.

Περὶ ἀνατροπῆς διαθήκης [1]).

α'. Ταῖς διαθήκαις τρία πάθη παρενοχλεῖ, οἷον ῥῆξις, ἀκυρωσία καὶ ἀτέλεια.

β'. Ἀλλ' αἱ μὲν ῥηγνύμεναι ἢ καθόλου ῥήγνυνται ἢ ἐκ μέρους. καὶ καθόλου μὲν κατὰ ἓξ τρόπους.

Καὶ πρῶτος τρόπος ἐστὶν, ὅταν τὶς μετὰ τὴν ποίησιν τῆς διαθήκης εἰς υἱοθεσίαν τινὰ λάβῃ καθ' οἱονδήποτε τρόπον τῆς υἱοθεσίας.

Δεύτερος, ὅταν μετὰ τὴν ποίησιν τῆς διαθήκης ἢ τὸν θάνατον τοῦ διατιθεμένου υἱὸς τεχθῇ, ἢ ἐξ ὑπεξουσίου υἱοῦ θανόντος [2]) ἔγγονος, κἂν μετὰ τοὺς ὁρισθέντας [3]) κληρονόμους πρόσκειται ἐν τῇ διαθήκῃ οὕτως· ἔστωσαν ἀπόκληροι· εἰ μὴ ἄρα ληγατευθῇ, ἢ ἐκτρώσῃ ἡ τίκτουσα.

TITULUS VICESIMUS QUINTUS.

De infirmatione testamenti.

1. Testamentis tria vitia officiunt: vitium scilicet rupti, irriti, et imperfecti.

2. Sed quae rumpuntur, aut in totum rumpuntur aut pro parte. Et in totum quidem sex modis.

Primus modus est, si quis post factum testamentum aliquem quoquo adoptionis modo adoptet.

Secundus, quum post conditum testamentum aut mortem testatoris filius nascitur, aut ex praemortuo filiofamilias nepos, etiamsi post heredum institutionem sic adscriptum sit in testamento: exheredes sunto; nisi forte quid legatum sit, aut puerpera abortum fecerit.

1) P ad rubricam laudat: Ἰνστιτ. β' τι. ιζ' καὶ ιγ'. — Ex quo fonte hic titulus haustus sit, non scio, licet complura proxime accedant ad ea, quae Inst. II, 17 et apud Theophil. ibid. leguntur. — Apud Harm. V, 5, 1 — 4 integrum titulum invenies, ibique juris Justinianei locos ad singula capita respicientes a Reitzio aliisque diligenter notatos.

2) C: θάνατος. — Bodlej. 3399 mox: ἔγγονος παροφθῇ.

3) B: ὡρισμένους.

Τρίτος, ὅταν ὁ θετὸς υἱὸς ὑπεξούσιος ὢν οὐ μνημονευθῇ ἐν τῇ διαθήκῃ.

Τέταρτος, ὅταν δευτέρα γένηται διαθήκη κατὰ νόμον, εἴτε γέγονέ τις ἐν αὐτῇ κληρονόμος, εἴτε μὴ γέγονε τῶν πεφυκότων κληρονομεῖν [4]).

Πέμπτος, ὅταν δευτέρα διαθήκη κατὰ νόμους γενομένη κληρονόμον ἕτερον εἰς ὡρισμένα πράγματα καταστήσῃ, μὴ βεβαιοῦσα τὰ τῆς πρώτης διαθήκης.

Ἕκτος, ὅταν στρατιώτου υἱὸς ἐγκυμονούμενος παρ' αὐτῷ ἐν τῇ ποιήσει τῆς διαθήκης ἠγνοήθη. εἰ γὰρ γνοὺς αὐτὸν ἐσιώπησεν, οὐ ῥήγνυται ἡ διαθήκη.

γ'. Ἐκ μέρους δὲ κατὰ τρόπους δύο. καὶ πρῶτος τρόπος ἐστὶν, ὅταν δευτέρα [5]) *διαθήκη τὰ μὲν ἐν τῇ πρώτῃ βέβαια μένειν διαγορεύῃ, ἕτερον δὲ κληρονόμον εἰς ὡρισμένα πράγματα κατέστησεν. ἀρκεῖ γὰρ αὐτῷ τὰ ἐαθέντα, εἰ καὶ μὴ ποιῇ τὸν φαλκίδιον* [6]).

Δεύτερος δὲ, ὅταν τὶς θυγατέρα ὑπεξουσίαν ἔχῃ ἢ ἔγγονον ἢ ἐγγόνην, οὐκ ἔγραψε δὲ αὐτοὺς κληρονό-

Tertius, quando filii adoptivi in potestate adhuc constituti nulla in testamento facta est mentio.

Quartus, ubi alterum testamentum fit secundum leges, sive quis ex eo fiat heres, sive nullus scriptus sit eorum, qui heredes esse possunt.

Quintus, si secundum testamentum jure factum alium heredem ex re certa instituerit, nec primum testamentum confirmaverit.

Sextus, si miles infantem ex se conceptum esse tempore faciendi testamenti ignoraverit: nam si id sciens eum praeterierit, testamentum non rumpitur.

3. Pro parte autem duobus modis: et primus est modus, quum secundum testamentum praeceperit quidem, ut in priori testamento scripta valeant, sed alium heredem in certas res instituerit; huic enim relicta sufficiunt, licet Falcidiam non expleant.

Secundus vero, si quis filiamfamilias aut nepotem aut neptem habeat, eos tamen heredes non scripsit;

4) B: *κληρονόμων.*
5) B: *ἡ δευτέρα.*
6) Bodlej. 3399 addit: *ὥστε ἀναπληροῦσθαι τὸ λεῖπον τοῦ φαλκιδίου αὐτοῦ. ὡς βι. β' ἰνστιτ. ζ'* (l. *ιζ'*).

μους. τότε ἡ μὲν διαθήκη οὐ ῥήγνυται τέλεον[7]), αὐτοὶ δὲ τῇ κληρονομίᾳ ὑπεισέρχονται. καὶ εἰ μέν ἐστι γραφεῖσα ἡ κληρονομία εἰς ἐξωτικοὺς, τουτέστι τοὺς μὴ ὄντας συγγενεῖς, τὸ ἥμισυ οἱ οἰκεῖοι λαμβάνουσιν[8])· εἰ δὲ εἰς οἰκείους, ἐπίσης πάντες.

δ'. Αἱ δὲ ἀκυρούμεναι κατὰ δ' τρόπους γίνονται. καὶ πρῶτος τρόπος ἐστὶν, ὅταν ὁ διαθέμενος θανάτῳ καταδικασθῇ ἢ ἐξορισθῇ, [ἢ αὐτεξούσιος ὢν ἑαυτὸν εἰς υἱοθεσίαν ἑτέρῳ παράσχῃ][9]), ἢ ὑπεξούσιος ὢν αὐτεξούσιος γέγονεν.

Δεύτερος δὲ, ὅταν δευτέρας ἐννόμου γραφείσης διαθήκης τότε[10]) ἡ μὲν πρώτη ῥήγνυται, ἡ δὲ δευτέρα ἀκυροῦται δι' αἰτίαν τῶν πεφυκότων κληρονομεῖν, τουτέστιν ὅταν ἀποτάξωνται τὴν κληρονομίαν ἢ ὅταν προτελευτήσωσι τοῦ διατιθεμένου[11]), ἢ ὅταν μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ διατιθεμένου[12]) πρὸ τοῦ παραλαβεῖν τὴν

tunc testamentum non rumpitur in totum, sed hi hereditatem subintrant. Et quando hereditas delata est extraneis, hoc est iis, qui cognati non sunt, sui heredes semissem capiunt: quando suis, omnes ex aequo veniunt.

4. Irrita autem fiunt testamenta quatuor modis. Primus est, si testator capitis condemnetur aut deportetur, vel si, cum sui juris esset, alii sese adoptandum dederit, vel si, cum filiusfamilias esset, sui juris fiat.

Secundus, quum secundo testamento legitime facto primum quidem rumpitur, sed secundum irritum fit per causam eorum, qui heredes scripti sunt, id est si hereditatem repudient, aut ante testatorem obierint, aut post mortem testatoris ante aditam hereditatem mo-

7) C: τελευταῖον.

8) Bodlej. 3399 addit: εἰς προσαύξησιν. Mox post πάντες addit: ἀνάγν. βι. β' ἰνστ. σημ. προσαύξησις δέ ἐστι μέρος ἀφαιρέσεως.

9) Verba: ἢ αὐτεξούσιος ὢν ἑαυτὸν εἰς υἱοθεσίαν ἑτέρῳ παράσχῃ ex Bodlej. 3399 et Harmenopulo addo. In C utique desunt; in reliquis autem Codicibus an deficiant, in schedis haud notavi.

10) Malim: τῷ τε.

11) C: διαθεμένου.

12) C verba: ἢ ὅταν — διατιθεμένου non habet.

κληρονομίαν τελευτήσωσιν, ἢ ὅταν ὑπὸ αἵρεσιν ἐγράφησαν καὶ ἡ αἵρεσις ἠτόνησεν.

Τρίτος δὲ τρόπος, ὅταν τὶς δίκην ἔχων πρός τινα τὸν βασιλέα κληρονόμον ποιήσῃ ἐγγράφως ἢ ἀγράφως, εἰ μὴ ἄλλως πῶς κατὰ νόμους κληρονομῇ αὐτὸν ὁ βασιλεύς. εἰ γὰρ καὶ νόμοις οἱ βασιλεῖς οὐχ ὑπόκεινται, ἀλλ᾽ οὖν κατὰ νόμους πολιτεύονται.

Τέταρτος δὲ τρόπος ἐστὶν, ὅταν ἀποσφραγίσας εἴασεν αὐτὴν οὕτως [13]), ἢ [14]) εἶπεν ὅτι οὐκ ἰσχύειν αὐτὴν βούλομαι. τὰ γὰρ κατὰ νόμους γινόμενα ἐννόμως ἀνατρέπεσθαι δεῖ.

ε'. Αἱ δὲ ἀτελεῖς κατὰ ε' τρόπους νοοῦνται. καὶ πρῶτος μὲν τρόπος ἐστὶν [15]), ὅταν μὴ παρόντων ζ' ἢ ε' μαρτύρων κατὰ τὰ παρ' ἡμῶν νομοθετηθέντα γίνεται ἡ [16]) διαθήκη.

Δεύτερος δὲ, ὅταν παρόντων οὐ πάντες ὑπέγραψαν.

riantur, aut si sub conditione sint scripti eaque conditio defecerit.

Tertius vero modus, si quis litem habens principem vel scripto vel non scripto testamento heredem fecerit, nisi alio quo modo princeps secundum leges ei heres sit. Quamquam enim principes legibus non subjacent, attamen secundum leges vivunt.

Quartus autem modus est, si quis resignaverit testamentum idque sic siverit, vel si dixerit se velle eam irritam esse. Quae enim secundum leges fiunt, legitime rescindi debent.

5. Imperfecta autem testamenta quinque modis intelliguntur. Et primus quidem modus est, si non praesentibus septem aut quinque testibus, secundum ea, quae a nobis statuta sunt, testamentum fiat.

Secundus autem, si iis praesentibus non omnes subscripserint.

13) Deest in C.
14) Reitzius corrigit: οὐκ εἰ. Quod rationem habet. Sed cf. not. 19 (p. 140 col. 2 l. 34 sqq.).
15) Deest in B.
16) Deest in B.

Τρίτος, ὅταν πάντες μὲν ὑπέγραψαν [17]), οὐκ ἐσφράγισαν δὲ πάντες.

Τέταρτος, ὅταν ὁ διαθέμενος οἰκείᾳ χειρὶ τὸ τοῦ κληρονόμου ὄνομα μὴ γράψας οὐκ ἐμνημόνευσεν ἐπὶ τῶν μαρτύρων.

Πέμπτος, ὅταν αὐτεξουσίους ἢ ὑπεξουσίους [18]) υἱοὺς ἢ ἐγγόνους ἐξ ὑπεξουσίων παίδων τελευτησάντων ἔχων τὶς, τούτους οὔτε κληρονόμους οὔτε ἀποκληρονόμους ἔγραψεν, κἂν τύχῃ αὐτοὺς προτελευτῆσαι, διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα· τὰ ἐξ ἀρχῆς ἐν διαθήκαις ἀνυπόστατα ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα ἐπιγινομένων ἰσχὺν λαμβάνειν οὐ δύναται [19]).

Tertius, si omnes quidem subscripserint, non autem omnes signaverint.

Quartus, si testator neque nomen heredis propria manu scripserit, neque coram testibus declaraverit.

Quintus, si quis liberos habens vel emancipatos vel in potestate, vel nepotes ex filiisfamilias praemortuis, hos neque heredes neque exheredes scripsit, etiamsi accidat, ut praemoriantur, propter regulam dicentem: Quae ab initio in testamentis consistere nequeunt, ex post facto vim capere non possunt.

17) Verba: Τρίτος — ὑπέγραψαν in C sunt omissa.

18) Haec verba ἢ ὑπ. in B desunt.

19) Addo ex Cod. Paris. 1367 ad hunc titulum commentariolum, cujus fragmenta etiam in Prochirum auctum h. t. relata sunt: Σχόλιον. Οὗτος ὁ τίτλος οἶμαι ὅτι ἐν πολλοῖς διασφάλλεται. οἵ τε γὰρ τρόποι τῆς καθ' ὅλου ῥήξεως οἱ πρῶτοι καὶ ὁ τῆς ἐκ μέρους δεύτερας καὶ ὁ πέμπτος τῆς ἀκυρωσίας ἑνὶ λόγῳ τῷ τῆς ριε' νεαρᾶς κανόνι ἐμπίπτουσι, καὶ ὡς ἐκείνη φησὶ, τῆς ἐνστάσεως μόνης ἀνατρεπομένης, τῶν δὲ ἄλλων τῆς διαθήκης βεβαίων μενόντων, ὑπεισέρχονται οἱ ἀμνημόνευτοι καὶ ἀλόγως ἀπόκληροι παῖδες, εἴτε φυσικοί εἰσιν εἴτε θετοὶ, εἴτε ἄῤῥενες εἴτε θήλειαι, εἴτε ὑπεξούσιοι εἴτε αὐτεξούσιοι, καὶ . . . . . εἴτε προτεχθέντες, καὶ μετὰ τῶν γεγραμμένων κληρονόμων ἐξίσου κληρονομοῦσιν. Ἀπορήσειε δ' ἄν τις περὶ τῶν γεγραμμένων, πότερον παῖδες ἢ ἐξωτικοί· καὶ περὶ τοῦ στρατιώτου τοῦ ἐν τῷ ϛ' τρόπῳ λεγομένου, ὅτι ἡ νεαρὰ ἀδιαφόρως λέγεται περὶ πατέρων. καὶ μήποτε καὶ ὁ στρατιώτης ἐκεῖ συνταχθήσεται· οἱ δὲ γεγραμμένοι κληρονόμοι εἶναι

παῖδες μόνον, καθὰ μᾶλλον τὸ ῥητὸν ὑπεμφαίνει, νοηθήσονται· κρατήσει ἐπὶ τῶν ἐξωτικῶν τὸ ἐν τῷ β' τρόπῳ τῆς ἐκ μέρους ῥήξεως λεγόμενον, ὅτι τὸ ἥμισυ οἱ ἐξωτικοὶ λαμβάνουσιν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦτο φύεται ζήτησις. ἔνθα γὰρ ἐν τοῖς ἰνστιτούτοις λέγεται, τρεῖς ἐξωτικοὶ καὶ εἷς παῖς ὑπετέθη· ὥστε συμβαίνειν τοὺς μὲν τρεῖς ἔχειν τὸ ἥμισυ. καὶ τοῦτο δηλοῖ ὁ τοῦ νομοθέτου σκοπὸς, τὸ πλέον ἔχειν τοὺς παῖδας τῶν ἐξωτικῶν. εἰ οὖν συμβῇ τὸ ἀνάπαλιν, καὶ τρεῖς μέν εἰσι παῖδες, εἷς δὲ ἐξωτικὸς, πῶς ἔσται ὁ διαμερισμός; μήποτε οὖν διὰ ταῦτα βέλτιον πάντας ἐξίσου συμμερίζεσθαι. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν εἰρημένων τρόπων. Ὁ μέντοι δ' καὶ ε' τῆς καθ' ὅλου ῥήξεως καὶ ὁ α' τῆς ἐκ μέρους δοκοῦσιν ὑγιεῖς, ἀλλ' οἶμαι σχεδὸν ἐπὶ ἐξωτικῶν κληρονόμων θεωρούμενοι. Ἀλλὰ καὶ τῶν ἀκυρουμένων ὁ μὲν πρῶτος τρόπος δοκεῖ πως ἀμφίβολος. εἰ μὲν γὰρ ὁ καταδικαζόμενος θανάτῳ ἢ περιοριζόμενος δημευθῇ, πάντως ἡ διαθήκη ἄκυρος ἔσται, ὥσπερ εἰ καὶ ἐμπρησθέντος αὐτοῦ ἢ ναυαγήσαντος ἢ ἄλλως πως πτωχεύσαντος ταὐτὸ συνέβη. σωζομένης δὲ καὶ [οὐ] δημευομένης τῆς ὑποστάσεως πῶς καὶ ὑπὸ τίνος ἡ διαθήκη ἀνατραπήσεται; Ὁ δὲ εἰς υἱοθεσίαν διδοὺς ἑαυτὸν αὐτεξούσιος, εἰ μὲν ἑκὼν καὶ τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν ὑπὸ τὴν τοῦ υἱοθετοῦντος ἐξουσίαν πεποίηκεν, αὐτὸς πάντως καὶ οὐχ ἡ υἱοθεσία τὴν ἑαυτοῦ διαθήκην ἠκύρωσεν. εἰ δὲ καταδουλῶν ἑαυτὸν τὴν αὐτοῦ ὑπόστασιν ἐλευθέραν μένειν βεβούληται, τίς ἐστιν ὁ ἀκυρώσας τὴν διαθήκην; Περὶ δὲ τῶν ὑπεξουσίων προείρηται, ὅτι εἰς μόνα τὰ καστρένσια πεκούλια δύνανται διατίθεσθαι, καὶ ἡ εἰς ταῦτα αὐτῶν διαθήκη καὶ αὐτεξουσίων αὐτῶν γενομένων πολλῷ μᾶλλον ἔρρωται. εἰ δὲ τὸ ἐνταῦθα κείμενον περὶ διαθήκης φησὶν ὑπ' αὐτῶν γενομένης, ἐφ' οἷς ἐξουσίαν οὐκ ἔχουσι, παντάπασι μάταιον· τοῦτο γὰρ καὶ ἐπὶ πάντων αὐτεξουσίων. Ὁ δὲ δεύτερος τρόπος δοκεῖ πως ὑγιὴς, εἴγε ἀντιπροστεθείη ἐπὶ τῶν προτελευτησάντων καὶ μάλιστα πρὸ τοῦ λαβεῖν τὴν κληρονομίαν τὸ κληρονόμους οὐκ ἔχοντες. εἰ γὰρ ἔχουσι, παραπέμπουσιν αὐτοῖς τῆς κληρονομίας τὸ δίκαιον· κατὰ μὲν τὸν νόμον οἱ κατιόντες μόνοι, κατὰ δὲ τὴν πρᾶξιν καὶ οἱ ἐξωτικοί. ὁ δὲ τρόπος δικαιότατος καὶ ἐννομώτατος καὶ καλῶς κείμενος. Τέταρτος δὲ τρόπος ὅταν ἀποσφραγίσας εἴασεν αὐτὴν οὕτως, ἢ εἶπεν ὅτι οὐκ ἰσχύειν αὐτὴν βούλομαι· τὰ γὰρ κατὰ νόμους γενόμενα ἐννόμως ἀνατρέπεσθαι δεῖ. Τὸ μὲν ἀποσφραγίσαι τοῦ κώδικος. τὸ δ' εἰπεῖν, ὅτι οὐκ ἰσχύειν αὐτὴν βούλεται, τῶν ἰνστιτούτων μὲν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπὶ τῷ μὴ ἀνατρέπειν ἐκεῖσε κείμενον· οὕτω γὰρ αὐτῷ καὶ ὁ κανὼν ἁρμόζει. δεῖ οὖν, εἰ ἔξεστιν αὐτὰ ἑνωθῆναι, τοῦτο προσθῆναι· εἰ γὰρ οὐκ ἀπεσφράγισε μὲν, εἶπε δὲ οὕτως ἁπλῶς, ὅτι οὐκ ἰσχύειν αὐτὴν βούλομαι, οὐκ ἔστιν ἀνίσχυρος ἡ διαθήκη, καὶ οὕτως ὑπάγειν κατὰ νόμους. Τῶν δ' ἀτελῶν ὁ μὲν πρῶτος καὶ ὁ τέταρτος τρόπος πάνυ ὑγι-

ΤΙΤΛΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΕΚΤΟΣ.

Περὶ λύσεως ὑπεξουσιότητος.

α΄. Ἔγνωμεν ὅτι τὴν ἐξουσίαν ἔχομεν κατὰ [1] τῶν ἡμετέρων οἰκετῶν καὶ κατὰ τῶν ἡμετέρων παίδων, τοῦτο μὲν φυσικῶν, τοῦτο δὲ καὶ θετῶν. νῦν δὲ σκοπήσωμεν, τίνι διαλύεται τρόπῳ ἡ ὑπεξουσιότης. ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν οἰκετῶν μαθησόμεθα ἐν τῷ περὶ ἐλευθερίας τίτλῳ, περὶ δὲ τῶν παίδων ἐντεῦθεν. Λύεται τῆς ὑπεξουσιότητος ὁ παῖς θανάτῳ τοῦ πατρὸς, οὐκ ἀεὶ δέ· εἰ μὲν γὰρ πατήρ ἐστιν ὁ τελευτήσας, ἀμάχως οἱ παῖδες αὐτεξούσιοι γίνονται· τελευτήσαντος δὲ πάππου,

TITULUS VICESIMUS SEXTUS.

De emancipatione.

1. Novimus potestatem nos habere in servos nostros et in liberos nostros, tam naturales quam adoptivos. Nunc videamus, quomodo haec potestas solvatur. Ac de servis quidem in titulo de libertate audiemus, de liberis autem hoc loco. Solvitur patria potestate filius per patris mortem, nec tamen semper; nam si pater sit, qui moriatur, liberi sine controversia sui juris fiunt: avo autem defuncto, nepotes non omnino sui

εἷς· ὁ δεύτερος δὲ καὶ ὁ τρίτος καὶ αὐτοὶ μὲν νόμιμοι, πλὴν ἀμφιβολίας τινὰς ἔχοντες. ἀπορεῖται γὰρ, εἰ ἄρα κατὰ τὴν τοῦ γράμματος ψιλὴν διάνοιαν τοῦ νόμου, εἰ μὴ πάντες ὑπογράψωσιν ἢ σφραγίσωσιν, ἀσθενήσει τὰ τῆς διαθήκης παντάπασι, καὶ ταῦτα τῶν μαρτύρων ἔτι περιόντων καὶ τότε πλειόνων, ἀλλὰ καὶ ἀξιοπίστων, καὶ δυναμένων ἀγράφως ἐπαγγεῖλαι τῆς διαθήκης τὴν δύναμιν· καὶ τὸ πλέον, ἡνίκα ἐν χώραις καὶ πόλεσιν ἡ διαθήκη συνέστη, καθ᾽ ἃς ὁ νόμος ἠγνόηται, ἢ καὶ τῆς αὐτοῦ γνώσεως ἐπικρατεστέρα ἐστί τις ἄλλη συνήθεια. Περὶ δὲ τοῦ πέμπτου τρόπου ἤδη προείρηται· ἀλλὰ καὶ τὸ κἂν τύχῃ αὐτοὺς προτελευτῆσαι ὑπὸ τῆς νεαρᾶς σιωπηρῶς οἶμαι ἀνῄρηται· εἰ γὰρ, ὡς ἐκείνη φησὶ, καὶ αὐτοὶ ζῶντες ἀμνημόνευτοι ἢ ἀλόγως ἀπόκληροι καὶ περὶ τούτου ἐνάγοντες οὐχ ὅλην τὴν διαθήκην, ἀλλὰ μόνην τὴν ἔνστασιν ἀνατρέπουσι, τίς ἄρα ἕτερος πλὴν τῶν κατιόντων ἢ κατὰ μέρος ἢ ὅλην τὴν διαθήκην ἀνατρέψαι δυνήσεται; —

1) B: καὶ κατά.

οὐ πάντως οἱ ἔγγονοι αὐτεξούσιοι γίνονται. δεῖ γὰρ σκοπεῖν τὸν καιρὸν τῆς τοῦ πάππου τελευτῆς, καὶ εἰ μὲν εὑρεθῇ τὸ μέσον πρόσωπον, τουτέστιν ὁ υἱὸς ὑπεξούσιος, οἱ δὲ ἔγγονοι κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον [2]) ὑπεξούσιοι τῷ πάππῳ καθ' ὃν τελευτᾷ, ἔσονται ὑπεξούσιοι τῷ πατρὶ τελευτήσαντος τοῦ πάππου οἱ ἔγγονοι· μεταπεσοῦνται γὰρ εἰς τὴν τοῦ οἰκείου πατρὸς ὑπεξουσιότητα. εἰ δὲ ὁ μέσος ἢ προετελεύτησε τοῦ πατρὸς ἢ τῆς ὑπεξουσιότητος αὐτοῦ ἠλευθερώθη, τότε οἱ ἔγγονοι, ἐπειδὴ οὐ μεταπίπτουσιν εἰς τὴν τοῦ [3]) ἑτέρου ὑπεξουσιότητα, αὐτεξούσιοι γίνονται [4]).

β'. Ἐὰν καταδικασθῇ τις θανάτῳ, ἅμα τῇ ἀποφάσει γίνονται οἱ παῖδες αὐτεξούσιοι [5]).

γ'. Ἐὰν γένηται πατρίκιος ὁ ὑπεξούσιος, ἅμα τῷ δέξασθαι τοὺς κωδικέλλους τῆς πατρικιότητος τῆς τοῦ πατρὸς ὑπεξουσιότητος ἀπαλλάττεται [6]).

δ'. Τὸν ἐμὸν πατέρα συνέβη γενέσθαι αἰχμάλωτον· ἐν τῷ μεταξὺ ἐν ἠρτημένῳ ἔσται [7]) τὰ τῆς ὑπε-

juris fiunt. Spectandum enim est tempus mortis avi, et si quidem inveniatur persona media, id est filiusfamilias, ac nepotes eo tempore, quo avus moritur, in ejusdem avi potestate sint, nepotes moriente avo in patris potestatem devenient: namque in patris sui potestatem recident. Sin media persona aut ante patrem sit defuncta aut potestate ejus liberata, tunc nepotes, quandoquidem in alius potestatem non recidunt, sui juris fiunt.

2. Si quis capitis damnatus sit, simulatque sententia lata est, liberi sui juris fiunt.

3. Si filiusfamilias fiat patricius, simulatque patriciatus codicillos acceperit, patris potestate exit.

4. Evenit, ut pater meus bello caperetur; interim potestatis jura suspensa manent, et si quidem pater

2) R: καιρόν.

3) Deest in B.

4) Theophil. Inst. I, 11 (12) pr. — Harm. I, 17, 1. 2.

5) Theophil. §. 1. — Harm. §. 3.

6) Theophil. §. 4. — Harm. §. 4.

7) C: ἔστω

ξουσιότητος· καὶ εἰ μὲν ὑποστρέψῃ ὁ πατὴρ, ἔσομαι αὐτοῦ ὑπεξούσιος, εἰ δὲ ἐκεῖ τελευτήσει, γενήσομαι αὐτεξούσιος. ζητοῦμεν δὲ, ἐκ ποίου χρόνου δοκῶ τῆς ὑπεξουσιότητος ἀπαλλάττεσθαι, πότερον ἐξ οὗ ἐλήφθη, ἢ ἐξ οὗ ἐτελεύτησε παρὰ τοῖς πολεμίοις. ἔστι γὰρ ὅλως τὶς διαφορὰ καὶ πάνυ. ὑπόθου γάρ [8]) ἔχειν τινὰ δύο παῖδας καὶ δισχιλίων νομισμάτων περιουσίαν, ληφθῆναί τε ὑπὸ τῶν πολεμίων. τούτων ὁ μὲν ἦν [9]) σπουδαῖος καὶ λαβὼν νομίσματα δύο [10]) ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς περιουσίας ἐξ οἰκείων καμάτων ἠδυνήθη χίλια νομίσματα ἐμπορευσάμενος κερδᾶναι· ὁ δὲ ἕτερος ῥάθυμος ὢν οὐδὲν προσεκτήσατο. μετὰ χρόνον τινὰ ἀπηγγέλθη, ὅτι παρὰ τοῖς πολεμίοις ἐτελεύτησεν αὐτῶν ὁ πατήρ· ἠβούλοντο μερίσασθαι τὸν πατρῷον κλῆρον. καὶ ὁ μὲν ῥάθυμος ἔλεγεν· νῦν ὅτε τῇ ἀληθείᾳ ὁ πατὴρ ἐτελεύτησε, γεγόναμεν αὐτεξούσιοι· οὐκοῦν ὅσα ἐκτήσω σὺ ὁ σπουδαῖος, τοῦ πατρός ἐστι, καὶ δεῖ ἡμᾶς τὰ τρισχίλια μερίσασθαι, τουτέστι λαβεῖν ἀνὰ χιλίων πεντακοσίων. ὁ δὲ σπουδαῖος ἔλεγεν, ἐξ ἐκείνου

redierit, ero in ejusdem potestate: sin moriatur, mei juris fiam. Quaerimus autem, ex quo tempore liberatus potestate videar, utrum ex quo pater captus fuit, an ex quo apud hostes decesserit. Est enim omnino discrimen aliquod et quidem maxime. Finge enim, habere aliquem duos filios, et bis mille aureorum patrimonium, captumque esse ab hostibus. Horum autem alter erat diligens, et accipiens duos aureos ex patris bonis suis laboribus mille aureos negotiando lucri fecit: alter autem negligens nihil acquisivit. Post tempus aliquod renuntiatum est, illorum patrem apud hostes obiisse. Volebant igitur paternam hereditatem partiri; et negligens quidem ille dicebat: nunc, cum vere pater obiit, nostri juris facti sumus: itaque quaecunque tu diligens acquisivisti, patris sunt, et oportet nos tria millia partiri, id est utrumque capere millenos quingentos. Diligens autem dicebat, ex eo tempore,

8) C: γάρ μοι.

9) L: εἷς.

10) Reitzius ex Theophilo χίλια pro δύο reponendum esse censet.

ἐξ οὗ συνέβη [11]) ληφθῆναι τὸν πατέρα γεγενῆσθαι ἡμᾶς αὐτεξουσίους· δοκεῖ γὰρ ὁ μὴ ὑποστρέψας κατ' ἐκεῖνον τεθνᾶναι τὸν καιρόν· οὐκοῦν ὡς αὐτεξούσιος ὅσα ἂν ἐκτησάμην, ἐμαυτῷ καὶ οὐχ ἑτέρῳ προσεπόρισα. καὶ μᾶλλον ταύτῃ πειθόμεθα τῇ γνώμῃ [12]).

ε'. Ὁ μέλλων αὐτεξούσιον τὸν παῖδα αὐτοῦ ποιῆσαι, προσιέτω τῷ ἁρμοδίῳ δικαστῇ καὶ λεγέτω αὐτῷ, ὅτι τόνδε ποιῶ αὐτεξούσιον καὶ τῆς ἐμαυτοῦ ἀφίημι χειρός· ὥστε [13]) εἰ συμβῇ τὸν παῖδα ἄτεκνον ὄντα διαθέσθαι, ἐῤῥῶσθαι τὴν ἐκείνου διαθήκην, φυλάττοντος δηλονότι τὴν νόμιμον μοῖραν τῷ πατρί [14]).

ς'. Δύναταί τις τὸν μὲν υἱὸν ποιεῖν αὐτεξούσιον, τὸν δὲ ἔγγονον κρατεῖν ὑπεξούσιον· καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου τὸν ἔγγονον ποιεῖν αὐτεξούσιον, κατέχειν δὲ ὑπεξούσιον τὸν υἱόν. τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ προσεκγόνων [15]).

ζ'. Εἶχέ τις υἱὸν ὑπεξούσιον, ὃς εἶχε γαμετὴν ἐγκύμονα· τὸν υἱὸν ἐποίησεν αὐτεξούσιον ἢ εἰς θέσιν

quo evenit, ut pater caperetur, nostri nos juris esse factos: videtur enim non reversus illo decessisse tempore: itaque ut paterfamilias quaecunque acquisivi, mihi ipsi, non alii acquisivi. Et huic potius obsequimur sententiae.

5. Qui filium suum emancipare volet, competentem adeat judicem, eique dicat: hunc sui juris facio manuque mea mitto. Ita, si filius sine prole decedens testamentum forte fecerit, valet ejus testamentum, dummodo legitimam portionem patri servarit.

6. Potest quis filium quidem emancipare, nepotem vero in sua retinere potestate: et ex diverso emancipare nepotem ac filium retinere in potestate. Idem est in pronepotibus.

7. Habebat quis filium in potestate, cui uxor erat praegnans: filium emancipavit aut alii in adoptionem tra-

11) C omittit verbum συνέβη, sed pro ληφθῆναι ponit: συλληφθ.

12) Theophil. §. 5. — Harm. §. 5. 6.

13) R: ὅτε.

14) Theophil. §. 6. — Harm. §. 7.

15) Theophil. §. 7. — Harm. §. 9.

αὐτὸν ἄλλῳ δέδωκεν· ἐτέχθη μετὰ ταῦτα ὁ [16]) ἔγγονος. λέγομεν ὑπεξούσιον αὐτὸν γενέσθαι τοῦ πάππου, ἐπειδὴ σκοποῦμεν ἐπὶ τῶν ἐννόμων γάμων τὸν καιρὸν τῆς συλλήψεως· ὅτε δὲ ἡ σύλληψις ἐγένετο, ὑπεξούσιος ἦν ὁ υἱὸς ὁ τοῦτον σπείρας [17]).

η΄. Ἡ ἔμπρακτος ἐπαρχότης [18]) ἢ [19]) στρατηγία καὶ ἡ ἐπισκοπὴ λύει τὴν ὑπεξουσιότητα [20]).

ΤΙΤΛΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ.

Περὶ μαρτύρων [1]).

α΄. Ἀξιόπιστοι ἔστωσαν οἱ μάρτυρες, καὶ μή τινες ἐπιδίφριοι [2]), μηδὲ χαμερπεῖς, μηδὲ παντοίως ἄσημοι [3]).

β΄. Οἱ ἄγνωστοι τῶν μαρτύρων καὶ βασανιζέσθωσαν εἰ δεήσοι [4]).

γ΄. Οἱ μαρτυροῦντες περὶ χρεῶν ἐγγράφων εἰπά-

didit: postea natus est nepos. Dicimus eum in potestate esse avi, quoniam in justis nuptiis conceptionis tempus spectamus: quum autem hic conciperetur, in potestate erat filius, qui hunc genuit.

8. Qui in actu praefectus est, aut magister militum, aut episcopus, patria potestate solvitur.

TITULUS VICESIMUS SEPTIMUS.

De testibus.

1. Fide digni sunto testes, et non sellularii quidam, neque humiles, neque omnino obscuri.

2. Ignoti testes etiam torqueantur, si opus fuerit.

3. Qui de debitis scriptis testantur, dicant se so-

16) Deest in B.

17) Theophil. §. 9. — Harm. §. 10.

18) R: ὑπαρχότης.

19) B: ἤ.

20) Nov. 81. — Harm. § 11.

1) R addit: εὐπροσδέκτων καὶ κεκωλυμένων.

2) C: ἐπιδιφόριοι.

3) P: βι. κβ΄ τί. ε΄ διγ. ζ΄. — Nov. 90 cap. 1. — Harm. I, 6, 1.

4) P: νεαρὰ ζ΄ κεφ. β΄. — Nov. et Harm. ll. cc.

τωσαν ὡς τῇ καταβολῇ παρῆσαν ἢ ἐπ' αὐτοῖς νομίμως κατέθετο [5]), ἐπὶ τούτῳ μόνῳ προσκληθέντες, δηλονότι ἐὰν ὦσι πέντε τὸν ἀριθμόν [6]).

δ'. Ὅτε οἱ μάρτυρες ἢ ἑαυτοῖς ἐναντιοῦνται ἢ ἄλλοις μάρτυσιν, ἢ πλαστῶς μαρτυροῦσι, τότε δεχέσθω ὁ δικαστὴς τοὺς ἐξ αὐτῶν ἀξιοπιστοτέρους, καὶ κολαζέτω τοὺς ὑπόπτους, εἴπερ ἐξεπίτηδες φανεῖεν κακουργοῦντες [7]).

ε'. Δυνατὸν καὶ ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἐκ διαλαλιᾶς δικαστικῆς [8]) στεῖλαι τὰς μαρτυρίας [9]), πραττομένων μέντοιγε [10]) κατὰ νόμους ἐν μὲν ταῖς ἐπαρχίαις

lutioni interfuisse aut creditorem coram se legitime confessum fuisse: ad hoc solum vocati, scilicet si quinque fuerint numero.

4. Quando testes aut sibi adversantur aut aliis testibus, aut falso testantur, judex ex iis fide digniores deligat, et suspectos puniat, si consulto malitiose agere videantur.

5. Potest et ex urbe in urbem judex per interlocutionem testimonia mittere: dummodo secundum leges

5) R: ἐπ' αὐτῆς νομ. κατέθεντο. Bodl. 3399: κατέθεντο. Quod, nisi C et L lectionem κατέθετο tuerentur, facile praetulerim, hoc sensu: »dicant — aut se illis (sc. mutui instrumentis) rite testimonium praebuisse ad hoc solum vocatos« etc.

6) Nov. 90 cap. 2. — Harm. §. 2.

7) P: κεφ. ς'. — Nov. 90 cap. 3. — Harm. §. 3. — R post hanc § tres addit alias; scilicet: Ὀμνυέτωσαν πρὸ τῆς μαρτυρίας οἱ μάρτυρες, καὶ μάλιστα οἱ τιμιώτεροι προσδεχέσθωσαν. εἷς δὲ μόνος μαρτυρῶν ἐκβαλέσθω, κἂν τύχῃ ὢν βουλευτής [Cod. IV, 20, 9.] — Οἱ μάρτυρες ἀκοῇ μὴ προσμαρτυρείτωσαν, λέγοντες ὡς ἠκούσαμεν ἔκ τινος τόνδε χρεωστεῖν ἢ τόνδε καταβάλλεσθαι, κἂν ταβουλλάριοι ὦσιν οἱ ταῦτα μαρτυροῦντες. [Nov. 90 cap. 2.] — Οἱ μάρτυρες ἢ ἀξίαν ἢ στρατείαν ἢ ἐπιτήδευμα ἢ εὐπορίαν ἔχοντες κατὰ πρόληψιν δεκτέοι τυγχάνουσιν. εἰ δὲ εὑρεθῶσι μάρτυρες ἄγνωστοι, καὶ ἀμφισβητεῖται τὰ τῆς αὐτῶν μαρτυρίας, κανονιζέτωσαν οἱ δικασταὶ καὶ διὰ βασάνων ἐρχέσθωσαν πρὸς αὐτούς, ὅπως τὴν τῆς ἀληθείας κατάληψιν εὕρωσιν. [Nov. 90 cap. 1.]

8) R: δικαστοῦ.

9) R: τοὺς μάρτυρας.

10) C: μέντοι.

παρὰ τῷ ἄρχοντι, ἐν δὲ τῇ κωνσταντινουπόλει παρὰ τοῖς θείοις δικασταῖς [11]).

ϛ'. Ἐπὶ τῶν ἐγκληματικῶν ἀνάγκη πάντως παραχθῆναι τοὺς μάρτυρας, καὶ μὴ τὰς φωνὰς αὐτῶν [12]).

ζ'. Ἐπὶ τῶν μαρτύρων ζητεῖται ἡ ἀξία καὶ ἡ πίστις καὶ τὰ ἤθη καὶ ἡ στεῤῥότης. διόπερ οὐκ ἀκούονται οἱ ἐναντιούμενοι τοῖς ἐν ἐκμαρτυρίῳ ὑφ' ἑαυτῶν εἰρημένοις [13]).

η'. Ἐπὶ ἑκάστου μάρτυρος ὀφείλει ζητεῖσθαι, πότερον τίμιος καὶ ἄμεμπτός ἐστιν, ἢ ἄτιμος ἢ ἐπίψογος: εὔπορος, ἢ [14]) ἐνδεὴς, ὥστε διὰ κέρδος τὶ πλημμελῆσαι· φίλος τοῦ παρόντος [15]), ἢ ἐχθρὸς τοῦ καθ' οὗ παρέρχεται. ὅταν γὰρ ὑποψίας ἐστέρηται, μαρτυρεῖ. τὰ δὲ περὶ τούτου διακρίνει ὁ δικαστὴς, εἰ μίαν μεμελετημένην ὁμιλίαν προφέρουσι, καὶ εἰ πρὸς τὰς πεύσεις πιθανῶς ἀποκρίνονται, καὶ ποῖα τεκμήρια ὀφείλει προσδέχεσθαι [16]).

apud acta fiant, in provinciis quidem apud praesidem, Constantinopoli autem apud sacros judices.

6. In criminalibus causis omnino necesse est, ut testes producantur, non eorum voces.

7. In testibus spectatur dignitas et fides et mores et gravitas: ideoque non audiuntur, qui dictis a se in testimonio adversantur.

8. In quolibet teste quaerendum est, utrum honestus et inculpatus sit, an inhonestus ac vituperabilis: locuples, an egenus, ut lucri causa quid admittat: amicus praesentis, an inimicus ejus, contra quem prodit. Si enim suspicione caret, testimonium dicit. Haec autem judex dijudicat, an unum eundemque meditatum sermonem afferant, et num ad interrogata verosimiliter respondeant, et quaenam argumenta admittenda sint.

11) Nov. 90 cap. 5. — Harm. §. 6. §. 4.

12) P: κεφ. ι'. — Nov. 90 cap. 5. — Harm. §. 5.

13) P: βι. κβ' τί. [ε'] διγ. β'. — Dig. XXII, 5, 2. — Harm. §. 6.

14) B: ἢ ἄπορος καὶ ἐνδ.

15) Basil. et Harm.: παράγοντος.

16) P: θέ. β'. — Dig. eod. dig. 3 pr. — Harm. §. 7.

ϑʹ. Τοῖς [17]) *μάρτυσι καὶ οὐ τοῖς ἐκμαρτυρίοις πιστευτέον· αὐτοπροσώπως γὰρ ἐρωτῶνται παρὰ τῶν δικαστῶν ἐπὶ τῶν ἐγκλημάτων, καὶ ὁ μὴ δεικνὺς τὸ παρ' αὐτοῦ προτεθὲν ἐξορίζεται* [18]).

ιʹ. *Ἄλλη ἐστὶν ἡ αὐθεντία τῶν παρόντων μαρτύρων καὶ ἄλλη ἡ τῶν ἀναγινωσκομένων ἐκμαρτυρίων. ὁ οὖν θέλων ἐπισχεῖν τοὺς μάρτυρας δαπάνας αὐτοῖς διδότω* [19]).

ιαʹ. *Πατὴρ καὶ υἱὸς ὑπεξούσιος καὶ δύο ἀδελφοὶ συνυπεξούσιοι δύνανται μαρτυρεῖν ἐν τῷ* [20]) *πράγματι. οὐδὲν* [21]) *γὰρ βλάπτει ἐξ ἑνὸς οἴκου πολλοὺς ἐν ἀλλοτρίῳ πράγματι μαρτυρεῖν* [22]).

ιβʹ. *Ἐὰν τοιοῦτόν ἐστι τὸ πρᾶγμα, ὥστε δέξασθαι μαρτυροῦντα κυνηγὸν ἢ τοὺς τοιούτους* [23]), *χωρὶς βασάνων οὐ πιστεύεται* [24]).

ιγʹ. *Ἐὰν πάντες οἱ μάρτυρες* [25]) *τῆς αὐτῆς τιμῆς καὶ ὑπολήψεως ὦσι* [26]) *καὶ ἐναντιωθῶσιν ἀλλήλοις, οὐ*

9. Testibus, non testimoniis credendum. Coram scilicet interrogantur a judicibus in criminibus, et qui non probat quod proposuit, relegatur.

10. Alia est auctoritas testium praesentium, et alia testimoniorum quae recitantur. Qui ergo testes retinere vult, sumtus iis exhibeat.

11. Pater et filius sub ejus potestate constitutus et duo fratres, qui sub ejusdem potestate sunt, in eodem negotio testari possunt: nihil enim nocet ex una domo in alieno negotio plures adhiberi testes.

12. Si talis est causa, ut et arenarium admittat testem aut personas similes, sine tormentis fides non habetur.

13. Si omnes testes ejusdem sint honestatis atque existimationis et sibi invicem fuerint contrarii, non sem-

17) L addit: *γάρ*.

18) P: *θέ. δʹ.* — Dig. h. t. dig. 3 §. 3. — Harm. §. 14.

19) Dig. eod. dig. 3 §. 4. — Harm. §. 16.

20) In B deest.

21) B: *οὐδέ*.

22) Dig. eod. dig. 17. — Harm. §. 18.

23) B: *ὁμοίως*.

24) P: *διγ. καʹ.* — Dig. h. t. dig. 21 §. 2. — Harm. §. 19.

25) B: *μαρτυροῦντες*.

26) B: *εἰσί*.

πάντως τὸ μεῖζον μέρος πιστεύεται, ἀλλὰ τὸ συμβαῖνον τῇ φύσει τοῦ πράγματος, καὶ ὑπονοίας ἐχθρᾶς ἢ φιλίας ἐστερημένον, καὶ βεβαιούμενον ἀπὸ τῆς ψυχῆς τοῦ δικαστοῦ καὶ τεκμηρίων. οὔτε γὰρ τῷ πλήθει δεῖ πιστεύειν, ἀλλὰ τῇ πίστει καὶ [27]) ἀκεραιότητι τῶν μαρτύρων [28]).

ιδ'. Ἕκαστος ἐνάγων ὀφείλει περιποιεῖν ἑαυτῷ τὴν νίκην ἐκ τῶν προσόντων αὐτῷ [29]). οἷον· εἰ φαίνεται [30]) τόνδε τὸν ἀγρὸν εἶναι τῆς ἐμῆς δεσποτείας. οὐ μὴν ὀφείλει κινῶν [31]) λέγειν· εἰ φαίνεται τόνδε τὸν ἀγρὸν μὴ εἶναι τῆς τοῦ ἀντιδίκου δεσποτείας. εἰ γὰρ οὕτω εἰσέλθῃ κινῶν, ἐρεῖ αὐτῷ ὁ ἀντίδικος· πρῶτον [32]) ἐμός ἐστιν ὁ ἀγρός· εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ἐμὸς, ὡς σὺ λέγεις, οὐ παρὰ τοῦτο σὸς, ἀλλὰ ἄλλου ἐστίν· οὐ γὰρ πάντως τὸ μὴ ἐμὸν ἤδη σόν ἐστιν· εἰ δὲ μήτε ἐμὸς μήτε σός ἐστιν ὁ ἀγρὸς, ὀφείλω σὲ νικᾶν ἐν τῷ παρόντι δικαστηρίῳ διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα· ἐν ἴσῃ αἰτίᾳ κρείσσων ἡ αἵρεσις τοῦ νεμομένου [33]).

per majori parti creditur, sed quod naturae rei convenit, ac suspicione odii aut amicitiae caret, et conscientia judicis atque argumentis confirmatur. Nec enim multitudini est credendum, sed fidei et sinceritati testium.

14. Quilibet actor victoriam sibi comparare debet ex iis, quae ei competunt. Veluti: si paret, huncce agrum mei esse dominii; non autem dicere debet: si paret, huncce agrum in dominio adversarii non esse. Nam si sic intendat actor, dicet illi adversarius: primo meus est ager; quod si meus non est, ut tu ais, non ideo tuus, sed alterius est: non enim semper quod meum non est, continuo tuum est; si vero neque meus neque tuus est ager, vincere te debeo in praesenti judicio, secundum regulam dicentem: in pari causa potior est possidentis conditio.

27) B: καὶ τῇ.
28) P: θέ δ'. — Dig. eod. §. 3. — Harm. §. 20.
29) B addit: δικαίων.
30) B: ἐμφαίνεται.
31) R: κοινόν.
32) B addit: μέν.
33) Ex Theophilo IV, 6, 2 ad verbum haec sunt exscripta. — Harm. I, 2, 45.

ιε'. Ὁ προάγων [34]) μάρτυρας ἔν τινι δίκῃ, ἐὰν ὕστερον ἐν ἑτέρᾳ δίκῃ κατ' αὐτοῦ προφέροιντο, μὴ ἐχέτω ἐξουσίαν παραιτήσασθαι αὐτοὺς τυχὸν ὡς εὐτελεῖς ἤ τι τοιοῦτον. εἰ μέντοιγε δείκνυσιν ἐν τῷ μεταξὺ ἢ ἔχθραν γεγενημένην [35]) αὐτῷ δεκτὴν τοῖς νόμοις καὶ ποιοῦσαν ὑπόπτους τοὺς μάρτυρας, ἢ πολλάκις ἐλεγχθῇ [36]) φανερῶς ἐπὶ λήμματι [37]) γενομένην τὴν μαρτυρίαν, ἐξέστω αὐτῷ παραιτεῖσθαι τοὺς μάρτυρας. εἰ δὲ καὶ δύναται ψευδῆ τὰ παρ' αὐτῶν λεγόμενα δεῖξαι, καὶ τοῦτο ποιείτω [38]).

ιϛ'. Ὁ τρίτον παραγαγὼν μάρτυρας οὐκέτι προφέρει μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν παραγραφῶν. ἐὰν δὲ μὴ ἐξέλαβε, μήτε ἐνέτυχε δι' ἑαυτοῦ ἢ διὰ τοῦ ἰδίου συνηγόρου ταῖς μαρτυρίαις, τότε δύναται πρὸ ἐκδόσεως τῶν παραγραφῶν καὶ τετάρτην μαρτυρίαν προσάγειν [39]), ὀμνύων ὅτι οὐ κατὰ δόλον ζητεῖ τὴν τῶν μαρτύρων παραγωγήν [40]).

15. Qui testes in aliqua causa producit, si postea in alia lite contra eum citentur, licentiam non habeat eos recusandi veluti tanquam viles aut tale quid. Quodsi probet, inimicitias esse interim ortas, quae et legibus admittuntur et testes suspectos reddunt: aut si forte manifesto convicerit, testimonium auro fuisse emtum, liceat ei hos testes rejicere. Insuper si ab iis dicta falsitatis arguere potest, et hoc faciat.

16. Qui tertium testes producit post exceptiones editas haud amplius profert. Si autem non excepit, neque ipse per se aut per advocatum suum testimoniis interfuit, tunc ante editionem exceptionum et quartum testimonia producere potest, jurans se sine dolo testium productionem petere.

34) B: προσάγων.
35) B: γενομένην.
36) C: ἐλέχθη.
37) C: ἐγκλήματι. L verba ἢ πολλάκις — μάρτυρας non habet.
38) Cod. IV, 20, 17. — Harm. I, 6, 24.
39) B: προσαγαγεῖν.
40) B: προσαγωγήν. — Est ex Nov. 90 cap. 4 secundum Athanasii Scholastici recensionem. Vide Basil. Fabrot. II p. 585. — Harm. §. 25.

ιζ'. Εἴκοσι μίλια καθ' ἡμέραν λογίζεται τῷ ὀφείλοντι παραστῆναι, ὑπεξῃρημένης τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ὡμολόγησε καὶ καθ' ἣν αὐτὸν δεῖ [41]) παραστῆναι [42]).

ιη'. Τὰς ματαίους [43]) καὶ ἐκ τοῦ παρήκοντος γινομένας [44]) μαρτυρίας μηδενὶ παντάπασι λόγῳ κρατεῖν βουλόμεθα, καὶ τοιαύτας τινὰς πλάττειν μαρτυρίας ὡς δι' ἄλλην τινὰ χρείαν παρατυχὼν ἀκούσοι τοῦδε λέγοντος εἰληφέναι παρὰ τοῦδε χρυσίον ἢ ὀφείλειν τόδε. αὗται γὰρ σαφῶς ὕποπτοι καθεστᾶσι [45]) καὶ οὐδενὸς ἄξιαι [46]) λόγου [47]).

ιθ'. Ὁ ἅπαξ ἢ δὶς παραγαγὼν μάρτυρας ἐὰν ἀποτάξηται καὶ διασκέψηται διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν παραγραφῶν τῶν μαρτύρων καὶ μάθῃ τὰς μαρτυρίας, οὐ δύναται οὐδὲ διὰ βασιλικῆς ἀντιγραφῆς ἄλλους παραγαγεῖν μάρτυρας [48]).

κ'. Ὁ ἐγκληματικῶς τινὸς κατηγορήσας οὐ δύνα-

17. Viginti millia in singulos dies numerantur ei, qui judicio se sistere debet, exemto die quo promisit et quo ipsum se sistere oportet.

18. Vana et a praetereunte sumta testimonia nulla omnino ratione valere jubemus, aut hujusmodi aliqua fingere testimonia, quod alia quadam de causa interveniens hunc audierit dicentem, se accepisse ab illo argentum aut ei debere. Haec enim nobis plane suspecta sunt et nihilo digna.

19. Qui semel aut bis produxit testes, si renuntiaverit atque editionem exceptionum contra testes examinaverit et testimonia cognoverit, is neque per rescriptum principis alios adducere potest testes.

20. Qui quem criminaliter accusavit, adversus eum

41) B: δοκεῖ.
42) Dig. II, 11, 1. — Harm. I, 2, 46.
43) B: ματαίας.
44) L: γενομένας. In B omnino deest.
45) B: καθεστήκασι.
46) C: ἄξιοι.
47) Nov. 90 c. 2. — Harm. I, 6, 26.
48) Nov. 90 cap. 4 ex recensione Athanasii, nisi fallor. Cf. Basil. Fabrot. II pag. 586. — Harm. §. 28.

ται μαρτυρεῖν κατ' αὐτοῦ. ὁ γὰρ χρηματικῶς τινα αἰτιασάμενος οὐ κωλύεται μὲν μαρτυρεῖν κατ' αὐτοῦ· πλὴν ὑπούσης εὐλόγου αἰτίας κωλύεται [49]).

κα'. Ὁ μεσάσας τισὶν ἐν πράγματι οὐ μαρτυρεῖ αὐτοῖς ἐν τῇ αὐτῇ ὑποθέσει, δηλονότι παρὰ ἄλλῳ δικαστῇ, εἰ μὴ ἄρα συναινέσωσι τὰ δύο μέρη τῇ μαρτυρίᾳ [50]) αὐτοῦ [51]).

κβ'. Οἱ πένητες οὐ μαρτυροῦσιν. πένης δέ ἐστιν ὁ μὴ ἔχων πεντήκοντα νομισμάτων περιουσίαν [52]).

κγ'. Οὐ μαρτυρεῖ ἀπελεύθερος κατὰ πάτρωνος ἢ παιδὸς αὐτοῦ [53]).

κδ'. Οὐ μαρτυρεῖ ὁ ἧττον τῶν εἴκοσιν [54]) ἐτῶν, οὔτε ὁ ἐν δημοσίῳ δικαστηρίῳ καταδικασθεὶς καὶ μὴ ἀποκαταστὰς, ἢ ἐν δεσμοῖς ἢ ἐν δημοσίᾳ φρουρᾷ βληθεὶς, οὔτε ὁ ἐλεγχθεὶς λαβεῖν χρήματα ἐπὶ τὸ μαρτυρῆσαι ἢ μὴ μαρτυρῆσαι [55]).

testari nequit. Si quis autem civiliter quem in judicium vocavit, non quidem prohibetur adversus eum testari: sed si justa causa subsit, prohibetur.

21. Qui arbiter inter aliquos de certa causa fuit, in eadem causa testari nequit, nimirum apud alium judicem, nisi utraque forte pars in testimonium ejus consentiat.

22. Pauperes testes non fiunt. Pauper autem est, qui quinquaginta aureorum patrimonium non habet.

23. Libertus contra patronum aut liberos ejus non testatur.

24. Testis esse nequit minor viginti annis, neque judicio publico condemnatus nec restitutus, aut in vincula vel carcerem conjectus, neque convictus accepisse pecuniam ob testimonium dicendum aut non dicendum.

49) Nov. 90 c. 7. — Harm. 31.

50) C: τῆς μαρτυρίας. R: ἐν τῇ μαρτυρίᾳ.

51) Nov. 90 c. 8. — Harm. §. 32.

52) Dig. XLVIII, 2, 10. — Harm. §. 33.

53) Dig. XXII, 5, 4. — Harm. §. 34.

54) B: εἴκοσι πέντε.

55) Dig. h. t. dig. 3 §. 5. — Harm. §. 36.

κε'. Οὐκ ἔστιν ἀξιόπιστος μάρτυς ὁ κελεύεσθαι δυνάμενος ἐπὶ τὸ [56]) μαρτυρῆσαι [57]).

κς'. Ὁ καταδικασθεὶς περὶ μοιχείας [58]) οὐ μαρτυρεῖ [59]).

κζ'. Υἱὸς πατρὶ ἢ πατὴρ υἱῷ οὐ μαρτυρεῖ, οὔτε οἱοσδήποτε ἐν ἰδίῳ πράγματι [60]).

κη'. Δοῦλος οὐ μαρτυρεῖ [61]).

κθ'. Ὁ κατά τινος ἤδη μαρτυρήσας οὐ μαρτυρεῖ πάλιν κατ' αὐτοῦ [62]).

λ'. Ὁ συνηγορήσας ἢ ἐκβιβάσας [63]) ἐν ὑποθέσει οὐ μαρτυρεῖ ἐν αὐτῇ [64]).

λα'. Οὐδεὶς ἀπαιτεῖται καθ' ἑαυτοῦ μάρτυρας παραγαγεῖν [65]). ἀλλὰ χρὴ τὸν ἐνάγοντα ὡς βούλεται συστῆσαι τὰς ἰδίας δικαιολογίας [66]).

λβ'. Κωλύεται ἐν διαθήκῃ μαρτυρεῖν ὁ ἐν διαθήκῃ τινὸς ὑπογράψας καὶ μὴ ἀνασχόμενος μαρτυρῆσαι, ὅς

25. Non est testis fide dignus, cui imperari potest, ut testis fiat.

26. Adulterii condemnatus testis esse non potest.

27. Filius patri aut pater filio testis fieri nequit, nec quisquam in propria causa.

28. Servus ad testimonium non admittitur.

29. Qui semel contra aliquem testimonium dixit, haud potest rursus contra eum testari.

30. Qui in causa aliqua advocatus aut executor fuit, in eadem non testatur.

31. Nemo contra se testes producere cogitur: sed actorem oportet, prout vult, suas probare allegationes.

32. Prohibetur testis esse in testamento, qui testamento alicujus subscripserit, nec tamen testimonium ferre

56) B: τῷ.

57) Dig. h. t. dig. 6. — Harm. §. 37.

58) B: ἐπὶ μοιχείᾳ.

59) Dig. h. t. dig. 14. — Harm §. 38.

60) Dig. h. t. dig. 9. 10. — Harm. §. 40.

61) Nov. 90 c. 6. — Harm. §. 41.

62) Dig. h. t. dig. 23. — Harm. §. 45.

63) B: ἐκβιάσας.

64) Dig. h. t. dig. 25. — Harm. §. 46.

65) B: ἀγαγεῖν.

66) Cod. IV, 20, 7. — Harm. §. 47.

οὐδὲ ἀναγκάζεται παρὰ τοῦ νόμου μαρτυρῆσαι. κωλύεται δὲ [67]) *ἐν ἑτέρᾳ διαθήκῃ μαρτυρῆσαι, ἀλλὰ καὶ διαθέσθαι, καὶ ἐξ ἑτέρας διαθήκης κερδᾶναι* [68]).

λγ'. Κωλύεται *μαρτυρεῖν ἄνηβος, οἰκέτης, κωφὸς, ἄλαλος, μαινόμενος, ἄσωτος, υἱὸς ὑπεξούσιος, ὅτε ὁ πατὴρ αὐτοῦ παρ' ἄλλου γραφῇ κληρονόμος* [69]).

λδ'. Καὶ *ὁ συνυπεξούσιος ὑπὲρ τοῦ γραφέντος ἐν διαθήκῃ κληρονόμου* [70]).

λε'. Καὶ *ὁ συνυπεξούσιος διατιθεμένου τοῦ ὑπεξουσίου εἰς ἰδιόκτητα αὐτοῦ πράγματα* [71]).

λς'. *Ἐάν τις ἑνὸς ἀνθρώπου κατάθεσιν ἐν ἐκσφραγίσματι προσφέρῃ, οὐκ ἐστὶ* [72]) *δεκτὴ ἡ τοιαύτη μαρτυρία* [73]).

sustinuerit: qui ne lege quidem testis esse cogitur: at in alio testamento testimonium ferre prohibetur, quin etiam testamentum facere et ex alieno testamento quid accipere.

33. Testis esse prohibetur impubes, servus, surdus, mutus, furiosus, prodigus, filiusfamilias, quando ejus pater ab alio heres scribitur.

34. Et qui in ejusdem patris potestate est pro eo, qui in testamento heres scribitur.

35. Et qui in eadem cum filiofamilias potestate est, quando is de peculio castrensi vel quasi testamentum facit.

36. Si quis unius hominis depositionem in signaculo proferat, tale testimonium haud admittendum est.

67) B addit: *καί*.

68) P: *Ἰνστιτ. β' τί. . .* — Theophil. Instit. II, 10, 6. — Harm. §. 49.

69) Theophil. l. l. — Harm. §. 51.

70) Haec §. abest a C et R. — Theoph. l. l. — Harm. §. 52.

71) Theophil. l. l. — Harm. §. 53. — Caeterum hanc § M non habet.

72) C: *οὐκέτι*.

73) Vide notas ad Harmen. §. 55 in edit. Reitzii.

ΤΙΤΛΟΣ ἘΙΚΟΣΤΟΣ ὈΓΔΟΟΣ.

Περὶ χειροτονίας ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων.

α΄. Οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ πρῶτοι τῆς πόλεως προκειμένων τῶν ἁγίων εὐαγγελίων ἐπὶ [1]) τρισὶ προσώποις τὸ ψήφισμα ποιείτωσαν τῶν ἐπισκόπων, ὀμνύοντες [2]) ὡς οὐ διὰ δόσιν, οὐδὲ [3]) δι' ἄλλην τινὰ προσπάθειαν ἐπελέξαντο αὐτοὺς, ἀλλ' ὡς εἰδότες αὐτοὺς ὄντας τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας καὶ σεμνοῦ βίου καὶ ὑπὲρ τὰ τριάκοντα ἔτη, καὶ ὡς οὔτε γαμετὴν οὔτε παῖδας ἔσχον, ἀλλ' ὅτι καὶ εἰ ἔσχον γαμετὴν, μίαν μόνον [4]) ἐκ παρθενίας οἴδασι, καὶ οὐ χήραν οὐδὲ διαζευχθεῖσαν ἀνδρὸς, ἀλλὰ καὶ τοῖς κανόσιν ἢ τοῖς νόμοις μὴ ἀπηγορευμένην [6]).

β΄. Ὁ χειροτονούμενος ἐπίσκοπος λίβελλον πρῶτον διδότω τῆς ἰδίας πίστεως, καὶ ἀπαγγελλέτω τὰς εὐχὰς, καὶ ὀμνυέτω μηδὲν δοῦναι μήτε μὴν ἐπαγγέλλε-

TITULUS VICESIMUS OCTAVUS.

De ordinatione episcoporum et presbyterorum.

1. Clerici et primi civitatis praepositis sanctis evangeliis in tribus personis suffragia ferant de episcopis, jurantes se neque ob donum aut aliam affectionem eos elegisse, sed quod scirent, eos esse catholicae ecclesiae et honestae vitae, annisque triginta majores, neque aut uxorem aut liberos habuisse, vel etiam si uxorem habuerint, unam tantum a virginitate eos novisse, nec viduam aut a marito separatam, neque canonibus aut legibus prohibitam.

2. Ordinandus episcopus primum libellum suae fidei exhibeat, precesque adnuntiet, et juret se nihil dedisse aut cuiquam promisisse daturum pro electione,

1) B: ἐπὶ τοῖς.
2) B: ὀμνυόντων.
3) C: οὐ.
4) B: μόνην.
5) C: ἤτοι.
6) P: Νεαρὰ ρλζ΄ κεφ. α΄. — Nov. 137 cap. 2. — Harm. Append. tit. 4 §. 1.

σθαι [7]) *παρασχεῖν τινι ὑπὲρ τῆς χειροτονίας. ἐὰν δέ τι παρὰ τὰ εἰρημένα γένηται, τότε καὶ ὁ γινόμενος ἐπίσκοπος καὶ ὁ χειροτονήσας αὐτὸν τῆς ἐκκλησίας ἐκβάλλονται* [8]).

γ΄. Ἐὰν κατηγορηθῇ ὁ μέλλων χειροτονεῖσθαι ὡς ἀνεπιτήδειος, ἀναβαλλέσθω τέως ἡ χειροτονία, καὶ προβαινέτω ἡ ἐξέτασις παρόντος τοῦ ἀντιδίκου ἢ [9]) *ἀπόντος ἐντὸς τριῶν μηνῶν, καὶ κωλυέσθω ἡ χειροτονία. καὶ εἰ εὑρεθῇ ὁ χειροτονούμενος ὑπαίτιος κατὰ νόμους ἢ κανόνας, κωλυέσθω· εἰ γὰρ ἀνεύθυνος εὑρεθῇ, χειροτονεῖται. εἰ δὲ χειροτονηθῇ παρὰ τὰ εἰρημένα, καὶ αὐτὸς καὶ ὁ χειροτονῶν αὐτὸν τῆς ἐκκλησίας ἐκβάλλονται* [10]).

δ΄. Ἐὰν δὲ ὁ κατήγορος παρὼν μὴ δείξῃ ἃ διεβεβαιώσατο ἢ ἀπολειφθῇ, εἰ μὲν κληρικός ἐστι, τῆς ἐκκλησίας ἐκβάλλεται, εἰ δὲ λαϊκὸς εἴη, δεόντως σωφρονίζεται [11]).

Si quid autem praeter dicta factum fuerit, tunc et episcopus designatus et qui eum designavit ecclesia ejiciuntur.

3. Si ordinandus accusatus fuerit tanquam non idoneus, ordinatio interim differatur, et inquisitio procedat praesente adversario vel absente intra tres menses, atque ordinatio inhibeatur. Et si ordinandus inveniatur culposus secundum leges aut canones, prohibeatur: si insons reperiatur, ordinatur. Quodsi praeter dicta ordinatus fuerit, et ipse et qui eum ordinavit ecclesia ejiciuntur.

4. Sed si accusator praesens non probet quae affirmavit, aut absit, siquidem clericus sit, ecclesia ejicitur, si vero laicus, competenter castigatur.

7) B: *ἐπαγγείλασθαι.*
8) Nov. cit. — Harm. eod. §. 2.
9) B: *ἢ καί.*
10) Nov. laud. cap. 3. — Harm. eod. §. 3.
11) Nov. et Harm. ll. cc.

ΤΙΤΛΟΣ ʼΕΙΚΟΣΤΟΣ ʼΕΝΝΑΤΟΣ.

Περὶ κωδικέλλου [1]).

α'. Κωδίκελλός ἐστιν ἐλλιποῦς ἐν διαθήκῃ γνώμης τοῦ διατιθεμένου ἀναπλήρωσις [2]).

β'. Διαφορὰ δὲ κωδικέλλου καὶ διαθήκης, ὅτι ἐν μὲν τῇ διαθήκῃ καὶ κληρονόμον καὶ ἀποκληρονόμον ἔξεστι γράφειν, καὶ ληγάτα καὶ ἐλευθερίας, καὶ ἔνστατον καὶ ὑποκατάστατον, ἐν δὲ τῷ κωδικέλλῳ οὔτε κληρονόμον οὔτε ἀποκληρονόμον, οὔτε ἔνστατον οὔτε ὑποκατάστατον.

γ'. Ἔνστασίς ἐστιν ἡ πρώτη θέσις τῆς κληρονομίας, τουτέστιν ὁ φύσει πρῶτος βαθμὸς τῶν κληρονόμων.

δ'. Ὑποκατάστασις δέ ἐστιν ἡ ἐξ ἀποτυχίας τοῦ πρώτου κληρονόμου ἐπὶ ἕτερον τῆς κληρονομίας μετάθεσις ἐκ διορισμοῦ τοῦ κληροδοτοῦντος. οἷον ὡς εἴ τις εἴποι· ἔστω μοι ὁ δεῖνα κληρονόμος. εἰ δὲ μή, ἔστω ὁ δεῖνα.

TITULUS VICESIMUS NONUS.

De codicillo.

1. Codicillus est deficientis in testamento voluntatis testatoris suppletio.

2. Differentia testamenti et codicilli est, quod testamento et heredem et exheredem scribere licet, et legata et libertates, et institutum et substitutum: in codicillo neque heredem neque exheredem, neque institutum neque substitutum.

3. Institutio est prima hereditatis propositio, id est primus natura gradus heredum.

4. Substitutio autem est ob primi heredis defectum hereditatis ad alium translatio ex praescriptione testatoris; veluti si quis dicat: Ille mihi heres esto. Si non, ille esto.

1) Hic titulus est apud Harmen. V, 7, 3.

2) P: Ἰνστιτ. β'. — Theophil. II, 25 pr. Eidem Theophilo l. c. §. 2 etiam reliqua hujus tituli capita deberi videntur.

ΤΙΤΛΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ.

Περὶ κληρονόμων.

α'. Οἱ κληρονόμοι ἢ ἔνστατοι ἢ ὑποκατάστατοι λέγονται. ἡ δὲ ὑποκατάστασις ἢ ἁπλή ἐστιν, ὡς τὸ εἰπεῖν· ἐὰν μὴ κληρονομήσῃ ὁ δεῖνα, ἔστω ὁ δεῖνα κληρονόμος. ἢ διπλῆ, οἷον· εἴτε κληρονομήσας εἴτε μὴ κληρονομήσας ὁ δεῖνα ἄνηβος ἀποθάνῃ, ἔστω κληρονόμος ὁ δεῖνα [1]).

β'. Οἱ κατιόντες, κἂν ἄῤῥενες κἂν θήλειαι ὦσι, προτιμῶνται τῶν ἀνιόντων καὶ τῶν ἐκ πλαγίου [2]).

γ'. Ἐὰν εἷς τῶν παίδων κληρονομήσῃ τοῦ ἰδίου γονέως, προσπορίζει τῷ ἑαυτοῦ πάππῳ τὴν χρῆσιν τῶν προσπορισθέντων [3]).

TITULUS TRICESIMUS.

De heredibus.

1. Heredes aut instituti aut substituti dicuntur. Substitutio autem vel simplex est, ut si dicamus: si ille heres non erit, ille heres esto; vel duplex, veluti: sive ille heres erit sive non erit, si impubes moriatur, ille heres esto.

2. Descendentes, sive mares sive feminae sint, praeferuntur ascendentibus et ex latere venientibus.

3. Si quis liberorum suo parenti heres extiterit, usumfructum acquisitorum avo suo acquirit.

1) Dig. XXVIII, 6, 1. — Harm. V, 8, 1.

2) P: νεαρὰ ριη' κεφ. α'. — Est summa Nov. 118 cap. 1 a Theodoro confecta. Basil. Fabrot. VI p. 102. — Harm. l. l. §. 5.

3) P: κεφ. β'. — Hic locus multis difficultatibus laborat. Est summa Theodori secunda, ex cap. 1 Nov. 118 desumta, quae plenior extat inter scholia Basilicorum in edit. Fabrot. VI p. 102. Ibi tamen legitur: τὸν οὐσούφρουκτον τῶν ἀπροσπορίστων. Similis lectionis varietas in Juliani epitome hujus Novellae occurrit, aliis legentibus: *quae acquisitionem efficiunt*, aliis autem: *quae acquisitionem effugiunt*. — Apud Harmenopulum l. l. est: τῶν πορισθέντων, in Cod. Bodlej. 3399: τὸν οὐσούφρουκτον τουτέστι τὴν χρῆσιν πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν προσπορισθέντων.

δ'. Ἐὰν ὁ πάππος τελευτήσῃ ἐπὶ υἱῷ καὶ ἐγγόνοις ἀπὸ ἄλλου παιδὸς, οἱ ἔγγονοι ὑπεισέρχονται τὸ πρόσωπον τοῦ ἰδίου γονέως, καὶ ἅμα τῷ υἱῷ, τουτέστι τῷ ἰδίῳ θείῳ, κληρονομοῦσιν αὐτὸν, λαμβάνοντες εἴ τι ἤμελλε λαμβάνειν, εἰ περιῆν, ὁ πατὴρ αὐτῶν, κἂν ἄῤῥενες κἂν θήλειαι ὦσιν, εἴτε ὑπεξούσιοί εἰσιν εἴτε αὐτεξούσιοι [4]).

ε'. Κατιόντων μὴ ὑπόντων προκαλοῦνται οἱ ἀνιόντες τῶν ἐκ πλαγίου πάντων χωρὶς τῶν ἐκ τῶν αὐτῶν γονέων φύντων ἀδελφῶν. ἰστέον δὲ, ὅτι ἐπὶ τῶν ἀνιόντων προτιμᾶται ὁ ἐγγύτερος τῷ βαθμῷ τοῦ μὴ πλησιάζοντος, κἂν θῆλυ πρόσωπον εἴη. εἰ γάρ εἰσι πάντες τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ, ὁμοῦ καλοῦνται εἰς τὴν κληρονομίαν [5]).

ς'. Οἱ ἀμφιθαλεῖς ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαὶ καὶ ἀνιόντες ὁμοῦ καλοῦνται ἐξίσης. καὶ οὐδὲ προσπορίζουσι τοῖς γονεῦσιν αὐτῶν οἱ ἀδελφοὶ τὴν χρῆσιν τοῦ ἁρμό-

4. Si avus moriatur relicto filio et ex alio nepotibus, nepotes sui parentis personam repraesentant, et simul cum filio, i. e. proprio patruo, illi heredes fiunt, capientes quidquid eorum pater, si superesset, percepturus erat, sive masculi sive feminae sint, sive in potestate sive emancipati.

5. Descendentibus non extantibus vocantur ascendentes prae omnibus ex latere cognatis praeter fratres ex iisdem parentibus natos. Sciendum vero, in ascendentibus proximiorem gradu praeferri ei, qui non aeque propinquus est, etiamsi femina sit. Quod, si omnes ejusdem gradus sunt, simul vocantur ad hereditatem.

6. Germani fratres ac sorores et ascendentes simul vocantur in aequales portiones: nec fratres portionis ex hereditate fraterna sibi competentis usumfructum paren-

4) P: κεφ. γ'. — Est summa Theodori tertia ex Nov. 118 cap. 1. Vide Basil. Fabrot. VI p. 102, ubi tamen: *κληρονομοῦσιν αὐτὸν in stirpes κἂν ἄῤῥενες κ. τ. λ.* Nempe latinas dictiones Prochiri confectores graece reddiderunt. Cf. Praefation. §. 1. — Harm. l. l.

5) P: κεφ. δ'. — Est quarta Theodori summa ex Nov. 118 c. 2. Basil. Fabrot. VI p. 103. — Harm. l. l. §. 6.

σαντος αὐτοῖς μέρους ἐκ τῆς κληρονομίας τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ, κἂν αὐτεξούσιος κἂν ὑπεξούσιος ἦν [6]).

ζʹ. Ἀνιόντων ὑπόντων τῷ τελευτήσαντι καὶ ἀδελφῶν γνησίων καὶ παίδων ἀδελφοῦ ἀμφιθαλοῦς προτελευτήσαντος, πάντες καλοῦνται εἰς τὴν αὐτοῦ διαδοχὴν, κἂν θήλειαι κἂν ἄῤῥενες ὦσιν. οἱ γὰρ ἀδελφόπαιδες ὑπεισέρχονται τὸ τοῦ ἰδίου πατρὸς πρόσωπον, καὶ λαμβάνουσιν εἴ τι ἤμελλε λαμβάνειν, εἰ περιῆν, ὁ πατὴρ αὐτῶν [7]).

ηʹ. Οἱ ἐκ τῶν αὐτῶν γονέων φύντες ἀδελφοὶ πρώτην ἔχουσι τάξιν εἰς τὸ κληρονομῆσαι τὸν ἴδιον ἀδελφὸν, ἄλλων ἀδελφῶν προκειμένων μὴ ὄντων ἀμφιθαλῶν. πλὴν εἰ ὕπεισι παῖδες ἑτέρου ἀδελφοῦ αὐτῶν ὁμοπατρίου καὶ ὁμομητρίου, κἀκεῖνοι ὁμοῦ καλοῦνται, τουτέστιν οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ παῖδες τοῦ ἀμφιθαλοῦς ἀδελφοῦ, εἰς τὰ τοῦ τελευτῶντος αὐτῶν μὲν ἀδελφοῦ, ἐκείνων δὲ θείου [8]). εἰ δὲ μὴ ὕπεισιν ἀδελφοὶ [9]) ἢ παῖ-

tibus suis acquirunt, sive in potestate fuerit sive emancipatus.

7. Extantibus defuncto ascendentibus germanisque fratribus et liberis germani fratris praemortui, omnes vocantur ad ejus successionem, sive mares sint sive feminae: fratrum enim liberi in patris sui locum subeunt, et capiunt, quidquid pater eorum si superesset accepturus erat.

8. Fratres ex iisdem parentibus nati primum habent ordinem in successione fratris sui, si alii fratres non germani extent. Si tamen subsint liberi alius fratris eorum, eodem patre ac matre nati, etiam hi simul vocantur, h. e. fratres et liberi germani fratris, in bona defuncti, illorum quidem fratris, horum vero patrui. Quodsi neque fratres [germani] neque talium fratrum

6) P: κεφ. εʹ. — Summa Theodori quinta ex Nov. 118 cap. 2. Basil. Fabrot. VI p. 103, ubi: *in capita* pro ἐξίσης. — Harm. l. l. §. 10.

7) P: νεαρὰ ρκζʹ κεφ. αʹ. — Summa Theodori, ut videtur, ex Nov. 127 cap. 1. — Harm. l. l. §. 11.

8) R: εἰς τὸν τοῦ τελ.. — θείου κλῆρον.

9) Addendum videtur: ἀμφιθαλεῖς.

δες ἀδελφῶν τοιούτων, δηλονότι τότε οἱ ἐκ διαφόρων φύντες γονέων ἀδελφοὶ κληρονομοῦσι τὸν ἀποθανόντα ἀδελφόν [10]).

θ'. Ἐάν τις τελευτήσῃ ἐπὶ ἀδελφῷ ἐκ διαφόρων γονέων ὑπάρχοντι καὶ ἐπὶ υἱοῖς ἀδελφοῦ ὁμοπατρίου καὶ ὁμομητρίου, οἱ τεκνάδελφοι προτιμῶνται τοῦ ἀδελφοῦ εἰς τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ. καὶ γὰρ οἱ ἀπὸ τῶν αὐτῶν γονέων θεῖοι προτιμῶνται τῶν ἐκ διαφόρων ὄντων γονέων ἀδελφοπαίδων. ἰστέον δὲ, ὅτι ἀδελφῶν ἀμφιθαλῶν καὶ παίδων τοιούτων ἀδελφῶν μὴ ὑπόντων, τότε οἱ ἐκ διαφόρων γονέων ἀδελφοὶ κληρονομοῦσι τὸν ἐξ ἑνὸς γονέως ὄντα ἀδελφὸν αὐτῶν [11])

ι'. Ἀδελφοῦ μὴ ὑπόντος μήτε ἀδελφόπαιδος, οἱ λοιποὶ ἐκ πλαγίου συγγενεῖς καλοῦνται, οἱ τῷ βαθμῷ μέντοιγε ὄντες ἐγγύτεροι. καὶ εἰ εὑρεθῶσι πολλοὶ τοῦ βαθμοῦ ὑπάρχοντες, ἐξίσης κληρονομοῦσιν [12]).

filii extent, tunc scilicet fratres ex diversis parentibus nati defuncto fratri succedunt.

9. Si quis moriatur relicto fratre ex diversis parentibus nato et filiis fratris eodem patre ac matre nati, fratris filii praeferuntur ipsi fratri in illius hereditate: nam et thii ex iisdem parentibus praeferuntur liberis fratrum ex diversis parentibus genitorum. Sciendum autem, non extantibus fratribus germanis nec hujusmodi fratrum liberis, tunc fratres ex diversis parentibus succedere fratri ex alterutro parente.

10. Fratre non extante neque fratris filio, reliqui ex transverso cognati vocantur, scilicet qui gradu proximiores sunt. Et si plures ejusdem gradus inventi fuerint, virilium portionum heredes erunt.

10) P: τὸν ἀποθ. ἑτεροθαλῆ ἀδελφόν. Idem laudat: νεαρὰ ριη' κεφ. ς'. — Est sexta Theodori summa ex Nov. 118 c. 3. Basil. Fabrot. VI p. 103. — Harm. l. l. §. 12.

11) P: κεφ. ζ'. — Summa Theodori VII ex Nov. 118 c. 3. Basil. Fabrot. VI pag. 103. — Harm l. l. §. 13.

12) Summa Theodori IX ex Nov. 118 c. 3. Basil. Fabrot. VI pag. 104. Ubi pro ἐξίσης est: *in capita*. — Harm. l. l. §. 14.

ια΄. Εἰ πατὴρ προικίζων τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα συνεφώνησεν ἀρκεῖσθαι αὐτὴν τῇ δοθείσῃ ὑπὲρ αὐτῆς προικὶ καὶ μὴ ἔχειν [13]) μέρος ἐκ τῆς αὐτοῦ κληρονομίας, οὐκ ἔῤῥωται τοῦτο τὸ σύμφωνον, οὐδὲ κωλύεται κληρονομεῖν ἀδιάθετον αὐτὸν τελευτῶντα ἡ θυγάτηρ τὴν προῖκα τοῖς ὑπεξουσίοις μείνασιν αὐτῆς ἀδελφοῖς συνεισφέρουσα [14]).

ιβ΄. Τὴν προγάμου δωρεὰν ὥσπερ τὴν προῖκα δεῖ συνεισφέρεσθαι [15]), ἀδιαθέτου τελευτῶντος τοῦ ταύτην ἐπιδεδωκότος, εἴτε μήτηρ ἐστὶν εἴτε πατὴρ ἤ τις τῶν ἀνιόντων ἢ πρὸς πατρὸς ἢ πρὸς μητρός [16]).

ιγ΄. Καὶ ὁ κωφὸς καὶ ὁ ἄλαλος καλῶς ἐνίσταται κληρονόμος [17]).

ιδ΄. Τὰ ἐν τῷ μέσῳ συμβαίνοντα τῷ κληρονόμῳ οὐ βλάπτει. οἷον ἐὰν περιορισθῇ ἢ ἐξορισθῇ μετὰ τὴν διαθήκην καὶ πάλιν ἀποκατασταθῇ [18]).

11. Si pater filiam suam dotans pactus est, ut dote pro se data sit contenta neque ex hereditate ipsius partem capiat, non valet hoc pactum, nec prohibetur filia succedere patri intestato obeunti, dum dotem fratribus, qui in potestate manserant, conferat.

12. Ante nuptias donatio sicuti et dos conferenda est, si qui eam dedit intestatus moritur, sive mater fuerit sive pater sive ascendentium quis ex parte patris vel matris.

13. Et surdus et mutus recte instituitur heres.

14. Quae medio tempore accidunt, heredi non nocent, ut puta si deportatus aut relegatus sit post testamenti confectionem et rursus restitutus sit.

13) L: ἐπέχειν. B: μετέχειν μέρους

14) Cod. VI, 20, 3. — Harm. l. l. §. 23. — Ex Theodori Codice, ni fallor, hic locus desumtus est. (Basil. Fabrot. V p. 509.)

15) C: καὶ ἀδιαθ.

16) Cod. VI, 20, 17. — Harm. l. l. §. 24.

17) B: κληρονομεῖν. — P: βι. κη΄ τί. ε΄ διγ. α΄. — Dig. XXVIII, 5, 1 §. 2. — Harm. l. l. §. 38.

18) P: διγ. ἑ θέ. . . Dig. eod. dig. 6 §. 2. — Harm. l. l. §. 39. — R in fine addit: ἢ δοῦλος ἀλλότριος γραφεὶς κληρονόμος ἐκτήθη δὲ παρὰ δούλου τῆς ἐκκλησίας καὶ αὖθις ὑπὸ ἐξωτικῶν διὰ χρόνου δὲ ἐκυριεύθη.

ιε'. Ἔῤῥωται ἡ ἔνστασις, εἰ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ κληρονόμου μὴ λεχθῇ ἀλλ' ὁμολογούμενον γνώρισμα [19]).

ις'. Οἱ κληρονόμοι δικαίου εἰσὶ διάδοχοι, καὶ ἐὰν μὴ διέλῃ εἰς αὐτοὺς ὁ διατιθέμενος, ἐξίσου καλοῦνται [20]).

ιζ'. Καὶ ὁ αἰχμάλωτος διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς ὑποστροφῆς καλῶς γράφεται κληρονόμος καὶ ὁ δοῦλος αὐτοῦ. καὶ ἐὰν ὑποστρέψῃ, λαμβάνει τὴν κληρονομίαν [21]).

ιη'. Ἔγραψά σε κληρονόμον· εἶτα φήμης γενομένης ὡς ἐτελεύτησας, δευτέραν ἔγραψα διαθήκην οὕτως εἰπών· ἐπειδὴ ὃν ἤθελον οὐκ ἠδυνήθην σχεῖν κληρονόμον, ἔστω ὁ δεῖνα κληρονόμος. διὰ οὖν τὴν γνώμην μου σὺ ὁ πρότερος γίνῃ κληρονόμος καὶ δίδως τὰ ἐν τῇ διαθήκῃ ληγάτα, ὡσανεὶ ἐν αὐτῇ ἐγράφης [22]).

ιθ'. Ἡνίκα τελευτήσῃ ἀνὴρ ἢ γαμετὴ ἀδιάθετοι, καὶ μηδένα ἐκ τῶν ἀνιόντων ἢ κατιόντων ἢ τῶν ἐκ πλαγίου ἔννομον ἢ φυσικὸν σχοίησαν διάδοχον, τότε ὁ

15. Valet institutio, etsi nomen heredis expressum non sit, sed notorium signum.

16. Heredes juris sunt successores, et si testator inter eos non diviserit, aequaliter vocantur.

17. Etiam captivus propter spem postliminii recte scribitur heres nec non servus ejus: et si redierit, hereditatem consequitur.

18. Scripsi te heredem: postea rumore perlato te obiisse, secundum scripsi testamentum, sic loquens: quia quem heredem habere volui continere non potui, ille heres esto. Igitur propter voluntatem meam prior tu scriptus heres eris, et legata testamento relicta praestas, proinde ac si in eodem scriptus sis.

19. Si vir aut uxor intestati moriantur, et neminem ex ascendentibus aut descendentibus aut ex latere venientibus legitimum vel naturalem habeant successo-

19) P: *διγ. η' θέ. β'.* — Dig. eod. dig. 9 §. 8. — Harm. l. l. §. 40.

20) P: *θέ. δ'.* — Dig. eod. §. 12. — Harm. l. l. §. 41.

21) Dig. eod. dig. 32 §. 1. — Harm. l. l. §. 42.

22) Paris. 1391 habet: *ἐγράφησαν.* — Dig. eod. dig. 92. — Harm. l. l. §. 43.

ἀνὴρ εἰς τὴν τῆς γυναικὸς καλείσθω ἐξ ὁλοκλήρου κληρονομίαν, καὶ ἡ γυνὴ τὸν ἄνδρα διαδεχέσθω [23]).

κ'. Γράφειν δυνάμεθα κληρονόμους τοῦτο μὲν ἐλευθέρους, τοῦτο δὲ οἰκέτας, καὶ οἰκέτας [24]) ἡμετέρους, ἔτι δὲ καὶ ἀλλοτρίους. ἀλλὰ καὶ δίχα ἐλευθερίας ἡ τοῦ οἰκέτου ἔνστασις ἔῤῥωται [25]), ἥτις καὶ χωρὶς ἐλευθερίας γραφέντας αὐτοὺς ἀκωλύτως ἐπὶ τὴν κληρονομίαν καλεῖ [26]).

κα'. Τοὺς δούλους τῶν δυναμένων γράφεσθαι κληρονόμων δυνάμεθα γράφειν κληρονόμους. ὁ γὰρ δοῦλος ἐκ προσώπου τοῦ δεσπότου αὐτοῦ ἔχει διαθήκης προνόμιον [27]).

κβ'. Οὐκ ἀεί τις τὸν ἴδιον δοῦλον ἔνστατον γράφει κληρονόμον ἰσχυρῶς, ἀλλ' οὐδὲ μετὰ ἐλευθερίας, ὡς ἐπὶ τοῦ τοιούτου θέματος· ἀπέθετό τις ἀνὴρ κατηγορίαν κατὰ τῆς ἰδίας γυναικὸς, λέγων αὐτὴν ὑπὸ τοῦ ἰδίου δούλου μοιχεύεσθαι. μήπω περαιωθέντος τοῦ δι-

rem, tunc vir ad mulieris hereditatem ex asse vocetur, et mulier viro succedat.

20. Scribere possumus heredes tam liberos quam servos, et quidem tum servos nostros tum alienos: quin etiam sine libertate servi institutio valet, quae eos etiam sine libertate scriptos citra impedimentum ad hereditatem vocat.

21. Servos eorum, qui heredes possunt institui, possumus scribere heredes: nam servus ex persona domini testamenti privilegium habet.

22. Non semper quis proprium servum utiliter heredem instituit, imo nec cum libertate, veluti in hac specie: Quidam vir adversus uxorem accusationem instituit, dicens eam a proprio servo adulteratam. Judi-

23) Cod. VI, 18. — Harm. l. l. §. 44.

24) Verba καὶ οἰκέτας C non habet.

25) Supplendum multis videtur: ἐκ τῆς διατάξεως (scil. Cod. VI, 27, 5), abnuentibus tamen Codd. MSS.

26) Inst. II, 14 pr. Theophil. ibid. — Harm. l. l. §. 46.

27) [Dig. XXVIII, 5, 31 pr.] Inst. II, 14, 3. Theophil. ibid. — Harm. l. l. §. 47.

καστηρίου ἡ εἰρημένη γυνὴ τελευτῶσα τὸν εἰρημένον [28]) *δοῦλον μετὰ ἐλευθερίας ἐνεστήσατο κληρονόμον. μετὰ τὴν ἐκείνης τελευτὴν ζήτησις γέγονεν, εἰ ἔῤῥωται τὰ τῆς ἐνστάσεως. καὶ οἱ νομικοὶ ἀντέγραψαν· τὸν οἰκέτην ἔνοχον ὄντα τῇ μοιχείᾳ οὐκ ἰσχυρῶς ἐν τῇ διαθήκῃ ἐλευθεροῦσθαι πρὸ τοῦ πέρατος τοῦ δικαστηρίου ὑπ' ἐκείνης αὐτοῦ τῆς δεσποίνης, ἥτις ὡς ὑποπεσοῦσα τῷ αὐτῷ ἐγκλήματι κατηγορεῖτο. ὥστε οὖν ἡ ἔνστασις ἡ ἐπὶ τῷ τοιούτῳ γενομένῃ δούλῳ πάσης ἰσχύος ἐστὶν ἐκτός* [29]).

κγ'. Μήτηρ *ψευδῶς ἀκούσασα τὸν στρατιώτην αὐτῆς υἱὸν τελευτῆσαι κληρονόμον ἄλλον ἔγραψεν· λαμβάνει τὴν κληρονομίαν ὁ υἱὸς καὶ δίδωσι τὰ ληγάτα καὶ τὰς ἐλευθερίας* [30]).

cio nondum absoluto dicta mulier moriens illum servum heredem instituit cum libertate. Post illius mortem quaestio orta est, an valeret institutio? Et rescripserunt JCti, servum adulterii reum testamento non recte manumitti ante exitum judicii ab illa sua domina, quippe quae ejusdem criminis rea postuletur. Itaque facta in hujusmodi servo institutio omni robore destituitur.

23. Mater falso audiens filium suum militem obiisse alium scripsit heredem: filius capit hereditatem et legata ac libertates praestat.

28) B: τοιοῦτον.

29) Inst. II, 14, pr. Theophil. ibid. — Harm. l. l. §. 48.

30) Dig. V, 2, 28. — Harm. l. l. §. 50.

ΤΙΤΛΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

Περὶ ἀποκαταστάσεως [1]).

α'. Ἀποκαθίστανται οἱ ἥττονες τῶν κε' ἐτῶν κατὰ τῶν πραθέντων αὐτῶν ἐνεχύρων παρὰ τῶν ἰδίων δανειστῶν, εἰ μὴ ἄρα ὁ τούτων πατὴρ τὰ ἐνέχυρα τοῖς δανεισταῖς ἔδωκε, καὶ οὐκ αὐτοί [2]).

β'. Οὐκ ἐν πᾶσιν οἱ νέοι ἀποκαθίστανται, ἀλλ' ἐν τοῖς ὑφ' ἑαυτῶν [3]) ἢ ὑφ' ἑτέρων ἀπολέσαντες ἢ μὴ κτησάμενοι ἢ ἐνοχοποιηθέντες [4]).

TITULUS TRICESIMUS PRIMUS.

De restitutione.

1. Restituuntur minores XXV annis in pignoribus eorum a creditoribus venditis, nisi forte eorum pater pignora creditoribus dedit, et non ipsi.

2. Non in omnibus minores restituuntur, sed in

1) R ante §. 1 haec habet: Εἰ νέος ἐγκαταλειφθείη εἰς τὴν γονικὴν ὑπόστασιν, εἴ τι δ' ἂν ἐκποιήσηται ἀπὸ τῶν γονικῶν εἴτε ἀπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου ἐντὸς τοῦ κθ' χρόνου τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἢ δωρήσηται ἢ ἀνταλλάξῃ ἢ πωλήσῃ ἢ συμφωνήσῃ πρὸς οἱονοῦν πρόσωπον, ταῦτα πάντα οὐδεμίαν ἰσχὺν λαμβάνουσιν ἢ ὑφ' ἑτέρων ἢ μὴ κτησάμενοι, τουτέστι παρὰ κηδεμόνος ἤγουν ἰδίου ἢ ἐπιτρόπου ἢ προκουράτωρος ἢ κουράτωρος ἐκ τῶν διαφερόντων τῆς τοῦ νέου ὑπάρξεως ἐπικτησαμένων εἰς οἰκεῖον κέρδος δολερῶς διὰ περιγραφὴν τοῦ νέου. ἐνηλίκου αὐτοῦ γενομένου, τουτέστιν ἀπὸ κε' ἔτους μέχρις κθ' βοηθεῖται λογαριάζειν τοὺς προλεχθέντας αὐτῶν, παραλαμβάνων τὴν ἅπασαν αὐτοῦ ὑπόστασιν καὶ καλλιεργῶν ἐπὶ τριετῆ χρόνον καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν εἰσφορὰν ἀπαιτεῖν αὐτοὺς ἐφ' ὅσους χρόνους τὴν ὑπόστασιν αὐτοῦ ἐκράτησαν, δηλονότι ὑπεξαιρουμένων τῶν εἰς τροφὴν καὶ ἔνδυσιν καὶ μάθησιν τοῦ νέου παρ' αὐτῶν ἀναλωθέντων. ἢ ἐνοχοποιηθέντων, τουτέστιν ὅτε μετὰ θάνατον τῶν γονέων ἐπίτροπος ὑποβολιμαίους δανειστὰς ἐγείρει, θέλων νοσφίσασθαι καὶ ἀποκερδῆσαι ἐκ τῶν τῷ νέῳ διαφερόντων, καὶ αὐτὰ διὰ παραγραφὴν τοῦ νέου. — Quae quidem non omnia intelligo, et unde sumta sint nescio. Fragmentum esse videtur ex lege aliqua et παραγραφαῖς [ad verba typis distinctis expressa] conflatum.

2) Cod. II, 28. — Harm. I, 12, 40.

3) C: αὐτῶν.

4) Dig. IV, 4, 44. — Harm. eod. §. 42.

γʹ. Τὸ τοῦ ἀφήλικος ἀκίνητον πρᾶγμα καλῶς πωλεῖται διὰ ἰδικὸν αὐτοῦ χρέος ἢ διὰ πατρῷον ἢ δημόσιον, δηλονότι ἐπὶ φανερᾶς κριτοῦ ἀποφάσεως [5]).

δʹ. Καλῶς ἀνατρέπουσιν οἱ ἥττονες, ἅπερ κατὰ δόλον κακῶς ἐπώλησαν οἱ αὐτῶν κηδεμόνες [6]).

εʹ. Ἡ ἁρμόζουσά τινι ἀποκατάστασις παραπέμπεται καὶ [7]) ἐπὶ τοὺς αὐτοῦ [8]) κληρονόμους [9]).

ςʹ. Κἂν [10]) εἴπῃ ἑαυτὸν μείζονα [11]) ὁ ἥττων κατὰ πλάνην, οὐδὲν ἧττον ἀποκαθίσταται [12]).

ζʹ. Ὁ ἥττων συγγνώμην ἡλικίας αἰτήσας δύναται ἀνατρέψαι ὃ κακῶς ἐπώλησεν, εἴσω ἐνιαυτοῦ μετὰ κεʹ ἔτη. ὡσαύτως δὲ καὶ ὃ κακῶς ἠγόρασεν ἢ ἐνήλλαξε, δύναται αὐτὸ ἀνατρέψαι, τὸ καταβληθὲν ἐπαναλαμβάνων τίμημα εἴσω τοῦ εἰρημένου χρόνου. τοῦτο δὲ τὸ προνόμιον καὶ κληρονόμοις αὐτοῦ παραπέμπεται [13]).

rebus a se vel ab aliis gestis, in quibus aliquid amiserunt aut non acquisierunt aut obligati fuerunt.

3. Minoris res immobilis recte venditur tam ob proprium debitum quam ob paternum aut publicum, nimirum per manifestum judicis decretum.

4. Recte rescindunt minores, quae per fraudem curatores eorum male vendiderunt.

5. Restitutio alicui competens transmittitur etiam ad ejus heredes.

6. Etiamsi minor se majorem ex errore dixerit, nihilominus restituitur.

7. Minor impetrata aetatis venia rescindere potest, quod male vendidit, intra annum post XXV annos. Similiter quoque, quod male emit aut permutavit, rescindere potest, solutum pretium recipiens intra dictum tempus. Hoc autem privilegium etiam ad heredes ejus transmittitur.

5) Cod. V, 71, 18. — Ex Theodori Codice hic locus desumtus esse videtur. Cf. Basil. Fabrot. V p. 160 schol. s. — Harm. §. 12.

5) Cod. II, 27, 2. — Harm. §. 13.

6) Deest in R.

8) C: αὐτούς. R: αὐτῆς.

9) Dig. h. t. dig. 18. — Harm. §. 43.

10) R: Ἐάν.

11) C: μείζων.

12) Cod. II, 42, 1. — Harm. §. 44.

13) Cod. II, 52, 5 pr. —

η'. Ἐὰν δὲ χαρίσηταί τι ἀφῆλιξ τινι πρᾶγμα αὐτοῦ, δύναται καὶ [14]) μετὰ τὸ παρελθεῖν τὰ κε' ἔτη ἐντὸς τετραετίας ἀγωγὴν ποιεῖσθαι [15]) καὶ τὸ οἰκεῖον ἐπαναλαμβάνειν πρᾶγμα [16]).

ΤΙΤΛΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

Περὶ φαλκιδίου.

α'. Φαλκίδιός ἐστιν ἄχρι μὲν δ' παίδων τὸ τρίτον μέρος τῆς καθαρᾶς ὑποστάσεως, πλειόνων δὲ ὄντων τῶν [1]) παίδων, τὸ ἥμισυ. ἐν τούτῳ οὖν τῷ εἰρημένῳ τρίτῳ ἢ ἡμίσει μέρει ὑπεισέρχονται, ὅσοι ἂν χωρισθῶσι [2]) πρὸς φαλκίδιον, μετὰ τῶν [3]) τὴν λοιπὴν

8. Quodsi minor alicui suam rem donaverit, etiam post elapsos viginti quinque annos intra quadriennium actionem instituere potest et suam rem recuperare.

TITULUS TRICESIMUS SECUNDUS.

De Falcidia.

1. Falcidia ad quatuor usque liberos triens est puri patrimonii, si vero plures liberi sint, semis. In hac igitur dicta tertia aut dimidia parte concurrunt, quicunque Falcidia contenti esse sunt jussi, cum iis, qui in reliqua bona ex ultima ordinatione succedunt.

Harm. §. 15; ubi vide Reitzii notas.

14) Deest in B.

15) B: ποιήσασθαι.

16) Harm. §. 16. — Adscribere visum est, quod in Cod. Paris. gr. 1367 ad hunc locum in margine adjicitur: Σχόλιον. Τοῦτο τὸ κεφάλαιον Θαλέλαιος καὶ δωρόθεος ἐν τῷ κώδικι ζητούμενοί φασιν, ὅτι ὁ ἥττων, κἂν ἤτησεν συγγνώμην ἡλικίας κἂν οὐκ ἤτησεν, δύναται τὰ μὲν εἰρημένα συναλλάγματα, εἴτε μόνος αὐτὸς εἴτε καὶ ὁ κουράτωρ αὐτοῦ χωρὶς δεκρέτου ταῦτα ἔπραξεν, μετὰ τὸν κε' ἐνιαυτὸν μέχρις ἑτέρας ε' ἐτίας (sic) ἐνάγων ἀνατρέπειν· τὴν μέντοι δωρεὰν ἐντὸς δεκαετίας μεταξὺ παρόντων καὶ κ' ἐτίας ἀπόντων. τὸ κείμενον δὲ τοῦ συντόμου κώδικος Θεοδώρου ἐστὶν, καὶ τίνι δεῖ μᾶλλον πιστεύειν οὐκ ἄδηλον. — Cf. ad haec Cod. II, 44, 3.

1) Deest in B.

2) E et Bodlej. 3399: ὁρισθῶσι.

3) R non habet. C: τόν.

ὑπόστασιν κατὰ τελευταίαν διάταξιν κληρονομούντων [4]).

β'. Ἔξεστι ληγατεύειν μέχρι τοῦ ὀκταουγκίου. τὸ γὰρ τετραούγκιον, τουτέστι τὸ τρίτον τῆς περιουσίας, τῷ κληρονόμῳ φυλάττεται [5]).

γ'. Ἐπὶ τοῦ φαλκιδίου δεῖ ἐξαιρεθῆναι τὰ ἐποφληθέντα ὑπὸ τοῦ τελευτήσαντος καὶ τὴν περὶ τὴν [6]) κηδείαν δαπάνην καὶ τὰ τιμήματα τῶν ἐλευθερωθέντων οἰκετῶν, καὶ λοιπὸν τὸ ὑπόλοιπον [7]) σκοπεῖν, ὁπόσον ἐστί· τοῦτο γὰρ νομίζεται καθαρὰ οὐσία, καὶ ταύτης τὸ τρίτον παρακατέχεται [8]).

δ'. Εἴ τις δωρεὰν ἄμετρον εἴς τινα ἢ τινας τῶν παίδων ποιήσαιτο [9]), ἀνάγκην ἔχει ἐν τῇ διανομῇ τοῦ κλήρου τοσοῦτον ἑκάστῳ τῶν παίδων φυλάττειν τὸ ἐκ τοῦ νόμου μέρος, ὅσον ἦν, πρὶν τὴν δωρεὰν ὁ πατὴρ εἰς τοὺς παῖδας τοὺς ταύτῃ τετιμημένους ποιήσαιτο. οὕτω γὰρ οὐδὲν ἔτι ἐγκαλοῦσιν [10]), ἔχοντες μὲν ἐπὶ

2. Licet legare usque ad octo uncias: nam quatuor unciae, id est tertia pars hereditatis, heredi servantur.

3. In Falcidia deducenda sunt, quae a defuncto debentur, nec non funeris impensae et manumissorum servorum pretia, et spectandum reliquum, quantum sit. Hoc enim purum esse patrimonium censetur, et hujus tertia pars retinetur.

4. Si quis donationem immodicam in unum vel plures liberorum contulerit, debet in hereditatis divisione tantam cuique liberorum ex lege portionem servare, quanta erat, antequam pater illam donationem in liberos ea honoratos contulisset. Sic enim de nihilo

4) C: κληρονομοῦντας. R: κληρονομοῦντες. — Nov. 18 cap. 1. — Harm. V, 9, 2.

5) Harm. §. 3. — Hoc capite videtur contineri Dig. XXXV, 2, 1 pr. Cf. Basil. Fabrot. V p. 357. Caeterum nota, τοῦ φαλκιδίου verbo significari tum legitimam portionem (τὴν νόμιμον μοῖραν) tum Falcidiam.

6) Verba: περὶ τὴν C non habet.

7) L: ἐπίλοιπον.

8) P: Ἰνστιτ. β' τί. κβ'. — Theophil. II, 22, 3. — Harm. §. 4.

9) B: ποιήσεται.

10) B: ταῖς δωρεαῖς ἐγκαλέσουσιν. Consentit Bodl. 8399.

πάσῃ τῇ οὐσίᾳ τοῦ πατρὸς τὸ ἀπὸ τῶν νόμων, κατὰ τοσοῦτον δὲ αὐξομένου [11]) τούτου τοῦ μέτρου, καθόσον καὶ τὰ πράγματα εἶχον [12]) τοῦ πατρὸς, πρὶν ταῖς δωρεαῖς ἐξαντληθείη· οὐ δυναμένων τῶν ἐπὶ ταῖς δωρεαῖς τετιμημένων παίδων φάσκειν, ἀρκεῖσθαι μὲν ταῖς ἀμέτροις ταύταις δωρεαῖς, δοκεῖν δὲ ἀφίστασθαι τοῦ πατρῴου κλήρου· ἀλλ' οὐκ ἀναγκαζομένων μὲν, εἰ ἀρκοῦνται ταῖς δωρεαῖς, καταδέχεσθαι τὸν κλῆρον, ἀνάγκην δὲ ἐχόντων πᾶσι τρόποις ἐπανισοῦν τοῖς ἀδελφοῖς τὸ ἐντεῦθεν διαφέρον καθόσον εἰρήκαμεν μέτρον, ὥστε μὴ ἔλαττον αὐτοὺς ἔχειν τὸ ἐκ νόμων αὐτοῖς ὀφειλόμενον διὰ τὴν γενομένην ἐπὶ ταῖς δωρεαῖς ἀμετρίαν· ὅπουγε ἔξεστι τῷ πατρὶ, μέτρια φρονήσαντι περὶ τὴν πᾶσαν γονὴν, καὶ τοῖς παρ' αὐτοῦ μᾶλλον ἀγαπωμένοις χαρίσασθαί τι πλέον, καὶ μὴ τοὺς λοιποὺς παῖδας διὰ τῆς εἰς ἐκείνους γενομένης ἀμετρίας βλάψαι, καὶ τὸν ἡμετέρον παραβῆναι σκοπόν. ταῦτα μέντοι φαμὲν περὶ παίδων κεχαρισμένων ὄντων αὐτοῖς, οὐ μὴν περὶ τῶν ἀγνωμόνων, καὶ οἷς ὁ πατὴρ δικαίαν τε καὶ νόμιμον ἀχαριστίαν ἐπάγει· εἰ γὰρ τοῦτο οὕτως ἔχον φανείη

jam queruntur, cum ex omni paterno patrimonio legitimam habeant, et mensura ejus in tantum aucta sit, in quantum patris bona porrigebant, antequam donationibus exhauriretur; nec licentia sit liberis per donationes honoratis dicendi, contentos se esse immodicis hisce donationibus et decrevisse paterna abstinere hereditate: ita scilicet ut non cogantur quidem, si donationibus sint contenti, adire hereditatem, at necesse habeant omni modo fratribus differentem hinc mensuram, quantam diximus, exaequare, ut ne minorem ipsi legitimam habeant propter modum in donationibus non servatum: quum sane patri cum temperamento de omni prole sentienti liceat, et iis, quos magis diligit, amplius quid largiri, nec tamen reliquos liberos laedere per immodicam erga illos largitatem nostrumque propositum transgredi. Haec autem diximus de liberis erga ipsos gratis, non item de ingratis, et quibus pater justam ac le-

11) B: αὐξανομένου. Consentit Bodlej. 3399.
12) Reitz corrigit in εἶχε.

καὶ ἀποδειχθείησαν [13]) αἱ τῆς ἀχαριστίας αἰτίαι, ἔστω τὰ τῶν νόμων τῶν ἐπὶ τοῖς ἀχαρίστοις κειμένων [14]) κύρια, οὐδὲν ἐκ τῆσδε ἡμῶν τῆς νομοθεσίας ἐλαττούμενα [15]).

ΤΙΤΛΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ.

Περὶ ἀποκλήρων.

α΄. Εἴ τις τοῖς ἰδίοις γονεῦσι χεῖρα [1]) ἐπιβάλοι, ἢ βαρεῖαν καὶ ἀπρεπῆ αὐτοῖς ὕβριν ἐπαγάγοι, ἢ καὶ ἐπὶ ἐγκληματικῆς αἰτίας αὐτῶν κατηγορήσοι τῆς μὴ οὔσης [2]) κατὰ βασιλέως ἢ πολιτείας, ἢ μετὰ φαρμακῶν ὡς φαρμακὸς συναναστρέφεται, ἢ τῇ ζωῇ τῶν ἰδίων γονέων διὰ φαρμακείας ἢ ἄλλῳ τρόπῳ ἐπιβουλεῦσαι πειραθείη [3]), τὸν τοιοῦτον ἀπόκληρον εἶναι θεσπίζομεν [4]).

gitimam ingratitudinem objicit. Si enim hoc ita se habere appareat, causaeque ingratitudinis probentur, rata sint, quae leges de ingratitudine latae statuunt, et nihil ex hac nostra constitutione minuantur.

TITULUS TRICESIMUS TERTIUS.

De exheredibus.

1. Si quis parentibus suis manum intulerit, aut gravem et indignam iis injuriam ingesserit, aut de criminali causa eos accusaverit, quae non sit contra principem vel rempublicam, aut cum veneficis ut veneficus conversetur, aut vitae suorum parentum per venenum aliove modo insidiari tentaverit, hunc exheredem esse statuimus.

13) L: ἀποδειχθεῖεν.

14) L: κείμενα.

15) P: Νεαρὰ μβ΄. — Nov. 92 cap. 1. — Harm. §. 17.

1) B: χεῖρις.

2) C: αἰτίας αὐτῶν κατὰ βασιλέως ταῖς μὴ οὔσαις κατηγορήσει ἢ πολιτείας.

3) παραθείη.

4) Nov. 115 cap. 3 §. 1 — 5. — Quae nobis sunt cap. 1 — 29, apud Harmenopulum V, 9, 31 — 33 leguntur.

β'. Εἰ τῇ ἰδίᾳ μητρυᾷ ἢ τῇ τοῦ πατρὸς παλλακῇ ὁ υἱὸς ἑαυτὸν μίξοι [5]).

γ'. Εἰ συκοφάντης κατὰ τῶν γονέων οὗτος [6]) *γένηται καὶ διὰ τῆς ἰδίας καταμηνύσεως βαρείας αὐτοῖς* [7]) *ζημίας ὑπομεῖναι παρασκευάσοι* [8])

δ'. Εἰ ἐν ἀσθενείᾳ χρονίᾳ κατακειμένων αὐτῶν ἢ γήρᾳ [9]) *καὶ ἀδυναμίᾳ καταντησάντων αὐτῶν, ἀμελήσειαν* [10]) *τῆς τούτων φροντίδος οἱ παῖδες καὶ μετακαλούμενοι παρὰ τῶν γονέων μὴ βουληθεῖεν ἐπιμελείας αὐτοὺς ἀξιῶσαι* [11]).

ε'. Εἰ συμβῇ τινα τῶν εἰρημένων γονέων ἐγκεκλεῖσθαι [12]), *οἱ δὲ παῖδες οἱ δυνάμενοι ἐξ ἀδιαθέτου εἰς τὴν τούτων διαδοχὴν ἐλθεῖν αἰτηθέντες ἤγουν ὁ* [13]) *εἷς ἐξ αὐτῶν μὴ βουληθεῖεν* [14]) *εἰς τὴν ἑαυτῶν ἐγγύην τοῦτον ὑποδέξασθαι ἢ* [15]) *ὑπὲρ προσώπου ἢ τοῦ χρέους, εἰς ὅσον ἐπιτήδειος εἶναι ὁ αἰτούμενος ἀποδείκνυται.*

2. Si filius cum noverca sua aut concubina patris rem habuerit.

3. Si is calumniator in proprios parentes exstiterit et sua denuntiatione gravia iis damna paraverit.

4. Si illis in diutina infirmitate jacentibus aut in senectute et impotentia constitutis nullam adhibuerint curam filii nec rogati a parentibus providentia sua eos dignari voluerint.

5. Si acciderit, ut quis dictorum parentum carceri inclusus sit, ac liberi, qui ad eorum successionem ab intestato venire poterant, aut unus eorum, eum in fidejussionem suam recipere noluerint, sive pro persona sive pro debito, in quantum qui rogatur idoneus

5) Nov. cit. §. 6.
6) Deest in B.
7) B: *αὐτούς.*
8) Nov. cit. §. 7.
9) B: *ἐν γήρᾳ.* C: *γήρει.*
10) Bodl. 3399: *ἀμελήσαιεν.*
11) Hoc caput continet additamentum ad Nov. 115, quod Basilio tribuendum esse videtur. — Bodl. 3399 in fine addit: *τοὺς τοιούτους ἀποκλήρους γενέσθαι.*
12) C: *ἐγκαλεῖσθαι.*
13) Deest in B.
14) Bodl. 3399: *βουληθείη.*
15) Malim: *εἰ — εἰς ὅσον ἐπιτήδειος — ἀποδείκνυται.*

τοῦτο μέντοιγε ὅπερ ἐπὶ τῆς ἐγγύης ἐθεσπίσαμεν εἰς τοὺς ἄῤῥενας καὶ μόνον ἀνήκειν παῖδας βουλόμεθα [16]).

ϛʹ. Εἰ ἐλεγχθείη [17]) τις τῶν παίδων, ὅτι ἐκώλυσε τοὺς ἰδίους γονεῖς ποιήσασθαι διαθήκην· ὥστε εἰ μὲν [18]) μετὰ ταῦτα διαθήκην ποιήσασθαι δυνηθεῖεν, ἄδειαν αὐτοῖς εἶναι ὑπὲρ τῆς τοιαύτης αἰτίας τὸν παῖδα ἄκληρον [19]) ποιεῖν. εἰ δὲ ἐν αὐτῇ τῇ κωλύσει δίχα διαθήκης τῶν γονέων τὶς τελευτήσοι, καὶ ἄλλοι, εἴτε ἐξ ἀδιαθέτου εἰς τὴν τοῦ τελευτήσαντος κληρονομίαν ἢ μετὰ τοῦ παιδὸς τοῦ τὴν διαθήκην γενέσθαι κωλύσαντος ἢ οἱ μετ' αὐτὸν καλούμενοι, εἴτε οὓς κληρονόμους ἔχειν ἠβούλοντο, εἴτε οἱ βλάβην τινὰ ἐκ τῆς κωλύσεως τῆς διαθήκης ὑπομείναντες, τοῦτο αὐτὸ [20]) ἀποδείξαιεν, καὶ οὕτως ἀπόκληρον γενέσθαι αὐτόν [21]).

ζʹ. Οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ εἰ παραγνώμην τῶν γονέων μίμοις ἑαυτὸν ὁ υἱὸς ἐγκαταλέξοι [22]), καὶ ἐν τού-

esse probatur. Hoc vero, quod de fidejussione sancimus, ad masculos tantummodo liberos pertinere volumus.

6. Si quis liberorum convincatur prohibuisse, ne parentes testamentum facerent: ita ut, si quidem postea testamentum condere potuerint, potestas iis sit ob hanc causam filium exheredem scribere. Si quis autem parentum durante hac prohibitione sine testamento obierit, et alii, sive qui ab intestato ad defuncti hereditatem aut cum filio, qui testamentum fieri prohibuit, aut post eum vocantur, sive quos heredes vel legatarios habere voluit, sive qui damnum aliquod ex prohibitione testamenti sustinent, hoc ipsum demonstraverint, etiam sic exheres esto.

7. Insuper etiam si praeter voluntatem parentum mimis sese filius aggregaverit, atque in hac profes-

16) Nov. 115 cap. 3 §. 8.
17) C: ἐλεγχθῇ.
18) C: μή.
19) B: ἀπόκληρον.
20) C: αὐτῷ.
21) Nov. cit. §. 9.
22) R: συγκαταλέξοι. Paulo ante Bodlej. 3399 habet: μώμοις.

τῳ τῷ ἐπιτηδεύματι διαμένοι [23])· εἰ μὴ τυχὸν καὶ οἱ γονεῖς τῆς τοιαύτης ἐπιτηδεύσεως γεγόνασιν [24]).

η'. Εἴ τινι ἐκ τῶν εἰρημένων γονέων βουλομένῳ [25]) τῇ ἰδίᾳ θυγατρὶ ἢ ἐγγόνῃ ἄνδρα δοῦναι καὶ προῖκα κατὰ τὴν δύναμιν τῆς ἰδίας περιουσίας ὑπὲρ αὐτῆς [26]) παρασχεῖν μὴ συναρέσῃ [27]), ἀλλ' αἰσχρὸν βίον διάγειν ἐπιλέξηται [28]).

θ'. Εἴ τις ἐκ τῶν εἰρημένων γονέων μανείη [29]), καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ ἤ τινες ἐξ αὐτῶν, ἢ παίδων αὐτῷ μὴ ὑπόντων οἱ ἄλλοι αὐτοῦ συγγενεῖς οἱ ἐξ ἀδιαθέτου εἰς τὸν αὐτοῦ [30]) κλῆρον καλούμενοι, ὑπηρεσίαν καὶ φροντίδα προσήκουσαν αὐτῷ μὴ παράσχοιεν, εἰ μὲν τῆς τοιαύτης ἀπαλλαγῇ νόσου, ἔστω [31]) αὐτῷ ἄδεια, πότερον βούλεται, τὸν παῖδα ἢ τοὺς παῖδας ἢ [32]) συγγενεῖς τοὺς ἠμεληκότας ἀχάριστον ἢ ἀχαρίστους ἐν τῇ ἰδίᾳ γράψαι διαθήκῃ. εἰ δὲ ἐν τῇ νόσῳ τῆς μανίας αὐτὸν κατεχόμενον ἐξωτικός τις ἴδοι ὑπὸ [33]) τῶν οἰκείων

sione perseveret: nisi forte et parentes hujus professionis sint.

8. Si cui ex dictis parentibus, volenti filiae suae vel nepti maritum dare dotemque secundum vires suarum facultatium pro ipsa praestare, non consenserit, sed turpem vitam agere maluerit.

9. Si quis memoratorum parentum furat, ejusque liberi vel quidam ex iis, aut liberis non extantibus alii ejus cognati ab intestato ad ejusdem successionem vocandi, ministerium et competentem curam ei non exhibuerint, si quidem hoc morbo liberetur, licitum ei esto, si volet, liberum vel liberos vel cognatos, qui ipsum neglexerunt, ingratum vel ingratos in suo testamento declarare. Si vero in furoris morbo detentum illum extraneus quis viderit a propriis negligi liberis

23) B: διαμείνοι.

24) Nov. cit. §. 10. — Bodlej. 3399 addit: τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ θυγατρός.

25) Hoc verbum in C deest.

26) C: ἑαυτῆς.

27) Bodlej. 3399: μὴ συγχωρήσῃ μηδὲ συναρέσῃ.

28) Nov. cit. §. 11. Hic tamen quaedam omittuntur, de quo cf. supra tit.

29) C et L: μανῇ.

30) B: αὐτόν.

31) B: ἔσται.

32) B: ἢ τούς.

33) C: ἀπό.

ἀμελούμενον παίδων ἢ συγγενῶν ἢ ἄλλων ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένων κληρονόμων, καὶ διὰ συμπάθειαν βουληθείη αὐτοῦ φροντίσαι, δίδομεν αὐτῷ ἄδειαν διαμαρτυρίαν τοῖς ἐξ ἀδιαθέτου ἢ ἀπὸ διαθήκης ἤδη γενομένης εἰς τὸν τοῦ μεμηνότος κλῆρον καλουμένοις ἔγγραφον στέλλειν [34]), ὥστε σπουδάζειν αὐτοὺς τούτου [35]) φροντίζειν. εἰ δέ γε μετὰ τὴν τοιαύτην διαμαρτυρίαν ἀμελήσειαν, καὶ ἐξωτικὸς ἐν τῷ ἑαυτοῦ οἴκῳ τὸν μεμηνότα ὑποδεξάμενος δαπανήμασιν οἰκείοις ἄχρι τῆς τελευτῆς αὐτοῦ φροντίσας δειχθείη, τὸν τὴν ὑπηρεσίαν καὶ τὴν [36]) ἐπιμέλειαν τῷ μεμηνότι παρασχόμενον, κἂν [37]) τὰ μάλιστα ἐξωτικὸς εἴη, εἰς τὴν τούτου διαδοχὴν ἔρχεσθαι θεσπίζομεν, ἀνατρεπομένην τῆς αὐτῶν ἐνστάσεως ἅτε δὴ ἀναξίων ὄντων, τῷ μεμαινηκότι [38]) καθάπερ εἰρήκαμεν φροντίδα παρασχεῖν ἀμελησάντων· οὕτω μέντοι ὥστε τὰ λοιπὰ τῆς διαθήκης κεφάλαια ἐν τῇ ἰδίᾳ μένειν ἰσχύϊ [39]).

ι'. Καὶ ἐὰν [40]) δὲ ἕνα τῶν προλεχθέντων [41]) γονέων ἐν αἰχμαλωσίᾳ κρατεῖσθαι συμβαίη, καὶ οἱ τοῦ-

vel cognatis aliisve ab ipso scriptis heredibus, et commiserationis causa illius curam agere voluerit, licentiam ei damus scriptae attestationis mittendae iis, qui ab intestato aut ex testamento jam condito ad hereditatem furiosi vocantur, ut ipsum curare festinent. Et si post hanc etiam attestationem negligentes fuerint, atque extraneus furiosum in suam domum receptum propriis sumtibus ad mortem usque curasse ostendatur, volumus, ut qui ministerium et curam furioso praestiterit, etsi vel maxime extraneus sit, ad illius successionem veniat: rescissa eorum institutione quippe indignorum, quum furioso sicut diximus curam adhibere neglexerint: sic tamen ut cetera testamenti capita in suo perstent robore.

10. Quodsi eveniat, ut praedictorum parentum unus in captivitate detineatur, ejusque liberi vel

34) Hoc verbum in B deest.
35) C: τοῦτο.
36) Deest in B.
37) C: καί.
38) B: μεμηνότι.
39) Nov. cit. §. 12.
40) R: Κἂν δέ.
41) R: προρηθέντων.

του παῖδες εἴτε πάντες εἴτε εἷς μὴ σπουδάσαιεν τοῦτον ἀναῤῥύσασθαι, εἰ μὲν δυνηθῇ οὗτος [42]) τὴν τῆς αἰχμαλωσίας συμφορὰν ἐκφυγεῖν, ἐν τῇ αὐτοῦ εἶναι ἐξουσίᾳ, πότερον ταύτην [43]) ἀχαριστίας αἰτίαν τῇ ἰδίᾳ βούλοιτο ἐγγράψαι διαθήκῃ ἢ καὶ μή. εἰ δὲ διὰ τῆς τῶν παίδων ἀμελείας καὶ καταφρονήσεως μὴ ἐλευθερωθείη, ἀλλ' ἐν αἰχμαλωσίᾳ τελευτήσοι [44]), ἐκείνους εἰς τὴν αὐτοῦ διαδοχὴν ἐλθεῖν οὐκ ἀνεχόμεθα, οἵτινες οὐκ ἐσπούδασαν τῆς ἀναῤῥύσεως αὐτοῦ φροντίσαι· ἀλλὰ πάντων τῶν παίδων ἐπὶ τοῦτο [45]) ἀμελησάντων, πάντα τὰ πράγματα τὰ παρ' αὐτοῦ καταλιμπανόμενα τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς πόλεως, ἐξ ἧς ὁρμᾶται, προσκυροῦσθαι [46]), καταγραφῆς δηλαδὴ ἐπὶ δημοσίου ἐκμαρτυρίου γενομένης, ὥστε μηδὲν ἐκ τῆς αὐτοῦ περιουσίας παραπολέσθαι, ἐφ' ᾧ πᾶν ὅπερ ἐντεῦθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν περιέλθοι εἰς ἀνάῤῥυσιν [47]) προχωρεῖν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὅσον ἐπὶ τοῖς προσώποις εἴρηται, ἅπερ ἀπὸ κληρονόμων [48]) ποιεῖν οὐκ ἔξεστιν, εἰ μὴ τὰ τῆς ἀχαριστίας γραφῆναι καὶ ἀποδειχθῆναι συμβαίη [49]).

omnes vel unus non festinent eum liberare, si quidem ille captivitatis infortunium effugere poterit, in ipsius erit potestate, utrum velit hanc ingratitudinis causam testamento suo adscribere nec ne. Sed si per liberorum negligentiam ac contemtum non liberetur, sed in captivitate moriatur, hos ad successionem ejus venire haud patimur, quippe qui curam redemtionis habere non studuerint: sed si omnes liberi hac in re negligenter egerint, omnia bona ab eo relicta ecclesiae urbis, unde oriundus est, addicantur, inventario scilicet cum publica attestatione faciendo, ne quidquam ex illius patrimonio pereat, quo omnia, quae inde ad ecclesiam pervenerint, in redemtionem impendantur. Sed haec quidem quantum ad personas dictum est, quas exheredare non licet, nisi ingratitudinis causas et exprimi et probari eveniat.

42) B: δυνηθείη αὐτός.
43) B: τούτων.
44) R: τελευτήσειεν.
45) B: τούτῳ.
46) Bodlej. 3399: προσκυρούσθω.
47) Idem: εἰς αἰχμαλώτων ἀνάῤῥυσιν
48) R: ἀποκληρονόμον. Bodlej. 3399: ἀποκληρονόμους.
49) Nov. cit. §. 13.

ια΄. Εἰ δὲ ἐκεῖνος ὁ [50]) ἐν αἰχμαλωσίᾳ ληφθεὶς παῖδας μὴ ἔχοι, καὶ τῶν ἄλλων των εἰς τὴν τούτου κληρονομίαν καλουμένων ἐξ ἀδιαθέτου ἀναῤῥύσασθαι αὐτὸν μὴ σπουδαζόντων, ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ τελευτήσοι [51]), μηδένα ἐκ τῶν ἀμελησάντων εἰς τὴν τούτου κληρονομίαν ἔρχεσθαι, εἰ καὶ πρὸ τῆς αἰχμαλωσίας διαθήκη τυχὸν παρ᾽ αὐτοῦ ἐγεγόνει, ἐν ᾗ τὰ μνημονευθέντα πρόσωπα ἔγραψε κληρονόμους. ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα τῆς ἐνστάσεως τῶν κληρονόμων ἀκυρουμένης καὶ τῶν λοιπῶν τῆς διαθήκης κεφαλαίων ἐν τῇ ἰδίᾳ μενόντων ἰσχύϊ, αἱ περιουσίαι τῶν τοιούτων προσώπων κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον ταῖς ἐκκλησίαις τῶν πόλεων, ἐξ ὧν ὥρμηνται, προσκυρούσθωσαν· καὶ μὴ ἐν ἄλλαις οἱαισοῦν αἰτίαις, ἀλλ᾽ ἐν ταῖς [52]) τῶν αἰχμαλώτων ἀναῤῥύσεσι δαπανᾶσθαι, ὥστε ὅθεν ἐκεῖνοι ὑπὸ τῶν ἰδίων οὐκ ἀνεῤῥύσθησαν, τὰς ἄλλων [53]) ἀναῤῥύσεις φροντίζεσθαι, καὶ τὰς ἐκείνων ὁμοίως ψυχὰς ἐκ ταύτης τῆς εὐσεβοῦς πράξεως ἐπικουφίζεσθαι. τούτου αὐτοῦ παραφυλαττομένου κἂν εἰ [54]) ἄλλο ἐξωτικὸν πρόσωπον πρὸ τῆς αἰχμαλωσίας γράψειε κληρονόμον, κἀκεῖνος εἰ-

11. Si vero qui captivus detinetur, liberos non habeat, et ceteris, qui ad hereditatem ejus ab intestato vocantur, eum redimere cessantibus, in captivitate moriatur, nemo eorum, qui eum neglexerunt, ad ejus hereditatem veniat, etiamsi ante captivitatem forte testamentum ab eo factum sit, in quo memoratas personas scripserit heredes. Sed et hic rescissa institutione heredum et reliquis testamenti capitibus in suo manentibus robore, patrimonia harum personarum simili modo ecclesiis urbium, unde oriundae sunt, addicantur, neque in alias quascunque causas extra quam in captivorum redemtiones impendantur: ut unde illi a suis non fuerunt redemti, aliorum redemtiones procurentur, atque illorum similiter animae ex religioso hoc actu subleventur. Eodem observando, etsi aliam quam personam

50) Verba ἐκεῖνος ὁ in C desunt.

51) B: τελευτήσειε.

52) B: ἀλλὰ ταῖς.

53) B: ἄλλας. Bodl. 3399: τῶν ἄλλων.

54) C: εἰς.

δὼς ἑαυτὸν ὑπ᾽ ἐκείνου γεγράφθαι κληρονόμον, ἀναῤῥύσασθαι δὲ [55]) τοῦτον ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἀμελήσοι. ταύτην δὲ τὴν [56]) ποινὴν κατ᾽ ἐκείνων κρατεῖν θεσπίζομεν, οἵτινες τὸν ιη΄ τῆς ἑαυτῶν ἡλικίας ἐπλήρωσαν ἐνιαυτόν [57]).

ιβ΄. Ἐν δὲ ταῖς τοιαύταις αἰτίαις [58]) ἡνίκα ὑπὲρ ἀναῤῥύσεως αἰχμαλώτων ἀναγκαῖόν ἐστι χρήματα δοθῆναι, εἴ τις ἴδια μὴ ἔχοι χρήματα, ἄδειαν ἐχέτω, εἴπερ τῆς εἰρημένης ὑπάρχῃ ἡλικίας, δανείζεσθαι χρήματα, καὶ πράγματα κινητὰ ἢ ἀκίνητα ὑποτίθεσθαι, εἴτε ἴδια ἔχοι, εἴτε τὰ τοῦ ἐν αἰχμαλωσίᾳ κρατουμένου· ἐπειδὴ ἐν τοῖς εἰρημένοις ἅπασι τοῖς ὑπὲρ ἀναῤῥύσεως αἰχμαλώτων δίδοσθαι ἢ ἀναλίσκεσθαι [59]) δεικνυμένοις τὰ τοιαῦτα συναλλάγματα ὡς παρὰ προσώπου αὐτεξουσίου καὶ τελείας ἡλικίας ὄντος γενόμενα βέβαια εἶναι παρακελευόμεθα· μηδενὸς τοῖς [60]) μετὰ τῶν τοιούτων προσώπων ἐπὶ ταῖς μνημονευθείσαις αἰτίαις, καθάπερ εἴρηται, συναλλάττουσι προκρίματος γινομένου, ἀνάγκην δηλαδὴ ἔχοντος τοῦ ἐκ τῆς αἰχμα-

extraneam ante captivitatem scripserit heredem, atque illa sciens se ab eo scriptam heredem ipsum tamen ex captivitate redimere neglexerit. Hanc vero poenam adversus eos obtinere volumus, qui decimum et octavum aetatis suae annum impleverunt.

12. In hujusmodi vero causis ubi ad redemtionem captivorum necesse est pecuniam erogari, si quis pecuniam ipse non habeat, liceat ei, si dictae sit aetatis, pecuniam sumere mutuam, et res mobiles aut immobiles obligare, sive proprias habeat, sive illius, qui in captivitate detinetur: quandoquidem in omnibus praedictis, quae pro redimendis captivis data aut impensa probabuntur, ejusmodi contractus tanquam a sui juris et perfectae aetatis persona celebratos ratos esse jubemus: nullo inde praejudicio iis orituro, qui cum hujusmodi personis super memoratis causis, ut dictum est,

55) In C deest.
56) C: τὴν αὐτὴν δὲ ποινήν.
57) Nov. §. 13 laud.
58) C αἰτίαις non habet.
59) Bodl. 3399: ἀναλύσεως.
60) In C deest.

λωσίας ἐπανερχομένου τὰ τοιαῦτα συναλλάγματα [61]) βέβαια ἡγεῖσθαι καὶ τούτοις ὡς ἰδίοις ὀφλήμασιν ἐνέχεσθαι [62]).

ιγ΄. Εἴ τις ἐκ τῶν μνημονευθέντων γονέων ὀρθόδοξος ὑπάρχων αἴσθηται τὸν ἴδιον παῖδα ἢ παῖδας μὴ εἶναι τῆς καθολικῆς πίστεως μηδὲ ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ κοινωνεῖν, ἐν ᾗ πάντες οἱ μακαριώτατοι πατριάρχαι μιᾷ συμπνοίᾳ καὶ ὁμονοίᾳ τὴν ὀρθοδοξοτάτην [63]) πίστιν κηρύσσειν, καὶ τὰς ἁγίας ἑπτὰ συνόδους, τὴν ἐν νικαίᾳ πρώτην, τὴν ἐν κωνσταντινουπόλει πρώτην, τὴν ἐν ἐφέσῳ πρώτην, τὴν ἐν χαλκεδόνι, τὴν ἐν κωνσταντινουπόλει δευτέραν, ὡσαύτως καὶ τὴν ἐν κωνσταντινουπόλει [64]) τρίτην, καὶ τὴν ἐν νικαίᾳ τὸ δεύτερον [65]) περιπτύσσεσθαι ἤγουν ἀναφέρειν γινώσκονται, καὶ διαμένωσιν οἱ τοιοῦτοι παῖδες ἐν τῇ αὐτῇ [66]) ἀπιστίᾳ, δίδομεν τοῖς αὐτῶν γονεῦσιν ἄδειαν ὑπὲρ ταύτης μάλιστα τῆς αἰτίας ἀχαρίστους αὐτοὺς καὶ ἀποκληρονόμους ἐν τῇ ἰδίᾳ γράφειν διαθήκῃ. καὶ

contrahunt: quum nimirum necesse sit, ut ex captivitate rediens tales contractus ratos habeat iisque ut propriis debitis obligetur.

13. Si quis dictorum parentum, quum ipse sit orthodoxus, intellexerit, liberum suum vel liberos non esse catholicae fidei neque in sacrosancta ecclesia communicare, in qua omnes beatissimi patriarchae uno spiritu et consensu orthodoxissimam fidem praedicare, et sanctas septem synodos, Nicaenam primam, Constantinopolitanam primam, Ephesinam primam, Chalcedonensem, Constantinopolitanam secundam, item Constantinopolitanam tertiam, et Nicaenam secundam amplecti et tueri deprehenduntur, et liberi in eadem infidelitate perseverent, parentibus licentiam damus propter hanc vel maxime causam ingratos eos atque exheredes in suo

61) C non habet.
62) Nov. §. 13 cit.
63) B: ὀρθόδοξον ταύτην.
64) Verba τὴν ἐν κωνσταντινουπόλει B non habet.
65) B: δευτέραν.
66) B: τοιαύτῃ. Bodl. 3399: αὐτῶν.

ταῦτα μὲν περὶ ἀχαριστίας τὰ αἴτια [67]) *διετυπώσαμεν* [68]).

ιδ'. Γενικὴν δὲ πρόνοιαν τοῖς παισὶ τοῖς ὀρθοδόξοις παρέχοντες κελεύομεν, σῴων φυλαττομένων τῶν νόμων τῶν ἤδη περὶ τῶν [69]) αἱρετικῶν προενεχθέντων, καὶ περὶ [70]) τοὺς νεστοριανοὺς καὶ τοὺς ἀκεφάλους, ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τοὺς ἰακωβίτας καὶ μονοθελήτας ἢ [71]) εἰκονομάχους, καὶ ὅσαι ἄλλαι αἱρέσεις εἰσὶ παρὰ τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας ἀποκηρυσσόμεναι, καὶ ταύτας [72]) φωραθεῖέν τινες ἐνεχόμενοι, τὰ αὐτὰ περὶ τούτους [73]) ἅπαντας ἀπαραβάτως φυλάττεσθαι· ὥστε εἴποτε γονεῖς εὑρεθεῖεν μιᾷ τῶν ἀπηριθμημένων αἱρέσεων ἢ καὶ ἑτέρᾳ τινὶ τούτων παραπλησίᾳ κατεχόμενοι καὶ διὰ τοῦτο ἐκ τῆς κοινωνίας τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας κεχωρισμένοι, μὴ ἐξῇ [74]) αὐτοὺς [75]) κληρονόμους ἑαυτοῖς ἐνιστᾶν, εἰ μὴ παῖδας

testamento scribere. Et has quidem ingratitudinis causas esse statuimus.

14. Generalem vero liberis orthodoxis providentiam exhibentes jubemus, salvis legibus, quae jam de haereticis sunt latae, circa Nestorianos et Acephalos, nec non circa Jacobitas et Monotheletas vel Iconomachos, et si quae aliae sunt haereses a catholica et apostolica ecclesia declaratae, hisque aliqui adfecti esse comperiantur, eadem circa hos omnes inviolabiliter observari: ita ut, si parentes inveniantur uni enumeratarum haeresium aut etiam alii his adfini addicti atque ideo a communione catholicae ecclesiae segregati, iis non liceat sibi heredes instituere, nisi liberos orthodoxos

67) C: *καὶ τοῦτο μέν κ. τ. λ.* R: *ἐπὶ ἀχαριστίας αἰτίᾳ.* Bodlej. 3399: *καὶ ταῦτα μὲν περὶ ἀχαριστίας διετυπώσαμεν*

68) Nov. laud. §. 14.

69) Deest in B.

70) R: *περί τε τῶν νεστοριανῶν καὶ ἀκεφάλων, ὡσαύτως καὶ ἰακωβιτῶν κ. τ. λ.* Et ita hunc locum intellexisse videtur Reitzius: ego vero verba *καὶ περὶ τοὺς νεστοριανοὺς* sqq. non a voce *νόμων* pendere, sed ad *φυλάττεσθαι* referenda esse censui, et ita verti.

71) R et Bodlej. 3399: *καί.*

72) B: *εἰ καὶ ταύταις.*

73) C: *τούς.*

74) B: *ἐξεῖναι.*

75) B: *αὐτοῖς ἄλλους.* Bod-

ὀρθοδόξους καὶ τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ κοινωνοῦντας, ἢ παίδων μὴ ὑπόντων τοὺς ἐξ ἀῤῥενογονίας ἢ θηλυγονίας συγγενεῖς, ὀρθοδόξους δηλαδὴ τυγχάνοντας [76]).

ιε'. Εἰ δὲ ὡς εἰκὸς ἐκ τῶν παίδων τινὲς μέν εἰσιν ὀρθόδοξοι καὶ τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ κοινωνοῦντες, ἄλλοι δὲ ἐκ ταύτης κεχωρισμένοι, πᾶσαν τὴν τῶν γονέων περιουσίαν εἰς τοὺς παῖδας καὶ μόνον [77]) τοὺς ὀρθοδόξους περιέρχεσθαι θεσπίζομεν, εἰ καὶ τελευταίας βουλήσεις τὰ τοιαῦτα πρόσωπα ποιήσαιτο [78]) παρὰ τὴν δύναμιν ταύτης ἡμῶν τῆς διατάξεως διατυπούσας. εἰ δὲ μετὰ ταῦτα οἱ ἀδελφοὶ οἱ τῆς ἐκκλησίας [79]) κεχωρισμένοι ἐπὶ ταύτην ἀναστρέψουσι [80]), τὸ ἁρμόττον αὐτοῖς μέρος ἐν τῷ σχήματι, ἐν ᾧ εὑρεθείη κατὰ τὸν χρόνον, ὃν [81]) ἀποδίδοται, τούτοις παρέχεσθαι, ὡς μηδεμίαν περὶ τῶν καρπῶν ἢ τῆς διοικήσεως τοῦ μέσου χρόνου ὄχλησιν ἢ ἐπάχθειαν τοὺς ὀρθοδόξους ὑπομένειν τοὺς πρῴην τὰ μνημονευθέντα [82]) πράγματα διακρατήσαντας· ἐπειδὴ τῶν τοιούτων πραγμάτων, ἅτινα

et catholicae ecclesiae communicantes, aut liberis non extantibus, agnatos et cognatos, qui orthodoxi scilicet fuerint.

15. Si tamen forte ex liberis quidam sint orthodoxi et catholicae ecclesiae communicantes, alii vero ab ea separati, omnem parentum substantiam ad solos liberos orthodoxos pervenire volumus, etiamsi hujusmodi personae ultimas voluntates confecerint contra tenorem hujus nostrae constitutionis quid ordinantes. Quodsi postea fratres ab ecclesia separati ad eam revertantur, competens iis portio in eo statu, in quo invenitur quo tempore iis redditur, praebeatur, ut ne ullam de fructibus, aut administratione medii temporis molestiam vel gravamen orthodoxi patiantur, qui res memoratas antea tenuerunt: siquidem talium rerum,

lej. 3399: αὐτοὺς ἄλλους κλ. ἑαυτοῖς.

76) Nov. cit. §. 14.

77) B: μόνους.

78) B: ποιήσαιντο.

79) Verba τῆς ἐκκλησίας in C desunt.

80) B: ἐπιστρέψουσι.

81) B: καθ' ὅν.

82) B: διαμνημ.

ἐκ τῆς μοίρας τῶν ἀδελφῶν τῶν μὴ κοινωνούντων οἱ ὀρθόδοξοι ἐκτήσαντο, ὥσπερ τὴν ἐκποίησιν κωλύομεν [83], *οὕτω καὶ τῶν παρελθόντων χρόνων τοὺς καρποὺς ἢ τὴν διοίκησιν οὐδαμῶς παρὰ τούτων, ὑφ᾽ ὧν διεκρατήθη, εἰσπράττεσθαι ἢ ἀναψηλαφᾶσθαι κελεύομεν. εἰ δὲ μέχρι τοῦ πέρατος τῆς ἰδίας ζωῆς ἐν τῇ αὐτῇ πλάνῃ οἱ μὴ κοινωνοῦντες διαμένοιεν* [84], *τότε τοὺς ὀρθοδόξους ἀδελφοὺς ἢ κληρονόμους αὐτῶν πληρεστάτῳ δεσποτείας δικαίῳ τὰ αὐτὰ πράγματα κεκτῆσθαι θεσπίζομεν. εἰ δὲ οἱ παῖδες μὲν πάντες διεστραμμένοι* [85] *καὶ τῆς κοινωνίας τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἀλλότριοι εὑρεθεῖεν, ἄλλοι δὲ ἐγγύτατοι συγγενεῖς ἐξ ἀῤῥενογονίας ἢ θηλυγονίας τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τιμῶντες καὶ κοινωνικοὶ εἶεν καὶ ἀποδειχθεῖεν, τούτους τῶν παίδων* [86] *τῶν αἱρετικῶν προτιμᾶσθαι καὶ τὴν αὐτῶν διαδέχεσθαι κληρονομίαν. εἰ δὲ καὶ* [87] *οἱ παῖδες καὶ οἱ ἐγγύτατοι συγγενεῖς ἐκ* [88] *τῆς κοινωνίας τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ξένοι τυγχάνοιεν, τηνικαῦτα εἰ μὲν σχῆμα κληρικῶν* [89] *οἱ γονεῖς αὐτῶν ἔχοιεν, τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς πόλεως, ὅπου*

quas ex fratrum non communicantium portione orthodoxi sunt nacti, alienationem sicuti prohibemus, ita quoque praeteriti temporis fructus atque administrationem nequaquam ab his, qui eas possederunt, exigi et retractari jubemus. Sed si usque ad finem vitae non communicantes in eodem errore perseverent, tunc orthodoxos fratres eorumve heredes plenissimo dominii jure easdem res possidere volumus. Quodsi liberi omnes perversi atque a communione catholicae ecclesiae alieni inveniantur, ceteri autem proximi agnati vel cognati orthodoxae fidei cultores et participes sint et esse probentur, hi liberis haereticis anteferentur eorumque hereditatem accipient. Si et liberi et cognati proximi a communione orthodoxae fidei alieni fuerint, tunc, si parentes eorum conditionem clericorum habuerint, ad

83) B: *ἐκωλύομεν.*
84) B: *διαμείνοιεν.*
85) Bodlej. 3399: *διϊστάμενοι.*
86) Verba *τῶν παίδων* in R desunt.
87) Deest in R.
88) Deest in B.
89) L et Bodlej. 3399: *κληρικόν.*

τὴν οἴκησιν εἶχον, τὰ αὐτὰ πράγματα βουλόμεθα διαφέρειν· οὕτω μέντοι [90]) ὥστε εἰ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἐντὸς ἐνιαυτοῦ προθεσμίας τὰ τῶν τοιούτων προσώπων πράγματα διεκδικῆσαι ἀμελήσαιεν, τὴν αὐτῶν δεσποτείαν τῷ ἡμετέρῳ ταμιείῳ ἐκδικεῖσθαι. εἰ δὲ λαϊκοὶ ὦσι, δίχα τινὸς διακρίσεως τὰς αὐτῶν περιουσίας εἰς τὸ θεῖον ἡμῶν ἰδικὸν ὁμοίως περιέρχεσθαι. ἅτινα κρατεῖν θεσπίζομεν καὶ εἰ χωρὶς διαθήκης τὰ τοιαῦτα πρόσωπα τελευτήσοι [91]). πάντων τῶν κατὰ τῶν λοιπῶν [92]) αἱρετικῶν ἐν ταῖς ἄλλαις διατάξεσι διατυπωθέντων καὶ κατὰ τῶν νεστοριανῶν καὶ ἀκεφάλων καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων τῶν μὴ κοινωνούντων τῇ [93]) καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἐν ᾗ αἱ προλεχθεῖσαι ἅγιαι ἑπτὰ σύνοδοι καὶ πατριάρχαι ἀναφέρονται, καὶ κατὰ τῶν αὐτῶν κληρονόμων ὁμοίως φυλαττομένων. εἰ γὰρ ὑπὲρ κοσμικῶν αἰτιῶν μεριμνῶμεν, πόσῳ μᾶλλον ὑπὲρ τῆς τῶν ψυχῶν σωτηρίας προνοητικωτάτην φροντίδα δεῖ συνεισφέρειν; [94])

ις'. Εἰ τοίνυν πάσας τὰς εἰρημένας τῆς ἀχαρι-

ecclesiam urbis, ubi domicilium habebant, bona illorum pertinere volumus: sic tamen, ut, si ecclesiastici intra anni intervallum bona harum personarum vindicare neglexerint, dominium illorum nostro aerario applicetur. Sed si laici fuerint, sine ullo discrimine bona eorum ad sacrum nostrum patrimonium similiter perveniant. Quae obtinere volumus, etsi sine testamento hujusmodi personae obierint. Omnibus, quae adversus ceteros haereticos in aliis constitutionibus sunt sancita, et adversus Nestorianos et Acephalos aliosque omnes cum catholica ecclesia non communicantes, in qua praedicta sancta septem concilia et patriarchae censentur, et adversus heredes eorum similiter observandis. Si enim pro causis mundanis laboramus, quanto magis pro animarum salute providissimam curam impendere oportet.

16. Itaque si omnes praedictas ingratitudinis causas

90) R: μέντοιγε.
91) B: τελευτήσειεν.
92) B: πάντων τῶν κατα-λοίπων.
93) Bodlej. 3399: τῇ ἁγίᾳ.
94) Nov. cit. §. 14.

στίας αἰτίας εἴτε φανερὰς [95]) ἐξ αὐτῶν εἴτε μίαν οἱανδήποτε οἱ γονεῖς τῇ ἰδίᾳ ἐγγράψοιεν [96]) διαθήκῃ, καὶ οἱ γραφόμενοι κληρονόμοι τὰς ὀνομασθείσας αἰτίας ἢ μίαν ἐξ αὐτῶν ἀληθῆ εἶναι δείξαιεν, τὴν διαθήκην τὴν ἰδίαν ἔχειν ἰσχὺν παρακελευόμεθα [97]).

ιζ'. Εἰ δὲ ταῦτα μὴ παραφυλαχθείη [98]), μηδὲ ἐν γίνεσθαι [99]) πρόκριμα τοῖς ἀπὸ κληρονόμων γραφεῖσιν [100]), ἀλλ' ὅσον εἰς τὴν ἔνστασιν τῶν κληρονόμων ἀνήκει [101]) τῆς διαθήκης ἀκυρουμένης [102]) εἰς τὴν τῶν γονέων κληρονομίαν τοὺς παῖδας τοὺς ἐξ ἀδιαθέτου ἐξ ἴσης μοίρας ἔρχεσθαι, ὥστε μὴ τοὺς παῖδας πεπλασμέναις κατηγορίαις κατακρίνεσθαι, μήτε τινὰ περιγραφὴν ἐν ταῖς τῶν γονέων περιουσίαις ὑπομένειν. εἰ μέντοιγε συμβαίη ἔν τισι τοιαύταις διαθήκαις ἢ ληγάτα τινὰ ἢ καὶ τὰ πίστει τινὶ παρατεθέντα [103]) ἢ ἐλευθερίας ἢ ἐπιτρόπων δόσεις καταλειφθῆναι, ἢ ἄλλα οἱαδήποτε κε-

sive certas ex iis sive unam qualemcunque parentes suo adscripserint testamento, et heredes scripti expressas causas aut unam earum veram esse ostenderint, testamentum suum robur obtinere jubemus.

17. Sin autem haec non fuerint observata, ne liberis exheredibus scriptis praejudicium fiat, sed quantum ad institutionem heredum pertinet, liberi irrito testamento rursus ad parentum hereditatem ab intestato ex aequali portione veniant, ut ne liberi fictis accusationibus condemnentur, aut ullam in parentum bonis circumscriptionem sustineant. Si tamen in hujusmodi testamentis vel legata vel fideicommissa vel libertates vel tutorum dationes relinqui, aut alia quaecunque ca-

95) Bodlej. 3399: τινάς.
96) B: ἐγγράψαιεν.
97) Nov. l. l.
98) Bodlej. 3399: φυλαχθῇ.
99) Idem: μηδὲν γίνεσθαι. B: μηδὲ ἐγγίνεσθαι.
100) R: τοῖς ἀποκληρονόμοις γραφεῖσι παισίν.
101) **Reitzius** verbum ἀνήκει ex Nov. restituit: Prochiri Codices omnes habent: πάλιν ἥκειν. **Reitzium** sequutus sum, quamquam vitium etiam infra in verbis: τοὺς παῖδας τοὺς ἐξ ἀδιαθέτου latere possit, ubi Nov. alterum τοὺς omittit.
102) R: ἀναιρουμένης.
103) Bodlej. 3399: καταλιμπανόμενα.

φάλαια τοῖς νόμοις ἐγνωσμένα ὀνομασθῆναι, ταῦτα πάντα κελεύομεν πληροῦσθαι καὶ δίδοσθαι ἐκείνοις, οἷς κατελείφθη, ὡς εἰ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος μὴ ἀνατραπεῖσα ἡ διαθήκη ἐκράτει [104]).

ιη'. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν διαθηκῶν τῶν γονέων διετυπώσαμεν. δίκαιον δὲ εἶναι συνείδομεν καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου περὶ τῶν διαθηκῶν τῶν παίδων τὰ αὐτὰ μετά τινος διαστίξεως [105]) διατυπῶσαι. θεσπίζομεν τοίνυν, μὴ ἐξεῖναι τοῖς παισὶ τοὺς ἰδίους γονεῖς ἀποκλήρους καταλιμπάνειν, ἢ καθ' οἱονδήποτε τρόπον τῶν ἰδίων πραγμάτων, ἐν οἷς διατίθεσθαι ἐξουσίαν ἔχουσι, τούτους παντελῶς ἀλλοτρίους ποιεῖσθαι, εἰ μὴ τὰς αἰτίας, ἃς ἀριθμοῦμεν, ἐν [106]) ταῖς ἰδίαις ἰδικῶς [107]) ἐγγράψοιεν [108]) διαθήκαις [109]).

ιθ'. Ταύτας δὲ εἶναι κελεύομεν [110]) εἰ οἱ γονεῖς εἰς ἀναίρεσιν ζωῆς τοὺς ἰδίους παῖδας παραδοῖεν, δίχα μέντοιγε αἰτίας εἰς καθοσίωσιν ἀναφερομένης [111]).

pita legibus cognita nominari contigerit, haec omnia impleri volumus, iisque praestari, quibus relicta sunt, perinde ac si testamentum hac in parte non rescissum valeret.

18. Et haec quidem de testamentis parentum statuimus. Aequum vero censemus ex diverso quoque de testamentis liberorum eadem cum quadam distinctione statuere. Sancimus igitur, ne liberis liceat parentes suos exheredare, aut quoquo modo rebus suis, de quibus testandi jus habent, omnino alienos facere, nisi causas, quas enumerabimus, suis specialiter testamentis adscripserint.

19. Has autem esse jubemus: Si parentes liberos suos ad vitae amissionem tradiderint, praeter causam ad majestatis crimen spectantem.

104) Nov. l. l.
105) C: διατάξεως.
106) Bodl. 3399: ποιεῖσθαι, ἢ μετὰ αἰτίας ἃς ἀριθμ. εἰ ἐν ταῖς κ. τ. λ.
107) Deest in B.
108) B: ἐγγράψαιεν.
109) Nov. cit. cap. 3 §. 14 in fine et cap. 4 pr.
110) Verba: Ταύτας — κελεύομεν P non habet.
111) L: ἀναφαινομένης. — Nov. cit. §. 1.

κ'. Εἰ φαρμακείαις ἢ γοητείαις ἢ ἄλλῳ τρόπῳ οἱ γονεῖς τῇ τῶν παίδων ζωῇ ἐπιβουλεύσαντες ἀποδειχθεῖεν [112]).

κα'. Εἰ ὁ πατὴρ τῇ ἰδίᾳ νύμφῃ ἢ τῇ παλλακῇ τοῦ ἰδίου παιδὸς συμμιγείη [113]).

κβ'. Εἰ οἱ γονεῖς τοὺς ἰδίους παῖδας διαθήκας ποιήσασθαι κωλύσαιεν ἐν τοῖς πράγμασιν, ἐν οἷς ἔχουσιν ἄδειαν τοῦ διατίθεσθαι· πάντων δηλαδὴ τῶν ἐπὶ τῇ κωλύσει τῶν τοιούτων διαθηκῶν φυλαττομένων, ἅπερ ἐπὶ τῷ τῶν γονέων διεστίξαμεν προσώπῳ [114]).

κγ'. Εἰ συμβῇ [115]) τὸν ἄνδρα τῇ ἑαυτοῦ γαμετῇ ἢ εἰς ἀναίρεσιν ἢ εἰς ἔκστασιν τῆς διανοίας δοῦναι φάρμακον, ἢ τὴν γαμετὴν τῷ ἀνδρὶ, ἢ ἄλλῳ τρόπῳ τὸν ἕτερον τῇ τοῦ ἑτέρου ζωῇ ἐπιβουλεῦσαι, τὸ μὲν [116]) τοιοῦτον ἔγκλημα οἷα [117]) πούβλικον ὑπάρχον κατὰ τοὺς νόμους ἐξετάζεσθαι καὶ νομίμης ἐκδικήσεως ἀξιοῦσθαι θεσπίζομεν, τοῖς δὲ παισὶν ἄδειαν εἶναι ταῖς ἰδίαις

20. Si veneficiis aut maleficiis aut alio modo parentes liberorum vitae esse insidiatos demonstratum fuerit.

21. Si pater cum sua nuru aut filii concubina rem habuerit.

22. Si parentes liberos suos testamenta facere prohibuerint in his rebus, in quibus testandi licentiam habent; omnibus scilicet in prohibitione hujusmodi testamentorum observandis, quae super parentum persona cum distinctione statuimus.

23. Si contigerit virum uxori suae aut ad interitum aut ad mentis emotionem medicamentum dedisse, vel uxorem marito, aut alio modo alterutrum alterius vitae insidiatum esse, tale quidem crimen utpote publicum secundum leges inquiri et condigna ultione vindicari praecipimus: liberis autem facultatem dari, in

112) Nov. cit. §. 2.
113) Nov. cit. §. 3.
114) Nov. cit. §. 4. — Cf. supra cap. 6 hujus tituli.
115) B: συμβαίη.
116) Deest in B.
117) Deest in C et B.

διαθήκαις μηδὲν ἐκ τῶν ἰδίων περιουσιῶν ἐκείνῳ τῷ προσώπῳ καταλιμπάνειν, τῷ τὸ τοιοῦτον μῦσος πεπραχέναι [118]) γινωσκομένῳ [119]).

κδ'. Εἰ τῶν παίδων ἢ [120]) ἑνὸς ἐξ αὐτῶν ἐν μανίᾳ τυγχάνοντος οἱ γονεῖς φροντίσαι αὐτῶν ἀμελήσαιεν, πάντα καὶ ἐνταῦθα παραφυλάττεσθαι προστάσσομεν [121]), ἅτινα περὶ τῶν μαινομένων γονέων ἀνωτέρω ἐθεσπίσαμεν [122]).

κε'. Τούτοις τοῖς θέμασι καὶ τὴν τῆς αἰχμαλωσίας συμφορὰν προστίθεμεν, ἐν ᾗ εἰ [123]) τοὺς παῖδας κρατεῖσθαι [124]) καὶ διὰ τῆς τῶν γονέων καταφρονήσεως ἢ ἀμελείας μὴ ἀναῤῥυσθέντας τελευτῆσαι συμβαίη, μηδαμῶς τοὺς τούτων γονεῖς εἰς τὰς περιουσίας ἔρχεσθαι τῶν παίδων, ἐφ' αἷς [125]) διατίθεσθαι οἱ παῖδες ἠδύναντο, ἀλλὰ πάντα καὶ ἐν τούτῳ τῷ κεφαλαίῳ φυλάττεσθαι, ἅπερ καὶ περὶ γονέων καὶ περὶ [126]) συγγενῶν τῶν ἐξ ἀδιαθέτου εἰς τὰ τῶν τοιούτων προσώπων [127])

testamentis suis ex propriis bonis nihil relinquere ei personae, quae tantum scelus commisisse cognoscetur.

24. Si liberis aut uno ex iis in furore constitutis, parentes curam iis adhibere neglexerint, omnia et hic observari praecipimus, quae de parentibus furiosis supra disposuimus.

25. Hisce casibus etiam captivitatis infortunium adjicimus, in qua si liberos detineri, et propter parentum contemtum aut negligentiam non redemtos mori contigerit, parentes nequaquam ad liberorum bona veniant, de quibus hi testari poterant, sed et in hoc capite omnia serventur, quae de parentibus et de cognatis, qui in hujusmodi personarum jura ab intestato

118) R: μῖσος πατραχέναι.
119) Nov. cit. §. 5.
120) In B deest. C: ἢ ἐξ.
121) R: θεσπίζομεν.
122) R: τεθεσπίκαμεν. — Nov. cit. §. 6. — Cf. hujus tituli cap. 9.
123) C: εἰς.
124) Bodl. 3399: παρακρατ.
125) Idem: ἐν αἷς.
126) In C deest: sed rectius haec particula repetitur propter contradistinctionem.
127) Id est: γονέων.

δίκαια καλουμένων ἢ περὶ τῶν ἐξωτικῶν γραφομένων [128]) κληρονόμων ἀνωτέρω [129]) διετυπώσαμεν [130]).

κς'. Εἴ τις ἐκ τῶν μνημονευθέντων παίδων ὀρθόδοξος τυγχάνων αἴσθηται τὸν ἴδιον γονέα ἢ γονεῖς μὴ εἶναι ὀρθοδόξους, ταῦτα καὶ ἐπὶ ἐκείνων τῶν προσώπων κρατεῖν, ἅπερ ἀνωτέρω [131]) περὶ τῶν γονέων διετυπώσαμεν [132]).

κζ'. Εἰ τὰς τοιαύτας τοίνυν αἰτίας ἢ φανερὰς ἐξ αὐτῶν ἢ μίαν οἱ παῖδες ἐν ταῖς ἰδίαις ἐγγράψοιεν [133]) διαθήκαις, καὶ οἱ γραφόμενοι παρ' αὐτῶν κληρονόμοι ἢ πάσας φανερῶς ἢ μίαν ἐκ τούτων ἀποδείξαιεν ἀληθῆ [134]), τὴν διαθήκην ἐν τῇ ἰδίᾳ ἰσχύϊ διαμένειν προστάττομεν [135]).

κη'. Εἰ δὲ ταῦτα μὴ παραφυλαχθείη, μηδεμίαν δύναμιν τὴν τοιαύτην διαθήκην [136]) τόγε εἰς τὴν ἔνστασιν τῶν κληρονόμων ἔχειν θεσπίζομεν, ἀλλ' ἀνατρεπομένης τῆς διαθήκης τοῖς ἐξ ἀδιαθέτου εἰς τὴν τοῦ τε-

vocantur, aut de extraneis scriptis heredibus superius constituimus.

26. Si quis memoratorum liberorum, quum ipse sit orthodoxus, intellexerit patrem suum vel parentes non esse orthodoxos, eadem et in his personis locum habeant, quae superius circa parentes sanximus.

27. Itaque si hujusmodi causas aut certas ex iis aut unam liberi suis adscripserint testamentis, scriptique ab his heredes aut omnes manifesto aut unam ex his veram ostenderint, testamentum in suo robore permanere praecipimus.

28. Sin autem haec non fuerint observata, nullam vim illud testamentum quantum ad heredum institutionem habere sancimus, sed rescisso testamento iis, qui

128) B: καλουμένων.
129) Cf. supra cap. 10 — 12.
130) Nov. cit. §. 7.
131) Cf. supra cap. 13 — 15. — Mox B, rectius fortassis: ἐπὶ τῶν γονέων.
132) Nov. l. l. §. 8.
133) B: γράψαιεν.
134) Bodl. 3399 addit: εἶναι.
135) Nov. cit. §. 9.
136) Bodlej. 3399: ἐν τῇ τοιαύτῃ διαθήκῃ.

λευτήσαντος κληρονομίαν καλουμένοις τὰ ἐκείνου πράγματα δίδοσθαι τυποῦμεν [137]· τῶν λεγάτων δηλονότι καὶ τῶν πίστει παρ' αὐτοῦ διδομένων [138]) καὶ τῶν [139]) ἐλευθεριῶν καὶ τῶν δόσεων τῶν ἐπιτρόπων καὶ τῶν ἄλλων κεφαλαίων, καθάπερ ἀνωτέρω εἴρηται, τὴν [140]) ἰδίαν ἐχόντων ἰσχύν. εἴ τι δὲ περὶ λεγάτου ἢ πίστει τινὶ παρ' αὐτοῦ δοθέντος [141]) ἢ ἐλευθεριῶν ἢ ἄλλων οἱωνδήποτε κεφαλαίων ἄλλοις νόμοις εὑρεθείη ταύτῃ τῇ διατάξει ἐναντίον, τοῦτο κρατεῖν κατ' οὐδένα βουλόμεθα τρόπον. καὶ αὗται μὲν τῶν ἀποκλήρων [142]) αἱ ποιναί, τό γε εἰς τὰς τῆς ἀχαριστίας αἰτίας, κατὰ τῶν εἰρημένων προσώπων διετυπώθησαν· εἴ τινες δὲ ἐξ αὐτῶν εἰς ἐγκλήματα ἀναφέρονται, τοὺς τούτων πράκτορας [143]) καὶ τὰς ἄλλας ὑπομένειν ποινὰς τὰς τοῖς νόμοις διωρισμένας. ταῦτα δὲ διετυπώσαμεν, ἵνα καὶ τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς παῖδας ἀπὸ τῆς τῶν διαθηκῶν ὕβρεως ἐλευθερώσωμεν [144]).

κθ'. Εἰ δέ τινες κληρονόμοι ὀνομασθεῖεν, κἂν εἰ

ab intestato ad defuncti hereditatem vocantur, res illius dari jubemus: legatis scilicet et fideicommissis et libertatibus et tutorum dationibus et aliis capitibus, ut supra dictum, vires suas obtinentibus. Quodsi quid de legato vel fideicommisso vel libertatibus aliisve quibuslibet capitibus in aliis legibus huic constitutioni inveniatur contrarium, hoc nullo modo obtinere volumus. Et hae quidem exheredum poenae, quod ad ingratitudinis causas, adversus praedictas personas statutae sunt: sed si quae illarum inter crimina referantur, eorum patratores alias quoque poenas legibus definitas sustineant. Haec vero sanximus, ut et parentes et liberos a testamentorum injuria liberemus.

29. Si qui autem heredes sint nuncupati, etiamsi

137) Idem: διατυποῦμεν.
138) Idem et R: καταλιμπανομένων.
139) Deest in C.
140) C: καὶ τήν.
141) R: ἢ τῶν πίστει — καταλειφθέντων.
142) Bodlej. 3399 addit: καὶ παρασεσιωπημένων ἤτοι ἀμνημονεύτων.
143) R: ἐργάτας.
144) Nov. cit. cap. 4 §. 9 rel. et cap. 5 pr.

ῥητοῖς [145]) *πράγμασιν ἀρκεσθῆναι προσταχθεῖεν, ἐν τούτῳ τὴν μὲν διαθήκην μὴ ἀνατρέπεσθαι προστάττομεν, ὅπερ δὲ ἂν ἔλαττον αὐτοῖς τῆς ἐκ τῶν νόμων* [146]) *μοίρας καταλειφθείη, τοῦτο κατὰ τοὺς ἄλλους ἡμῶν νόμους παρὰ τῶν κληρονόμων ἀποπληροῦσθαι* [147]). *μία γάρ ἐστι τῆς ἡμετέρας γαληνότητος* [148]) *φροντὶς τὸ τὴν ὕβριν τῆς ἀποκληρώσεως τῶν γονέων καὶ τῶν παίδων ἀνελεῖν. σκοπεῖν γὰρ ὀφείλουσιν οἱ γονεῖς, ὅτι καὶ αὐτοὶ παῖδες γεγόνασι καὶ τὰ αὐτὰ παρὰ τῶν οἰκείων γονέων ἐσχήκασι, καὶ παραπλησίως οἱ νῦν ὄντες υἱοὶ σπουδάζουσι* [149]) *τοὺς τῶν γονέων λογισμοὺς θεραπεύειν, ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ γονεῖς ἐπιθυμοῦσι γενέσθαι καὶ ὑπὸ τῶν ἰδίων εὔχονται τιμηθῆναι παίδων* [150]).

certis rebus contenti esse jubeantur, propterea testamentum rescindi vetamus: sed quod forte minus legitima portione iis relictum fuerit, hoc secundum alias nostras leges ab heredibus suppleri jubemus. Unum enim serenitatis nostrae est studium, injuriam exheredationis parentum et liberorum tolli. Considerare enim parentes debent, quod liberi fuerunt, eademque a suis habuerunt parentibus, et quod similiter ii, qui nunc sunt liberi, student, ut parentum animos sibi concilient, quum et

145) B *τοῖς* pro *ῥητοῖς* exhibet.

146) Bodlej. 3399: *γονέων*.

147) B: *ἀποκληρ.* — Bodl. 3399: *τοῦτο κατὰ τοὺς ἄλλους ἡμῖν νόμους ἐξελέσθαι καὶ ἀποπληροῦσθαι τοῖς ἧττον ἔχουσι κατὰ τὸ νόμιμον μέρος.*

148) B: *τῇ ἡμετέρᾳ γαληνότητι.*

149) In Nov. vulgo est: *σπουδάζειν*, quasi a verbo *ὀφείλουσιν* pendeat: et Reitzius cum aliis *σπουδάζειν* pro *σπουδάζουσι* emendat, abnuentibus quamvis Codicibus. Codices Prochiri omnes, item Epanagoges, et Bodl. 3399 constanter lectionem *σπουδάζουσι* tuentur. Et habent rationem: imo non intelligo, quomodo Hombergk zu Vach, Reitzius et reliqui sibi persuaserint, lectionem *σπουδάζειν* in Novella recte habere. Nempe Justinianus admonet parentes, ut ne liberos exheredes scribant: ex illorum autem virorum sententia Justinianus etiam liberos hortari dicitur, ut ne parentes in *ultimis* voluntatibus praetereant, quum et ipsi *posthac* (scilicet post mortem!) liberos habere et ab iis amari cupiant! Haloander tamen in sua Novellarum editione rectum vidit, et *σπουδάζουσι* legit.

150) Nov. cit. cap. 5 pr.

λ'. Καὶ τοῦτο ἡμῖν ἔδοξεν εὐσεβές τε ἅμα [151]) καὶ χαρίεν, ἵνα ὁ τελείαν ἄγων ἡλικίαν μὴ δύναται τὸν συγγενῆ αὐτοῦ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομεῖν, παρ' οὗ προσκληθεὶς ἐπὶ ἐκδικήσει οἰκείου πράγματος κατημέλησε χωρὶς εὐλόγου προφάσεως [152]).

λα'. Ὁ ἐνήλικος ἀνηλίκῳ συζῶν οὐ δύναται τοῦτον [153]) ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομεῖν, μὴ ἐκδικῶν [154]) αὐτοῦ τὰ [155]) πράγματα.

λβ'. Ὁ συγγενῆ κεκτημένος ἢ κωφὸν ἢ ἄλαλον ἢ ἄφρονα ἢ μαινόμενον, εἰ μὴ προθυμούμενος [156]) διεκδικῇ τὰ αὐτῶν [157]) πράγματα, οὐ δύναται αὐτοὺς κληρονομεῖν. τὰ αὐτὰ καὶ περὶ αἰχμαλώτων.

ipsi parentes fieri cupiant atque a suis liberis honorari optent.

30. Et hoc nobis visum est pium aeque ac gratiosum, ut qui justae sit aetatis, cognato suo ab intestato succedere non possit, a quo vocatus ad rei suae defensionem sine idonea causa negligens fuit.

31. Major cum minore degens ab intestato ei succedere nequit, si res illius non defenderit.

32. Qui cognatum habet aut surdum aut mutum aut dementem aut furiosum, nisi sedulo res eorum defendat, succedere illis non potest. Eadem et in captivis.

151) Deest in C.

152) Hoc caput, et reliqua, quae in hoc titulo sequuntur, in Codice Bodlej. 3399 hanc rubricam prae se ferunt: Ἐκ τῆς νεαρᾶς διατάξεως βασιλείου. Similiter in JGR II p. 134 inter Novellas Basilii Macedonis leguntur. — Vide Harmenop. V, 9, 36 — 38.

153) Deest in B.

154) L: διεκδικῶν.

155) B: τὰ ἑαυτοῦ.

156) Leunclavius: προθυμουμένως. Bodlej. 3399: προμηθούμενος, et mox αὐτῶν τὰ πρ

157) B: ἑαυτοῦ, et mox αὐτόν.

ΤΙΤΛΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

Περὶ ἐλευθεριῶν.

α΄. Τῶν [1]) προσώπων ἄκρα διαίρεσίς ἐστιν αὕτη· ὅτι τῶν ἀνθρώπων οἱ μέν εἰσιν ἐλεύθεροι, οἱ δὲ δοῦλοι. καὶ τὴν μὲν ἐλευθερίαν, ἐξ ἧς ἡ τῶν ἐλευθέρων ἐπινενόηται προσηγορία, οὕτως ὁρίζεσθαι χρή. ἐλευθερία ἐστὶν εὐχέρεια φυσικὴ ἑκάστῳ συγχωροῦσα πράττειν, ἃ βούλεται, εἰ μὴ νόμος ἢ βία κωλύῃ. βία μὲν, ἐπειδὴ βουλόμενον ἐσθότε μέ τι πρᾶξαι, ὃ τοῖς νόμοις οὐκ ἀπηγόρευται, διακωλύει τὶς ἰσχύϊ μείζονι βιασάμενος· νόμῳ δὲ, ὅτε τιμωριῶν ἀπειλαῖς εἴργομαι πράττειν ἃ βούλομαι. οἰκέτην [2]) γὰρ ποιεῖν τι κατὰ γνώμην καὶ δεσπότου δέος ἐμποδίζει [3]).

TITULUS TRICESIMUS QUARTUS.

De manumissionibus.

1. Personarum summa divisio haec est, quod hominum alii sunt liberi, alii servi. Et libertas quidem, ex qua liberorum denominatio desumta est, ita definienda est: Libertas est naturalis facultas cuique permittens facere, quae vult, nisi lex aut vis impediat: vis quidem, quando volentem me aliquid forte facere, quod legibus non est prohibitum, aliquis probibet majori vi cogens: lex autem, quando poenarum minis inhibeor facere, quae volo. Servum scilicet facere quid pro arbitrio etiam domini metus prohibet.

1) P: Ἡ τῶν.

2) Locus corruptus, in quo emendando secutus sum Reitzium in notis ad Harm. I, 18, 2 not. 5 et ad Theophil. tom. I p. 44 not. p, quae omnino sunt conferendae. Addo lectionum in Codicibus varietates. C habet: οὐκέτι γὰρ ποιεῖν τι κατὰ γνώμην καὶ δεσποτείαν δέος ἐμπ. — B: οὐκέτι γὰρ κατὰ γν. καὶ δεσποτείαν ποιεῖν τι δέος ἐμπ. — M: οἰκέτῃ γὰρ π. τι κ. γν. καὶ δεσποτεία καὶ δέος ἐμπ. — Bodlej. 3399: οἰκέτην γὰρ ποιεῖν τι κ. γν. καὶ δεσπότην δέος καλῶς ἐμπ. — Codd. Epanagoges auctae: οὐκέτι γὰρ π. κ. γνώμην τι καὶ δεσπ. δέον ἐμποδίζειν.

3) P: Ἰνστιτ. α΄ τί. γ΄. — Theophil. I, 2 (3) pr. et §. 1. — Harm. I, 18, 1. 2.

β'. Δουλεία ἐστὶν ἐθνικοῦ νόμου διατύπωσις, ἐξ ἧς τις ὑποβάλλεται τῇ ἑτέρου δεσποτείᾳ, ὑπεναντίον [4]) φυσικοῦ νόμου. ἡ γὰρ φύσις πάντας ἐλευθέρους προήγαγεν [5]), ἡ δὲ τῶν πολέμων ἐπίνοια τὴν δουλείαν ἐφεῦρεν. ὁ γὰρ τοῦ πολέμου νόμος κτῆμα τῶν κρατούντων θέλει τοὺς νενικημένους εἶναι [6]).

γ'. Οἱ δοῦλοι ἢ τίκτονται ἢ γίνονται. τίκτονται μὲν [7]) οἱ ἐκ τῶν ἡμετέρων ἡμῖν προσγινόμενοι θεραπαινῶν. γίνονται δὲ οἱ ἐκ τῶν ἐθνικῶν νομίμων, τουτέστιν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας. καὶ ἡ μὲν τῶν δούλων τύχη οὐδεμίαν ἐπιδέχεται διαίρεσιν. οὐ γάρ ἐστιν εἰπεῖν ἐπ' αὐτῶν [8]) μᾶλλον ἢ ἧττον δοῦλος. ἔστιν οὖν ἄτομος ἡ δουλεία. ἐπὶ δὲ τῶν ἐλευθέρων [9]) πολλὰς εὑρίσκομεν διαφοράς· ἢ γὰρ εὐγενεῖς εἰσιν ἢ ἀπελεύθεροι [10]).

δ'. Οἱ ἐλεύθεροι εἰς δύο διαιροῦνται, εἰς εὐγενεῖς καὶ ἀπελευθέρους. καὶ εὐγενής [11]) ἐστιν ὁ εὐθέως ἅμα

2. S e r v i t u s est constitutio juris gentium, ex qua quis alieno subjicitur dominio, contra jus naturale. Natura enim omnes produxit liberos: bellorum autem ratio servitutem induxit, quoniam lex belli victos vult esse in potestate et dominio vincentium.

3. S e r v i aut nascuntur aut fiunt. N a s c u n t u r, qui ex ancillis nostris nobis obveniunt. F i u n t, qui ex jure gentium, id est ex captivitate acquiruntur. Et servorum quidem conditio nullam recipit divisionem: nec enim de iis dicere licet, magis aut minus servus. Est itaque indivisa servitus. Sed in liberis hominibus multas invenimus differentias: nam vel ingenui sunt vel libertini.

4. L i b e r i homines in d u o dividuntur genera, in ingenuos ac libertos. Et i n g e n u u s est, qui statim

4) R: ὑπεναντίως τοῦ φυσ. νομίμου.
5) C: προσήγ.
6) Bodlej. 3399 addit: ὡς βι. α' τι. δ' ἰνστιτουτίωνος. — Theoph. l. c. §. 2. — Harm. § 3.
7) B: καὶ τίκτονται οἱ.
8) B: αὐτῷ.
9) C: ἀπελευθέρων.
10) Theophil. l. c. §. 4 pr. et §. 5. — Harm. §. 4. 5.
11) B addit: μέν.

Digitized by Google

τῷ τεχθῆναι ἐλεύθερος ὢν καὶ μήπω τοῦ ζυγοῦ τῆς δουλείας γευσάμενος, εἴγε ἐκ συνοικεσίου [12]) εὐγενῶν τεχθείη [13]) εἴτε ἐκ δύο ἀπελευθέρων, εἴτε τὸ ἓν πρόσωπόν ἐστιν εὐγενὲς, τὸ δὲ ἕτερον ἀπελεύθερον [14]).

ε'. Εἰ δὲ καί τις ἐξ ἐλευθέρας τεχθῇ μητρὸς, δούλου δὲ πατρὸς, εὐγενὴς ὁμοίως ἔσται· ὥσπερ ὁ ἐξ ἐλευθέρας μητρὸς καὶ ἀδήλου πατρὸς, τοῦτ' ἔστιν ἀπὸ πορνείας, τεχθείς. οὐδὲ γὰρ βλάπτει τὴν τοῦ παιδὸς εὐγένειαν τὸ ἐκ πορνείας γενέσθαι τὴν σύλληψιν. ἀρκεῖ δὲ ἐλευθέραν εἶναι τὴν μητέρα κατὰ τὸν χρόνον τοῦ τοκετοῦ, εἰ καὶ ὁ τῆς συλλήψεως καιρὸς εἶδεν αὐτὴν δούλην [15]).

ϛ'. Καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου, εἰ ἐλευθέρα [16]) συλλάβῃ, καταδουλωθεῖσα δὲ κατά τινας αἰτίας νόμῳ ἐγνωσμένας τέκῃ [17]), ἐλεύθερον τὸ τεχθέν. ὁ γὰρ κυοφορούμενος οὐ βλαβήσεται ἐκ τῆς συμφορᾶς τῆς περιστάσης τὴν μητέρα [18]).

ut nascitur liber est, et nunquam servitutis jugum gustavit, sive ex matrimonio duorum ingenuorum aut duorum libertorum nascatur, sive una personarum sit ingenua, altera libertina.

5. Sed et si quis ex libera nascatur matre, servo autem patre, ingenuus aeque erit: sicuti qui ex libera quidem matre et incerto patre, id est ex stupro, natus est. Nec enim ingenuitati infantis nocet, quod vulgo sit conceptus. Et sufficit, tempore partus matrem fuisse liberam, etiamsi conceptionis tempus eam novit servam.

6. Et e contrario, si libera conceperit, sed ob certas causas legibus agnitas in servitutem redacta sit, liberum erit quod nascitur. Qui enim in utero est, non laeditur calamitate, quae matri accidit.

12) B: συνοικεσίων.
13) B: τεχθῇ
14) Theophil. I, 3 (4) pr. — Harm. §. 6.
15) Theophil. l. l. — Harm. §. 7.
16) C: ἡ ἐλευθ.
17) C: τέκῃ δέ.
18) Theoph. ibid. — Harm. §. 8.

ζ'. Ἐάν τις δούλη οὖσα κατὰ τὸν καιρὸν, ὃν συνέλαβε, τῆς δουλείας ἐλευθερωθῇ, ὀλίγου δὲ χρόνου παραδραμόντος κατεδουλώθη, εἶτα τέτοκε μετὰ τὴν καταδούλωσιν [19]), κελεύομεν ἐλεύθερον εἶναι τὸ τικτόμενον. ἀρκεῖ γὰρ τῷ ὄντι ἐν γαστρὶ τὸ κατὰ τὸν μέσον καιρὸν [20]) ἐλευθέραν εἶναι τὴν μητέρα [21]).

η'. Δύναταί τις ἐλευθεροῦν τὸν ἑαυτοῦ δοῦλον ἢ ἐν ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις, ἢ ἐπὶ ἀρχόντων [22]), ἢ ἐπὶ φίλων, ἢ δι' ἐπιστολῆς, ἢ ἐν διαθήκῃ, ἢ ἐν οἱᾳδήποτε τελευταίᾳ βουλήσει [23]).

θ'. Ἡ διάταξις κελεύει ἐπὶ πάσης ἐλευθερίας, εἴτε παρὰ στρατιώτου, εἴτε παρὰ ἰδιώτου [24]), εἴτε ζῶν ἐλευθερώσει τις τὸν ἐπίκοινον οἰκέτην εἴτε τελευτῶν, εἴτε ἥμισυ εἴτε τρίτον εἴτε ὁσονδήποτε μέρος ἔχει τοῦ οἰκέτου, εἴτε δύο εἴτε πλειονές εἰσιν οἱ [25]) κοινωνοὶ, ἀνάγκην αὐτοὺς ἔχειν τὰ ἴδια μέρη πιπράσκειν, ἢ αὐτῷ τῷ κοινωνῷ βουλομένῳ ἐλευθερῶσαι, ἢ

7. Si qua serva tempore conceptionis manumissa sit, elapso autem brevi tempore serva rursus sit facta, deinde peperit post novam servitutem, jubemus liberum esse partum. Sufficit enim ei, qui in utero est, medio tempore liberam fuisse matrem.

8. Potest quis manumittere servum suum vel in sacrosanctis ecclesiis, vel apud magistratus, vel inter amicos, vel per epistolam, vel in testamento, vel in qualicunque ultima voluntate.

9. Constitutio sancit in omni libertate, sive a milite sive a privato data, sive vivus quis manumittat communem servum sive moriens, sive dimidiam sive tertiam sive quantamcunque servi partem habeat, sive duo sive plures sint socii, ut necesse habeant suas partes vendere, vel ipsi socio manumittere volenti, vel

19) C: δούλωσιν.
20) B: κατὰ μέσον χρόνον.
21) Theoph. ibid. — Harm. §. 9.
22) B: ἄρχοντος.
23) Theophil. I, 4 (5), 1. — Harm. §. 10.
24) Verba εἴτε παρὰ ἰδ. C non habet.
25) Deest in B.

τῷ κληρονόμῳ αὐτοῦ. ἐξέστω δὲ καὶ αὐτὸν τὸν οἰκέτην σὺν ἐλευθερίᾳ γράφειν κληρονόμον, ἵνα αὐτὸς δώσῃ τὸ ἴδιον τίμημα. εἰ δὲ παραιτήσωνται οἱ κοινωνοὶ πωλῆσαι τὸ ἴδιον μέρος καὶ λαβεῖν τὸ τίμημα, γινέσθω ἐκεῖνος ἐλεύθερος μηδὲ τιμήματος διδομένου· τὸ δὲ πεκούλιον αὐτοῦ πάντες οἱ κοινωνοὶ ἐχέτωσαν κατὰ τὸ μέρος τῆς δεσποτείας, ἐξουσίαν ἔχοντος τοῦ ἐλευθεροῦντος τὸ ἴδιον μέρος τοῦ πεκουλίου παραχωρῆσαι [26] τῷ ἐλευθερουμένῳ· τῶν πατρωνικῶν δικαίων ἁρμοζόντων ἐκείνῳ μόνῳ τῷ ἐλευθερώσαντι [27].

ι'. Ἐὰν δὲ ὁ δοῦλος λογοθεσίοις ὑπόκειται, ὁριζέτω ὁ ἄρχων χρόνον, οὗτινος ἐντὸς καὶ τὰ λογοθέσια ὀφείλει ὁ δοῦλος ὑποστῆναι, καὶ παρέχειν [28] εἴ τι χρεωστεῖ, καὶ ἐλευθερωθῆναι

ια'. Ἔστω δὲ τὸ τίμημα τοῦ δούλου, εἰ μὲν ἀτεχνής ἐστιν, κ' νομισμάτων [29], ἐὰν ᾖ ὑπὲρ τοὺς ι' [30] ἐνιαυτούς· εἰ δὲ ἔλαττόν ἐστι, ι' νομισμάτων. εἰ δὲ τέχνην ἐπίσταται, χωρὶς νοταρίου καὶ ἰατροῦ, λ' νο-

heredi ejus. Liceat etiam ipsum servum cum libertate scribere heredem, ut ipse pretium suum det. Quodsi socii partem suam vendere ac pretium accipere recusaverint, fiat ille liber ne pretio quidem dato: peculium autem ejus socii omnino habeant pro dominii parte, data manumittenti potestate suam peculii partem manumisso concedere; patronatus juribus soli manumissori competentibus.

10. Sed si servus rationibus sit obnoxius, magistratus praefiniat tempus, intra quod et servus rationes reddere, et, si quid debet, praestare, ac sic liber fieri debeat.

11. Sit autem pretium servi, siquidem artificii expers sit, solidorum viginti, ubi decem annis major est: sin minor, solidorum decem. Sed si artem calleat,

26) R: παραχωρεῖν.

27) Cap. 9 — 12 continent versionem constitutionis 1 Cod. VII, 7. — Apud Harm. extant §. 14 — 17.

28) B: παρασχεῖν.

29) B: νομίσματα, et sic deinceps.

30) B: ιβ'.

Digitized by Google

μισμάτων· ἐὰν δὲ νοτάριός ἐστιν ἢ ἰατρὸς, ὁ μὲν νοτάριος ἕως ν' νομισμάτων, ὁ δὲ ἰατρὸς ἕως ξ' νομισμάτων. ἐὰν δὲ εὐνοῦχοι ὦσιν οἱ δοῦλοι μείζονες τῶν ι' ἐνιαυτῶν, χωρὶς τέχνης ν' νομισμάτων· ἐὰν δὲ τέχνην ἴσασιν, ο' νομισμάτων· ἐὰν δὲ τῶν ι' [31]) ἐνιαυτῶν ἥττονές εἰσι [32]), λ' νομισμάτων.

ιβ'. Εἰ δὲ οἱ κοινωνοὶ παραιτήσονται τὸ τίμημα λαμβάνειν [33]), λέγοντες ὅτι καὶ αὐτοὶ ἐλευϑερῶσαι βούλονται, πάντες ἅμα ἐλευϑερώσωσι [34]), τοῦ πεκουλίου παρ' αὐτοῖς μένοντος κατὰ τὸ μέρος τῆς δεσποτείας, τῶν δὲ δικαίων τῶν πατρωνικῶν πᾶσι τοῖς ἐλευϑερωταῖς ὁμοίως ἁρμοζόντων.

ιγ'. Ἠράσϑη τὶς δούλης ἀλλοτρίας, καὶ συνεφώνησε πρὸς τὸν δεσπότην αὐτῆς ἄλλο ἀνδράποδον ὑπὲρ αὐτῆς διδόναι, ἐὰν ἐλευϑερώσῃ αὐτὴν ἢ αὐτῷ παραδώσῃ αὐτὴν εἰς τὸ ἐλευϑερωϑῆναι παρ' αὐτοῦ. καὶ ὁ μὲν δεσπότης τῆς ϑεραπαίνης ἠλευϑέρωσεν αὐτὴν ἢ παρέδωκεν αὐτὴν [35]) τῷ ἐρῶντι αὐτῆς. λαβὼν δὲ ἐκεῖνος τὴν

extra notarium ac medicum, triginta solidorum: quodsi notarius aut medicus sit, notarius quidem ad solidos quinquaginta, medicus autem ad sexaginta usque solidos. Si vero eunuchi sint servi decem annis majores, sine artificio quinquaginta solidorum: si artificium calleant, septuaginta solidorum: si decem annis minores sint, triginta solidorum.

12. Quodsi socii pretium accipere recusent, dicentes se etiam ipsos velle manumittere, omnes simul manumittant, remanente apud eos peculio pro parte dominii, et patronatus juribus omnibus manumissoribus aeque competentibus.

13. Amabat quis ancillam alienam pactusque est cum domino illius se aliud mancipium pro eadem daturum, si illam manumitteret aut sibi traderet, ut a se manumitteretur. Et dominus quidem ancillae aut manu-

31) C: ιβ'.
32) B: ὦσι.
33) B: λαβεῖν.
34) B: ἐλευϑερώσουσι.
35) In B deest.

θεράπαιναν καὶ συναφθεὶς αὐτῇ παῖδας [36]) ἔσχεν ἐξ αὐτῆς, οὐ δέδωκε δὲ εὐγνωμόνως τὸ ἀντὶ [37]) αὐτῆς ἀνδράποδον. ὅθεν προσῆλθεν ὁ τῆς θεραπαίνης ποτὲ δεσπότης, καὶ ἀντιγέγραπται πρὸς αὐτὸν [38]) διάταξις λέγουσα· ὁπότε [39]) θεματίζεις, μεταξὺ σοῦ καὶ ἐκείνου, ὅντινα εἰς συνάφειαν τὴν θεράπαιναν τὴν σὴν συζεῦξαι ἑαυτῷ μνημονεύεις [40]), ἀρέσαι καὶ συμφωνηθῆναι, ἵνα σοὶ ὑπὲρ αὐτῆς δώσῃ ἀνδράποδον, ὀφείλεις [41]) εἰδέναι, ὅτι, ἐὰν ἠλευθέρωσας, ἢ ἐκείνῳ παρέδωκας [42]) καὶ αὐτὸς ἠλευθέρωσεν, ἀνακλητέας τῆς ἐλευθερίας ἐξουσίαν οὐκ ἔχεις [43]), ἀλλὰ μόνον, εἰ μήπω παρῆλθεν ὁ ὡρισμένος τῆς περὶ δόλου [44]) ἀγωγῆς χρόνος, τουτέστιν ἡ διετία [45]), καὶ τὴν πίστιν τοῦ συμφωνηθέντος ῥήγνυσιν, ἐπιζητῆσαι ὀφείλεις τὴν περὶ δόλου δοθῆναί σοι ἀγωγήν. ἐὰν δὲ παρὰ σοὶ ἡ δεσποτεία [46]) τῆς θεραπαίνης ταύτης ἀπέμεινεν, προσελθὼν τῷ ἄρχοντι τῆς ἐπαρχίας μετὰ τῶν ἐξ αὐτῆς γεννηθέν-

misit eam aut tradidit eam amatori. Is autem ancillam accipiens et semet illi conjungens liberos ex ea habuit, nec tamen bona fide pro ea mancipium dedit. Unde ancillae quondam dominus imperatorem adiit, et rescripta est ad eum constitutio, quae ait: Quum proponas, inter te et eum, quem in contubernio ancillam tuam sibi conjunxisse memoras, placuisse et convenisse, ut tibi pro eadem daret mancipium, debes intelligere, quod, si manumisisti, vel ei tradidisti et ille manumisit, revocandae libertatis potestatem non habes, sed solum, si necdum excesserit statutum de dolo actioni tempus, id est biennium, et fidem placiti rumpat, desiderare debes, de dolo tibi dari actionem. Quodsi penes te dominium ancillae hujus remansit, adito praeside pro-

36) B: παῖδα.
37) R: ὑπέρ.
38) C: αὐτοῦ.
39) C: τί ποτε.
40) C: συζ. ἑαυτῷ μνημονευθείς.
41) R: νόει τουτέστιν ὀφείλεις.
42) B: παραδέδωκας.
43) C: ἐχούσης.
44) C δούλου et hic et infra habet.
45) P addit: ὥς φησιν ἡ η' διάτ. τοῦ κ' τί. τοῦ β' βι. τοῦ κώδικος.
46) R: ὁ δεσπότης.

των δύνασαι αὐτὴν ἀναλαβεῖν, εἰ μή τις κινηθείη [47]) περὶ τῆς τύχης αὐτῆς ζήτησις [48]).

ιδ'. Ἐὰν ἐξέδωκεν ὡς ἐλευθέραν τὴν ἑαυτοῦ θεράπαιναν ὁ δεσπότης, ὁ δὲ ἐλεύθερος ὢν καὶ πιστεύσας τῷ διδόντι ταύτην ἔλαβεν, ἴσως καὶ προικῴων γενομένων συμβολαίων, ἢ μηδὲ γενομένων μὲν, τῆς δὲ αὐτοῦ γνώμης τὸ πρᾶγμα διοικησαμένης, οὐκ ἂν εἴη δίκαιον τὸν τοιοῦτον μὴ συνεστάναι γάμον· ἀλλὰ σιωπηρὰν ἐλευθερίαν ἀκολουθεῖν εἴτε τῷ ἀνδρὶ εἴτε τῇ γυναικὶ τοιούτου [49]) τινὸς παρὰ τοῦ δεσπότου γεγονότος θεσπίζομεν, ἀναρπάζεσθαί τε τὸν τοιοῦτον ἢ τὴν τοιαύτην εἰς εὐγένειαν, καὶ τὸ πρᾶγμα ὡς ἐπ' ἐλευθέροις τε καὶ εὐγενέσι κρίνεσθαι. εἰ δὲ αὐτὸς μὲν οὐ συναρμόσειε τὸν γάμον ὁ θατέρου τῶν προσώπων δεσπότης, εἰδείη [50]) δὲ τὸ γενόμενον καὶ ἐξεπίτηδες ἀποκρύπτοι, ἵνα ὕστερον [51]) ῥάψειε [52]) τῶν συναφθέντων θατέρῳ, τιμωρούμεθα τὴν τοιαύτην, εἴγε σαφῶς ἀποδειχθείη [53]), κακουργίαν, καὶ ἀφαιρούμεθα τὴν δεσποτείαν παρὰ [54])

vinciae cum ejus natis potes hanc recuperare, si nulla moveatur de statu ejus quaestio.

14. Si ancillam suam tanquam liberam dominus elocavit, et liber homo danti credens eam duxit, fortasse factis etiam dotalibus instrumentis, aut nequidem factis, sed animi ejus destinatione rem ita gerente, iniquum foret, hujusmodi nuptias non consistere: sed tacitam consequi libertatem sive virum sive mulierem, si quid tale a domino fiat, praecipimus, et rapi illum vel illam ad ingenuitatem, causamque ut inter liberos atque ingenuos actam judicari. Quodsi non ipse quidem alterutrius harum personarum dominus nuptias conciliaverit, sed quid fiat sciverit et consulto dissimulet, ut postea alterutri conjugum negotium facessat, punimus

47) B: κινηθῇ.

48) P: βι. β' τί. κ' διατ. δ'. — Cod. II, 20, 4. — Harm. §. 24, 25.

49) Bodlej. 3399: καὶ τοιούτου.

50) C: εἴη. L: εἰ εἰδείη δέ.

51) C: ἀπόκρυπτον πρᾶγμα, omissis verbis: ἵνα ὕστ.

52) C: ῥάψοιεν. B: γράψειε.

53) C: ἀποδειχθῇ.

54) B: ἀπό. Bodlej. 3399 simpliciter: τῶν οὕτω πον.

τῶν τοιούτων πονηρῶς βεβουλευμένων· καὶ ἔστω πάλιν καὶ τοῦτο γάμος, ὥσπερ ἂν εἰ συνῄνεσεν ὁ κεκτημένος τὴν ἀρχὴν, καὶ ὁ μὲν ἐκπιπτέτω τῆς δεσποτείας, αὖθις δὲ εἰς εὐγένειαν ἀναρπαζέσθω τὸ δοῦλον πρόσωπον. τοιούτου συμβαίνοντος ἀποτελέσματος, εἴπερ συνῄνεσεν ἢ εἴπερ ἐκακούργησεν ὁ κεκτημένος, πρόδηλον οὖν [55]), ὡς καὶ οἱ παῖδες ἐκ [56]) τῶν τοιούτων γάμων ἐλεύθεροί τε καὶ εὐγενεῖς [57]) ἔσονται [58]).

ιε'. Δοῦλος στρατευόμενος εἰδήσει τοῦ οἰκείου δεσπότου ἐλευθεροῦται [59]).

ιϛ'. Ὁ μηνύων τὸν φόνον τοῦ οἰκείου δεσπότου τὴν ἐλευθερίαν ἐχέτω ὡς ἔπαθλον [60]).

ιζ'. Ἴσμεν ἤδη τινὰ τῶν παλαιῶν διάταξιν [61]) παρακελευομένην, τὰς τῶν τελευτώντων ἀδιαθέτως περιουσίας, οἷς κατὰ νόμους οὐχ ὕπεστιν ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμος, ἐπὶ τὸ θεῖον ἡμῶν ταμιεῖον εἰσκομίζεσθαι·

hujusmodi malitiam, si clare probetur, dominiumque his malevolis adimimus: sintque hae rursus nuptiae, proinde ac si dominus consenserit ab initio, et ille quidem dominio excidat, serva autem persona ad ingenuitatem rapiatur. Si talis casus emerserit, sive consenserit sive malitiose egerit dominus, manifestum scilicet est, etiam filios ex hujusmodi nuptiis liberos atque ingenuos fore.

15. Servus sciente domino militans liber fit.

16. Qui domini sui caedem indicat, libertatem praemium habeat.

17. Scimus aliquam olim veterum constitutionum sanxisse, ut bona intestato morientium, quibus secundum leges nullus ab intestato heres est, in sacrum nostrum aerarium inferantur: quo saepe etiam serviles

55) B: *γοῦν.* Bodlej. 3399: *ὅν.* Idem mox *τεχθέντες* pro *παῖδες* habet.

56) B: *οἱ ἐκ.*

57) Bodlej. 3399 addit: *κατὰ τόνδε ἡμῶν τὸν νόμον.*

58) Nov. 22 c. 11. — Harm. §. 26. 27.

59) Cod. XII, 33, 6. — Harm. §. 32.

60) Cod. VII, 13, 1. — Hoc caput ex Theodori Codice desumtum est. Vide Basil. Fabrot. VI p. 532. — Harm. §. 33.

61) Cod. X, 10, 1.

ἐν ᾧ πολλάκις καὶ οἰκετικὰ πρόσωπα συναπενήνεκται [62]), ὡς ἐντεῦθεν ἀδιάλυτον τὸν τῆς δουλείας ζυγὸν αὐτοῖς [63]) γνωρίζεσθαι. διὰ τοῦτο ἡ ἡμετέρα γαληνότης ἱλέῳ τε καὶ συμπαθεῖ ὄμματι ἀπὸ τῆς δεῦρο παρακελεύεται πᾶν οἰκετικὸν πρόσωπον ἀνῆκον ὡς ἐξ ἀδιαθέτου τῷ θείῳ ἡμῶν ταμιείῳ ἐν πάσῃ τῇ ἡμετέρᾳ πολιτείᾳ πρὸς ἐλευθερίαν ἀφίεσθαί τε καὶ ἀνάγεσθαι [64]), καὶ τὰ τῶν ῥωμαίων κατὰ νόμους αὐτοῖς διαπράττειν ἐν ἅπασι, κἂν [65]) ἐν μόνοις οἰκετικοῖς [66]) προσώποις ἡ οὐσία πᾶσα καθεστήκοι. ὡς εἴ τίς γε τὴν τοιαύτην νομοθεσίαν παραβλέψειε, μὴ τύχοι [67]) ἐλευθερίας τῶν αὐτοῦ [68]) ἁμαρτημάτων [69]).

personae illatae sunt, ita ut indissolubile servitutis jugum iis esset. Idcirco nostra serenitas propitio ac misericordi vultu ex hoc tempore constituit, ut omnis persona servilis, quae ab intestato ad sacrum nostrum aerarium pertinet, in omni nostro imperio ad libertatem dimittatur et perveniat, et quae Romanorum sunt, secundum leges in universum peragant, licet in solis servilibus personis totum patrimonium constiterit. Quodsi quis hanc legislationem contemserit, ne peccatorum suorum liberationem consequatur.

62) R: συμπροσεν.

63) B non habet.

64) R: εὐθέως ἀνάγεσθαι καὶ ἀφίεσθαι κατὰ τοὺς ῥωμαίων νόμους αὐτοὺς διαπρέπειν.

65) C: καί.

66) R addit: ἰδιωτικοῖς.

67) C: τύχοιεν. Mox Bodlej. 3399: παραβλάψειε.

68) R: οἰκείων pro αὐτοῦ.

69) Harm. §. 39, ad quem locum Contius notavit: *Similem habeo Novellam Constantini Porphyrogeniti.* Reitzius addit: *Fortasse intelligit eam, quam quintam numerat Leunclavius post Synopsin* (p. 23). — Contius Novellam Constantini hactenus ineditam intellexisse videtur, quae incipit a verbis: Πολλάκις ἐθαύμασα. (Conf. Witte in Zeitschr. f. gesch. Rechtswiss. VIII p. 185.) Particula tantum ejus Nov. apud Leunclavium l. l. est, addito insuper argumento totius Novellae, quod ex Balsamone Bonefidius in jure Orientali p. 23 primus ediderat. Verum enimvero Prochiri caput, quod hic habemus, Basilio deberi videtur: namque et inter Novellas Basilii legitur in JGR II p. 134, et in Cod. Bodlej. 3399 habetur sub hac rubrica: Ἐκ τῆς νεαρᾶς διατάξεως βασιλείου.

ΤΙΤΛΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ.

Περὶ λεγάτων [1]).

α'. Ὁ ληγατάριος οὐ δύναται μέρος καταδέχεσθαι καὶ μέρος παραιτεῖσθαι [2]).

β'. Ἀγέλης ληγατευθείσης, καὶ τὰ προστεθέντα λαμβάνει ὁ ληγατάριος. εἰ δὲ καὶ μειωθῇ, κἂν εἰς ἕνα βοῦν [3]) περιστῇ, λαμβάνει αὐτὸ ὁ ληγατάριος, εἰ καὶ ἐπαύσατο εἶναι ἀγέλη [4]).

γ'. Καὶ οἴκου ληγατευομένου καὶ καιομένου, λαμβάνει τὸ ἔδαφος [5]).

δ'. Ἐάν τις κτῆμα κατεξαίρετον τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ ὡς [6]) λεγάτον καταλιπὼν μετὰ ταῦτα καὶ ἄλλῳ τινὶ τὸ αὐτὸ κτῆμα ληγατεύσῃ, πάντες ἅμα συνιόντες οἱ ληγατάριοι τὸ κτῆμα λαμβάνουσιν [7]).

ε'. Ἐληγάτευσά σοι τὸν ἐμὸν οἰκέτην μετὰ τοῦ πεκουλίου αὐτοῦ. ἐπιζήσας τῇ ποιήσει τῆς διαθήκης

TITULUS TRICESIMUS QUINTUS.

De legatis.

1. Legatarius non potest partem acquirere et partem repudiare.

2. Grege legato, etiam quae accesserunt accipit legatarius. Si vero imminutus sit, etiamsi ad unum bovem redactus sit, consequitur eum legatarius, quamquam grex esse desiit.

3. Et domo legata atque exusta, solum accipit.

4. Si quis praedium per praeceptionem fratribus suis ut legatum reliquerit, ac deinde alii cui idem praedium legaverit, omnes simul legatarii concurrentes praedium accipiunt.

5. Legavi tibi servum meum cum ipsius peculio. Supervivens facto testamento servum manumisi, vel ab-

1) C: λεγάτου.

2) Dig. XXX, 38 pr. — Harm. V, 10, 5.

3) C et L et Bodlej. 3399: οὖν.

4) Dig. eod. dig. 21. — Harm. §. 6.

5) Dig. l. l. — Harm. §. 7.

6) B: εἰς.

7) Cod. VI, 37, 7. — Harm. §. 8.

ἠλευθέρωσα τὸν οἰκέτην, ἢ ἐξεποίησα αὐτὸν, ἢ συνέβη αὐτὸν τελευτῆσαι· οὐ μόνον ἐπ' αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῷ πεκουλίῳ τὸ ληγάτον ἐξουθενεῖ [8]). τῶν γὰρ πρωτοτύπων μὴ σωζομένων, ὑφεστάναι οὐ δύναται τὰ παρακολουθήματα [9]).

ϛ'. Ἐάν τινι μέρος τῆς οὐσίας ληγατευθῇ καὶ ὑφέληται τῆς κληρονομίας πράγματα [10]), ἐκπίπτει τῆς ἁρμοζούσης αὐτῷ τῶν ληγάτων ἀπαιτήσεως ἐφ' οἷς παρακατέσχε πράγμασι· τούτων γὰρ τὸ μέρος ἀπαιτεῖν οὐ δύναται [11]).

ζ'. Ἐὰν μέρος οὐσίας ληγατευθῇ, ἐπιλογὴν ὁ κληρονόμος ἔχει ἢ τὸ μέρος τῶν πραγμάτων δοῦναι, ἢ τὴν ἀποτίμησιν αὐτῶν· τῶν μέντοι ἀδιαιρέτων πάντως τὸ τίμημα δίδωσιν [12]).

η'. Ἐὰν πολλὰ καὶ διάφορα [13]) πράγματα ἔχων ληγατεύσω σοι ἐξ αὐτῶν ἓν ἢ καὶ [14]) πλείω, καὶ μὴ δηλώσω ποῖον ἐξ αὐτῶν, ὁ κληρονόμος ἔχει τὴν ἐπιλογὴν,

alienavi, aut mori eum contigit; non solum in ipso, sed etiam in peculio ipsius legatum evanescit. Nam re principali non salva, accessiones consistere nequeunt.

6. Si cui pars bonorum sit legata, et res ex hereditate subtraxerit, competente sibi legatorum petitione excidit in rebus, quas retinuit: harum enim partem petere nequit.

7. Si pars bonorum legata sit, optionem habet heres, aut partem dare rerum, aut earum pretium: individuorum tamen aestimationem omnino praestat.

8. Si multas ac diversas res habens, tibi unam earum vel plures legavero, neque significavero quamnam ex illis, heres electionem habet: sic tamen, ut

8) B: ἐξασθενεῖ.

9) Dig. XXXIII, 8, 1. 2. — Harm. §. 9. — B addit § hanc: Τῆς πρωτοτύπου αἰτίας μὴ ἐῤῥωμένης, οὐδὲ τὰ παρακολουθήματα ὡς ἐπίπαν ἔῤῥωνται. (Dig. L, 17, 178.)

10) B: πρᾶγμα.

11) Cod. l. c. const. 5. — Harm. §. 19.

12) Dig. XXX, 26 §. 2. — Harm. §. 20.

13) C: ἀδιάφ.

14) Deest in B.

Google

ἐφ' ᾧ μέντοι μὴ τὸ χεῖρον ἐπιδοῦναι τῷ ληγατευθέντι, ἀλλὰ τὸ μέσης ὑπάρχον ποιότητος [15]).

ΤΙΤΛΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ ʽΕΚΤΟΣ.

Περὶ ἐπιτρόπων.

α'. Ἐπιτροπεύονται κατὰ τὸν πολιτικὸν νόμον ἐλεύθεροι οἱ δεφενδεύειν ἤτοι διεκδικεῖν [1]) ἑαυτοὺς διὰ τὴν ἡλικίαν μὴ δυνάμενοι [2]).

β'. Ἐὰν ἔχῃ δίκην πρὸς τὸν ἐπίτροπον ὁ ὀρφανὸς, ἀναγκάζεται αἰτεῖν ἑαυτῷ κουράτωρα [3]).

γ'. Καὶ τῷ ἀλάλῳ δίδοται ἐπίτροπος [4]).

δ'. Τῷ υἱῷ τοῦ αἰχμαλώτου ἐπίτροπος οὐ δίδοται, ἀλλὰ τῇ οὐσίᾳ κουράτωρ· ὑποστρέφοντος γὰρ τοῦ πατρὸς γίνεται αὐτοῦ ὑπεξούσιος, ὡς εἰ μηδέποτε αἰχμαλωτισθῇ [5]).

ne legatario det pessimum, sed quod mediae est qualitatis.

TITULUS TRICESIMUS SEXTUS.

De tutoribus.

1. In tutela sunt secundum jus civile liberi homines, qui sese defendere vel tueri propter aetatem non possunt.

2. Si litem cum tutore pupillus habeat, curatorem sibi petere cogitur.

3. Etiam muto tutor datur.

4. Captivi filio non tutor, sed bonis curator datur: reverso enim patre filiusfamilias fit, quasi is nunquam captus fuisset.

15) Dig. eod. dig. 37. — Harm. §. 21.

1) B: ἐκδικ.

2) P: κϛ' βι. τί. α' διγ. . . — Dig. XXVI, 1, 1 pr. — Harm. V, 11, 9.

3) P: διγ. γ'. — Dig. eod. dig. 3 §. 2. — Harm. §. 10.

4) P: διγ. ϛ'. — Dig. h. t. dig. 6 pr. — Harm. §. 11.

5) B: ἠχμαλωτίσθη. — P: θέ. ε'. — Dig. eod. §. 4. — Harm. §. 12.

ε'. Καὶ τῷ ἔχοντι ἐπίτροπον νοσοῦντα ἢ γέροντα δίδοται κουράτωρ, ὅστις διοικητὴς πραγμάτων μᾶλλόν ἐστιν. καὶ ὁ λεγόμενος βοηθὸς κινδύνῳ τῶν ἐπιτρόπων διὰ τοῦ ἄρχοντος προχειρίζεται [6]).

ς'. Καὶ ὁ ἔπαρχος καὶ ὁ ἄρχων καὶ ὁ πρὸς καιρὸν ἐπιτραπεὶς ἐπαρχίας διοίκησιν, ἴσως τοῦ ἄρχοντος ἀποθανόντος, ἐπιτρόπους δύναται δοῦναι [7]).

ζ'. Οἱ στρατηγοὶ πάντες ἐπιτρόπους διδόασιν, ἀλλὰ μόνους τοὺς ὄντας ἐκ τῶν πόλεων αὐτῶν ἢ τῶν ὑπ' αὐτοὺς [8]) ἀγρῶν [9]).

η'. Προτιμῶνται τῶν θηλειῶν οἱ ἄῤῥενες εἰς τὰς ἐπιτροπὰς τελείας ἡλικίας ὑπάρχοντες, εἰ μὴ ἄρα μήτηρ ἢ μάμμη πρόσκειται [10]). αὗται [11]) γὰρ προσκαλοῦνται εἰς τὸ ἐπιτροπεύειν, προτιμώμεναι παντὸς ἐπιτροπεύειν ὀφείλοντος, ἐξῃρημένων μόνων τῶν κατὰ διαθήκας ἐαθέντων [12]).

θ'. Ὁ πλησιέστερος συγγενὴς ἐπιτροπεύει· εἰ δὲ

5. Etiam habenti tutorem aegrotantem aut senio confectum curator datur, qui bonorum potius administrator est. Et ita dictus adjutor periculo tutorum a magistratu constituitur.

6. Et praefectus et praeses et cui ad tempus provinciae administratio commissa est, mortuo forte praeside, tutores dare possunt.

7. Omnes municipales magistratus tutores dant, sed eos tantum, qui ex ipsorum urbibus aut agris sunt.

8. Praferuntur feminis mares justae aetatis in tutelis, nisi forte mater sit vel avia; namque hae ad tutelam vocantur, omnibusque, qui tueri deberent, praeferuntur, exceptis tantummodo, qui testamento sunt dati.

6) P: διγ. ιγ'. — Dig. h. t. dig. 13. — Harm. §. 13.

7) P: [τί. ε'] διγ. α'. — Dig. XXVII, 5, 1 pr. — Harm. §. 16.

8) B: αὐτάς.

9) P: διγ. β'. — Dig. eod. dig. 3. — Harm. §. 17.

10) R: πρόκειται.

11) C: αὐταί.

12) Ex Nov. 118 cap. 5. — Harm. §. 19.

πολλοὶ τὸν αὐτὸν ἐπέχουσι βαθμὸν, πάντες ἐπιτροπεύουσιν [13]).

ΤΙΤΛΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ ΈΒΔΟΜΟΣ.

Περὶ τοῦ πότε δεῖ ἐνάγειν τοὺς δανειστὰς κατὰ τῶν κληρονόμων τῶν τελευτησάντων [1]).

α'. Θεσπίζομεν, μηδενὶ παντελῶς ἐξεῖναι ἢ τοὺς κληρονόμους τοῦ τελευτήσαντος [2]) ἢ τοὺς γονεῖς ἢ τοὺς παῖδας ἢ γαμετὴν ἢ συγγενεῖς ἢ ἄλλους αὐτοῦ προσγενεῖς ἢ ἐγγυητὰς πρὸ τῆς τῶν θ' ἡμερῶν προθεσμίας, ἐν αἷς πενθεῖν δοκοῦσιν, αἰτιᾶσθαι ἢ καθ' οἱονδήποτε τρόπον παρενοχλεῖν, ἢ τινα ὑπόμνησιν αὐτοῖς ἐπιφέρειν, ἢ ἐν δικαστηρίῳ αὐτοὺς καλεῖν, εἴτε ὀνόματι χρέους παρὰ τοῦ τελευτήσαντος καταγομένου, εἴτε ἄλλης οἱασοῦν αἰτίας χάριν εἰς τὰ μνημονευθέντα ἰδικῶς ὁρώσης πρόσωπα [3]).

β'. Εἰ δὲ ἐντὸς τῶν θ' ἡμερῶν τολμήσοι τίς τινα

9. Proximus cognatus tutor est: et si plures eundem obtinent gradum, omnes tutores fiunt.

TITULUS TRICESIMUS SEPTIMUS.

De tempore, quo creditores adversus heredes defuncti agere oporteat.

1. Sancimus, ne cui prorsus liceat aut heredes defuncti aut parentes aut liberos aut conjugem aut cognatos aut alios ejus propinquos aut fidejussores ante novem dierum terminum, intra quos lugere videntur, convenire aut quoquo modo molestare, aut aliquam iis admonitionem facere, aut eos in jus vocare, seu nomine debiti a defuncto procedentis sive alius cujuscunque causae ergo, quae ad memoratas specialiter personas spectat.

2. Quodsi quis intra novem hosce dies ausit ali-

13) Nov. et Harm. ll. cc.
1) Harm. V, 12, 1.
2) C: τελευτῶντος.
3) P: Νεαρὰ ριε'. — Nov. 115 cap. 5 §. 1.

τῶν εἰρημένων προσώπων κρατῆσαι, ἢ μεθοδεῦσαί τινα ὁμολογίαν ἢ ὑπόσχεσιν, ἢ ἐγγύην παρ' αὐτῶν [4]) κομίσασθαι, ταῦτα πάντα ἀνίσχυρα εἶναι θεσπίζομεν [5]).

γ'. Μετὰ δὲ τὴν τῶν θ' ἡμερῶν παραδρομὴν [6]) εἴ τις κατὰ τῶν τοιούτων προσώπων τινὰς ἔχειν νομίσειεν ἀγωγάς, ταύτας κατὰ τοὺς νόμους ἐγγυμναζέτω. μηδενὸς δηλαδὴ τοῖς ἐνάγουσι προκρίματος ἐκ ταύτης τῆς προθεσμίας περὶ χρονίαν παραγραφὴν ἢ ἐν ἄλλῃ οἱᾳδήποτε δικαιολογίᾳ παντελῶς γινομένου [7]).

quas ex dictis personis detinere, aut aliquam stipulationem vel promissionem sibi procurare aut fidejussionem ab ea nancisci, haec omnia invalida esse jubemus.

3. Post elapsos autem novem dies si quis putet se adversus hujusmodi personas quasdam habere actiones, eas secundum leges exerceat; nullo scilicet praejudicio ex hoc termino circa temporalem praescriptionem vel aliam quamlibet allegationem omnino orituro.

4) C: αὐτοῦ.

5) Nov. l. l. — M addit in fine: καὶ ἐκπίπτειν τῆς ἰδίας ἀγωγῆς. R vero et P (allegans Νεαρὰν ξ') haec addunt: καὶ ἐκπίπτειν τῆς ἰδίας ἀγωγῆς, καὶ ἀπαιτεῖσθαι ἄλλο τοσοῦτον (R: τρίτον) ὅσον χρεωστεῖται, καὶ δημεύεσθαι τὸ τρίτον τῆς αὐτοῦ περιουσίας, καὶ ἀτιμοῦσθαι. Haec verba continent additamentum ex Nov. 60 cap. 1 pr. petitum.

6) C: δρομήν.

7) P: Νεαρὰ ριβ' (l. ριε'). — Nov. 115 cap. 5 §. 1.

ΤΙΤΛΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ ΌΓΔΟΟΣ.

Περὶ καινοτομιῶν [1].

α΄. Καινὸν ἔργον ποιεῖ τις ἢ διὰ τὸ [2]) οἰκοδομεῖν ἢ διὰ τὸ καταλύειν [3]) τίποτε καὶ τὴν προτέραν ὄψιν ἐναλλάσσειν [4]).

β΄. Τῷ δούλῳ κτίζοντι καλῶς παραγγέλλει τις περὶ καινοτομίας. δοῦλος δὲ ἑτέρῳ κτίζοντι παραγγέλλειν οὐ δύναται [5]).

γ΄. Ἐὰν πολλῶν τινων εἴη τὸ πρᾶγμα, περὶ ὃ γίνεται τὸ ἔργον, εἰ καὶ ἑνὶ μόνῳ παραγγελθῇ, ὀρθῶς γίνεται ἡ παραγγελία καὶ δοκεῖ πρὸς πάντας τοὺς δεσπότας γεγονέναι. εἰ δὲ εἷς ἐκ τῶν δεσποτῶν μετὰ τὴν παραγγελίαν ἐποικοδομεῖ, οὐκ ἐνάγονται περὶ τούτου τοῦ ἔργου οἱ ἄλλοι· οὐδὲ γὰρ χρὴ τὰ παρὰ [6]) ἑτέρου γινόμενα καταβλάπτειν τοὺς μηδὲν πεποιηκότας [7]).

TITULUS TRICESIMUS OCTAVUS.

De novis operibus.

1. Opus quis novum facit aut aedificando aut destruendo quid et priorem speciem immutando.

2. Servo aedificanti recte quis opus novum nuntiat. Servus autem alii aedificanti nuntiare nequit.

3. Si plurium communis sit res, circa quam opus fit, etsi uni soli denuntietur, recte fit denuntiatio et omnibus dominis facta esse videtur. Quodsi tamen unus dominorum post nuntiationem aedificet, de eo opere reliqui non conveniuntur: nec enim oportet ea, quae ab alio sunt facta, nocere his, qui nihil fecerunt.

1) Hic titulus integer extat in Cod. Bodlej. 3399 sub hac rubrica: περὶ καινοτομιῶν τί. τῶν κη΄ κεφ. οδ΄. Pauca tamen aliunde sunt adjecta.
2) R: τοῦ.
3) R: τοῦ κωλύειν.
4) Dig. XXXIX, 1, 1 §. 11. — Harm. II, 4, 1.
5) Dig. h. t. dig. 5 §. 1. — Harm. §. 10.
6) C: περί.
7) Dig. eod. §. 5. — Harm. §. 11.

δ'. Προστάττομεν, ἵνα [8]) ὁ τὸν παλαιὸν οἶκον ἀνανεῶν τὸ ἀρχαῖον σχῆμα μὴ παρεξίτω, μηδὲ [9]) ἀφαιρείσθω τὰ φῶτα ἢ τὴν ἄποψιν τῶν γειτόνων, εἰ μὴ ἄρα δουλείαν ἔχοι τοιαύτην κατὰ σύμφωνον ἢ ἐπερώτησιν παραχωρηθεῖσαν αὐτῷ ἢ ἐπιτρέπουσαν ὡς βούλεται τὸ παλαιὸν ἐναμείβειν σχῆμα. ὁ γὰρ τοιαύτην ἔχων δουλείαν ἀκωλύτως ἃ [10]) βούλεται οἰκοδομείτω, εἰ καὶ βλάπτει τοὺς γείτονας, ἐπειδὴ τοῦτο κατὰ τὸ σύμφωνον ἢ ἐπερώτησιν αὐτῷ ἐπιτέτραπται. ἡνίκα δὲ δύο οἶκοι ἀντικρὺ ἀλλήλων εἰσὶ, χρὴ μεταξὺ αὐτῶν ιβ' πόδας εἶναι, ἀρχομένους ἀπὸ τοῦ ἐπικειμένου τοῖς θεμελίοις οἰκοδομήματος καὶ μέχρι παντὸς τοῦ ὕψους φυλαττομένους [11]). τούτου γὰρ τοῦ διαστήματος φυλαττομένου ἔξεστιν ἑκάστῳ εἰς ἄπειρον ὕψος τὸν ἴδιον ἐγείρειν οἶκον, καὶ θυρίδας ἐν αὐτῷ παρακυπτικὰς κατασκευάζειν, εἴτε νέον οἰκοδομεῖν εἴτε παλαιὸν οἶκον ἀνασκευάζειν [12]) ἢ τὸν ἐκ πυρὸς διαφθαρέντα [13]).

4. Sancimus, ne quis veterem domum renovans antiquam formam excedat, neque lumina aut prospectum vicinorum auferat, nisi hujusmodi forte servitutem habeat per conventionem vel stipulationem sibi concessam aut permittentem, ut velit, veterem immutare formam. Qui enim talem servitutem habet, sine impedimento quaecunque vult aedificare potest, etiamsi vicinis incommodet, quoniam hoc ei per conventionem aut stipulationem concessum fuit. Quando autem duae domus ex adversa regione sunt sitae, oportet inter eas duodecim interesse pedes, qui incipiant ab aedificio fundamentis superstructo et in tota altitudine serventur. Hoc enim intervallo servato, licet unicuique ad indefinitam altitudinem suas excitare aedes, inque iis prospectivas aperire fenestras, et quidem sive novas aedificare sive veteres aedes aut igne corruptas instaurare.

8) R verbum προστάττομεν, L autem verbum ἵνα non habent.

9) B: μήτε.

10) B: ὅ.

11) C: φυλαττομένου.

12) R habet: οἰκοδομεῖ et ἀνασκευάζει.

13) Cod. VIII, 10, 12. — Harm. §. 45. Ibi dicitur esse ἐπαρχικὸν ἀπὸ τῶν τοῦ ἀσκαλωνίτου ἰουλιανοῦ τοῦ ἀρχιτέκτονος ἐκ τῶν νόμων ἤτοι ἐθῶν τῶν ἐν παλαιστίνῃ.

ε′. Ἐν ταύτῃ τῇ εὐδαίμονι πόλει ἄποψιν [14]) τοῦ γείτονος ιβ′ μόνους ἀπαιτῶν [15]) πόδας μὴ ἀφαιρείσθω, ἐὰν ἐξ εὐθείας ὁρᾷ τὴν θάλασσαν ἑστὼς [16]) ἐν τοῖς ἰδίοις οἴκοις ἢ καθήμενος ἐν αὐτοῖς καὶ μὴ ἀναγκαζόμενος παρατρέπειν ἑαυτὸν εἰς πλάγιον, ἐφ᾽ ᾧ [17]) ἰδεῖν τὴν θάλασσαν. ἐὰν δὲ ρ′ ποδῶν ἐν μέσῳ τῶν δύο οἴκων εἴη διάστημα, ἐξέστω ἀκωλύτως κτίζειν τῷ βουλομένῳ καὶ τὴν ἐπὶ θάλασσαν ἄποψιν ἀφαιρεῖσθαι τοῦ γείτονος [18]).

ϛ′. Εἰ δέ τις ἀπὸ μαγειρείου ἢ ἀπὸ ἀφεδρῶνος ἢ ἀπὸ κλιμακῶνος [19]) ἢ ἀπὸ βαστερνίων ἤγουν τῶν λεγομένων παρόδων ἤτοι διαβατικῶν ἄποψιν ἐπὶ θάλασσαν ἔχει [20]), τὴν τοιαύτην ἄποψιν καὶ ὁ ἐντὸς ρ′ ποδῶν οἰκοδομῶν ἀκωλύτως ἀφαιρεῖται, εἰ μόνον ιβ′ πόδες εἰσὶ μεταξὺ τῶν δύο οἴκων. εἰ δὲ καὶ σύμφωνόν ἐστιν ἐπιτρέπον τινὶ τὴν οἰκοδομίαν, κρατείτω τὸ σύμφωνον, εἰ καὶ βλάπτει τὸν γείτονα περὶ θαλάσσης ἄποψιν, εἴτε αὐτὸς ὁ νῦν δεσπόζων τοῦ οἴκου συνεφώνησεν,

5. In hac felici urbe prospectum vicini duodecim tantum pedes exigendo nemo auferat, si is ex directo in mare prospicit, stans in propriis aedibus aut sedens, ita ut non cogatur in obliquum se vertere, quo mare videat. Sed si centum pedum inter utramque domum intervallum sit, liceat sine impedimento aedificare volenti et prospectum in mare vicino auferre.

6. Si quis vero ex culina aut ex latrina aut scalis aut basterniis sive ita dictis trajectibus aut meatibus prospectum in mare habet, hujusmodi prospectum etiam is, qui intra centum pedes aedificat, sine fraude aufert, dummodo duodecim pedes inter utramque domum intersint. Sin autem conventio facta sit, quae cui aedificare permittit, valeat conventio, etiamsi vicino incommodet circa prospectum in mare, sive ipse aedium do-

14) Bodl. 3399: ἀπόλειψιν.
15) R: ἀπαιτεῖν.
16) Bodlej. 3399: ἕκαστος.
17) C: ὅ
18) Cod. l. l. Adde Nov. 63. 165. — Harm. §. 46; ibi tum hoc tum quod sequitur caput ἐπαρχικόν (cf. not. 13) audit.
19) R: κλίμακος.
20) B: ἔχοι.

εἴτε οἱ προκτησάμενοι αὐτοῦ τὸν οἶκον· οὐδὲ γὰρ προσήκει τὰς ὑπαρχούσας τινὶ δουλείας διὰ τῶν γενικῶν νόμων ἀναιρεῖσθαι [21].

ζ'. Δουλείαν ἐπιτιθέναι τοῖς ἐπικοίνοις οἰκήμασιν ὁ εἷς τῶν κοινωνῶν παρὰ γνώμην τοῦ ἑτέρου οὐ δύναται [22].

η'. Κατὰ δένδρων μέντοι καὶ κήπων δουλεία ἀπόψεως οὐ φυλάττεται [23].

θ'. Ὅτε μέσου ὄντος στενωποῦ ἢ πλατείας ὁδοῦ οἰκοδομεῖ τις τὸν ἑαυτου οἶκον, εἰ καὶ πλεῖον ἔχει τῶν ιβ' ποδῶν τὸ τοῦ στενωποῦ ἢ τῆς πλατείας μέτρον, μὴ ἀφαιρείσθω τὸ περιττὸν καὶ τῷ ἰδίῳ οἴκῳ προστιθέτω. οὐδὲ γὰρ ἐπὶ βλάβῃ τοῦ δημοσίου τοὺς ιβ' πόδας ὥρισεν ἡ διάταξις, ἀλλ' ὥστε μὴ στενώτερον τῶν ιβ' πο-

minus ita pactus sit, sive qui ante eum illas aedes possederunt: neque enim oportet competentes alicui servitutes per generales leges tolli.

7. Communibus aedibus servitutem imponere unus sociorum nequit citra alterius consensum.

8. In arboribus autem et hortis servitus prospectus non observatur.

9. Quando quis interjacente angiportu vel platea domum sibi aedificat, etiamsi angiportus vel plateae mensura plus duodecim pedibus habeat, ne tamen quod excedit auferat suaeque domui adjiciat. Nec enim in damnum publicum duodecim pedes constitutio praefinivit, sed ne angustior pedibus duodecim inter ambas

21) Cod. l. c. — Harm. eod. — Caeterum B et Bodl. 3399 *ἀφαιρεῖσθαι* habent. — Idem Bodlej. hoc loco subjicit epitomen Nov. 63: *Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς λογγίνῳ ἐπάρχῳ πόλεως. Πρᾶγμα δολερῶς γινόμενον καὶ αὐτῇ τῇ οἰκείᾳ κωνσταντινουπόλει. Ἡ διάταξις κελεύουσα μέχρι ρ' ποδῶν μηδένα κτίζοντα θαλάσσης ἀποκλείειν ἄποψιν διὰ παραπετάσματος ἢ καθ' ἕτερον τρόπον, τῇ καθαιρέσει τοῦ κτισθέντος καὶ ποινῇ δέκα χρυσίου λιτρῶν σωφρονίζουσα τὴν αὐτῆς νομοθεσίαν, ἐγράφη πρὸ ιζ' καλανδῶν μαρτίων βασιλείας ἰουστινιανοῦ.* —

22) Dig. VIII, 1, 2. — Harm. §. 58.

23) Cod. VIII, 10, 12 §. 2 in fine. — Harm. §. 59.

δῶν εἶναι τὸν μεταξὺ τῶν οἴκων ἀέρα. ὅτε δὲ πλεῖον εὑρεθῇ τὸ τῆς ῥύμης ἢ τῆς πλατείας μέτρον, μηδὲν ἐξ αὐτοῦ ἀφαιρεῖσθαι, ἀλλὰ τῇ πόλει περισώζεσθαι τὰ οἰκεῖα. ἐὰν δὲ παλαιῶν ὄντων τῶν [24]) οἴκων εὑρεθῇ μεταξὺ αὐτῶν καθαρὸς ἀὴρ στενώτερος ὢν τῶν ιβ' ποδῶν, μηδενὶ αὐτῶν ἐξέστω παρὰ τὸ παλαιὸν σχῆμα ὑψοῦν τὸν ἴδιον οἶκον ἢ θυρίδας ποιεῖν [25]).

ι'. Εἰ μέντοι πόδες ι' ἦσαν [26]) ἐν μέσῳ καὶ μὴ ἐλάττονες, τότε παρακυπτικὰς μὲν μὴ ἐξέστω τῷ [27]) κτίζοντι ποιεῖν, εἰ μὴ πρότερον εἶχεν αὐτάς, φωταγωγοὺς δὲ [28]) ἐξέστω αὐτῷ ποιεῖν ἀπὸ ἓξ ποδῶν τοῦ πάτου ἀνοιγομένας· μηδενὸς δυναμένου ποιεῖν ψευδοπάτιον ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ καὶ διὰ τοῦτο τὴν φωταγωγὸν θυρίδα κατασκευάζειν παρακυπτικήν.

ια'. Τὸν ἐπίκοινον τοῖχον οὐδέτερος τῶν κοινωνῶν δύναται καταλύειν ἢ ἀνανεοῦν παραγνώμην τοῦ κοινωνοῦ, ἐπειδὴ οὐκ ἔστι μόνος δεσπότης [29]).

domus sit aër. Ubi vero angiportus vel plateae mensura deprehenditur amplior, nihil inde auferendum, sed civitati propria servanda sunt. Si vero cum vetusta sint aedificia, inter ea reperiatur aër liber duodecim pedibus angustior, nemini eorum liceat praeter antiquam formam proprias extollere aedes aut fenestras facere.

10. Si tamen decem pedes intermedii sint neque pauciores, tunc prospectivas quidem aedificanti facere haud licebit, nisi eas ante habuerit, luciferas vero illi facere liceat a sexto pede supra solum aperiendas. Caeterum nemo in sua domo falsum facere potest solum, ut sic luciferam fenestram reddat prospectivam.

11. Communem parietem neuter sociorum demoliri aut reficere potest invito socio, quia non solus dominus est.

24) Deest in B.

25) Hoc et sequens caput est e dicta lege Cod. §. 6. — Apud Harm. §. 54. 55 inter ἐπαρχικά (cf. not. 13) legitur.

26) R: δώδεκα εἴησαν.

27) Apud B deest.

28) C non habet.

29) P: βι. η' τί. α' (l. β') διατ. η'. — Dig. VIII, 2, 8. — Cf. Harm. §. 41 pr.

ιβ'. Ἀπὸ γυμνοῦ τόπου οὐκ ἔστι κώλυσις τὸ ὑψοῦν [30]).

ιγ'. Ἐὰν τὸν πεσόντα οἶκον ἀνανεῶν βούληται ὑψῶσαι καὶ ἐμποδίσαι τοῖς τοῦ γείτονος φωσὶν ἢ ἕτερόν τι ποιῆσαι ἐπὶ βλάβῃ τοῦ γείτονος, ἀναγκάζεται καὶ τὸν τύπον καὶ τὴν κατάστασιν τῶν πρώην οἰκημάτων καὶ τὸ παλαιὸν σχῆμα φυλάττειν [31]).

ιδ' Οὗτινος τὰ οἰκήματα δικαίῳ δουλείας ὑπέρκειται [32]), ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τούτου ἐστὶν [33]) ἐπ' ἄπειρον ταῦτα ὑψοῦν, ἐν ᾧ μέντοι τὰ ὑποκείμενα οἰκήματα τοῦ γείτονος μὴ βαρύνειν δουλείᾳ βαρυτέρᾳ [34]) παρ' ἣν φέρειν ὀφείλουσιν [35]).

ιε'. Οὐ καλῶς τις κωλύει τὸν γείτονα αὐτοῦ ἀνοίγοντα πυλεῶνα κατὰ τῆς δημοσίας ἐντὸς τοῦ ἀπὸ τῶν κεράμων αὐτοῦ σταλαγμοῦ, ἐν ᾧ μὴ βλάπτῃ [36]) τὴν πάροδον [37]).

12. Ex nudo loco non prohibetur quis altius tollere.

13. Si domum collapsam reficiens velit altius tollere et vicini luminibus officere vel aliud quid in damnum vicini facere, cogitur et formam et statum veterum aedium et veterem modum servare.

14. Cujus aedes jure servitutis superiores sunt, in ejus est potestate illas in infinitum tollere, dummodo inferiores aedes vicini graviori haud premat servitute, quam pati debeant.

15. Non recte quis vicinum prohibet, si januam aperiat in publico intra stillicidium tecti sui, dummodo transitui haud noceat.

30) P: διατ. θ'. Dig. h. t. dig. 9 recte huc trahitur, dummodo verbum γυμνός interpreteris: *qui non serviat.* — Aliter Reitzius, quem vide ad Harm. §. 60.

31) P: διατ. ια'. — Dig. h. t. dig. 11 pr. — Harm. §. 61.

32) B: ὑπόκειται.

33) C: τουτέστιν.

34) R: δουλείαν βαρυτέραν.

35) Dig. h. t. dig. 24. — Harm. §. 62. — P addit §: Οἱ τὰ ὁροθέσια τῶν ἀγρῶν ἀνατρέποντες, ἐὰν ἐπίσημοί εἰσιν καὶ διὰ κέρδος ἴδιον τοῦτο ἐποίησαν, τυπτόμενοι διηνεκῶς ἐξοριζέσθωσαν.

36) B: βλάπτει.

37) P: βι. η' τί. β' διγ. μα'

ιϛ'. Ἐὰν ἡ πηγὴ, ἀφ' ἧς ἕλκει τὶς ὕδωρ, ξηρανθεῖσα ἐπί τινας χρόνους αὖθις πρὸς τὰς ἑαυτῆς ἐπανέλθῃ φλέβας, καὶ πάλιν τὸ ὕδωρ ἄρξηται φέρεσθαι, ἀνανεοῦται αὐτῷ ἡ δουλεία καὶ ἀποκαθίσταται αὐτῷ ὁ τοῦ ὕδατος ἑλκυσμὸς, καθὼς ἦν τὸ πρότερον [38]).

ιζ'. Οὔτε φοῦρνον οὔτε ἑστίαν ἐν τῷ ἐπικοίνῳ τοίχῳ δύναταί τις ποιεῖν. ἐν ᾧ τὸν ἐπίκοινον τοῖχον τὸ πῦρ καταβλάπτει [39]).

ιη'. Ἐάν τις ποιήσῃ τυρεψεῖον [40]), ἐξ οὗ καπνὸς ἐκπεμπόμενος καταβλάπτῃ τοὺς ἐν τοῖς ὑψηλοτέροις οἰκοῦντας, δύνανται κατὰ νόμους οἱ βλαπτόμενοι κωλύειν αὐτὸν εἰσπέμπειν τὸν καπνὸν, εἰ μὴ ἄρα τὶ δίκαιον παρεχώρησαν αὐτῷ τοῦ εἰσπέμπειν τὸν καπνόν. ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνάπαλιν, εἰ οἱ ἐν ταῖς ὑψηλοτέραις στέγαις οἰκοῦντες ὕδωρ ῥίπτουσιν ἢ κόπρον καὶ βλάπτουσι [41]) τοὺς ἐν τοῖς χθαμαλωτέροις οἰκοῦντας, κωλύονται τοῦτο ποιεῖν. ἐπὶ τοσοῦτον [42]) γάρ ἔξεστί τινι

16. Si fons, unde quis aquam ducit, per aliquot annos exaruerit, et postmodo ad suas venas redierit, atque aqua rursus deferri coeperit, renovatur illi servitus et aquae ducendae jus restituitur, quemadmodum ante fuit.

17. Neque furnum neque focum in muro communi facere quis potest, quatenus communi parieti ignis nocet.

18. Si quis tabernam casseariam fecerit, ex qua fumus emissus superius habitantibus incommodet, possunt qui laeduntur secundum leges illum prohibere, ne fumum immittat, nisi jus ei concesserint fumum immittendi. Sed et ex diverso, si superiorum contignationum inquilini aquam dejiciunt vel stercus et infra habitantibus nocent, hoc facere vetantur. Eatenus enim in suo

θέ. β'. — Dig. h. t. dig. 41 §. 1. — Harm. §. 63.

38) Dig. VIII, 3, dig. 34 §. 1 et dig. 35. — Harm. §. 100.

39) Dig. VIII, 2, 13 pr. — Harm. §. 70.

40) Bodl. 3399: πυρεψεῖον.

41) B: ῥίπτοντες ἢ κόπρ. βλάπτουσι.

42) C: τοσούτου.

ποιεῖν τι ἐν τοῖς ἑαυτοῦ, ἐφ' ὅσον ἕτερον μὴ καταβλάπτῃ. τὸ αὐτὸ καὶ περὶ δυσωδίας [43]).

ιθ'. Ἐὰν ὁ τοῖχός σου κατὰ τοῦ οἴκου μου κλίνῃ ἥμισυ ποδὸς, ἀναγκάζω σε ἀνορθοῦν αὐτόν [44]).

κ'. Ἐὰν δένδρον τοῦ γείτονος ἐν τῷ μεσαυλίῳ [45]) κείμενον μεγάλας ἐκτεῖναν [46]) ῥίζας τοὺς θεμελίους τῆς ἐμῆς [47]) οἰκίας βλάπτῃ, προνοίᾳ τοῦ ἄρχοντος ἀναγκαζέσθω ὁ γείτων ἐκτέμνειν [48]).

κα'. Ἐάν τις κατὰ ἀλλοτρίου τοίχου κατὰ βίαν θυρίδα [49]) ποιήσῃ, ἀναγκάζεται ἰδίοις ἀναλώμασι τὸ ἀρχαῖον ἀποκαταστῆσαι σχῆμα [50]).

κβ'. Οὐδεὶς δύναται κόπρον πλησίον τοῦ ἀλλοτρίου τοίχου ἔχειν [51]), εἰ μὴ τοιαύτην δουλείαν ἔχῃ [52]).

κγ'. Ἐάν τις γένηται χρεία ὑπαλλαγῆς ὀστράκων σωληναρίων τῶν καθεδρίων, ἕκαστος ἀπὸ τοῦ ἰδίου κα-

quid facere licet, quatenus alius non laedatur. Idem de foetore dicendum.

19. Si murus tuus semipedem in meam domum inclinet, cogo te eum erigere.

20. Si arbor vicini in area posita magnas extendat radices et fundamentis mearum aedium noceat, providentia judicis vicinus eam exscindere cogatur.

21. Si quis in aliena domo per vim fenestram fecerit, suis impensis pristinam formam restituere debet.

22. Nemo ad murum alienum sterquilinium habere potest, nisi hujusmodi servitutem habeat.

23. Si quid opus sit innovandis fistulis testaceis

43) Dig. VIII, 5, 8 §. 5. — Harm. §. 71.

44) P: βι. η' τί. ε'. διγ. ιζ'. — Dig. eod. dig. 17 pr — Harm. §. 72.

45) B: μεσαύλῳ.

46) C: ἐκτείνῃ. Bodl. 3399: ἐκτεῖνον.

47) Deest in C.

48) B addit: αὐτό. — Cod. VIII, 1, 1. — Harm. §. 90.

49) B: θυρίδας.

50) Cod. III, 34, 8. — Harm. §. 73.

51) Bodlej. 3399: ἐγχεῖν.

52) Dig. l. c. dig. 17 §. 2. — Harm. §. 84.

θεδρίου ἀρχόμενος διορθούσθω [53]) *μέχρις ἂν φθάσῃ ἑτέρου γείτονος καθέδριον* [54]).

κδ'. Τοὺς ὑπονομιαίους καράβους οὕτως δεῖ καθαίρειν καὶ ἐπανορθοῦν [55]) ἀρχόμενος ἕκαστος ἀπὸ τῶν ἰδίων τόπων, μέχρις ἂν φθάσωσιν ἑτέρων ἑτεροδεσπότων τόπων [56]) ἤγουν χριστηρίων [57]), κατὰ ἀναλογίαν τῶν ἀνωτέρω ῥηθέντων, καὶ ὄντων ἐν τοῖς κατάγουσιν ἐπικοίνων [58]) καθεδρίων. εἰ δὲ καὶ κῆπον παρέρχεται [59]) ὁ αὐτὸς ὑπονομιαῖος κάραβος, τὸν κύριον τοῦ κήπου [60]) ὀρύγειν τὴν ἀρδευομένην γῆν καὶ ἀνακαθᾶραι [61]) τοὺς νεμομένους, τῆς μηροποιήσεως [62]) ὀφειλούσης γενέσθαι ἐκ τοῦ νεμομένου [63]) τὸν τοιοῦτον κῆπον, τῆς σαπρίας ῥιπτομένης ἔξω τοῦ τοιούτου [64]) κήπου [65]).

canalium, unusquisque a suo meatu incipiens reficiat, donec ad alterius vicini tubas perveniat.

24. Cloacarii alvei ita repurgandi ac reficiendi sunt, ut quisque a suo incipiat loco, donec ad alios aliorum dominorum locos sive christeria perveniat ad similitudinem supra dictorum, etiamsi qui communes sint defluentium canalium. Quodsi hortum praeterfluat cloacarius alveus, dominus horti effodiet irriguam terram et quos possidet meatus repurgabit, flumine scilicet a possessore horti restituendo, et putredine ex hoc horto projicienda.

53) C: *διορθούμενος ἀρχέσθω.*

54) Harm. §. 81.

55) B: *ἐπανορθοῦσθαι.*

56) M: *ἑτεροδέσποτον τόπον.* B: *ἑτέρων ἑτέρων δεσποτῶν τόπων.* Bodlej. 3399: *ἑτέρων δεσποτῶν τόπον.*

57) Haec verba: *ἤγουν χριστηρ.* in Bodl. 3399 desunt.

58) M: *ἐπὶ κοινῶν.*

59) Bodlej. 3399: *εἰς κῆπον κατέρχεται.*

60) B: *τόπου.*

61) B: *ἀνακαθαίρειν.*

62) R: *μετροποιήσεως.*

63) C: *τοὺς νεμομένους.*

64) In B deest.

65) Harm. l. l., ubi vide Reitzium. — Locus multis difficultatibus laborans et cujus fons indicari nequit. Interim, ut variantes lectiones diligenter omnes notem, addo, apud Harmenopulum pro *μηροποιήσεως* vulgo haberi *μυροποιήσεως*, et in Epanagoge aucta, quam vocant, haec ita legi: *τῆς προνοίας ὀφειλούσης γίνεσθαι ἐκ τοῦ τὸν κῆπον νεμομένου τὸ τὴν σαπρίαν ἔξω παρ' αὐτοῦ ῥίπτεσθαι.*

κε'. Οὐ συνίσταται τοιοῦτον εἶδος δουλείας, ὥστε μὴ ἐξεῖναί με ἐν τῷ οἴκῳ μου τὴν ἑστίαν ἅπτειν ἢ πυρὰν ἅπτειν [66]), καὶ καθέζεσθαι ἢ λούεσθαι. ὅθεν κἂν ταῦτα [67]) συμφωνηθῇ, ἀνίσχυρα κατὰ νόμον εἰσίν [68]).

κς'. Ὅσα σύμφωνα γένηται ὑπεναντίον ἢ [69]) νόμων ἢ τῶν καλῶν τρόπων, ταῦτα μηδεμίαν ἔχειν ἰσχὺν ἀναμφιβόλου νομίμου ἐστίν [70]).

κζ'. Ἐάν τις πιπράσκων οἶκον εἴπῃ τῷ ἀγοραστῇ γενικῶς, ὅτι δουλείᾳ βεβάρηται ὁ οἶκος, οὐκ ἀναγκάζεται δουλείας ἐλεύθερον αὐτὸν παραδοῦναι. ὅθεν κἂν μὴ ἐδούλευσε, δύναται δουλείαν ἐπιτιθέναι, πρὸ μέντοι τῆς παραδόσεως, ἵνα ἢ οἴκῳ τοῦ πράτου δουλεύσῃ ἢ ἀλλοτρίῳ οἴκῳ. εἰ δὲ ὅ τε πιπράσκων ἰδικῶς εἴπῃ τῷ δεῖνι [71]) δουλεύει ὁ οἶκος, καὶ παραχωρήσει ἐκείνῳ τὴν δουλείαν, ζήτησιν οὐκ ἔχει [72]).

25. Non consistit hujusmodi species servitutis, ne mihi liceat in mea domo focum accendere aut lignorum struem incendere, et sedere aut lavare. Unde etiamsi haec conventa fuerint, secundum leges irrita sunt.

26. Quaecunque pacta vel contra leges vel contra bonos mores fiunt, ea nullum habere robur indubitati juris est.

27. Si quis domum vendens emtori generaliter dixerit, domum servitute gravatam esse, non cogitur eam servitute liberam tradere. Unde etiamsi non servierit, potest servitutem imponere, attamen ante traditionem, ita ut vel venditoris aedibus serviat, vel aedibus alienis. Quodsi venditor specialiter dixit, huic aut illi domum servit, atque ei servitutem concessit, controversiam non habet.

66) L et Bodlej. 3399: πῦρ ἀνάπτειν. R: πῦρ ἀνακαίειν.

67) C et Bodlej. 3399: κἂνταῦθα.

68) B: κατὰ νόμους ἐστίν. — P: βι. η' τί. ε' διατ. η' ἐν τέλει. — Dig. VIII, 5, 8 §. 6. — Harm. §. 118. — Bodlej. 3399 addit: διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα· cf. cap. sq.

69) B: ὑπεναντία νόμων.

70) Cod. II, 3, 6. — Harm. I, 9, 112. — In M hoc caput duobus sequentibus postponitur.

71) C, L et Bodlej. 3399: ὁ δεῖνα.

72) Dig. VIII, 4, 6 §. 3. — Harm. II, 4, 119.

κη'. Τοῦ [73]) μὴ ἐξεῖναί τινι καπνὸν ἀπὸ ποδοψείου [74]) ἢ καπνοδόχον [75]) βαλανείου ἐπιπέμπειν τῷ γείτονι, ἢ κόπρον ἢ ὕδωρ ῥίπτειν, εἶδος δουλείας ἐστίν [76]).

κθ'. Ἐὰν χρεωστῶ [77]) σοι δουλείαν τοῦ μὴ κτίσαι καὶ [78]) κτίσω, καὶ παρέλθῃ μακρὸς χρόνος, ἀναιρεῖταί σοι ἡ κατ' ἐμοῦ δουλεία διὰ τὸν χρόνον [79]).

λ'. Κλίμακα τοῦ κοινοῦ τοίχου πλησίον δύναμαι στῆσαι. οὐδεμία γὰρ ἐντεῦθεν προσγίνεται βλάβη διὰ τὸ τὴν ἀφαίρεσιν αὐτοῦ εὔκολον εἶναι [80]).

λα'. Ἐὰν χρεωστῇς μοι τοιαύτην δουλείαν, ὥστε μὴ ἐξεῖναί σε εἰς ὕψος αἴρειν τὴν σὴν οἰκίαν, ἵνα μὴ ἐμποδίσῃς τῷ φωτὶ τῆς ἐμῆς οἰκίας, ὅπερ [81]) διὰ τῶν θυρίδων τῶν οὐσῶν ἐν τῷ ἐμῷ οἴκῳ [82]) ἐχορηγεῖτό μοι·

28. Non licere alicui fumum ex [lavacro] vel caminum ex balneo immittere vicino, vel stercus aut aquam dejicere, species servitutis est.

29. Si tibi servitutem non aedificandi debeam et aedificaverim, et longum tempus praeterierit, perit tibi jus adversus me competens propter tempus.

30. Scalas prope murum communem statuere possum. Nullum enim inde damnum accidit, quia perfacile est eas removere.

31. Si hanc mihi servitutem debeas, ne tibi liceat aedes tuas altius tollere, ut ne lumini mearum aedium officias, quod mihi per fenestras, quae in aedibus meis erant, immittebatur: ego autem, cui haec servitus de-

73) R: Τό.

74) Haec vox quid sibi velit, non intelligo. Bodlej. 3399 et Epanagoges auctae quidem Codices legunt: ποδεψείου, quo forsan significatur lavacrum pedum. R habet: δεψείου. Ita apud Harmenopulum legitur, et vertit Mercerus: *ex officina coriaria.* Reitzius dubium reliquit.

75) C: καπνοδοῦχον. R: καπνοδόχου.

76) Dig. VIII, 5, 8 §. 7. — Harm. §. 120.

77) R: χρεωστῶν.

78) Deest in R.

79) C et Bodlej. 3399: διὰ τοῦ χρόνου. — Dig. XLI, 3, 4 §. 29. — Harm. §. 121.

80) Dig. VIII, 2, 19 §. 2. — Harm. §. 74.

81) C: ᾧπερ.

82) B: τοίχῳ.

ἐγὼ δὲ ἐποφειλόμενος τὴν δουλείαν ἐπὶ ι' ἢ κ' ἔτη ἥλωσα τὰς ἐμὰς θυρίδας ἢ ἀνῳκοδόμησα αὐτὰς τουτέστιν ἔφραξα, καὶ ἔμεινε τοῦτο τὸ σχῆμα ἐπὶ τῶν εἰρημένων χρόνων, τηνικαῦτα διαφθείρεται τὸ τῆς δουλείας δίκαιον, ἡνίκα ἀνύψωσας σὺ τὴν σὴν οἰκίαν, καὶ ἔμεινεν αὕτη εἰς ὕψος ἀρθεῖσα χρόνον δεκαετῆ ἢ εἰκοσαετῆ. ἰδοὺ γὰρ ἐνταῦθα κἀγὼ τῇ δουλείᾳ οὐκ ἐχρησάμην ἐν τῷ πεφραγμένας ἔχειν τὰς θυρίδας, καὶ σὺ σαυτῷ περιεποίησας τὴν ἐλευθερίαν τῷ ἀνυψῶσαί σε· δι' ὃ ἀπώλετό μοι ἡ δουλεία. εἰ μέντοι ἐμοῦ κεκλεισμένας ἔχοντος τὰς θυρίδας ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον οὐδὲν ὑπὸ σοῦ γέγονε καινότερον, τουτέστιν οὐκ ἀνύψωσας τὸν σεαυτοῦ [83]) οἶκον, ἀκέραιός μοί ἐστιν ἡ δουλεία, καὶ ἐὰν ἀνοίξω τὰς θυρίδας μετὰ ι' ἢ κ' ἔτη, σὺ δὲ θέλεις ἀνυψῶσαι, δύναμαί σε κωλύειν [84]) διὰ τὸ προσόν μοι δίκαιον [85]).

λβ'. Ἐὰν παραχωρηθῇ μοι δουλεία, ὥστε ἐξεῖναί μοι τὰς ἐμὰς δοκοὺς τοῖς σοῖς ἐπιτιθέναι οἴκοις καὶ τὸν σὸν βαρύνειν τοῖχον, εἶτα ἀπεθέμην τὸν σὸν τρυ-

betur, per decennium vel vicennium fenestras meas praefixero aut obstruxero, id est obturavero, et hic status per dictos annos permanserit, tunc jus servitutis perit, si tu tuas aedes altius struxeris, illaeque altius sublatae per decennium vel vicennium permanserint. Ecce enim in hoc casu neque ego servitute usus sum, quum obturatas habuerim fenestras, et tu tibi libertatem altius tollendo acquisisti: itaque periit mihi servitus. Si vero, quum tanto tempore fenestras occlusas habuerim, nihil a te novi operis sit factum, hoc est si aedes altius non aedificaveris, salva mihi est servitus, et si post decem aut viginti annos fenestras aperiam, tu vero altius tollere velis, prohibere te possum ob jus mihi competens.

32. Si servitus mihi sit concessa, ut mihi liceat trabes meas tuis imponere aedibus tuumque gravare murum, atque ego perforato muro tuo trabes meas im-

83) C: ἑαυτοῦ.
84) B: κωλῦσαι.
85) Dig. eod. dig. 6. — Harm. §. 122.

πήσας τοῖχον ἐκεῖ τὰς ἐμὰς δοκοὺς, ἀφειλόμην δὲ μετὰ ταῦτα, καὶ δεκαετίαν [86]) *ἔμεινα μὴ ἀποτιθέμενος ἐν ταῖς γενομέναις ὀπαῖς τὰς ἐμὰς δοκούς· εἰ μὲν ἔμειναν αἱ ὀπαὶ οὕτως ἀνεῳγμέναι, ὥσπερ καὶ ἦσαν, ὅτε ἐλάμβανον* [87]) *τὰς ἐμὰς δοκοὺς, οὐδὲ εἷς σοι χρόνος περιποιήσει ἐλευθερίαν. εἰ δὲ ἐμοῦ τὰς δοκοὺς ἀφελομένου σὺ τὰς τρύπας ἔφραξας καὶ ἀνῳκοδόμησας αὐτὰς, καὶ μεθ' ὃ* [88]) *ἀνῳκοδόμησας ι' ἢ κ' ἔτη παρῆλθον, προσεγένετό σοι ἐλευθερία. διὰ τῆς χρήσεως γὰρ ἔλαβες τὴν δεσποτείαν ταύτην ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἀνοικοδομηθείσας ἔχων τὰς ὀπάς. εἰ δὲ μηδὲν ποιήσας* [89]) *καινότερον, ἀλλ'* [90]) *εἴασας ταύτας ἐπὶ σχήματι, σώζεταί μοι διὰ παντὸς τὸ τῆς δουλείας δίκαιον, καὶ βουληθέντι μοι τυχὸν μετὰ ι' ἢ κ' ἔτη πάλιν ἀποθέσθαι τὰς δοκοὺς κατὰ τὸν σὸν τοῖχον ἐν ταῖς αὐταῖς ὀπαῖς οὐδὲν ἐναντιωθήσεται, διὰ τὸ μὴ κτήσασθαί σε ἐλευθερίαν ἐκ τοῦ* [91]) *χρᾶσθαι* [92]).

λγ'. Τῆς *ἐπὶ τάφον ἀγούσης* [93]) *ὁδοῦ οὐδέποτε ἡ*

posuero, sed postmodum exemero, neque per decennium in factis foraminibus trabes meas reposuero: si quidem foramina ita manserint aperta, ut erant, quum trabes meas eximerem, nullum tibi tempus libertatem parabit. Sed si tu, quum ego trabes exemissem, foramina obturaveris et obstruxeris, et postquam obstruxisti decem vel viginti anni praeterierint, acquisita tibi erit libertas. Usucapione enim hoc acquisisti dominium, quum tanto tempore foramina habueris obstructa. Quodsi nihil novi fecisti, sed illa in suo statu reliqueris, salvum mihi est omni tempore jus servitutis: et volenti mihi post decennium forte aut vicennium in tuum rursus murum immittere trabes in iisdem foraminibus, nihil obstabit, quia libertatem usu haud cepisti.

33. Itineris ad sepulcrum ducentis servitus nullo

86) B: *δέκα ἔτη.* C: *μετὰ δεκαετίαν.*

87) Fortassis vertere debuissem: *recipiebant.*

88) C: *ὅν*, scil. *χρόνον.*

89) Bodlej. 3399: *ἐποίησας.*

90) Deest in R.

91) P et R: *ἐκ τοῦ μὴ χρᾶσθαι.*

92) Dig. l. l. — Harmen. §. 123.

93) R: *ἀπαγούσης.*

δουλεία τῇ τοῦ χρόνου παραδρομῇ ἐκ τοῦ μὴ χρᾶσθαι φθείρεται [94].

λδ'. Ὅστις χωρὶς κελεύσεως βασιλικῆς καταπεμφθείσης τῷ ἐπάρχῳ τῆς πόλεως πολλὰς ῥύμας ἢ καὶ μέρη τούτων τοῖς ἰδίοις ἀναφράξει οἴκοις, ἢ καταχρήσεται ταῖς στοαῖς εἰς οἰκείαν χρῆσιν ἀφελὼν, ἀναμφισβητήτως [95] *τὰ ἀρχαῖα δίκαια τῇ πόλει ἀποδώσει* [96].

λε'. Ἐὰν εἰς τὸ ἐπίκοινον ῥεῖθρον εἷς τῶν κοινωνῶν δαπανήσῃ ἀνακαινίζων τοῦτο, ἕξει κατὰ τοῦ ἑτέρου τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ [97] *μόνου τοῦ ἐπικοίνου πράγματος ἀγωγὴν ἀπαιτῶν τὸ γενόμενον δαπάνημα ἐφ' ἧς* [98] *ἀνήλωσεν* [99].

λϛ'. Ἐάν τίς σοι παραχωρήσῃ δίκαιον ἀντλήσεως εἰς τὸ διαφέρον αὐτῷ ὕδωρ, ἀναγκάζεταί σοι καὶ ἄκων δουλείαν τῆς ὁδοῦ παραχωρῆσαι, εἴπερ ἄλλως μὴ δύνασαι χρήσασθαι τῷ τῆς ἀντλήσεως δικαίῳ [100].

temporis lapsu non utendo perimitur.

34. Quisquis sine jussu principis ad praefectum urbis misso aliquos angiportus vel eorum partes aedificiis suis obstruxerit, aut porticibus abutatur in proprium auferens usum, sine controversia urbi vetera jura restituet.

35. Si in communem rivum reficiendum unus sociorum impensam fecerit, habebit adversus alterum de sola re communi actionem, ut repetat factam impensam pro parte, quam erogavit.

36. Si quis tibi jus hauriendi ex sua aqua concesserit, cogitur etiam invitus servitutem itineris tibi concedere, siquidem aliter hauriendi jure uti non potes.

94) P: *βι. η' τί. ϛ' διγ. δ'.* — Dig. VIII, 6, 4. — Harm. §. 124.

95) C et Bodlej. 3399: *ἀναμφισβήτως.*

96) R: *ἀποδίδωσιν.* Bodlej. 3399 addit: *καὶ ι'* (l. *ν'*) *λίτρας χρυσίου προστιμηθήσεται.* — P: *βι. ια'* (l. *η'*) *τοῦ κώδ. διατ. κ' τί. ια'.* — Cod. VIII, 11, 20. — Harm. §. 125.

97) C: *ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ.* Bodlej. 3399: *ἐπ' αὐτοῦ*

98) B: *ἐφ' οἷς.*

99) P: *βι. ιζ' τί. β' διγ. νβ' θέ. ιε'.* — Dig. XVII, 2, 52 §. 12. — Harm. §. 102.

100) P: *βι. η' τί. γ' διγ. γ' θέ. γ'.* — Dig. VIII, 3, 3. §. 3. — Harm. §. 103.

λζ'. Οὐκ ἔστι τινὶ σωλῆνας προσπλάσαι ἤτοι συζεῦξαι τῷ ἐπικοίνῳ τοίχῳ ὡς δι' αὐτῶν ἕλκειν ὕδωρ [101]).

λη'. Πᾶσα δουλεία καὶ πᾶσα χρῆσις ἐπὶ τῶν μὴ κεχρημένων διὰ τῆς τοῦ χρόνου παραδρομῆς, ἐπὶ μὲν παρόντων δεκαετίᾳ, ἐπὶ δὲ ἀπόντων εἰκοσαετίᾳ, ἀπόλλυται [102]).

λθ'. Ὁ καλῇ πίστει μὲν ἀγοράσας ἔδαφος, μετὰ δὲ τὸ γνῶναι τοῦτο εἶναι ἀλλότριον κτίσας ἐπ' αὐτῷ, τὰ μὲν δαπανήματα οὐκ ἀπαιτεῖ, συγχωρεῖται δὲ τοῦ ἐδάφους περιελεῖν τὸ οἰκοδόμημα δίχα ζημίας τοῦ δεσπότου τοῦ ἐδάφους [103]).

μ'. Ἐὰν ἀλλότριον ἀγρὸν ἀγνοῶν τις καλῇ πίστει ἀγοράσας σπείρῃ ἢ [104]) κτίσῃ ἐν [105]) αὐτῷ, χρὴ τὸν δικαστὴν μὴ ὡς ἔτυχεν ἀποφαίνεσθαι, ἀλλὰ τὰ πρόσωπα καὶ τὰς αἰτίας σκοπεῖν. τὰ μὲν πρόσωπα οὕτως· ἐὰν ὁ ἀληθὴς δεσπότης τοῦ ἀγροῦ εὔπορος ὢν τὰ αὐτὰ ἔμελλε ποιεῖν καὶ οἰκοδομεῖν, ἢ γεωργεῖν τὸν ἀγρόν, καταδικάζειν [106]) αὐτὸν δοῦναι τὴν γενομένην δαπάνην, καὶ

37. Nemini licet fistulas adjungere vel affigere communi parieti ad aquam per eas ducendam.

38. Omnis servitus et omnis ususfructus non utendo temporis lapsu, inter praesentes quidem decennio, inter absentes vero vicennio, exstinguitur.

39. Qui bona quidem fide aream emit, sed postquam alienam esse cognovit, in ea aedificat, impensas quidem non repetit, sed permittitur ei aedificium ab area tollere, sine damno domini areae.

40. Si quis alienum fundum ignorans bona fide emerit, et in eo plantaverit vel aedificaverit, judex non temere pronuntiare debet, sed personas et causas considerare. Personas hoc modo: si verus dominus, utpote locuples, eadem facturus et aedificaturus erat, aut agrum exculturus, condemnare eum debet ad refundendos sum-

101) P: βι. η' τί β' διγ. ιδ'. — Dig. VIII, 2, 19. — Harm. §. 104.

102) Cod. III, 34, 13. — Harm. §. 126.

103) Dig. VI, 1, 37. — Harm. §. 128.

104) Deest in C.

105) B: ἐπ'.

106) B: καταδικάζει.

οὕτω τὸν ἀγρὸν ἀναλαμβάνειν [107]), τουτέστιν εἰς [108]) εἴ τι βελτίων ἐγένετο ὁ ἀγρὸς, εἰς τὸ δαπάνημα αὐτὸν καταδικάζειν [109]). ταῦτα μὲν οὖν, εἰ εὔπορος ὢν ὁ κύριος τοῦ ἀγροῦ ἤμελλε ταῦτα ποιεῖν. εἰ δὲ τυχὸν πένης ὢν οὐκ ἐβούλετο ταῦτα ποιεῖν, ἀρκεῖ τῷ καλῇ πίστει νεμομένῳ τὸν ἀγρὸν, δίχα βλάβης τοῦ ἀγροῦ περιελεῖν πάντα ἃ ἐποίησεν, εἰ μὴ ὁ τοῦ ἀγροῦ δεσπότης ἑτοίμως ἔχῃ διδόναι τῷ νεμομένῳ, ὅσα μέλλει λαμβάνειν μετὰ τὸ καταλυθῆναι τὸ οἰκοδόμημα τὰς ὕλας πιπράσκων. τὰς δὲ αἰτίας οὕτω χρὴ σκοπεῖν· τυχὸν εἰ ὁ τοῦ ἀγροῦ δεσπότης πράσιμον αὐτὸν ἔχει ὡς μέλλειν [110]) πωλεῖν αὐτόν· τότε γὰρ οὐ συγχωρεῖται, κἂν ἄπορός ἐστι, μόνην τὴν τῶν ὑλῶν παρέχειν διατίμησιν, ἀλλ' εἰς ὅτι [111]) βελτίων γέγονεν ὁ ἀγρὸς καταδικάζεται [112]).

μα΄. Εἴ τις κακῇ [113]) πίστει πράγματα νεμόμενος ἢ κατὰ πρᾶσιν ἢ κατὰ δωρεὰν ἢ ἄλλως ταῦτα ἐκποιήσοι, ὁ δὲ νομίζων τὰ αὐτὰ πράγματα προσήκειν αὐτῷ

tus factos, ut sic fundum recipiat, id est in quantum fundus redditus est melior, ad impensas eum condemnare. Et haec quidem, si dominus fundi, quippe locuples, eadem erat facturus. Sed si forte pauperior sit, atque haec noluerit facere, sufficit ei, qui fundum bona fide possidet, sine detrimento fundi omnia, quae fecit, auferre, nisi dominus fundi paratus sit possessori reddere, quae post demolitionem aedificii accepturus erat, si materiam venderet. Causae autem sic sunt considerandae: si dominus forte fundi venalem illum habet, ut qui eum venditurus est: tunc enim non permittitur ei, licet pauperior sit, solam materiae aestimationem reddere, sed in quantum fundus redditus est melior condemnabitur.

41. Si quis mala fide res possidens eas per venditionem vel per donationem vel alio modo alienaverit, atque is, qui easdem res ad se pertinere credit, hoc

107) B: ἀναλαβεῖν.
108) Bodlej. 3399: ὡς.
109) Codd.: καταδικάζει.
110) B: μέλλων.
111) B: εἴ τι.
112) Dig. eod. dig. 38. — Harm. §. 129.
113) C: καλῇ. Item Codd. Epanagoges auctae quidam.

Digitized by Google

τοῦτο γινώσκων ἐντὸς ι' ἐνιαυτῶν μεταξὺ τῶν παρόντων καὶ κ' μεταξὺ τῶν ἀπόντων μὴ διαμαρτύρηται κατὰ τοὺς νόμους τὸν ἀγοραστὴν ἤτοι τὸν τὴν δωρεὰν δεχόμενον ἢ ἐκεῖνον, εἰς ὃν τὰ πράγματα ἄλλῳ οἱῳδήποτε τρόπῳ μετενεχθείη, τὸν τὰ τοιαῦτα πράγματα κομιζόμενον βεβαίως ταῦτα ἔχειν μετὰ τὴν τῆς δεκαετίας δηλονότι ἐπὶ τῶν παρόντων καὶ τῆς εἰκοσαετίας ἐπὶ τῶν ἀπόντων παραδρομήν. εἰ δὲ ἀγνοεῖ ὁ ἀληθὴς τῶν ἐκποιηθέντων πραγμάτων δεσπότης, καὶ ὅτι τὰ πράγματα αὐτῷ προσήκει καὶ ὅτι γέγονεν ἐκποίησις [114]), κελεύομεν μὴ ἄλλως τοῦτον ἀποκλείεσθαι, πλὴν εἰ μὴ διὰ τῆς παραγραφῆς τῆς τριακονταετίας, μὴ δυναμένου λέγειν τοῦ τὰ πράγματα τούτῳ τῷ τρόπῳ νεμομένου, ὅτι αὐτὸς καλῇ πίστει νέμεται, ὁπότε παρὰ τοῦ κακῇ πίστει νεμηθέντος ταῦτα ἐκομίσατο. περὶ δὲ τῆς παραγραφῆς τῆς δεκαετίας ταῦτα διατυπῶσαι συνείδομεν, ὥστε εἴποτέ τις ἐν τῇ εἰρημένῃ τῆς δεκαετίας χρονικῇ παραγραφῇ ἐπί τινας μὲν ἐνιαυτοὺς παρὼν εἴη, ἐπί τινας δὲ ἀπὼν, ἄλλους τοσούτους αὐτῷ [115]) ἐνιαυτοὺς πρὸς τῇ δεκαετίᾳ προστεθῆναι, ὅσους ἐξ αὐτῆς τῆς δεκαετίας ἀπὼν γέγονεν [116]).

comperiens intra decem annos inter praesentes ac viginti inter absentes non protestetur secundum leges contra emtorem aut donatarium aut illum, ad quem res alio quocunque modo translatae fuerunt: is, qui hujusmodi res accepit, firmiter eas habeat, post decennii scilicet inter praesentes aut vicennii inter absentes decursum. Sed si verus alienatarum rerum dominus ignoret, res illas ad se pertinere factamque esse alienationem, jubemus hunc haud aliter excludi, nisi per tricennii praescriptionem, quum, qui res hoc modo possidet, dicere non possit, sese bona fide possidere, quando eas a malae fidei possessore accepit. De praescriptione autem decennii haec statuere nobis visum est, ut si quis ex dicta temporali decennii praescriptione aliquot quidem annis praesens et aliquot absens fuerit, totidem

114) Bodlej. 3399: ἡ ἐκποίησις.

115) Deest in B.

116) Nov. 119 cap. 7. 8. — Harm. II, 1, 15.

μβ΄. Ὁ ἐνάγων τινὶ περὶ ἀκινήτου πράγματος μὴ ἀπὸ δικαίας αἰτίας νεμηθέντος [117]), καὶ μηδέπω ἀποκλεισθεὶς τῇ τριακονταετίᾳ μηδὲ ἀπολέσας τὴν ἰδίαν ἐναγωγὴν, εἰς τὸ ἴδιον δίκαιον ἀποκαθίσταται [118]).

μγ΄. Τὰ κινητὰ πράγματα τῇ τριετίᾳ [119]) ἀνεπιφωνήτως [120]) κρατούμενα δεσπόζονται [121]).

μδ΄. Ὁ ἔχων δουλείαν τοῦ ποτίζειν καὶ βόσκειν ἐν τῷ ἀγρῷ σου θρέμματα, δύναται κτᾶσθαι δουλείαν τοῦ ἐν αὐτῷ ποιεῖν καλύβην [122]).

με΄. Ὁ βουλόμενος πλησίον ἀλλοτρίου ἀλωνίου οἰκοδομεῖν, ἐν ᾧ καταβλάπτει τὸν τούτου δεσπότην, κωλύεται ἐξ αὐτοῦ [123]).

μς΄. Ὁ δι᾽ ἀλλοτρίου ἀγροῦ ἕλκων ὕδωρ εἰδότος τοῦ δεσπότου τοῦ ἀγροῦ, κτᾶται κατ᾽ αὐτοῦ τοῦ ἀγροῦ [124]) δουλείαν τῷ νενομισμένῳ χρόνῳ τουτέστι τῷ

alii ei ad decennium anni adjiciantur, quot ex eodem decennio abfuerit.

42. Qui quem convenit de re immobili, non ex justa causa possessa, et tricennio nondum exclusus est neque suam actionem amisit, in jus suum restituitur.

43. Mobiles res triennio sine interruptione detentae acquiruntur.

44. Qui servitutem aquandi et pecoris in tuo pascendi habet, tugurii ibidem faciendi servitutem acquirere potest.

45. Qui prope alienam aream aedificare vult, quatenus illius domino nocet, ab eo prohibetur.

46. Qui per alterius fundum aquam ducit, sciente fundi domino, adversus illum fundum legitimo tempore, id est triennio, servitutem acquirit. Sed si ante

117) C: νεμηθέντι.

118) P: βι. ιζ΄ (l. ζ΄ τοῦ κώδ.) τί. λβ΄ διατ. ς΄. — Cod. VII, 32, 6. — Harm. I, 3, 45 B.

119) R: τριακονταετίᾳ.

120) M: ἀνεπιφώνητα.

121) P: βι. ζ΄ τί. λα΄ διατ. α΄. — Cod. VII, 31.

122) P: βι. η΄ τί. γ΄ διγ. ς΄ ἐν τέλει. — Dig. VIII, 3, 6 §. 1. — Harm. II, 4, 105.

123) Cod. III, 34, 14 in fine. — Harm. §. 130.

124) Verba τοῦ ἀγροῦ B non habet.

τριετεῖ [125]). ἐὰν δὲ πρὸ τοῦ παρελθεῖν τοῦτον τὸν χρόνον κωλύσῃ αὐτὸν ὁ δεσπότης τοῦ ἀγροῦ ἐπανάγειν [126]) τὸ ὕδωρ, οὐ δύναται ἀπαιτεῖν αὐτὸν τὰ περὶ τὸν ὁλκὸν γενόμενα αὐτῷ δαπανήματα, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ὁλκοῦ δεσπότης γίνεται ὁ τοῦ ἐδάφους κύριος, ἕως ὅτε [127]) συνέστηκεν ὁ ὁλκός· διαλυομένου γὰρ αὐτοῦ, δύναται καὶ τὰς ὕλας ὁ πάλαι δεσπότης ἐκδικεῖν [128]).

μζ'. Ἐὰν ὁ προκτήτωρ οὐκ ἠδύνατο κωλύσαι τὴν τοῦ ὕδατος πάροδον, οὐδὲ ὁ νῦν ἀγοραστὴς δύναται κωλύειν· μετὰ γὰρ τοῦ αὐτοῦ βάρους ἀγοράσαι δοκεῖ [129]).

μη'. Οἱ χθαμαλώτεροι τόποι τῶν ἀγρῶν σιωπηρὰν δουλείαν τοῖς ὑψηλοτέροις παρέχουσιν [130]) εἰς τὸ δέχεσθαι τὰ ἴδια αὐτῶν ὕδατα, κέρδος ἔχοντες ἀντὶ τούτου τοῦ βάρους τὸ πᾶσαν τὴν λιπαρότητα τῶν ὑψηλοτέρων γηδίων ὑποδέχεσθαι [131]).

μθ'. Ἐὰν ἐπὶ ε' ἐνιαυτοὺς μὴ χρησάμενος τῇ τοῦ

elapsum hoc tempus dominus fundi eum aquam ducere prohibuerit, impensas in aquaeductum factas repetere ab eo non potest, sed et ipsius aquaeductus dominus fit qui soli dominus est, donec ita consistat aquaeductus: eo enim dissoluto, prior dominus materiam vindicat.

47. Si vetus possessor aquae transitum prohibere non potuit, neque novus emtor prohibere potest: emisse enim cum istoc onere videtur.

48. Inferiores agrorum loci tacitam superioribus servitutem praestant ad recipiendam illorum aquam: hoc lucri pro illo onere ferentes, quod omnem superiorum agrorum pinguedinem recipiant.

49. Si per quinquennium fundi mei servitute non

125) Vide quae ad hunc locum notavi in libro meo, cui inscribitur: Αἱ ῥοπαί, p. 198 not. 26.

126) R: ἄγειν.

127) Bodlej. 3399: ὅτου.

128) P: βι. γ' τοῦ κώδ. τί. λδ' διατ. α' (l. β'). — Cod. III, 34, 2. — Harm. §. 106.

129) Cod. III, 34, 3. — Harm. §. 107.

130) B: χρεωστοῦσιν. Bodlej. 3399: τόποις χρεωστοῦσιν.

131) Dig. XXXIX, 3, 1 §. 23. — Harm. §. 110.

ἀγροῦ μου δουλείᾳ πωλήσω αὐτὸν ἑτέρῳ, ψηφίζεται τὰ ε΄ ἔτη τῷ ἀγοραστῇ, ἵνα, ἐὰν ἐκεῖνος ἐπὶ ε΄ ἐνιαυτοὺς ἄλλους μὴ χρήσηται τῇ δουλείᾳ, ἐκπέσῃ αὐτῆς. εἰς μὲν γὰρ τὸ κτήσασθαι τὴν ἐλευθερίαν τῆς δουλείας τὸν αὐτὸν [132]) ἀπαιτοῦμεν [133]) εἶναι παρ' ὅλον τὸν νόμιμον [134]) καιρὸν, εἰς δὲ τὸ ἀπολέσαι διὰ τῆς ἀχρηστίας ἀρκούμεθα τὸ μηδὲ χρήσασθαι καὶ μόνον παρ' ὅλον τὸν τοῦ νόμου καιρόν· καὶ οὐ περιεργαζόμεθα εἴτε εἷς εἴτε πλείους εἰσὶν οἱ μὴ χρησάμενοι [135]).

ν΄. Ἐάν τις δημοσίαν ὁδὸν ἤτοι γῆν παρ' ἀλλοτρίου χωρίου ὀρύττῃ, τὸν ὅρον μὴ παραβαίνῃ [136]).

να΄. Ἐὰν τειχίον, πόδα ἕνα ἀπολείπῃ· ἐὰν δὲ οἴκημα, πόδας ϛ΄· ἐὰν δὲ τάφον [137]) ἢ βόθρον ὀρύττῃ, ὅσον τὸ βάθος εἴη, τοσοῦτον ἀπολείπῃ· ἐὰν δὲ φρέαρ [138]), ὀργυιὰν, εἰ μήπω φρέαρ προϋπάρχῃ τοῦ γείτονος καὶ διὰ τοῦ καινοῦ ἔργου βλάπτεται. ἐλαίαν δὲ καὶ συκῆν

usus alii eum vendidero, quinquennium istud emtori imputabitur, ita ut ille, si per alium quinquennium servitute hac usus non fuerit, ea excidat. Namque ad acquirendam servitutis libertatem eandem personam requirimus per totum legitimum tempus: sed in amittendo per non usum sufficit nobis hoc solum, non usum fuisse toto legitimo tempore: neque curiose anquirimus utrum unus an plures non fuerint usi.

50. Si quis publicam viam vel fontem prope alienum agrum fodiat, limitem ne excedat.

51. Si murum, unum pedem relinquat: si domum, pedes sex: si sepulcrum vel foveam fodiat, quantum profunditatis erit, tantum relinquat: si puteum, orgyiam, si necdum puteus vicino fuerit isque per novum opus

132) Verba τὸν αὐτόν C non habet.

133) L: ἀπαιτούμενος.

134) R: τοῦ νόμου.

135) Dig. VIII, 6, 18 §. 1. — Harm. §. 131, ubi vide Reitzii notam.

136) R: παραβαινέτω. L et Bodlej. 3399: παραβαίνειν.

137) C et L et M: τράφον. R: τάφρον.

138) In C recentior manus in marg. emendat: ἐὰν δὲ φρέαρ ὀρύττῃ, quocum P consentit.

πόδας θ' ἀπὸ ἀλλοτρίου [139]) φυτεύειν [140])· τὰ δὲ ἄλλα δένδρα πόδας ε' [141]).

νβ'. Ἐὰν πλησίον τοῦ ἀγροῦ σου ὑδραγώγιον [142]) ἔχω, παρέπεται [143]) σιωπηρῶς τῇ τοιαύτῃ δουλείᾳ ταῦτα· ἀνανεοῦν τὸ ῥεῖθρον, καὶ τὸ ἐξεῖναι εἰσιέναι [144]) ἐμέ τε καὶ τοὺς ἐμοὺς τεχνίτας ἐπὶ ἀνανεώσει τοῦ ὁλκοῦ. χρεωστεῖς δέ μοι καὶ διάστημά τι [145]) καταλιμπάνειν ὡς ἂν δι' αὐτοῦ ἐκ δεξιοῦ καὶ ἐξ ἀριστεροῦ πορεύεσθαί με ἐπὶ τὸ ῥεῖθρον, καὶ ἵνα ἐν αὐτῷ ἀποτίθημι γῆν καὶ λίθους, καὶ τὴν ὕλην τὴν ἐκ τοῦ ὁλκοῦ ἀναφερομένην καὶ ἄσβεστον καὶ ψάμμον πρὸς ἀνανέωσιν τοῦ ὑδραγωγίου [146]).

νγ'. Ἐὰν πιπράσκων ἀγροῦ μέρος συμφωνήσω δι' αὐτοῦ ἕλκειν ὕδωρ, καὶ μήπω ποιήσαντός μου τὸν ὀχετὸν ὁ νόμιμος παρέλθῃ χρόνος, σώζεταί μοι τὸ δίκαιον· εἰ δὲ ἐποίησα μέν, μὴ ἐχρησάμην δέ, φθείρεται [147]).

laedatur. Oleam vero et ficum pedibus novem ab alieno plantare: ceteras arbores pedibus quinque.

52. Si prope fundum tuum habeam aquaeductum, tacite illam servitutem haec jura sequuntur: ut rivum renovare liceat, et adire mihi nec non fabris meis ad renovandum aquaeductum. Debes etiam spatium mihi relinquere, ut per illud dextra sinistraque ad rivum accedere, et in eo terram ac lapides nec non materiam ex rivo haustam et calcem et arenam reponere possim ad reficiendum aquaeductum.

53. Si partem fundi vendens pactus fuero de aqua per illam partem ducenda, et legitimum elabatur tempus, antequam aquagium facerem, salva mihi est servitus: quod si fecerim, neque tamen usus fuerim, perit.

139) Bodlej. 3399: ἀπὸ τοῦ ἀλλ.
140) L: φεύγειν.
141) Dig. X, 1, 13. — Harm. §. 89.
142) C: ὑδραγωγεῖον.
143) Bodl. 3399: παρέχεται.
144) Idem: καὶ τὸ εἰσιέναι καὶ τὸ ἐξιέναι.
145) Sic Bodlej. 3399; C et L: διαστήματα. R: διάστημα sine τί.
146) Dig. VIII, 4, 11. — Harm. §. 112.
147) Dig. VIII, 6, 19 pr. — Harm. §. 113.

νδ'. Ἡ δουλεία τοῦ ὕδατος ἐὰν οὕτως συστῇ, ὥστε ἐν μόνῳ τῷ θέρει κεχρῆσθαι αὐτῇ ἢ ἐν ἑνὶ μηνὶ, ἢ ὑπὲρ ἐνιαυτὸν ἢ ὑπὲρ μῆνα, διπλασιάζεται ὁ χρόνος τῆς ἀχρηστίας· τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ. εἰ δὲ ὑπὲρ ἡμέραν ἢ ὑπὲρ ὥραν, ἢ μίαν ὥραν [148]), ἢ μόνην τὴν ἡμέραν ἢ μόνην τὴν νύκτα, τῷ νομίμῳ χρόνῳ φθείρεται· μία γάρ ἐστιν ἡ δουλεία [149]).

νε'. Τῷ περὶ ὅρων καὶ ὁροθεσίων δικαστηρίῳ ἡ τοῦ μακροῦ χρόνου παραγραφὴ οὐκ ἀντίκειται, ἀλλὰ μόνον [150]) ἡ τῶν λ' ἐτῶν παραγραφὴ χώραν ἔχει [151]).

νϛ'. Ἐν ταῖς περὶ ὅρων ζητήσεσι δεῖ τὸν δικαστὴν ἀκολουθεῖν ἢ τοῖς ὑπομνήμασιν ἢ τῇ δημοσίᾳ ἀπογραφῇ τῇ πρὸ τῆς κατάρξεως συστάσῃ [152])· εἰ μὴ ἄρα τῇ ποικίλῃ [153]) τῶν κτητόρων διαδοχῇ καὶ τῇ κρίσει τῶν κατὰ καιρὸν νεμομένων ἀλλαγέντες οἱ ὅροι ἀποδειχθῶσιν· τότε γὰρ τούτοις τοῖς ὅροις [154]) προσεκτέον τοῖς

54. Servitus aquae si sic constituta sit, ut sola aestate vel uno mense, aut alternis annis vel mensibus ea quis utatur, tempus non utendi duplicatur: idemque in via obtinet. Sed si alternis diebus vel horis, aut una hora, aut solo die vel sola nocte, legitimo tempore amittitur: una enim est servitus.

55. Finium regundorum judicio longi temporis praescriptio non obstat, sed triginta annorum praescriptio dumtaxat locum habet.

56. In finalibus quaestionibus judicem sequi oportet vel monumenta vel publicum censum ante litem contestatam factum: nisi forte varia possessorum successione et arbitrio possessorum pro tempore fines mutati esse

148) Verba ἢ μίαν ὥραν in C desunt.

149) P: βι. η' τί. ϛ' διγ. ζ'. — Dig. eod. dig. 7. — Harm. §. 101.

150) M: μόνη.

151) Cod. III, 39, 6. — Harm. I, 3, 43.

152) C: τῆς προκατάρξεως συστάσει. Bodlej. 3399: τῇ πρὸ τῆς ὑπάρξεως συστάσει. Codices quidam Epanagoges auctae: τῆς πρώτης κατάρξεως συστάσῃ.

153) C: ποικιλίᾳ.

154) C, L et Epanagoges auctae Codices: τούτους τοὺς ὅρους.

ἀπὸ τῶν κτητόρων ὁρισθεῖσι [155]), καὶ οὐχὶ τοῖς παλαιοτέροις [156]).

νζ'. Ἡνίκα δημοσία ὁδὸς ἢ σεισμοῦ συμβεβηκότος [157]) ἢ ἐπικλύσαντος αὐτὴν ποταμοῦ ἀπόληται [158]), ὁ πλησιάζων δεσπότης ἀναγκάζεται παρέχειν τὴν δημοσίαν ὁδὸν διὰ τῶν ἰδίων τόπων [159]).

νη'. Ἐὰν ποταμὸς μέσον δύο ἀγρῶν ῥῇ, τουτέστι τοῦ σοῦ καὶ τοῦ ἐμοῦ, εἶτα κατὰ βραχὺ καὶ ἀνεπαισθήτως προσθήσῃ γῆν τῇ ἐμῇ γῇ, ὡς μὴ δύνασθαί τινα νοῆσαι, πόσον καὶ ἐν ποίῳ χρόνῳ τῆς ἡμετέρας ἐστὶ δεσποτείας τὸ προσγινόμενον [160]), τοῦτο ἐμὸν γίνεται. εἰ δὲ ἡ τοῦ ποταμοῦ βία καὶ ὁρμὴ μέρος τι τοῦ σοῦ ἀγροῦ ἀφείλετο καὶ τῷ ἐμῷ προσήγαγεν ἀγρῷ, δῆλόν ἐστιν, ὅτι τὸ προστεθὲν τῆς σῆς μένει δεσποτείας· οὐ [161]) γὰρ ἀνεπαισθήτως τοῦτο γέγονεν [162]).

νθ'. Ἐὰν ὕδωρ ἕλκοντός μου δι' ὑδραγωγίου, φέ-

probentur; tunc enim his finibus a possessoribus determinatis, non vetustioribus inhaerendum est.

57. Si via publica vel terrae motu vel fluminis inundatione perierit, vicinus dominus cogitur publicam viam per sua praestare loca.

58. Si amnis inter duos agros fluat, veluti inter tuum ac meum, et deinde paulatim ac latenter terram meae terrae adjecerit, ita ut nemo intelligere possit, quantum et quo tempore illud, quod accessit, nostri dominii sit factum, mihi acquiritur. Sed si vis et impetus fluminis partem tuo detraxit agro meoque agro appulit, manifestum est, id, quod appulsum sit, in tuo manere dominio: non enim hoc paulatim factum est.

59. Si me aquam ducente per canalem, illa qui-

155) Bodl. 3399: ὀρεχθεῖσι.

156) Dig. X, 1, 11. — Harm. l. c. §. 44.

157) R: καταβεβληκότος.

158) C: ἀπολεῖται. R: ἀπόλλυται.

159) Dig. VIII, 6, 14. — Harm. II, 4, 132.

160) B: προστιθέμενον. — Bodlej. 3399: προστεθειμένον.

161) B: οὐδέ.

162) Theophil. Inst. II, 1, 20. — Harm. §. 114. — P hic addit §: Ὁ ἀρξάμενος δίκην κ. τ. λ.

ρεται μὲν ἕως τόπου τινὸς, μὴ δείκνυται δὲ δι' ὅλου τοῦ ὁλκοῦ τὸ ὕδωρ, φθαρέντος τυχὸν τοῦ ὑδραγωγίου, ἐν τῷ μέσῳ ἀβλαβὴς ἡ κατὰ παντὸς τοῦ ὁλκοῦ δουλεία φυλάττεται [163]).

ξ'. Πᾶσα ἀγωγὴ προσήκουσα σεπτῷ οἴκῳ, εἴτε προσωπικὴ εἴτε ὑποθηκαρία ἐστὶν, οὐχ ὑπερβαίνει τὰ μ' ἔτη, τῶν ἁρμοζουσῶν ἑκάστῳ τοιούτῳ εὐαγεῖ οἴκῳ προσκαίρων παραγραφῶν φυλαττουσῶν μέντοιγε τοὺς οἰκείους χρόνους [164]).

ξα'. Ἐὰν βλαβῇ σῶμα ἐλεύθερον, ἡ καταδίκη γίνεται εἰς τὴν δαπάνην τῆς ἰατρείας καὶ τὴν ἀπώλειαν τῆς ἐργασίας, οὐ μὴν τῆς ἀμορφίας. σῶμα γὰρ ἐλεύθερον οὐ διατιμᾶται. ὁ δὲ σῶμα δοῦλον βλάψας ἀπαιτεῖται πρὸς τοῖς εἰρημένοις καὶ εἰς εἴ τι ἠλαττώθη ἡ διατίμησις αὐτοῦ [165]).

ξβ'. Οὐκ ἀπρεπὲς δὲ καὶ τοῦτο ἔδοξεν ἡμῖν διορί-

dem ad certum deferatur locum, sed per totum aquaeductum haud appareat, canali forte corrupto, totius interea aquaeductus servitus salva manet.

60. Omnis actio venerandae domui competens, sive personalis sit sive hypothecaria, quadraginta annos non excedit: ita tamen, ut temporales exceptiones cuique tali venerandae domui competentes propria servent tempora.

61. Si corpori libero nocitum sit, condemnatio fit in sumtus sanationis et amissionem operarum, non autem deformitatis: corpus enim liberum non aestimatur. Qui vero corpus servum laesit, praeter dicta etiam praestat, si quid aestimatio illius minuta sit.

62. Non indecorum et hoc nobis visum est sta-

163) Dig. VIII, 3, 35. — Harm. §. 115.

164) Nov. 111 cap. 1. Nov. 131 cap. 6. — Harm. I, 3, 45 A.

165) P: βι. ι' (l. θ') τί. α' διγ. γ'. — Dig. IX, 1, 3. — Harm. VI, 1, 5. — Caeterum L verba: ὁ δὲ σῶμα δοῦλον κ. τ. λ. omittit.

σασθαι, ἵνα οἱ ἐπὶ ἐγκλήματι [166]) *περιοριζόμενοι κἂν* [167]) *ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ μὴ περιγράφωνται* [168]) *χρόνῳ* [169]).

ξγ'. Ἀλλὰ μηδὲ τοῖς διὰ δουλείαν βασιλικὴν ἀπολιμπανομένοις συμψηφιζέσθω [170]) *χρόνος, ἐφ' ὅσον διάγουσιν ἐν τῷ τόπῳ τῆς λειτουργίας, μέχρις ὅτου ὑποστρέψωσιν* [171]).

ξδ'. Ὁ κωφὸς, ὁ ἄλαλος, ὁ μαινόμενος, ὁ ἄφρων καὶ ὁ αἰχμάλωτος οὐ περιγράφονται χρόνῳ. τότε δὲ ὁ χρόνος αὐτοῖς ἄρχεται τρέχειν, ὅτε ὁ μὲν ἐπανέλθῃ, οἱ δὲ τοῦ πάθους ἀπαλλαγῶσιν [172]).

tuere, ne ii, qui ob crimen vel domi suae inclusi sunt, tempore circumscribantur.

63. At neque iis, qui ob ministerium principis absunt, tempus computetur, quamdiu in loco ministerii versantur, donec inde redierint.

64. Surdus, mutus, furiosus, demens, et captivus tempore non circumscribuntur. Tunc autem tempus iis currere incipit, quum hic reversus, illi vitio liberati fuerint.

166) R: *ἐγκλήμασι.*
167) C: *καί.*
168) M: *παραγράφ.*
169) Tria ultima hujus tituli capita Basilio vindicanda esse videntur. — Harm. I, 3, 66, ubi vide **Reitzii** aliorumque notas.
170) R et L: *ψηφίζ.*
171) Harm. eod. §. 67.
172) Harm. eod. §. 68.

ΤΙΤΛΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ ἘΝΝΑΤΟΣ

Περὶ ποινῶν *).

α'. Ὁ ἐρεθίζων τοὺς πολεμίους ἢ παραδιδοὺς πολεμίοις ῥωμαίους κεφαλικῶς κολάζεται [1]).

β'. Τῷ περὶ ἀνδροφόνων νόμῳ κατέχεται ὁ ποιήσας φάρμακον ἐπὶ ἀναιρέσει ἀνθρώπου ἢ ἐσχηκὼς ἢ πωλήσας [2]).

γ'. Τοὺς ἐκ τῶν ῥωμαϊκῶν πρὸς τοὺς πολεμίους ἀποφεύγοντας ὡς πολεμίους ἔξεστιν ἀκινδύνως φονεύειν [3]).

δ'. Ἐὰν τὸν ἐν νυκτὶ κλέπτοντα φονεύσῃ τὶς,

TITULUS TRICESIMUS NONUS.

De poenis.

1. Qui hostes proritat, aut hostibus romanos prodit, capitaliter punitur.

2. Lege de sicariis tenetur, qui ad hominem necandum venenum paraverit vel habuerit vel vendiderit.

3. Qui ex romanis ad hostes transfugiunt, eos ut hostes cuique sine periculo occidere licet.

4. Si quis nocturnum furem occiderit, tunc im-

*) Post Reitzium Witte (Rhein. Mus. für Jurisprud. II p. 284) notavit, multa huic titulo inesse, quae paucis verbis mutatis ex Ecloga Leonis et Constantini desumta esse videantur. Verum in titulo de poenis Eclogae Codices tantopere a se invicem et a Leunclavii editione differunt, ut quid Leoni et Constantino Isauris, quid librariis Eclogam aliunde interpolantibus tribuendum sit, hactenus eruere non potuerim. Itaque interim in universum notasse sufficiat, esse quaedam in hoc titulo capita, quae Prochiri compilatores ex Ecloga sumsisse videantur, quum Eclogae auctoritatem non omnino repudiassent. (cf. Prooemium not. 24. supra p. 10.)

1) Harm. VI, 8, 5. — Ibi Reitzius notat: »*Non invenio. Aliud enim tractatur in l.* 9 *C. de re milit. XII,* 36 *et l.* 7 *D. eod. XLIX,* 16, *quas alii citant.*«

2) Dig. XLVIII, 8, 3 pr. — Harm. VI, 10, 1.

3) Dig. eod. dig. 3 §. 6. — Harm. VI, 8, 1.

τότε ἀτιμώρητος μένει, ὅτε μὴ ἠδύνατο δίχα κινδύνου ἰδίου φείσασθαι αὐτοῦ [4]).

ε΄. Ἐάν τις εἰδὼς ἐλεύθερόν τινα [5]) ἀγοράσῃ ἢ πωλήσῃ αὐτὸν ἢ δωρήσηται ἢ εἰς προῖκα δώῃ ἢ καταλλάξῃ, μιᾶς τούτων τῶν αἰτιῶν ἀποδεικνυμένης ὁ τοιοῦτος χειροκοπείσθω [6]).

ς΄. Οἱ λεγόμενοι νεωτερικοὶ καὶ [7]) θορύβους ἐν τῷ δήμῳ ποιοῦντες, εἰ μὲν ὑπομνησθέντες παρὰ τοῦ ἄρχοντος τοῖς [8]) αὐτοῖς ἐπιμείνοιεν, ἐξορίζονται. εἰ δὲ πολλοὺς θορύβους καὶ ἀταξίας ἐποίησαν καὶ πολλάκις κρατηθέντες καὶ πρότερον [9]) κολασθέντες ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐπέμειναν προπετείας, τυπτόμενοι καὶ κουρευόμενοι διηνεκῶς ἐξοριζέσθωσαν [10]). εἰ δὲ οὐχ ὑπεμνήσθησαν παρὰ τοῦ ἄρχοντος, ῥοπαλίζονται μόνον καὶ ἀπολύονται [11]).

ζ΄. Ὁ τὸν προσφεύγοντα εἰς τὴν ἁγιωτάτην ἐκκλη-

pune feret, si ei sine periculo suo parcere non potuit.

5. Si quis, sciens liberum esse, hominem emerit aut vendiderit, eumve donaverit, in dotem dederit aut permutaverit, una harum causarum probata, manu truncator.

6. Qui juvenes vocantur, turbasque in populo faciunt, si quidem a praeside admoniti in iisdem perseverent, relegantur. Sed si multas turbas et petulantias commiserunt, et saepius apprehensi atque antea puniti in eadem temeritate permanserunt, verberati ac tonsi perpetuo exulabunt. Quodsi a praeside admoniti non fuerunt, fustibus tantum caeduntur ac dimittuntur.

7. Qui confugientem ad sacram ecclesiam propria

4) Dig. eod. dig. 9. — Harm. VI, 5, 4.

5) Deest in C.

6) Dig. XLVIII, 15, 4. — Harm. VI, 13, 4. — B. a Rey notat: »*Jure Digestorum poena metalli in talem statuitur; jure Codicis servi et liberti bestiis subjiciuntur: liberis capitale est.*«

7) M: *οἱ*.

8) Deest in C.

9) Contius conjecit: *πρᾳότερον*.

10) Dig.: »*capite plectendi sunt.*«

11) Dig. XLVIII, 19, 28 §. 3. — Harm. VI, 7, 10.

σίαν ἰδίᾳ χρώμενος αὐθεντίᾳ ἀποσπάσας δερόμενος [12]) καὶ κουρευόμενος διηνεκῶς ἐξοριζέσθω [13]).

η'. Ὁ ἐντειλάμενός τινι φονεῦσαι ὡς φονεὺς κρίνεται [14]).

θ'. Μηδεὶς πιπρασκέτω βαρβάροις ὅπλα εἰργασμένα ἢ ἀνέργαστα ἢ σίδηρον, ἐπεὶ κεφαλικῶς τιμωρεῖται [15]).

ι'. Ὁ κατὰ τῆς σωτηρίας τοῦ βασιλέως μελετήσας, φονεύεται καὶ δημεύεται [16]).

ια'. Τὸν λῃστὴν ἔξεστιν ἑκάστῳ ἀκινδύνως φονεύειν [17]).

ιβ'. Ὁ τὸν νήπιον φονεύσας τιμωρίᾳ φόνου ὑπόκειται, καὶ ὁ ἔλαττον τῶν κε' ἐτῶν φονεύσας ἐνάγεται ὡς φονεύς [18]).

ιγ'. Ὁ συνειδώς τινι γοητείαν [19]) κατασχὼν αὐτὸν τῇ δημοσίᾳ ὄψει παραδιδότω. εἰ δέ τις οἱοσδήποτε ἀν-

auctoritate abstrahit, verberatus ac tonsus relegator.

8. Qui cui caedem mandat, pro homicida judicatur.

9. Nemo barbaris arma facta vel infecta aut ferrum vendat, quandoquidem capite punitur.

10. Qui contra principis salutem quid meditatur, confiscatus morte punitur.

11. Latronem unicuique sine periculo interimere licet.

12. Qui infantem interimit, poenam caedis subit; et minor xxv annis, qui aliquem interfecit, ut homicida accusatur.

13. Qui conscius alicui de maleficio apprehenderit eum, publico conspectui tradat. Si quis autem qua-

12) B: δαιρόμενος. Sed δέρω et δαίρω promiscue scribitur.

13) Harm. II, 9, 3. — Vide Biener Beiträge zur Revision des justin. Codex. Berlin 1833. S. 176.

14) Dig. XLVIII, 8, 15 §. 1. — Harm. VI, 6, 18.

15) Cod. IV, 41, 2.

16) Cod. IX, 8, 5, cujus hoc est brevissimum argumentum. — Harm. VI, 14, 2.

17) P: βι. θ' τί. ιϛ' διατ. γ'. — Cod. IX, 16, 3. — Harm. VI, 6, 24.

18) Cod. eod. const. 8 et 6. — Harm. eod. §. 13. 14.

19) B addit: καί.

θρωπος συλλαβόμενος τοῦτον μὴ παραδίδωσιν, ἐσχάτην ὑπομενέτω τιμωρίαν [20].

ιδ'. Ὁ πλαστὴν μονίταν ποιῶν μετὰ τῶν ὑπουργησάντων αὐτῷ χειροκοπείσθωσαν. ὁ δὲ τοῦ ἀγροῦ διοικητὴς [21], ἐν ᾧ γέγονεν ἡ πλαστὴ μονίτα, εἴτε γεωργὸς εἴτε δοῦλος εἴτε ἔνοικος εἴτε ἐργαστηριακὸς, ὑπηρετήσας τῷ ἁμαρτήματι, καὶ ὁ τοιοῦτος χειροκοπείσθω [22].

ιε'. Ὁ συκοφάντης τῇ ταυτοπαθείᾳ ὑπόκειται [23].

ιϛ'. Οἱ ἐπίσημοι λησταὶ ἐν τοῖς τόποις, ἐν οἷς ἐπλημμέλησαν, φουρκίζονται. καὶ χρὴ [24], ἵνα διὰ τῆς θέας καταπτοηθῶσιν οἱ ἐγχειροῦντες τοῖς τοιούτοις, καὶ ἵνα γένηται παραμυθία τοῖς συγγενέσι τῶν ἀναιρεθέντων [25].

ιζ'. Οἱ πρὸς τοὺς πολεμίους αὐτομολοῦντες καὶ

liscunque homo illum comprehensum non tradiderit, ultimum subeat supplicium.

14. Falsam monetam faciens cum administris manu truncator. Fundi autem administrator, in quo falsa moneta facta est, sive colonus sive servus sive inquilinus sive operarius, huic delicto ministerium praebens et ipse manum amittat.

15. Calumniator talioni subjacet.

16. Famosi latrones in locis, ubi deliquerunt, in furcam aguntur: idque utile est, ut et conspectu deterreantur, qui eadem moliuntur, et ut cognatis interemtorum solatio sit.

17. Qui ad hostes transfugiunt et nostra consilia

20) P: τί. ιη' διατ. θ'. — Cod. IX, 18, 9. — Harm. VI, 10, 4.

21) R: ἀγροῦ δεσπότης ἢ μᾶλλον ὁ διοικητής

22) Hoc caput Prochiro esse proprium testatur Scholiastes ad Basilica LX, 60, 1. Vide edit. Fabrot. VII p. 921 schol. a. — B. a Rey notat: »*Jure Codicis adulterator monetae Caesaris tenetur majestatis crimine, et igne necatur, et qui ministerium praebuerunt, capite plectuntur.*« — Harm. VI, 14, 3.

23) Cod. IX, 46, 10. — Harm. VI, 9, 3.

24) Verba καὶ χρὴ R non habet.

25) R: ἀνηρημένων. — Dig. XLVIII, 19, 28 §. 15. — Harm. VI, 6, 25.

τὰς ἡμετέρας βουλὰς ἐπαγγέλλοντες εἰς φοῦρκαν ἀναρτῶνται ἢ καίονται [26].

ιη'. Ἐάν τις εἰδὼς οἰκήματα ἐμπρήσῃ ἢ σωρὸν σίτου πλησίον οἰκήματος κείμενον [27], ἐλεγχόμενος πυρὶ παραδίδοται. εἰ δὲ ἔξω πόλεως τὸ τοιοῦτον διαπράξηται, χειροκοπείσθω [28].

ιθ'. Οἱ πολέμιοι καὶ οἱ πρὸς αὐτοὺς αὐτομολοῦντες ξίφει τιμωρείσθωσαν [29].

κ'. Τὸ διὰ θυσιῶν μαντεύεσθαι κεκώλυται· ὁ δὲ τοιοῦτος ξίφει τιμωρείσθω [30].

κα'. Οἱ εἰς βλάβην ἀνθρώπων δαίμονας ἐπικαλούμενοι, εἰ μὴ κατὰ ἄγνοιαν τοῦτο πράξωσι [31], ξίφει τιμωρείσθωσαν [32].

κβ'. Οἱ δοῦλοι ἢ ἀπελεύθεροι ἀνδραποδίζοντες ἐλευθέρους δερόμενοι καὶ κουρευόμενοι χειροκοπείσθωσαν [33].

deferunt, in furcam tolluntur aut cremantur.

18. Si quis aedificia sciens incenderit aut acervum frumenti juxta aedificium jacens, convictus igni traditur. Sin extra urbem hoc patraverit, manu truncator.

19. Hostes, quique ad eos transfugiunt, gladio feriuntor.

20. Per sacrificia divinare vetitum est: hoc vero qui fecerit, gladio feritor.

21. Qui in noxiam hominum daemonas invocant, nisi per ignorantiam hoc fecerint, gladio plectuntor.

22. Servi aut liberti, qui liberos pro servis vendunt, caesi ac tonsi manu truncantor.

26) Dig. eod. dig. 38 §. 1. — Harm. VI, 10, 6. Harm. VI, 8, 2.

27) C: κειμένην.

28) Dig. XLVIII, 19, 28 §. 12. — Harm. VI, 12, 4.

29) Dig. XLIX, 16, 7. — Harm. VI, 8, 3.

30) P: βι. θ' τί. ιη' διατ. γ'. — Cod. IX, 18, 3; ubi tamen concremationis poena statuitur.

31) L: πράξουσι.

32) P: διατ ς'. — Cod. eod. const. 6. »*hos — feralis pestis absumat.*« — Harm. eod. §. 8.

33) Cod. IX, 20, 15. — Harm. VI, 8, 7. — B. a Rey notat: »*Servus vel libertus bestiis subjicitur, ingenuus gladio consumitur.*«

κγ'. Ἀπαγορεύει ἡ διάταξις ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας τέμνεσθαι [34]).

κδ'. Ὁ τὸν φυγάδα δοῦλον ὑποδεξάμενος δίδωσιν αὐτὸν μετὰ ἑτέρου ὁμοίου ἤτοι κ' νομισμάτων [35]). ὁσάκις δὲ αὐτὸν ὑποδέξηται, τοσαυτάκις [36]) αὔξεται ἡ ποινή [37]).

κε'. Κατὰ τοῦ ἁρπάσαντος [38]) πρᾶγμα ἀπὸ ἐμπρησμοῦ ἢ καταπτώσεως ἢ ναυαγίου, ἢ κατὰ τοῦ ὑποδεχομένου κατὰ δόλον τὰ τοιαῦτα πράγματα, ἐντὸς ἐνιαυτοῦ εἰς τὸ τετραπλάσιον δίδοται ἡ ἀγωγή, μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν εἰς τὸ διπλάσιον [39]).

κϛ'. Πενταετίᾳ σβέννυται τὸ ἔγκλημα τῆς μοιχείας. ἀλλὰ τοῦτο λέγομεν περὶ τῶν εἰς [40]) ἑκοῦσαν ἡμαρτηκότων [41]).

κζ'. Οἱ διδάσκοντες τὰ ἀσεβῆ δόγματα, ἐσχάτῃ ὑπόκεινται τιμωρίᾳ [42]).

23. Vetat constitutio, ambas manus ac pedes amputari.

24. Qui fugitivum servum recipit, restituit ipsum cum alio pari aut viginti solidis; quoties autem eum receperit, toties mulcta augetur.

25. In eum, qui rem ex incendio vel ruina vel naufragio rapuerit, aut in eum, qui dolo tales res recipit, intra annum in quadruplum actio datur: post annum in duplum.

26. Quinquennio adulterii accusatio extinguitur. Sed hoc dicimus de his, qui in volentem mulierem deliquerunt.

27. Qui profana praecepta docent, ultimo supplicio obnoxii fiunt.

34) Nov. 134 c. 13. — Harm. VI, 10, 9.

35) C: νομίσματα.

36) B: τοσάκις.

37) Cod. VI, 1, 4. — Harm. VI, 13, 2.

38) L: ἁρπάζοντος.

39) B et M: διπλοῦν. Consentit Bodlej. 3399 et Codices Epanagoges auctae. — Dig. XLVII, 9, 1 pr. et Cod. VI, 2, 18, ubi tamen post annum in simplum actio datur.

40) Deest in C.

41) Dig. XLVIII, 5, 29. — Harm. VI, 2, 9. — Videsis schol. d in Basil. ed. Fabrot. VII p. 659.

42) Cod. I, 5, 2.

κη'. Οἱ μανιχαῖοι χριστιανοὶ γενόμενοι μετὰ [43]) ταῦτα τὰ τῶν μανιχαίων διαπραττόμενοι, ἢ τοῖς τοιούτοις ἐντυγχάνοντες καὶ μὴ παραδιδόντες τοῖς ἄρχουσιν, ἐσχάτῃ τιμωρίᾳ ὑπόκεινται. καὶ οἱ ἐν ἀξίαις ἢ στρατείαις [44]) ἢ συστήμασιν ὄντες ὀφείλουσι φροντίζειν, μήτις αὐτῶν ἐστι τοιοῦτος [45])· ἐπείτοιγε εἰ ἴσασιν αὐτὸν καὶ μὴ παραδιδοῦσι, κἂν ὀρθόδοξοι ὦσιν, ἐσχάτῃ τιμωρίᾳ ὑποβάλλονται [46]).

κθ'. Οἱ μανιχαῖοι καὶ μετὰ θάνατον ἐλέγχονται· καὶ ὅτι οὐδεὶς αὐτοὺς κληρονομεῖ ἐκ διαθήκης ἢ ἐξ ἀδιαθέτου, κἂν συγγενεῖς εἰσιν [47]) ὀρθόδοξοι, πλὴν παίδων, ἀλλ' εἰσκομίζονται τὰ πράγματα αὐτῶν. μόνοι γὰρ παῖδες αὐτῶν ὀρθόδοξοι ὄντες κληρονομοῦσιν αὐτούς. ταῦτα δὲ καὶ περὶ τῶν δονατιστῶν [48]).

λ'. Ὁ ποιῶν ἑλληνικὰς θυσίας καὶ [49]) τιμῶν εἴδωλα, ἢ θυσιάζων [50]) ἢ λίβανον αὐτοῖς καίων, ἐσχάτῃ

28. Si Manichaei Christiani facti postea, quae Manichaeorum sunt, patraverint, aut in hos incidentes ad magistratus non detulerint, extremo subjacent supplicio. Et qui in dignitatibus aut militiis aut collegiis sunt, curare debent, ne quis eorum talis sit: etenim si eum sciverint talem esse nec tradiderint, licet orthodoxi sint, ultimo supplicio subjiciuntur.

29. Manichaei etiam post mortem arguuntur; et nemo iis succedit ex testamento aut ab intestato, etiamsi cognati sint orthodoxi, praeter liberos, sed bona eorum fisco inferuntur. Soli enim liberi eorum, si orthodoxi sint, succedunt. Haec etiam circa Donatistas obtineant.

30. Qui paganica facit sacrificia, et qui imagines colit, iisve sacrificat vel thus accendit, ultimo subjicitur

43) B: καὶ μετά.
44) L: στρατηγίαις.
45) Verba ὀφείλουσι — τοιοῦτος in C desunt.
46) R: ὑπόκεινται. — Cod. I, 5, 16. — Harm. VI, 11, 7.
47) B: ὦσιν.
48) R: δογματιστῶν. M: δανειστῶν. — Cod. I, 5, 15. — Harm. VI, 11, 8: ubi Reitzius: »*Epitome l. 4 C. de haereticis, quam integram habet Fabrot* [*Basil.*] *I p.* 16.«
49) B: ἤ.
50) L: θυμιάζων. R: θυμιῶν.

Digitized by Google

ὑποβάλλεται τιμωρίᾳ. ὁμοίως δὲ τιμωροῦνται καὶ οἱ συνίστορες αὐτῶν καὶ οἱ [51]) ὑπηρέται τῶν θυσιῶν [52]).

λα'. Ἐὰν ἰουδαῖος χριστιανὸν ἀνδράποδον κτήσηται καὶ περιτέμῃ, κεφαλικῶς τιμωρεῖται [53]).

λβ'. Ἐὰν ἰουδαῖος τολμήσῃ διαστρέψαι χριστιανικὸν [54]) λογισμὸν, ὑπόκειται κεφαλικῇ τιμωρίᾳ [55]).

λγ'. Οἱ ἀξιωθέντες τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καὶ πάλιν ἑλληνίζοντες ἐσχάτῃ τιμωρίᾳ ὑπόκεινται [56]).

λδ'. Οἱ ἀποστάντες ἐκ τῆς ὀρθοδόξου [57]) πίστεως καὶ αἱρετικοὶ γενόμενοι ἢ θύσαντες ἢ θῦσαί τινι ἐπαγγειλάμενοι [58]) οὐ δύνανται διατίθεσθαι [59]) ἢ δωρεῖσθαι, οὔτε ἐκ διαθήκης οὔτε ἐξ ἀδιαθέτου λαμβάνειν τὶ δύνανται [60]).

supplicio. Ac similiter puniuntur et qui illi sunt conscii, et qui sacrificiorum sunt ministri.

31. Si Judaeus mancipium christianum possederit et circumciderit, capitaliter punitur.

32. Si Judaeus christianam mentem pervertere ausit, capitali poenae subjacet.

33. Qui sacro baptismate dignati sunt atque iterum ad paganismum revertuntur, ultimo supplicio obnoxii sunt.

34. Qui ab orthodoxa fide desciscunt et haeretici fiunt, si aut sacrificaverint, aut sacrificare alicui mandaverint, testari vel donare non possunt, neque ex testamento aut ab intestato aliquid capere possunt.

51) Deest in B.

52) Cod. I, 11, 7. — Harm. VI, 11, 6.

53) Cod. I, 10, 1. — Harm. VI, 11, 2.

54) B: χριστιανοῦ.

55) Cod. I, 9, 18 in fine. — Harm. VI, 11, 3.

56) Cod. I, 7, 3. — Harm. VI, 11, 4.

57) B: τῶν ὀρθοδόξων.

58) **Reitzius** notat: »*Verterunt ex textu Codicis* mandarunt, *sed graecum verbum notat:* promittere, polliceri: *quum vero hoc ad crimen non sufficiat, (nam expresse additur:* ἐκεῖνος δὲ ἔστω μόνος ὑπὸ τὴν μέμψιν, ὅς ἔθυσεν ἢ θῦσαί τινι ἐνετείλατο,) *itidem sic verto, sed legendum arbitror:* ἐντειλάμενοι.«

59) C: διαθέσθαι.

60) Cod. I, 7, 4. — Harm. VI, 11, 5.

λε΄. Ὁ ἀνελὼν ἀνιόντα ἢ κατιόντα ἢ συγγενῆ πυρὶ παραδιδόσθω [61]).

λϛ΄. Δοῦλος συνειδὼς καὶ συμπράττων τῇ ἁρπαγῇ τῆς ἰδίας δεσποίνης καίεται [62]).

λζ΄. Πυρὶ παραδίδονται οἱ δοῦλοι, οἵτινες τῇ σωτηρίᾳ [63]) τῶν οἰκείων δεσποτῶν ἐπεβούλευσαν. κἀκεῖνοι τιμωρείσθωσαν τῶν οἰκετῶν ἀναιρεθέντος τοῦ δεσπότου, ὅσοι τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἢ τῆς κατ᾽ αὐτοῦ ἐπιβουλῆς αἰσθόμενοι μὴ συνέδραμον, εἴτε ἐν οἴκῳ εἴτε [64]) ἐν ὁδῷ ἢ [65]) ἀγρῷ τοῦτο συνέβη [66]).

λη΄. Ὁ διδάσκων τοὺς βαρβάρους ναῦς κατασκευάζειν, κεφαλικῇ τιμωρίᾳ ὑπόκειται [67]).

λθ. Ὁ τὸν ἐπελθόντα φονεύσας, ἐν ᾧ περὶ τῆς ζωῆς ἐκινδύνευεν, ἀνεύθυνος ἔσται [68]).

μ΄. Οἱ ἁρπάσαντες γυναῖκα ἢ μεμνηστευμένην ἢ ἀμνήστευτον ἢ χήραν, εἴτε εὐγενής ἐστιν εἴτε [69]) δούλη

35. Qui ascendentem vel descendentem aut cognatum perimit, igni traditor.

36. Servus conscius et administer in raptu suae dominae crematur.

37. Igni traduntur servi, qui propriorum dominorum saluti insidiati sunt. Et illi servorum puniantur necato domino, qui ejus voce aut insidiis contra illum cognitis non succurrerunt, sive in domo, sive in via vel agro hoc acciderit.

38. Qui barbaros docet conficere naves, capitali poenae subjacet.

39. Qui aggressorem occidit, ubi de vita periclitabatur, insons est.

40. Qui mulierem rapiunt aut desponsatam aut

61) Dig. XLVIII, 9, 1 pr. Sed abolita est vetus poena, et pro ea inducta est crematio. — Harm. VI, 6, 16.

62) Cod. IX, 13, 1 §. 3. — Harm. VI, 7, 4 et 12, 1.

63) C: τὴν σωτηρίαν. Cf. not. 81.

64) B: ἢ.

65) B: ἢ ἐν.

66) Dig. XLVIII, 19, 28 §. 11 et Cod. VI, 35, 12. — Harm. VI, 12, 2.

67) Cod. IX, 47, 25. — Harm. VI, 8, 6.

68) B: ἐστιν. — P: βι. θ΄ τί. ιη΄ (l. ιϛ΄) διατ β΄. — Cod. IX, 16, 2. — Harm. VI, 6, 17.

69) C: ἢ.

ἡ ἀπελευθέρα, καὶ μάλιστα εἰ τῷ θεῷ εἰσὶ γυναῖκες καθιερώμεναι, κἂν [70]) *τὴν ἰδίαν τὶς μνηστὴν ἥρπασεν, εἰ μὲν μεθ' ὅπλων ἤτοι ξιφῶν ἢ ῥοπάλων τὴν ἁρπαγὴν ἐποιήσαντο, οἱ τοιοῦτοι ξίφει τιμωρείσθωσαν. οἱ δὲ συνυπουργοῦντες αὐτοῖς, ἢ συνειδότες* [71]) *ἢ ἑκόντες ὑποδεξάμενοι ἢ οἱανδήποτε σπουδὴν εἰσενεγκόντες, τυπτόμενοι καὶ κουρευόμενοι ῥινοκοπείσθωσαν. εἰ δὲ χωρὶς οἱωνδήποτε ὅπλων τὴν ἁρπαγὴν ἐποιήσαντο, ὁ μὲν τὴν ἁρπαγὴν ποιήσας χειροκοπείσθω. οἱ δὲ βοηθήσαντες τῷ τοιούτῳ ἐν τῇ ἁρπαγῇ, ἢ συνειδότες καὶ ὑπηρετήσαντες ἢ ἑκόντες ὑποδεξάμενοι ἢ οἱανδήποτε σπουδὴν αὐτοῖς εἰσενεγκόντες, τυπτόμενοι καὶ κουρευόμενοι ἐξοριζέσθωσαν* [72]).

non desponsatam aut viduam, sive ingenua sit sive serva aut libertina, et maxime si virgines sint deo consecratae, licet suam quis sponsam rapuerit, siquidem cum armis aut gladiis aut fustibus hunc raptum fecerint, hi gladio percutiantur. Adjutores vero eorum, qui vel conscii fuerunt vel sponte eos receperunt, vel qualemcunque operam navaverunt, verberati ac tonsi naso mutilentur. Quodsi sine qualibuscunque armis raptum commiserint, is quidem, qui rapuit, manum amittat: qui vero huic in rapina opem tulerunt, sive conscii ac ministri fuerunt, sive sponte eos receperunt aut quamlibet operam iis navaverunt, verberati ac tonsi relegentur.

70) C: *καί*.

71) C hoc loco et mox iterum habet: *συνειδόντες*.

72) P: *βι. θ' τί. γ'* (l. *ιγ'*) *διατ. α'*. — Cod. IX, 13, 1. — Harm. VI, 7, 1. — Mercerius notat: »*L. un. Cod. IX, 13. l.* 53 *Cod. I,* 3. *Nov.* 143. *Nisi quod ex his constitutionibus comites quoque et administri raptoris capitali poena afficiuntur. Facit et huc l.* 5 *§.* 2 *Dig. XLVIII,* 6.« Quod ad poenam in raptores eorumque socios hoc loco statutam attinet, P. Faber ad hunc locum in Cod. Paris. 1367 haec notavit: »*Hoc est ex Nov.* 35 *Leonis, ut ostendi lib. III Semestr. cap.* 19.« Male: namque ipse Leo Nov. cit. patri Basilio tribuit. Et Prochiro nostro hoc caput esse proprium, ostendunt etiam scholia ad Basil in edit. Fabrot. tom. VII p. 443 schol. k et p. 915 schol. b, ubi hoc ipsum *μ' κεφ. τοῦ λθ' τί. τοῦ προχείρου* tanquam fons excitatur.

Digitized by Google

μα΄. Ἐάν τις οἰκειακὸς ἢ δοῦλος ἐγκληματικῶς κατηγορῇ τοῦ ἔχοντος αὐτὸν, ἀποτεμνέσθω· ἐξῃρημένου τοῦ ἐπὶ [73]) καθοσιώσει κατηγοροῦντος. καὶ ὁ ἀπελεύθερος ἔγκλημα ἐπιφέρων [74]) τῷ πάτρωνι ἢ τῷ κληρονόμῳ αὐτοῦ τὴν αὐτὴν ὑποφερέτω [75]) τιμωρίαν τοῖς δούλοις καὶ τοῖς οἰκειακοῖς [76]).

μβ΄. Ὁ τὸν μοιχὸν μετὰ τῆς ἰδίας γυναικὸς ἐν συμπλοκῇ καταλαβὼν, εἰ συμβῇ αὐτὸν ἀνελεῖν, οὐκ εὐθύνεται ὡς ἀνδροφόνος. εἰ δέ [77]) τις ὡς εἰκὸς ὑποπτεύσει τινὰ βούλεσθαι τῇ τῆς ἰδίας γαμετῆς [78]) συμπαῖξαι [79]) σωφροσύνῃ, καὶ παραγγελίας αὐτῷ ἐγγράφους τρεῖς ἐκπέμψει, ἐχούσας μαρτυρίας ἀξιοπίστων ἀνδρῶν, καὶ μετὰ ταύτας τὰς τρεῖς ἐγγράφους μαρτυρίας [80]) εὕροι αὐτὸν συντυγχάνοντα τῇ αὐτοῦ γαμετῇ [81]), εἰ μὲν εἰς τὸν ἴδιον οἶκον ἢ τὸν ταύτης [82]) τῆς γυναικὸς ἢ τὸν [83]) τοῦ μοιχοῦ, ἢ ἐν προπίναις [84]) ἢ ἐν

41. Si quis familiaris vel servus criminaliter egerit adversus eum, cujus est, capite truncator: excepto qui majestatis accusat. Et libertus patrono aut heredi ejus crimen objiciens eandem poenam sufferto, quam servi ac familiares.

42. Qui adulterum cum sua uxore in complexu comprehendit, si forte eum interemerit, non punitur ut homicida. Sed si quis, ut fieri solet, suspicatus fuerit, alium uxoris suae castitati illudere, eique tres attestationes scriptas miserit, testimonia continentes virorum fide dignorum, ac post ternas hasce scriptas attestationes invenerit eum cum sua conversantem uxore, siquidem in sua domo aut in uxoris aut adulteri, aut in

73) B: ἐπὶ τῇ
74) C: φέρων.
75) R: ὑφιστάσθω.
76) Cod. IX, 1, 20 et 21. — Harm. VI, 12, 3.
77) C habet Εἴ τις, et novam § hinc incipit.
78) B: γυναικός.
79) L: συμπλέξαι Reitzius mavult: ἐμπαῖξαι.
80) B: διαμαρτ.
81) C: τὴν αὐτοῦ γαμετήν. Cf. not. 63.
82) Deest in B.
83) Deest in C.
84) Reitzius notat: »*In Nov.* προπίναις, *ut hic. Sed in Gloss. Nom.* ποπ. *legitur, unde et hic cum Meursio in Gloss.* τὸ ρ *expunxi.*« Sed προπίναις Codices tuentur.

προαστείοις, εἶναι ἄδειαν τῷ ἀνδρὶ ταῖς οἰκείαις χερσὶ τὸν τοιοῦτον ἀνελεῖν, οὐδένα κίνδυνον ἐντεῦθεν εὐλαβουμένῳ. εἰ δὲ ἐν ἄλλῳ τόπῳ τὸν τοιοῦτον εὕροι μετὰ τῆς ἑαυτοῦ [85]) γαμετῆς διαλεγόμενον, ἢ ἐν ἐκκλησίᾳ, οὐκ ἔλαττον τῶν τριῶν μαρτύρων ἀξιοπίστων συγκαλουμένων, δι' ὧν ἀποδεῖξαι δύναται, ὅτιπερ αὐτὸν μετὰ τῆς ἑαυτοῦ γαμετῆς εὗρεν, τῷ ἄρχοντι παραδιδόναι τῷ τὰ ἐγκλήματα ἐξετάζοντι. ἐκεῖνον δὲ ταῖς ἀληθείαις γινώσκοντα μετὰ τὰς τρεῖς ἐγγράφους διαμαρτυρίας τῇ τοιαύτῃ γυναικὶ τὸν τοιοῦτον συνευρεθέντα, τὸν μὲν τοιοῦτον, ὡς ἐκ μόνου τούτου τῷ τῆς μοιχείας ἐγκλήματι ὑποπεσόντα, μηδεμιᾶς ἄλλης ζητουμένης ἀποδείξεως τιμωρεῖσθαι· ἄδειαν δὲ εἶναι τῷ ἀνδρὶ, ὡς ἂν βούληται [86]) τῆς ἰδίας γαμετῆς κατηγορεῖν, καὶ κατὰ τοὺς νόμους τῷ ἐγκλήματι ἐπεξιέναι [87]).

μγ'. Γυνὴ ὕπανδρος τῷ ἰδίῳ δούλῳ μοιχευθεῖσα, αὐτὴ μὲν τυπτομένη καὶ κουρευομένη ῥινοκοπείσθω, ἀπελαυνομένη δὲ καὶ τῆς πολιτείας, ἐν ᾗ κατοικεῖ, ἐκ πάσης τῆς οἰκείας ἐκπιπτέτω περιουσίας· ὁ μέντοιγε μοιχεύσας δοῦλος ξίφει τιμωρείσθω [88]).

popinis vel suburbiis, viro licitum sit, suis eum manibus interimere, neque ullum inde periculum metuat. Verum si in alio loco illum inveniat cum sua uxore colloquentem, vel in ecclesia, non minus tribus testibus fide dignis convocatis, per quos probare possit, se illum cum sua uxore invenisse, magistratui deferat, qui crimina inquirit: hic autem reipsa comperiens, post tres scriptas attestationes illum cum hac muliere inventum fuisse, hunc quidem, ut eo solo adulterii crimini subjacentem, nulla alia requisita probatione puniat; licentia vero sit viro, prouti voluerit, uxorem suam accusandi, et secundum leges crimen exsequendi.

43. Mulier maritata cum proprio servo adulterium committens, verberata et tonsa naso mutiletur: quin etiam ex civitate expulsa, in qua habitat, omni sua privetur substantia; servus autem adulter ense puniatur.

85) B: αὐτοῦ.
86) B: ὡς βούλεται.
87) L et P: ὑπεξιέναι. — Nov. 117 cap. 15 pr. — Harm. VI, 2, 13.
88) Paulo alia poena prae-

μδ'. Γυνὴ μὴ ἔχουσα ἄνδρα τῷ ἰδίῳ δούλῳ μιγεῖσα, εἰ μὲν μὴ ἔχουσα παῖδας τοῦτο διαπράξηται [89]), τυπτέσθω καὶ κουρευέσθω, καὶ ὁ τοιοῦτος δοῦλος τυπτόμενος καὶ κουρευόμενος πιπρασκέσθω καὶ ἡ τιμὴ αὐτοῦ εἰσκομιζέσθω εἰ δὲ ἐπὶ παισὶ τοῦτο διαπραχθείη [90]), καὶ ἡ ὑπόστασις αὐτῆς πᾶσα κατὰ δεσποτείας τρόπον παραυτίκα τοῖς παισὶν ἀνεκποιήτως φυλαττέσθω [91]), τῆς χρήσεως μόνης παρ' αὐτῇ [92]) μενούσης, καὶ ἡ τιμὴ δὲ τοῦ διαπραθέντος δούλου τοῖς παισὶν ἀνήκει [93]).

με'. Οἱ μοιχοὶ τυπτόμενοι καὶ κουρευόμενοι ῥινοκοπείσθωσαν. οἱ δὲ μέσοι καὶ οἱ ὑπουργοὶ τῷ τοιούτῳ ἀσεβήματι γεγονότες, τυπτόμενοι καὶ κουρευόμενοι διηνεκῶς ἐξοριζέσθωσαν [94]).

μς'. Ὁ ἐκ δικαστικῆς ψήφου ἢ ἐξ αἰτήσεως τοῦ ἀντιδίκου ὅρκον ὑπέχων ἐπ' ἐκκλησίας [95]), τῶν ἀχράντων ἐφαπτόμενος εὐαγγελίων, ἐπιορκεῖν δὲ μετὰ ταῦτα

44. Mulier virum non habens, quae suo se servo miscet, si quidem liberos non habens hoc patraverit, verberetur ac tondeatur, et servus verberatus ac tonsus vendatur et pretium ejus fisco inferatur. Sed si liberis extantibus id commissum fuerit, omnia quoque ejus bona dominii jure liberis statim inalienabiliter serventur, solo apud eam usufructu remanente, et pretium quoque servi venditi ad liberos perveniat.

45. Adulteri verberati ac tonsi naso mutilentur. Internuntii vero, et qui in hoc scelere administri fuerunt, verberati ac tonsi perpetuo exulent.

46. Qui ex judiciali sententia vel postulante adversario in ecclesia jusjurandum fecerit, tactis incontaminatis evangeliis, ac postea pejerasse convincatur, ei

scribitur in Cod. IX, 11; ideoque Prochiro hoc caput proprium esse videtur. — Harm. VI, 2, 24.

89) B: διεπράξατο.

90) B: διαπραχθῇ.

91) B: παραφυλ.

92) C: αὐτῆς.

93) Vide not. 88. — Harm. eod. §. 25.

94) Harm. eod. §. 19. — Biener Revision des justin. Codex p. 173.

95) R: ἐπ' ἐξουσίᾳ.

ἐλεγχθεὶς, γλωσσοκοπείσθω· τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν μαρτύρων [96].

μζ'. Ἀδελφὸς κατὰ ἀδελφοῦ μέγα ἔγκλημα κινεῖν οὐ δύναται, ἐπείτοιγε καὶ [97]) οὐκ ἀκουσθήσεται καὶ ἐξορίᾳ ὑποβληθήσεται [98].

μη'. Ὁ ἁρπάζων γῆν ἢ μετατιθεὶς ὅρια διπλῆν τὴν ἁρπαγὴν ἀποδίδωσιν [99].

μθ'. Ἐὰν χωρὶς δικαστικῆς ἀποφάσεως ἀφέληταί τις πρᾶγμα, εἰ μὲν ἴδιον αὐτοῦ, ἐκπίπτει τῆς αὐτοῦ δεσποτείας· εἰ δὲ ἀλλότριον, παρεχέτω αὐτὸ [100]) τὸ πρᾶγμα καὶ τὴν διατίμησιν αὐτοῦ [101].

ν'. Ὁ κεχρημένος ἵππῳ ἕως ὡρισμένου τινὸς τόπου, τὸν δὲ ὁρισθέντα τόπον τοῦτον ὑπερβιβάσας, τῆς ὡς εἰκὸς γενομένης ἐπ' αὐτῷ βλάβης ἢ τοῦ θανάτου

lingua exscinditor: idemque in testibus servator.

47. Frater contra fratrem magnum crimen instituere non potest: neque enim audietur et exilii poena plectendus est.

48. Qui terram aufert aut limites transponit, duplum reddit, quod abstulit.

49. Si quis citra judiciale decretum rem violenter abstulerit, si ipsius erat propria, dominium ejus amittit: si aliena, praestet rem ipsam et ejus aestimationem.

50. Qui equum, quem ad certum usque locum commodato acceperat, ultra praestitutum locum duxe-

96) Harm. I, 7, 19. — Nova constitutio est, quae Eclogae Leonis et Constantini tribuitur: auctor tamen τῆς ἐπιτομῆς τῶν νόμων Prochiri esse dicit. In Codice enim Bodlej. 173 et Bieneriano §. ult. tit. XII sic audit: Εἴρηται δὲ ἐν τῷ ἐγχειριδίῳ εἰς τὰ περὶ ποινῶν τὰ περὶ ὅρκου· ὅτι ὁ ἐκ δικαστικῆς ψήφου κ. τ. λ.

97) Deest in M.

98) Cod. IX, 1, 13.

99) Non invenio.

100) C et R: αὐτῷ.

101) Cod. VIII, 4, 7. — In Cod. tamen Paris. 1384 haec constitutio Basilio, Constantino et Leoni expressis verbis tribuitur, (cf. quae edidi: *Fragmenta graecae versionis legum Rotharis*, Heidelb. 1835. p. 16. 17,) et apud Attaliotam quoque nova constitutio vocari videtur; vide Leunclavii JGR II p. 53. — Harm. VI, 7, 5.

αὐτὸς [102]) τὸν λόγον ὑπέχει, καὶ τὸ ἀζήμιον τῷ κυρίῳ τοῦ ἵππου περιποιεῖται. εἰ μέντοιγε ἐντὸς τοῦ ὁρισθέντος [103]) τόπου βλάβη ἐπιγένηται τῷ ἵππῳ ἢ θάνατος, ἀζήμιος ὁ κεχρημένος διατηρεῖται, εἰ μὴ ἄρα ἐξ ἀμελείας ἢ ἐξ ἐπιβουλῆς τὸ περὶ τὸν ἵππον εἰργάσατο πάθος [104]).

να'. Ὁ ἐναποκλείσας ἀλλότρια θρέμματα καὶ τροφῆς ἐνδείᾳ διαφθείρας, ἢ ἄλλως πῶς ἀνελὼν, εἰς τὸ διπλάσιον καταδικάζεται [105]).

νβ'. Κριῶν ἢ βοῶν ἢ ἵππων ἢ χοίρων ἢ ἄλλων τινῶν θρεμμάτων συνεληλυθότων, εἰ μὲν ὁ πρώτως ἐπελθὼν τοῖς ἄλλοις ἀναιρεθῇ [106]), ἀνεύθυνός ἐστιν [107]) ὁ τοῦ ἀνελόντος δεσπότης· εἰ δὲ ἀνέλῃ ὁ ἐπελθὼν, ὑπεύθυνος γίνεται ὁ δεσπότης τοῦ ἀνελόντος, καὶ ἢ ἐκδίδωσι τὸ ζῶον τῷ δεσπότῃ τοῦ ἀναιρεθέντος ἢ τὸ ἀζήμιον αὐτῷ περιποιεῖται [108]).

νγ'. Τοὺς ἐν φωσσάτῳ κλέπτοντας, εἰ μὲν ὅπλα,

rit, periculum damni aut mortis, quae equo interdum accidit, ipse subit, atque indemnitatem domino equi praestat. Si tamen intra praefinitum locum equo damnum aut mors accidat, commodatarius servatur indemnis, nisi forte culpa vel etiam dolo hanc noxiam equo intulerit.

51. Qui aliena pecora inclusit et alimenti inopia peremit, vel alio quo modo necavit, in duplum condemnatur.

52. Arietibus, tauris, equis, vel porcis vel aliis pecoribus inter se congressis, si quidem primus aliorum aggressor interierit, indemnis est interimentis dominus: sed si aggressor interemerit, tenetur dominus interimentis, et domino interemti vel tradit animal vel indemnitatem ei praestat.

53. Qui in castris furantur, si quidem arma, ve-

102) B: αὐτοῦ.

103) B: ῥηθέντος.

104) Dig. XIII, 6 dig. 5 §. 7. dig. 23. — Harm. II, 10, 3 et VI, 14, 11.

105) Cod. III, 35, 5. — Harm. VI, 14, 14.

106) B: ἀναιρεθείη.

107) B: ἔστω.

108) Dig. IX, 1, 1 §. 11. — Harm. eod. §. 15.

σφοδρῶς προστάττομεν τύπτεσθαι, εἰ δέ τι τῶν ὑποζυγίων, χειροκοπεῖσθαι [109]).

νδ'. Τοὺς ἐν οἱᾳδήποτε πολιτείᾳ κλέπτοντας, ἅπαξ μὲν τοῦτο ποιοῦντας, θεσπίζομεν, εὐπόρους μὲν καὶ ἐλευθέρους ὑπάρχοντας, πρὸς τῇ ἀποκαταστάσει τοῦ κλαπέντος καὶ διπλὴν ποσότητα καταβάλλειν [110]) τῷ τὴν κλοπὴν ὑπομείναντι. εἰ δὲ ἄποροι εἶεν οἱ τοῦτο διαπεπραχότες, τυπτόμενοι ἐξοριζέσθωσαν. ἐὰν δὲ οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ πολλάκις ἐπὶ κλοπῇ [111]) ἁλῶσι, χειροκοπείσθωσαν [112]).

νε'. Ὁ τοῦ κλέπτου δούλου δεσπότης ἢ τὸ ἀζήμιον τῷ τὴν κλοπὴν ὑποστάντι περιποιεῖται, ἢ, εἰ μὴ βούλοιτο τοῦτο ποιεῖν, τὸν δοῦλον εἰς τελείαν δεσποτείαν παραδίδωσι τῷ τὴν κλοπὴν ὑποστάντι [113]).

νϛ'. Τὰς ἀλλοτρίας ἀγέλας οἱ ἀπελαύνοντες, ἅπαξ μὲν τοῦτο ποιοῦντες, τυπτέσθωσαν, ἐκ δευτέρου δὲ διαπραττόμενοι, ἐξοριζέσθωσαν· εἰ δὲ καὶ τρίτον φωραθεῖεν τὸ τοιοῦτον [114]) κατατολμῶντες, χειροκοπεί-

hementer castigari jubemus: si jumenta, manu amputari.

54. Qui in qualicunque civitate furantur, semel hoc facientes, jubemus, si quidem locupletes sint ac liberi, praeter furtivae rei restitutionem etiam duplum valorem praestare furtum passo. Sed si inopes sint, qui hoc commiserunt, verberatos relegari. Si non semel, sed saepius deprehendantur, manus amissione plectantur.

55. Dominus servi furis aut indemnitatem furtum passo praestat, aut si hoc facere nolit, servum in plenum dominium tradat ei, cui furtum factum est.

56. Qui alienos greges abducunt, si semel hoc faciunt, verberantor, si iterum faciant, relegantor: si vero tertium hoc ausi deprehendantur, manus iis ab-

109) Harm. VI, 5, 9. — Hoc et sequentibus capitibus multa novo jure introducta reperiuntur.

110) B: καταβαλεῖν.

111) B: κλοπήν.

112) Harm. VI, 5, 11.

113) Harm. eod. §. 12.

114) B: τοῦ τοιούτου.

σθωσαν, τῆς ἀπελαθείσης ἀγέλης δηλονότι τῇ ἰδίᾳ δεσποτείᾳ παρ' αὐτῶν ἀποκαθισταμένης [115]).

νζ'. Οἱ τοὺς νεκροὺς ἐν τοῖς τάφοις ἐκδύοντες χειροκοπείσθωσαν [116]).

νη'. Ὁ ἐν θυσιαστηρίῳ ἐν ἡμέρᾳ ἢ ἐν νυκτὶ εἰσιὼν καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἱερῶν [117]) τι ἀφελόμενος τυφλούσθω. ὁ δὲ ἔξω τοῦ θυσιαστηρίου ἐκ τοῦ ἄλλου ναοῦ ἀφελόμενος, τυπτόμενος καὶ κουρευόμενος ἐξοριζέσθω [118]).

νθ'. Ὁ ἔχων γυναῖκα καὶ πορνεύων διὰ ιβ' ἀλλακτῶν σωφρονιζέσθω [119])· καὶ ὁ [120]) μὴ ἔχων δὲ καὶ τῇ αὐτῇ ἁμαρτίᾳ περιπίπτων, διὰ ϛ' ἀλλακτῶν σωφρονιζέσθω [121]).

ξ'. Ὁ μέντοι [122]) γυναῖκα ἔχων καὶ τῇ ἰδίᾳ δούλῃ μιγνύμενος, διαγινωσκομένης τῆς πράξεως, οὗτος μὲν τυπτόμενος σωφρονιζέσθω· ὁ δὲ κατὰ τὸν τόπον ἄρχων ἀναλαμβάνων τὴν δούλην ὑπὲρ ἐπαρχίαν αὐτὴν πιπρα-

scinduntor, abacto scilicet grege suo domino ab ipsis restituendo.

57. Qui mortuos in sepulcris spoliant, iis manus praeciditor.

58. Qui sacrarium interdiu aut noctu ingressus aliquid rerum sacrarum inde surripit, occaecator. Qui vero extra sacrarium ex alia aedis parte surripit, verberatus ac tonsus exulato.

59. Uxorem habens et scortans duodecim fustigationibus castigetur: et qui non habens in idem flagitium incidit, sex flagellationibus emendetur.

60. Qui vero uxorem habens suae se miscet servae, et hic re cognita verberatus admoneatur: loci au-

115) Harm. eod. §. 13. — Vide Biener Revision des justin. Codex p. 177.

116) Harm. eod. §. 14.

117) R: τῶν ἐν αὐτῷ τι ἀφαιρούμενος, τυπτόμενος καὶ κουρ. ἐξορ. Intermedia omittit.

118) Harm. eod. §. 15.

119) Verba Ὁ ἔχων — σωφρον. in P desunt. — In R vero hoc caput duobus sequentibus postponitur.

120) In B deest.

121) Harm. VI, 3, 1, ubi consule in ed. Reitzii not. 2 de verbo: ἀλλακτόν.

122) P: μέντοιγε.

σκέτω, τῆς τιμῆς αὐτῆς τῷ μέρει τοῦ δημοσίου εἰσκομιζομένης[123]).

ξα'. Ὁ δὲ εἰς ἀλλοτρίαν δούλην πορνεύων, τῶν μὲν εὐπόρων ὑπάρχων, παρεχέτω ὑπὲρ τοῦ πταίσματος τῷ δεσπότῃ τῆς δούλης νομίσματα λϛ'. εἰ δὲ εὐτελὴς εἴη, τυπτέσθω καὶ καθόσον εὐπορεῖ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν λϛ' νομισμάτων διδότω[124]).

ξβ'. Οἱ ταῖς μοναζούσαις ἢ ταῖς διακονίσσαις ἢ ταῖς ἀσκητρίαις ἐνασελγαίνοντες, ὡς εἰς τὴν νύμφην τοῦ χριστοῦ ἐκκλησίαν ὑβρίζοντες ῥινοκοπείσθωσαν, αὐτοί τε καὶ αἷς οὗτοι προσεφθάρησαν[125]).

ξγ'. Ὁ τῇ ἰδίᾳ συντέκνῳ[126]) *ἢ ὀνόματι γάμου ἀγαγόμενος ἢ καὶ ἄλλως σαρκικῶς συμπλεκόμενος, ἅμα αὐτῇ ῥινοκοπείσθω· δηλονότι πρότερον ἀπ' ἀλλήλων διϊσταμένων. εἰ μέντοι εἰς ὕπανδρον σύντεκνον τοῦτο*

tem praeses ancillam extra provinciam suam vendat, pretio ejus parti fisci inferendo.

61. In aliena vero ancilla scortans, si ex locupletibus sit, pro delicto solidos triginta sex domino ancillae solvito: sin tenuis est, verberator, et in quantum facere potest pro rata triginta sex solidorum dato.

62. Qui in sanctimoniales aut diaconissas aut ascetrias lascivierint, naso truncantor ut qui in Christi sponsam ecclesiam injurii fuerunt, tam ipsi quam quae ab his corruptae sunt.

63. Qui matrem susceptae aut nuptiarum nomine ductam aut aliter cognoverit carnaliter, simul cum ipsa nasum amittat: iisdem scilicet antea a se invicem separatis. Quodsi in matre susceptae maritum habente hoc

123) Harm. eod. §. 2.

124) Harm. l. l.

125) M: *συνεφθάρ.* — Harm. eod. §. 3.

126) R: *Ὁ τὴν ἰδίαν σύντεκνον — ἢ ἄλλως αὐτῇ σαρκ. συμπλεκ.* — **Reitzius** *μιγνύμενος* pro *ἀγαγόμενος* emendat. Sed emendatione non est opus. — **Cujacius** VI, 6: *»Σύντεκνον alii sororem, alii filii concubinam, alii e sacro fonte susceptam interpretantur. Balsamon accipit pro matre susceptae in Synodi in Trullo habitae can. 53, quasi scilicet cum ea communem filiam susceptor habeat: est enim susceptori suscepta filiae loco, et susceptoris filius fratris loco.«*

διαπράττοι [127]), ἡ μὲν ποινὴ ὡσαύτως προβαινέτω, πρὸς [128]) τούτοις δὲ καὶ τυπτέσθωσαν [129]).

ξδ'. Ὁ μοιχείαν συνειδὼς τῇ ἰδίᾳ γυναικὶ καὶ παραχωρῶν τυπτόμενος ἐξοριζέσθω· ὁ δὲ μοιχὸς καὶ ἡ μοιχαλὶς ῥινοκοπείσθωσαν [130]).

ξε'. Ὁ παρθένῳ κόρῃ μιγνύμενος, ἐκείνης μὲν προαιρέσει, ἀγνοούντων δὲ τῶν γονέων, τῆς πράξεως διαγινωσκομένης εἰ μὲν θέλῃ αὐτὴν λαβεῖν εἰς γυναῖκα, καὶ συναινέσωσι καὶ οἱ γονεῖς, γενέσθω τὸ συνάλλαγμα. εἰ δὲ ἓν μέρος τῶν γονέων, τουτέστιν ἑκατέρου προσώπου, οὐ θελήσει, εἰ μὲν εὔπορός ἐστιν ὁ φθορεὺς, τῇ φθαρείσῃ κόρῃ διδότω χρυσίου λίτραν μίαν· εἰ δὲ ἐνδεέστερος εἴη, τὸ ἥμισυ τῆς αὐτοῦ ὑποστάσεως· εἰ δὲ παντελῶς εἴη ἀνεύπορος, τυπτόμενος καὶ κουρευόμενος ἐξοριζέσθω [131]).

ξς'. Ὁ βιαζόμενος κόρην καὶ φθείρων αὐτὴν ῥινοκοπείσθω, διδοὺς αὐτῇ καὶ τὸ τρίτον τῆς αὐτοῦ ὑποστάσεως [132]).

commiserit, poena quidem similiter procedat, insuper autem et verberentur.

64. Qui adulterium suae conjugis novit et remittit, verberatus in exilium mittitor: adultero autem et adulterae nasus abscinditor.

65. Qui puellam virginem cognoverit, ipsius quidem voluntate, sed ignaris parentibus, comperto facinore si eam uxorem ducere velit et parentes consentiant, contractus fiat. Quodsi una pars parentum, id est utriusque personae, noluerit, siquidem corruptor locuples est, puellae compressae unam auri libram dato: si tenuior est, semissem suae substantiae: si omnino egenus est, verberatus ac tonsus relegator.

66. Qui puellae vim infert eamque polluit, naso truncator, et trientem suae substantiae illi dato.

127) R: διαπράξειεν.

128) R: προβήσεται, σὺν τούτοις κ. τ. λ.

129) Harm. eod. §. 4.

130) Harm. VI, 2, 26.

131) Harm. VI, 3, 5.

132) Harm. eod. §. 6.

Digitized by Google

ξζ'. Ὁ φθείρων κόρην πρὸ τῆς ἥβης, ἤγουν πρὸ τοῦ τρισκαιδεκαετοῦς [133]) χρόνου, ῥινοκοπείσθω καὶ τὸ ἥμισυ [134]) τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ παρεχέτω τῇ φθαρείσῃ κόρῃ [135]).

ξη'. Ὁ τὴν ἀλλοτρίαν μνηστὴν φθείρων, εἰ μὲν προαιρέσει τῆς κόρης, ῥινοκοπείσθω· εἰ δὲ ἀπροαιρέτως, μετὰ ταύτην τὴν ποινὴν καὶ τὸ τρίτον τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ παρεχέτω τῇ φθαρείσῃ [136]).

ξθ'. Οἱ αἱμομῖκται, εἴτε γονεῖς πρὸς τέκνα εἴτε τέκνα πρὸς γονεῖς ἢ ἀδελφοὶ πρὸς ἀδελφὰς, ξίφει τιμωρείσθωσαν. οἱ δὲ κατ' ἄλλην συγγένειαν πρὸς ἀλλήλους συμφθειρόμενοι, τουτέστι πατὴρ εἰς γυναῖκα υἱοῦ ἢ υἱὸς εἰς γυναῖκα πατρὸς ἤγουν μητρυὰν [137]) ἢ πατρυιὸς εἰς προγονὴν ἢ ἀδελφὸς εἰς γυναῖκα ἀδελφοῦ ἢ θεῖος εἰς ἀνεψιὰν ἢ ἀνεψιὸς εἰς θείαν ἢ εἰς δύο ἀδελφὰς ἢ εἰς μητέρα [138]) ξένην καὶ τὴν αὐτῆς θυγατέρα ἐν εἰδή-

67. Qui puellam ante pubertatem, id est ante annum aetatis decimum tertium, corrumpit, nasum amittito et substantiae semissem puellae corruptae dato.

68. Qui alienam sponsam polluit, si voluntate puellae, naso mutilator: si praeter voluntatem, post hanc poenam bonorum trientem puellae corruptae dato.

69. Qui suo se sanguini miscent, sive parentes liberis sive liberi parentibus sive fratres sororibus, gladio feriuntor. Qui vero ex alia cognatione coëunt, id est pater cum uxore filii aut filius cum uxore patris seu noverca aut vitricus cum privigna aut frater cum fratris uxore aut thius cum fratris sororisve filia, aut fratris sororisve filius cum thia aut cum duabus soro-

133) B: τρισκαιδεκάτου. — Caeterum hoc est ex Ecloga Leonis et Constantini, qua pubertatis terminus in masculis XV, in feminis XIII anni esse statuuntur.

134) Si Reitzio in not. 18 ad Harm. eod. §. 9 fides habenda est, in M legitur: τὸ τρίτον. De quo tamen valde dubito.

135) Verbum κόρῃ in B deest. — Harm. eod. §. 9. — Vide Basil. edit. Fabrot. tom. VII p. 637 et p. 860 schol. d.

136) Harm. eod. §. 10.

137) Verba ἢ υἱὸς — μητρυὰν B non habet.

138) L: μητρός.

σει μιγνύμενοι [139]), οἱ τοιοῦτοι τυπτόμενοι καὶ κουρευόμενοι [140]) ῥινοκοπείσθωσαν αὐτοί τε καὶ αἷς αὐτοὶ [141]) συνεφθάρησαν [142]).

ο'. Ὁ δύο γυναῖκας ἔχειν πειραθεὶς, οὐ νόμῳ ἀλλὰ φάκτῳ καὶ προαιρέσει [143]), καλῶς ὑποστήσεται τὸ τῆς μοιχείας ἔγκλημα. ἡ δὲ ὕστερον αὐτῷ γαμηθεῖσα, εἰ ἠγνόει αὐτὸν ἔχειν νόμιμον γαμετὴν, συγγνωσθήσεται [144]).

οα'. Ἐὰν γυνὴ ἔγκυος γένηται καὶ ἐπιβουλεύσῃ τῇ ἰδίᾳ γαστρὶ πρὸς τὸ ἐκτρῶσαι, τυπτομένη ἐξοριζέσθω.

οβ'. Οἱ πρὸς γάμον [145]) συναπτόμενοι ἢ ἄλλως [146]) σαρκικῶς συμπλεκόμενοι ἐξάδελφοι καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν τικτόμενοι παῖδες καὶ μόνον, ἢ καὶ πατὴρ καὶ υἱὸς πρὸς μητέρα καὶ θυγατέρα, ἢ δύο ἀδελφοὶ εἰς δύο ἀδελφὰς, ἢ ἀνεψιὸς εἰς τὴν τοῦ θείου γυναῖκα, ἢ δύο ἀδελφοὶ εἰς μητέρα καὶ θυγατέρα, ἢ ἀνεψιὸς εἰς τὴν γεγε-

ribus aut cum matre aliena ejusdemque filia scienter rem habentes, hi verberati ac tonsi nasum amittant, tam ipsi quam quae ab his corruptae sunt.

70. Qui duas tentat habere uxores, non lege, sed facto et ex proposito, adulterii crimini recte subjacet. Quae autem posterius ei juncta est, si ignorabat illi legitimam esse uxorem, veniam merebitur.

71. Si mulier gravida facta ventri suo struxerit insidias, ut abortiat, verberata relegator.

72. Si nuptiis jungantur aut alio modo carnaliter coëant fratrum sororumve filii progenitique ex his liberi, iique soli, aut pater et filius cum matre et filia, aut duo fratres cum duabus sororibus, aut fratris sororisve filius cum thii uxore, aut duo fratres cum matre et filia, aut fratris sororisve filius cum ea, quae thii uxor

139) L: μιγνύμενος.

140) Verba καὶ κουρ. L et R non habent.

141) Deest in R. M: οὗτοι.

142) Harm. VI, 4, 1.

143) L: φάκτῳ προιαιρέσεως.

144) Harm. eod. §. 5.

145) M: πρὸ γάμου.

146) M addit: πῶς.

νημένην τοῦ θείου γυναῖκα [147]), εἴτε [148]) θεῖος εἰς τὴν γεγενημένην τοῦ ἀνεψιοῦ [149]) γυναῖκα, πρὸς τῷ χωρισμῷ καὶ τυπτέσθωσαν [150]).

ογ'. Οἱ ἀσελγεῖς, ὅ τε ποιῶν καὶ ὁ πάσχων, ξίφει τιμωρείσθωσαν, εἰ μὴ ἄρα ὁ πεπονθὼς ἔλαττον εἴη τῶν ιβ' χρόνων [151]). τότε γὰρ τὸ ἐνδεὲς τῆς ἡλικίας αὐτοῦ τῆς τοιαύτης αὐτὸν ἀπαλλάττει ποινῆς [152]).

οδ'. Οἱ ἀλογευόμενοι ἤγουν κτηνοβάται καυλοκοπείσθωσαν [153]).

οε'. Εἴ τις τὴν καλάμην τοῦ ἰδίου χωραφίου βουλόμενος καῦσαι, ἐνέβαλε κατ' αὐτοῦ πῦρ, τὸ δὲ πῦρ ἀφθὲν [154]) τὰ ἀλλότρια κατέκαυσε χωράφια ἢ τὸν ἀλλότριον ἀμπελῶνα, δεῖ τὸν ἀκροατὴν ἐξετάζειν, καὶ εἰ μὲν ἀπειρίᾳ ἢ ῥαθυμίᾳ τοῦ ἀνάψαντος τὸ πῦρ ἀνῆψεν, εἰ μὴ παρεφυλάξατο δυνάμει τοῦ προελθεῖν τὴν φλόγα περαιτέρω, ὡς ἀμελήσας ὁ τοιοῦτος καὶ ῥαθυμήσας καταδικάζεται. εἰ δὲ πάντα μὲν ἐκεῖνος παρεφυλάξατο, ἀθρόον δὲ πνεῦμα προσπεσὸν τὴν τοῦ πυρὸς φλόγα ἐπὶ

fuit, aut thius cum ea, quae fratris sororisve filio uxor fuit, separentur et insuper verberentur.

73. Lascivientes, tam agens quam patiens, gladio puniantur, nisi forte patiens annis duodecim minor sit. Tum enim aetatis defectus eum hac poena absolvit.

74. Obbrutescentes, id est pecora ineuntes, pene truncantor.

75. Si quis stipulam proprii agri incensurus ignem in eum injecerit, ignis autem accensus alienos agros exusserit aut alienam vineam, judicem inquirere oportet, et siquidem ex imperitia aut negligentia ejus, qui ignem accendit, accenderit, nisi pro viribus caverit, ne flamma longius evagaretur, ille propter culpam et negligentiam condemnatur. At si idem omnia observa-

147) Verba ἢ ἀνεψιὸς — γυναῖκα R non habet.

148) B: ἤ.

149) R: τῷ ἀνεψιῷ.

150) Harm. eod. §. 2.

151) B: ἐτῶν.

152) Harm. eod. §. 3.

153) Harm. eod. §. 4.

154) L: ἀχθέν. R: ἀφεθέν.

τὸν βλαβέντα μετεκόμισεν [155]), ἀνευθύνως ὁ τὸ πῦρ ἀνάψας διατελεῖ [156]).

οϛʹ. Ἐὰν ἀπό τινος τύχης οἶκός τινος ἐμπρησθῇ, κἀκεῖθεν τὸ πῦρ ἐκδραμὸν τὰ συμπαρακείμενα ἐμπρήσῃ, οὐδὲν ὑπόκειται ὁ καταρχὰς ἐμπρησθείς [157]).

οζʹ. Εἴ τις ἐλεύθερος ἢ δοῦλος ἐπὶ οἱαδήποτε προφάσει δώσει ποτὸν, εἴτε γυνὴ ἀνδρὶ εἴτε ἀνὴρ γυναικὶ εἴτε δούλη [158]) δεσποίνῃ εἴτε δοῦλος δεσπότῃ, καὶ διὰ τῆς τοιαύτης προφάσεως ἀσθενείᾳ περιπέσῃ ὁ τὸ ποτὸν ἐκπιὼν, καὶ συμβῇ αὐτὸν ἐκ τούτου καταῤῥεῦσαι καὶ ἀποθανεῖν, ξίφει τιμωρείσθω [159]).

οηʹ. Οἱ τὰ λεγόμενα ποιοῦντες φυλακτὰ ἐπὶ φιλίᾳ τὸ [160]) δοκεῖν ἀνθρώπων, δημευόμενοι [161]) ἐξοριζέσθωσαν [162]).

οθʹ. Ὁ φονεύων ἑκουσίως, οἵας ἂν εἴη ἡλικίας, ξίφει τιμωρείσθω [163]).

vit, ventus autem vehemens exortus flammam ignis in agrum laesum transtulit, insons est qui ignem accendit.

76. Si quo casu domus alicujus accensa fuerit, et inde ignis procurrens adjacentia incenderit, minime tenetur qui primo exarsit.

77. Si quis homo liber aut servus sub qualicunque praetextu potionem dederit, sive mulier marito sive vir uxori sive serva herae sive servus domino, perque hanc causam is, qui potionem ebiberit, in morbum inciderit, atque eum inde languescere et mori contigerit, gladio punitor.

78. Qui ita dicta amuleta faciunt specie tenus ad hominum utilitatem, publicatis bonis relegantor.

79. Qui sponte sua occidit, cujuscunque sit aetatis, gladio plectitor.

155) L: μετενόμησεν. B: μετενέμησεν

156) Dig. IX, 2, 30 §. 3. — Harm. VI, 12, 5.

157) Dig. XLVII, 9, 11. (?) — Harm. eod. §. 6.

158) B: δοῦλος.

159) Laudant Dig. XLVIII, 8, 3 et 19, 38 §. 5. — Harm. VI, 10, 2.

160) B: τοῦ. Reitzius mavult: τῷ.

161) B: δημοσιευόμενοι.

162) Harm. eod. §. 3.

163) Harm. VI, 6, 3. — In JGR II p. 135 haec dicitur esse Novella Basilii Macedonis.

π'. Οὔτε INFANS, τουτέστιν[164]) ἑπταέτης, οὔτε μαινόμενος φονεύων ὑπόκειται θανάτῳ[165]).

πα'. Ἐὰν πατὴρ κατηγορήσῃ τινὸς περὶ φόνου τοῦ παιδὸς αὐτοῦ καὶ ἀποφανθῇ κατὰ συκοφαντίαν κινήσας οὐκ ἀτιμοῦται[166]).

πβ'. Ὁ μετὰ ξίφους πλήττων τινὰ, ἐὰν φονεύσῃ, ξίφει τιμωρείσθω· εἰ δὲ ὁ πληγεὶς οὐ τελευτήσει, ὁ τὴν πληγὴν δεδωκὼς χειροκοπείσθω, διότι ὅλως μετὰ ξίφους δοῦναι ἐτόλμησεν[167]).

πγ'. Μάχης μεταξύ τινων[168]) γενομένης, ἐὰν συμβῇ θάνατον προελθεῖν, τηρείτωσαν τὰ ὄργανα οἱ ἀκροαταὶ, δι' ὧν ἐπράχθη ὁ θάνατος· καὶ εἰ εὕρωσι διὰ ξύλων τελείων ἢ λίθων μεγάλων ἢ λακτισμάτων τὸν φόνον γεγενημένον, τὸν τοῦτον[169]) διαπραξάμενον χειροκοπείτωσαν· εἰ δὲ δι' ἐλαφροτέρων ποινῶν[170]) συμβῇ

80. Neque infans, id est septennis, neque furiosus, si occidat, morti obnoxius est.

81. Si quem pater de caede filii accusaverit, et judicetur calumniose egisse, non notatur infamia.

82. Qui gladio quem percutit, si interimat, gladio feritor: sed si percussus non moriatur, manus amputator ei, qui percussit, quia omnino gladio ferire ausus fuit.

83. Exorta inter aliquos rixa, si mortem subsequi contigerit, judices instrumenta observent, quibus caedes facta est: et si comperiant, justis fustibus aut gravibus saxis aut calcibus homicidium perpetratum esse, auctori manum abscindant: sed si ex aliis levioribus cau-

164) C verba: infans τουτέστιν non habet. R pro infans exhibet: ἔμφας.

165) Laudant Dig. XLVIII, 8, 12. — Harm. eod. §. 7.

166) Dig. XLVIII, 1, 14. — Harm. eod. §. 23.

167) Hoc caput Imppp. Basilio, Constantino et Leoni tribuitur in Cod. Paris. 1384. Videsis mea: *Fragmenta graecae versionis legum Rotharis*, Heidelb. 1835. p. 17. Vide et Basil. ed. Fabrot. tom. VII p. 696 schol. l. — Harm. eod. §. 8.

168) C: τινος.

169) B: τοῦτο.

170) Reitzius: τινων. Sed Codices constanter: ποινῶν. Quod eo sensu accipiendum est, quo occurrit in Nov. 115 cap. 4 in fine.

γενέσθαι τὸν θάνατον, τυπτέτωσαν [171]) τοῦτον καὶ ἐξοριζέτωσαν [172]).

πδ'. Ἐὰν ἐν μάχῃ μετὰ χειρὸς τύψῃ τὶς καὶ φονεύσῃ, τυπτόμενος ἐξοριζέσθω [173]).

πε'. Ἐάν τις τὸν ἴδιον οἰκέτην λώροις ἢ ῥάβδοις τύψῃ, καὶ ἐκ τούτου συμβῇ ἐκεῖνον τελευτῆσαι, οὐ κατακρίνεται ὡς ἀνδροφόνος. εἰ δὲ ἀμέτρως αὐτὸν ἐβασάνισεν ἢ φαρμάκῳ ἀνεῖλεν ἢ προσέκαυσεν, ὡς φόνον πεποιηκὼς τιμωρεῖται [174]).

πϛ'. Ὁ ἀκουσίως φόνον ποιήσας ἐξορίζεται [175]).

ΤΙΤΛΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ

Περὶ διαμερισμοῦ [1]) σκύλων.

α'. Οἱ κατὰ πολεμίων τρόπαιον στήσαντες, σκύλων τινῶν ὡς εἰκὸς εὑρισκομένων, τοῦ ἕκτου μέρους

sis mortem illatam esse contigerit, eum verberent atque exilio mulctent.

84. Si quis in pugna manu percutiat, atque interimat, verberatus relegator.

85. Si quis proprium servum loris aut virgis verberaverit, et acciderit, ut ille inde moriatur, non condemnatur ut homicida. Sed si immodice eum cruciaverit vel veneno peremerit vel exusserit, ut qui caedem commisit punitur.

86. Non voluntarie caedem committens relegatur.

TITULUS QUADRAGESIMUS.

De partitione spoliorum.

1. Qui de hostibus tropaeum erexerunt, ex spoliis, ut solet, inventis sexta tantum parte fisco reservata, re-

171) L supra χειροκοπείσθωσαν et hic τυπτέσθωσαν.

172) Harm. VI, 6, 9. — Caeterum hoc caput in Cod. Paris. 1384 Basilio, Constantino et Leoni Imppp. tribuitur. Vide *Fragmenta graecae vers. legum Roth.* p. 17.

173) Harm. eod. §. 10.

174) Harm. eod. §. 11. — Interpretes laudant Cod. IX, 14.

175) Harm. eod. §. 12. — Basilii, Constantini et Leonis esse dicitur in Cod. Paris. 1384. Cf. *Fragmenta graecae versionis leg. Roth.* p. 17.

1) C: διαμερισμῶν.

μόνον ἀφαιρουμένου τῷ δημοσίῳ, ἐξ ἴσης μοίρας οἵ τε ἄρχοντες καὶ οἱ ἀρχόμενοι τὸ ὑπόλοιπον ἅπαν μεριζέτωσαν [2]. ἀρκεῖ γὰρ τοῖς ἄρχουσιν ἡ προσθήκη τῶν ῥογῶν αὐτῶν. εἰ δὲ εὑρεθῶσί τινες ἐκ τῶν αὐτῶν ἀρχόντων διαφερόντως ἀνδρισάμενοι, ὁ στρατηγὸς ἐκ τοῦ εἰρημένου μέρους τοῦ δημοσίου ἄδειαν ἐχέτω φιλοτιμεῖσθαι αὐτούς. κατὰ δὲ τὴν μερίδα τοῦ ἐν τῷ πολέμῳ εὑρισκομένου καὶ ὁ ἐν τοῖς τούλδοις φύλαξ καταλειπόμενος λήψεται [3].

ΤΕΛΟΣ ΤΩΝ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΤΑ ΤΙΤΛΩΝ ΤΟΥ 'ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΥ ΝΟΜΟΥ [4].

liquum omne et praefecti et gregarii ex aequa parte partiantur: sufficit enim praefectis annonarum augmentum. Quod si quidam ex iisdem praefectis singulari excelluerint virtute, dux ex dicta fisci parte licentiam habeat eos honorandi. Pro rata autem parte rerum in bello inventarum etiam custos apud sarcinas relictus accipiat.

FINIS QUADRAGINTA TITULORUM JURIS MANUALIS.

2) C: τὸ ὑπόλοιπον ἀπομεριζέσθωσαν

3) Harm. II, 6, 5, et legas, quae ibi in ed. Reitzii de verbis ῥογαί et τοῦλδα adnotata sunt. — Hic locus haustus est ex titulo XVIII Eclogae Leonis et Constantini (de anno 739): cf. Leunclavii JGR II p. 133. En tibi exemplum, quo illustratur, quid sibi velit iste in praefatione hujus Prochiri locus: — ἀποτρόπαιος — γέγονεν ὁ πρώην ἐγχειρίδιος (sc. Leonis et Constantini Isaurorum), οὐχ ὅλος μέντοιγε ὁλικῶς, ἀλλ' ὅσον ὤφειλεν. — Vix huc trahi potest Dig. XLIX, 15, 28. Cod. VIII, 53, 36. — Cod. Paris. gr. 1350, qui continet Basilicorum lib. LX cum scholiis, in calce totum hunc titulum addit sub hac rubrica: ἐκ τοῦ ἐγχειριδίου τί. μ'. περὶ διαμερισμῶν σκύλων. Ita quoque edidit Fabrot in Basil. VII p. 935 sq.

4) Haec subscriptio est in C; et legitur quoque in Cod. Vindob. jurid. gr. 2. Vide Lambecii comm. de bibl. Vindob. ed. Kollar. lib. VI p. 31.

COMMENTATIO

DE

BIBLIOTHECA BODLEJANA

EJUSQUE

CODICIBUS MSS AD JUS GRÆCO-ROMANUM SPECTANTIBUS.

CAPUT I.

Historia bibliothecae Bodlejanae.

---

§. 1. Bodlejanae bibliothecae origo atque incrementa.

Thomas Bodlejus, natus Exoniae anno MDXLIV, primum Exoniae, deinde Genevae, quo religionis causa cum parentibus profugerat, literis institutus est. Mox quum regnante Elisabetha Protestantibus reditus esset patefactus, Oxoniam petiit, ibique complures annos in studiis consumsit. Postea peregrinatione per varias Italiae, Germaniae, Galliae partes perfecta et domum reversus, Burleighum, qui tum temporis plurimum apud reginam valebat, fautorem nactus est eximium. Cujus patrocinio factum est, ut ad Germanos, deinde in Daniam et Galliam, denique ad Belgas legatus mitteretur. Anno vero aetatis suae tertio supra quinquagesimum a republica recessit.

Hoc ille tempore, quum bibliothecas Oxonienses et praesertim publicam pro religioso furore, quo sub Eduardo VI adversus veteres liberos utpote papisticos saevierant, misere vastatas esse intelligeret, adeo ut Academici vel subsellia publicae bibliothecae vendenda decrevissent, bibliothecam Oxoniensem publicam suis sumtibus instaurare constituit, quo et de patria ac literis bene mereretur, atque aeternam sibi gloriam compararet. Quod opus post acceptam veniam strenue aggressus, libris tum manu exaratis tum impressis bis mille amplius non sine magnis et laboribus et sumtibus undecunque conquisitis tandem octavo die Novembris anni MDCII bibliothecam studiosis aperuit. Inde bibliotheca publica

in memoriam generosissimi instauratoris quin fundatoris Bodlejanae nomen accepit. Quae tam egregie dotata, ut vel ipsa semet sustentare posset, et incomparabili plurimorum doctorum virorum munificentia in dies aucta, in tantam molem excrevit, ut hodie inter praeclarissimas totius terrarum orbis bibliothecas non infimo loco recensenda sit.

§. 2. Statuta.

In tanta librorum mole non est mirandum, si nonnulla desiderentur, quae ad commodiorem bibliothecae usum pertinere videantur, ut puta in statutis, quibus illa regitur, deinde in ordine, quo libri manuscripti atque impressi collocati sunt, denique in catalogis, quibus singuli libri recensentur.

De statutis primo dicam. Bodlejus ipse, et qui praeterea libros bibliothecae Bodlejanae obtulerunt, certum quendam modum et conditiones suis plerumque adjecerunt donationibus, easque Academia oblatos libros acceptans aut tacite aut expressim agnovit et statutorum instar observari voluit. Insuper multa diversis olim temporibus constituit Convocatio, penes quam est statuta in Universitate condendi potestas.

Quapropter multa in iis reperiuntur, quae superiorum saeculorum genium prodant. Nam hoc dicendum erit de statutis, quae ab omnibus, quoscunque ad bibliothecam accedere contigerit, non extraneis modo sed et ipsis Academicis, tanquam a suspectis et insidiosis hominibus cavent, ne quid detrimenti bibliothecae afferant. Quae quidem sententia ne durius lata esse videatur, subjecimus quaedam ex statutis excerpta.

a. *Forma juramenti Academicorum admittendorum ad publicam bibliothecam.*

»*Tu etiam promittes, sancteque coram Deo optimo maximo recipies, quod quoties in publicam Academiae bibliothecam venire te contigerit, animum ad studia per modestiam et silentium accommodabis; libros, caeterumque cultum sic tractabis, ut superesse quam diutissime possint. Item, quod neque tu in persona tua aliquem vel aliquos libros surripies, rades, deformabis,*

lacerabis, scindes, annotabis, interscribes, sponte corrumpes, obliterabis, contaminabis, aut alio quocunque modo detruncabis, abuteris, deteres, aut imminues: nec alii cuiquam author eris horum quidvis perpetrandi: sed, quantum in te est, delinquentem vel delinquentes impedies, ipsorumque maleficia Vice-cancellario ejusve Deputato, intra triduum postquam tibi innotuerint, denunciabis; Ita te Deus adjuvet tactis sacrosanctis Christi evangeliis.«

b. De modo studendi: nec non de libris in quarto et octavo.

»Quemadmodum omnibus bibliothecam frequentaturis liberum licitumque esse volumus, — — cuncta volumina pluteis per catenulas alligata perlustrare, dum ea confibulare, adstrigmenta in nodum colligere, implexas eorum catenulas extricare, suis quaeque locis digesta, sic ut offenderant, reponere meminerint, — —

Ita minoris formae voluminua in quarto et octavo, quaeque in clathris et sub custodia bibliothecarii solius continentur, ne contrectatione minima et pervolutione corrumpantur, — — hac lege visendi cupidis exhibeantur. In manus cuique et numerato tradantur; coram evolvantur; ante discessum reddantur: qui hanc legem violaverit, in duplum cujusque libri valorem — condemnetur, et si destinata animi improbitate id factum comprobetur, e bibliotheca in perpetuum ejiciatur. Porro, quoad manuscripta volumina — — statutum est, quod — non cuiquam, qui non sit actu membrum universitatis, utenda permittantur, nisi qui in artibus Magistrum aut saltem in jure civili Baccalaureum adduxerit, sibi adstiturum vel assessurum, quamdiu Codice quovis MS utetur, quique de libro indemni et illaeso redhibendo spondeat.«

»Statuimus, quod Artium Baccalaurei, qui a die praesentationis biennium integrum non compleverint, non permittantur frui beneficio publicae bibliothecae, nisi ab aulis et collegiis suis singuli venerint ad bibliothecam, vestiti habitu seu capa, caputio, sive cucullo, et pileo; quae non prius exuent, quam a bibliotheca reversi fuerint: si quis secus facere praesumserit, sciat se priva-

tum fore omni beneficio ejusdem bibliothecae per spatium trium mensium proxime sequentium. « —

Librorum extra bibliothecam perlustrandorum venia nunquam datur. Quod uti olim, temporibus satis corruptis, introductum est, ne per nequissimos homines librorum jactura fieret, ita nunc, tam pietate erga fundatorem atque benefactores quam propter odium Oxoniensibus adversus omnes innovationes commune, adhuc servatur. Sed mutatio temporum, qua plurimis in locis, v. c. Berolini, Parisiis, imo Cantabrigiae effectum est, ut libri sine magno bibliothecarum detrimento foras commodarentur, jam postulare videtur, praesertim quum nec donatorum voluntates, si quid video, omnino obstent, ut Oxonienses quoque hac in re publicae utilitati prospiciant et veteri illi statuto obrogent, ne aut Bodlejana bibliotheca improbitati hominum magis obnoxia aut Oxonienses circa literas minus curiosi esse existimentur.

Caeterum quamquam haec et alia ejusdem indolis statuta valde molesta sunt, tamen eximia curatorum atque praefectorum humanitas omnibus aditum ad bibliothecam, quantum per statuta licet, facillimum reddit. Quam tantam sum expertus in viro celeberrimo, Tho. Gaisford, reverendissimo Aedis Christi decano et regio graecarum literarum professori, qui inter curatores bibliothecae est, nec non in viro illustrissimo ac reverendo, Bulkeley Bandinel, protobibliothecario, et hypobibliothecario mihi amicissimo Cureton, quos honoris causa nomino, ut nunquam satis pro ea ipsis gratias agere possim.

Praefecti sunt bibliothecae protobibliothecarius et duo hypobibliothecarii. Bibliotheca autem per semestre aestivum (i. e. a die Annuntiationis ad diem S. Michaelis) ab hora nona ante meridiem ad horam quartam post meridiem, per semestre hibernum ab hora decima a. m. ad horam tertiam p. m. studiosis quotidie patet, diebus sacris tamen et feriatis exceptis. (»***It is closed on all Sundays, Fast-days, and State Holidays: also from Christmas Eve to the first of January, inclusively; on the Feast of Epiphany; from Good Friday to Easter-Tuesday, inclusively; on the Ascension-Day; on Whit-Monday and Whit-Tuesday; on the days of Encaenia***

and Commemoration; seven days immediately following the first of September, and eight days preceding the Visitation of the Library, which takes place on the eighth of November. On all other Holidays the Library is opened immediately after the University Sermon. «) — Denique non possum silentio praeterire aliquod vel maxime laudabiliter constitutum, de quo vir illustrissimus, Dr. Bandinel, haec ad me: »*By the Statutes of the Library an account is printed every year of the books purchased, in order that the University may be made acquainted with the state of its funds and the distribution of its revenues. In this account are generally included some MSS, and except in one instance a description of each MS purchased in that year has been given: — but this account is only for private distribution to the members of the University for the reasons above mentioned.* «

§. 3. Libri impressi.

Bodlejana bibliotheca libris impressis optime est instructa, et **180,000** volumina continere dicitur. Numerus autem librorum in dies augetur. Cujuslibet enim libri in Anglia impressi unum exemplar ad bibliothecam ex lege transmittitur: multi quotannis ex beneficio et munificentia variorum accedunt: denique quam plurimi undecunque coëmuntur. Caeterum non numero solum, sed et praestantia ac raritate librorum bibliotheca excellit.

Ex quibus ut quam plurimum utilitatis studiosi percipere possent, catalogis quidem tam impressis quam manuscriptis satis prospectum esse videtur. Ordo tamen, quo libri per armaria collocati sunt, nequaquam est idoneus. Olim scilicet in quatuor classes, theologiae nimirum, juris, medicinae atque artium, divisi fuerunt ac digesti: qui autem postea accesserunt, fortuito magis ordine et pro loci opportunitate in pluteos repositi deprehenduntur.

Catalogus manu exaratus constat schedulis a se invicem sejunctis, quarum singulae singulorum librorum titulos continent et ordine alphabetico dispositae sunt; catalogi autem impressi hi sunt:

Catalogus universalis librorum in bibl. Bodlej. auctore Tho. James. Oxon. **1620.** **4.**

Tho. Hyde catalogus impressorum librorum bibl. Bodlej. in academia Oxoniensi. Oxon. **1674.** fol.

Catalogus impressorum librorum bibl. Bodlej. in acad. Oxon., ordine alphabetico dispositus a Jos. Bowlesió, Rob. Fisher, et Eman. Langfordio etc. Oxon. **1738.** **2** voll. fol.

Caeterum de novo catalogo alphabetico jamdudum Oxonienses sunt solliciti: de quo vir illustrissimus, Dr. Bandinel, bibliothecae praefectus, haec ad me: »*It has been proposed, (and indeed the plan is in progrefs,) to print a new catalogue, which shall contain all the books which were in the Library up to the third of December* **1824.** *In order to make the catalogue of the Library as perfect as pofsible, an appendix has been published every year subsequent to* **1824**, *of such books as have been added to the Library during that year: in order that, when the great catalogue may be finished, there may be with the several appendices a complete catalogue of the whole Library, as far as printed books extend.*«

Denique et speciales quidam catalogi typis prodierunt, quorum jam titulos subjicio:

Catalog. sive notitia editionum, quoad libros Hebr., Graec. et Latinos, quae vel primario vel saec. XV impressae vel Aldinae in bibl. Bodlej. adservantur. Oxon. **1795.**

A catalogue of the books relating to British Topography and Saxon and Northern Literature bequeathed to the Bodlejan Library in the year **1799** by Richard Gough. Oxf. **1814.** **4.**

Catalog. dissertationum academicarum, quibus nuper aucta est bibi. Bodlejana. MDCCCXXXII. Oxon. **1834.** fol.

§. 4. Codices manu scripti.

Superest, ut de Codicibus manu exaratis dicam. Licet alii alios et interdum satis fabulosos numeros afferant, ego vix ultra quindecim Codicum MSS millia in

Digitized by Google

bibliotheca Bodlejana asservari crediderim: id quod et recensu comprobabitur Codicum, quem §. 5 instituam. Sed et multi sunt Codices, si ita eos appellare fas est, excerptiones scilicet et collectanea complexi, qui vix alia de causa inter Codices locum merentur, quam ut appareat, quanta sit apud Oxonienses religio et pius erga donatores animus.

Caeterum Codices per bibliothecae pluteos dispositi sunt, prouti locus suppeditaret, et quidem ita, ut, si plures ab uno eodemque aut donati aut emti bibliothecae accessissent, peculiaribus concluderentur clathris. Itaque nec omnes in unum collocati conclave, neque in classes pro suis generibus divisi sunt.

Catalogi autem Codicum, qui extant, indolis sunt diversissimae; alii accuratiores, ex quibus nominandus est: Bibl. Bodlejanae Codd. MSS Orientalium videlicet Hebraicorum etc. catalogus a Joanne Uri confectus, cujus pars I prodiit Oxoniae 1786 fol., et cui continuando virum cel. Pusey operam navare audivi; alii tenuiores, quam ut exinde intelligere possis, quid Codex contineat, graecusne sit an latinus, quo tempore exaratus esse videatur, in charta denique an membrana sit perscriptus. Praeterea ordo, quo in catalogis Codices recensentur, fortuitus omnino est, generibus Codicum nequaquam distinctis. Denique nonnulli tantum catalogi publicam adspexerunt lucem: alii manu exarati in bibliotheca custodiuntur.

Quae quum ita sint, et quum in universum gratissima res sit et maxime necessaria, accuratos catalogos Codicum MSS in bibliothecis asservatorum confici, Academicis Oxoniensibus et toti literarum orbi absolutus Bodlejanorum Codicum catalogus deberi videtur. Quod ut propediem fieri curent, hujus tam insignis bibliothecae curatores et praepositos unus ex multis enixe rogo atque obsecro.

Interim viris literatis non ingratum fore existimavi, si brevem subjicerem Codicum recensum, quot et quos in Bodlejana bibliotheca collectos inveni, atque adderem, num quis eorum catalogus typis impressus sit. Peculiares autem tractatus, in quibus unus et item alter hujus bibliothecae Codex accuratius describitur, non putavi

citandos esse, nisi ad jus civile is Codex pertineret. Caeterum e catalogis, qui manu exarati in bibliotheca extant, excerpta quaedam de Codicibus ad jus spectantibus in hunc recensum inserui. Capite autem hujus commentationis secundo, quod magis hujus libri est, Codicum ad jus graeco-romanum tam canonicum quam civile spectantium accuratum, quantum potero, catalogum dabo.

§. 5. Codicum MSS recensus.

Bibliotheca igitur Bodlejana continentur:

I. Codices MSS **1294** variae indolis, plerique e dono ***Thomae Bodleji***, nonnulli etiam ab aliis accepti. Ita decanus et capitulum ecclesiae Exoniensis **132** tractatus MSS, ecclesia autem Windesoriensis complures Codices donaverunt. Quorum omnium catalogus extat in *Catalogis MSS Angliae et Hiberniae* (auct. *E. Bernard*). *Oxoniae* **1697**. *fol. tom. I part.* **1** p. **89** — **156**. **235** — **248**.

Cod. 3022, 33 infra describitur cap. II §. 21.

II. Codices MSS graeci **246**, quos olim possidebat cel. ***Baroccii*** bibliotheca, Venetiis a ***Gul. Herbert***, comite Pembrochiensi, emti et anno **1629** bibliothecae donati. Videsis *Blume* Iter italicum tom. I. Berol. **1824**. **8**. p. **233**. Catalogum exhibet *Bernard* l. l. p. **1** — **34**.

De Codd. Barocc. 8. 18. 26. 30. 59. 86. 131. 149. 158. 173. 185. 194. 196. 205. 221. et 227 vide infra cap. II §. 1 — 16.

III. Codices MSS graeci **22** et russici **2**, ex Baroccianis reliqui, qui accesserunt ex dono ***Oliverii Cromwelli***. *Bernard* l. c. p. **39** — **45**.

IV. Codices MSS **238**, latini praesertim, anno **1634** bibliothecae donati a ***Kenelmo Digby***, equite aurato. *Bernard* l. c. p. **77** — **88**.

V. Codices MSS **29**, maximam partem graeci, ex dono ***Thomae Roe***, equitis aurati, apud Turcarum imperatorem regis quondam oratoris, postea anno **1640** Academiae burgensis. *Bernard* l. l. p. **35** — **38**.

De Codicibus Thomae Roe 2 et 18 conferas infra cap. II §. 17. 18.

VI. Codices MSS **1312**, variae indolis, quos per aliquot deinceps annos bibliothecae largitus est *Guil. Laud*, Cantuariensis archiepiscopus. *Bernard* l. c. p. **46** — **76**.

De Codd. 716, 64 et 715, 73 vide infra cap. II §. 19. 20.

Cod. 641, 160. Codicis libri IX. Membr. saec. XIII — XV. Videsis Hach in Zeitschr. f. gesch. Rechtsw. tom. V p. 221.

Cod. 761, 119. Codicis libri IX. Membr. saec. XIII. Hach l. l. p. 221 sqq.

VII. Codices MSS **357**, orientales potissimum, qui anno **1659** cum reliquis Musei Seldeniani thesauris bibliothecae obtigerunt. *Joannes Seldenus* JCtus praestantissimos collegerat Codices, inter quos duo reperiuntur theologici graeci saec. circiter VII, qui saec. XIV rescripti fuerunt. Catalogus extat apud *Bernard* l. l. p. **157** — **167**.

Cod. 3361, 31. Institutiones. Novellae. Tres libri Codicis. Membr. saec. XIII et XV. Videsis Hach l. l. p. 191 sqq.

Cod. 3362, 32. Breviarium Alaricianum. Saec. XIII. Olim Guglielmi Malmesburiensis.

Cod. 3385, 55 et 3399, 11 habes infra cap. II §. 22 et 23 descriptos.

VIII. Codices MSS **28** et collectiones antiquitatum D. Rogerii Dodsworth in **150** voluminibus, a *Tho. Fairfax*, Barone de Cameron, anno **1673** bibliothecae legati. *Bernard* l. c. p. **180**. **181**. **187** — **234**.

IX. Codices MSS **121**, praesertim septentrionales, quos *Franc. Junius* anno **1677** moriens bibliothecae donavit. *Bernard* l. c. p. **249** — **257**.

X. Codices MSS orientales **35**, quos *Robertus Huntingdon*, mercatoribus Anglis in urbe Halebensi a sacris, annis **1678**, **1680** et **1683** bibliothecae donavit. *Bernard* l. c. p. **177**. **178**.

XI. Codices MSS circiter **159**, qui ex legato *Thomae Marshall* anno **1682** bibliothecae accesserunt. *Bernard* l. c. p. **272** — **273**. **373**. **374**.

XII. Codices MSS **78**, ex legato *Thomae Barlow*. *Bernard* l. c. p. **288** — **291**.

Cod. 6437, 25 infra cap. II §. 25 describitur.

XIII. Codices MSS **25**, anno **1692** ex bibliotheca *Antonii a Wood* redemti. *Bernard* l. c. p. **371.**

XIV. Volumina **9** adversariorum Langbainii, ab eodem *A. a Wood* anno **1692** bibliothecae legata. *Bernard* l. c. p. **372. 373.** Alia **21** volumina adversariorum Langbainii recensentur apud *Bernard* l. c. p. **268 — 271.**

XV. Codices MSS orientales **420**, ab *Eduardo Pococke* anno **1692** emti. *Bernard* l. c. p. **274 — 278.**

XVI. Codices MSS orientales **646**, a *Roberto Huntingdon* anno **1692** redemti. *Bernard* l. c. p. **279 — 285.**

Cod. 5771, 25 infra cap. II §. 24 describitur.

XVII. Codices MSS orientales **29**, anno **1692** e bibliotheca *Thomae Hyde* comparati. *Bernard* l. c. p. **286. 287.**

XVIII. Codices MSS sive volumina **22**, ex dono *Joh. Felli*, episcopi Oxoniensis. *Bernard* l. c. p. **374.**

XIX. Codices MSS mathematici **68**, e dono *Henrici Savilii. Bernard* l. c. p. **299 — 301.**

XX. Codices MSS circiter **305** e dono variorum: *King*, *Hatton*, *Henderson*, *Rushworth*, *Bourscough*, *Boevey*, et maxime *Merici Casauboni*, *Isaaci f.* — *Bernard* l. c. p. **168 — 177. 181. 186. 264. 267. 314. 374.**

XXI. Codices MSS orientales **58**, a D. *Thurston* partim donati partim emti. *Bernard* l. c. p. **181 — 183.**

XXII. Codices MSS circiter **245**, e libris *Hattonii*, *Tho. Gravii*, *Ric. Jamesii*, *D. Lamb*, *Sam. Clerici* coemti. *Bernard* l. c. p. **178 — 181. 183 — 186. 258 — 263.**

XXIII. Codices MSS **16**, e dono *W. Coward. Bernard* tom. I part. **2** p. **86.**

XXIV. Codices nonnulli a *J. Tyrrell* anno **1707** donati. [?]

XXV. Codices MSS **60**, e dono *H. Jones.* [*Bernard* tom. II part. **1** p. **217. 218.** ?]

XXVI. Codices nonnulli, a *R. Middleton Massey* donati anno **1726**. [?]

XXVII. Codices MSS **107**, e dono *Browne-Willis*, annis **1720** et **1760**.

XXVIII. Codices nonnulli, maximam partem autographi, ab *E. Grabe*, theologo Germano, anno **1724** bibliothecae donati.

XXIX. Codices MSS **9** »*on State affairs*«, quos anno **1727** *Tho. Perrot* bibliothecae largitus est.

XXX. Codices MSS **42**, ex beneficio *Tho. Cherry*, anno **1729**.

XXXI. Codices MSS **1156**, qui anno **1756** ex dono *R. Rawlinson* bibliothecae obtigerunt. E quorum catalogo MS haec enotavi:

Cod. 158 et 188. Vide infra cap. II §. 26. 27.
Cod. 336. Institutiones juris canonici.
Cod. 341. Institutiones ab A. Corvino a Belderen in epitomen redactae.
Cod. 368. Leges reipublicae Venetae. Membran. fol.
Cod. 418. Jura municipalia terrarum Prussiae.
Cod. 423. Decretales.
Cod. 526. Liber Clementinarum, vel Jo. de Andrea Commentarius in Decretales, vel potius Psalterium. (Sic!)
Cod. 719. Decretalium lib. VI etc. Membran. fol.
Cod. 865. Canones.
Cod. 866. Casus super libris Decretalium.

XXXII. Codices MSS **465**, dono *Tho. Tanner*, episcopi, anno **1735** bibliothecae oblati. Inter quos est

Cod. 8. Decretum et Decretalium pars cum glossa.
Cod. 323. Institutiones cum glossa.

XXXIII. Codices MSS **125** recentiores, quos *Tho. Smith* anno **1736** bibliothecae donavit.

XXXIV. Nonnulli Codices, qui anno **1750** ex beneficio *J. Sauford* bibliothecae obtigisse dicuntur. [?]

XXXV. Itineraria quaedam MSS, ex dono *Tho. Shaw*, anno **1751**.

XXXVI. Codices nonnulli, anno **1753** per *Tho. Carte* bibliothecae oblati.

XXXVII. Codices a *R. Furney* anno **1755** donati.

XXXVIII. Codices MSS **73**, ex munificentia *G. Ballard*, anno **1755**.

XXXIX. Codices MSS orientales 40, e dono *H. Dawkins*, anno 1759.

XL. Codices a *R. Hugget* anno 1769 bibliothecae donati. [?]

XLI. Codices MSS orientales 11, quos *T. Camac* bibliothecae largitus est.

XLII. Codices MSS Pinelliani, emti in auctione Londini habita. *Haenel* Catalogi MSS. Lips. 1830. p. 906. *Blume* Iter Italicum tom. I. Berol. 1824. p. 210. 243.

XLIII. Codices MSS et libri impressi cum notis MSS, olim *d'Orvilliani*, quorum prodiit catalogus Oxoniae 1806. 4. Praeter Codicem, de quo infra cap. II §. 28 sermo redibit, notandi sunt:

X 1. 2, 14. Decretalium Codex Ms. membran. fol. foliorum 224. Mutilus in principio et fine.

X 1. 3, 35. Justiniani Institutiones. fol. min. 55 foliorum, membran., binis columnis exaratae saec. XIV exeunte. Cf. G. O. Reitz Obss. Miscc. novae tom. V p. 326. Schrader Prodromus p. 50.

X 2. 4, 18. Praelectiones in Institutiones Dni Mastortii. Lugd. Batav.

XLIV. MSS miscell. antiq., emti 1783.

XLV. Codices MSS 2, emti anno 1786. [Boethius de consolatione, MS de anno 1414. — Catalogue of Records.]

XLVI. Codex MS Alcoranis, ex dono *R. Gough*, anno 1796.

XLVII. Codices nonnulli, anno 1799 bibliothecae oblati. [A Persian MS. Life of Timour. From *Dr. White*. — MSS papers of Dr. Courayer, from *B. Russell.*]

XLVIII. Codex MS [IV Evangelia, graece], anno 1800 a Dr. *Smalbroke* donatus.

XLIX. Codex MS persicus [Baber Nameh], e dono Dr. *White*, anno 1801.

L. Codices MSS 2, [Koran — Laboratory of Arts,] quos inter libros principis Tippoo Saib captos bibliocae anno 1806 donavit corpus, quod vocatur *East-India-Company*.

LI. Codices MSS a Dr. *Clarke* anno **1809** comparati. Prodiit: Catalogus sive notitia manuscriptorum, qui a cel. E. D. Clarke comparati in bibliotheca Bodlejana adservantur. Pars I. Inseruntur scholia quaedam inedita in Platonem et carmina Gregorii Nazianzeni. Oxoniae **1812**. **4**. [auct. *T. Gaisford.*] — Pars II [libros orientales complectens] ibidem prodiit **1821**. [auct. *Alex. Nicoll.*]

De Codd. 2. 3. 11 vide infra cap. II §. 29 — 31.
Cod. 35 continet Excerpta e legibus Moysis.

LII. Codex MS [Arnd van Harff. foll. **1500**], ex dono *Caroli Etter*, anno **1813**.

LIII. Theophili Antecessoris Institutiones, cum notis MSS Hadriani Beverlandi, emtae anno **1816**.

LIV. Codices MSS graeci **4**, theologica et astrologica continentes, quos bibliothecae obtulit *Hall*, anno **1816**.

LV. Codices MSS **4**, emti anno **1817**. [Aristoteles gallice conversus de anno **1417**. — Hieronymi Expositio super Ezechiel. — Quinctilianus, saec. XV. — Suidae Lexicon, saec. XV.]

LVI. Codices nonnulli a variis oblati anno **1817**.

LVII. Codices MSS orientales **6**, e dono viri reverendi, Dr. *Macbride*, anno **1818**.

LVIII. Codices MSS **3000**, ex bibliotheca viri ven. *Canonici*, abbatis Venetiani, anno **1818** comparati. Videsis *Blumii* Iter Italicum tom. I. Berol. **1824**. p. **205** sq. **210** sq. **220**. **234** sq. *Haenel* Catalogi MSS. Lips. **1830**. p. **906**. — Quorum Codicum catalogum MS, si ita eum appellare fas est, perlustravi: sub rubrica »MSS Miscellanei Canoniciani« reperiuntur

No. 669. Olim Canon. 490. Digestum novum c. glossa accursiana, saec. XIV, membr. fol.
No. 670. Gregorii decretales.
No. 671. Olim Canon. 494. Digestum vetus c. glossa accurs., saec. XIV, membr. fol.
No. 672. Olim Canon. 495. Codicis libri IX c. glossa accurs., saec. XIV, membr. fol.
No. 673. Olim Canon. 1115. Codicis libri IX c. glossa accurs., saec. XIV, membr. fol.
No. 674. Gregorii decretales.

In »Auctario« sub

I. 194. Decretales.
I. 207. Constitutiones apostolicae.

Digitized by Google

LIX. »An Arabic MS in 30 vols. by Lady Stanhope« anno 1819.

LX. Codices MSS 50, e bibliotheca *Saibantiana* redemti anno 1820. Videsis *Maffei* Verona illustrata III p. 241, *Blume* Iter Italicum tom. I. Berol. 1824 p. 269 sq., et infra cap. II §. 32.

LXI. Codices MSS 6, anno 1820 coemti. [Codex novi testamenti, saec. XI, olim Ebnerianus. — Terentius, saec. XII. — Lectionarium graecum, saec. XI. — Grammatici varii graeci. — Vitruvius. — Codex Persicus.]

LXII. Codices MSS 3, anno 1821 comparati. [Persici duo. — Varro de L. L. in charta.]

LXIII. Codices MSS 5, aethiopici duo et alii duo historici ex beneficio *Archb. of Cashel*, persicus ex dono Dr. *White*, anno 1822.

LXIV. Codices MSS 3, e bibliotheca *Te Water* Lugduni Batav. anno 1823 emti. [Dictata virorum celeberr., Valckenaer, Gronovii, Burmanni, Ruhnkenii, Oudendorp, Reitzii, ad varios auctores.]

LXV. Codices MSS 57, anno 1824 coemti. [Somnium Scipionis et Macrobius, saec. XI. — A collection of original letters. — Ex libris *G. Meermani* Codices 55, qui in Catalogo librorum G. Meermani, Hagae Comitum, 1824, 8, tom. IV his numeris insigniti reperiuntur: 53. 65. 70. 76. 80. 109. 112. 115. 119. 123. 125. 127. 129. 147. 160. 176. 193. 196. 198. 207. 245. 250. 264. 303. 306. 312. 314. 321. 325. 327. 328. 335. 352. 355. 363. 377. 387. 392. 510. 541. 554. 637. 652. 662. 673. 681. 686. 703. 711. 713. 737. 741. 771. 804. 805. Cf. infra cap. II §. 33.]

LXVI. Codices MSS nonnulli, anno 1825 emti. [Grammatici varii antiqui. — Baconis opuscula. — Procli expositiones in Platonem.]

LXVII. »Elmsley's Copy of Scholia in Sophoclem ex Cod. Florent.«, ex dono nescio cujus, anno 1825.

LXVIII. Codices MSS orientales 16, et latini 2, [Hemsterhusii et Luzac dictata continentes,] anno 1826 emti.

LXIX. »Oriental MSS from Sir Ch. Grey.« »Oxford Papers MSS by W. Hamper. Anno 1826.

LXX. Codices MSS **12**, orientales potissimum, emti anno **1827**.

LXXI. Collectio **153** MSS Borealium, a ***Finno Magnaeo*** emta anno **1828**. Prodiit: Catalogus criticus et historico-literarius Codd. CLIII MSS Borealium praecipue Islandicae originis, qui nunc in bibliotheca Bodlejana asservantur. Auctore *Finno Magnaeo*, Islando. Oxoniae **1832**. **4**.

LXXII. Codices MSS arabici **13**, hispanici **4**, et latinus **1** [Q. Curtius. Membran.], anno **1828** emti.

LXXIII. Codices MSS emti anno **1829**: »Scholia in IV Aristotelis libros de partibus animalium etc. Graece. Codex Chart. fol. — Indice topografico de los nombres Arabes de los pueblos de España, segun se hallan en los mismos manuscritos de los Arabes. **6** voll. **4**. — Hadji Khalifa, lexicon bibliographicum. Arabice. **4**.«

LXXIV. Anno **1829** emta est: »Bibliotheca celeberrima Hebraea, quam collegit R. Davides Oppenheimerus, archisynagogus olim Pragensis, libros Hebraeos ex omni fere literarum genere tam editos quam manu exaratos continens.« Catalogus prodiit Hamburgi **1826**. **8**, sub titulo: ***Collectio Davidis i. e. Catalogus bibliothecae hebraeae, quam collegit*** etc.

LXXV. »Two Burmese MSS« anno **1830** donati.

LXXVI. Codex MS graecus, emtus **1832**. »Scholia graeca in Homeri Odysseam; Codex membranaceus in quarto, foll. habens **171**, saec. XII.«

LXXVII. Codices MSS **2**, emti anno **1833**. »Lexicon variorum verborum in veteribus patribus. fol. — Behari Ajim: A Persian dictionary, explaining the phrases and idioms used by Persian poets. fol.«

LXXVIII. Codices MSS orientales **4**, e libris Sir William Jones, a ***Jul.*** et ***Aug. Hare*** bibliothecae anno **1833** donati.

LXXIX. Codices MSS **2**, anno **1834** emti. »Variantes lectiones in Theocritum et Apollonium Rhodium e MSS in Bibl. Vindobonensi. **4**. — Ex graecis codicibus regiis excerpta pleraque inedita per Ixocalum Pelopsonem. Lutetiae **1780**. **4**.«

LXXX. »A Manuscript in the Burmese character«, ex dono »*Geo. Carrington*, Esq. of Missenden Abbey, Bucks«, anno **1834**.

Eodem tempore libri viri doctissimi et celeberrimi antiquitatum indagatoris, ***Douce***, in bibliothecam Bodlejanam transierunt. Catalogus autem anno **1835** nondum fuit absolutus: nec compertum habeo, quot aut qui Codices MSS ista collectione contineantur.

CAPUT II.

Codicum ad jus Graeco-Romanum spectantium in bibliotheca Bodlejana catalogus.

---

§. 1.

Codex Bodlej. 8. Barocc. 8.

Hoc Codice Eclogam Leonis et Constantini cum praefatione: Ὁ δεσπότης contineri auctor est Bernard. in Catal. p. 1. Sed insigniter fallitur: neque enim Ecloga, nec aliud quidquam, quod ad jus Graeco-Romanum pertineat, inest. Denique ne divinari quidem possum, unde hic error provenerit.

§. 2.

Codex Bodlej. 18. Barocc. 18.

Codex bombycinus, laceratus, male scriptus, de cujus argumento videndus est Bernard Catal. p. 2. — Inest (fol. 136 — 147) tractatus: *περὶ γάμων κεκωλυμένων καὶ ἀκωλύτων.* Inc.: *Συνίσταται γάμος χριστιανῶν εἴτε ἐγγράφως εἴτε ἀγράφως.* Compositus est ex fragmentis ex Ecloga Leonis et Constantini, nec non ex Prochiro, quod vocant, aucto desumtis. In fine adjicitur *συνοδικὴ ψῆφος* Michaelis patriarchae de anno ͵ϛφξ' (i. e. 1052 p. Chr.), quae incipit: Ἀνήνεγκας. Vide Leunclavii JGR I p. 206 sqq.

§. 3.

Codex Bodlej. 26. Barocc. 26.

Codex forma, quam vocant, octava minori, membranaceus, foliis constans 370, in quo diversae manus conspiciuntur. Scilicet *a*) in fol. 1 scriptura est saeculi, uti videtur, XV; *b*) in fol. 2. 3. 4ᵃ alia ejusdem saeculi. Eadem manu folia 355 — 370, deleta priori scriptura, rescripta sunt. *c*) in fol. 4ᵇ — 8 alia manus ejusdem saeculi; *d*) in fol. 8 — 25 saec. XIV; *e*) in fol. 26 — 354 scriptura saec. X, quae modo nullos habet accentus, modo a recentiori demum manu adjectos.

Is Codex continet:

Fol. 1. Fragmentum ex hymno aliquo.

Fol. 2. 3. Τοῦ αὐτοῦ παραγγελία πρὸς ἱερέα περὶ τῆς θείας λειτουργίας. Inc.: Σπούδασον, ὦ ἱερεῦ, σαυτόν.

Fol. 4ᵃ. Πρὸς τὸν λέγοντα ὡς ἡ ῥώμη πρωτόθρονος. Inc.: Εἰ ἡ ῥώμη μὴ ἐδέξατο. Tractatus mutilus.

Fol. 4ᵇ — 146. Ἀρχὴ σὺν θεῷ τῶν ἁγίων ἀποστολικῶν καὶ οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ κανόνων. — Κανόνες καὶ διατάγματα τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων πατέρων καὶ ἀποστόλων, ἔτι γε μὴν καὶ αἱ σύνοδοι αἱ κατὰ διαφόρους καιροὺς γενόμεναι προστάξει τῶν ἀοιδίμων βασιλέων, ἐν αἷς κατεβλήθη ἡ τῶν αἱρετικῶν πίστις, ἡ δὲ τῶν χριστιανῶν ἐκρατούθη καὶ ἐβεβαιώθη τοῦ πιστεύειν ἡμᾶς εἰς πατέρα, υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, τὴν μίαν θεότητα ἐν τρισὶ προσώποις ἤγουν ὑποστάσεσι προσκυνουμένην κατὰ τὴν παραδοθεῖσαν τῶν ἁγίων τοῦ χριστοῦ ἀποστόλων διδαχήν, ἣν καὶ αὐτοὶ παρὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ παρέλαβον. — Sequuntur Canones SS. Apostolorum et Synodorum, quos recenset *Bernard* Catalog. p. 3. [Verum in schedis meis invenio, etiam Ephesini concilii Canones inter Laodicenos et Chalcedonenses legi.]

Fol. 146ᵃ — 166ᵃ. Excerpta e Constitutionibus Apostolorum, de quibus vide *Bernard* l. c.

Fol. 166ᵇ — 257. Concilii Carthaginensis anno 419 habiti canones. In fine est epilogus, quem editi non habent.

Fol. 258 — 345. Epistola canonica Dionysii. [In fine haec nota legitur: Χρὴ γινώσκειν περὶ τοῦ προγεγραμμένου ἁγίου διονυσίου, ὅτι μέγας πατήρ ἐστιν. καὶ γὰρ καὶ ὁ ἅγιος ἀθανάσιος, ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἀλεξανδρείας γενόμενος, μαρτυρεῖ αὐτῷ. πλὴν ὁ ποθῶν τὰ κατὰ τὸν ἅγιον τοῦτον διονύσιον γνῶναι τὴν ς' καὶ τὴν ζ' τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας εὐσεβίου τοῦ παμφίλου συγγραφὴν ζητήσας ἀναγνώσει.] Reliqua recenset *Bernard* l. l.: omittit tamen S. Basilii canones, quos post Athanasii epistolas Codex exhibet.

Fol. 345b — 349. Ἰωσήππου ἐκ τοῦ λόγου τοῦ ἐπιγεγραμμένου κατὰ πλάτωνος περὶ τῆς τοῦ παντὸς αἰτίας. Inc.: Ὁ ᾅδης τόπος ἐστίν.

Fol. 350. Ἐκ τῶν κατὰ αἱρέσεων καὶ ἀποτροπῆς τῆς ψευδονόμου γνώσεως τοῦ ἁγίου εἰρηναίου. Inc.: Τί τὸ κωλύον τὴν σάρκα.

Fol. 351. Τοῦ ἁγίου καισαρίου, ἀδελφοῦ τοῦ ἁγίου γρηγορίου τοῦ θεολόγου, πρὸς τὰς προσενεχθείσας αὐτῷ ἐρωτήσεις παρά τινων φιλοπόνων ἀποκρίσεις. Inc.: Ἐρώτησις α'. — Ἐπειδή τινας λόγους.

Fol. 354. Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν βασιλείου πρὸς ἐπιστροφὴν ἐπὶ τῇ μιᾷ εἰς μοναχούς. Inc.: Εἴ τις ὑγιαίνων τῷ σώματι.

Fol. 359. Ἐκ τῶν κανόνων τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν νικηφόρου κωνσταντινουπόλεως τοῦ ὁμολογητοῦ. Inc.: Χρὴ τὸν ἀσθενοῦντα.

Fol. 361. Ἐκ τῶν τοῦ μακαριωτάτου μητροπολίτου ἡρακλείας κυροῦ νικήτα ἀποκρίσεων πρός τινα κωνσταντῖνον ἐπίσκοπον, περὶ ὧν ἠρωτήθη παρ αὐτοῦ. Inc.: Εἰ δεῖ τὸν ἀποστολικὸν μοναχόν. — In fine: Σημ. περὶ τοῦ πῶς δεῖ ἐπάγειν τὰ ἐπιτίμια τοῖς ἁμαρτάνουσιν.

Fol. 364. Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ χαρτοφύλακος κυροῦ νικηφόρου πρός τινα μοναχὸν θεοδόσιον καὶ ἔγκλειστον κορίνθου, τῆς περιεχούσης λύσεις τινῶν ζητημάτων. Inc.: Οἱ μὴ ὄντες ἱερεῖς μοναχοί. — Adduntur alia quaedam fragmenta Joannis Furni: Joasaph Hieromonachi: ex synodo VI: ex ἐρωταποκρίσεσιν.

§. 4.

Codex Bodlej. 30. Barocc. 30.

Inest Antiochi Monachi Pandectes. Vide Bernard Catal. p. 3 sq.

§. 5.

Codex Bodlej. 59. Barocc. 59.

In fine est: Nili Monachi cujusdam testamentum de anno 1517. Lingua vulgari. Vide Bernard Catal. p. 7.

§. 6.

Codex Bodlej. 86. Barocc. 86.

Codex membranaceus, forma octava, saeculi XIII, foliis constans 161. Praecedunt folia 12, partim charta-

cea partim membranacea, quae continent: 1) Tractatum *περὶ λατίνων*, capp. 4 constantem. Inc.: Ἠρώτησας ἡμᾶς. 2) Fragmentum S. Basilii de SS. Trinitate. 3) Michaelis Syncelli de fide orthodoxa libellum. 4) Chrysostomi in Psalmum VI, et in illud: Πᾶς ὁ ἐμβλέψας. 5) Tractatum de eo, qui sit verus προσκυνητής. 6) Excerpta ex vetere et novo testamento, nec non ex S. Chrysostomo et S. Basilio. — Ipsius Codicis argumentum hoc est:

Fol. 1 — 43. Συναγωγὴ κανόνων εἰς πεντήκοντα τίτλους διῃρημένη. Οἱ τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ μαθηταί. — Joannis Antiocheni collectio canonum, edita in Bibl. juris canonici Voelli et Justelli tom. II p. 499 — 602.

Fol. 43 — 49. Index (ἀρχαὶ καὶ σημειώσεις) canonum, secundum verba initialia, laudato loco, quo in collectione Joannis inveniuntur.

Fol. 49 — 62. Τὰ συνᾴδοντα νόμιμα τῶν προκειμένων κανόνων. — Πρόλογος τοῦ α' τίτλου. — Inc.: Εἰς δόξαν τοῦ μεγάλου θεοῦ. Expl.: περισκοπούσης. Additur: Ἐπιστολή. Αὐτοκράτωρ καῖσαρ φλάβιος ἰουστινιανὸς ὁ εὐσεβέστατος αὔγουστος ἐπιφανίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ. Μέγιστα τοῖς ἀνθρώποις. — Expl.: ὑφηγήσαντο. Sequitur: τίτλος α'. Θεσπίζομεν ... In fine: τίτλος ν'. οὐχ εὕρηται. Τέλος τῶν τίτλων τῶν συνᾳδόντων νομίμων. — Nomocanon editus in Bibl. cit. p. 603 — 660, ubi perperam Joanni Antiocheno tribuitur. Caeterum quod ibi Justellus sese Codice Oxoniensi usum esse profitetur, neque ad hunc Codicem neque ad alium quempiam Bodlejanum a me inspectum pertinere videtur.

Fol. 62 — 67. Ἕτερα κεφάλαια ἐκκλησιαστικὰ τῆς αὐτῆς νεαρᾶς διατάξεως. — Περὶ τοῦ σκοπεῖσθαι πρότερον τὸν βίον τοῦ εἰς ἐπισκοπὴν ἀγομένου. α'. Θεσπίζομεν τοίνυν — Ult.: κβ'. περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι μηδενὶ — κολάσεως. Πᾶσι δὲ καθάπαξ — — ἀγάγοι. — Τέλος τῶν κεφαλαίων ἐκ τῶν νεαρῶν διατάξεων τῶν περὶ ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου κωνσταντινουπόλεως τοῦ σχολαστικοῦ. Habetur apud Voëllum et Justellum l. l. p. 660 — 672, ubi tamen Joannes perperam ipse auctor esse dicitur. Etenim haec capita sunt: ἐκ τῶν . . . ἰωάννου.

Fol. 68 — 133. Ὑποθέσεις ἐκ τοῦ πλάτους τῶν κανόνων. Canones concilii Carthaginiensis κατ' ἐκλογήν, concilii Trullani, Nicaeni II, Primosecundi, patrum Dionysii, Petri, Gregorii Neocaesariensis, Athanasii, Basilii, Timothei, Theophili, Cyrilli. Vide Bernard Catal. p. 10. In fine est Tomi Sisinnii pars postrema.

Fol. 133 — 144. Αἱ ὑποθέσεις τῶν μεγάλων καὶ οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ τῶν τοπικῶν. — Capp. 12

constat, quorum priora sex de universalibus, posteriora de particularibus conciliis, i. e. de eorum historia *atque decretis*, tractant. Inc.: Ἀλεξάνδρεια πόλις ἐστί. — Rubrica cap. 4: ἀπὸ φωνῆς τοῦ αὐτοῦ Θεοδώρου ὁσιωτάτου ἀββᾶ καὶ σοφωτάτου φιλοσόφου ὑπόθεσις κ. τ. λ.

Fol. 144 — 161. Symeonis epitome canonum, plane uti edita habetur in Bibl. cit. p. 710 — 748.

§. 7.

Codex Bodlej. 131. Barocc. 131.

Codex bombycinus, in forma octava majori, saec. XVI, varias continens συλλογάς, λύσεις ἀποριῶν et λόγους, de quibus videndus est Bernard Catal. p. 15. — Juridica autem haec sunt: 1) fol. 294 — 296: Ἰουστινιανοῦ τοῦ θειοτάτου τοῦ μεγάλου βασιλέως νόμος γεωργικὸς κατ' ἐκλογήν. Inc.: Χρὴ τὸν γεωργόν. Ultimarum §§ initialia verba haec sunt: Ἐὰν γεωργὸς εὕρῃ βοῦν. — Ἀρχαίους μετακινήσας ὅρους. — Ἐὰν δοῦλος. — Οἱ τὰ ὀροθέσια. — Sequuntur fragmenta περὶ βασιλέων (Primum: Βασιλεύς ἐστιν ἔννομος ἐπιστασία. — Ultimum: Οὐ δεῖ μεταποιεῖν), nec non περὶ πατριαρχῶν et περὶ ἐπισκόπων, quae videntur esse desumta ex Epanagoge juris ab Imppp. Basilio, Leone et Alexandro promulgata. — 2) fol. 318 sq. Legitur Romani Imp. Novella, quae inc.: Ἀνθρώποις ἐστὶ ζηλωτὸν, et expl.: ὠφέλειαν. Edita reperitur v. c. a Leunclavio in JGR II p. 159 sqq.

§. 8.

Codex Bodlej. 149. Barocc. 149.

Codex chartaceus, in folio, constans foliis 207. In fine [fol. 204b] haec nota reperitur: Ἐτελειώθη ἡ παροῦσα βίβλος ἔτους ,ϛϡλγ' ἰνδ. γ' μηνὶ μαΐῳ κβ', i. e. anno p. Chr. n. 1425.

In folio, quod primum antecedit, fragmenta quaedam leguntur: τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως ἰουστινιανοῦ ἐκ τῆς ιβ' δέλτου περὶ τοῦ ἐπάρχου. — 1. Δεῖ τὸν ἔπαρχον τῆς μεγαλοπόλεως — 2. Διοριζόμεθα τὸν ἔπαρχον τῆς περιβοήτου — 3. Δεῖ τὸν δικαστὴν δύο — 4. Τὰς δίκας δεῖ κρίνεσθαι — 5. Ὁ τὸν δικαστὴν ἀτιμάσας —. Ad §. 4 in margine notatur: τὸ κεφάλαιον τοῦτο κεῖται πλατύτερον ἐν τῷ

ζ' βι. τῆς εἰρημένης ἄνω ιβ' δέλτου. ἐστὶ δὲ κεφ. ζ' ἀρχόμενον οὕτως· Ὅπως δὲ αὖ μὴ ὁ περὶ ταῦτα πόνος ἄμισθος τοῖς ἡμετέροις γένηται διαιτηταῖς. [Nov. 82 cap. 9. — Basil. VII, 1, 12.]

Fol. 1 — 11ª continetur: Tomus Sisinnii cum Zonarae commentario. [Leunclav. JGR I pag. 197 — 203.] Sequitur: Εἴδησις πῶς ἡ τετραγαμία τῷ βασιλεῖ κυρίῳ λέοντι τετόλμηται, et Ἔκθεσις τῆς γενομένης τῆς ἐκκλησίας ἑνώσεως. [Leunclav. JGR I p. 103 — 108.] De eodem Theodori Antiocheni disquisitio. Inc.: Οἱ τῶν ἀθηναίων.

Fol. 11ᵇ — 14ᵇ. Scholia septem ad Harmenopuli Hexabiblon, uti videtur, pertinentia, et quidem εἰς τὸν περὶ δικαστικῆς ψήφου καὶ ἀποφάσεως τίτλον, εἰς τὸν περὶ ἀνήβων καὶ ἀφηλίκων τίτλον, εἰς τὸν περὶ ἀναργυρίας τίτλον, [quod hoc loco legitur scholion, habes in editione Reitzii. Meerman thesaur. VIII p. 114 not. 23,] εἰς τὸν περὶ πράσεως καὶ ἀγορᾶς τίτλον, εἰς τὸν περὶ τόκου τίτλον, εἰς τὸν περὶ κληρονόμων τίτλον, εἰς τὸν περὶ δικαίου προικὸς τίτλον. Nil continent notatu dignum.

Fol. 14ᵇ — 167ᵇ. Constantini Harmenopuli Hexabiblos cum suis προθεωρίαις ac praefationibus, additis in fine donatione Constantini et tribus tomis synodicis. [Vide Meerman thesaur. VIII p. 374. not.]

Fol. 168 — 200ª. Harmenopuli Epitome canonum. Idem de fide orthodoxa. Idem de sectis. Officia palatii. Dispositio thronorum per Leonem Imp. Officia magnae ecclesiae.

Fol. 200ª — 204. Νόμοι γεωργικοί. Auctore Bernard Catal. p. 20 incipiunt: Χρὴ τὸν γεωργόν. Quamquam in schedis meis notatum invenio, eos cum editis apud Meerman thesaur. tom. VIII p. 386 sqq. consentire.

Folia 205 — 207 recentiora sunt: continent stemma cognationum, et fragmenta undecim excerpta ex lib. IX et I Eclogae illius Basilicorum cum commentariis, quae perperam Theodoro Hermopolitae tribuitur.

§. 9.

Codex Bodlej. 158. Barocc. 158.

Est chartaceus, in folio, saeculi XIV vel XV, foliorum 374. Quem a Gallo quodam olim fuisse possessum, versus lingua Franco-Gallica primo ultimoque folio inscripti ostendunt. Caeterum hic est Codex, quo Beveregius in edendo Blastaris syntagmate usus est.

Fol. 1ª est dispositio thronorum. — Fol. 1ᵇ — 133ᵇ Matthaei Blastaris syntagma alphabeticum. — Fol. 133ᵇ — 143. Appendix, cujus contenta recenset Bernard Catal. p. 21. Is tamen omisit a) fragmenta ex canonico Nesteutae,

Digitized by Google

quae initio ejus appendicis leguntur, et *b*) breve glossarium latino-graecum (λέξεις λατινικαί), quod dispositioni thronorum per Leonem factae subjicitur. Appendix desinit in fragmento: περὶ τῶν τῆς συγγενείας βαθμῶν ἐκ τοῦ γ' βιβλίου τῶν ἰνστιτούτων. Vide: Schrader Prodromus corporis juris civilis. Berolini 1823. p. 333.

Fol. 144 — 217ᵃ. Collectio canonum, de qua videsis Bernard l. l. Commentariis caret, et epitomes potius speciem prae se fert. Sed diversa est ab epitomis, una Aristeni, altera Symeonis nomine apud Voëllium in bibl. juris can. editis.

Fol. 217ᵇ — 221 continet: *a*) Responsa synodica ad quaesita quorundam monachorum ἔξω τῆς πόλεως, tempore Alexii Comneni. Inc.: Εἰ χρὴ μοναχόν. — *b*) Συνοδικὴ διάγνωσις περὶ διαφόρων κεφαλαίων. Inc.: Τὰς ὑπὸ αἱρετικῶν. — *c*) Tarasii, S. Basilii, et Gennadii quaedam. — *d*) Manuelis Comneni Chrysobullon de septimo gradu cognationis. Inc.: Τοιγάρτοι ἡ βασιλεία ἡμῶν. — *e*) Sententia Sisinnii. Inc.: Ἡ μετριότης ἡμῶν διορίσατο μηκέτι τοὺς τοιούτους γάμους. — *f*) E Psello fragmentum. Inc.: Δισεξαδέλφου παῖδας. — *g*) De affinitate tractatus. — *h*) Epistola canonica περὶ παρθένων γυναικῶν συνεζευγμένων ἀνδράσιν. Inc.: Εἴ τινι τῶν γονέων βουλομένῳ. — *i*) Fragmentum, quod inc.: Οἱ παίσαντες ἱερεῖς —, et alia, quae inc.: Δηλοῖ βι. ε' τοῦ κώδικος —. Τοῦ δὲ σεβαστοῦ . . . . στεφάνου μέλλοντος —. Φησὶν ἐν βι. ι' τῶν βασιλικῶν —. *k*) Συνοδικὴ διάγνωσις περὶ γάμου. Inc.: Κόρη τὶς εἰρήνη. — *l*) Περὶ παραιτήσεως ἐπισκόπων. Inc.: Ἡ μέντοι παραίτησις —. *m*) Συνοδικὴ διάγνωσις περὶ τοῦ ἐξ αἵματος ζ' βαθμοῦ. Inc.: Προκαθημένου . . . . ἀλεξίου —.

Fol. 222 — 362. Sermones dominici et festivales circiter LXX.

Fol. 363 — 370. Vita S. Antonii ab initio et in fine mutila.

Fol. 371. Continet fragmentum ex praefatione ad Blastaris syntagma, in quo locus apud Beveregium depravatus, quo qua aetate auctor scripserit significatur, sic audit: ὡς ἂν δὲ μηδὲ ὁ χρόνος λανθάνων εἴη τοὺς ἐντυγχάνοντας, ὃς ὑπ' αὐγὰς ἡλίου τὰ τῆς πραγματείας προσήνεγκε ταυτησὶ, μετὰ τὴν ἑξαπλῆν τῶν ἐτῶν χιλιάδα καὶ τὴν ὀκταπλῆν αὖθις ἑκοντάδα τρίτον καὶ τεσσαρακοστὸν τὴν φορὰν ἀτεχνῶς ἐμέτρει τοῦ χρόνου. (Anno mundi 6843, i. e. p. Chr. n. 1335.)

Fol. 372 — 374. De synodis quaedam, ab initio et in fine mutila.

§. 10.

Codex Bodlej. 173. Barocc. 173.

Eo continentur duo Codices plane diversi, sive membranam sive scripturam et quaternionum numeros in ima pagina notatos aut denique contenta spectes. Praeter li-

Digitized by Google

gaturam, quae est una eademque, nullum cognationis vinculum inter eos intercedit.

A. Prior Codex **156** folia membranacea explet. Scriptura est saec. XII: plurima folia, quae exciderant, saeculi XIV vel XV manus supplevit. Continet hic Codex:

1. Collectionem LXXXVII capitulorum, quam vocant, i. e. Joannis Scholastici excerpta e Novellis Justiniani. [Videsis Bieneri historiam Novellarum p. 167 — 173 584 — 597.] Sequitur collectio XXV capitulorum ex lib. I Codicis et Novellis excerptorum. [Cf. Biener l. c. p. 173 — 179. 597 — 601.] Accedit collectio constitutionum ecclesiasticarum cum tribus Heraclii imp. Novellis. Edita est saepius, v. c. apud Voëllum bibl. juris can. II p. 1217 sqq., ubi temere Theodoro Balsamoni inscribitur.

2. Epiphanii tractatum de sectis in capp. 101. Inc.: α'. Βαρβαρισμός. Sequitur Timothei tractatus *περὶ διαφορᾶς τῶν προσερχομένων τῇ — ἡμῶν πίστει*, in quo mutilus Codex explicit.

B. Alter Codex **195** foliis membranaceis constat. Quaternionum numeri ab *α'* incipiunt. Scriptura est saec. XII. Insunt:

[Fol. 157 — 295:] Ecloga et Synopsis Basilicorum secundum literarum ordinem, praeposito tamen ob ejus dignitatem titulo de fide orthodoxa. Synopsin praecedit accuratus titulorum index. Edita est Synopsis per Jo. Leunclajum Basil. 1575 fol., sed ordine misero turbato.

[Fol. 296 — 301:] Excerpta hujus circiter indolis: *a*) *Συγγενικὸς ἀριστοφάνους. ἡλικιῶν ὀνόματα.* Additur stemma cognationis cum explicatione. — *b*) *'Εκ τοῦ προχείρου τί. ζ' περὶ τῆς τάξεως τῶν ἐκ πλαγίου. 'Επὶ τῶν ἐκ πλαγίου δεῖ ἀνιέναι* — *c*) *'Εκ τοῦ γ' βι. τῶν ἰνστιτούτων περὶ βαθμῶν συγγενείας. Τὸ πρώην ἐν προθεωρίᾳ* — *d*) *Τοῦ ἁγίου βασιλείου. 'Ο τὴν ἀληθῆ δικαιοσύνην* — *e*) *'Εκ τοῦ α' βι. τῶν πρώτων. ἐπιστολή. Τῶν πεμπομένων αὐτῷ ξενίων ὁ ἀνθύπατος* — *f*) *'Εκ τοῦ γ' βι. τῶν πρώτων τί. β' κεφ. ια'. "Οτι οὐ δύναται ἡ γυνή* — *g*) *'Εκ τοῦ αὐτοῦ γ' βι. τί. α'. 'Ο κεφαλικῶς καταδικασθείς* — fragmm. VII. — *h*) *'Εκ τοῦ α' βι. τῶν πρώτων. "Οτι τὰ σάκρα* — fragmm. V. — *i*) Fragmenta *ἐκ τοῦ β' βι. τῶν ἰνστιτ. — ἐκ τοῦ γ' βι. τῶν πρώτων. — ἐκ τοῦ α' βι. τῶν* de judiciis *κατὰ καὶ διγέστων κειμένου βι. ε'. — ἐκ τοῦ* de judiciis *στεφάνου τοῦ κειμένου κατὰ τὸ σύνταγμα ζ' βι. τί. α'. — ἐκ τοῦ γ' βι. τοῦ κώδ. θεοδώρου σχολαστικοῦ τί. ς' διατ. α'. Μὴ κολαζέσθω ὁ ὑβρίζων —. ἐκ τοῦ ε' βι. τοῦ κώδ. τί. κζ' κεφ. γ'. κατὰ τὸ κρατοῦν ἔθος. "Οτι ὁ ἔχων — ἀπὸ τῶν κανόνων τῶν ἐν νικαίᾳ ἁγίων πατέρων τὸ β'. — ἐκ τοῦ δ' βι. τοῦ περὶ δουλειῶν στεφάνου. παρεκβολαὶ ἐν ἐπιτομῇ χρήσιμοι. τί. β' κεφ. θ'. "Οτι οὐδεὶς*

Digitized by Google

ὑψοῦν καὶ ἐμποδίζειν τοῖς τοῦ γείτονος φωσὶν δύναται ἐνδότερον τοῦ μέτρου τοῦ ὡρισμένου τῶν ιβ' ποδῶν. — fragmm. XX. — βι. λη' τί. β'. — βι. νϛ' τί. γ' κεφ. δ'. — ἐκ τοῦ β' βι. τῶν ἰνστ. τί. α' περὶ πραγμάτων διαιρέσεως etc.

[Fol. 301 — 327:] Epitome juris civilis titulis XXIII. De qua vide in fine hujus §.

[Fol. 328 — 351:] Appendix Synopseos. Notandum vero, inter fol. 328 et 349 testibus quaternionum numeris XIV folia excidisse: unde forsan explicandum erit, cur hoc loco non cuncta habeantur, quae vulgo Synopseos appendix continet. Quae autem hic leguntur, haec sunt:

Αἱ νεαραὶ τοῦ κυροῦ ῥωμανοῦ τοῦ βασιλέως. στίχοι ἰαμβικοί.

Νέον νόμον κ. τ. λ.

Ἀνθρώποις ἐστὶ ζηλωτόν — ὠφέλειαν. Vide Leunclavii JGR II p. 158 — 165.

Αἱ νεαραὶ τοῦ κυροῦ κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως.

Παρὰ πολλῶν — καὶ τῶν δυνατῶν. JGR II p. 142 — 144.

περὶ στρατιωτῶν.

Ὥσπερ ἐν σώματι — κεχρῆσθαι αὐτῷ. JGR II p. 144 — 148.

ἐκ τοῦ ἐκφωνηθέντος βασιλικοῦ ἐδίκτου πρὸς τοὺς ἐν τῷ θέματι τῶν θρακησίων μηνὶ μαρτίῳ ἰνδ. ε' ἔτους ,ϛυο'.

Ἐάν τινες μερίδας — ἐπενεχθήσεται. JGR II p. 167 — 168.

Νεαρὰ νομοθεσία τοῦ βασιλέως κυροῦ νικηφόρου.

Ὁ τοῦ θεοῦ — φθέγξασθαι. JGR I p. 113 — 117.

Περὶ ἐκποιήσεως κτημάτων καὶ προτιμήσεως συγγενῶν καὶ κοινωνῶν καὶ ἀναμεμιγμένων καὶ συμπαρακειμένων ὁλοτελῶς καὶ συναπτῶς γινωσκομένων καὶ τῶν νοουμένων ὁλοτελῶν χωρίων καὶ ἀγριδίων καὶ κωλύσεως δυνατῶν προσώπων καὶ ἐκποιήσεως στρατιωτικῶν κτημάτων.

Παλαιὸς νόμος — ἀναιρεῖται. JGR II p. 139 — 141.

περὶ τῶν κινούντων τὸν εἰς τὸ διπλοῦν ὑπερθεματισμόν.

Εἰ μὲν εὑρίσκονται — πωλήσασιν. Καὶ εἰ μὲν ἐμφυτευτικῶς — παραδρομῆς. JGR II p. 165 sq.

τοῦ αὐτοῦ ψῆφος.

Ζητήσεις — διανεμομένης. JGR II p. 167.

Τῶν πραττομένων ν' βιβλίων τῶν διγέστων οὕτως· πρῶτα τῶν πρώτων βιβλ. δ'. περὶ διακρίσεως de judiciis βιβλ. ζ'. τῶν de rebus βιβλ. η'. ἀντιπαπιανοῦ βιβλ. γ'. ὁμοῦ τὰ κατ' ὀρδινατίονα βιβλ. κβ', καὶ τῶν μονοβίβλων βιβλ. δ' οὐ κατ' ὀρδινατίονα· τὸ κγ' de sponsalibus, de nuptiis, περὶ σπόνσων, γάμου. τὸ κϛ' de curationibus, de tutelis, περὶ ἐπιτρόπων. τὸ κη' de testamentis, περὶ διαθήκης. τὸ λ' de legatis, περὶ λεγάτου. ὁμοῦ κϛ'. λοιπὰ κδ', τὰ καλούμενα ἐξστραόρδινα, ἤτοι

Digitized by Google

μὴ κατὰ τάξιν κείμενα μετὰ δ' τὰ προγραφέντα μονόβιβλα. ὁμοῦ βιβλία ν'.

Χρὴ γινώσκειν, ὅτι ὁ μὲν κάλαμος, μεθ' οὗ μετροῦσι τὴν σκαφεῖσαν γῆν τῶν ἀμπελώνων, ὀκτάπους ἐστὶν, ἑκάστου ποδὸς ἀνὰ β' σπιθαμὰς βασιλικὰς ἔχοντος, ὥστε εἶναι τὸν κάλαμον κοινῶν σπιθαμῶν ιζ'. ὁ δὲ ἕτερος κάλαμος, ὁ τῶν κυλισμάτων, ἐστὶν ἑπτάπους. μετρεῖται δὲ ἡ τοιαύτη ὑπάμπελος γῆ οὕτως· ἐὰν ἔχῃ κατὰ τὰς δύο πλευράς κ. τ. λ. Ἡ δὲ σπορίμη μετρεῖται μετὰ δεκαουργίου σχοινίου, ἐχούσης τῆς ὀργυίας σπιθαμὰς θ'. καὶ εἴπερ εὑρεθῇ ἔχουσα κατὰ δ' πλευρὰ — — — τὸ δὲ λιβάδιον μετρεῖται μὲν κατὰ δωδεκαουργίου σχοινίου, οὐ καθὼς δὲ ἡ σπορίμη.

Νεαρὰ ῥωμανοῦ εἴργουσα τοὺς δυνατοὺς ἐξωνήσεις εἰς χωρίου ὁμάδα ποιεῖν.

Θεσπίζομεν ἐν πάσῃ — σωτηρίας. JGR II. p. 155 — 158.

Νεαρὰ κωνσταντίνου, περὶ προτιμήσεως.

Παλαιὸς νόμος — εἰσπραχθήσεται. Vide appendicem Synopseos a Leunclavio editae p. 12 — 14.

Νεαρὰ β' κωνσταντίνου, περὶ δυνατῶν εἰσελθόντων εἰς κτῆσιν πενήτων.

Θεσπίζομεν τοίνυν, ὅσοι ἀπὸ τῆς ἡμετέρας ἀναῤῥήσεως ἀπὸ τῆς παρελθούσης ιε' ἰνδ. τῶν κεκωλυμένων δυνατῶν προσώπων ἐτόλμησαν ὑπεισελθεῖν ἐν χωρίοις ἢ ἀγριδίοις καὶ εἰς κτῆσιν πενήτων ἀκίνητον, πάντας ἀπελαθῆναι, μηδένα λόγον μηδὲ περὶ δαπανημάτων ἀπαιτήσεως ἔχοντας. περὶ τῶν ἀπὸ — Reliqua extant in JGR II p. 142 lin. 8 a fine — 144. — Explicit: καὶ δυνατῶν ὡρίσθη εἰς μῆνα μάρτιον ἰνδ. ε'.

Νεαρὰ γ' κωνσταντίνου, περὶ στρατιωτῶν.

Θεσπίζομεν τοίνυν, ὅπερ ἡ συνήθεια ἀγράφως πρῴην ἐκύρωσεν, μὴ ἐξεῖναι τοῖς στρατιώταις — ἐπιτρέψωμεν. θεσπίζομεν εἰ μὲν εἶεν — ἄλλου ζημίας. εἴ τις στρατιώτην — κεχρῆσθαι αὐτῷ. Quae desunt, supple ex JGR II p. 145 lin. 6 — p. 146 lin. 13 a fine, et p. 147 lin. 13 — lin. 19 a fine, et p. 148 lin. 19 ad finem. Noster eas potissimum lectiones exhibet, quas Leunclavius in margine notavit.

περὶ ἀναδόσεως τιμήματος στρατιωτῶν.

Θεσπίζομεν εἰ καὶ — τόπους. JGR II p. 148 — 150.

Νεαρὰ ε' κωνσταντίνου, ἡ ἀποκειμένη ἐν τῇ σακέλλῳ, περὶ φυγῶν ψυχαρίων καὶ ἀπολωλότων κτηνῶν.

Ὑπὲρ ἀπυλωλότος — εἰσκομίζεσθαι. JGR II p. 150.

Νεαρὰ ς' κωνσταντίνου, περὶ τοῦ προσεδρεύειν ἐν τῷ δικαστηρίῳ τοὺς κινοῦντας τὴν ἀγωγὴν καὶ περὶ τῶν ἀπολιμπανομένων ἐπὶ τρισὶ μησὶν ἢ χρόνοις.

Μὴ ἄλλως — διαλύεσθαι. JGR II p. 151.

Νεαρὰ ζ' κωνσταντίνου, περὶ τοῦ μηδὲν τοὺς πολιτικοὺς δικαστὰς λαμβάνειν.

Θεσπίζομεν — ὑπερφρονεῖν. JGR II p. 151.

Νεαρὰ η' κωνσταντίνου, περὶ ἐκταγιατικῶν.
Κελεύομεν — μίσθωμα. JGR II p. 151 — 153.
Νεαρὰ θ' κωνσταντίνου, περὶ συνηθειῶν.
Κελεύομεν — διδόμενον. JGR II p. 153. 154.
Νεαρὰ ι' κωνσταντίνου, περὶ ἀνοίξεως διαθηκῶν.
Ἐπειδή — ἀποδώσει. JGR II p. 154. 155.
Νεαρὰ ια' κωνσταντίνου, περὶ συνηθειῶν τοῦ σκρίβα.
Ἐπειδὴ — μισθόν. JGR II p. 155.
Νεαρὰ ιβ' κωνσταντίνου, περὶ τῶν φονευόντων μετὰ ξίφους ἢ ξύλων μεγάλων ἢ λίθων ἐκ προνοίας.
Ἡ τοῦ μωσέως — τὴν δὲ διαφορὰν τῶν ἄλλως προβαινόντων φόνων ἐν τῷ ξ' βι. ἐφευρήσεις. Vide appendicem Synopseos a Leunclajo editae p. 28 — 30.
Νεαρὰ α' νικηφόρου, περὶ ἀρμενικῶν τόπων.
Θεσπίζομεν ὅσοι — στρατείᾳ. JGR II p. 169. 170.
Νεαρὰ β' νικηφόρου, περὶ μοναστηρίων, ξενώνων καὶ γηροκομείων.
Θεσπίζομεν ὅσοι — τίθεμεν. JGR I p. 113.
Νεαρὰ γ' νικηφόρου, περὶ τοῦ ἐξωνεῖσθαι δυνατοὺς ἀπὸ δυνατῶν.
Θεσπίζομεν τὴν — ποιούμενοι. JGR II p. 170. 171.
Νεαρὰ δ' νικηφόρου, περὶ οἰκημάτων.
Ἐπειδήπερ — ἐμπονημάτων. JGR II p. 171.
Νεαρὰ ε' νικηφόρου, βοηθοῦσα τοῖς ἐξωνησαμένοις πρὸ τοῦ καιροῦ τῆς ἐνδείας.
Κελεύομεν — ἐφιεμένους. JGR II p. 171.
Ἐκλογὴ τῶν νεαρῶν λέοντος βασιλέως.
Rubricas singulorum capitum accurate recenset Bandinius in Catalog. Codd. MSS bibl. Mediceae-Laurent. tom. I p. 531 sqq. Observa, in nostro deesse cap. 47.
Νομοθεσία νεαρὰ βασιλείου πορφυρογεννήτου δεσπότου ἐκφωνηθεῖσα κατὰ τὸν ἰαννουάριον μῆνα τῆς θ' ἐπινεμήσεως τοῦ ‚ϛφδ' ἔτους.
Ἐπειδήπερ ἡ — ἐχόντων αὐτά. JGR II p. 172 — 178.
Σισίνιος ἐλέῳ θεοῦ κ. τ. λ.
Καὶ ἰατρός — ἰωάννης δέρκου. JGR I p. 197 — 203.
Τὸ ἴσον τῆς διαθήκης τοῦ ἁγίου γρηγορίου τοῦ θεολόγου ὑπατίᾳ φλαυίου εὐχερίου καὶ φλαυίου καὶ εὐαγρίου τῶν λαμπροτάτων πρὸ μιᾶς καλάνδου.
Γρηγόριος — μετεγράφη ἐκ τοῦ ἀρχετύπου τοῦ ἐγκειμένου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ναζιανζοῦ. JGR II p. 203 — 206.
Μοσχίωνος ὑποθῆκαι.
Παραφύλαττε σαυτόν — κιβδηλείας.
περὶ βισέξτου.
Τὸ τοῦ βισέξτου ὄνομα — φωτὸς αὐτῆς.

Λέξεις ῥωμαϊκαὶ κατὰ στοιχεῖον ἐν τῷ νόμῳ. Αὔσηθ, ἀπέστω, μὴ γένοιτο. — Expl.: Φλοῦμεν, ὁ ποταμός.

Περὶ γενέσεως ἀνθρώπου καὶ ὅθεν γ' καὶ θ' καὶ μ'.
Τὸ σπέρμα — ὑπάτευσαν.

Folio ultimo recentior manus addidit: τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κυροῦ ἀλεξίου τοῦ κομνηνοῦ περὶ τοῦ ἐντὸς ιε' ἡμερῶν τοῦ τριμήνου παραγενέσθαι τὴν μαρτυρίαν. μηνὶ ἰουλίῳ ις' ἡμέρᾳ ς' ἰνδ. ε' γέγονεν ἡ παροῦσα — ὑπαγορευθεῖσα ὑπὸ τοῦ σολομῶντος. Inc.: Πολλὰ μὲν δικαστήρια κ. τ. λ. Vide JGR II p. 179 sqq.

Haec Codex. Superest, ut promissis stemus et de Epitome legum, quae huic Codici inest, accuratius agamus. Ac primum quidem praefationem, titulorum indicem et titulum primum ex nostro evulgabimus, additis aliorum Codicum, de quibus infra sermo redibit, variantibus lectionibus: deinde vero de indole atque historia hujus Epitomes paucis disputabimus *).

Ἐκλογὴ [1]) νόμων τῶν ἐν ἐπιτόμῳ ἐκτιθεμένων καὶ εἰς ν' τίτλους [2]) διηρμοσμένων, πῇ μὲν τῶν χρηματικῶν τί. μ' [3]), πῇ δὲ τῶν ποιναλικῶν τί. ι' [4]), ἀπό τε τοῦ δυοδεκαδέλτου, τῶν διγέστων ἰουστινιανοῦ καὶ ἰνστιτούτων καὶ τῶν καλουμένων νεαρῶν σὺν τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἐγχειριδίου, καθὼς

Ecloga legum in epitomen redactarum, et in L titulos dispositarum, partim juris civilis titulos XL, partim criminalis titulos X, ex Codice, Digestis Justiniani, Institutionibus et ita dictis Novellis, cum delectu

*) In plurimis, quae hoc loco sum dicturus, cel. Bienerum auctorem atque ducem sequor. In nonnullis tamen diversam sententiam tuetur, quam tamen meum non est exponere.

1) In Cod. Laur. LXXX, 6 titulus simpliciter est: Ἐπιτομὴ τῶν νόμων.

2) Vindob. ἐν ν' τίτλοις.

3) Laur. LVI, 13: χρησίμων τί. μ'.

4) Vind. verba πῇ μὲν — τί. ι' non habet.

Digitized by Google

ὑποτέτακται μετὰ τοῦ καθιστορικοῦ προοιμίου [5]).

Τῆς νομικῆς μεγαλοφυοῦς δικαιοσύνης τὸ μέγεθος παγκράτιόν [6]) ἐστι, καὶ οὐ μόνον ἄρχοντας καὶ ἰδιώτας ἰθύνει, ἀλλὰ καὶ ἔθνη ὑψοῖ τὰ ταύτῃ χρώμενα ἐν εὐθύτητι. ἣν ὡς [7]) ἄγκυραν καὶ θεμέλιον καὶ ἕδραν οἱ πρόπαλαι τῶν ῥωμαίων δῆμοι ἐπαγκαλισάμενοι, τῇ πρεσβύτιδι ταύτῃ κατὰ πάντων ἐγένοντο καὶ ὑπὲρ πάντων [8]) ἐκράτησαν. καθάπερ τὶς αὐτῶν σοφὸς ἔλεγεν [9])· ὅπλοις καὶ νόμοις ῥωμαῖοι τῆς οἰκουμένης ἐκράτησαν, τοῖς μὲν τὸ πολέμιον ἀναιροῦντες, τοῖς δὲ τοὺς ὑπηκόους ῥυθμίζοντες· ὧν γὰρ ἑκάστοτε πολεμοῦντες ἐκράτουν, τούτους δικαίως νομοθετοῦντες ἐφύλαττον.

Ἐντεῦθεν οὖν ὡς ἐν ἱστορίᾳ ποιήσομαι τὸν λόγον τῆς ἀρχαιογονίας ταύτης, πόθεν ἐδέξατο τὴν ἀρχὴν καὶ τίνες τῶν νομικῶν καὶ κατὰ τίνας ἐνομοθέτησαν

Enchiridii, sicuti expositum est post historicum prooemium.

Praeclarae legalis justitiae majestas summa est, neque solum magistratibus et privatis bene praecipit, verum etiam gentes extollit, quae ea recte utuntur. Quam quum tanquam anchoram et fundamentum et sedem Romanorum olim gentes amplexae essent, hac illi reverentia super omnes evectae sunt et omnes exsuperaverunt. Quemadmodum aliquis eorum Sapiens dixit: Armis et legibus Romani totius terrarum orbis domini extiterunt, illis hostes devincentes, his subditos moderantes: quos enim fere bello devicerant, legibus aequis impositis incolumes servarunt.

1. Propterea igitur quasi narrando faciam interpretationem antiquitatis hujus, unde initium sumserit, et qui Jurisconsulti fuerint, et quibus temporibus leges

5) Verba καθώς κ. τ. λ. in Vindob. desunt.

6) Laur. LXXX, 6: κραταιότατον.

7) Laur. LVI, 13: καί.

8) Laur. LXXX, 6: πάντας.

9) Idem: καθάπερ φησί τις αὐτῶν σοφός. — Quis autem σοφός intelligatur, non liquet. Vide tamen Prooem. Instit., c. Summa reipublicae pr., Nov. 24 pr. etc., ubi Justinianus similia profert.

χρόνους ῥωμαῖοι [10]). πρῶτος γάϊος καὶ μετὰ τοῦτον πομπώνιος [11]), ὃς ἔφη εἰς τριάκοντα μέρη τὸν δῆμον διῃρηκέναι κατὰ τὸν χρόνον ῥωμύλου, ἅτινα κουρίας ἤτοι φυλὰς ὠνόμασεν. καὶ μετὰ τοῦτον [12]) σέκτος πάπιος [13]), ἐν οἷς ἦν καὶ σουπερβός [14]) τις ῥὴξ δημοράτορος υἱὸς κορίνθιος ἐκ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων ἀνδρῶν· ὑφ' οὗ καὶ μετὰ ταῦτα νόμος ἐγένετο ὁ λεγόμενος τριβουνίκιος [15]), — τρίβους γὰρ ἡ φυλὴ ἑρμηνεύεται, — δι' οὗ πάντες οἱ νόμοι διὰ τῶν ῥηγῶν ἀπέπνευσαν ἤτοι ἠφανίσθησαν, ἐπειδὴ τῇ τελευτῇ τῶν νομοθετούντων κατεπαύοντο καὶ τὰ νομοθετούμενα παρ' αὐτῶν. καὶ ἤρξατο μᾶλλον ὁ ῥωμαϊκὸς δῆμος ἀδήλῳ νόμῳ καὶ συνηθείᾳ κεχρῆσθαι ἢ διά τινος εἰσενεγκομένου [16])· καὶ τοῦτο σχεδὸν ἐπὶ πεντήκοντα ἐνιαυτοὺς ἐπεπόνθει. μετὰ δὲ ταῦτα, ἵνα μὴ ἐπὶ πολὺ τοῦτο γένηται καὶ [17]) ὁ τῶν ῥωμαίων δῆμος ἀδήλῳ νόμῳ καὶ συνηθείᾳ πολιτεύηται, ἤρεσε κοινῇ πάντων αὐθεντείᾳ, δέκα παρ' αὐτῶν ἄνδρας ἀφορισθῆναι, δι' ὧν μετενεχθῆναι ἀπὸ τῶν

tulerint Romani. Primus Gajus et post illum Pomponius, qui dixit in triginta partes populum divisum fuisse tempore Romuli, quas ille curias hoc est classes nominavit. Et post hunc Sextus Papirius [illis temporibus], quibus et Superbus quidam rex, Demarati filius, Corinthius, ex principalibus viris: sub quo etiam aliquanto post lex lata est, quam vocant tribuniciam, (tribus enim classis dicitur,) propter quam omnes leges a regibus latae exoleverunt vel evanuerunt, quippe interitu eorum, qui leges tulerant, irritae fiebant etiam leges ab iis latae. Et coepit magis populus Romanus incerto jure et consuetudine uti, quam per latam legem: idque prope quinquaginta annis passus est. Postea vero, ne diutius hoc fieret, et ne populus Romanus incerto jure et consuetudine regeretur, placuit communi omnium au-

10) Num: ῥωμαίοις.
11) Intelligit Dig. I, 2, dig. 1 Gaii et dig. 2 Pomponii.
12) Laur. LXXX, 6: ῥωμύλου.
13) Idem: σέξστος πάππος.
14) Bodlej.: σουπεριός.
15) Laur. LVI, 13: προβουν.
16) Verba ἢ — εἰσεν. Laur. LXXX, 6 non habet.
17) Laur. LXXX, 6: καὶ μή.

ἑλληνικῶν πόλεων καὶ ἐν ῥώμῃ θεμελιωθῆναι νόμους, οὓς ἐν [18]) ἐλεφαντίναις δέλτοις γραφέντας [19]) ἐν στοαῖς τισι κατὰ τὴν πόλιν ὀνομαζομέναις τὰ ῥῶστρα [20]) προτεθείκασι πρὸς τὸ σαφέστερον καὶ ῥᾷον προσλαμβάνεσθαι ἤτοι νοεῖσθαι τῷ δήμῳ. ἀμέλει καὶ ὡς ἐλλειπούσῃ τῇ νομικῇ διαθέσει [21]) μετὰ τοῦτο προσετέθησαν καὶ ἄλλαι [22]) δύο δέλτοι, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ συμβάντος [23]) ὠνομάσθησαν οἱ νόμοι τῶν δυοδεκαδέλτων. φασὶ δέ τινες ἑρμόδωρόν τινα ἐφέσιον ἐξόριστον ὄντα ἐν τῇ ἰταλίᾳ τὴν μεταφορὰν [24]) τοῦ δυοδεκαδέλτου [25]) ἀπὸ τῶν [26]) ἑλλήνων μεταφράσαι εἰς τὴν τῶν ῥωμαίων γλῶτταν. τὰς δὲ τῶν νόμων προσηγορίας λέγις ἀκτίονας [27]) ὠνόμασαν, τουτέστιν νομίμους πράξεις. νόμου δὲ ἰσχὺν λαμβάνοντος, ἄππιός τις κλαύδιος τὰς ἀγωγὰς ἐποίησε, καί τις ἀπογραφεὺς αὐτοῦ, υἱὸς ἀπελευθέρου τινὸς, τὸ συντεθὲν ὑπ' αὐτοῦ βιβλίον ἀφείλετο καὶ τῷ δήμῳ

ctoritate, decem ab iis viros constitui, per quos peterentur a Graecis civitatibus et Romae fundarentur leges: quas in tabulas eboreas perscriptas in porticibus quibusdam in urbe, quae rostra vocabantur, proposuerunt, ut apertius et facilius percipi seu intelligi a populo possent. Caeterum quum veluti quid deesset legali dispositioni, postea adjectae sunt aliae duae tabulae, et ita ex accidentia appellatae sunt leges duodecim tabularum. Referunt autem quidam Hermodorum quendam Ephesium, exulantem in Italia, translationi legum XII tabularum a Graeca in Romanam linguam inserviisse. Intentiones autem secundum leges legis actiones vocabant, id est legitimas actiones. Quum vero lex invaluisset, Appius quidam Claudius actiones proposuit, et scriba quidam ejus, libertini filius, librum ab eo compositum surripuit et populo tradidit: et adeo gratum id munus

18) Deest in Bodlej.
19) Laur. LVI, 13: καταγραφ.
20) Bodlej.: τάρωστα.
21) Laur. uterque: διατάξει.
22) Bodl.: ἄλλοι.
23) Laur. LXXX, 6: τῶν συμβάντων.
24) Idem: τῇ μεταφορᾷ.
25) Laur. LVI, 13: τῶν δυοδεκαδέλτων.
26) Laur. LXXX, 6: τῆς.
27) Bodlej.: λεγκατίονας.

παρέδωκεν· καὶ τοσοῦτον χαριὲν ἔδοξεν εἶναι [28]) τοῦτο τὸ δῶρον, ὅτι καὶ δήμαρχον καὶ συγκλητικὸν τοῦτον [29]) ἐποίησαν [30]). καὶ μετὰ τοῦτον σέκτος [31]) ἀέλιος συντέθεικε γένη ἀγωγῶν, ὅπερ ὠνόμασαν νομοθεσίαν ἀελιανήν [32]). τὰ δὲ παρὰ τοῦ δήμου νομοθετούμενα πλεβήσκητα ἐκαλοῦντο, τουτέστιν ἐξ αὐθεντείας τῶν πατρικίων. ὅθεν ἀπὸ τότε καὶ οὕτως ἡ σύγκλητος ἑαυτὴν ἤρξατο παρεμβάλλειν, καὶ ὁτιδήποτε ἐνομοθέτησε, τοῦτο ἐφυλάττετο, καὶ τὸ παρ' αὐτῆς νομοθετούμενον ἐλέγετο σενάτους κονσούλτουμ [33]), τουτέστι τὸ τῆς συγκλήτου νομοθέτημα. οἱ δὲ αὐτοὶ τὰ αὐτὰ διατάγματα [34]) ἰουρι βονοραρίουμ ἀποκαλέσαντες ὠνόμασαν, τουτέστιν ἀπὸ τῆς τιμῆς τοῦ πραέτωρος τιμητικήν. εἶτα τὰ [35]) τῶν πραιτώρων ἀναγκαῖα [36]) εἶναι τῇ πολιτείᾳ ἐνομίσθη τῷ [37]) ὑφ' ἑνὸς προνοεῖσθαι καὶ μόνου [38]) τούτου δὲ παρὰ τοῦ βασιλέως ὁρισθέντος δίδοσθαι νομοθετεῖν [39]), ἵνα ὅπερ ἂν ὁρίσωσι βέβαιον ᾖ ὁ ἰδικὸς νόμος [40]) τουτέστιν ὁ λεγόμενος [41]).

videbatur, ut et tribunum plebis et senatorem eum facerent. Et post eum Sextus Aelius composuit [quaedam] genera actionum, quae appellaverunt jus Aelianum. Quae autem jura plebs sibi constituerat, plebiscita vocabantur, hoc est ex auctoritate Patriciorum. Unde ex eo tempore et hac ratione senatus coepit se interponere, et quicquid constituisset, hoc observabatur: et jus ab eo constitutum vocabatur senatusconsultum. Iidem Praetorum edicta juris honorarii nomine designabant, hoc est ab honore praetoris honorarii. Postea necessarium esse civitati videbatur per unum dumtaxat consuli. Igitur principe constituto, datum est ei jus, ut, quod constituisset, ratum esset. Ita singulare jus, quod vocant, factum est.

28) Additur τῷ δήμῳ in Laur. LXXX, 6.
29) Deest in Bodlej.
30) Laur. LXXX, 6: ἐποίησε.
31) Idem: σέξστος.
32) Bodl.: ἀελιανοῦ.
33) Bodl.: καὶ σουλτάτουμ.
34) Laur. LXXX, 6: ἔδικτα
35) Deest in Laur. utroque.
36) Laur. LXXX, 6: ἀναγκαῖον.
37) Laur. uterque: τό.
38) Iidem: μόνον.
39) Laur. uterque: νομοθέτην.

Ὑπὲρ δὴ τούτων τὰ τῆς ἀρχῆς ἐγχειρίζεται αὔγουστος, καὶ τὸ ὑποχείριον [42]) νομοθετεῖ διατίθεσθαι. καὶ μετὰ ταῦτα ἀδριανὸς ὁ βασιλεὺς ἐπιτρέπει ἰουλιανῷ τῷ νομικῷ μετὰ σερβίου κορνελίου [43]) συλλέξασθαι ἐπιμελῶς καὶ κατὰ τάξιν ὑποτιτλῶσαι τὰ νομικά. καὶ πρῶτος τὸ ἔδικτον ἐκτέθεικε [44]), περὶ ἑκάστης πραγματείας τὰ σποράδην συγκείμενα συναγαγὼν καὶ εἰς ἓν συνάψας, τὰ περὶ γάμων ἐν ἑνὶ, καὶ τὰ περὶ ἐπιτρόπων ἰδικῶς, ὁμοίως καὶ τὰ περὶ λεγάτων, καὶ ἁπλῶς ἕκαστα [45]). καὶ μετὰ πολὺν χρόνον ὁ [46]) ἰουστινιανὸς συντίθεται τὸ μέγα σύνταγμα τῶν διγέστων ὡς πάνδεκτον [47]), ἐπικαινίζων καὶ παλαιοὺς νόμους, οὓς καὶ [48]) νεαρὰς ἀπεκάλεσαν. καὶ ταῦτα διὰ τριβουνιανοῦ τοῦ αὐτοῦ κοιαίστωρος.

Καὶ [49]) εἶθ' οὕτως τῶν νόμων ἐκτεινομένων καὶ ὑπὸ

2. Super his jam imperio potitur Augustus, et . . . . . . Postea Adrianus rex jubet Julianum Jurisconsultum cum Servio Cornelio curate colligere et certo ordine sub titulis collocare jura. Et primus Edictum composuit, super quavis materia, quae passim conglomerata erant, colligens et in unum componens, jus circa matrimonia uno titulo, alio speciali titulo jus circa tutores, et item jus circa legata et simpliciter omnia. Post longum deinde temporis intervallum Justinianus componit magnum syntagma Digestorum veluti *πάνδεκτον*, etiam corrigens veteres leges novis, quas Novellas appellaverunt. Et haec per Tribunianum ejus quaestorem.

3. Et postea, quum leges ita essent dispositae, et

40) Laur. uterque addit: *ἐγένετο.*

41) Laur. LXXX, 6: *πολιτικός.* — Haec ultima corruptela laborare videntur, cui tamen mederi difficile est. Interim liberiorem in vertendo rationem sequutus sum.

42) Quid hoc sibi velit nescio. Cf. tamen Nov. Leonis 27.

43) Laur. uterque: *κορνηλίου.*

44) Iidem: *συντέθεικε.*

45) Deest in Bodlej., spatio tamen vacuo relicto.

46) Deest in Bodl.

47) Laur. uterque: *πανδεκτῶν.*

48) Deest in Laur. LXXX, 6.

49) Deest in Laur. utroque.

τῶν κατὰ καιροὺς[50] *νομοθετῶν πληθυνομένων, ὡς ἀπείρῳ πλήθει*[51] *ὄντων, βάρος ἐνομίζετο τοῖς ἀνθρώποις ὁ χρηστὸς καὶ ἡδὺς ζυγὸς τοῦ νόμου ἢ κοῦφος καὶ ὠφέλιμος. ἐπὶ*[52] *τούτῳ ζήλῳ θείῳ κινηθεὶς ὁ γαληνότατος καὶ πρᾳότατος ἡμῶν βασιλεὺς λέων ἐπεσύναξε συλλήβδην σχεδὸν ἅπαντα τὸν νόμον ἀπό τε τοῦ δυοδεκαδέλτου, τῶν διγέστων ἰουστινιανοῦ καὶ ἰνστιτούτων σὺν τῶν καλουμένων νεαρῶν, καὶ ἐν ἑξήκοντα βίβλοις ἐπεκτείνας διὰ συμβατίου*[53] *πρωτοσπαθαρίου καὶ λοιπῶν θείων ἐννόμων ἀνδρῶν· καὶ ὡς λόγος εἰπεῖν ἑκάστη πραγματεία τὰ ἴδια ἔδικτα ἀπολαβουσα, τήν τε τραχύτητα τοῦ νόμου σὺν τῶν ἐκεῖσε λέξεων εἰς πρᾳότητα λειώσας, καὶ ταῦτα ἐπὶ τέσσαρσι*[54] *βίβλοις διαστήσας, πάσῃ τῇ ὑφηλίῳ ὡς πολιοῦχος ὑπάτευσεν ὁ καλλίνικος καὶ πρᾳότατος ἡμῶν βασιλεύς.*

Τοῦτο τὸ προγυμνάσιον τοῦ συλλογισμοῦ τῆς ἐκ-

a legislatoribus, qui deinceps fuerunt, auctae in infinitam multitudinem excrescerent, onus magis videbatur hominibus salutare et dulce juris jugum, quam leve et utile. Itaque divino studio motus serenissimus et clementissimus noster imperator Leo congessit summatim paene omne jus ex Codice, Digestis Justiniani et Institutionibus cum ita dictis Novellis, et in sexaginta libros digessit per Symbatium protospatharium aliosque viros juris peritos; et ut breviter dicam, quum quaevis materia competentia sibi edicta acciperet, et ille asperitatem juris cum terminis technicis ibi occurentibus ad facilitatem expoliret, et haec in quatuor volumina disponeret, toti terrarum orbi tutelaris instar Dei consuluit inclytus et clementissimus noster imperator.

4. Postquam hanc exercitationem super confectione

50) Laur. LXXX, 6: *καιρόν.*

51) Idem: *ὡς ὄγμῳ ἀπειροπλήθει* Laur. LVI, 13: *ὡς ὄγμῳ ἀπείρῳ.*

52) Hinc demum incipit Cod. Vindobonensis. Laur. autem LXXX, 6 jam longe differt, de quo vide infra.

53) Sabbatium vocat Blastares.

54) Recte: nam teste Cod. Paris. 1357 *τὸ τέταρτον τεῦχος* continebat lib. 46 — 60 Basilicorum. Vulgo tamen Basilica in sex volumina divisa fuisse dicuntur.

λογῆς τοῦ νόμου ὡς ἐν ἱστορίᾳ γραφήσαντες, τὰ πλεῖστα τῶν νόμων μετὰ τοῖς προεξηγηθεῖσι χρόνοις [55]) παρεπέμψαμεν, ἐν οἷς καὶ ἐτιμήθησαν καὶ ἐδοξάσθησαν· τοῖς δὲ ἡμῖν σήμερον εὐπετῶς νενομοθετημένοις καὶ παρεκβαλλομένοις, ἐν οἷς καὶ παρὰ τοῦ ἀεὶ σεβαστοῦ ἡμῶν βασιλέως τιμηθεῖσιν ἢ καὶ νομοθετηθεῖσι, παρεξεβάλλομεν μηδὲν ἐξ οἰκείων φθεγγόμενοι, ἀλλ' ἐκ πάντων τὰ χρειώδη τῶν βιβλίων ἐρανισάμενοι ἐν τῇ ποθεινῇ τοῦ νόμου ποιότητι διὰ ν' τίτλων τεθείκαμεν ἐν τῷ πρώτῳ ἔτει τοῦ εὐτυχοῦς ῥωμανοῦ βασιλέως, πρὸς ὑπόμνησιν καὶ ὠφέλειαν τῶν ἐντυγχανόντων ταύτῃ τῇ μικρᾷ βίβλῳ, ἀπαρξάμενοι [56]) ἐν πρώτοις τὰ περὶ νόμου καὶ δικαιοσύνης.

Πίναξ τῆς συλλογῆς τοῦ νόμου τῶν καὶ [57]) ὑποτεθέντων ν' τίτλων ἐν τῷδε τῷ χρειώδει βιβλίῳ.

Τίτλος α'. περὶ νόμου [καὶ] δικαιοσύνης [58]).

eclogae legum quasi historicam scripsimus, plerasque leges temporum supra memoratorum, quibus et observabantur et bonae videbantur, praetermisimus: eas vero, quae nobis hodie bene latae ac dispositae sunt, et quae ab imperatore nostro semper venerando observatae vel latae sunt, exceptas congessimus nihil ex propriis loquuti: sed ex omnibus libris utilia colligentes in desiderata legis qualitate per L titulos disposuimus anno primo felicis Romani imperatoris, pro memoria et utilitate eorum, qui in hunc qualemcunque libellum incidunt, principio tractaturi de jure ac justitia.

Index collectionis legum et titulorum L subjectorum in hoc perutili libro.

Titulus I. De jure ac justitia.

55) Bodl. in margine: μετὰ τῶν ἀφ' οἷς προεξηγήθ χρόν . Locus corruptus.

56) Haec ultima Vindobon. omittit.

57) Vind.: καὶ τῶν.

58) Vind.: περὶ δικ. καὶ νόμου.

τίτλος β΄. περὶ νόμου φυσικοῦ, ἐθνικοῦ καὶ πολιτικοῦ [59]).
τίτλος γ΄. περὶ νόμου ἀγνοίας, καὶ περὶ ἀμφιβαλλομένων, καὶ περὶ αἱρέσεων.
τίτλος δ΄. περὶ παίδων κυοφορουμένων, καὶ περὶ μαινομένων [60]).
τίτλος ε΄. περὶ αὐτεξουσιότητος καὶ ὑπεξουσιότητος [61]), καὶ λύσεως αὐτῶν, καὶ περὶ υἱοθεσιῶν, καὶ περὶ εὐνούχων.
τίτλος ϛ΄. περὶ νομῆς καὶ οὐσουφρούκτου ἤτοι χρήσεως νομῆς καὶ χρήσεως καρπῶν [62]).
τίτλος ζ΄. περὶ μισθώσεως καὶ ἐκμισθώσεως, καὶ περὶ ἐμφυτεύσεως.
τίτλος η΄. περὶ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, καὶ περὶ ἐπισκόπων καὶ μοναχῶν καὶ κληρικῶν [63]).
τίτλος θ΄. περὶ διοικούντων ἀλλότρια πράγματα, καὶ περὶ τῶν προστησάντων δούλους, καὶ περὶ ὑπεξου-

titulus II. De jure naturali, gentium et civili.
titulus III. De juris ignorantia, et de rebus dubiis, et de conditionibus.
titulus IV. De liberis, qui adhuc in utero sunt, et de furiosis.
titulus V. De his, qui sui aut alieni juris sunt, et de solutione potestatis, nec non de adoptionibus, et de eunuchis.
titulus VI. De possessione et usufructu sive usu possessionis et usu fructuum.
titulus VII. De locatione et conductione, et de emphyteusi.
titulus VIII. De rebus ecclesiasticis, nec non de episcopis et monachis et clericis.
titulus IX. De his, qui aliena negotia gerunt, et de his, qui servos praeponunt, et de filiisfamilias eo-

59) Verba ἐθν. καὶ πολ. in Vind. desunt.
60) Hunc titulum Vind. praeterit.
61) Vind. verba καὶ ὑπ. non habet.
62) In Vind. simpliciter rubrica audit: περὶ χρήσεως καρπῶν.
63) Deest hic tit. in Vind. πίνακι.

σίων καὶ πεκουλίων αὐτῶν, καὶ περὶ τῶν ἐπὶ προστασίᾳ διδομένων [64]).
τίτλος ι'. περὶ συστάσεως κοινωνίας καὶ λύσεως αὐτῆς.
τίτλος ια'. περὶ πάκτου ἤτοι συμφώνου, καὶ περὶ διαλύσεως [65]).
τίτλος ιβ'. περὶ ἐνάγοντος καὶ ἐναγομένου, καὶ ποῖος βαρεῖται τῇ ἀποδείξει, καὶ περὶ ὅρκου.
τίτλος ιγ'. περὶ μαρτύρων εὐπροσδέκτων καὶ κεκωλυμένων [66]).
τίτλος ιδ'. περὶ ἀρχόντων καὶ [67]) περὶ δικαστῶν καὶ ψήφου αὐτῶν, καὶ περὶ συνηγόρων, καὶ περὶ προστίμων.
τίτλος ιε'. περὶ δημοσίων πραγμάτων, καὶ περὶ ὑποτελῶν καὶ ἐξισωτῶν [68]).
τίτλος ιϛ'. περὶ πράσεως καὶ ἀγορασίας.
τίτλος ιζ'. περὶ δανείου καὶ ἐνεχύρου καὶ τόκου.
τίτλος ιη'. περὶ παρακαταθήκης καὶ ὑποθήκης, καὶ περὶ πραγμάτων, ὧν ἡ δεσποτεία φιλονεικεῖται.

rumque peculiis, et de his, quae pro suffragio data sunt.
titulus X. De contrahenda societate ejusque dissolutione.
titulus XI. De pacto sive convento, et de transactione.
titulus XII. De actore et reo, et cui onus probandi incumbit, et de jurejurando.
titulus XIII. De testibus admittendis et prohibitis.
titulus XIV. De magistratibus et de judicibus eorumque sententia, et de advocatis, et de mulctis.
titulus XV. De publicis rebus, et de vectigalibus et peraequatoribus.
titulus XVI. De venditione et emtione.
titulus XVII. De mutuo et pignore et usura.
titulus XVIII. De deposito et hypotheca, et de rebus, de quarum dominio controvertitur.

64) Verba καὶ περὶ τῶν ἐπὶ κ. τ λ. desunt in Vind.
65) In Vind. hic tit. desideratur.
66) Verba εὐπρ. καὶ κεκωλ. Vind. non habet.
67) Haec tria verba in Vind. desunt.
68) Vind. verba καὶ — ἐξισ. non habet.

τίτλος ιθ'. περὶ ἐγγυῶν καὶ μανδατόρων.
τίτλος κ'. περὶ μνηστείας καὶ ἀῤῥαβῶνος [69]).
τίτλος κα'. περὶ δωρεῶν μνηστείας.
τίτλος κβ'. περὶ κεκωλυμένων γάμων [70]).
τίτλος κγ'. περὶ ὅρου καὶ διαθέσεως γάμου.

Τίτλος πρῶτος.

[Περὶ δικαιοσύνης καὶ νόμου.] [71]).

α'. Ὁ νόμος ἀπὸ τῆς δικαιοσύνης ὠνόμασται. συνίσταται δὲ ἀπὸ φυσικοῦ, ἐθνικοῦ καὶ πολιτικοῦ.

β'. Χρὴ τὸν περὶ νόμους σπουδάζοντα πρότερον εἰδέναι, πόθεν ἡ τοῦ νόμου κατάγεται προσηγορία.

γ'. Κατάγεται δὲ ἀπὸ τῆς δικαιοσύνης. ὡς γὰρ ὁ σοφὸς κέλσος ὁρίζεται, ὅτι οἱ τῶν νόμων ἐξηγηταὶ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ δικαίου γνῶσιν ἐπαγγέλλονται, καὶ ὅτι τὴν ἀγαθὴν φιλοσοφίαν ἐπιτηδεύουσιν, χωρίζοντες μὲν τὸ δίκαιον ἀπὸ τοῦ ἀδίκου, διακρίνοντες δὲ τὸ θεμιτὸν ἀπὸ τοῦ ἀθεμίτου.

titulus XIX. De fidejussoribus et mandatoribus.
titulus XX. De sponsalibus et arrhis.
titulus XXI. De donationibus sponsalitiis.
titulus XXII. De prohibitis nuptiis.
titulus XXIII. De definitione et ritu nuptiarum.

Titulus primus.

De justitia ac jure.

1. Jus a justitia est appellatum. Collectum est e naturali, gentium, et civili.

2. Juri operam daturum prius nosse oportet, unde nomen juris descendat.

3. Descendit autem a justitia; nam ut sapiens Celsus definit: legum interpretes boni et aequi notitiam profitentur, et veram philosophiam affectant, aequum ab iniquo separantes, et licitum ab illicito discernentes.

69) Vindob. addit: καὶ περὶ πένθους.
70) Hic tit. in Vind. deest.
71) Haec rubrica in Bodlej. deest.

δ'. Τί ἐστι δικαιοσύνη; δικαιοσύνη ἐστὶ σταθηρὰ καὶ διηνεκὴς βούλησις ἑκάστῳ τὸ ἴδιον ἀπονέμουσα δίκαιον [72]).

ε'. Παραγγέλματα δὲ νόμου, τὸ κοσμίως ζῆν καὶ ἄλλον μὴ καταβλάπτειν.

ς'. Σοφία δὲ νόμου ἐστὶ τὸ εἰδέναι τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, καὶ τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἄδικον. τὴν γὰρ δικαιοσύνην ἀσκοῦμεν.

ζ'. Τί ἐστι νόμος; νόμος ἐστὶ κοινὸν παράγγελμα, φρονίμων ἀνδρῶν δόγμα, ἑκουσίων καὶ ἀκουσίων ἁμαρτημάτων ἀποστροφὴ, πόλεως συνθήκη κοινή. ἐστὶ δὲ καὶ θεῖον εὕρημα.

η'. Οὕτω τὸν νόμον ὁρίζεται καὶ δημοσθένης ὁ ῥήτωρ, τουτέστιν ᾧ πάντας ἀνθρώπους προσήκει πείθεσθαι, ὅτι πᾶς ὁ νόμος εὕρημά ἐστι καὶ δῶρον θεοῦ. διγ. β'.

θ'. Ὁ νόμος πάντων ἐστὶ βασιλεὺς θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων. δεῖ δὲ αὐτὸν προστάτην εἶναι τῶν καλῶν καὶ τῶν αἰσχρῶν, καὶ ἄρχοντα καὶ ἡγεμόνα, καὶ κατὰ τοῦτο κανόνα τε εἶναι δικαίων τε καὶ

4. Quid est justitia? Justitia est constans ac perpetua voluntas cuique jus suum tribuens.

5. Praecepta juris sunt haec: honeste vivere, alterum non laedere.

6. Juris prudentia est nosse divinas humanasque res, et justum atque injustum. Justitiae enim sumus amantes.

7. Quid est lex? Lex est commune praeceptum, virorum prudentium consultum, delictorum, quae sponte vel ignorantia contrahuntur, coërcitio, communis reipublicae sponsio. Est etiam divinum inventum.

8. Ita legem definit etiam Demosthenes orator, scilicet cui omnes homines obtemperare conveniat, quod omnis lex inventum ac munus Dei sit. dig. 2.

9. Lex est omnium regina divinarum atque humanarum rerum. Oportet autem eam praesidem esse bonis et malis, et principem et ducem, et secundum hoc regulam esse justorum atque injustorum et eorum,

72) Bodlej. addit: τί. δ' Gi.

ἀδίκων καὶ τῶν φύσει πολιτικῶν ζώων προστακτικὸν μὲν ὧν ποιητέον, ἀπαγορευτικὸν δὲ ὧν οὐ ποιητέον.

ι΄. Ἀρετὴ νόμου ἐστὶ τὸ προστάττειν τί γενέσθαι ἢ κωλύειν ἢ συγχωρεῖν ἢ τιμωρεῖσθαι. προστάττει μὲν τρέφεσθαι παρὰ τῶν πατέρων τοὺς παῖδας· κωλύει δὲ γίνεσθαι φόνον ἢ ἁρπαγήν· ἐπιτρέπει δὲ διατίθεσθαι καὶ συναλλάσσειν.

ια΄. Οὐ καθ' ἕκαστον πρόσωπον οἱ νόμοι ἀλλὰ κοινῶς οἱ νόμοι. κοινωφελεῖς γὰρ οἱ νόμοι καὶ ὑπὲρ πάντων ἢ κατὰ πάντων νομοθετοῦνται [73]).

ιβ΄. Οὐ πάντα τὰ θέματα περιλαμβάνει ὁ νόμος, ἀλλὰ τὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συμβαίνοντα. καὶ διὰ τοῦτο οὐ δυνατὸν πάντα τὸν νόμον λογισμὸν ἀποτελεῖν. διγ. ι΄. ια΄.

ιγ΄. Χρὴ τοὺς γενικοὺς καὶ ἀναμφιβόλους νόμους καὶ κατὰ τῶν ὁμοίων ἐπεκτείνεσθαι φάκτων, καὶ οὐ δεῖ τὰ παρὰ κανόνα ἀκριβολογεῖσθαι, ἀλλ' ὡς παρὰ κανόνα δέχεσθαι. διγ. ιβ΄ οὐλπ.

ιδ΄. Δυνάμεθα δὲ τὰ προαναφερόμενα ἐν ἄλλῳ

quae natura sunt civilia, animantium praeceptricem quidem faciendorum, prohibitricem autem non faciendorum.

10. Virtus legis haec est: imperare, ut quid fiat, aut vetare, aut permittere, aut punire. Imperat quidem, ut alantur a parentibus liberi: vetat autem caedem vel rapinam fieri: permittit testamenta vel conventiones facere.

11. Non in singulas personas leges, sed generaliter; publice enim utiles sunt leges, et pro omnibus aut adversus omnes constituuntur.

12. Non omnes articulos lex comprehendit, sed quae pleraque accidunt; ideoque non potest lex omnem controversiam dirimere. dig. **10. 11.**

13. Oportet generales atque manifestas leges etiam ad similia extendere facta: ea, quae contra regulam juris introducta sunt, ad consequentias produci non debent, sed praeter regulam juris accipi. dig. **12** Ulpiani.

14. Possumus quae in alio capite prolata sunt,

73) Bodl. in margine: τί. γ΄ οὐλπιανοῦ.

κεφ. νόμιμα καὶ εἰς τὰ ἐφεξῆς κείμενα ὅμοια φάκτα ἕλκειν, καὶ ἀπὸ τῶν ὁμοίων τέμνειν τὸ ζητούμενον.

ιε΄. Εἰδέναι νόμους οὐκ ἐκεῖνό ἐστι, τὸ κατέχειν καὶ νοεῖν τὰ ῥήματα, ἀλλὰ τὴν δύναμιν αὐτῶν καὶ τὴν ἰσχύν.

ιϛ΄. Οὐ δεῖ σκοπεῖν τὰ γράμματα, ἀλλὰ τὸν νοῦν, καὶ δεῖ τὴν ἔννοιαν μᾶλλον φυλαχθῆναι τοῦ νόμου, ἵνα φιλαγαθέστερον αὐτὸν χρὴ ἑρμηνεύεσθαι [74]).

ιζ΄. Ὁ τὰ ῥήματα τοῦ νόμου φυλάττων, μαχόμενος δὲ τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ, ἐναντιοῦται τῷ νόμῳ, καὶ οὐ φεύξεται τὰς ὡρισμένας κατὰ τῶν παραβαινόντων αὐτὸν ποινάς.

ιη΄. Ἐὰν τὰ πράγματα καὶ φυσικὸν ἐπιδέχεται λογισμὸν καὶ νόμων ἐναντίωσιν, πρὸς τὸν νόμον χρὴ γενέσθαι τὴν τομήν. βι. ν΄ τί. ιζ΄ διατ. α΄.

ιθ΄. Κἂν τοῖς ῥήμασι τοῦ νόμου οὐχ ὑποπίπτῃ τις, τῇ δὲ διανοίᾳ ὑποπίπτῃ, οὐ χρὴ τὸν νόμον περιγράφειν. βι. μη΄ τί. γ΄ διγ. κθ΄. λ΄.

κ΄. Ἄλλο ἐστὶ τὸ ἐναντιωθῆναι τοῖς ῥήμασι τοῦ νόμου καὶ ἄλλο ἐστὶ τὸ περιγράφειν τὴν διάνοιαν αὐ-

ad alia deinceps similia facta trahere, et ex similibus quaestionem dirimere.

15. Scire leges non hoc est, verba earum tenere ac scire, sed vim ac potestatem.

16. Non verba sed sententiam spectare oportet: et benignius leges interpretandae sunt, quo voluntas earum conservetur.

17. Qui salvis verbis legis sententiam ejus circumvenit, in fraudem legis facit, nec effugiet poenas adversus eos, qui legem praetereunt, statutas.

18. Si causa et naturalem rationem et juris controversiam in se recipit, secundum legem dijudicatio fieri debet. lib. L tit. **17** dig. (**85**).

19. Licet quis verbis legis non contineatur, sententia autem contineatur, non debet lex circumscribi. lib. XLVIII tit. (5) dig. (**32. 33**).

20. Aliud est contra verba legis facere, aliud sententiam ejus circumvenire. Hoc est: hominibus natura-

74) **Haec corrupta esse videntur.**

τοῦ. τουτέστιν ἔξεστι τοῖς ἀνθρώποις περιγράφεσθαι ἀλλήλους ἐν πράσεσι καὶ ἀγορασίαις φυσικῶς. Ὁ περαιτέρω γ' ἑκατοστῆς ἐπερωτήσας τόκον τοῖς τοῦ νόμου διαμάχεται ῥήμασιν· εἰ δὲ τοῦτο φεύγων παρασκευάσει δανεῖσαι τὰ ἴδια χρήματα, περαιτέρω τῆς ἑκατοστῆς τρίτον τόκον ἐπιζητήσας, τὴν διάνοιαν περιγράφεται.

κα'. Οὐ χρὴ τὸν δικαστὴν ἑνὶ μόνῳ μέρει προσέχειν, ἀλλὰ πάντα τὸν νόμον περισκοπεῖν. ἀλλ' οὐδὲ ἀποκρίνασθαι τοῖς ἐρωτῶσιν, οὔτε δικαστὴν ψηφίζεσθαι, οὔτε τὸν ἐπερωτώμενον ἀποκρίνεσθαι ἀπὸ προκομιδῆς νόμου, οὐδὲ συμψηφίσασθαι οὐδὲ ἀποφήνασθαι. βι. α' τί. δ' διγ. κδ'.

κβ'. Λέγων ὁ πραίτωρ· κατὰ τοὺς νόμους καὶ τὰς διατάξεις βοηθῶ σοι, οὐ τοῦτο δοκεῖ λέγειν· ἐὰν ἐπιτρέπουσιν οἱ νόμοι καὶ αἱ διατάξεις βοηθῶ σοι, ἀλλ' ἐὰν μὴ ἀπαγορεύσωσιν.

κγ'. Νόμου ποινὴν ὁρίσαντος ἐν πράγματι, οὐ δύναταί [τις] ἔξωθεν ἀπὸ συμφώνου ἄλλην ποινὴν ἐπινοεῖσθαι. βι. με' τί. α' διγ. ιη'.

κδ'. Τὰ παρὰ τὸν νόμον γενόμενα οὐ μόνον ἄχρηστά ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ἀντὶ μὴ γεγονότων παραλαμβάνε-

liter licet in venditionibus et emtionibus sese invicem circumscribere. Qui ultra trientes usuras stipulatus est, verbis legis adversatur: si vero hoc effugiens suos nummos ita mutuo collocare studuerit, ut ultra trientes usuras acciperet, sententiam circumvenit.

21. Non debet judex unam partem sequi, sed totam legem perspicere: nec quaerentibus respondere, nec judicem dare, nec quaerenti respondere lege proposita, neque suffragium neque sententiam ferre. lib. I tit. (3) dig. 24.

22. Praetor dicens: secundum leges et constitutiones restituam te, non hoc videtur dicere: si leges et constitutiones permittant, restituam te, sed: si non prohibeant.

23. Si lex in qua causa poenam statuerit, non potest quis praeterea stipulatione aliam poenam inducere. lib. XLV tit. 1 dig. (19).

24. Quae contra leges fiunt, non solum inutilia sunt, sed pro infectis etiam habentur. Nec stipulatio

Digitized by Google

ται. ἀλλ' οὔτε ἐπερώτησις παράνομος οὔτε μανδάτον ἔῤῥωται, ἀλλ' οὐδὲ ὅρκος παρὰ τὸν νόμον παρεχόμενος.

κε'. Πᾶς νόμος ἢ περὶ προσώπων ἢ περὶ πραγμάτων ἢ περὶ ἀγωγῶν ἀναφέρεται. πρῶτον δεῖ παρὰ τοῦ πρωτοτύπου τὰς προσωπικὰς ἀγωγὰς διελθεῖν, καὶ οὕτως τῆς ὑποθηκαρίας χρήσασθαι τῶν πραγμάτων, καὶ εἶθ' οὕτως τὸ περὶ ἀγωγῶν.

κϛ'. Αἱ προσωπικαὶ ἀγωγαὶ οὐχ ὑπερβαίνουσι τοῖς ἐφ' ὧν ἐτέθησαν, ὡς ἐπὶ τῆς ἰδικῆς ὑποθηκαρίας. αἱ δὲ γενικαὶ καὶ κατὰ πάντων ἐκτείνονται προσώπων τε καὶ πραγμάτων, ὡς ὁ δίκαιον καὶ δεσποτείαν ἀλλοτρίαν διαδεξάμενος τοῦ παραπέμψαντος τὰ δίκαια ὑπεισέρχεται.

κζ'. Βασιλέως φιλοτιμία οὐκ ἐξέρχεται τὸ πρόσωπον τοῦ τετυχηκότος οὔτε κατὰ τῶν ὁμοίων ἐκτείνεται, κἂν τὰς αὐτὰς ἐπεδείξατο περὶ τὴν πόλιν εὐεργεσίας ἢ καθάπαξ τὸ πταῖσμα συνεχώρησεν.

κη'. Τὰ ἐν πρώτοις νομοθετούμενα τὸν βασιλέα δεῖ ἑρμηνεύειν. καὶ ἐκ τῶν ὁμοίων τέμνεσθαι τὰ περὶ ὧν οὐ κεῖται νόμος. τὴν δὲ μεταξὺ τοῦ νόμου καὶ τοῦ δικαίου ζήτησιν βασιλεῖ ἔξεστιν ἑρμηνεύειν. καὶ ὅπερ

contra leges nec mandatum valet, nec sacramentum contra legem praestitum.

25. Omne jus vel ad personas vel ad res vel ad actiones pertinet. Primum adversus debitorem principalem personales actiones intendere oportet, et sic hypothecaria in rem uti, et ita demum actiones . . .

26. Personales actiones non excedunt casus, in quos statutae sunt, veluti specialis hypothecaria. Generales vero in omnes personas et res extenduntur, veluti quum, qui in jus vel dominium alienum succedit, in omnia ejus, qui transmittit, jura succedit.

27. Principis indulgentia non egreditur personam ejus, cui indultum est, nec ad similia trahitur, sive civitati haec beneficia concesserit, sive cui sine exemplo delictum condonaverit.

28. Quae primo constituuntur, princeps interpretari debet. Et ex similibus causa dijudicanda est, quae legibus non comprehensa est. Inter jus autem et aequitatem interpositam quaestionem imperatori soli interpre-

ἀρέσει τῷ βασιλεῖ νόμος ἐστὶν, εἴτε τοῦ βασιλέως τῇ ἀποφάσει, ἣν ἐν δικαστηρίῳ ψηφίσηται, εἴτε ἐξ ἐπιπέδου διαλαλήσῃ, ἢ διά τινα ὁρισμὸν του βασιλέως εἴτε ἐν τῷ δικάζειν εἴτε ἐν τῷ καθ' ἕτερον τρόπον πρὸς δέησιν. τί. δ' διγ. δ' [75]).

κθ'. Ὁ βασιλεὺς ἐλεύθερός ἐστι τοῦ νόμου καὶ τῆς ἐκ τούτου ἀνάγκης. εἰ καὶ ὁ βασιλεὺς οὐχ ὑπόκειται νόμῳ, ἀλλ' οὖν κατὰ νόμους πολιτεύεται, εἰ καὶ τούτων ἐστὶν ἐλεύθερος. βι. α' τί. α' διγ. λα'.

λ'. Ἡ αὐγοῦστα ὑπόκειται. εἰ δὲ καὶ μή ἐστιν ἀπολελυμένη τοῦ νόμου, ὁ βασιλεὺς τὰ οἰκεῖα προνόμια αὐτῇ δίδωσιν.

λα'. Περὶ τῶν νεωστὶ νενομοθετημένων, ἔνθα νεαρὰ διάταξις τίθεται, χρὴ φανερὸν καὶ ὁμολογούμενον εἶναι οὕτως τὸ νενομοθετημένον, ὥστε ἀναχωρῆσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ νόμου, εἰ καὶ ὡς ἐπὶ πολὺ δίκαιον ἔδοξεν εἶναι. τί. δ' διγ. γ'.

tari licet. Quod principi placuerit, lex est: sive decreto principis, quod in judicio dedit vel de plano interloquutus est: sive per principis quoddam placitum in judicando vel alio modo ad supplicationem rescriptum. tit. 4 dig. 4.

29. Princeps legibus solutus est et necessitate ex iis oriunda. Licet princeps legibus non sit alligatus, attamen secundum leges vivit, licet iis solutus sit. lib. I tit. 1 dig. 31.

30. Augusta alligata est. Licet legibus non sit soluta, princeps tamen propria privilegia ei tribuit.

31. In rebus noviter constitutis, ubi nova constitutio proponitur, debet id, quod constituitur, evidens atque perspicuum esse, ut recedamus a vetere jure, quod plerumque aequum visum est. tit. 4 dig. (2).

75) Uti passim, ita et hic Bodl. quaedam in margine habet. Haec sunt: Φωτ' (Φωτίου). Βασιλεύς ἐστιν ἔννομος ἐπιστασία, κοινὸν ἀγαθὸν πᾶσι τοῖς ὑπηκόοις, μήτε κατὰ ἀντιπάθειαν τιμωρῶν, μήτε κατὰ προπάθειαν ἀγαθοποιῶν, ἀλλ' ἀναλόγως ταῖς τῶν ἀρχομένων ἀρεταῖς ὥσπερ τὶς ἀγωνοθέτης τὰ βραβεῖα παρεχόμενος. — Ἄλλο φωτ' (φωτίου). Τέλος τῷ βασιλεῖ τὸ εὐεργετεῖν, διὸ καὶ εὐεργέτης λέγεται. καὶ ἡνίκα τῆς εὐεργεσίας ἐξατονήσῃ, δοκεῖ κινδυνεύειν κατὰ τοὺς παλαιοὺς τὸν βασιλικὸν χαρακτῆρα.

Digitized by Google

λβ'. Τοὺς νόμους προφανεῖς εἶναι χρὴ καὶ παρὰ πάντων νοεῖσθαι, ἵνα καὶ τὰ ἐπιτετραμμένα ποιῶσι καὶ τὰ ἀπηγορευμένα παραιτῶνται. εἰ δέ τι εὑρεθῇ ἀσαφὲς ἐν νόμῳ, τοῦτο ὁ βασιλεὺς ἑρμηνευέτω καὶ τὴν τραχύτητα τοῦ νόμου εἰς πρᾳότητα μεταβαλλέτω.

λγ'. Οἱ νόμοι καὶ αἱ διατάξεις τὰ μέλλοντα ῥυθμίζουσι πράγματα, οὐ μὴν εἰς τὰ παρελθόντα ἀνατρέχουσιν. καὶ γὰρ αἱ μεταγενέστεραι διατάξεις ἰσχυρότεραι τῶν πρὸ αὐτῶν εἰσιν.

λδ'. Μήπω κρατήσας νόμος, ἀλλ' ἐν τῇ συνηθείᾳ ὡς νέος ἀμφιβαλλόμενος, τῷ βασιλεῖ ὀφείλει ἀναφέρεσθαι καὶ τὴν τομὴν δέχεσθαι.

λε'. Δεῖ τοὺς νόμους φιλαγάθως ἑρμηνεύειν. ὅτι ὁ νόμος τῇ τῶν ἰδιωτῶν γνώμῃ ἰσχυρότερός ἐστιν. ὅθεν τὸ ἐκ τοῦ νόμου διδόμενον κέρδος ἰδιώτης παντάπασιν ἀφελέσθαι οὐ δύναται.

λϛ'. Οὐ δεῖ μεταποιεῖν τὰ πρόδηλον ἑρμηνείαν ἔχοντα, ἀλλ' ὡς νοηθεῖσι καὶ τιμηθεῖσι τιμᾶν ὥσπερ ἡ χρῆσις ἔδειξεν. βι. λε' τί. β'.

λζ'. Ἐν ταῖς ἑρμηνείαις τῶν νόμων πρᾳότερον τὰ περὶ ποινῶν ἐννοεῖν.

32. Leges perspicuas esse oportet et ab omnibus intelligi, ut et permissa faciant et inhibita declinent. Si vero obscurum quid in lege inveniatur, hoc imperator interpretator, et duritiem legis emendato.

33. Leges et constitutiones futuris formam dant negotiis, non ad facta praeterita pertinent. Scilicet constitutiones tempore posteriores potiores sunt his, quae ipsas praecesserunt.

34. De lege, quae nondum invaluit, sed in usu tamquam nova dubitationem recipit, ad imperatorem referendum et ab eo dubitatio decidenda est.

35. Oportet leges benigne interpretari. Lex privatorum placitis potior est. Unde lucrum a lege datum privatus omnino auferre non potest.

36. Non sunt mutanda, quae certam interpretationem habent: sed . . . . observare, sicuti usus demonstravit.

37. In interpretandis legibus benignius poenales intelligere oportet.

Digitized by Google

λη'. Ἐν πᾶσι τοῖς πράγμασιν ἐκεῖνό ἐστι τέλειον, ὅπερ ἐξ ἁπάντων τῶν οἰκείων συνέστη μερῶν, καὶ τοῦ ἑκάστου πράγματος ἰσχυρότατον μέρος ἐστὶν ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ.

λη'. Τὸ ἐκ μέσου καὶ τὸ ἐκ περαιτέρω συγκείμενον οὐκ ἔστι τέλειον, ἐὰν μὴ ἐπακολουθῇ ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ καὶ τὸ ἄλλον μέρος.

μ'. Σακερδώτας δεῖ καλεῖσθαι τοὺς τῶν νόμων ἐξηγητὰς τουτέστι θεραπεύτας. καὶ εἰ μὴ σφάλλομαι φιλοσοφίαν ἀληθῆ καὶ οὐκ ἐσχηματισμένην ἐπιτηδεύουσι, τοῖς ταύτην τὴν ὕλην ἀναπλάττουσιν ἢ τρακταΐζουσι. καθὼς ἐν τῷ β' τί. τοῦ α' βι. τῶν διγ. εἴρηται, ὅτι οὐ δύνανται συνεστηκέναι οἱ νόμοι, εἰ μὴ ἦσαν οἱ τούτων ἐξηγηταὶ καὶ βελτίους αὐτοὺς ποιοῦντες.

μα'. Σακτίον ἐστὶ, τουτέστιν ἅγιόν ἐστι, τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ νόμου τὸ ἐκ παραβασίας ποινὴν ἐπάγον. βι. μη' τί. ιθ' διγ. μδ'. σημ. Βα'. Ὁ γὰρ μὴ κρίνον τὸ πρακτέον κατὰ τὸν δεδομένον ἐκ τοῦ νόμου κανόνα, ἀνομίαν ποιεῖ, καὶ οὐ δικαιοσύνης ἐστὶν ἐργάτης ἀλλὰ κραυγῆς.

38. In omnibus rebus id est perfectum, quod ex omnibus suis constat partibus, et cujusque rei potissima pars principium est.

39. Quod media et finali parte constat, non est absolutum, nisi et caput et reliqua pars subsequatur.

40. Sacerdotes vocari oportet legum interpretes, hoc est sectatores: et nisi fallor veram philosophiam non simulatam affectant . . . . hanc materiam formant atque tractant; sicuti dicitur tit. 2 lib. I Dig. non posse constare leges, nisi sint earum interpretes, per quos in melius producantur.

41. Sanctio, i. e. sancta, est novissima pars legis, quae poenam transgressoribus irrogat. lib. XLVIII tit. 19 dig. 41. Nota. Basilii: Qui enim non definit id, quod faciendum est, secundum regulam a lege statutam, contra leges facit, et non est justitiae, sed clamoris operator.

Ita desinit titulus primus: sequuntur alii viginti duo, quorum rubricas exhibet ὁ *πίναξ* modo editus. Eandem praefationem eosdemque XXIII titulos habet etiam Cod. Laurent. LVI, **13**, e quo variantes lectiones adnotavi. In Codice autem quodam Bieneriano, olim Meerman. **175**, reperiuntur folia **16** in charta saec. XVI perscripta, ex integro aliquo nostrae Epitomes apographo avulsa, quae continent fragmenta titulorum VI — XIX. Verumenimvero XXIII titulis haec Epitome nequaquam videtur absolvi: in his enim nihil est de jure dotium, de testamentis et successione ab intestato, de servitutibus, de poenis: praeterea ipsa inscriptio et praefationis finis q u i n q u a g i n t a titulos pollicentur. Eorum autem titulorum, qui in laudatis Codicibus desiderantur, fragmenta extant in Cod. Vindob. jurid. III, qui scilicet continet fragmenta ex praefatione et diversis titulis Epitomes deinceps excerpta. Et praefationis quidem eam tantum particulam exhibet, quae incipit a verbis: *Ὁ πρᾳότατος γὰρ ἡμῶν βασιλεὺς λέων θείῳ ζήλῳ κινηθεὶς ἐπεσύναξε κ.τ.λ*, deinde vero excerpta habet ex titt. **1** — **7**. **9**. **10**. **12** — **21**. **23** et ex reliquis, quorum jam rubricas supplementi instar adscribo:

κδ΄. περὶ λύσεως γάμων καὶ τῶν αἰτιῶν αὐτῶν, καὶ περὶ παίδων νόθων καὶ ἀθεμιτογαμίας.

κε΄. περὶ δευτερογαμοῦντος, καὶ πρὸ γάμου δωρεᾶς, καὶ περὶ τῶν πενθούντων γυναικῶν, καὶ ἀναργυρίας προικός.

κϛ΄. περὶ διαλύσεως συνοικεσίου καὶ κατὰ ποῖον τρόπον ἡ προῖξ ἀπαιτεῖται, καὶ περὶ διατιμήσεως αὐτῆς.

κζ΄. περὶ πάκτου προικὸς, καὶ δικαίου προικὸς καὶ τῶν βαρῶν αὐτῆς.

κη΄. περὶ δωρεῶν καὶ ἀνατροπῆς δωρεῶν.

κθ΄. περὶ διαθήκης αὐτεξουσίων καὶ ὑπεξουσίων, καὶ στρατιωτικῆς διαθήκης, καὶ τίνες ἐν αὐτῇ μαρτυροῦσιν.

λ΄. περὶ ἀνατροπῆς διαθήκης καὶ περὶ μέμψεως αὐτῆς.

λα΄. περὶ διαθήκης ἀπελευθέρου [καὶ περὶ προνομίων, καὶ περὶ πατρώνων] καὶ περὶ διακατοχῆς.

λβ΄. περὶ φαλκιδίου, καὶ ἀμέτρων δωρεῶν, καὶ κωδικέλλου.

λγ'. περὶ ἐνστάσεως κληρονομίας, καὶ ὑποκαταστάσεως, καὶ περὶ συνεισφορᾶς προικὸς, καὶ διασκέψεως αὐτῶν.
λδ'. περὶ ἀποκαταστάσεως ἐλάττω τῶν κε' ἐνιαυτῶν, καὶ περὶ πληθυντικῶν ὑποκαταστάσεων, καὶ περὶ πεκουλίων αὐτῶν.
λε'. Deest [76].
λς'. περὶ κληρονομίας.
λζ'. περὶ λεγάτων προσκαίρων καὶ διηνεκῶν.
λη'. περὶ ἐλευθεριῶν καὶ ἀναδουλώσεως.
λθ'. περὶ παραγγελίας, καὶ περὶ καινοτομίας, καὶ περὶ δουλείας οἰκιῶν καὶ ἀγρῶν νομῆς, καὶ περὶ ὁροθεσίων.
μ' — μγ'. Desunt.
μδ'. περὶ ὕβρεων καὶ ἁμαρτημάτων ἐλευθέρων τε καὶ δούλων.
με'. περὶ συκοφαντῶν καὶ κατηγόρων, καὶ περὶ δηλατώρων, καὶ περὶ πλαστοῦ, καὶ περὶ δούλου διπλασιαζομένου, καὶ περὶ θησαυροῦ.
μς'. περὶ κλεπτῶν καὶ ὑποδεκτῶν καὶ ἱεροσύλων καὶ ἐκτραποδιστῶν καὶ ἀποφυγόντων δούλων.
μζ'. περὶ κεφαλικῶν ἐγκλημάτων, καὶ φόνων ἑκουσίων καὶ ἀκουσίων, καὶ περὶ εὐνουχιζομένων αἰσχρότητος.
μη'. περὶ βίας καὶ ἁρπαγῆς πράγματος καὶ ἀγρῶν, καὶ περὶ στασιαστῶν καὶ ἀπελατῶν, καὶ περὶ καταπτώσεων καὶ ἐμπρησμῶν καὶ τάφων.
μθ'. περὶ μοιχείας καὶ ἁρπαγῆς γυναικῶν, καὶ περὶ πόρνων καὶ πορνοβόσκων.
ν'. περὶ ἀγωγῶν καὶ ἐνοχῶν, καὶ περὶ ἐγκλημάτων, καὶ περὶ κανόνων.

De historia Epitomes legum, quam hactenus descripsimus, Pohlius ad Suaresii notit. Basil. p. **53** haec habet: »*Ex quibus*« (ex ultimis prooemii verbis) »*cum appareat, editam esse hanc Eclogam primo imperii a Romano suscepti anno, ejus aetas facile potest definiri. Cum enim Constantinus Porphyrog. Romanum socerum sub finem anni p. C. N.* **919** *imperii consortem creaverit, vel hoc vel sequente anno haec Ecloga legum edita*

76) An περὶ ἐπιτρόπων;

sit necesse est. Ejus auctorem Cosmam magistrum fuisse, Assemanus [in biblioth. juris oriental.] lib. II cap. 29 p. 583 conjecit, hac non improbabili ratione adjutus, quod, quemadmodum e Romani Novellis a Leunclavio JGR I p. 155. 158 editis pateat, Romanus Cosmae opera in legibus suis componendis et evulgandis usus sit.« Pohlius quidem aetatem Epitomes recte definit: Assemani autem conjectura improbanda est, quum a privato potius, non a magistro Cosma Romani jussu Epitome confecta esse videatur. Est autem notatu dignissima tum propterea, quod ejus auctor ex antiquis Digestorum atque Codicis versionibus, quae nobis sunt deperditae, multa collegit, ex quibus ad criticam conformationem textus atque restitutionem Digestorum et Codicis satis magna redundabit utilitas, tum vero etiam propterea, quod auctoritas ejus Epitomes apud Graecos haud exigua fuisse videtur. Nam praeter quatuor Codices supra jam laudatos non desunt alii, in quibus ejus vestigia deprehendantur. Assemano (bibl. juris orient. II p. 266) auctore, in Codice quodam Vaticano, (1168 an 640 non liquet,) est: *λέοντος βασιλείου κωνσταντίνου καὶ ῥωμανοῦ νόμιμον ἐν τίτλοις λζ΄*. Init.: Τῆς *μεγαλοφυοῦς δικαιοσύνης τὸ μέγεθος.* Qui Codex an huc pertineat, videndum erit. Idem dicendum de Codd. Pal. 55 et Venet. 173, nec non de Codice, cujus notitiam dedit Leunclavius in JGR II p. 131 — 133.

In Codice autem Laurent. LXXX, 6 alia potius hujus Epitomes recensio contineri videtur. Is scilicet Codex fol. 46 — 223 haec habet:

Ἐπιτομὴ τῶν νόμων.

Τῆς νομικῆς μεγαλοφυοῦς δικαιοσύνης κ. τ. λ. — Prooemium, quod supra edidi. Verum in Laur. **LXXX, 6** ejus prooemii §. **3** (not. **52**) sic audit: **Ἐπὶ τούτῳ ζήλῳ θείῳ κινηθεὶς ὁ γαληνότατος καὶ πρᾳότατος ἡμῶν βασιλεὺς, λέοντα λέγω τὸν κράτιστον βασιλέα, τὸν ὡς ἔπος εἰπεῖν ῥήτορα ἐν ῥήτορσι καὶ φιλόσοφον ἐν φιλοσόφοις ἐπισυλλέξας συλλήβδην κ. τ. λ.** — Idem in fine: **μηδὲν ἐξ οἰκείων φθεγγόμενοι ἐν τῇ ποθεινῇ τοῦ νόμου ποιότητι διὰ ν΄ τίτλων τεθείκαμεν ἐν τῷ πρώτῳ ἔτει τοῦ εὐτυχοῦς κωνσταντίνου τοῦ υἱοῦ λέοντος τοῦ εὐερ-**

Digitized by Google

γέτου πρὸς ὑπόμνησιν καὶ ὠφέλειαν τῶν ἐντυγχανόντων ταύτῃ τῇ μικρᾷ βίβλῳ, ἀπαρξάμενοι ἐν πρώτοις, ὅθεν καὶ ἡ ἐξ ἡμῶν φύσις τὴν ἀρχὴν εἴληφεν.

Πίναξ τῶν πεντήκοντα τίτλων ἐκτεθέντων παρὰ ἐμβάτου [77]).

α'. περὶ συναινέσεως μνηστείας.

— — — — —

ν'. Νόμος ῥοδίων ναυτικὸς, περὶ ναυκλήρων καὶ ναυτῶν καὶ πανδοχέων, καὶ τῆς κατ' αὐτῶν καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἀγωγῆς.

Θεὸς νόμον δέδωκεν ἀνθρώποις πάλαι
Ὅπως ἀτασθάλων γε παύσοιτο βλάβη.

Subjicitur:

Index aliorum capitum extra numerum.

Praefatio Prochiri Basilii, Leonis et Constantini.

Κατάκρισις τεθεῖσα ὑπὸ τῶν πανευσεβῶν βασιλέων. Οἶμαι κ. τ. λ. (JGR I p. **103**.)

Τίτλος α'. περὶ συναινέσεως μνηστείας.

α'. Μνηστεία ἐστὶ μνήμη καὶ ἐπαγγελία τῶν μελλόντων γάμων κ. τ. λ.

Titulos I — XL cum Prochiro Basilii, Constantini et Leonis convenire, iis autem titulos X aliunde accedere, auctor est Witte. Post finem tituli L sequuntur variarum legum excerpta, appendicis loco, uti videtur, adjecta. Haec igitur Epitomes recensio ab ea, quam modo descripsimus, magnopere differt; tum quod ad titulorum seriem atque argumentum attinet, tum eo, quod praefatio aliam ejus aetatem indicat. Dicitur enim confecta primo anno imperii Constantini Porphyrogeniti. Sed quaeri potest, utrum is intelligatur annus, quo Constantinus dejecto Romano socero iterum solus regnare coepit (p. Chr. **945**), an is, quo post mortem patris Leonis atque patrui Alexandri regnum suscepit (p. Chr. **913**). Et mihi quidem hic magis annus placet, quandoquidem laudes, quibus Leo in praefatione huic recensioni praemissa

77) Fortassis hoc est nomen auctoris. Quamquam et ipsum nomen suspectum est, et facile poterat oriri ex nomine Symbatii, qui in praefatione laudatur.

condecoratur et quas frustra in altera praelectione quaeres, recentem Leonis auctoritatem et nuperam mortem indicare videntur. Caeterum eadem hujus Epitomes recensio, aucta tamen, extat in Codice Bodlejano **3399** Selden. **11**, de quo infra §. **23** sum dicturus.

§. 11.

Codex Bodlej. 185. Barocc. 185.

Est membranaceus, in folio, exaratus anno mundi ,ϛωιγ' ἰνδ. ιγ', i. e. p. Chr. **1305**.

Fol. 1 — 9ᵃ. De synodis tractatus. Inc.: Χρὴ πάντα χριστιανόν. In fine subscriptio est: περὶ τῶν ϛ' συνόδων γερμανοῦ πατριάρχου. — Accedunt alia, de quibus vide Bernard Catal. p. 24.

Fol. 9 — 11ᵃ. Constitutiones Pauli, et constitutiones Petri et Pauli [ex constitutionibus Apostolorum].

Fol. 11ᵃ — 83. Nomocanon Photii. Duplex praefatio: Οἱ τοῦ μεγάλου θεοῦ — et Τὰ μὲν σώματα —. Sequitur index: ἐκ ποίων συνόδων — ἠθροίσθη σύνταγμα. — Deinde est τάξις προκαθεδρίας patriarcharum etc. — Porro: τίτλοι τοῦ κανονικοῦ συντάγματος καὶ τῶν κ. τ. λ. — Denique ipse nomocanon incipit, in quo scilicet canones tantum allegati, τὰ κείμενα vero exscripta reperiuntur.

Fol. 84 — 162. Collectio canonum, cujus contenta recenset Bernard l. c. Canones sese hoc ordine excipiunt: Apostolorum, duo ex constitutionibus Apostolicis, Nicaeni, Ancyr., Neocaes., Gangr., Antioch., Laodic., Constantin., Ephesin., Chalced., Sardic., Carthagin., Trull., Nicaeni, Primosecundae syn., S. Sophiae; — Dionysii, Petri, Gregorii Thaum., Athanasii, Basilii, Gregorii Nyss., Gregorii Theol., Amphilochii, Timothei, Theophili, Cyrilli, Gennadii; Epistola ad Martyrium, quomodo oporteat recipere τοὺς προσερχομένους αἱρετικοὺς τῇ ἐκκλησίᾳ; Athanasii Epistola ad Rufinianum; Nov. Justiniani 77.

Fol. 163 — 181. Collectio LXXXVII capitulorum. De hac et sequentibus collectionibus vide Cod. 173. A, supra §. 10.

Fol. 181 — 216. Collectio XXV capitulorum.

Fol. 216 — 288. Collectio constitutionum ecclesiasticarum, cum tribus Heraclii Imp. Novellis.

Fol. 288 — 309. Epiphanii, episcopi Cypri, tractatus de haeresibus. Item Timothei περὶ διαφορᾶς τῶν προσερχομένων τῇ — ἡμῶν πίστει. Inc.: Τρεῖς τάξεις. Tractatus in fine mutilus.

Fol. 310 ad finem. Excerpta ex S. Patribus capitibus 80, ab initio mutila.

§. 12.

Codex Bodlej. 194. Barocc. 194.

Codex chartaceus, in folio, saec. XVI, foliorum 180. Fol. 1 — 146 plurima continet, quae ad jus non pertinent: de quibus vide Bernard Catal. p. 26.

Fol. 147 — 160. Nomocanon Photii tit. XIV, cum commentario Balsamonis: sed initium tantum adest: reliqua non ob Codicis lacunam deperdita, sed a librario omissa sunt.

Fol. 161 — 180. Collectio canonum cum commentariis Zonarae ac Balsamonis. Ἐξήγησις τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων τῶν τε ἁγίων καὶ πανσέπτων ἀποστόλων, καὶ τῶν ἱερῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, ἀλλὰ μὴν καὶ τῶν μερικῶν ἤτοι τοπικῶν, καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων πατέρων, πονηθεῖσα τοῖς μακαριωτάτοις καὶ σοφωτάτοις ἐκείνοις ἀνδράσι, τῷ τε μοναχῷ κυρῷ ἰωάννῃ τῷ ζωναρᾷ, τῷ ἀπὸ τῆς σεβάστης μονῆς τῆς ἁγίας γλυκερίας, τῷ καὶ πρότερον γεγονότι δρουγγαρίῳ τῆς βίγλας καὶ πρωτασηκρῆτις, καὶ μεθ' ἱκανοὺς ὕστερον χρόνους καὶ τῷ θεοφιλεστάτῳ διακόνῳ τῆς ἁγιωτάτης τοῦ θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, νομοφύλακι, χαρτοφύλακι, καὶ πρώτῳ τῶν βλαχερνῶν, τῷ βαλσαμὼν κυρῷ θεοδώρῳ, τῷ μετὰ χρόνους τινὰς γεγονότι καὶ πατριάρχῃ θεουπόλεως μεγάλης ἀντιοχείας καὶ πάσης ἀνατολῆς. Inc.: Ἡ δήλωσις τῶν λόγων σου. — Sed non stetit promissis, qui hunc librum scripsit: praeter Apostolorum enim canones inque eos Zonarae et Balsamonis commentarios nil descripsit. — Caeterum quinam is fuerit, ostenditur scholio, quod fol. 174 recto legitur cum hac nota: μακαρίου ἱερομονάχου τὸ παρὸν σχόλιον περὶ τοῦ σαββάτου, τοῦ καὶ τήνδε γράψαντος δέλτον. — Denique hoc Codice usus est Beveregius, de quo vide ejus Synodicon pag. XV sqq.

§. 13.

Codex Bodlej. 196. Barocc. 196.

Est membranaceus, in folio. Cujus saeculi sit, ostenditur hisce duabus in Codicis fine notis: *a*) Ἔτους ,ζκε' ἔνεν τοῦτο τὸ χαρτίον χρόνων υοδ', i. e. *anno* 7025 (*p. Chr.* 1517) *fuit hic Codex annorum* 474. *b*) Ἐτελειώθη ἡ δέλτος αὕτη μηνὶ δεκεμβρίῳ γ' ἡμέρᾳ πα... ἰνδ. ια' ἔτους ,ςφνα', i. e. *finitus est hic liber mense Decembri III die... indict.* 11 *anni* 6551 (*p. Chr.* 1043).

Is Codex continet:

Fol. 1 — 8. Vide Bernard Catal. p. 27.

Fol. 9. 10. Pauli constitutiones, item Petri ac Pauli [ex constitutionibus Apostolorum].

Fol. 11 — 67. Nomocanon. Praecedit praefatio: Οἱ τοῦ μεγάλου Θεοῦ —. Sequitur alia: Τὰ μὲν σώματα. [Sed nota, deesse hujus prologi ad Photii nomocanonem partem eam, quae incipit: Ὁ μὲν παρὼν πρόλογος —. Vide Bibl. juris can. Voëlli et Justelli pag. 792.] — Index ἐκ ποίων συνόδων — ἠθροίσθη σύνταγμα. — Deinde τίτλοι τοῦ κανονικοῦ συντάγματος. — Denique nomocanon ipse in titulis XIV, ita tamen ut canones excitentur solum, leges autem etiam exscribantur.

Fol. 67 — 226. Collectio canonum. Canones hoc ordine sese excipiunt: Apostolorum, Nic., Ancyr., Neocaes., Gangr., Antioch., Laodic., Constantin., Ephes., Chalced., Sardic., Carthag., Trull., Nic., Primosecundae, — Dionysii, Petri, Gregorii Neocaes., Athanasii, Basilii, Gregorii Nyss., Gregorii theol., Amphilochii, Timothei, Theophili, Cyrilli, Gennadii, Epistola ad Martyrium, Athanasii ad Rufinianum; Nov. Justiniani 77.

Fol. 226 — 243. Collectio LXXXVII capitulorum. De hac et sequenti collectione vide supra Cod. 173. A.

Fol. 243 — 264. Collectio XXV capitulorum.

Fol. 264 — 297. [Epiphanii] περὶ αἱρέσεων tractatus capp. 101. — Ex synodico Sophronii περὶ αἱρέσεων. — Timothei tractatus περὶ διαφορᾶς τῶν προσερχομένων τῇ — ἡμῶν πίστει. — Περὶ τῶν σχισμάτων τῶν καλουμένων διακρινομένων. Inc.: Ἠιτήσας ἡμᾶς — Ἐκ τοῦ εὐχολογίου τοῦ πατριαρχικοῦ, ὅπως χρὴ δέχεσθαι τοὺς ἀπὸ αἱρέσεων ἐν τῇ — ἐκκλησίᾳ. Inc.: Ἀριανούς.

Fol. 297 — 304. Ecloga juris Mosaici.

Fol. 304 — 310. Nicephori imperatorum et episcoporum catalogi. In fine fragmenta IV, quibus explicatur, quid sit πρόσκλαυσις, ἀκρόασις, ὑπόπτωσις, σύστασις, μετοχή. — Adjiciuntur canones quidam ex synodo S. Sophiae, et ἀποφάσεις recentiores, aliaque, quae vix legi possunt.

§. 14.

Codex Bodlej. 205. Barocc. 205.

Est membranaceus, in folio, saec. XIII. Continet:

Fol. 1 — 11ᵇ. 21 — 105 Photii nomocanonem cum commentario Balsamonis, ab initio mutilum. In fine responsa synodica ad monachos ἔξω τῆς πόλεως, tempore Alexii Comneni.

Fol. 11ᵇ — 16. Tractatus περὶ γάμων κεκωλυμένων, ex variis fontibus compilatus. Inc.: Ὁ τῆς ἱερολογίας θεῖος κανών. Χρὴ γινώσκειν ὅτι μὲν ἐπὶ τῶν ἐξ ἑνός —.

Fol. 16 — 20. De VII synodis tractatus. Inc.: Χρὴ γινώσκειν.

Fol. 107 — 548. Collectio canonum cum commentario Balsamonis. Beveregius in Synodico hoc Codice usus est. — In fine est dispositio thronorum. Vide Bernard Catal. p. 29.

Fol. 549. 550. Gregorii theologi gnomica disticha.

Fol. 551 — 562ᵃ. Collectio Novellarum et synodicarum sententiarum. Inest: *a*) Sisinnii tomus. — *b*) Joannis Xiphilini συνοδικὴ σημείωσις περὶ μνηστείας de anno ,ϛφοδ'. Inc.: Εἰ καὶ μὴ προδήλως. — *c*) Alia ejusdem de anno ,ϛφοε'. Inc.: Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ. — *d*) Nicephori Botaniatae chrysobullon, quo illae confirmantur. Inc.: Τὸ ταῖς μεγίσταις. — *e*) Alexii Comneni Novella de sponsalibus. Inc.: Ἡ μὲν παλαιά. — *f*) Ὑπόμνησις τοῦ κουροπαλάτου ad eundem. Inc.: Δέσποτά μου. Expl.: καὶ σωτήρια. — *g*) Imperatoris rescriptum ad eam. Inc.: Εἰ μηδὲν ἄλλο —. — *h*) Constantini Porphyrogeniti Novellae, quarum prior inc.: Ἡ τοῦ μωσέως — altera: Ταῦτα νομοθετεῖν —.

Fol. 562ᵇ ad finem usque est collectio σημειωμάτων, quae haec complectitur: *a*) Σημείωμα — ἀλεξίου τοῦ κομνηνοῦ ἐπὶ τῇ καθαιρέσει τοῦ χαλκηδόνος ἐκείνου κυροῦ λέοντος, de anno ,ϛφϟδ'. — *b*) Aliud ejusdem ἐπὶ τῇ ὑποθέσει τοῦ νικαίας κυροῦ εὐστρατίου, de anno ,ϛχκε'. — *c*) Σημείωμα συνοδικὸν patriarchae Leonis. Inc.: Καὶ τὸ μὲν περὶ σωμάτων. — *d*) Aliud patriarchae Michaelis ἐπὶ τῇ καθαιρέσει τῶν ἀπὸ τῆς ἐνορίας τυάνων ψευδεπισκόπων. — *e*) Aliud ejusdem patriarchae, quod inc.: Ἔνθεον ζῆλον. — *f*) Ejusdem, ὅτι ἀναθεματ... οἱ αὐτοὶ ἐπίσκοποι κ. τ. λ. — *g*) Ejusdem ἐπὶ τῷ περιορισμῷ — νίφωνος. — *h*) Aliud, δι' οὗ ἐγνώσθη ὁ νίφων, de anno ,ϛχνβ'. — *i*) Σημείωμα Manuelis Comneni ἐπὶ τῇ καθαιρέσει τοῦ γεγονότος πατριάρχου κωνσταντινουπόλεως κυροῦ κοσμᾶ τοῦ ἀττικοῦ, de anno ,ϛχνε'. — *k*) Τόμος συνοδικός — — ἐπὶ τῇ καθαιρέσει τοῦ διακόνου σωτηρίχου κ. τ. λ. — *l*) Σημείωμα, quod inc.: Ἐπεὶ τὸ κατὰ τὴν χθές. — *m*) Aliud παρουσίᾳ θεοδώρου — βελισαριώτου. Inc.: Ἀπὸ βασιλικῆς. — *n*) Ἀπολογητικὸν τοῦ σωτηρίχου. — Dicta et testimonia variorum patrum etc. in foliis ultimis laceratis atque mutilis.

§. 15.

Codex Bodlej. 221. Barocc. 221.

Codex bombycinus, in folio, saec. XIV, constans foliis 138. — Beveregius in Synodico (conf. Proleg. §. XXIX sq.) hoc Codice est usus. Continet scilicet fol. 1 — 134: Νομοκάνονον σὺν θεῷ ἑρμηνευθὲν παρὰ τοῦ θεοφιλεστάτου νομοφύλακος κυροῦ ἀλεξίου τοῦ ἀριστηνοῦ. In fine Codex lace-

Digitized by Google

ratus est atque mutilus: synopseos epistolarum canonicarum, quam Beveregius edidit tom. II, pars tantum extat.

Codex eadem manu scriptus est, si exceperis fol. 9, 10 rectum, et 136 — 138; item fol. 128 lingua graeca vulgari conceptum. In margine per totum Codicem addita sunt fragmenta ex Matthaei Blastaris syntagmate aliisque, uti videtur, fontibus decerpta, quae tractant *περὶ γάμων κεκωλυμένων*, *περὶ τοῦ μεταφράστου*, *περὶ γάμων*, *περὶ συνομωσίας*, *περὶ νεστορίου*, *περὶ πράσεως κ. τ. λ.* Verum qui haec scripsit, diversus videtur fuisse ab eo, qui Codicem ipsum exaravit. Quamquam inter notas marginales etiam has inveni: *a*) *τοῦτο τὸ βιβλίον εἶναι μάρκου ἱερομονάχου, τάχα καὶ πνευματικοῦ πατρὸς, γραφὲν παρ' αὐτοῦ. καὶ ὅστις θέλει ἔχειν αὐτὸ εἰς με εὔχεται* (sic) *διὰ τὸν κύριον, ὅπως λάβω λύσιν ἁμαρτημάτων*. Μάρκος. — *b*) *Ὁ καθηγούμενος ἀρχιμανδρίτης καὶ πρωτοσύγγελος τῆς σεβαστῆς βασιλικῆς μονῆς τῶν ἁγίων ἐνδόξων θαυματουργῶν ἰατρῶν ἀναργύρων κοσμᾶ καὶ δαμιανοῦ, ἐλάχιστος ἐν ἱερομονάχοις, τάχα καὶ πνευματικὸς πατὴρ μάρκος, ὁ ἔχων τὴν βίβλον καὶ γράψας αὐτήν.* — Marcus igitur, cujus manu notae marginales scriptae sunt, *τοῦτο τὸ βιβλίον* a se exaratum esse dicit: quod si ad textum quoque pertinere arbitremur, certe propter scripturae diversitatem statuere nos oportet, post aliquod demum temporis intervallum notas istas marginales a Marco fuisse adscriptas. In margine autem Marcus fragmenta, quae diximus, adscripsit post annum 1381. Ibi enim quaedam narrat, quae *ἰνδ. δ' ἔτους ͵ϛωπθ'* acciderunt: idem ibidem Calendarium adjecit *ἀπὸ τοῦ ἐνεστῶτος χρόνου τοῦ ͵ϛϡϟα'* usque ad annum 6908 (p. Chr. 1400).

Fol. 135 sqq. additur *πασχάλιον* ab anno 1394 usque ad annum 1412. Denique nota sive cryptographica sive Aethiopice scripta, quam nec alphabetorum arcanorum ope, quae Montfaucon in palaeographia graeca exhibet, nec grammaticae Aethiopicae subsidio eruere potuimus.

§. 16.

Codex Bodlej. 227. Barocc. 227.

Antiochi monachi Pandectes. Vide Bernard Catal. p. 31.

§. 17.

Codex Bodlej. 248. Roe 2.

Bernard Catal. p. 35: »*Manuelis notarii Malaxae Excerpta e canonibus Apostolorum et Synodorum et e Sanctis Patribus, lingua vulgari.*«

§. 18.

Codex Bodlej. 264. Roe 18.

Est bombycinus in folio, in duo volumina divisus, foliorum 476. Ad historiam ejus faciunt hae notae in ipso obviae: *a*) *'Ετελειώθη ή βίβλος αὕτη διὰ χειρὸς ἐμοῦ κωνσταντίνου τοῦ σοφοῦ κατὰ μῆνα σεπτέμβριον τῆς β' ἰνδ. τοῦ ,ϛωνζ' ἔτους.* Recentior manus addidit: *ἔτει τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας ,ατμθ'* (1349 p. Chr.). — *b*) Versus:

'Η βίβλος αὕτη πέφυκε τῆς παντεργοῦ τριάδος,
τῆς ἐν τῇ νήσῳ χάλκῳ τε μονῆς [τῆς] τοῦ ἐσόπτρου.
καὶ εἴ τις βουληθῇ ποτε ταύτην ἀποστερῆσαι,
κεχωρισμένος ἔσεται τριάδος τῆς ἁγίας,
ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ γε καὶ τῷ ἐλευσομένῳ.
οἱ πατέρες μέμνησθε τοῦ μητροφάνους. —

c) »*Thomas Roe, eques auratus et serenissimi Magnae Britanniae etc. Regis apud Turcarum Imperatorem Orator, in gratitudinis suae erga matrem Academiam perpetuum testimonium hunc librum, quem ex Oriente secum advexit, publicae bibliothecae donavit.*«

Contenta hujus Codicis haec sunt:

Fol. 1 — 20. Phile poemata quaedam. Initio unum folium desideratur. Poema de animalium proprietate (fol. 6 — 20) in fine editis est paulo auctius.

Fol. 20 verso Chronologica quaedam annorum 1422 — 1425, recentiore manu scripta.

Fol. 21 — 23. Πίναξ totius Codicis satis accuratus.

Fol. 24 — 67. *'Ω παμβασιλεῦ οὐρανοχθονοκράτορ 'Αρ-*

ῥηγε κἀμοῦ τὴν χεῖρα πρὸς τὴν γραφήν. — Ὁ πρόχειρος νόμος. — Ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος αὐτοκράτορες καίσαρες βασιλεῖς κωνσταντῖνος καὶ λέων εὐσεβεῖς ἀεισέβαστοι πιστοὶ αὔγουστοι. Τὸν μέγαν καὶ φύσει ἀληθῆ θεόν κ. τ. λ. — Est Imppp. Basilii, Constantini et Leonis jus manuale, quod supra edidimus ex hoc et aliis Codicibus.

Fol. 67 verso — 80. Ἐκλογὴ τῶν νόμων ἐν συντόμῳ γενομένη παρὰ λέοντος καὶ κωνσταντίνου τῶν φιλευσεβῶν ἡμῶν βασιλέων ἀπό τε τῶν ἰνστιτούτων τῶν διγέστων τοῦ κώδικος τῶν νεαρῶν τοῦ μεγάλου ἰουστινιανοῦ διατάξεων καὶ ἐπιδιόρθωσις εἰς τὸ φιλανθρωπότερον ἐκτεθεῖσα ἐν μηνὶ μαρτίῳ ἰνδ. θ' τοῦ ,ςσμζ' ἔτους. — Ὁ δεσπότης κ. τ. λ. Post hoc prooemium sequitur: περὶ συστάσεως μνηστείας καὶ λύσεως αὐτῆς τί. α'. — Ultimi tituli ita habent:

τίτλος ις'. περὶ στρατιωτικῶν ἰδιοκτήτων πραγμάτων καὶ καστρεσίων κερδῶν ὑπεξουσίων αὐτῶν τυγχανόντων καὶ περὶ κληρικῶν χαρτουλαρίων καὶ λοιπῶν στρατευομένων καὶ παγανικῶν πεκουλίων τῶν ὑπεξουσίων παίδων. Vide Leunclavii JGR II p. 110. 111.

τίτλος ιζ'. ποινάλιος τῶν ἐγκληματικῶν κεφαλαίων. Vide JGR II p. 125 sqq. Apud nostrum nonnisi capp. 1 — 3. 33. 32. 47. 52. 37. 27 extant ex iis, quae Leunclavius habet.

τίτλος ιη'. περὶ διαμερισμοῦ σκύλων. JGR II p. 133.

τίτλος ιθ'. περὶ γαμβρῶν στρατιωτῶν εἰσερχομένων εἰς οἴκους καὶ εἰσφερόντων ῥόγας αὐτῶν. JGR II p. 133 sq.

Ἐκ τοῦ βίβλου τῆς πείρας ὅτι δυνατὸν καὶ ἐπὶ τῶν ἀγχιστευόντων βαθμοὺς λέγεσθαι. Inc.: Ἡ τοῦ ἀδελφοῦ μου γαμετή — Expl.: ἀπελαύνεσθαι ὅρους.

Fol. 81 — 91. Νόμος γεωργικὸς κατ' ἐκλογὴν ἐκ τῶν ἰουστινιανοῦ βιβλίων. α'. Χρὴ τὸν γεωργόν —. Cap. π'. Ὁ βόσκων ἐν ἀλλοτρίᾳ —. περὶ δένδρων καὶ δενδροτόμων. α'. Οἱ δένδρα καὶ μάλιστα ἀμπελῶνας —. Cap. η'. Ἐὰν ἐπικλίνῃ —. περὶ μελισσῶν. θ'. Τὰς μελίσσας —. περὶ χηνῶν καὶ ὀρνέων. ι'. Τοὺς ἡμετέρους χῆνας —. Sequitur: Νόμος ναυτικὸς ἤτοι ὁ τῶν ῥοδίων. α'. Ἐὰν πλοῖον ὁρμᾷ —. ν'. Ἐὰν χρυσίον ἢ ἀργύριον ἐκ βυθοῦ —. τοῦ β' τί. ια' βι. τοῦ κώδ. Ὁ ἰδιωτικὸν φορτίον —. ἐκ τοῦ θ' βι. (sic) μζ' βι. τῶν διγέστων. Οἱ ἐκ τῆς ἐλεεινοτάτης. — Τέλος τῶν ναυτικῶν κεφαλαίων. — Subjiciuntur fragmenta IV ex lib. II et IV Digestorum de causis dubiis et de minoribus.

Fol. 91 — 96. Eparchicorum liber, a nobis propediem edendus. Praemittitur index:

α'. τύπος δημοσθένους περὶ ἐπιβολῆς ἀνδρῶν (l. ἀπόρων). [Nov. 166.]

β'. περὶ τοῦ πῶς δεῖ στέλλεσθαι ἐπὶ νομῆς. βάσσου. [Nov. 167.]
γ'. περὶ ἀποδείξεων. εὐγενίου.
δ'. τύπος ἡφαίστου.
ε'. τύπος ἀρεοβίνδου.
ϛ'. τύπος λέοντος.
ζ'. τύπος περὶ ζυγοστατῶν ἱερείου.
η'. περὶ ἀγορανόμων. ἴλλου.
θ'. περὶ βουλευτῶν. ἴλλου.
ι'. περὶ τῶν δικαζομένων παρ' ἐπισκόποις καὶ ἐκκλησιεκδίκοις καὶ οἰκονόμοις. ζωτικοῦ.
ια'. περὶ λόγου διδομένου τοῖς φονεύουσιν (l. προσφεύγουσιν). ζωτικοῦ.
ιβ'. περὶ τῶν διδομένων ἐπὶ νομῆς. εὐσταθίου.
ιγ'. τύπος περὶ τοῦ καθ' ἕκαστον ἰοῦγον ἓν κεράτιον ὑπὲρ τὴν μερικὴν δίδοσθαι.
ιδ'. περὶ λόγου δόσεως. ζωτικοῦ.
ιε'. περὶ ἐξομωσίας διδομένης ὑπὸ τοῦ αἰτιαθέντος. ζωτικοῦ.
ιϛ'. περὶ συστάσεως ὑπομνημάτων. κωνσταντίνου.
ιζ'. περὶ τῶν προσφευγόντων. κωνσταντίνου.
ιη'. περὶ τῶν ἐν ἐπαρχίαις ἀρχόντων (l. ἀρχείων) καὶ τοῦ ἀβάστις (l. ἀβ ἄκτις). κωνσταντίνου.
ιθ'. περὶ ἐκδόσεως χαρτῶν. κωνσταντίνου.
κ'. περὶ συστάσεως γένους. παρνασίου.
κα'. περὶ ψευδομαρτυρίας. βασιλείου.
κβ'. περὶ γραμμάτων πίστεως. λεοντίου.
κγ'. περὶ προικὸς καὶ περὶ ἐναγωγῆς κινητῶν (l. ἀκινήτων) πραγμάτων. ψῆφος σεργίου.
κδ'. ἔδικτον ζωτικοῦ περὶ τῶν ὁμοδούλων. [Nov. 168.]
κε'. ἔδικτον ζωτικοῦ περὶ τῶν ὑποδεχομένων ἀλλοτρίους γεωργούς.
κϛ'. τοῦ αὐτοῦ περὶ συμβολαιογράφων.
κζ'. περὶ τῶν ἐν εἱρκτῇ ἐμβαλλομένων καὶ περὶ τῶν μετὰ διαδοχὴν πεντήκοντα ἡμερῶν. ἀρχελάου.
κζ'. (sic: l. κη'.) τοῦ αὐτοῦ περὶ τῶν ἐπὶ χρηματικαῖς αἰτίαις ἐμβαλλομένων εἰς φυλακήν.
κη'. (l. κθ'.) τοῦ αὐτοῦ περὶ νομῆς καὶ παραδόσεως αὐτῆς.
κθ'. (l. λ'.) περὶ ἐξομωσίας τῶν βουλομένων ὁδεῦσαι.

Hactenus index: infra autem adduntur eparchica:

λα'. περὶ ἀνταναγομένων καὶ περὶ τοῦ ἀκίνητον οὐσίαν ἐκεῖ συμβάλλεσθαί τινι ἔνθα διάκειται.
λβ'. τοῦ αὐτοῦ περὶ δημοσίων, περὶ προστάξεων, καὶ περὶ τοῦ ἐντάττεσθαι τοῖς πραττομένοις πάντα τὰ δικαιώματα.
λγ'. τύπος βασιλείου περὶ ἐκκλήτων καὶ τῶν κατὰ διάγνωσιν ι' ἡμερῶν παρὰ ζημίας τῆς δίκης. Περὶ ἀνταναγομένων ἐχόντων ἀκίνητον κτῆσιν. Περὶ ἀπολήψεως (l. ἀπολείψεως) τοῦ αἰτιαθέντος. Καὶ περὶ τοῦ μὴ

Digitized by Google

ποιοῦντος ἀπόδειξιν ὧν προκομίζονται δημοσίων. Περὶ ἐκδόσεως (l. ἐπιδόσεως) νομῆς. Περὶ ψηφισμάτων.

Fol. 96 verso — 100. Κεφάλαια τῶν στρατιωτικῶν ἐπιτιμίων τοῦ μθ' βι. τῶν διγ. τί. ις'. Rubricae VIII capitum. Ἐκ τοῦ ῥούφου καὶ τῶν τακτικῶν. Rubricae VI capp. Ἐκ τοῦ μθ' βι. τῶν διγ. τί. ις'. Rubricae XXVI capp. Ἐκ τῶν ῥούφου καὶ τῶν τακτικῶν. Rubricae XIII capitum. Hunc indicem jam sequitur: Νόμος ποινάλιος στρατιωτικὸς ἐκ τοῦ μθ' βι. τῶν διγ. τοῦ ις' τί. περὶ στρατιωτικῶν ἐπιτιμίων. α'. Ἐὰν στρατιώτης ἐν πολέμῳ πρᾶγμα —. Caput ult.: λη'. Ὁ στρατιώτης κλέπτων.

Fol. 100 verso et 101. Διάταξις περὶ καινοτομιῶν ζήνωνος. Αὐτοκράτωρ καῖσαρ ζήνων εὐσεβὴς νικητὴς τροπαιοῦχος ἀεὶ μέγιστος ἀεὶ σεβαστὸς αὔγουστος ἀδαμαντίῳ ἐπάρχῳ πόλεως καὶ δικῶν εἰρήνης ἀπολαύοντι τὸν παρόντα φερόμενον νόμον ἱκανῶς ἀποδεικνῦντα ὡς καὶ ἡ σὴ μεγαλοπρέπεια καὶ μικρὸν ἀπὸ τοῖς τῷ πλήθει γνωριμωτέροις χρησώμεθα ὅπως ἂν ἕκαστος αὐτῶν ἐντυγχάνων τῷ νόμῳ μὴ δέοι ἑτέρου βοηθείας. Ἔγνωμεν τοίνυν κ. τ. λ. Expl.: ἐξελαθήσεται. — Cod. VIII, 10, 12. Videsis: Biener Beiträge zur Revis. des justin. Codex, Berol. 1833. 8. p. 163 — 165. — Subjicitur in nostro fragmentum περὶ δανείου ἐν γῇ, quod incipit: Ἐὰν δανείσῃ ἐν τόκοις —.

Fol. 102. Φωτίου πατριάρχου συναγωγαὶ καὶ ἀποδείξεις ἀκριβῶς συνειλεγμέναι ἐκ τῶν συνοδικῶν καὶ ἱστορικῶν γραφῶν περὶ ἐπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν καὶ λοιπῶν ἑτέρων ἀναγκαιοτάτων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων. Inc.: Ἐρώτησις. Ἐν ποίοις φαίνονται πεπραχότες οἱ ῥωμαῖοι παραλόγως κ. τ. λ.

Fol. 105. Περὶ μεταθέσεως ἀρχιερέων inde a Basilio Macedone usque ad Theodorum Lascarin.

Fol. 106. Πόνημα τοῦ ἁγιωτάτου μητροπολίτου χαλκηδόνος κυροῦ ἰωάννου ἐπ' ἐκκλησιαστικοῖς ζητήμασιν. Ἐρωτήσεις μάρκου πάπα ἀλεξανδρείας καὶ ἀποκρίσεις ἐπ' αὐταῖς ἀναγνωσθεῖσαι συνοδικῶς ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ ξιφιλινοῦ κυροῦ γεωργίου. Ἐρώτ. Εἰ χρὴ μετὰ τῶν κοντακίων κ. τ. λ.

Fol. 116. Ἕως μὲν ὧδε τοῦ ἀλεξανδρείας αἱ ἐρωτήσεις. αἱ δὲ μετ' αὐτὰς προσεχῶς γραφησόμεναι ὑφ' ἑτέρων ἐρωτήσεων ἐσχεδιάσθησαν. Ἤρετό τις δεῖ τὸν μοναχὸν κ. τ. λ.

Fol. 123. Τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν θεοδώρου καὶ ὁμολογητοῦ ἡγουμένου τοῦ στουδίου πρὸς μεθόδιον μονάζοντα. Ἐρώτ. Περὶ τῶν κοινωθέντων ἐκκλησιῶν κ. τ. λ.

Fol. 124. Κεφάλαια προτεθέντα παρά τινος ἱερέως τοῦ αὐτοῦ. Ἐρώτ. Περὶ πρεσβυτέρου κ. τ. λ.

Fol. 126. Κανόνες τοῦ ἁγίου νικηφόρου πατριάρχου κωνσταντινουπόλεως ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐ-

τοῦ συντάξεων καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἁγίων πατέρων περὶ διαφόρων κεφαλαίων. Inc.: Τὰς ὑπὸ αἱρετικῶν κ. τ. λ.

Fol. 128. Ἐρωτήσεις τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου ἀλεξανδρείας μάρκου, καὶ ἀποκρίσεις ἐπ' αὐτῶν τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου ἀντιοχείας κυροῦ θεοδώρου τοῦ βαλσαμών. Inc.: Ὁ μὲν θεοπάτωρ κ. τ. λ. Expl.: συσφίγγεται.

Fol. 148. Ἐρωταποκρίσεις quaedam. Inc.: Ἐὰν γυνὴ εὐτρεπισθῇ κ. τ. λ.

Fol. 149. Τὰ τῶν λατίνων σφάλματα. Inc.: Τὸ ξυρᾶσθαι τὸ γένειον —. Expl.: ψάλλειν αὐτά. — Accedit fragmentum περὶ μοιχείας.

Fol. 150. Ἐρωτήματα ἅπερ ἔλυσεν ὁ τιμιώτατος χαρτοφύλαξ κῦρις πέτρος καὶ διάκονος τῆς τοῦ θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας ἐν ἔτει ͵ϛχ'. Inc.: Εἰς πόσον καιρὸν ὀφείλει —. Expl.: ἐμπιμπλᾶν.

Fol. 151. Τοῦ ἁγίου καὶ μεγάλου βασιλείου. Ἐὰν πέσῃ λαϊκός κ. τ. λ. — τοῦ αὐτοῦ. Ἡ φθορὰν ἐν τῇ κοιλίᾳ κ. τ. λ. — Τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ τοῦ θεοδώρου τοῦ στουδίτου. Ἐὰν ἀποθάνῃ παιδίον ἀβάπτιστον κ. τ. λ. — ἀπὸ τῶν διατάξεων τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Εὐχὰς ἐπιτελεῖτε κ. τ. λ.

Fol. 151. Κεφάλαια τῶν ἁγίων πατέρων. Inc.: Ὁ μοιχὸς ἔχει ἐπιτίμιον.

Fol. 153. Κανόνες τοῦ μεγάλου βασιλείου. Ἐάν τις ποιήσῃ συντεκνίαν κ. τ. λ. — τοῦ ἁγίου βασιλείου. Περὶ τῶν ἐπιορκησάντων κ. τ. λ. — περὶ γυναικῶν. Ταῖς γυναιξὶ ταῖς εἰσερχομέναις κ. τ. λ.

Fol. 156. Κανόνες τοῦ παναγιωτάτου κυροῦ νικηφόρου πατριάρχου κωνσταντινουπόλεως ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τούτου συντάξεων καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἁγίων πατέρων περὶ διαφόρων κεφαλαίων περὶ ἐκκλησιῶν τῶν παρὰ αἱρετικῶν ἐνθρονισθεισῶν. Inc.: α'. Τὰς ἐκκλησίας τὰς ὑπὸ αἱρετικῶν κ. τ. λ. — ἐκ τῶν τυπικῶν τοῦ αὐτοῦ. κβ'. Χρὴ ψάλλειν —. Ult.: ξγ'. Δεῖ μεταδιδόναι κ. τ. λ.

Fol. 159. Ἔκθεσις κανόνων τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου κωνσταντινουπόλεως σισινίου καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν μητροπολιτῶν καὶ ἀρχιεπισκόπων. Inc.: α'. Ἡμέρας ἐφ' ἱκανὰς διασκεψάμενοι κ. τ. λ. — Ult.: ιθ'. Καὶ τὸ ἐκ μιᾶς σειρᾶς —.

Fol. 160. Περὶ ἐπιτιμίων. Ὁ τὴν γυναικαδέλφην κ. τ. λ.

Fol. 161. Τοῦ μητροπολίτου κρήτης ἠλίου ἀποκρίσεις περὶ ὧν ἠρωτήθη παρά τινος μοναχοῦ διονυσίου. Ἐρώτ. Ἑώρακα πολλαχοῦ κ. τ. λ.

Fol. 162. Τοῦ μακαριωτάτου μητροπολίτου ἡρακλείας νικήτα ἀποκρίσεις πρός τινα κωνσταντῖνον ἐπίσκοπον περὶ ὧν ἠρωτήθη παρ' αὐτοῦ. Ἐρώτ. Τοὺς εἰς δεύτερον συνοικέσιον —.

Digitized by Google

Fol. 163. Χαρτοφύλακός τινος τῶν ἀρχείων τῆς ἁγίας τοῦ θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας ἐπιστολὴ πρὸς θεοδόσιον μοναχὸν ἐν κορίνθῳ ἔγκλειστον γράψαντα αὐτῷ περί τινων ἀναγκαίων ζητημάτων ἐκκλησιαστικῶν μοναχῶν τε καὶ κοσμικῶν. Inc.: Περὶ ὧν ἠρώτησας. Expl.: τὰ φάρμακα.

Fol. 165. Ἐξ ἑτέρας ἐπιστολῆς τοῦ αὐτοῦ χαρτοφύλακος. Περὶ δὲ τῶν ἐκτεθέντων —. Ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς. Εἰ δὲ ἐν καταμηνίοις —. τοῦ αὐτοῦ ἐξ ἑτέρας ἐπιστολῆς. Τὸ λύειν καὶ δεσμεῖν κ. τ. λ.

Fol. 166. Διάταξις συνοδικὴ περὶ δευτερογαμίας. Τίμιον εἶναι τὸν γάμον — τοῦ τῆς παρθενίας στεφάνου.

Fol. 167. Τὰ ὀφφίκια τῆς μεγάλης ἐκκλησίας.

Fol. 168. Εἰσὶ πᾶσαι αἱ μητροπόλεις αἱ ὑπὸ τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων τελοῦσαι αὗται.

Fol. 172 — 186. Κατάκρισις τεθεῖσα κ. τ. λ. Inc.: Οἶμαι δὲ —. Recentior omnino manus adscribit: κωνσταντίνου καὶ λέοντος τῶν ἀοιδίμων βασιλέων. Sequitur:

τίτλος α'. περὶ νόμου δικαιοσύνης.
β'. περὶ βασιλέως.
γ'. περὶ πατριάρχου.
δ'. περὶ πράξεως (sic) ἐπάρχων πόλεως.
ε'. περὶ κοιαίστωρος.
ς'. περὶ τῶν ἁπλῶς ἀρχόντων.
ζ'. περὶ τοῦ χωρὶς δόσεως γίνεσθαι τοὺς ἄρχοντας καὶ μηδένα ἐν μηδενὶ διὰ χρημάτων ἢ κρίνειν ἢ τοὺς ὑποπίπτοντας ἐγκλήμασι παντελῶς συγχωρεῖν.

Hi tituli continent excerpta ex Epanagoge aucta, de qua in prolegomenis egimus. Adduntur fol. 177: κανόνες μερικοὶ περὶ γάμων in capp. VIII. Primum: Συγγενὴς συγγενοῦς —. Ult.: Ἱερεὺς παρὰ γνώμην τῶν γονέων —. Jam vero excerpta ex Epanagoge aucta continuantur sub his titulis:

α'. ἐκ τῶν νεαρῶν περὶ ἐπιτρόπων.
ἐκ τοῦ ς' βι. τῶν κωδίκων.
β'. περὶ τοῦ πότε δεῖ ἐνάγειν τοὺς δανειστὰς κατὰ τῶν κληρονόμων τῶν τελευτησάντων.
γ'. περὶ ὁδοῦ.
δ'. περὶ φόνου.
ε'. περὶ υἱοθεσιῶν.
ς'. περὶ ἀποδείξεων.
ζ'. περὶ ἐκριπτομένων βρεφῶν.
η'. περὶ τεκνοτροφίας καὶ γονεοτροφίας.
θ'. περὶ αἰχμαλώτων.
ια'. (sic) περὶ φόβου.
ιβ'. περὶ κλεπτούσης γυναικὸς καὶ ἀφαιρέσεως.
ιγ'. περὶ συνηγορίας.
ιδ'. περὶ συκοφαντίας ἐν ὅρκῳ λέοντος νεαρά.

ιε'. περὶ ἀπειθούντων εἰς δικαστήριον τοῦ αὐτοῦ λέοντος νεαρά.
ιϛ'. ἐκ τῶν ἀγωγῶν.
ιζ'. περὶ διασκέψεως.
ιη'. περὶ ἐγγύης.
ιθ'. ἐκ τῶν διγέστων.
κ'. ἐκ τῶν νεαρῶν διατάξεων.
κα'. περὶ ποινῶν.
κβ'. περὶ μοιχείας.
κγ'. περὶ γονέων τιμῆς.
κδ'. περὶ ψεύδους.
κε'. περὶ διαμερισμῶν σκύλων.

His subjiciuntur (fol. 182 — 186) aliunde excerpta, continuatis tamen titulorum numeris:

κϛ'. περὶ αἱρετικῶν.
κζ'. περὶ μάγων καὶ γοήτων.
κη'. περὶ δευτερογαμούσης.
κθ'. περὶ ἐπισκόπων.
λ'. περὶ ἡγουμένων καὶ χειροτονιῶν.
λα'. περὶ ἀθεμίτων γάμων.
λβ'. περὶ λύσεως γάμου.
λγ'. περὶ ἐλευθέρων δούλων.
λδ'. περὶ δευτερογαμούσης πρὸ τοῦ πενθίμου χρόνου ἢ τεκούσης
λε'. περὶ τοῦ μὴ ὑπὲρ ἄλλου τινὸς ἐνεχυριάζεσθαι.
λϛ'. περὶ ἀπόψεως θαλάσσης.
λζ'. περὶ χρέους κατὰ βίαν ἀπαιτουμένου.
λη'. περὶ δημευομένων ἐν τῷ φίσκῳ.
λθ'. περὶ ἁμαρτημάτων ἐλευθέρων δούλων.
μ'. περὶ συκοφαντῶν.
μα'. περὶ φόνου.
μβ'. περὶ διαθήκης
μγ'. περὶ δικαστῶν.

In indice Codici praemisso (fol. 21 — 23) titulorum numeri continuis numeris sunt insigniti, hoc modo:

α'. περὶ νόμου καὶ δικαιοσύνης.

— — — — — — —

μζ'. περὶ διαθήκης.
μη'. περὶ δικαστῶν.
μθ'. περὶ κεκωλυμένων γάμων.
ν'. περὶ βαθμῶν.

Ita ut, si quis τὸν πίνακα sequatur, facile possit induci ad credendum, hoc loco compendium aliquod juris in titt. L distinctum haberi: quod tamen non est verum. Caeterum τί. μθ' et ν' modo memorati pertinent ad ea, quae

Fol. 186 — 191 leguntur, tractatum dico de nuptiis prohibitis. Constat quinque partibus: *a*) περὶ κεκωλυμένων γάμων titulus ex Prochiro Basilii, Constantini et Leonis. — *b*) παρασύντομοι συγγένειαι τῶν γάμων τῶν κωλυομένων καὶ

μὴ κωλυομένων. Inc.: Δεύτεροι ἐξάδελφοι πρός. — c) Quaestiones et ad eas responsiones. Inc.: Ποία μετρεῖται πρώτη γενεά; — d) Exempla VI connubiorum prohibitorum. Inc.: Κεκωλυμένος ὁ γάμος. — e) De gradibus cognationis ex lib. III Institutionum cum arbore cognationis.

Fol. 191 — 234. Michaëlis Attaliotae ποίημα νομικόν. Praecedit praefatio: Μέλλων ὦ θειότατε, ubi in fine tit. XXXV τὸ ποίημα contineri dicitur. Sequuntur tituli XXXVI, qui tamen in universum conveniunt cum titt. XCV a Leunclavio in JGR II pag. 1 — 77 editis. Accedit appendix, continens excerpta e Novellis Leonis, Romani, Constantini Porphyrogeniti, ex titulis Basilicorum de justitia et jure, de V. S., de R. J. etc., ex Novellis Alexii Comneni, Basilii Bulgaroctoni, Constantini et Michaelis Ducae.

Fol. 234 — 240. Ecloga legis Mosaicae.

Fol. 240 — 241. Ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς τῶν νεαρῶν λέοντος τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως. Ex Ecloga Novellarum Leonis, de qua supra §. 10 egimus, cap. 30. 31. 50. 51. 52.

Fol. 242 — 256. Synopsis canonum, quae sub Alexii Aristeni nomine edita est in Justelli et Voëlli biblioth juris can. II p. 673 sqq. Noster tamen, in fine praesertim, aliquatenus differt.

Fol. 256 — 294. Τοῦ πανσόφου κυροῦ μιχαὴλ τοῦ ψελλοῦ διδασκαλία παντοδαπὴς καὶ πάντῃ ἀναγκαιοτάτῃ ἐν ρ4δ' (sic) κεφαλαίοις θεωρουμένη. α'. Ἔκθεσις τῆς ἡμῶν πίστεως. Ult.: ρ4α'. (sic) Τίς ἡ αἰτία δι' ἣν εὔθρυπτα γίνεται τὰ ἐν τῇ συκῇ κρεμαννύμενα κρέατα.

Fol. 294 — 303. Τοῦ αὐτοῦ ἐπιλύσεις ἑτέραι σύντομοι φυσικῶν ζητημάτων Constant prooemio et capp. 32. α'. περὶ τοῦ εἶναι τὴν γῆν σφαιροειδῆ. Ult.: λβ'. περὶ τῆς τῶν ἄστρων φορᾶς καὶ κινήσεως.

Fol. 303 — 313. Τοῦ μακαρίου ἰωάννου τοῦ καρπαθίου κεφάλαια περὶ ἀγεννήτου καὶ γεννητῶν καὶ ἀγαθοῦ καὶ καλοῦ φυσιολογία ἀσκητική. Capp. III.

Fol. 314 — 436. S. Basilii epistolae ad diversos. Capp. 177.

Fol. 436 — 444. Ἠθοποιΐα δραματικὴ πονηθεῖσα τῷ φιλῇ καὶ ἐγκωμίων ὑπόθεσιν ἔχουσα τῷ λαμπροτάτῳ μεγάλῳ δομεστίκῳ τῷ χαριτωνύμῳ φημὶ καντακουζηνῷ. εἰσὶ μέντοι τὰ πρόσωπα νοῦς καὶ φιλῆς, προλογίζει δὲ φιλῆς. Versibus jambicis.

Fol. 444 — 476. Ejusdem alia poemata et epigrammata et epitaphia. Gregorii Theologi γνωμικὰ διὰ στίχων. Theodori Prodromi, Pisidae, Tzetzae epigrammata. Georgii diaconi Pisidae εἰς τὴν ἑξαήμερον.

§. 19.

Codex Bodlej. 716. Laud. 64.

Est chartaceus, in folio, saec. XVI, scriptura per duas columnas procedente. Passim reperiuntur notae quaedam arabicae vel turcicae, chirographum lingua Franco-Gallica scriptum, denique: »*Liber Guil. Laud Archiepiscopi Cant. et Cancellarii Univ. Ox.* 1638.«

Continet:

Fol. 1 — 210. Nomocanonem Alexii Aristeni, quem vocant: et ex hoc quidem Codice Beveregius tom. II Synodici Synopsin epistolarum canonicarum edidit.

Fol. 210 verso et sequentibus: 1) Epanagogen, quae κατ' ἐξοχήν aucta vocatur: i. e. Ἐπαιαγωγὴν τοῦ νόμου a Basilio, Leone et Alexandro Imppp. editam, sed quam plurimis fragmentis hinc inde decerptis interpolatam atque auctam, ut jam ex XL titulis plus quam LI facti sint. Inc.: Λέων βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ α' βι. τῶν διγ. γ' τί — Περὶ νόμου καὶ δικαιοσύνης. — α'. Νόμος ἐστὶ κοινὸν παράγγελμα. — Tit. I est περὶ βασιλέως, tit. LI περὶ συνηγόρων, post quem sunt complures varii argumenti tituli, rubricis quidem, non autem numeris insigniti. Ultima rubrica est: περὶ αἱρετικῶν. — 2) Sequitur appendix eius compendii, haec habens:

a) Libellum περὶ χρόνων καὶ προθεσμίας ἀπὸ ῥοπῆς ἕως ρ' ἐνιαυτῶν. Cap. I est περὶ ῥοπῆς. α'. Ἠλευθερώθη —. Cap. ultimum: περὶ χρόνων ρ' duabus §§ constat.

b) Νόμος γεωργικός. Inc.: α'. Χρὴ τὸν γεωργόν —. Ult.: Ἐὰν γεωργὸς εὕρῃ βοῦν —.

c) Νόμος στρατιωτικὸς ποινάλιος ἐκ τοῦ ῥούφου καὶ τῶν τακτικων. Inc.: α'. Οἵτινες τολμήσουσι —. Ult.: ἐκ τοῦ λε' τί. ιβ' βι. τοῦ κώδ. Μηδὲ γεωργίαις —.

d) Νόμος ῥοδίων κατ' ἐκλογὴν ἐκ τοῦ ιδ' βι. τῶν διγ. Inc.: α'. Ἐὰν πλοῖον ὁρμᾷ —. Ult.: Οἱ ἐκ τῆς ἐλεεινοτάτης —.

e) Ἐκ τῶν περὶ ὕβρεως καὶ τῶν ἁμαρτημάτων ἐλευθέρων τε καὶ δούλων fragmenta VI.

f) Περὶ ἀνατροπῆς δωρεῶν fragmentum.

§. 20.

Codex Bodlej. 715. Laud. 73.

Est Codex membranaceus, in quarto, foliorum 345, exaratus saec. XI ineunte, temporibus imperatoris Leonis

Sapientis et patriarchae Nicolai. Vide Montfaucon Palaeogr. graec. pag. **510. 514.** Historia autem Codicis quae fuerit, intelligitur ex adnotationibus passim obviis, quas jam edamus:

a) Fol. **13** recto est notitia aliqua possessoris, qui ἔφθασεν εἰς τὸν μυζηθρὰν καὶ βασάνους ἔπαθεν καὶ ἦλθεν εἰς τὴν κόρινθον τῇ α' ἰαννουαρίου ἰνδ. ιγ' κ. τ. λ.

b) Adnotatio L. Schradaei: »*Hic liber in direptione urbis Byzantinae a Christiano quodam delatus est in Cairum Aegypti. Inde a quodam Hebraeo converso et baptizato Melitam in insulam, ubi eum emit aliquot coronatis eques Rhodius et in Germaniam reportavit, et mihi Laurentio Schradaeo Halberstadensi caris conditionibus concessit. Ao* **1580.** *L. Schradaeus.*«

c) »*Brevis index contentorum in manuscripto Schradaei graeco libro hoc: interprete Jo. Metello Sequano et Syfrido Sacro Frisio, Coloniae professoribus. Ao* **1585.** *etc.*«

d) »*Quae ii legere non poterant, Rottenhagius addidit* **1595.**«

e) »*Rector scholae Magdeburgensis Rottenhagius fol.* **2** *contineri scripsit etc.*«

f) In ligatura Codicis est sigillum, in quo legitur annus **1595** et inscriptio: »*Philippus. Sigismundus. Dei. Grat. Episcop. Osnab. et Vaerd. Praeposit. Halberstaden; Dux Brun. et Lune.*«

g) »*Anno demum* **1634** *miro fato in manus Samsonis Johnsoni concionatoris legati Britannici Francofurti ad Moenum pro tempore commorantis devenit.*«

h) »*Liber Guilielmi Laud Archiepiscopi Cant. et Cancellarii universitatis Oxon.* **1635.**«

Hoc Codice continentur:

Fol. 1. Fragmentum catalogi dioeceseon.

Fol. 2 — 4. De synodis tractatus capp. 14 constans. Inc.: Ἐν τοῖς χρόνοις αὐρηλιανοῦ. — In fine adduntur synodorum argumenta brevia.

Fol. 4 — 7. Περὶ τῶν ἁγίων οἰκουμενικῶν συνόδων, τὸ πότε καὶ διὰ τί καὶ ἐν ποίοις τόποις συνηθροίσθησαν, καὶ τίνας ἀναθεμάτισαν. α'. Χρὴ γινώσκειν, ὅτι ἡ μὲν πρώτη κ. τ. λ. Commentatio edita in

Justelli et Voëlli bibl. juris canon. tom. II pag. 1161 sqq. Noster tamen addit caput VII de synodo oecumenica VII, et epilogum, qui inc.: Ἰδοὺ πρὸς μείζονα γνῶσιν κ. τ. λ.

Fol. 7 — 9. Catalogus patriarcharum Constantinop. Inc.: α'. Ἀνδρέας ὁ ἁγιώτατος ἀπόστολος. Explicit:

πα'. Φώτιος ἔτη μ' μῆνας η' ἡμέρας κβ' καὶ ἐξεβλήθη.
Ἰγνάτιος πάλιν ἔτη ι' καὶ ἐξεβλήθη.
Φώτιος πάλιν ἔτη η' μῆνας ια' καὶ ἐξεβλήθη.
Στέφανος ἔτη ζ' μῆνας ς'.
Ἀντώνιος ὁμοίως ἔτη ζ' μῆνας ς'.
Νικόλαος

Nicolaus autem patriarcha factus est anno 901.

Fol. 10 — 13. Nicephori patriarchae χρονογραφικὸν ἐν συντόμῳ ἀπὸ ἀβραάμ. Recensentur βασιλεῖς ἰουδαίων, περσῶν, μακεδόνων, ῥωμαίων, χριστιανῶν. Explicit autem hoc modo:

Λέων ὁ ἀρμένης ἔτη ζ' μῆνας ε' ἡμέρας ιδ' καὶ ἐσφάγη ἐν τῷ παλατίῳ. ἡ δὲ γυνὴ αὐτοῦ θεοδώρα.
Μιχαὴλ ἔτη η' μῆνας θ'. (In margine: ὁ ἀμωριανός. ἡ δὲ γυνὴ αὐτοῦ θέκλα καὶ κευφρος. ?)
Ὁμοῦ τὰ πάντα ἀπὸ ἀδὰμ ἕως τελευτῆς μιχαὴλ ἔτη ςτλη'.
Θεόφιλος ἔτη ιβ' μῆνας γ' ἡμέρας η'. ἡ γυνὴ αὐτοῦ θεοδώρα.
Μιχαὴλ ὁ υἱὸς αὐτοῦ σὺν θεοδώρᾳ μητρὶ καὶ θέκλῃ ἀδελφῇ ἔτη ιδ'.
Μιχαὴλ μόνος ἔτη ιβ'. συμβασιλεύσας βασιλείῳ ἔτος α' μῆνας δ' καὶ ἐσφάγη.
Βασίλειος ἔτη ιη' μῆνας ια'.
Λέων υἱὸς αὐτοῦ ἔτη

Haec primitiva manus; alia paulo recentior addidit:

κς' μῆνας θ'.
Ἀλέξανδρος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ μῆνας ιγ'.
Κωνσταντῖνος ὁ πορφυρογέννητος μετὰ ζωῆς τῆς μητρὸς αὐτοῦ ἔτη δ' μῆνας ι'.
Ῥωμανὸς ἔτη κς' μῆνας θ'.
Κωνσταντῖνος αὐτοκράτωρ ὁ πορφυρογέννητος.

Fol. 13 — 23. Pauli constitutiones, item Petri et Pauli. (fol. 18:) Ἐκκλησιαστικοὶ κανόνες. (Inc. α'. Ἐπίσκοπος εὐλογεῖ) Περὶ ἀπαρχῶν καὶ δεκατῶν. (fol. 19:) Ἑτέρα διδασκαλία τῶν ἁγίων ἀποστόλων περὶ χαρισμάτων. (fol. 22:) ἐκ τῶν διατάξεων κεφ. περὶ ἐπισκόπων. (Inc.: ὅτι ἔοικεν ἐκκλησία νηΐ.) (fol. 23:) περὶ ἐγκληματικῶν κανόνων παρασημείωσις σύντομος ἐμφαίνουσα τὸ ἁμάρτημα καὶ τοὺς χρόνους τοῦ ἐπιτιμίου. (Inc.: Ὁ χειροτονῶν ὑπερόρια καθαιρείσθω.)

Fol. 24 — 76. Nomocanon in titt. XIV. Praecedit dumtaxat index: ἐκ ποίων συνόδων τε καὶ προσώπων καὶ πό-

σων κανόνων τὸ παρὸν ἠθροίσθη σύνταγμα. Sequuntur tituli XIV, qui scilicet legum excerpta, canonum vero allegationes continent. Sed nec omnes canones citantur, quos in Photiano nomocanone in Justelli et Voëlli bibl. juris can. II p. 785 sqq. laudatos reperies: recentior tamen manus, quae deerant, supplevit.

Fol. 76 — 239. Collectio canonum. Canones SS. Apostolorum et synodorum: Nicaenae I, Ancyranae, Neocaesareensis, Gangrensis, Antiochenae, Laodicenae, Constantinopolitanae, Ephesinae, Chalcedonensis, Sardicensis, Carthaginensis, Constantinopolitanae in causa Agapii et Bagadii, Trullanae, Carthaginensis sub Cypriano, Nicaenae II; nec non patrum: Dionysii, Petri, Gregorii Thaumaturgi, Athanasii, Basilii, Gregorii Nysseni, Timothei, Athanasii, Theophili, Cyrilli.

Fol. 240 — 262. Collectio LXXXVII capitulorum, quam vocant, i. e. Joannis Antiocheni excerpta e Novellis Justiniani.

Fol. 262. Fragmenta II: a) περὶ τῶν μαγαρισάντων. b) μεθοδίου πατριάρχου κωνσταντινουπόλεως περὶ τῶν ἀπαρνησαμένων, ἐπιστρεφόντων δὲ διαφόρῳ τρόπῳ καὶ οἵας ἡλικίας.

Fol. 263 — 269. Flaviani episc. Constant. ad Leonem archiepisc. Romae epistola. Inc: Εὐσεβείας καὶ τοῦ ὀρθοτομεῖσθαι. — Leonis ad Flavianum. Inc.: Τῷ ἁγιωτάτῳ ἀδελφῷ.

Fol. 269. Gregorii Thaumaturgi de SS. Trinitate ὑπαγορευθὲν διὰ θείας ἀποκαλύψεως ὑπὸ ἰωάννου τοῦ θεολόγου. Inc.: Εἷς θεὸς ἀρχή.

Fol. 270 — 324. Prochiron Basilii, Constantini et Leonis. Ἐν ὀνόματι τοῦ δεσπότου ἰησοῦ χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν αὐτοκράτορες καίσαρες βασίλειος κωνσταντῖνος καὶ λέων εὐτυχεῖς εὐσεβεῖς ἔνδοξοι νικηταὶ τροπαιοῦχοι ἀεισέβαστοι πιστοὶ αὔγουστοι. — Τὸν μέγαν καὶ φύσει ἀληθῆ . . . . εἴληφεν. — Πίναξ τοῦ προχείρου νόμου. — Hoc scilicet Codice in edendo Prochiro supra sumus usi.

Fol. 325 — 345 continetur appendix, quae in aliis Codicibus Eclogae Leonis et Constantini subjicitur. Unde quis suspicari posset, inter fol. 324 et 325 aliqua folia istam Eclogam complexa excidisse, praesertim quum Prochiron in media pagina fol. 324 versi finiatur et reliqua ejus paginae pars in albo relicta sit. Quaternionum quidem numeri, ex quibus res dijudicari posset, nulli sunt. Appendix autem, quam diximus, varia juridica continet. Incipit:

περὶ ὅρων καὶ ὀροθεσιῶν ἀγρῶν νόμος ἰουστινιανοῦ. Ὁ ἀρπάζων γῆν κ. τ. λ.

Sequuntur fragmenta:
περὶ τῶν ἐν ἀλλοτρίᾳ γῇ καὶ ἐν ἀλλοτρίῳ ἐδάφει κτισάντων ἢ σπειράντων ἢ φυτευσάντων. — Ἐάν τις ἐν ἀλλοτρίῳ ἐδάφει κ. τ. λ.
περὶ ἐγγυῶν ἢ ἀντιφωνήσεων. — Ὁ ἐγγυώμενος κ. τ. λ.
ἐκ τοῦ ποιναλίου νόμου περὶ μαρτύρων. — Ὀμνυέτωσαν κ. τ. λ.
περὶ λεγαταρίων. — Κἂν δύο μῆνας κ. τ. λ.
περὶ ἐλευθεριῶν οἰκετῶν καὶ δανείων τῶν μετὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τοῦ θανάτου τοῦ διατιθεμένου εὑρισκομένων. — Ἐάν τις διαθέμενος κ. τ. λ.
περὶ τοῦ ἑαυτὸν γράφοντος οἰκέτην. — Κἂν ἑκὼν κ. τ. λ.
περὶ παίδων φυσικῶν καὶ νόθων καὶ γνησίων. — Οἱ ἐκ διαφόρων κ. τ. λ.
περὶ πάντων αἱρετικῶν. — Οἱ ἀποστάται κ. τ. λ.
περὶ ἁμαρτιῶν καὶ ποινῶν. — Τῷ περὶ φονέων κ. τ. λ.
ἐκ τοῦ ποιναλίου — Ἐὰν γυνὴ λαβοῦσα χρήματα κ. τ. λ.
περὶ τοῦ χριστιανὸν ἀνδράποδον μὴ ἔχειν αἱρετικὸς ἢ ἰουδαῖος ἢ ἕλλην ἢ νέμεσθαι ἢ περιτέμνειν. — Ἰουδαῖος κ. τ. λ.
Νόμος ῥοδίων ναυτικὸς, ὃν ἐθέσπισαν οἱ θειότατοι αὐτοκράτορες ἀδριανὸς ἀντωνῖνος τιβέριος λούκιος σεπτίμιος σεύηρος περτίναξ ῥωμαῖοι ἀεισέβαστοι. — Ναυκλήρου μισθὸς μέρη β'. κ. τ. λ.
περὶ ὅρκου ἀπαραιτήτου. — Ὁ ναύκληρος κ. τ. λ.
περὶ τιμῆς πλοίου. — Εἶναι τὴν χιλιάδαν κ. τ. λ.
περὶ δανείου θαλάσσης. — Ὁ νόμος κ. τ. λ.
περὶ δανείου ἐν γῇ. — Ἐὰν δανείσῃ κ. τ. λ.
ὅσον δεῖ συμβαλλομένους ναυκληρεῖν. — Οἱ ναύκληροι κ. τ. λ.
Κεφάλαια νόμου ῥοδίων κατ' ἐκλογήν.
α'. περὶ ἀγκυρῶν πλοίου κλαπέντων.
— — — — — — — —
γ'. περὶ τῶν πραῖδα ποιούντων εἰς τὰ ναυάγια.
Νόμος ῥοδίων ναυτικός. α'. Ἐὰν πλοῖον ὁρμᾷ. — Ult.: ν'. Οἱ ἐκ τῆς ἐλεεινοτάτης —. Τέλος νόμου ῥοδίωνος.
περὶ δικαιοσύνης καὶ νόμου. — Δικαιοσύνη ἐστί κ. τ. λ.
περὶ δικαίου θείου καὶ ἀνθρωπίνου. — Τῶν πραγμάτων κ. τ. λ.
περὶ νόμου φυσικοῦ, ἐθνικοῦ καὶ πολιτικοῦ. — Τὸ νόμιμον διαιρεῖται κ. τ. λ.
Κεφάλαια τῶν στρατιωτικῶν ἐπιτιμίων βιβλίου τῶν διγέστων τί. ιϛ'.
α'. περὶ στρατιωτῶν πρᾶγμα ἀπηγορευμένον ἐν πολέμῳ ποιούντων.
— — — — — — —
ιγ'. περὶ στρατιώτου κλέπτοντος.

Περὶ στρατιωτικῶν ἐπιτιμίων.
α'. Ἐάν τις ἐν πολέμῳ πρᾶγμα κ. τ. λ.
— — — — — — —
νδ' Ὁ στρατιώτης κλέπτων κ. τ. λ.
Οἱ στρατιῶται οὔτε διοικηταί κ. τ. λ.
Μήτε δὲ γεωργίαις κ. τ. λ.

Haec hactenus: in fine Codicis duo folia sunt adsuta, quae Schradacus descripsit ex antiquissima Sambuci »membrana«, de qua pluribus egit P. Lambecius in comm. de bibl. Caes. Vindob. ex edit. Kollar. lib. VIII p. 863 — 872.

§. 21.

Codex Bodlej. 3022. Bodlej. 33.

Codex chartaceus, in folio, saec. XVI. »*Ex dono illustrissimi Tho. Cecill, Comitis Exon. Anno* **1618.**« Continet 1) Clementis paedagogum cum hymno. — Deinde 2) in postremis 7 foliis Basilii epistolam ad Diodorum Tarsi episcopum de duabus sororibus non ducendis cum commentario Zonarae: item Conciliorum quosdam canones cum ejusdem Zonarae commentario. Haec ultima qui scripsit, in margine notavit: »Joannes Zonaras scripsit commentarios: multa inseruit scriptor notata non a me sed alio.« (Scilicet in margine reperiuntur quaedam alius viri adnotationes.) »Rogo ne ista mittas ad regem adhuc indigesta. Nam digesta ad te mittemus et plura propediem. Epistolam cum commentariis aliam ad regem misimus.« — Caeterum 1 et 2 diversis manibus exarata sunt; conciliorum autem canones isti de nuptiis, adulterio etc. tractant.

§. 22.

Codex Bodlej. 3385. Selden. 55.

Est membranaceus, forma quarta, saec. XIII, foliorum 189. Continet:

Fol. 1. Pauli constitutiones, nec non Petri et Pauli.

Fol. 2 — 45. Nomocanon in titt. XIV. Πρόλογος. Τὰ μὲν σώματα. Sed deest illa prologi ad Photii nomocanonem particula, quae incipit a verbis: Ὁ μὲν παρὼν πρόλογος.

Fol. 46 — 176. Collectio canonum. Canones hoc se invicem ordine excipiunt: Apostolorum, synodi Nicaenae I, Ancyr., Neocaes., Gangr., Antioch., Laodic., Constantinopol.,

Ephesinae, Chalcedon., Sardic., Carthagin., Constantinop. circa Agap. et Bagad., Trullanae, Nicaenae II, Primosecundae, S. Sophiae; — Dionysii, Petri, Gregorii Neocaes., Athanasii, Basilii, Gregorii Nyss., Gregorii theol., [Amphilochii?], Timothei, Theophili, Cyrilli, Gennadii, ex epistola ad Martyrium, Athanasii ad Rufinianum.

Fol. 177 — 189. Vita et Martyrium Cypriani et Justinae, alia manu exaratum.

Fol. 189 verso haec nota legitur:

Ἡ βίβλος αὕτη πέφυκε τῆς παντουργοῦ τριάδος,
τῆς ἐν τῇ νήσῳ χάλκης τε, μονῆς τῆς τοῦ ἐσόπτρου.
καὶ εἴ τις βουληθῇ ποτε ταύτην ἀποστερῆσαι,
κεχωρισμένος ἔσεται τριάδος τῆς ἁγίας,
ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ γε καὶ τῷ ἐλευσομένῳ.
Οἱ πατέρες μέμνησθε τοῦ μητροφάνους. —

§. 23.

Codex Bodlej. 3399. Selden. 11.

Codex membranaceus, in quarto, saec. X vel XI, foliorum hodie **196**.

Ejus Codicis plurima folia deperdita sunt. Incipit a Quaternione septimo, cujus tamen primum folium deest: sequitur octavus, quem tamen recentior manus numero ιβ′ (**12**) insignivit. Ultimus est tricesimus, vel ex recentiore numero tricesimus quintus, post quem complures deficiunt. Praeterea excidit folium unum inter fol. **77** et **78**, alterum inter fol. **150** et **151**, tertium inter fol. **154** et **155**.

Ordo foliorum a ligatore perturbatus est: post fol. **141** sequi debebat fol. **180** — **196**, et deinde subjici fol. **142** — **179**.

Continet autem noster Epitomen legum. Incipit tit. VI (περὶ προγαμιαίας δωρεᾶς) cap. **15**. Tituli, qui sequuntur, hi sunt:

ζ′. περὶ τῆς τῶν βαθμῶν συγγενείας κεφ. ς′, καὶ περὶ κεκωλυμένων γάμων. [fol. 8 — 16.]
η′. περὶ δικαίου προικός. κεφ. ρθ′. [fol. 16 — 26.]
θ′. περὶ ἐκδικήσεως προικὸς καὶ τῶν βαρῶν αὐτῆς. [fol. 26 — 33.]
ι′. περὶ δωρεῶν μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικός. κεφ. ξς′. [fol. 33 — 39.]

Digitized by Google

καὶ περὶ στασιαστῶν καὶ ἀπελατῶν καὶ περὶ ἀποκαταστάσεως καὶ περὶ ἐμπρησμῶν καὶ περὶ τάφων. [fol. 167 — 169.]
καὶ περὶ τῶν δημευομένων ἐν τῷ φίσκῳ καὶ περὶ ἀναζητουμένων καὶ περὶ δεπορτατευομένων καὶ περὶ αἱρέσεων. [fol. 169 — 172.]
μβ'. περὶ ὕβρεως καὶ ἁμαρτημάτων ἐλευθέρων τε καὶ δούλων. κεφ. οζ'. [fol. 172 — 176.]
μγ'. περὶ συκοφαντῶν καὶ κατηγόρων καὶ περὶ δηλατόρων καὶ περὶ πλαστοῦ καὶ περὶ δούλου διπλασιαζομένου καὶ περὶ θησαυροῦ. κεφ. ξδ'. [fol. 176 — 179.]

Quorum titulorum argumentum sumtum est ex Prochiro Basilii, Constantini et Leonis: ex Theophili Institutionibus: ex Codice per Theodorum et Stephanum Antecessores in graecum converso: ex epitome aliqua graeca Novellarum Justiniani, aliisque earum collectionibus: ex formis praefectorum praetorio: ex Novellis Leonis et ex Basilicis: nec non ex aliis fontibus, de quibus non satis liquet. Caeterum hoc compendium, si quid video, idem est atque illud, quod continetur Codice Laur. LXXX, 6 supra p. 308 sqq. accuratius descriptum. Nostro tamen multa aliunde inserta esse videntur.

Scribendi ratio a librario observata in quibusdam est singularis. Ita constanter scribit: *στενότερος*, *στενοπόν*, *πρινή* (*πρὶν ἤ*), *ὅτ' ἄν*, *μνήστη*, *ἐγγυή*. *πούπηλος*, *κοντραβούλας* (*κόντρα ταβούλας*), *ἰνφάς*, *φιδικομμισσαραῖος*, *κανστέρσιος*. Ἰῶτα non sub, sed propter scribitur. Fortassis in Magna Graecia Codex exaratus fuit, quandoquidem titulus XL cap. 20 sic audit: Οἱ τοὺς ἀπελάτας ἐκδεχόμενοι ἐπὶ ε' ἔτη τῆς ἰταλίας ἐξορίζονται. Latina quidem verba passim occurrentia uncialibus literis recte scripta sunt.

§. 24.

Codex Bodlej. 5771. Huntingdon 25.

Codex membranaceus, in quarto minori, foliorum 428. In quo duae manus sunt conspicuae, altera a fol. 1 ad fol. 96 rectum et a fol. 339 verso ad finem, altera a fol. 96 recto ad fol. 339 rectum: utraque autem saec. XV esse videtur. Initio aliquot foliis Codex mutilatus est.

Inter notas possessorum arabicae quaedam sunt conspicuae, et graecae hae: *a*) *πέτρος*. — *b*) *ὁ ἱερεὺς καὶ ταβουλάριος τῆς ἁγιωτάτης* . . *πσκωπ* . *ολ* . . — *c*) *ησ* . ' . *φ* . *τέκνων* . *το θυνον το γράψη μῶν μανθάνειν ναῖάσ* . *δι' ἀφορμὴν καιτρό* . . *ου* . . *γκαρδίας*.

Codex fol. 1 — 9 et fol. 234 ad finem usque continent vitas et martyria sanctorum, et alia quaedam theologica.

Fol. 9 — 27. Συναγωγὴ κανόνων ἐκκλησιαστικῶν εἰς ν' τίτλους διῃρημένων. Fragmenta collectionis canonum a Joanne Antiocheno confectae. A tit. I statim transitus fit ad tit. XIV. Ultima sunt ex tit. XXXVII.

Fol. 27 — 37. Fragmenta canonum nescio unde desumta.

Fol. 38 — 234. Antiochi monachi Pandectes 130 capitibus constans: primum est *περὶ πίστεως*, post ultimum (ρλ') subjicitur aliquod caput sine numero *περὶ ἐξομολογήσεως*. In fine: Ἀντιόχου μοναχοῦ τῆς λαύρας τοῦ ἀββᾶ σάβα πρὸς εὐστάθιον ἡγούμενον μονῆς ἀτταλινῆς πόλεως ἀγκύρας τῆς γαλατίας κεφάλαια διάφορα ρλ' καὶ προσευχὴ ἐξομολογήσεως. Τὸ χρέος τῆς παρ' ὑμῶν ἐπιταγῆς ἀποπληρώσας, τίμιε πατὲρ εὐστάθιε, τὸν πανδέκτην τῆς θεοπνεύστου γραφῆς ἔστειλα . . . περιστήσας εἰς ρλ' κεφ. . . . . . θεοῦ. Additur brevis notitia de Antiocho.

§. 25.

Codex Bodlej. 6437. Barlow. 25.

Codex chartaceus, in folio, exaratus saec. XVII, constans foliis 156. In folio, quod titulo praefixum est, Barlow adnotavit: »*Liber Thomae Barlow ex dono Viri doctissimi et amici integerrimi D. Humf. Newton LL. Bacc. et Coll. omnium animarum Socii. Aug.* XXVIII, CIƆIƆCLVIII.

Titulus est: Πρόχειρον νόμων *sive Enchiridion juris ab Imppp. Basilio, Constantino, et Leone in titt. XL distinctum et ad Basilica repetitae praelectionis felicius evolvenda amussitatum. — E duobus MSS in Oxoniensi Bibliotheca repositis exutum et descriptum.*«

Scilicet continet hic Codex Jus manuale Basilii, Constantini et Leonis, titt. XL, quorum primus est *περὶ συναινέσεως μνηστείας*, ultimus *περὶ διαμερισμοῦ σκύλων*. Praemittitur *πίναξ*, et praefatio Τὸν *μέγαν καὶ φύσει ἀληθῆ θεόν*. Graecis e regione latina versio adjecta est.

Ad hanc in margine Institutiones, Digesta, Codex et Novellae laudantur: ad graeca vero in margine notae adscribuntur, quae vel continent locorum similium ex Novellis Leonis, ex Basilicis, Harmenopulo etc. allegationes, vel ad criticam textus conformationem spectant. Et hae quidem notae varietates lectionum exhibent ex duobus Codicibus supra §. 18 et 20 descriptis, ex quibus noster conflatus est. Quis autem fuerit, qui nostrum conscripserit, ignoratur.

§. 26.

Codex Rawlinson. 158.

Est Codex membranaceus; forma quarta majori, multis in locis mutilus, foliorum hodie 393. Quinque diversae manus in eo sunt conspicuae, omnes tamen saec. XIV vel XV, praeter eam, qua ὁ πίναξ in fol. 1 — 13ᵃ exaratus est. Haec enim saec. XI esse, et πίναξ ille ad alium olim Codicem, forsitan ad eum, qui hodie Florentiae est in bibl. Laurent. Plut. IX Cod. 8, pertinuisse videtur.

Codicis nostri contenta haec sunt:

Fol. 1 — 13ᵃ est πίναξ aliquis initio mutilus. Incipit: μα'. τοῦ ἁγίου πέτρου ἀρχιεπισκόπου ἀλεξανδρείας καὶ μάρτυρος κανόνες κ. τ. λ. — Ex quo haec enotavi:

μθ'. τῆς γενομένης συνόδου ἐπὶ κυπριανοῦ κ. τ. λ. — — —

νε'. κανόνες τῶν ἐν κωνσταντινουπόλει ἐν τῷ τρούλλῳ κ. τ. λ. — — —

ξε'. ἀποκρίσεις κανονικαὶ τιμοθέου — — —

οϛ'. ἐπιφανίου περὶ τῶν ρδ' αἱρέσεων — — —

οθ'. τιμοθέου . . . περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν προσερχομένων κ. τ. λ.

π'. ὅροι.

πα'. ἕτεροι ὅροι. — — —

πϛ'. χρόνοι βασιλέων. — —

ϟα'. πρὸς τὴν τῶν χρόνων ἀπόβασιν ἀκριβῶς ἐξόν ἐστιν εἰδέναι τὴν ἑκάστου χρόνου κρᾶσιν καὶ καρπῶν δαψιλείας.

ϟβ'. ψῆφος περὶ β' ἀνθρώπων διαφερομένων πρὸς ἀλλήλους καὶ ποῖος αὐτῶν τὸν ἕτερον ἐκνικήσει.

ϟγ'. ἐκλογὴ τοῦ παρὰ θεοῦ διὰ μώσεως δοθέντος νόμου τοῖς ἰσραηλίταις κ. τ. λ.

ϟδ'. ἐκ τοῦ παλαιοῦ νόμου περὶ μαρτύρων ἐκ τοῦ κώδ. τί. κ' διατ. θ'.

περὶ φαρμάκων ἐγγαστριμύθων καὶ ἐπαοιδῶν. τῆς ἐξόδου κεφ. ϟγ'.
τοῦ λευϊτικοῦ κεφ. ϟγ'.
τοῦ αὐτοῦ κεφ. ϟδ'.

ϟε'. Ἐκλογὴ τῶν νόμων ἐν συντόμῳ γενομένη παρὰ λέοντος κωνσταντίνου τῶν σοφῶν καὶ φιλευσεβῶν βασιλέων ἀπὸ τῶν ἰνστιτούτων τῶν διγέστων τοῦ κώδικος τῶν νεαρῶν τοῦ μεγάλου ἰουστινιανοῦ διατάξεων καὶ ἐπιδιόρθωσις εἰς τὸ φιλανθρωπότερον ἐκτεθεῖσα ἐν μηνὶ μαρτίῳ ἰνδ. θ' ἔτους ἀπὸ κτίσεως κόσμου ͵ϛσμη'. τοῦ ἑνδεκάτου τίτλου τῶν ἰνστιτούτων νόμος σοφοῦ (sic).
τί. ιβ'. περὶ ἐμφυτεύσεων διηνεκῶν καὶ ἐμπεριγράφων.

ϟϛ'. τί. ιζ'. ποινάλιος τῶν ἐγκληματικῶν κεφαλαίων.

ϟζ'. τί. ια'. περὶ συστάσεως μνηστείας καὶ λύσεως αὐτῆς.

ϟη'. τί. ιβ'. περὶ γάμων ἀποτετραμένων (sic) καὶ κεκωλυμένων πρώτου καὶ δευτέρου ἐγγράφου καὶ λύσεως αὐτῶν.

ϟθ'. περὶ λύσεως γάμου.

ρ'. περὶ τῆς καταγραφείσης προικὸς καὶ μὴ ἐπιδοθείσης καὶ περὶ δικαίου προικός τί. ιδ'.

ρα'. τί. α'. περὶ νόμου καὶ δικαιοσύνης.

ρβ'. τί. β'. περὶ βασιλέων.

ργ'. περὶ πατριαρχῶν.

ρδ'. τί. δ'. περὶ τάξεως ἐπάρχου πόλεως.

ρε'. περὶ τοῦ κοιαίστυρος.

ρϛ'. τί. ϛ'. περὶ ἁπλῶς ἀρχόντων.

ρζ'. τί. ζ'. περὶ τοῦ χωρὶς δόσεως γίνεσθαι τοὺς ἄρχοντας καὶ μηδένα ἐν μηδενὶ διὰ χρημάτων κρίνειν ἢ τοὺς ὑποπίπτοντας τοῖς ἐγκλήμασι συγχωρεῖν.

ρη'. τί. η'. περὶ ἐπισκόπων καὶ χειροτονιῶν καὶ προβολῶν ἐκκλησιαστικῶν παντοίων.

ρθ'. τί. θ'. περὶ τῶν ἁρπαζόντων ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις καὶ ἁπλῶς πᾶσιν ἐκκλησιαστικοῖς καὶ μοναχοῖς.

ρι'. τί. ι'. περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐμφυτεύσεων καὶ μισθώσεων.

ρια'. τί. ια'. περὶ τάξεως καὶ κριτηρίων.

ριβ'. τί. ιβ'. περὶ μαρτύρων.

ριγ'. τί. ιγ'. περὶ συμβολαίων.

ριδ'. τί. ιδ'. περὶ μνηστείας.

ριε'. τί. ιε'. περὶ ἀρραβώνων καὶ δωρεῶν καὶ μνηστείας.

ριϛ'. τί. ιϛ'. περὶ γάμου καὶ ἀκριβείας αὐτοῦ.

ριζ'. τί. ιζ'. περὶ γάμων κεκωλυμένων.

ριη'. τί. ιη'. περὶ προικός.

ριθ'. τί. ιθ'. περὶ [πρὸ] γάμου καὶ διὰ γάμου δωρεᾶς.

ρκ'. τί. κ'. περὶ δωρεῶν μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς γινομένων.

ρκα'. τί. κα'. περὶ λύσεως γάμων.
ρκβ'. τί. κ'. περὶ λύσεως κοινωνίας καὶ ἀγωγῆς.
ρκγ'. τί. κα'. περὶ διαθήκης αὐτεξουσίων.
ρκδ'. τί. κβ'. περὶ διαθήκης ὑπεξουσίων.
ρκε'. τί. κγ'. περὶ διαθήκης ἀπελευθέρων.
ρκϛ'. τί. κδ'. περὶ διαθήκης ἐπισκόπων καὶ μοναχῶν.
ρκζ'. τί. κε'. περὶ ἀνατροπῆς διαθήκης.
ρκη'. τί. κϛ'. περὶ λύσεως ὑπεξουσιότητος.
ρκθ'. τί. κζ'. περὶ μαρτύρων.
ρλ'. τί. κη'. περὶ χειροτονίας ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων.
ρλα'. τί. κθ'. περὶ κωδικέλλου.
ρλβ'. τί. λ'. περὶ κληρονόμων.
ρλγ'. τί. λα'. περὶ ἀποκαταστάσεως.
ρλδ'. τί. λβ'. περὶ φαλκιδίου.
ρλε'. τί. λγ'. περὶ ἀποκλήρων.
ρλϛ'. τί. λδ'. περὶ ἐλευθεριῶν.
ρλζ'. τί. λε'. περὶ λεγάτων.
ρλη'. τί. λϛ'. περὶ ἐπιτρόπου.
ρλθ'. τί. λζ'. περὶ τοῦ πότε δεῖ ἐνάγειν τοὺς δανειστὰς κατὰ τῶν κληρονόμων τῶν τελευτησάντων.
ρμ'. τί. λη'. περὶ καινοτομιῶν.
ρμα'. τί. λθ'. περὶ ποινῶν.
ρμβ'. τί. μ'. περὶ διαμερισμῶν σκύλων.

Hactenus ὁ πίναξ.

Fol. 13 verso et 14 recto legitur: περὶ ἐγκληματικῶν κανόνων παρασημείωσις. §§ 26. — S. Basilii de epitimiis. — Ex collectione LXXXVII capitulorum cap. 25. — Ἐκ τῆς συγγραφῆς τοῦ λειμωναρίου περὶ τῆς προσευχῆς τοῦ ἁγίου πάπα λέοντος ἧς ἐδεήθη τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων πέτρου.

Fol. 14 verso: ἐκ τῶν διατ. περὶ τοῦ μὴ ποιεῖν ἱερέα τὸν ὁμιλ. Inc.: Ὀρθοῦ λόγου.

Fol. 15 — 68. Nomocanon Photii titt. XIV. Canones citantur, leges autem integrae exscribuntur.

Fol. 68 — 77. De VII synodis oecumenicis capita VII. Inc.: Χρὴ γινώσκειν. — De topicis synodis capp. XIV. Inc.: Ἐγένοντο μετὰ τὴν ἐν νικαίᾳ σύνοδον αὗται. — Synodorum argumenta brevia. Inc.: Ἡ μὲν γὰρ ἐν νικαίᾳ τὸ ἅγιον σύμβολον. — Ἐκ τῆς ἐν νικαίᾳ συνόδου περὶ τῆς ἁγίας μ' ἀκριβῆς ψῆφος. — Περὶ ἐπισκόπων ἐκ τῶν διατ. α'. Ὅτι ἔοικεν ἐκκλησία νηΐ — λ'. Ὅτι χρὴ κατ' ὄνομα —.

Fol. 77 — 93. Excerpta e constitutionibus Apostolorum in capp. XXIV distributa, περὶ χαρισμάτων, περὶ δυσσεβῶν βασιλέων καὶ ἐπισκόπων, περὶ χειροτονιῶν, περὶ χειροτονίας πρεσβυτέρου, περὶ χειροτονίας διακόνου (cum εὐχαῖς), περὶ ἀναγνώστου, περὶ ὁμολογητῶν, περὶ παρθένων, περὶ χηρῶν, περὶ ἐπορκιστῶν, ὑπὸ πόσων ἐπισκόπων ὀφείλει χειροτονεῖσθαι ὁ ἐπίσκοπος, κανόνες ἐκκλησιαστικοί, περὶ ἀπαρχῶν

καὶ δεκάτων, περὶ εὐλογιῶν, παύλου διατάξεις, πέτρου καὶ παύλου διατάξεις, περὶ τοῦ μὴ εἰσέρχεσθαι εἰς ἐκκλησίαν αἱρετικῶν τοῦ εὔξασθαι, περὶ μνημοσυνῶν, περὶ τοῦ μὴ μεθύσκεσθαι, περὶ τῶν διωκομένων διὰ πίστιν, περὶ εὐταξίας.

Fol. 93 — 328. Collectio canonum. (Canones Apostolorum et synodorum: Nicaenae I, Ancyr., Neocaes., Gangr., Antioch., Laodic., Constantinop., Ephesin., Chalcedonens., Sardic., Carthaginensis; — Petri, Gregorii Thaumaturgi, Basilii, Dionysii, synodi sub Cypriano, 150 patrum περὶ ψευδοκατηγόρων, synodi VI, synodi VI Constantinop., Tarasii rel.) Accedit Epiphanii de haeresibus et Timothei de differentia eorum, qui ad Christianam fidem accedunt, tractatus, quorum hic in fine mutilus est. Hac in parte Codex cum veteri indice in universum convenit.

Fol. 329 — 363. Ex actis variarum synodorum excerpta varia ab initio mutila.

§. 27.

Codex Rawlinson. 188.

Est membranaceus, forma quarta: scriptura saeculi, ut videtur, XIV vel XV.

Continet Antiochi monachi Pandecten: mutilus tamen in cap. L desinit.

§. 28.

Codex d'Orvillianus X 1. 3, 3.

»*Novellae aliquot graecae e Cod. bibl. reg. Paris. CLI olim CCXXIV bombyc. saec. XV descriptae manu B. Montfaucon et priores VI pgg. latine versae. Vide Nov. Justiniani XXIV etc. Cod. chart. pp.* 80.« De quo Codice conferendus est Biener in histor. Novell. pag. 573 sq.

§. 29.

Codex Clarkianus 2.

Emtus Constantinopoli. Fol. 114 verso leguntur »*quaedam Francorum παρατηρημένα graece.*«

§. 30.

Codex Clarkianus 3.

Emtus in insula Patmo. Insunt fol. 188 sq. »*canones quidam ecclesiastici graece.*«

§. 31.

Codex Clarkianus 11.

Constantinopoli emtus. Fol. 27 est: *Νεαρὰ βασιλέως κυροῦ βασιλείου τοῦ πορφυρογεννήτου. Καὶ τὴν μ' ἐτίαν κωλύει ἡ κβ' νεαρὰ τοῦ κυροῦ βασιλείου τοῦ βουλγαροκτόνου. Ἐπειδήπερ ἡ βασιλεία μοῦ ηὐτοκρατόρευσε — ἴσως οὐ δύνανται.* Vide JGR II p. 172–175.

§. 32.

Codex Saibantianus. Auctar. T. III. 5.

Codex chartaceus, in folio, saec. XVI, foliorum 630. Fuit »*ἐκ τῶν κυροῦ φιλαδελφοῦ τυπάλδου.*« Deinde in bibliotheca Saibantiana, in catalogo, quem dedit Maffei, num. 20. Vide Blume Iter Italicum tom. I p. 270.

Eo continentur:

Fol. 1 — 580. Matthaei Blastaris syntagma alphabeticum.

Fol. 581 — 597. Appendix. *Ἐκ τοῦ κανονικοῦ τοῦ ἁγίου ἰωάννου τοῦ νηστευτοῦ. ἤμειψε ταυτὶ πρὸς σύνοψιν ματθαῖος.* Joannis episcopi Citri responsiones. Officia ecclesiae.

Fol. 597 — 599. Canones synodi S. Sophiae.

Fol. 599 sqq. Epistola Dionysii archiep. Alexandr. ad Basiliden. Responsa Timothei. Gregorii Theologi versus.

Fol. 609 sqq. *Λέξεις λατινικαί.* Officia ecclesiae. Dispositio thronorum per Leonem.

Fol. 614 sqq. Tempora synodorum. De septem mysteriis ecclesiae. Septem peccata mortalia. Septem virtutes cardinales.

Fol. 616 sqq. Canones Apostolorum.

Fol. 629. Officia palatii.

§. 33.

Codex olim Meermanianus 176, hodie Bodlej. Auctar. T. II. 6.

Olim Collegii Claromontani Parisiensis. Est membranaceus, in quarto, saec. XI, foliorum **241**. Vide Bieneri histor. Novellarum p. **572**.

Eo Codice continetur:

Fol. 1 — 220. Collectio canonum. Canones hoc ordine se invicem excipiunt: Apostolorum, synodorum Nicaenae I, Ancyranae, Neocaesar., Gangr., Antioch., Laodicens., Constantinop., Ephesinae, Chalcedon., Carthagin., Constantinop. in causa Agapii, Trullanae, Nicaenae II; — Tarasii, Dionysii, Petri, Gregorii Thaumat., Athanasii, Basilii, Gregorii Nyss., Gregorii Theol., Amphilochii, Timothei, Theophili, Cyrilli, Gennadii; Epist. ad Martyrium, Athanasii ad Rufinianum.

Fol. 220 — 241. Collectio LXXXVII capitulorum. Codex tamen nonnisi 86 capita numerat: scilicet cap. 57 apud illum est compositum ex cap. 57 et 58, ita ut finis capitis 57 et initium capitis 58 desit.

INDICES.

Digitized by Google

I.

Index locorum, qui ex Institutionibus, Digestis, Codice et Novellis in Prochiron recepti sunt.

1. Institutiones.

2. Digesta.

LIB. III.

LIB. IV.

LIB. V.

LIB. VI.

LIB. VII. —

LIB. VIII.

LIB. IX.

LIB. XIX.

Tit. 2. Locati conducti.	dig. 9 §. 3 — 5	— Pr. XVII, 1 — 3.
	dig. 11 §. 1. 4	— Pr. eod. 4. 5.
	dig. 12	— Pr. eod. 5.
	dig. 13 §. 1. 2	— Pr. eod. 6. 7.
	dig. 13 §. 5 — 7	— Pr. eod. 9 — 11.
	dig. 13 §. 11	— Pr. eod. 12.
	dig. 15 §. 4	— Pr. eod. 13.
	dig. 15 §. 6	— Pr. eod. 8.
	dig. 19 §. 1	— Pr. eod. 14. 15.
	dig. 19 §. 6	— Pr. eod. 16.
	dig. 22 §. 1	— Pr. eod. 17.
	dig. 24 pr.	— Pr. eod. 18.
	dig. 25 §. 6. 7	— Pr. eod. 19. 20.
	dig. 30 §. 2	— Pr. eod. 21.
	dig. 40	— Pr. eod. 22.
	dig. 42	— Pr. eod. 23.
	dig. 54 §. 1	— Pr. eod. 24.
	dig. 55 §. 2	— Pr. eod. 25.
	dig. 56	— Pr. eod. 26.
	dig. 59	— Pr. eod. 27.
	dig. 62	— Pr. eod. 28.

LIB. XX. —

LIB. XXI.

Tit. 2. De evictionibus.	dig. 12	— Pr. XIV, 10.

LIB. XXII.

Tit. 5. De testibus.	dig. 2	— Pr. XXVII, 7.
	dig. 3 pr. §. 3. 4	— Pr. eod. 8 — 10.
	dig. 3 §. 5	— Pr. eod. 24.
	dig. 4	— Pr. eod. 23.
	dig. 6	— Pr. eod. 25.
	dig. 9. 10	— Pr. eod. 27.
	dig. 14	— Pr. eod. 26.
	dig. 17	— Pr. eod. 11.
	dig. 21 §. 2. 3	— Pr. eod. 12. 13.
	dig. 23	— Pr. eod. 29.
	dig. 25	— Pr. eod. 30.

LIB. XXIII

Tit. 1. De sponsalibus.	dig. 1	— Pr. I, 1.
	dig. 6	— Pr. eod. 4.
	dig. 7 pr. §. 1	— Pr. eod. 2. 3.
	dig. 10	— Pr. eod. 5.
	dig. 11. 12	— Pr. eod. 6.
	dig. 13. 14	— Pr. eod. 7. 8.
	dig. 17. 18	— Pr. eod. 10. 11.

LIB. XXIV.

LIB. XXV. —

LIB. XXVI.

3. Codex.

Digitized by Google

Nov. 90	cap. 5	—	Pr. xxvii, 5. 6.
	cap. 6	—	Pr. eod. 28.
	cap. 7. 8	—	Pr. eod. 20. 21.
Nov. 91	cap. 1	—	Pr. ix, 14.
	cap. 2	—	Pr. ix, 12.
Nov. 92	cap. 1	—	Pr. xxxii, 4.
Nov. 98	cap. 1	—	Pr. vi, 1.
Nov. 107	cap. 1. 2	—	Pr. xxi, 12.
Nov. 111	cap. 1	—	Pr. xxxviii, 60.
Nov. 115	cap. 3—5 pr.	—	Pr. xxxiii, 1—29.
	cap. 5 §. 1	—	Pr. xxxvii.
Nov. 117	cap. 5	—	Pr. v, 6.
	cap. 8. 9	—	Pr. xi, 1. 5—18.
	cap. 11	—	Pr. eod. 19 — 21.
	cap. 15 pr.	—	Pr. xxxix, 42.
Nov. 118	cap. 1—3	—	Pr. xxx, 2—6. 8—10.
	cap. 5	—	Pr. xxxvi, 8—9
Nov. 119	cap. 7. 8	—	Pr. xxxviii, 41.
Nov. 120	cap. 1	—	Pr. xv, 1. 4.
	cap. 3	—	Pr. eod. 5.
	cap. 5	—	Pr. eod. 6.
	cap. 6 §. 2	—	Pr. eod. 3.
Nov. 123	cap. 38	—	Pr. xxiv, 3.
	cap. 39	—	Pr. ii, 9.
	cap. 42	—	Pr. xxiv, 4.
Nov. 127	cap. 1	—	Pr. xxx, 7.
	cap. 3	—	Pr. vi, 1.
Nov. 131	cap. 6	—	Pr. xxxviii, 60.
	cap. 13	—	Pr. xxiv, 1.
Nov. 134	cap. 8	—	Pr. ix, 20.
	cap. 13	—	Pr. xxxix, 23.
Nov. 137	cap. 2. 3	—	Pr. xxviii.
Nov. 143		—	Pr. vii, 27.
Nov. 150		—	Pr. eodem.

II.

Index capitum, quorum fons incertus est.

Prochir. tit. IV cap. 15. 16.
tit. V cap. 1.
tit. XII cap. 1. 2.
tit. XXV.
tit. XXXVIII cap. 23. 24.

III.

Index capitum, quae a Basilio noviter introducta esse dicuntur.

Prochir. tit. IV cap. 22. 23. 24. 25. 26. 27.
tit. XI cap. 4.
tit. XIV cap. 11.
tit. XVI cap. 14.
tit. XXI cap. 16.
tit. XXXIII cap. 4. 30. 31. 32.
tit. XXXIV cap. 17.
tit. XXXVIII cap. 62. 63. 64.

Nota: Tit. XXXIX et XL plurima capita reperiuntur, quae vel ex incerto fonte vel ex Ecloga Leonis et Constantini hausta, vel a Basilio noviter introducta sunt.

IV.

Index locorum, qui Prochiro et Basilicis communes, aut ex Prochiro in Basilica translati sunt.

Hoc signum ∽ significat locos cognatos tantum; signum — eos, qui verbotenus conspirant.

Fabrot. = Basilica a Fabroto VII tomis in folio Paris. 1647 edita.
Meerm. = Basilicorum lib. 49 — 52 tit. 2. a Reitzio editos in Meermani thesaur. tom. V p. 1 — 104.
Heimb. = Basilica ex edit. Heimbachii. tom. I. Lips. 1833. 4.
Syn. = Synopsis Basilicorum ex ed. Leunclaji. Basil. 1575. fol.

Tit. I.

c. 1	—	Basil. lib. XXVIII tit. 1	c. 1	—	Fabrot. IV	p. 213.
c. 2. 3	—		c. 5	—		ibid.
c. 4	—		c. 4	—		ibid.
c. 5	—		c. 8 pr.	—		p. 214.
c. 6	—		c. 9. 10	—		p. 215.
c. 7	—		c. 11	—		ibid.
c. 8	—		c. 12	—		ibid.
c. 9	—		c. 16	—		ibid.
c. 10	—		c. 17	—		p. 216.
c. 11	—		c. 14	—		p. 215.

Tit. II.

c. 1	—	tit. 2	c. 1. 2	—		p. 224.
c. 2	—	tit. 1	c. 18	—		p. 216.
c. 4	—	tit. 2	c. 3 pr.	—		p. 224.
c. 5	—		c. 4	—		p. 225.
c. 6. 7	—		c. 3 rel.	—		ibid.
c. 8	—	tit. 1	c. 20	—		p. 216. 223.

Tit. XIV.

c. 2	S	Basil. lib. XIX	tit. 1	c. 18	—	Fabrot. II	p. 375.
c. 6	S			c. 8	—		p. 373.
c. 7	S			c. 12	—		p. 374.

Tit. XV. —

Tit. XVI.

c. 1-4	—	lib. XXV	tit. 1	c. 43-46	—	IV	p. 14 sq.
c. 5	—			c. 47 48	—		p. 15.
c. 7. 8	—			c. 53. 54	—		p. 17.
c. 9	—	lib. XVIII	tit. 1	c. 21	—	II	p. 349.
c. 10	—	lib. XXVI	tit. 2	c. 1	—	IV	p. 116-118.
c. 11	S			c. 1	—		p. 119 sq.

Tit. XVII.

c. 1-3	—	lib. XX	tit. 1	c. 9	—	II	p. 417.
c. 4. 5	—			c. 11. 12	—		p. 418.
c. 9-11	—			c. 13	—		p. 419 sq.
c. 12	—			c. 13 fin.	—		p. 420.
c. 13	—			c. 15	—		p. 421.
c. 14-16	—			c. 19	—		p. 422 sqq.
c. 17	—			c. 22	—		p. 425.
c. 18	—			c. 24	—		ibid.
c. 19 20	—			c. 25	—		p. 427 sq.
c. 21	—			c. 30	—		p. 429.
c. 22	—			c. 39	—		p. 432.
c. 23	—			c. 41	—		ibid.
c. 24	—			c. 53	—		p. 435.
c. 25	—			c. 54	—		ibid.
c. 26	—			c. 56	—		p. 436.
c. 27	—			c. 59	—		p. 437.
c. 28	—			c. 62	—		p. 439.

Tit. XVIII.

c. 1. 2	—	lib. XIII	tit. 2	c. 1	—		p. 86 sq.
c. 3	—			c. 14	—		p. 97.
c. 5-9	—			c. 1	—		p. 89 sqq.
c. 10	—			c. 32	—		p. 101.
c. 12	—			c. 1	—		p. 88.
c. 14	—			c. 40	—		p. 103.

Tit. XIX.

c. 1	—	lib. XII	tit. 1	c. 1	—		p. 1.
c. 2	—			c. 17	—		p. 4.
c. 3. 4	—			c. 3	—		p. 1 sq.
c. 5. 6	—			c. 4. 5	—		p. 2.
c. 7	—			c. 7-9	—		p. 2 sq.
c. 8	—			c. 14. 15	—		p. 3.
c. 9	—			c. 17	—		p. 4.
c. 10	—			c. 25	—		p. 5.
c. 11	—			c. 27	—		p. 5 sq.
c. 12	—			c. 55	—		p. 14.
c. 13	—			c. 45	—		p. 9.
c. 14-19	—			c. 49	—		p. 10 sqq.

Tit. XX.

c. 1. 2	—			c. 60-62	—		p. 18 sq.
c. 4	—	lib. XI	tit. 2	c. 48	—	I	p. 795.

Tit. XXI.

c. 1. 2	—	Basil. lib. XXXV	tit. 1	c. 1. 2	—	Syn. p. 321.
c. 3	—			c. 7	—	Syn. ibid.
c. 6	—			c. 23	—	Syn. p. 322.
c. 7	—			c. 27	—	Syn. ibid.
c. 8	—			c. 18	—	Syn. ibid.
c. 16	—		tit. 3	c. ult.	—	

Tit. XXII. —

Tit. XXIII. —

Tit. XXIV. —

Tit. XXV. —

Tit. XXVI. —

Tit. XXVII.

c. 7–10	—	lib. XXI	tit. 1	c. 2. 3	—	Fabrot.	II	p. 511 sq.
c. 11	—			c. 16	—			p. 515.
c. 12. 13	—			c. 19	—			p. 515 sq.
c. 15	—			c. 40	—			p. 521 sq.
c. 17	—	lib. VII	tit. 16	c. 1	—		I	p. 367.
c. 25	—	lib. XXI	tit. 1	c. 6	—		II	p. 513.
c. 26	—			c. 13	—			p. 514.
c. 27	—			c. 8. 9	—			ibid.
c. 29	—			c. 22	—			p. 516.
c. 30	—			c. 24	—			ibid.
c. 31	—			c. 30	—			p. 517.

Tit. XXVIII. —

Tit. XXIX. —

Tit. XXX.

c. 1	—	lib. XXXV	tit. 10	c. 1	—	Syn. p. 330.
c. 16	—		tit. 9	c. 8	—	Syn. p. 329.

Tit. XXXI.

c. 2	—	lib. X	tit. 4	c. 44	—	Heimb. I p. 513.

Tit. XXXII.

c. 2	—	lib. XLI	tit. 1	c. 1	—	Fabrot. V p. 357.
c. 4	—		tit. 5	c. 1	—	p. 490 sq.

Tit. XXXIII.

c. 1–29	∽	lib. XXXV	tit. 8	c. 38 sqq.	—	Syn. p. 343 sqq.

Tit. XXXIV.

c. 8–12	—	lib. XLVIII	tit. 14	c. 4	—	Fabrot. VI p. 510 sqq.
c. 13	—	lib. X	tit. 3	c. 44	—	Heimb. I p. 503 sq.
c. 14	—	lib. XXVIII	tit. 4	c. 45	—	Fabrot. IV p. 252 sq.

Tit. XXXV.

c. 1	—	lib. XLIV	tit. 1	c. 34	—	Syn. p. 382.
c. 2. 3	—			c. 21	—	Syn. p. 381.
c. 7	—			c. 24	—	ibid.

Tit. XXXVI. —

Tit. XXXVII.

—	—	lib. XXIII	tit. 2	c. 2	—	Fabrot. III p. 367 sq.

Tit. XXXVIII.

c. 26	—	Basil. lib. XI	tit. 1	c. 67	—	Heimb. I p. 646.
c. 41	—	lib. L	tit. 14	c. 11	—	Meerm. p. 76.
c. 42	—		tit. 2	c. 57	—	p. 49.
c. 53	—	lib. LVIII	tit. 6	c. 19	—	Syn. p. 484.
c. 60	—	lib. V	tit. 3	c. 16	—	Heimb. I p. 133.
c. 61	—	lib. LX	tit. 2	c. 3	—	Fabrot. VII p. 37.

Tit. XXXIX.

c. 6	S		tit. 51	c. 28	—	p. 834.
c. 8	—		tit. 39	c. 15	—	p. 687.
c. 11	—			c. 20	—	p. 688.
c. 12	—			c. 23. 25	—	p. 689.
c. 13	—			c. 35	—	p. 690.
c. 20	—			c. 29	—	p. 689.
c. 21	—			c. 32	—	p. 690.
c. 38	—		tit. 51	c. 66	—	p. 843.
c. 39	—		tit. 39	c. 19	—	p. 688.
c. 40	—		tit. 58	c. 1	—	p. 911 sq.
c. 42	S	lib. XXVIII	tit. 7	c. 7	—	IV p. 326 sq.
c. 43. 44	—	lib. LX	tit. 37	c. 74. 75	—	VII p. 634 sq.
c. 45	—			c. 73	—	p. 634.
c. 53	—		tit. 15	c. 6	—	p. 385 sq.
c. 56	—		tit. 25	c. 45	—	p. 515.
c. 58	—		tit. 45	c. 11	—	p. 771.
c. 59-61	—		tit. 37	c. 84	—	p. 637.
c. 62. 63	—			c. 78. 79	—	p. 636.
c. 65-68	—			c. 80-83	—	p. 636 sq.
c. 69	—			c. 76	—	p. 635.
c. 70	—			c. 85	—	p. 638.
c. 72	—			c. 77	—	p. 636.
c. 74	—			c. 86	—	p. 638.
c. 77	—		tit. 39	c. 3	—	p. 685.
c. 81	—		tit. 33	c. 14	—	p. 545.
c. 82-84	S		tit. 39	c. 17	—	p. 687 sq.

Tit. XL.

—	—	Basil. lib. XL in fine.	—	Fabrot. VII p. 935 sq.

V.

Index rerum et verborum.

Addenda et corrigenda.

p. V lin. 14. Lege: quanti.
p. XIII lin. 26. Lege: possent?
p. XIV lin. 15. Lege: 739 — 741.
p. XVI lin. 1. Dele: 4.
p. XIX lin. 12. Cel. Witte in ephemeridibus literariis, quibus titulus est: Allgemeine Literaturzeitung, April 1837. p. 468 sqq. sententiam, quam de historia enchiridiorum juris Graeco-Romani olim proposuerat, denuo defendit, et plurimis argumentis contra recentiorem cel. Bieneri sententiam, quam et ego in universum sequor, firmare studuit. Quae quidem argumenta speciosa magis, quam vera esse crediderim: sed ea conferas velim, ut intelligas, quae sententiae cel. Bieneri meaeque opponi possint.
p. XX lin. 6. Cf. Krug Byzantinische Chronologie. Petersb. 1810. p. 109 sqq.
p. XLIV not. 113. Cel. Witte l. l. p. 470 de hac re conferri jubet: Walch Historie der Ketzereien X. 231.
p. XLVII not. 120. Videsis cel. Witte l. l. p. 474.
p. LXI lin. 15. Lege: potestatis.
p. LXV lin. 6. Comma reponendum est.
p. LXX lin. 14. Lege: ἀνδρῶν.
p. LXXIII lin. 7. Lege: κατά.
p. LXXX lin. 14. Lege: Titulus XXXIII.
lin. 16. Lege: Titulus XXXIV.
p. CLII lin. 14. Lege: sumta sint.
p. CLIII not. 90. Cf. Witte l. l. p. 459.
p. CLIV not. 91. Cf. Biener in Zeitschr. f. Rechtsw. u. Gesezgeb. des Ausl. II p. 241 sq.
p. CLVI lin. 8. Lege: ἀκριβείας.
p. 46 lin. 12. Lege: ἡλικία.
p. 58 not. 54 lin 3. Lege: ἐκ τοῦ.
p. 75 not. 31 lin. 2. Lege: cap. 12.
p. 86 not. 2. Lege: Cod. VIII, 55, 8.
p. 105 lin. 7. Lege: δεσποτῶν.
p. 120 lin. 7. Lege: κοινότητι [42]).
p. 132 not. 3 lin. 1. Vide tamen Witte Leges restitutae p. 195 lin. 7 a fine.
p. 171 not. 1. Lege: χεῖρας.
p. 173 lin. 3. Lege: ἐλεγχθείη.

p. 174 not. 28 in fine. Lege: tit. IV cap. 24 not. 39.
p. 176 lin. 13. Lege: καταγραφῆς.
p. 200 lin. 8. Lege: ἔσονται [58]).
p. 202 lin. 15. Lege: οἰκέτην.
p. 211 lin. 10. Lege: ἑαυτοῦ.
p. 217 not. 70 lin. 2. Lege: I, 9, 12.
p. 233 not. col. 2 lin. 6. Lege: not. 28.
p. 261 lin. 11 a fine. Lege: libros.
p. 266 lin. 6 a fine. Lege: bibl.
p. 269 lin. 22. Cf. v. Savigny Gesch. des RRs. ed. II. tom. II p. 61, ibique citt.
p. 271 lin. 8 a fine. Lege: Sanford.
p. 283 lin. 20 a fine. Lege: ὀνόματα.
p. 305 lin. 5. Lege: λϑ'.
lin. 18. Lege: κρίνων.
p. 310 lin. 5. Denique eadem Epitome usus est, qui Eclogam ad Prochiron mutatam confecit. Vide p. CLII.
p. 315 lin. 20. Lege: χάλκης.
p. 323 lin. ult. Lege: saec. X.
p. 327 lin. 17 a fine. Lege: ἀγκύρων.
p. 331 lin. 13. Post »Leonis« adde: et Epanagoge Basilii, Leonis et Alexandri.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google